

HYPERTION

Revistă de cultură • Anul 35 • Numărul 1-2-3 / 2017 (273-274-275)

Mircea Cărtărescu

*Laureatul Premiului Național de Poezie
„Mihai Eminescu” pentru anul 2016*

CUPRINS

Accente

Intelectualul de tip nou 1

Invitatul revistei

Mircea Cărtărescu 3

Dialogurile revistei

Hristina Doroftei în dialog cu Emil Hurezeanu 28

Ancheta

Constantin Iftime..... 30

Antologia revistei

Lucian Alecsa 34

Poesis

Nicolae Corlat..... 37

George Luca..... 39

Silvia Goteanschi..... 40

Echim Vancea 42

Mihaela Oancea..... 43

Maria Ieva..... 44

Mioara Băluță 45

Viorica Petrovici..... 46

Nina Viciriu..... 48

Angela Nache-Mamier..... 50

Beletristică

Ioana Nicolaie – Pelinul negru..... 51

Dan Perșa – Înapoi pe Solaris..... 53

Ovidiu Dunăreanu – Istoriei cu șarpele înaripat..... 60

Stelorian Moroșanu – Învățăturile neabjurte ale mârșăviei-sale

Stelorian I-ul către nepotul său Alessio 63

Anatol Moraru – A murit Vitalie, ca prosu 66

Bică Nelu Căciuleanu – Fotograful 68

Dumitru Ungureanu – O fâșie de șorici..... 72

Teatru

Edith Negulici – The artist is present..... 74

Valentin Talpalaru – Muzeul 79

Jurnal

Constantin Dracsin (III)..... 88

Mircea Oprea – Jurnal bolnav (I)..... 94

Cronică literară

Vasile Spiridon – Peisajul viu ca stare de suflet..... 101

Gheorghe Grigurcu – O carte despre optzeciști..... 104

Al Cistelean – În anticipo..... 105

Nicolae Sava – Un roman retro 106

Bică Nelu Căciuleanu – Luna Zadar 108

Horea Cucerzan – Chris Samy, Fericirea este o definiție personală. 110

Mircea Brenciu – Literatură și revoluție..... 111

Adrian Lesenciu – Jocuri castaliene 112

Elena Ungureanu – Dicționar asociativ al limbii române..... 114

Victor Teișanu

– Între ofensiva gândirii și trăirea sceptică..... 116

– Revolta unui „uzurpator al pufului de pădăii”..... 118

Ionel Savitescu – Călători români în Africa..... 120

Eminescu în aeternum

Valentin Coșereanu – Bucovina în opera eminesciană..... 123

Mircea A. Diaconu – Știm noi cine a fost Eminescu?..... 131

Theodor Codreanu – Note fugare despre Eminescu..... 135

Valentin Coșereanu – 100 de zile cu Petru Creția..... 140

Mihai Eminescu – Postume

(Traducere în limba italiană de Geo Vasile)..... 144

Universalis

Denis De Rougemont – Jurnalul unei epoci

(Traducere de Emanoil Marcu)..... 147

Leo Butnaru – Despre Nichita într-un dialog român-rus..... 154

Femeile lui Pierre Louys

(Prezentare și traducere de Rucsanda Lin)..... 156

Emilia Ivancu – Despre apropiere și depărtare prin poezia lui Jan

Twardowski..... 158

Geo Vasile – Kadare și Parabola Troiei..... 159

Eseu

Constantin Coroiu – Aniversarea unui scriitor „global”:

Gabriel Garcia Márquez 161

Simona-Grazia Dima – Flanări prin cartierul fermecat 163

Marius Chelaru – Doi autori de limbă albaneză în limba română... 164

Ala Sainenco – Lucruri și desemnări 166

Emilia Ivancu – Trei poeme sub semnul depărtării: Constantin

Noica-Sanda Stolojan – Poetica unei prietenii..... 168

Nicolae Enciu – 99 de ani de la marele eveniment al Unirii Basarabiei

cu România 174

Aniversări

Dorin Popescu – După 2000 de ani, în Tomisul părăsit de Ovidiu.

5 proiecte urgente pentru cultura tomitană 177

Memoria

Victor Teișanu – Despre Lucian Valea și începuturile sale literare ... 180

Ioana Diaconescu – Avanspremieră editorială: Cezar Ivănescu..... 184

Daniel Corbu – Grigore Vieru și mitul său plutitor 186

Angela Baciu în dialog cu Emil Iordache 187

Gellu Dorian – Un prim an trist fără Lucian Alecsa..... 189

Note, comentarii, idei

Nicolae Corlat – Petru Covaci, maestrul banchetului poetic..... 193

Victor Teișanu – Pr. Dumitru Furtună – Omul și opera (9 vol.) 194

Bică Nelu Căciuleanu – Victor Munteanu, *Prizonierul tăcerii*..... 196

Leo Butnaru – Voci din Câmpiile Elizee 198

Gellu Dorian – Schimbarea de care era nevoie..... 198

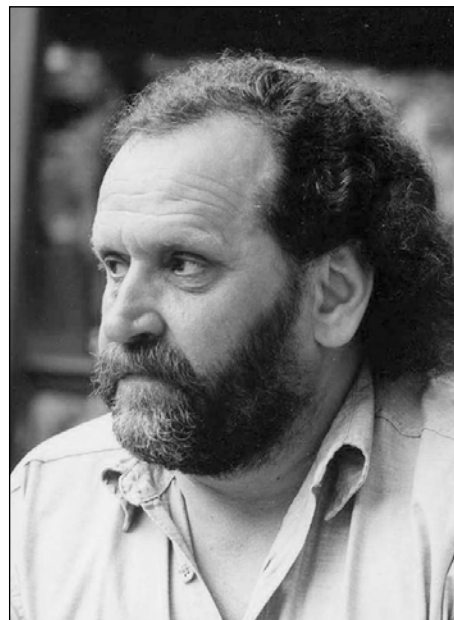
Regulamentul de organizare și desfășurare a Concursului Național

de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni

Lucaafărul...”, ediția a XXXVI-a, 14-16 iunie 2017, Botoșani..... 199

Ana-Elisabeta Coșereanu (Florescu) – Acuară și Omagiu în Botoșaniul

evocărilor cromatice 199

Gellu DORIAN

Intelectualul de tip nou

15 ianuarie – Ziua Culturii Naționale – a fost și de data aceasta o sită prin care au curs pe ici și colo boabele unor întâmplări culturale, menite să marcheze nu cultura națională în ansamblul ei, ci pe Mihai Eminescu, un simbol peren ale acesteia. Comoditatea celor mai mulți în a aștepta doar de la televiziuni să le ofere de-a gata evenimente care să le umple mintea, inima și sufletul cu esențele adevăratei culturi a dat chix și de data aceasta, cum era și de așteptat. Pe aceste canale din ce în ce mai mîloase și ne-drenate de ceva timp au curs șuvoaie de „obscurități culturale“, sub formă de divertisment, îngălări cu iz elevat, emisiuni pasagere, făcute parcă din obligații, pe care nu mai are nimeni nici un chef să le facă așa cum trebuie. Toate dînd dovada non-culturii și chiar a contraculturii, care iau locul culturii adevărate. S-o fi săturat lumea de cultură, de actul cultural pur, autentic, de valențele acestei forme de existență care dă marca unei identități de necontestat? După semnele arătate, cred că da. Ignoranța a luat locul pasiunii adevărate pentru cultură, pentru educație. Indolența a devenit carata ce dă bleahului nuanță de aur pur. Atitudinea sfidătoare a celor care gîndesc (dacă gîndesc) astfel de forme noi de exprimare estetică devine rezultatul noilor criterii de promovare pe piață a noii forme de manifestare culturală ce tinde să devină noua tradiție care se încetățenește iute, ca Făt-Frumosul din poveste, care crește între-un an cît alții în zece.

O astfel de situație nu se putea naște altfel decît de pe băncile noii școli românești, care, deși re-re-reformată și re-re-reformată în ultimul sfert de secol (ce-i drept de democrație originală, cu aportul noii clase politice) a reușit să scoată pe bandă „intelectualul de tip nou“. Pentru că din noul-nou-nouț om nou, născut din celebrul om nou de tip ceaușist, trebuia să se nască și „intelectualul de tip nou“. Și s-a născut, a crescut la fel de repede și a trebuit să intre în cîmpul muncii, de unde a început

să-și arate faptele lui mărețe. Evident, nu toată școala românească e de vină, pentru că printre dascăli mai sunt și cei care chiar țin de tradiția sănătoasă a învățămîntului românesc. Dar aceia sunt și ei amenințați cu excluderea, cu scoaterea afară, fie că le-a trecut timpul, fie că au devenit incozi. Și așa la vîrf au ajuns exemplarele cele mai „dotate“ (sic!) ale intelectualului de timp nou. Acestea s-au născut de sub „instrucția“ și ea de tip nou a acelor „profesori“, care și-au înlocuit exigențele cu nevoile personale. Și nevoile acestora au crescut și ele direct proporțional cu mersul parvenitismului societății de tip nou, care s-a trezit peste noapte cu averi care trebuiau exhibate, arătate sfidător ochiului lumii. Și astfel șpaga de duzină, pentru un examen trucat, pentru o licență preluată cu mici modificări din stocul existent, devenit marfă de comerț rapid, pentru un masterat dat peste noapte, pentru un doctorat plagiat s-a transformat în regulă și unele facultății (în ultima vreme și cele de stat chiar) au devenit casierii care au transformat pe cei dornici de diplome, care să le netezească calea spre „înalta clasă socială“, în licențiați, masterați și doctorați, ajungînd în final în funcții de conducere, unde fac exact ceea ce știu, adică nimic; ei, nu chiar nimic, ci prostii după prostii. O astfel de funcție, luată astfel, te transformă subit în intelectual, nu-i așa? Pentru că a conduce o instituție, indiferent din ce domeniu, înseamnă că o faci cu capul, adică cu intelectul, nu mai ești ca pe vremuri hei-rupist, care conducea cu ciomagul și sentința fără judecată, ci acum faci totul cu cap, deci intelectual, cap în care nu este nimic altceva decît un hău în care amețala dă vertijie care te urcă în înalturi, de unde te uiți la ceilalți ca la niște pigmei. Și un astfel de intelectual de tip nou se înmulțește, pentru că, vorba deja cunoscută, mama lor este mereu gravidă, iar căile din ce în ce mai lesnicioase pentru a ajunge fără probleme la punga plină a subzistenței de înaltă clasă.

O astfel de nouă clasă de intelectuali are dureri de cap când se petrec „fenomene” culturale pe care ei nu le înțeleg. Și atunci, pentru a nu avea astfel de dureri, fac acel gen de subcultură, improvizată și multiplicată pe cele mai la îndemână căi – televiziune, internet, facebook etc. –, încît nu se simt deloc în afara culturii nației din care fac parte, ci dimpotrivă în miezul ei. Așa cum s-a văzut anul acesta, pe 15 ianuarie – Ziua Culturii Naționale (Ce s-ar face dacă această zi s-ar transforma în zile, în luni?) –, cînd toate televiziunile au promovat contra-

cultura, non-cultura, surogat pe care acest nou intelectual știe să le facă și să le promoveze, pentru că are toate mijloacele la îndemînă.

Perspectiva nu este deloc una bună. Cu o astfel de cultură, cu astfel de intelectuali de tip nou, tu ca popor îți poți pierde oricînd identitatea națională și deveni o populație care, la aruncarea unei ciozvirte mai grase, te duci să o înhați și cazii în lațul din care nu vei mai putea scăpa. Dar ce mai contează, dacă oala e plină, în curte poate dansa oricine.

MIRCEA CĂRTĂRESCU – LAUREATUL PREMIULUI NAȚIONAL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU” PE ANUL 2016

Juriul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, pe anul 2016, format din NICOLAE MANOLESCU (președinte), MIRCEA MARTIN, CORNEL UNGUREANU, ION POP, AL. CISTELECAN, MIRCEA A. DIACONU și IOAN HOLBAN (membri), avînd în vedere nominalizările reieșite în urma sondajului național realizat de Fundația Culturală „Hyperion-Caiete botoșănene” Botoșani (Mircea Cărtărescu, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Cassian Maria Spiridon, Liviu Ioan Stoiciu și Lucian Vasiliu), a decis, prin vot secret în seara zilei de 14 ianuarie 2017, la Botoșani, ca laureatul acestei ediții, a XXVI-a, să fie poetul MIRCEA CĂRTĂRESCU

De asemenea, juriul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum, pe anul 2016, format din AL. CISTELECAN, președinte, MIRCEA A. DIACONU, VASILE SPIRIDON, DANIEL CRISTEA-ENACHE și ANDREI TERIAN, membri, avînd în vedere nominalizările: Ioana Miron – *Picaj*, Editura Casa de pariuri literare, 2016; Alexandra Negru – *Avanpost*, Editura Paralela 45, 2017; Ciprian Popescu – *Mile End*, Casa de editură Max Blecher, 2016; Alina Purcaru – *Rezistență*, Editura Cartea Românească, 2016; George State – *Crux*, Editura Cartea Românească, 2016, a decis ca laureatul acestei ediții, a XIX-a, să fie poetul CIPRIAN POPESCU.

Gala de decernare a premiilor a avut loc în ziua de 15 ianuarie 2017 în sala Cinematografului „Unirea” din Botoșani, în fața unui numeros public. La finalul galei a concertat formația de muzică medievală românească *Trei parale*.

25 de ani de Premii Eminescu: o sărbătoare a culturii române, un jubileu al poeziei românești

Dle Președinte Nicolae Manolescu,
Distinși reprezentanți ai administrației publice
din județul Botoșani,
Onorați invitați,

A 26-a ediție a Premiilor Naționale de Poezie „Mihai Eminescu” este, cu siguranță, un eveniment literar de rezonanță, care onorează nu numai Ziua Culturii Naționale, ci cultura română în ansamblul ei.

Sunt cel puțin trei motive pentru care această manifestare trebuie considerată ca făcînd parte din patrimoniul cultural național, ca bun de patrimoniu imaterial.

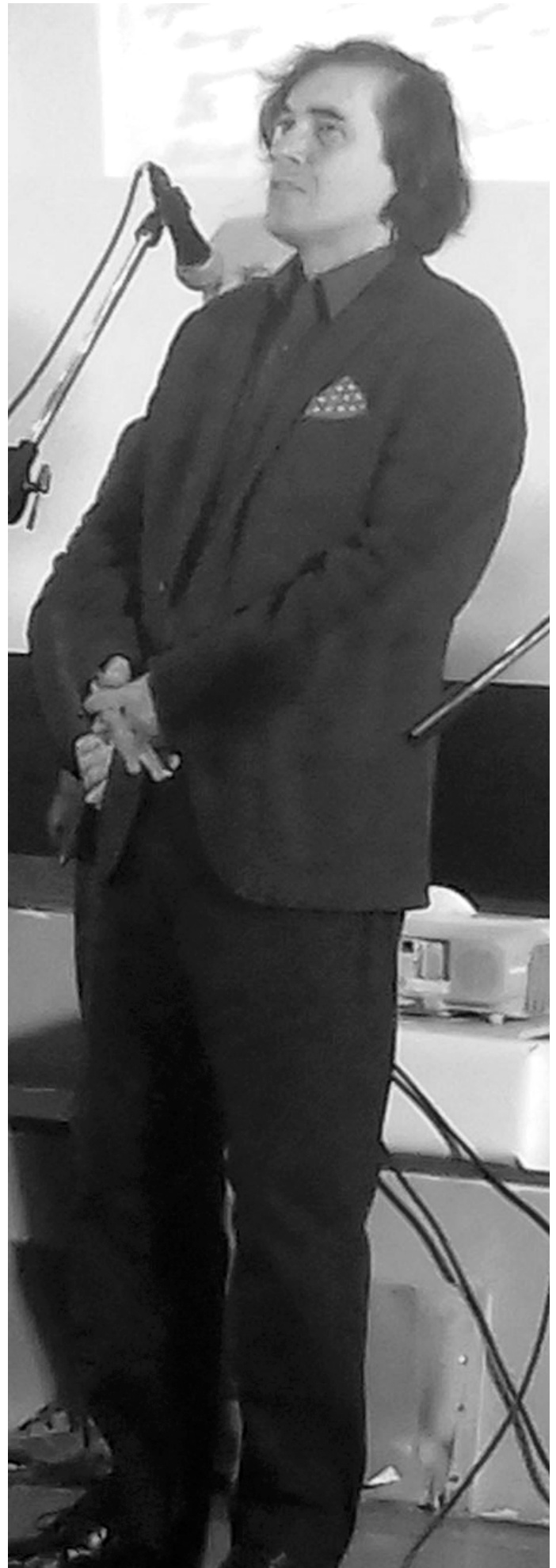
Primul motiv este excepționalul palmares al acestor premii. Lista laureatilor celor 25 de ediții anterioare alcătuiește un adevărat pantheon al poeziei contemporane, o foarte fidelă hartă a valorilor acesteia. Este meritul juriului și al modului imparțial în care acesta a putut funcționa, datorită bunei concepții asupra rolului și rostului acestor premii.

Cel de-al doilea motiv este tocmai longevitatea acestui Premiu Național. Într-o țară în care se construiește de azi pe mâine, în care ideile mari mor repede, organizatorii din Botoșani au demonstrat o admirabilă consecvență și, mai ales, o viziune pe termen lung. Chiar în perioade mai puțin faste din punct de vedere economic, oamenii de cultură din Botoșani au avut îndrăzneala, iar autoritățile locale, inteligența de a paria, an de an, pe cultură. De a afirma nu prin vorbe, ci printr-un sprijin concret acordat literaturii române contemporane, mândria că o emblemă a spiritului românesc, poetul Mihai Eminescu, a fost un om al locului.

Cel de-al treilea motiv este acela că Premiile Naționale „Mihai Eminescu” sunt un produs concret al parteneriatului public-privat și o dovadă a viabilității lui în cultura de performanță. Chiar dacă, în timp, administrația publică locală și-a asumat în întregime finanțarea evenimentului, ideea a aparținut unor oameni de cultură, iar organizarea evenimentului se face și astăzi de către aceștia. Există în România zone mult mai dezvoltate economic, și mai potente financiar, în care acest exemplu ar putea, și ar trebui urmat. Cultura aduce prestigiu și notorietate.

Regret că nu pot să fiu anul acesta alături de dumneavoastră, așa cum am fost anul trecut. Sunt sigur că va fi o ediție de excepție, îl salut pe câștigătorul Premiului Național, ca și pe tânărul poet care va primi premiul pentru debut, și sunt sigur că ne vom revedea la edițiile următoare.

Ionuț Vulpescu
Ministrul Culturii și Identității Naționale

„Un premiu e premiat la rândul său de cei care-l primesc“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU MIRCEA CĂRTĂRESCU

Gellu Dorian: *Pentru cine ar dori să știe ceva mai mult decât ar putea afla din cărțile tale de poezie, de proză, jurnal, publicistică, profesorat, ce-ar putea afla mai mult despre tine decât ceea ce este evident? Pentru că după **Orbitor**, unde te folosești de foarte multe aspecte din viața ta, a venit **Sole-noid**, care a arătat o altă față a realității și ficțiunilor tale. Ce ne poți spune, să știm exact despre tine și lumea încă nu știe?*

Mircea Cărtărescu: Nu am nimic de ascuns, sunt cel mai simplu om de pe lume. „Poetul, ca și soldatul, nu are viață personală...“ Îmi place să trăiesc liniștit, departe de zgomotele lumii. Viața mea e la masa de scris. Nu sunt înclinat spre polemică și controverse, cu atât mai puțin spre activismul de orice fel. Când ies în arenă, n-o fac decât constrâns de situație, doar când simt că nu mă mai pot uita în propriii mei ochi dacă stau deoparte. Aș vrea să n-am conștiință civică, de pildă. Viața mea ar fi mult mai ușoară și chiar mai productivă. Dar îmi pasă cu adevărat de semenii mei și mă indignează ticăloșia umană, minciuna și cinismul, așa că uneori n-am altă soluție decât să ies din biroul meu și să mă alătur celor care ies în stradă fiindcă le pasă.

G.D.: *Toată proza ta stă sub semnul frazei eminesciene. **Orbitor** începe cu o frază de topică și esență*

eminesciană. De ce te enumeră unii (în special novicii) printre detractorii lui Eminescu? Când, în fond, tu ești un iubitor până la esența estetică de mare rafinament a operei eminesciene. Tu ai cercetat „subteranele poeziei eminesciene”; ai scris **Visul chimeric**, ai vorbit de fiecare dată, și mai ales acum la Botoșani, la decernarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”; extraordinar și în cunoștință de cauză despre Eminescu. Ce ne poți spune?

M.C.: Ca și Kafka și foarte puțini alții, Eminescu a fost un autor pur, un om care a scris în primul rând pentru sine însuși, căruia nu-i păsa dacă era publicat sau nu, care era total indiferent la critică și la onoruri. Alchimiștii adevărați nu visau să producă aur, ci să se transforme ei înșiși, să dobândească viață eternă prin piatra filosofală. Eminescu face parte din această serie de poeți pentru care scrisul e un proces, nu o finalitate care să producă o carte. Vergilius și Kafka au cerut pe patul de moarte să li se distrugă opera. Eminescu nu și-a alcătuit singur unicul volum apărut în timpul vieții sale. Dacă ar fi fost după el, aproape tot ce-a scris ar fi rămas în caiete, nevăzut și necunoscut de nimeni. Cum aș putea eu să fiu un detractor al unui asemenea om, al unui asemenea artist? Dimpotrivă, am privit mereu către el ca spre un ascet al poeziei și un model de neatins.

G.D.: Anul acesta se împlinesc, în martie, 40 de ani de la prima ședință a **Cenaclului de Luni**. Ai fost la acea primă ședință? Înainte de acea primă ședință, care este în fond și actul de naștere al optzecismului, ai mai citit în vreun cenaclu?

M.C.: Eu am venit în eșalonul al doilea al **Cenaclului de Luni**, alături de Magda Cârneli și Matei Vișniec, între alții. N-am citit nimic acolo până în primăvara lui 1979, cred. În primul an de facultate am mers numai la celălalt cenaclu de atunci, **Junimea**, condus de Ovid S. Crohmălniceanu. Am citit acolo mai mult proză, și am fost foarte fericit când scriitorii pe care-i admiram enorm ca Nedelciu, Crăciun sau Sorin Preda m-au acceptat între ei, alături de Cristian Teodorescu, Ioana Pârvulescu și alți autori mai tineri. Am fost, cred, cel mai tânăr autor din antologia **Desant 83** care reunea textele a vreo 20 de „junimiști”. În liceu mai mersesem, timp de patru ani, la cenaclul liceului **Cantemir**, condus pe-atunci de Aurelia Marinescu (care-avea să devină mult mai târziu autoarea unui best-seller: *Ghidul bunelor maniere*). Acolo nu eram nici pe departe între cei mai bine cotați poeți. Din păcate, sunt singurul, din câte știu, care-a mers mai departe cu literatura, despre ceilalți n-am mai auzit nimic.

G.D.: De ce crezi că poemul **Cădere**, unul din poemele de referință ale operei tale poetice, nu a fost bine primit atunci când l-ai citit în **Cenaclul de Luni** (**Cenaclul Lunii**)? Ce a indignat? Ce te-a determinat să crezi atunci că destinul tău literar

nu va fi unul deloc asemănător cu al celorlalți? De atunci a apărut izolarea ta de restul lumii?

M.C.: Cred că te-a indus în eroare pagina din **Soleoid** care vorbește despre acea seară memorabilă când am citit **Cădere**. Doar că în roman există doar negativul întâmplării (toată cartea e o distopie), fiindcă în realitate poemul **Cădere** a fost primit cu uimire și entuziasm de cei prezenți la ședința cenaclului. Nicolae Manolescu, care mă vedea prima oară, a venit apoi la mine, m-a întrebat cum mă cheamă și dac-am mai publicat ceva. Aveam aproape 23 de ani și nu-mi apăruse nici măcar o poezie. I-am spus că nu mă interesează să public. După pauză, când a venit timpul pentru comentarii, el a-nceput cu fraza „Am impresia că în România una se scrie și alta se publică.” Apoi a făcut afirmații pe care modestia nu-mi permite să le consemnez aici (le-a reluat în cronica la primul meu volum). Toți ceilalți vorbitori au fost la fel de entuziaști.

G.D.: Cum conducea ședințele Nicolae Manolescu? Era la fel de jovial ca acum?

M.C.: În jurul lui Nicolae Manolescu se rotea atunci toată viața literară românească, și în mod sigur viețile noastre, ale tinerilor poeți de atunci. Am scris de multe ori despre el. Era un om subțire, grațios, tot numai inteligență, un vorbitor incredibil de articulat. „Verdictele” sale critice păreau săpate în piatră. Nimănui nu-i trecea prin cap să le conteste. Eu îi datorez mult mai mult decât aș putea-o spune. A fost susținătorul meu constant de la primul meu pas literar până azi. Deși n-am mai putut fi de acord cu toată activitatea sa din ultimii ani, n-aș putea să scriu negativ despre el, ca alți prieteni optzeciști. Imaginea mea despre Nicolae Manolescu este cea din acei ani în care el era un model de liberalism, de altruism și de deschidere către dialog. Am învățat atunci mai mult de la el decât de la oricare om pe care l-am cunoscut vreodată.

G.D.: Editorial ai debutat în 1980 cu **Faruri, vitrine, fotografii**, în urma unui concurs de debut al Editurii „Cartea Românească”, așa cum se organizau atunci. Cartea a apărut așa cum ai dat-o sau a suferit modificări? Mai trăia Marin Preda când și-a apărut cartea?

M.C.: La o ședință de cenaclu în care am citit și eu câteva poeme a apărut din întâmplare Mircea Ciobanu, pe care-l citisem și-l admiram foarte tare. După lectură a venit la mine și m-a întrebat dacă eram debutat. I-am spus că am dat cartea la trei concursuri de debut și că așteptam rezultatul. „Să vii să vorbim”, mi-a spus (era redactor la editura „Cartea românească”). În același timp, fără să-mi spună, Crohmălniceanu vorbise și el cu Marin Preda despre mine. În scurt timp, Preda, directorul editurii, m-a chemat la el. E una dintre scenele memorabile ale vieții mele, deși a durat doar câteva minute. Preda era la birou, îmbătrâ-

nit, gârbov. „Crohmlăniceanu te recomandă entuziast. Partea proastă e că nu ești debutat... Da, dar am cartea la concurs, chiar și aici, la *Cartea românească*“, i-am răspuns. Pe atunci se debuta doar prin concurs. „Mda... Vom vedea. Te susține și Mircea Ciobanu, asta e lucru rar.“ Eu doar îl priveam: vedeam prima dată un mare scriitor. Cam într-o săptămână s-a dat rezultatul: câștigasem și eu concursul. N-am dormit deloc în acea noapte. A durat un an până mi-a ieșit volumul de debut. În tot acest timp am traversat străzile mult mai atent: dacă mă călca vreo mașină și n-apucam să-mi văd cartea?

G.D.: *Cum ți se părea viața literară a României din acei ani de început? Tu nu erai în miezul ei, așa cum erau ceilalți poeți pe care-i vedeam prezenți peste tot în țară sau la restaurantul Uniunii Scriitorilor, unde s-au trecut și petrecut prin tot felul de povești mai toți poeții momentului. Ai ales solitudinea dintr-o frondă sau dintr-o timiditate?*

M.C.: Eram doar un puști, nu-nțelegeam mare lucru din lumea din jur. Nu trăiam decât pentru poezie. Cum nu pot să beau, n-am trăit boema acelor ani. La faimosul restaurant mă mai ducea câteodată Traian T. Coșovei, cel mai bun prieten al meu de atunci. Am stat la masă de câteva ori cu Nichita Stănescu, cu Breban, cu Mazilescu și alți faimoși autori ai acelor ani. L-am auzit pe Tudor George strigând „Aho!“ de zdrăngăneau geamurile. L-am văzut pe Florin Pucă înnegrit de alcool ca un băț de chibrit carbonizat. Am cunoscut-o pe faimoasa doamnă Miți. E adevărat că eu nu făceam parte din lumea literară, cum nu fac nici acum. Sunt cu adevărat timid, oamenii o iau de multe ori drept aroganță. Lumea multă mă obosește, prefer să stau izolat într-un colț. Tot de asocialitatea mea țin și unele defecte de memorie: confund oamenii, le uit numele, nu din lipsă de respect, ci fiindcă... asta e. De o mulțime de ori au venit prieteni, unii apropiați, să le scriu ceva pe o carte și-au auzit de la mine: „Dragul meu, taie-mă, omoară-mă, dar nu-mi amintesc cum te cheamă...“ Mintea mea e de multe ori în cu totul altă parte decât sunt eu.

G.D.: *Ai publicat câteva cărți de poezie, cu intervale normale de timp, într-un timp nu prea mare de ani. De la *Poeme de amor, Totul, Levantul* până la cele *Cincizeci de sonete și Nimicul*, ai mai publicat câteva antologii, *Dragostea, Dublu CD, Plurivers* și în 2015, *Poezia*, aceasta din urmă însumând și opera ta poetică. Și toate astea ar însemna poezii scrise până prin 1993, când ai spus că ai încetat să scrii poezie. Chiar ai încetat să scrii poezie? Mi se pare imposibil ca un poet de forța limbajului poetic pe care-o deține să renunțe subit la a mai scrie poezie.*

M.C.: Am scris poezie vreo 12 ani cu toată puterea de care m-am simțit în stare, și aici nu mă refer doar la puterea biete mele minți mai curând comune. Mai bine așa zice „s-a scris poezie prin mine“ cu o

forță care de multe ori mi s-a părut monstruoasă și profetică. Dar la un moment dat literatura mea s-a revărsat peste formele poetice în care era turnată. Am simțit deodată că am nevoie de recipiente mai mari și mai rezistente pentru ce simțeam nevoia să spun. O vreme am scris poezie și proză în paralel: am scris *Nostalgia* și apoi *Travesti* înainte să termin cu poezia. Au urmat două experiențe extreme în poezie, *Levantul* și *Nimic*. După fiecare, în direcția ei, nu mai putea exista continuare. Așa că m-am oprit și m-am dedicat prozei ca alt mod de a scrie poeme.

G.D.: *Tu ești și un teoretician al postmodernismului sau mai degrabă un analist al lui. Ai crezut în acei ani ai deceniului opt că poezia optzecistă, în toate formele ei de exprimare, de la cele afirmate în *Cenaclul de Luni*, la cele din jurul *Echinoxului clujean* sau ale *Dialogului ieșean*, ori cele de peste tot din țară, cum ar fi cele ce au gravitat în jurul *Colocviilor de poezie de la Târgu Neamț* (colocviu și el interzis de securitate ca și *Cenaclul de Luni*) că paradigma poetică se va schimba și va fi forma majoră de „rezistență prin cultură“ la regimul totalitar de atunci?*

M.C.: Nu credeam în poezia așa-zis „șaptezecistă“, mi se părea anacronică și fără umor. Noi veneam cu o alternativă. Evident, clivajul din poezia românească de după război s-a petrecut cu optzeciștii. Ei au fost în același timp un factor de continuitate (avangarde, suprarealism, modernism), cât și unul de ruptură, prin introducerea masivă a poeziei străzii, de tip american. Până la urmă optzecismul a fost o sinteză de poezie veche și nouă, românească și străină, europeană și de peste ocean. De-aici, farmecul și complexitatea sa. Ciudat e că azi douămiiștii au revenit la modele șaptezeciste (Mazilescu, Nora Iuga, Angela Marinescu etc.), ceea ce arată cât de paradoxală e istoria poeziei.

G.D.: *În ce privește proza ta, una absolut neasemănătoare cu a vreunui alt mare scriitor român sau de-aiurea, se observă că parcă nu tu îți alegi subiectele, temele, ci ele te aleg pe tine și te aruncă într-un tumult narativ imposibil de comparat cu al altui romancier. Poți divulga câte ceva din atelierul tău de creație?*

M.C.: Prozele mele nu sunt toate la fel, cum scria cineva de curând (de fapt, el scria că toate cărțile mele sunt la fel, ceea ce e deja grotesc). Dar au puncte comune, și unul dintre ele e faptul că toate sunt scrise continuu, fără plan, fără reveniri, fără eliminări și adaosuri, fără nicio editare. Le predau la *Humanitas* deja complete și apar extrem de repede (în unele cazuri doar după zece zile) fiindcă cei de acolo nu prea mai au de lucru la ele. Apoi, toate sunt scrise de mână, în caiete pe care le păstrez frumos pe un raft de bibliotecă, alături de caietele în care am scris jurnal. Am încercat ca fiecare carte a mea să aibă ceva ireductibil și specific, memorabil ca o mandala. Nostalgia e o scriere de tinerețe, am

terminat-o la 24 de ani. Sunt foarte mândru și azi de poveștile de acolo, scrise mai aspru decât celelalte cărți ale mele. *REM*, mai ales, mi-aș fi dorit să n-o fi scris atunci ca s-o pot scrie azi... *Travesti* e un mic roman psihanalitic ce are în centru imaginea androginului, mai curând un studiu de caz clinic. *Orbitor* e un triptic pe care mi l-am dorit mistic și strălucitor ca retablul din Ganz. *Solenoid* e un menhir înălțat pe verticală, probabil cartea mea cea mai matură de până azi. Îmi plac și multe pagini din celelalte patru cărți de povestiri.

G.D.: *Se observă că proza ta merge mână în mână cu jurnalul, că uneori jurnalul devine proză și proza jurnal, că realul pare ficțiune și ficțiunea un real din care simți că tu ca cititor faci parte, nu te poți desprinde decât parcurgând șirul lung de pagini ce nu obosesc, ci îți dau viață. Când scrii astfel, ai vreo țintă sigură sau te lași dus de forța paginii albe care dorește să-i dai viață?*

M.C.: De-asta și public jurnalul meu. Pentru că e una dintre cărțile mele de literatură pur și simplu, cea la care scriu continuu de la vârsta de șaptesprezece ani. E mai curând o a doua piele a mea decât o scriere. O exuvie, cum ar spune Simona Popescu. M-am jucat puțin cu datele când am decis, arbitrar, să-mi public jurnalele din șapte-n șapte ani, exact, fără nicio zi în plus sau în minus. Am până acum douăzeci și unu de ani din viață consemnați în cele trei volume publicate, și urmează următorii șapte la începutul anului viitor. Paginile mele de jurnal sunt în primul rând o încercare de-a înțelege ceva din viața mea, sunt exerciții de meditație la ce mi se-ntâmplă, ce citesc, ce scriu, ce văd, ce iubesc, ce urăsc. Nu notez în ele ce-ar nota oricine, dimpotrivă, mai curând ce nimeni n-ar găsi că merită să noteze.

G.D.: *Ai călătorit mult, cărțile tale fiind traduse în multe limbi, fiind prezent prin diverse proiecte și programe la Iowa, USA, Stuttgart, Germania, Amsterdam, Olanda, bursier al Fundației Rockefeller, în Italia, bursier în Ungaria, bursier DAAD, în Germania și recent în Suedia și Spania. Cum se vede literatura română din acele locuri?*

M.C.: Am mai spus-o: literaturile nu se văd, se văd scriitorii. Nimeni nu se gândește: oare cum o fi literatura portugheză, română, abisiniană? Există o mână de autori care sunt cunoscuți de toți și sute de alții care sunt cunoscuți în anumite zone și-n altele nu. Azi trăim din păcate într-o epocă fără mulți scriitori mari. Ba chiar cei mai mari dintre ei sunt oameni în vârstă, aparțin de fapt altor vremuri. Avem și noi doi-trei scriitori destul de cunoscuți în lume, dar ei au atât de puțin în comun, că nimeni n-ar putea defini prin ei o literatură. Sunt doar autori izolați, mai curând priviți cu suspiciune la noi decât promovați în afară.

G.D.: *Ce șanse are poezia română, cea de azi, să răzbată timpul? Mai e nevoie de poezie? Cine mai are nevoie de poezie?*

M.C.: Mai întâi să ne-ntrebăm: care timp? Cât timp ne-a mai rămas? Cei vechi lucrau cu calupuri mari de timp, chiar cu eternitatea. Horațiu credea că versurile sale vor trăi veșnic. Macedonski spera și el la vreo patru generații. Noi nu știm ce ne va aduce ziua de mâine. Dacă poezia, nu cea generică, ci o poezie oarecare, are timp să ajungă de la autorul ei la mine e deocamdată destul. Nu se poate spera mai mult. Scriem pentru acum, chiar „acum“ pare prea mult și prea departe. Poezia română nu există, există poezii. Singurul lucru comun al lor e că scriu în românește. Dar Mircea Ivănescu are mult mai mult în comun cu John Berryman decât cu Nichita Stănescu, iar Mazilescu sună mai mult a Kavafis decât a Ursachi. Poezii nu se grupează pe naționalități, ci pe universale familii de spirite.

G.D.: *De ce crezi că există atâta turbulență în lumea scriitoricească de la noi? Să fie neajunsurile, să fie vanitățile, să fie orgoliile nemăsurate, ori pur și simplu veleitățile unora care au ajuns atât de sus, încât își doresc să ajungă la gradul cel mai înalt al incompetenței? Se observă un amatorism agresiv, legitimat de o degradare a percepției culturii, a înlocuirii acesteia cu noncultura și alte surrogate care au creat punți rapide de afirmare. Să fie oare arghirofilia de vină, ochiul dracului?*

M.C.: Pentru că scriitorii sunt oameni. Toate păcatele astea se văd și-n breasla dentiștilor, și-ntr-a frezor-rabotorilor, și-ntr-a matematicienilor. Așa sunt oamenii și-așa vor rămâne mereu. Apostolul Pavel definea dragostea în opoziție cu păcatele oamenilor: nu este pizmașă, nu este certăreată, e răbdătoare și iertătoare. E un portret în negativ al umanității. Și Kant vorbea de „lemnul strâmb al umanității“, imposibil de îndreptat. Eu cred că de fapt marele păcat al lumii scriitoricești de azi e unul mai banal: provincialismul. Prin asta înțeleg centrarea pe probleme locale, lipsa de orizont și de perspectivă, imposibilitatea privirii obiective a lucrurilor. Lucrurile mici par disproporționat de mari dacă sunt aproape de tine, iar cele mari, dar depărtate ți se par minuscule.

G.D.: *Crezi că un premiu cum este cel de la Botoșani, un premiu național, cu o tradiție de peste un sfert de secol, râvnit, uneori contestat, poate afirma un gen, cum este poezia, în alte spații? Cum sunt premiile asemănătoare din lume? La noi de ce trebuie să se creadă că toți poezii în viață ar trebui să ia acest premiu și dacă s-ar putea deodată chiar? E asta o formă de slabă civilitate?*

M.C.: Iarăși, am mai spus-o: un premiu e premiat la rândul său de cei care-l primesc. El se justifică prin lista celor care l-au primit de-a lungul vremii. Dacă vezi că pe această listă sunt mai mult nume dubioase, atunci și premiul ți se va părea dubios. De-aceea un mare premiu n-ar avea voie să rateze. Cum vedem însă în realitate, nu prea se-ntâmplă așa. Nici cele mai mari premii nu sunt scutite de scandal și controverse. Pentru că nu sunt date de

zei, ci tot de oameni. Premiul din Botoșani s-a clătinat și el nițel în ultimii ani, dar a rezistat și sper că va merge înainte.

G.D.: *Tu ai primit anul acesta acest premiu. Ai spus în cuvântul tău că-l primești cu modestie și s-a văzut acest lucru. Ai mai spus că ai primit acest premiu pentru generația ta, generația 80, care a fost o generație eroică și tragică, din care o jumătate nu mai există, iar cealaltă merită cu prisosință acest premiu. Numele tău a dat acum plus de valoare premiului și, cred, că de aici înainte va fi la fel de râvnit. Dar și contestat? Acum după ce l-ai primit, cum te simți, ușurat sau împovărat? În sensul că eu cel puțin aștept alte cărți de poezie de la tine.*

M.C.: Din păcate, premiul Eminescu s-a dat anul ăsta într-o atmosferă foarte încinsă. Am știut prea bine că orice-aș fi făcut tot așa fi fost criticat de unii sau de ceilalți. E vorba de războiul din jurul USSR, care însă nu e și războiul meu. Cred că până la urmă am procedat corect și lucrurile, în ceea ce privește acest premiu important, au reintrat în normal. Nu cred că vor mai fi posibile manipulări ale lui în viitor.

G.D.: *Ce poezii ne dai acum, să ilustrăm cum se cuvine acest final de interviu?*

M.C.: Alege ce vrei tu, Gellu, am toată încrederea în gustul tău.

G.D.: *Am ales poemul **Dragostea**, cel pe care l-ai citit în Gala de decernare a premiului, în ziua de 15 ianuarie, la Botoșani.*

CURRICULUM VITAE

Mircea Cărtărescu s-a născut pe 1 iunie 1956 în București. A absolvit Facultatea de Limba și literatura română a Universității din București în 1980. În prezent este Profesor dr. la Catedra de Istoria literaturii române a Facultății de Litere din București. Este poet, prozator, critic literar și publicist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, al PEN România și al Parlamentului Cultural European. Este autor a peste douăzeci și cinci de volume personale și e prezent în numeroase volume colective și antologii. Dintre scrierile sale mai importante fac parte „Nostalgia”, „Levantul”, trilogia romanescă „Orbitor” și romanul „Solenoid”.

Cărțile sale au fost traduse, până în prezent, în 24 de limbi. A primit numeroase premii literare românești și zece importante premii internaționale.

OPERA LITERARĂ

VERSURI: *Faruri, vitrine, fotografii*, Cartea Românească, 1980; *Poeme de amor*, Cartea Românească, 1983; *Totul*, Cartea Românească, 1985; *Levantul*, Cartea Românească, 1990; *Dragostea*, Humanitas, 1994; *Dublu CD*, Humanitas, 1998; *Plurivers*, vol. 1 și 2, Humanitas, 2003, *50 de sonete*, Brumar, 2006, *Nimic*, Humanitas, 2010.

PROZĂ: *Visul (Nostalgia)*, Cartea Românească, 1989; *Travesti*, Humanitas, 1994; *Orbitor. Aripa stângă*, Humanitas, 1996; *Orbitor. Corpul*, Humanitas, 2002; *Enciclopedia zmeilor*, Humanitas, 2002, *De ce iubim femeile*, Humanitas, 2004, *Orbitor, aripa dreaptă*, Humanitas, 2007, *Frumoasele străine*, Humanitas, 2010, *Ochiul câprui al dragostei noastre*, Humanitas, 2012, *Fata de la marginea vieții*, Humanitas, 2014, *Solenoid*, Humanitas, 2016.

ESEURI, JURNAL, PUBLICISTICĂ: *Visul chimeric*, Litera, 1992; *Postmodernismul românesc* (studiu critic), Humanitas, București, 1998; *Jurnal*, Humanitas, 2001; *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, Humanitas, București, 2003; *Baroane!*, Humanitas, București, 2005. *Jurnal II*, Humanitas, 2008, *Zen (Jurnal III)*, Humanitas 2011.

AUDIO BOOKS: *Parfumul aspru al ficțiunii*, Humanitas Multimedia, București, 2003, *Levantul*, Casa Radio, 2004,

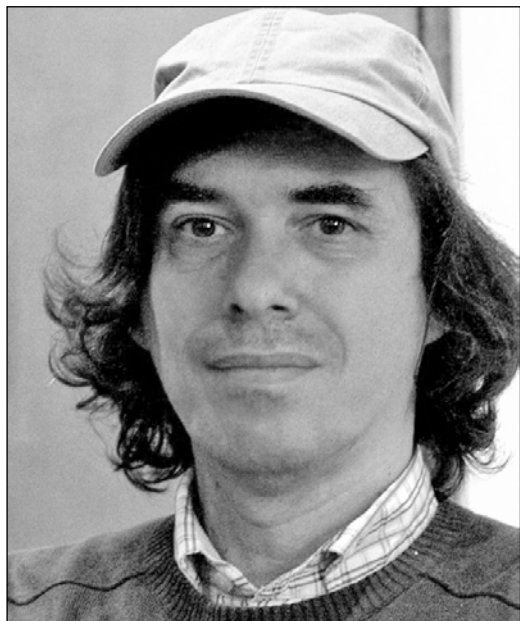
Zaraza, Humanitas, *Travesti*, Humanitas, *De ce iubim femeile*, Humanitas, *Poeme în garanție*, Casa Radio, *Ruletistul*, Humanitas, 2011, *Levantul*, Humanitas 2015.

TRADUCERI: Charles Simic, *Cartea zeilor și a demonilor* (trad. din lb. engl.), Paralela 45, Pitești, 2002; Bob Dylan, *Sufflare în vânt*, Humanitas, 2013.

A predat la Universitatea din Amsterdam în 1994-1995, la Universitatea din Viena în 2005-2006 și la Freie Universität din Berlin în 2010. A primit prestigioase burse internaționale pentru creație literară precum Bursa Rockefeller la Bellagio în 1997, Bursa DAAD la Berlin în 2000, Bursa Anna Kruger la Berlin în 2001, Bursa Collegium Budapest în 2000, Bursa Akademie Schloss Solitude la Stuttgart în 2006. A fost fellow al New Europe College în 1996. În 2015 a fost fellow al Wissenschaftskolleg din Berlin.

PREMII: *Premiul Uniunii Scriitorilor din România* (1980, 1990, 1994 și 2009); *Premiul Academiei Române* (1989); *Premiul Asociației Scriitorilor din București* (2000 și 2003); *Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova* (1994); *Premiul ASPRO* (1994, 1996, 2002); *Premiile revistelor Flacăra, Cuvântul, Ateneu, Tomis, Euphorion, Observator cultural*; *Premiul Radio România Cultural*, *Premiul Asociației Editorilor Români* (2002 și 2003), *Premiul Național pentru Literatură* în 2007, *Premiul Național pentru literatură al Uniunii Scriitorilor* (2016), *Premiul Oamenii Timpului* (2017) *Premiul Național de poezie Mihai Eminescu* (2017).

Laureat în 2005 al premiului internațional Giuseppe Acerbi în Italia. În 2011 a primit *Premiul Internațional Vilenica* în Slovenia. În 2012 a primit *Premiul Internațional pentru Literatură Berlin – Haus der Kulturen der Welt*. În 2013 a primit *Premiul Internațional Spycher-Leuk* în Elveția și *Premiul Internațional de poezie de la Novi Sad*. În 2014 a primit *Premiul Tormenta en un vaso* la Madrid pentru cea mai bună carte străină publicată în Spania. A mai primit *Premiul Euskadi de Plata*, Spania, 2014, *Premiul orașului Leipzig pentru înțelegere europeană* (Germania, 2015), *Premiul de stat al Austriei pentru literatură europeană* (Austria, 2015) și *Premiul Gregor von Rezzori* (Italia, 2016). A fost nominalizat în 2016 la *Premiul Strega Europeo*.

Mircea CĂRTĂRESCU

Dragostea

1
deasupra mamei răsărise
un curcubeu negru.
pe-atunci mama era doar o fetiță
și părul ei era din șuvițe de diamant.
ea se opri din jocul ei
își netezi rochița
și privi înspre curcubeu.
era un curcubeu negru și de
atâta negru scânteietor
pe câmp mușetelul se întunecase.

mama privi înspre curcubeu.
era atât de jos, că aproape-l
putea atinge cu buzele
iar părul ei electricizat, transparent
se lipea de tuburile moi, ca de orgă.
roșul curcubeului era negru.
și oranjul lui era negru.
și galbenul lui era negru.
și verdele lui era negru.
și albastrul lui era negru.
și indigoul lui era negru.
doar violetul lui rămânea violet.
violetul lui era un șuvoi care
se pierdea în mare.

mama știu atunci că este pierdută.
avea să cunoască dragostea.

și brusc umbra ei pe asfaltul
cald din floreasca
se împodobi cu vene și oase.
mama sui într-o corabie din
pânză de păianjen
și o porni în sus pe curcubeu.

umbra ei, cu vertebre și intestine
îi continua joaca.

2
era o corabie din pânză de păianjen.
călătorea pe marginea curcubeului negru
ca pe marginea unei batiste cu chenar.
mama vedea în jur norii de staniol
care îi reflectau chipul.
din când în când, bombardierele americane
se încurcau în cuiburile de păianjen
ale tambuchiului, ale bocaportului
dar mama, la etravă
le apuca delicat între degete
și le lansa apoi, descurcate și zbârnâind
ca pe niște modele din balsa și celofan.

încă era curajoasă, deși în
corpul de porțelan
picurase stropul de sânge.
deși părului ei săpat în diamant
i se tociseră vârfulurile.
deși sub bluza ei de gumă arabică
i se arcuiseră sânii.
încă era curajoasă
încă era orbitoare.

3
umbra mamei, printre vilele verzi,
printre tecarii albaștri
aruncă un ciob de sticlă în
căsuțe reci de șotron.
veni amurgul
ca un animal de carne transparentă
ca o floare cu petalele de gingii.
veniră apoi stelele
și începură să pască vilele verzi
tecarii albaștri.
umbra mamei căpăta organe ciudate:
trese,
decorații,
cravase.

îi cresc pâr pe piept și pe antebrațe.
îi cresc pâr pe falangele degetelor.
îi cresc capacitatea craniană.
dar asta nu avea să-l salveze.

4
o pisică deschise ochii și
văzu o farfurie neagră
în care o femeie neagră îi turna
un fir de lapte negru.
un vatman intră într-un depou negru.
un fluture se așeză pe un zid negru.
doar curcubeul mai scânteia
aruncând flăcări negre.

venise vremea dragostei, sfârșitul lumii.
venise apocalipsa, care e dragostea.
venise fiara care latră flacăra
venise aparatul cu manometre,
cadrane, cilindri, biele, bujii, globuri
de sticlă, curele de transmisie
și care pompa sub pielea stelelor ameteala
venise pipăitul cu mirosul în lesă
venise văzul cu auzul în colivie
venise ființa cu neantul încolăcit după gât
venise înghesuiala, fier lângă plastic, oțel
lângă sticlă, enzime lângă ciment,
clor lângă pânză și frunze în
glande și oase în rouă și
ochi în stilouri și fălci suprapuse
și gheare și pioaneze
și nori și păpuși și oceane

totul în tot
tot peste tot
dinți în dinți și gură în gură și
sex în sex și coaste în coaste
și istorie și piulițe și figuri de stil
și permanganat de sodiu și flori cu
petale, sepale, stamine, pistil
toți iubind totul
toți fecundând totul
peste tot numai apte și apti
numai icre și lapți
încât cosmosul de lumine
văzut de departe, e doar fiara
care se împreunează cu sine
fiara din apocalipsă

eclipsă de spirit,
eclipsă.

5
dar mama era deasupra
era încă de neatins
ea naviga pe arcu curcubeului
deasupra lumii negre
și oasele iliace îi crescuseră ca
niște aripi gălbui, ca de fluture,
mama-și lua zborul vâslind din oasele iliace
peste acoperișuri și paratrăznete
până ajunse în lună.

6
luna era un mare balon de săpun
ce reflectă în curbură lumea de jos
ea atrăgea copacii și scotea
petalele din boboci
ea forma în profunzimea
pământului florile de mână
ea pieptăna cristalele de cuarț
deșuruba femeile bătrâne ca
pe păpușile chinezești
și scotea din ele adolescente
deșuruba adolescentele și scotea fetițe
deșuruba fetițele și scotea un oftat.
luna cea galbenă
plutea deasupra curcubeului negru
iar mama pătrunse în ea, se ghemui acolo
lipindu-și aripile una de alta.

7
umbra mamei se zbătea-n plină dragoste
cu uniformă ferfeniță, cu buletinul fâșii
își croia drum prin dor, prin langoare
prin luxură, prin pasiune, prin
emoție, prin lascivitate
căci
– dragoste! urlau caloriferele
– dragoste! draperiile
– dragoste! magazinele de piese auto
– dragoste! șobolanii
umbra mamei printre răcitoarele negre
cu gheață neagră, făcea pași negri
zgâriat de uneltele negre-ale dragostei.

8
luna cea galbenă

plutea deasupra curcubeului negru.
aripile mamei începură să se destrame
fața i se lăți, ochii se spălăciră
până substanța corpului ei se
omogeniza cu a lunii.
doar scheletul subțire se mai văzu
prin transparentă, o vreme.

9

tata văzu deodată răsărind luna.
deasupra bucureștiului,
deasupra atelierelor ITB
răsărise luna mai mare decât pământul.
și toate obiectele negre
șiroiră umbre colorate
și umbra mamei, tată, șiroi
o umbra colorata
cu trupul subțire și craniu enorm.
dragostea neagră nu era dragoste.
sculele negre nu erau scule.
fusesse fiară, coșmarul negru,
apocalipsa, trezia
fusesse realul, stihia.
„ciudat vis am visat“, gândi tata
„în care se făcea că lumea există“.

10

craniul tatălui deveni uriaș
gândirea sa deveni infinită
voința sa deveni fără frână
puterea sa deveni fără margini.
privi orașul și orașul se dărâmă.
spuse o vorbă și galaxia se sfărâmă
întinse aripi și se înalță
vâslind înspre stele
străpungând cu imaginația
miliarde de lumi paralele
simțind pe spinare curentul rece al sorilor
dărâmând cu aripi de liliac
orice scară a valorilor
prin probabil, prin veșnic, prin niciodată
înnota cu fața nealterată
pe când respiră
trecuturi și viitoruri de mucava.
între degetele perlate
purta o floare cu patru petale unificate
și purta un ochi albastru în loc de craniu
de care îi atârna corpul subțire și straniu.

11

tata ajunsese în fața lunii.
scheletul mamei se topise-n substanța ei.
luna emise o limbă de flacără
și ceea ce era nici tu, nici eu, nici el
persoana a patra de neconceput,
se târî înspre globul de foc.
și dragostea avu loc.

12

și dragostea avu loc
și globul intră în vibrație
și-n jurul lui se adunară – de unde?
de când? -crochiuri și guașe
proiecții ortogonale, machete,
simulări pe calculator
scheme de mașini, materiale didactice
formule algebrice.
și-n acest nor ireal sfera se sfărâmă
în doua, în patru, în opt, în șaisprezece
în treizeci și două, în șaiszeci și patru
până deveni un arici de
mare, apoi un viermișor,
un pește primitiv, o broască, o pasăre
un oposum, un cimpanzeu, un copil
un val, un astru, o floare,
un nor, o cascadă, un clește,
un viscol, o poezie, un sabot, un tramvai
o lume, o muscă, o structură
economică, un preot, un icosar
amintirea unei nopți de dragoste,
proiectul frasinului de a mai înfrunzi
o dată, zâmbetul inconfundabil al cristinei,
toate ferestrele, tuturor blocurilor din
toate orașele lumii, toate bacteriile
existente în corpul oceanului, o vulpe
care udă zăpada de sânge rozându-și
piciorul prins în capcană, dragostea, ura,
agonia, fatalitatea, toate manuscrisele
și tipăriturile, rasele de oameni care
vor exista peste zece miliarde de ani,
camera în care scriu acest poem și
fiecare literă din el, posibilitatea de a
nu fi scris niciodată nimic, de a nu fi
mircea cărtărescu și de a nu fi
existat niciodată și de a nu fi
existat nimic niciodată
căci dragostea este totul
iar totul este făcut mai ales din nimic.

Ion POP

Laudatio pentru Mircea Cărtărescu

Sunt emoționat, bucuros și onorat să pot rosti câteva vorbe de laudă pentru Mircea Cărtărescu, poetul încununat acum cu Premiul Național „Mihai Eminescu”. Îl merita de mult, așa cum l-ar fi meritat și ceilalți confrăți nominalizați în acest an, fiindcă toată lumea cititoare recunoaște în el, de ani buni, un scriitor de mare format, care a fost și a rămas în fruntea vârstei sale creatoare, un fel de blazon al său de noblețe. Bucuria mea e cu atât mai mare cu cât unul din documentele, ca să zic așa fondatoare, ale „generației ’80”, semnat și de poetul nostru alături de alți colegi de la Cenaclul de Luni, dirijat de Nicolae Manolescu, și de la „Echinox”, a apărut în numărul ultim din anul 1979 al revistei clujene, în cadrul unei anchete devenite de referință, sub genericul stănescian „Dreptul la timp”. Se exprima acolo un tânăr decis să schimbe lumea poeziei, cu gesturi tranșante, de despărțire de ceea ce i se părea a fi depășit în generația pe care o numim astăzi „neomodernistă” și chiar la reprezentanții ei imediat contemporani de „Echinox”, puși sub eticheta „manierismului livresc”. Afirma chiar, ca un fidel urmaș al avangardei, că apăruse un „vacuum poetic” ce trebuia umplut de congenerii săi, în care vedea deschizătorii unei noi direcții, cum – s-a și dovedit a fi mai apoi –, chema poezia să coboare în stradă printre realitățile mari sau mai modeste ale actualității, uzând un limbaj al vieții de fiecare zi, într-un discurs amplu, de-a dreptul aluvionar și totalizant, amintind de poetica unui Walt Whitman, unde trebuiau să-și găsească loc și catedrala și apartamentul confort patru, și cirul, și cinematograful, și lumea întregă, sub impulsul nevoii de autenticitate și de adevăruri noi ale poeziei.

Amendând excesul negativist și prea apăsata conștiință de întemeietor, ca a oricărui tânăr pasionat de schimbare și înnoire, observam încă de pe atunci că acest radicalism alimentat deopotrivă de tradiția avangardistă românească și de poezia *beatnicilor* americani recent descoperiți și ca și divinizată la București, era aproape involuntar corectat de trimi-

terea făcută de Mircea Cărtărescu la – nici mai mult nici mai puțin – manieristul italian Giambattista Marino, din care cita o semnificativă frază: „cine nu știe să uimească, să meargă la țesală”. Era un fel de „scăpare” prin care se vădea imposibilitatea rupturii totale de trecutul poeziei, fie el și cel mai sofisticat ca artă combinatorie, recunoașterea calității de construcție verbală ce nu putea corespunde exact cu faptul trăit în imediatul vieții trăite. Tot la *Echinox* am găzduit cu admirație ciclul de poeme *Georgicele*, care n-ar fi putut apărea în altă parte din pricina mai atentei cenzuri din Capitală, o poezie cu trimiteri clare spre actualitate, parodică și burlescă, – iar de atunci am rămas în foarte strânse legături, căci și Clujul optzecist dăduse și el semne de înnoire nu mai puțin evidente, deși pe alte direcții ale sensibilității și limbajului lirice.

Dar Mircea Cărtărescu a deschis și seria de volume ale promoției sale cu o carte-reper, *Faruri, vitrine, fotografii* (1980), în care oferea în chip spectaculos imaginea caleidoscopică a vieții moderne descoperite/inventate în metropola românească, pe o scenă ce aducea aminte de feeria avangardistă a unui Voronca și de inventivitatea lui în ecuația imagistică, fără egal printre confrăți. Se auzea în acea poezie, într-adevăr, limba lumii din jur, devenită ea însăși „feerică”, festivă, ridicată la rangul înalt al rostirii, cu un fel de poftă a emisie verbale pe care poezia noastră n-o mai ilustrase de la, să zicem, Nichita Stănescu încoace. Amplele poeme din *Totul*, cartea sa următoare, propuneau deschideri vizionare desfășurate cu un avânt aproape neoromantic ale genezei și prăbușirii de universuri proiectate cu vigoare expresionistă a imaginației, în timp ce *Poeme-le de amor* din 1983, procedau, schimbând registrul expresiv, la o revizuire a limbajului liric în spațiul poeziei de dragoste, cu recapitulări minulesciene remodelate în stil personal, dar mai ales procedând la o traversare simbolică a istoriei poeziei noastre reactualizată prin intertexte semnificative, de la poezia veche la cea a generației celei mai tinere, în poemul de asemenea exemplar

O seară la operă. Era acolo un preludiv foarte promițător a ceea ce avea să se construiască în impunătoarea construcție care este epopeea eroi-comică și ea, de comparat cu *Țiganiada* lui Budai Deleanu, performanță fără rival în scrisului românesc contemporan și ilustrarea cea mai convingătoare a unui „postmodernism“ care-și căuta încă fizionomia complexă în urma ieșirii din teritoriul „tardo-modernist“. Nu e de uitat că minunata scriere pune în operă un depozit de limbaj uriaș, cum nu se mai văzuse după Arghezi, că el era exploatat și fructificat în registre de o amețitoare diversitate pe care o imaginație fără frontiere îl valorifica în chipul cel mai spectaculos. Nu pot fi uitate, de asemenea, nici accentele critice abia disimulate comedilografic la adresa dictaturii comuniste ce atinsese cote de constrângere și cenzură extreme, nu fără a cădea în grotescul și ridicolul celei mai stridente. În catalogul operei poetice a lui Mircea Cărtărescu se înscriu, cum știm, și mai seninele poeme din *Dragostea* (1993), versuri „domestice“, ale iubirii în cadru familial, cu un limbaj calificat de autorul însuși ca fiind al unui „optzecism puțin trecut din copt“, ajuns la o maturitate ce și prevedea apropiata

despărțire avânturile primei tinereți lirice, și chiar de poezie. Sertarele cercetate ceva mai târziu de poet au și descoperit, spre repunere în circulație, un număr important de compuneri „minimaliste“, scrise în intervalul 1988-1992, premoniții pentru poetica mai destinsă, „minimalistă“, a „generației 2000“, puse în 2010 sub titlul, și el semnificativ, *Nimic*.

Chiar și această prea rapidă și improvizată, prin forța lucrurilor, luare de cuvânt, poate da seama, sper, de locul pe care opera poetică a lui Mircea Cărtărescu îl deține în istoria mai recentă a liricii românești, ilustrată cu strălucire. Simplu și direct spus, avem în față un mare poet. Un mare scriitor, fiindcă știm bine ce dimensiuni are creația sa de prozator de frumoasă reputație internațională, opera sa de ziarist, prezența sa publicistică activă. Laurii cu care este încununat astăzi, prin distingerea cu cel mai important premiu românesc de poezie, confirmă, alături de atâtea alte dovezi de prețuire, valoarea superlativă a unei creații de unvergură, cu un ecou ce va rămâne fără îndoială durabil în literatura română și peste frontierele ei. Felicitări, așadar, din toată inima, și o caldă îmbrățișare fraternă!

Mircea CĂRTĂRESCU

„Am regăsit într-un fel [...] acele pagini și altele din proza lui Eminescu în tot ce-am scris“

Stimați prieteni, vă spun și eu bună seara!

E minunat să fim cu toții la acest eveniment. Primesc cu toată modestia acest premiu, care – chiar așa este, cum spune domnul Ion Pop – ar fi fost meritat de oricare dintre nominalizații din această seară, de ceilalți șapte nominalizați.

Cu ocazia asta aș vrea să spun că nu cred că este exact ceea ce domnul Pop a spus în privința relației dintre mine și generația 80. Eu cred că este de fapt invers: această generație m-a legitimat pe mine, nu eu pe ea. Nu sunt eu cel ieșit în față acestei generații, ci sunt produsul acestei generații pentru care am avut întotdeauna o iubire extraordinară... De fapt, este climatul în care mă visez și astăzi.

Cred că nu am evoluat, cu adevărat, – sau poate că am involuat – din momentele în care mergeam la cenaclul domnului Manolescu. Cred că, de fapt, acela este un fel „paradis retroactiv“ în care am vrea să ne întoarcem cu toții, dar nu mai e posibil. Cred că nu am evoluat prea mult de când făceam, în fiecare duminică, dimineți de cenaclu cu profesorul Crohmălniceanu, de când ne întâlneam la Cluj cu colegii noștri clujeni alături de profesorul Ion Pop, de când conduceam cercul de critică al lui Eugen Simion la facultate, de când făceam cursuri cu profesorul Negrici – care este aici, în fața noastră.

Eu sunt un produs al acestor oameni și al multor, multor altora pe care i-am iubit foarte mult, pe care i-am respectat și i-am admirat întotdeauna și ale căror cărți le-am citit și le-am folosit, și le folosesc și astăzi în cursurile mele și la seminariile mele.

Aș vrea să spun totuși în această seară un lucru la care țin foarte mult: lucrul cel mai important susținut la noi în acea

extraordinară epocă, de către junimiști și în primul rând de către Maiorescu, a fost spiritul critic. Și eu cred că este lucrul cel mai important dintr-o cultură – chiar și în zile de acest fel când, prin forța lucrurilor, se spun cuvinte foarte mari, uneori bombastice. Aș vrea să ne păstrăm până la capăt spiritul critic.

Nu știu dacă lui Eminescu i-ar fi plăcut să fie cu adevărat un „poet național“ celebrat atât de tare; poate că nu i-ar fi displicut să se sărbătorească ziua lui de naștere și să se comemoreze moartea sa în fiecare an. Dar nu știu dacă i-ar fi plăcut să aibă un crater pe Marte, să se bată moneda în Uniunea Sovietică cu chipul său (cu tot respectul pentru domnul care ne-a adus această foarte interesantă informație), nu știu dacă i-ar fi plăcut să fie pe hârtia de 500 lei. Nu știu dacă i-ar fi plăcut cele mai multe dintre discursurile – de la grădiniță până la academie – care se țin în această zi despre el.

Eminescu a fost – după părerea mea – în primul rând un poet și asta trebuie să rămână. El nu poate fi omagiat decât prin faptul că-l citim, că-l citim mai departe. Și nu-l citim ca pe Sfânta Evanghelie – îl citim cu spirit critic. Eminescu nu a transformat în aur tot ce a atins; nu toate poeziile lui sunt la același nivel – la nivelul excelenței –, dar vârfului lui sunt geniale. Vă spun acest lucru și vă rog să mă credeți pe cuvânt pentru că – deși nu mă numesc și n-am fost numit niciodată un eminescolog – totuși, Eminescu a fost și este în continuare obsesia vieții mele. Cred că nu există alt scriitor român care să fie atât de fascinat – și impregnat, pe de altă parte – de Eminescu, cum am fost eu întotdeauna.

Aș spune că cea mai importantă amintire a mea în privința lui a fost un episod pe care l-am povestit în ultima mea carte, *Solenoid*. Criticii nu prea l-au remarcat, dar el este

esențial acolo. E legat de faptul că, la vârsta de 9 ani, am citit prima dată proza lui Eminescu, fără să știu că este proza lui Eminescu. Auzisem de numele acesta, dar nu mă interesa; pe copii nu-i interesează numele autorului, titlul cărții și așa mai departe. Pur și simplu, tata cumpărase din întâmplare – pentru că nu era un mare cititor – proza lui Eminescu apărută atunci prefațată de Eugen Simion. Și ai mei mi-au dat această carte în tabără, în prima mea tabără, dintre clasa I și a II-a. Am fost la Posada, trei săptămâni – prima mea plecare din mijlocul familiei. Și acolo, la Posada, neavând ce face și necunoscând copiii cu care urma să devin prieten, am început să citesc „Avatarii faraonului Tla“.

Citiseam până atunci povești pentru copii. Cu „Avatarii faraonului Tla“ am avut, cred, șocul de cititor al vieții mele: eram în același timp înspăimântat, fascinat și nu puteam lăsa cartea din mână. Ajunsesem la scena în care bătrânul rege Tla coboară sub piramidă și acolo se cascadează o cavernă colosală luminată de o mare torță. În mijlocul cavernei este un lac și în mijlocul lacului este o insulă. În mijlocul insulei sunt două morminte, dintre care unul al reginei, iar celălalt îl aștepta pe regele Tla.

Aceste scene grandioase, acest spirit colosal al prozei lui Eminescu – acest spirit „urieșesc“, cum spunea el – m-a ridicat de la pământ în acel moment. Țin minte că eram într-un leagăn, și a fost prima dată când m-am desprins de lume. Când, citind, am intrat în mintea autorului ca și când, de fapt, fragmentul acela – piesa aceea literară – ar fi fost o grefă a creierului autorului pe creierul meu, pe propriul meu creier de copil.

Eu cred că acest text – pe care l-aș putea numi un prototext al scrisului meu – mi-a influențat pentru totdeauna activitatea literară. Am regăsit într-un fel – în nuce, în alte forme, în anamorfoze ciudate – acele pagini și altele din proza lui Eminescu în tot ce-am scris, fără să-mi dau seama pe moment, dar, la recitare, descopeream amprenta eminesciană: acel stigmat al unui fel de a vedea și al unui fel de a gândi.

Prin urmare, poate că avangardismul sau neoavangardismul de care vorbea profesorul Pop, a fost un fel de pojar – un fel de păcat al tineretilor, pentru mine. Am fost, fără îndoială, obsedat și captivat de spiritul ironic și autoironic al optzecismului. Dar chiar și-atunci când scriam în felul acesta simțeam că nu sunt de-acolo. Simțeam că ceva nu e bine, că ceva scârțâie în tot ceea ce facem noi – cel puțin grupul nostru bucureștean.

Deși aveam impetuoșitatea tineretii, deși voiam să schimbăm lumea cu literatura noastră – ne comparăm cu cei patru Beatles și așa mai departe – astăzi privesc cu melancolie, aproape că nu-mi mai aduc aminte de acele vremuri... Dar chiar și-atunci simțeam că, de fapt, eu sunt din altă parte, că

eu vin din altă parte... că nu semăn cu colegii mei de generație, de-acolo din „Cenaclul de Luni“, că este ceva care mă deosebește de ei. Puneam pe-atunci toate lucrurile acestea pe seama faptului că nu sunt cu totul și cu totul muntean, cum erau ei; că nu corespund cu-adevărat spiritului muntenesc; că mai este ceva în structura mea și mă gândeam că, tatăl meu fiind din Banat, poate el „m-a stricat“ – din punctul ăsta de vedere.

Până la urmă, ajuns la această vârstă incredibilă pentru noi – optzeciști ai ajuns șizecești... – vârstă pe care, dacă nu mă privesc într-o oglindă, nu mi-o recunosc (dacă închid ochii am tot douăzeci și patru de ani ca la „Cenaclul de Luni“ – am ajuns să înțeleg faptul că jocul meu literar era în altă parte. Nu-mi reneg absolut nimic din ce-am făcut în epoca aceea. Dar eu cred că eram, de fapt, din altă parte, așa cum și Muri (Ion Mureșan) era din altă parte, așa cum și atâția alți poeți care făceau – în Timișoara, în Cluj, în Iași, în alte părți ale țării – poezie, erau din altă parte.

Eu cred că această „altă parte“, de fapt, a-mbogățit poezia optzecistă. Eu cred că poezia optzecistă ar fi rămas la nivelul ei de avangardă – un nivel de altfel onorabil, dar limitat – dacă nu mai primea neoromantism, expresionism, spirit baroc, spirit neorealism, realism aproape fotografic și alte tendințe și modalități poetice, tehnici poetice din alte zone ale poeziei. Prin ele, optzecismul este – după părerea mea – cel mai minunat și cel mai reușit amalgam poetic din câte cunosc eu în poezia românească. Cred că optzecismul prin aceasta excelează, prin acest ecumenism poetic, prin această acceptare a tuturor modalităților și a tuturor posibilităților: de la poezia lui Conachi până la poezia contemporană de astăzi.

Îmi pare rău că acest premiu nu mai poate fi luat de câțiva dintre marii poeți ai generației mele: de Mariana Marin, Ion Stratan, Alexandru Mușina, Traian T. Coșovei, Ion Monoran, Aurel Dumitrașcu. A fost o generație eroică și, din păcate, tragică. Dar îi doresc jumătății care încă există și încă scrie cu tinerete interioară, să primească și mai departe acest premiu, pentru că-l merită. Deocamdată l-a luat Muri (Ion Mureșan), iată că acum – cu toată modestia – îl primesc și eu. Sper ca mai departe să-l primească fiecare dintre poeții de pe scenă care nu l-au primit încă, pentru că este un premiu important care validează un autor, dar care se validează el însuși prin autorii pe care-i premiază. Pentru că un premiu nu este de la mine la tine, ci este întotdeauna cu dus-întors. Marile premii europene se validează prin listele celor premiați – ei știu lucrul acesta foarte bine și nu ratează în nici un an. În fiecare an, premiantul este demn de premiul care i se dă și premiul este demn de premiant.

Vă mulțumesc mult de tot!

Nicolae MANOLESCU

Scurt discurs după premiera lui Mircea Cărtărescu

Îmi pare foarte bine că Mircea Cărtărescu a luat acest premiu – nu că n-ar fi meritat și ceilalți, așa cum am spus de la început. Ați văzut că au citit lucruri absolut remarcabile, chiar și Ion Mureșan care nu este nominalizat anul acesta, el a apucat să ia premiul...

Îi sunt, într-un fel, îndatorat lui Cărtărescu că mi-a oferit șansa – în peste 50 de ani de critică literară, când am comis multe erori de apreciere și multe pronosticuri greșite – șansa de a o fi nimerit. Și am nimerit-o chiar cu un scriitor excepțional: am fost cel care-a scris la primul lui volum spunând că promite un mare poet, iar în

Istoria literaturii am spus că este, probabil, cel mai important scriitor român de după al doilea război. Cu o șansă ca asta nu te întâlnești deseori în viață și îmi pare bine că s-a întâmplat în cazul lui Mircea Cărtărescu.

Acuma, suntem – într-un fel – cum a spus el însuși, într-un schimb de generații: ei, optzeciști, au devenit șizecești, iar eu – șizecistul – cu Ion Pop, Eugen Negrici devenim optzeciști.

Memoria despre Eminescu

Eu am primit, de mai mulți ani, din partea organizatorilor acestei minunate Gale, rolul de a vorbi în câteva minute despre un lucru sfânt, altminteri: memoria despre Eminescu.

Citeam deunăzi o însemnare făcută prin 1886 de un preot de la Mănăstirea Neamțului, care spunea că a venit la el într-o seară, un poet – Mihai Eminescu – și care a cerut să fie spovedit. La sfârșitul spovedaniei, poetul și-a mărturisit dorința de a fi înmormântat undeva aproape de mare, într-o mănăstire de maici, unde să se audă cântecul sfânt „Lumină lină“.

Noi nu știm dacă această întâmplare e adevărată sau nu. Nu știm, așadar, dacă face parte din trecutul lui Mihai Eminescu, dar pentru noi face parte, cu siguranță, din memoria despre Eminescu.

În ultimele zeci de ani s-a scris mult despre Eminescu, despre viața lui Eminescu, despre manuscrisele și postumele lui Eminescu. Cred însă, că s-a făcut mai puțin pentru memoria legată de Eminescu decât pentru trecutul lui Eminescu. Poate o să vă întrebați ce deosebire ar fi între trecut și memorie. Această deosebire este fundamentală pentru condiția umană și explică adesea drumul pe care omenirea l-a parcurs în milenii și milenii.

De pildă: trecutul nu poate fi schimbat; trecutul nu are forță tălmăduitoare, trecutul nu poate lecui răni – memoria o poate face.

Într-un anumit fel, diferența dintre trecut și memorie separă între ele popoarele; face ca unele popoare să aibă solidaritate, să-și găsească identitatea chiar în momentele lor cele mai grele. De exemplu: pentru noi armenii, ca și pentru evrei, în anumite momente ale istoriei lor, între trecut și memorie a fost o mare asemănare. Dacă întrebați un armean sau evreu ce cred ei despre genocid sau holocaust, toți armenii și toți evreii vor vorbi la fel. Dacă însă ne veți întreba pe noi, românii, ce memorie avem despre comunism, veți vedea că memoria despre comunism e diferită de la român la român. De ce? Pentru că pentru noi armenii, genocidul este o traumă comună, dar pentru noi românii – comunismul nu este o traumă comună. Comunismul a avut perdanții și beneficiarii săi, a avut călăii săi și victimele sale – ba chiar drapelul comunist a avut chiar culoarea sângelui victimelor, astfel ca lucrurile să fie și mai complicate.

Ce vreau să spun cu asta? Nu există o etică a trecutului; trecutul este o succesiune de fapte – există însă o etică a memoriei. În această privință, mediocritatea are trecut, dar nu are memorie. Mergând un pas mai departe – diferența fundamentală dintre trecut și memorie este că memoria nu este o formă a trecutului, memoria este o formă a prezentului.

Știți că la noi, la oameni, există o anumită raportare față de copil: există copilul care-am fost și copilul din noi. Copilul din noi merge împreună cu noi – copilul care-am fost a rămas acolo. Diferența între ceea ce vede copilul din noi și ceea ce a văzut copilul care-am fost este fundamentală și, de fapt, judecătorul adevărat al nos-

tru – o să vedeți – este copilul care-am fost; pentru că el, copilul care-am fost, neștiind ce este păcatul, nu știe nici ce este iertarea. Probabil că, atunci când ne vom înfățișa la Judecata de apoi, pe tronul Mielului va sta copilul care-am fost – care este neîndurător.

În ce privește însă memoria și trecutul, memoria, cum spuneam este o formă de prezent, Mediocritatea nu are prezent. Cea care ține cheia de la chivotul memoriei este elita. Elitele, întotdeauna, au fost cele care au făcut diferența dintre trecut și memorie, făcând posibil ca din trecut să mergem către viitor.

O să întrebați care e legătura dintre Eminescu și tot ce v-am spus până acum?! Generația aceea, al cărei reprezentant ilustru a fost Mihai Eminescu, este generația care ne-a ajutat să ieșim definitiv din capcana mediocrității. Poate că Eminescu n-a fost predecesor – Maiorescu era chiar cu un deceniu mai mare decât el – dar moartea prematură a lui Eminescu îl face, într-un anumit fel, cel dintâi din acea generație și, în orice caz, cel mai prominent dintre toți.

Memoria despre Eminescu ne obligă să avem un tip de atitudine față de elitele noastre. Rar un popor ca al nostru, care depune atâta entuziasm în a-și distruge speranța, în a-și disprețui și distruge elitele.

De aceea, singura modalitate în care noi ne putem împăca cu noi înșine, în care putem aduce memoria împreună cu trecutul – astfel încât să ne putem asuma propriul trecut – să înțelegem că rănilor nu se vindecă decât dacă se redeschid și să ne putem apropia de propria identitate ieșind din exilul interior, este respectul față de elite. Bergson spunea că „trecutul este partea vinovată a existenței“; modul în care ne putem lecui rănilor și putem diminua această vină pe care o avem, istorică – traumele nelecuite pe care le purtăm cu noi – este memoria și prin memorie, respectul pentru elite.

Spunea frumos un poet francez, Apollinaire: „Lactee Cale, luminoasă/ alb și roșu spre Canaan...“ Călăuza este cea care știe că ea trebuie să își conducă poporul, nu să-l urmeze. Nu există nimic mai periculos decât să vrei, cu tot dinadinsul, să faci ce spune poporul; pentru că prin asta nu faci decât să-ți disprețuiești poporul și să-l adâncești în exilul interior. Călăuza este cea care te duce către „pământul făgăduinței“, dar ea nu ia nimic din ce-i acolo.

Ieșirea din mediocritate este un mod de a arăta că păstrăm memoria despre Eminescu. Altminteri, disprețuindu-ne și distrugându-ne cu atâta entuziasm, cu atâta voluptate, cu atâtea *breaking news*-uri elitele, vom face – din păcate – ca Eminescu să rămână undeva în urmă, la poalele dealului și nu să ne aștepte în vârful cărării – la capătul drumului.

Mulțumesc.

Relansarea Editurii Cartea Românească

Cartea
Românească

PARALELA 45

CARTEA ROMÂNEASCĂ, cea mai prestigioasă și mai veche editură românească, a fost înființată în anul 1919 prin fuziunea mai multor edituri și tipografii: Tipografia lui C.I. Rasidescu (urmasă a vechii tipografii a lui C.A. Rosetti), Librăria&Editura „Ioanițiu și fiii” din 1858, „Librăria școalelor” din 1891 și Institutul „Minerva” din 1898, la inițiativa rectorului Universității București Ion Athanasiu și a profesorului universitar Ion Th. Simionescu, fost rector al Universității din Iași, tatăl celebrei Sanda Marin. Inițiatorii editurii, și-au propus „crearea unui institut de editură cu scopul tipăririi unei biblioteci ieftine cu conținut literar, dar mai ales științific pentru răspândirea culturii”. În anul 1948 CARTEA ROMÂNEASCĂ este desființată de regimul comunist. Este reînființată în anul 1970 ca editură a Uniunii Scriitorilor din România, sub conducerea scriitorului Marin Preda, având ca scop promovarea scrisului românesc prin publicarea scriitorilor români consacrați și promovarea tinerilor autori. Până în 1989 a dominat piața culturală românească, publicând peste 5.000 de titluri, într-un tiraj total de peste 10 milioane de exemplare. Din redacția condusă de Marin Preda făceau parte Mihai Gafița, Al. Paleologu, Georgeta Dimisianu, Al. Ivasiuc, Mircea Ciobanu, Magdalena Bedrosian, Florin Mugur, Sorin Mărculescu, Cornel Popescu. După moartea lui Marin Preda în 1980, editura a fost condusă succesiv de romancierul George Bălăiță (1981-1990) și criticul și istoricul literar Magdalena Popescu-Bedrosian (1990-1996). Din anul 1996 și până în anul 2005 directorul editurii a fost criticul literar Dan Cristea. La 1 iunie 2005 administrarea editurii a fost preluată de Editura Polirom, prin hotărârea Comitetului Director

al U.S.R. sub președinția lui Eugen Uricaru, politica editorială fiind asigurată de către un Consiliu Director format din Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieș (din partea U.S.R.) și Silviu Lupescu (director al Editurii Polirom). Editura continuă politica inițiată în 1980 de Marin Preda, de promovare a scrisului românesc. Între 2005 și 2016, având ca redactor-șef pe Mădălina Ghiu, Cartea Românească-Polirom publică 294 de autori, 452 de volume, în jur de 60 de debuturi.

De la 1 ianuarie 2017, CARTEA ROMÂNEASCĂ se află sub administrarea Editurii Paralela 45, prin hotărârea din 22.09.2016 a Comitetului Director al U.S.R. sub președinția lui Nicolae Manolescu, politica editorială fiind asigurată de către un Consiliu Director format din Nicolae Manolescu, Răzvan Voncu (din partea U.S.R.) și Călin Vlasie (director al Editurii Paralela 45). Este continuată linia editorială inițiată de Marin Preda în 1970, adăugându-se, la propunerea lui Călin Vlasie, dezideratul inițial împărțit de fondatorii editurii, acela de a tipări cărți ieftine cu conținut literar și științific, ale autorilor români și străini, cărți care să contribuie atât la propagarea culturii, dar și la stimularea lecturii în rândul tinerilor. În afara concursului de debut inițiat de editură, pentru toate genurile literare, a fost inițiat proiectul național „Cartea Românească – Carte de învățătură” în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării științifice, proiect ce se desfășoară în toate școlile din România și care și-a propus stimularea interesului pentru literatura națională și universală prin lectură și creație. „Cultură prin continuitate!” – acesta este sloganul Editurii CARTEA ROMÂNEASCĂ de la 1 ianuarie 2017.

„Noua-vechea editură Cartea Românească”

Doamnelor și domnilor – fiți bineveniți! Îmi intru, deocamdată, în primul rol – acela de președinte al Uniunii Scriitorilor, care urmează să vă spună două lucruri despre noua-vechea editură **Cartea Românească**, intrată de la 1 ianuarie (a.c.) în administrarea editurii **Paralela 45**.

Editura **Cartea Românească** are, după cum ați auzit, doar peste câțiva ani – 100 de ani, un secol. Probabil, zic eu, cea mai importantă editură din România secolului XX și iată din XXI, care – cu întreruperi – a funcționat aproape o sută de ani de care vorbeam; editură a Uniunii Scriitorilor de la o anumită dată încoace – după 1970, când a fost reînființată sub direcția lui Marin Preda – și administrată până deunăzi de **Polirom** Iași, iar acum de **Paralela 45** Pitești.

În această editură, cum arată și numele, a apărut probabil cel mai mare număr de cărți de literatură română – contemporană, în primul rând – apărute la toate editurile din țară la un loc, cred. De aceea se numește așa și credem că, fără o asemenea editură – care devine un fel de far al literaturii contemporane – e foarte greu să înțelegem ce se publică, care sunt scriitorii contemporani valoroși.

Ați văzut o întreagă listă aici – re-vorbind despre asta – de scriitori care au luat premiul „**Mihai Eminescu**”, la Botoșani. Cărțile care, în urma premiilor – o antologie din opera lor – au fost publicate la **Paralela 45**.

Nicolae Manolescu

Comunicat de presă

Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ – administrată de Editura PARALELA 45 – vă invită în data de 15 ianuarie 2017, de Ziua Culturii Naționale, la prezentarea noilor colecții ale editurii, a noului site www.cartearomaneasca.ro, precum și la lansarea primelor opt volume apărute în portofoliul ei. Evenimentul se va desfășura la Botoșani, cinematograful „Unirea” (str. Unirii, nr. 4), începând cu ora 17:00, cu ocazia acordării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” pe anul 2016.

Invitați: Nicolae Manolescu, Călin Vlășie, Mihaela Miroiu, Medeea Iancu, Eugen Negrici, Petre Barbu, Marian Ilea, Gellu Dorian, Răzvan Voncu și Cosmin Perța.

Evenimentul marchează, de asemenea, preluarea oficială a administrării Editurii CARTEA ROMÂNEASCĂ de către Editura PARALELA 45, în urma hotărârii din 22.09.2016 a Comitetului Director al U.S.R., politica editorială fiind asigurată de către un Consiliu Director format din Nicolae Manolescu, Răzvan Voncu (din partea U.S.R.) și Călin Vlășie (director al Editurii PARALELA 45).

Cele opt volume lansate sunt:

Matei Vișniec, *Opera dramatică*, vol. 1-2, Colecția „Cartea de teatru”;

Mihaela Miroiu, *Cu mintea mea de femeie*, Colecția „Cartea de memorii”;

Medeea Iancu, *Delacroix este tabu: suita românească*, Colecția „Cartea de poezie”;

Gellu Dorian, *Calea de urmat*, Colecția „Cartea de poezie”;

Marian Ilea, *Grăsane făcând baie cu ușile larg deschise*, Colecția „Cartea de proză”;

Petre Barbu, *Cățărarea la cer*, Colecția „Cartea de proză”;

Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Colecția „Cărți fundamentale”.

„Reînființată în 1970, după mai mult de două decenii de întrerupere, ca editură a Uniunii Scriitorilor din România, sub direcția lui Marin Preda, CARTEA ROMÂNEASCĂ începe, iată, în 2017, o nouă viață, sub direcția lui Călin Vlășie și în administrarea Editurii PARALELA 45. Este una din cele mai vechi edituri din țara noastră. Și totodată cea mai apreciată casă a cărții românești, după cum o arată, de altfel, numele. I-a publicat de-a lungul timpului pe toți marii scriitori români din secolul XX. Nicio altă editură nu

se poate lăuda cu palmaresul ei. La început de viață nouă, îi urăm succes în promovarea operelor de valoare din repertoriul național.”

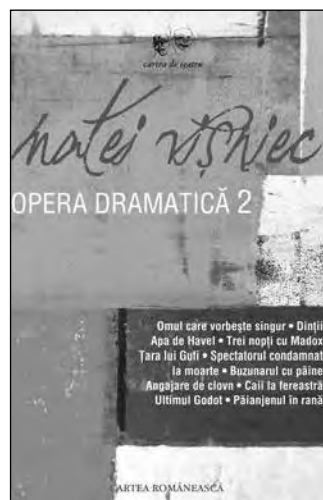
Nicolae Manolescu,
Președintele Uniunii Scriitorilor din România

„Vreau să administrez o editură a scriitorilor puternică, autonomă ca structură, care să respecte linia editorială inițiată de Marin Preda în 1970, de a publica cu precădere scriitorii români consacrați și debutanți, la care se va adăuga dezechidatul inițial împărțit de fondatorii editurii, acela de a tipări cărți ieftine cu conținut literar și științific, ale autorilor români și străini, cărți care să contribuie atât la propagarea culturii, cât și la stimularea lecturii în rândul tinerilor.

CULTURĂ PRIN CONTINUITATE! – acesta este sloganul Editurii CARTEA ROMÂNEASCĂ de la 1 ianuarie 2017.”

Călin Vlășie,
Director Editura PARALELA 45
și Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ

București
12 ianuarie 2017

Ciprian POPESCU

Ziua 10

stupidului vis cînd ai pierdut California
între blocurile locuite de meteci
vinturi în graiul poetic al băștinașilor
cetățeni cu drept de vot bătaie și avort
prin subsolurile cu țințari anofeli
unde se înmulțeau șobolanii
ratus norvegicus
tu spârgeai semințe în fum și trăiai
senzația ireală că șubrezenia
îți urca ireversibil prin oase
ce slab erai ce zile roase
de-ntuneric
„n-avem sită avem roșii avem pită
cu brînză și fasole sleită”
strălucea periferia
prin ferestrele epocii pre-termopane
în cartierul Pipirig în zona Cambogia
rula noua revoluție culturală noaptea
viu ardeau imaginile foiletonului porno suedez
importat de patronii televiziunii locale
noii stăpîni ai orașului
cablat în anii ‘90 la satelit
după modelul socialist nordic
versiunea umană a modelului specialist
iată încă o idee imbecilă
circulînd în lesă
fără stăpîn
cîte creiere ciobite în goana după coolness
a oribilei adolescențe
a oribilei obsolescențe
stupidului vis îi zici de-abia acum
adio

Ziua 14

în Vieux Port la Montreal întins pe iarbă
pe cerul guano tăiat de clădirea Expo 67

malign malformație deces și urmărești
zborul pescărușilor din colonia contaminată
mutanți în iahturi ce plutesc pe St Laurent
debris sticle goale și arii mizantropice
în amplificatoare e zonă industrială protejată
holograme la muzeu și tehnostiință pe ecrane
turiștii alungă dincolo de rugină gîndurile
urletul negru și pasărea în fine dispărea
cu gîtul ei prealung răsucit către mine
știa de agonia ei și n-ai făcut nimic

Ziua 15

Din Côte-des-Neiges cobori pe Van Horne către est,
treci de Park Avenue, dai în squat-urile cu anarhiști
unde se țin party-uri ilegale. Pentru orice îți trebuie
o autorizație... E singurul loc din oraș unde se mai
fumează înăuntru. O bere e trei dolari, ai fost o dată
cu un prieten, după un concert de black metal și-un
ocol pe la Alexandra Platz. Să le povestești despre
progresul tău de săptămîna trecută pe linkedin. O
trupă repetă într-o clădire care va fi demolată, cea cu
graffitti-urile Mama și House. Sînt oneste, radicale
și degeaba. Îi vor spulbera dezvoltatorii imobiliari,
sistematizatorii, urbanistii, agenții de vînzări și
corporatiștii ca tine în căutare de apartamente
echipate cu aer condiționat și corpuri de mobilă
mid-century modern. De ce nu s-ar construi pe locul
acesta o parcare uriașă cu plată, un mall frumos?
În aer, panouri publicitare cu invitații la Cavalia,
Loto Québec, casa populară Desjardins. La demisol,
într-un spațiu cu antichități, bătrînul te salută în
italiană, pentru că insiști să le spui tuturor că înțelegi
italiana, cînd, de fapt, în copilărie ai prins de la
prezentatoarele superbe de pe Italia Uno intonația
cîntată și cîteva propoziții pe care le spui sigur
pe tine, caști gura ca un bou cînd zici bongiorno,
crezînd că-ți iese cîntecul, nu-ți iese nimic de fapt, la
intrare afișe porno din anii șaptezeci, telefoane vechi,
statuete, un tonomat pe care-ți cere cinci mii, icoane

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Primum

bizantine, Profetul răstignit pe-o cruce masivă într-un KFC murdar, un tablou cu ex-ul cartograf trăgând o mîrtoagă muribundă, urmărit prin ordinator, prin prize, prin sateliți, paranoia, veioze cu abajururi din catifea grea, mobilă veche bisericească, ești un gușter paranoic rătăcit în gaura asta, îți sare-n ochi un credenț cu sfori în loc de butoane lângă un sicriu cu mînere de aur plin cu paie în care bătrînul își face siesta după-masa cînd nu vin pelerini, cînd nu-și cere nimeni iertare că-l deranjează. Vorbește în continuare, rostind cuvintele rar și convingător, îl auzi în boxe, de data asta predică într-un grai ucrainean galițian, pe care-l înțelegi perfect pentru că e aceeași limbă înspăimîntătoare la auzul căreia ți se blochează mușchii faciali noaptea, cînd te trezești ghemuit cu gîndul că cineva ți-a răpit copiii sau că mama ar putea muri scufundată într-un rîu, undeva lângă oligofreni, dincolo de ștrec, împinsă din spate de-un tip cu glugă neagră trasă peste față, te-ntorci, nu-l mai vezi pe moșneag, continuă vorbăria în boxe, devine personal și prietenos, te întrebă ce-ți fac părinții, unde lucrează, câți frați ai, la ce școală merg copiii, dacă te rogi, întrebi mai mult pentru tine – cui? – cine este Henry, îi răspunzi în română, în timp ce cauți agitat sub un dagheroscop o imagine vie cu familia ta din partea mamei, în curte la țară, în centrul ei străbunicul tău, străbunica, bunicul, unicul Ivan Șmuleac, bînd pe ascuns vinul casei în șpais, cîntînd „Dezhămați, băieți, caili”, acompaniat de-o bandură, te frînge sfîrșitul unei toamne îmbelșugate, adormi în brațele mamei tale Natalka, deasupra duhul stră-stră-străbunicii Domicella Gorczynski ocrotind vița de vie, lumea ta întregă. Ce povești, ce onomastică, ce gol în sufletul tău minuscul după plecarea lor... Remușcarea că ți-ai părăsit familia cînd durerea și moartea loveau sec în casă. Ai pierdut proiecția ciudată din camera obscură a bătrînului sfinx, se prăbușesc statuile civilizației tale, chiar ai crezut vreodată că lucrurile rămîn cioplite în timp Bătrînul a dispărut între obiectele vintage, sforăie macabru, o gheară de găină și-o lumină oarbă te ghidează spre ieșire, strahul intră în oase, miroase discret a tămîie, te împiedici în praporele căzute, ieși afară, ușa se blochează automat în spatele tău, buimac, nu-ți poți stăpîni plînsul, îți continui traseul, aberantele căutări antieroice, treci de lutierul francez, de clădirea Peur, aflată lângă podul spre Rosemont.

Te oprești în parcul Lhasa de Sela. Nici un cunoscut. Pe placa comemorativă scrie că locuia în apropiere înainte să moară. Ce trist e să te duci pe întîi ianuarie, la treizeci și opt de ani. Ai tăi și-au făcut prieteni aici.

Unde dracu' vrei să te cari?

Ziua 68

te paralizează
coptura morții
îți inundă gingiile
pe brațe strînge pielea
o înmoaie
devii flasc în ambulanță
asistentele mestecă scrumbii
înfig ace în plămîni
abia respiri tremuri
scrîșnești din șuruburi
să vezi de ești real
ești în zona corpusculară și nu poți opri
vibrația membranelor toxice
care-ți acoperă fața săpată
de cratere ca după o explozie
le prinzi între degete
pînă trece criza
e o chestiune de minute
apoi stop
vulcanica pulbere fină te părăsește
în căutarea unui alt hoit
întins pentru tortură
închizi ochii
lași capul pe spate
încerci să înțelegi din urmă
cum ieri ai putut fi atît de solar
iar azi arunci haotic pumni
în obscuritate
ai ajuns aici pentru că mureai
mureai de curiozitate

Ziua 75

de ziua mea pe 15 februarie
martor la un debaclu pe St Laurent
pe Skype noi doi am vorbit pentru ultima oară
mi-am bătut viața în cuie pentru acest oraș
de-atunci îmi sare direct sub ureche acul
am un disc zgîriat în loc de creier
sînt omulețul de plastic de pe raft
și mă autosufoc ca să iau puțin aer
știind că
o mîzgă veninoasă îmi curge prin tuburi
deschid robinetii de la încheieturi
otrava roșiatică se împrăștie în Mile End
sau capătul lumii

„Pe-aici au trecut oameni – după Eminescu – extraordinari“

Stimați invitați și gazde, mulțumesc încă o dată – am făcut-o și la întâlnirea de la Primărie, de azi dimineață – le mulțumesc autorităților locale care fac posibilă întâlnirea noastră din fiecare an, de un sfert de veac încoace. Cu atât mai mult le mulțumesc cu cât nu mai sunt aceleași autorități care erau anul trecut – când am venit ultima dată – și chiar am avut o idee: dacă juriul acesta, al Premiului Eminescu, a dat numai premii extraordinare – n-a greșit niciodată în douăzeci și... atâția de ani – este pentru că a rămas același de la început. Și le-am sugerat să nu se mai tot schimbe la patru ani – Consiliul Primăriei, Consiliul Județean, Prefectul și ceilalți – ci să binevoiască să rămână în continuare ca să fim siguri că ne vom întâlni și la anul și peste doi ani sau patru ani. Este o sugestie, nu știu dacă se poate ține seama de ea...

Orașul Botoșani este mult înaintea altor instituții. Am fost surprins să aflu azi dimineață că funcționează votul electronic, ceea ce la Camera Deputaților – întrebați-l și pe domnul Varujan Vosganian, că-i aici de față – nu funcționează. Și m-am întrebat: n-ar fi bine să vă delegați unul din cei șase parlamentari din cameră să-i învețe și pe cei de la Camera Deputaților cum anume se face funcțională o mașină de vot?!

Mă bucur că suntem încă o dată prezenți aici mai ales că, iată, de când Uniunea Scriitorilor este partener se ocupă și de vreme. De *vremuri* se ocupă alții, dar de vreme ne ocupăm noi – și uitați ce vreme avem! Nu ține decât până diseară, cred că știți, noi vom face tot posibilul să ajungem la București sau de unde venim – sunt unii care vin de la Timișoara, de la Cluj... e o țară mare..., de la Chișinău... De la Chișinău au de trecut o graniță extraordinară. Toată Europa e fără granițe în schimb noi, aici la Răsărit, avem o graniță minunată. Am stat ieri două ore – o oră la dus, o oră la întors – ca să ne vadă buletinul; evident că nu aveam altceva la noi, nu făceam transport de nimic, nu ne supunem vămii; nu eram nici înarmați, nici teroriști..., dar am stat în vamă ca să vedem că sunt, totuși, două țări – să nu cumva să ne facem vreo iluzie!!!

Lăsând gluma la o parte, întâlnirea noastră eu spun că este nu numai foarte importantă, ci – într-un fel – impresionantă. Pentru că este vorba de o zi: la Botoșani astăzi după masă, aici – la Ipotești, azi de dimineață; o zi în care în loc să ne ocupăm de niște evenimente pe care le vedem toată ziua (la televizor, pe internet, peste tot) stăm și vorbim despre poezie. Se citește poezie, se vorbește despre Eminescu. Măcar o dată pe an să ne permitem această pauză de la evenimentele politice – iertați-mă, domnule Varujan Vosganian, că vă răpim din timpul consacrat Parlamentului și vorbim de poezie, dar cum sunteți și scriitor sper să nu vă supărați pe noi.

Cât le privește pe autoritățile locale – n-am încotro! Trebuie să vorbească și ele despre poezie, un pic așa, chiar

dacă ne-au pasat nouă cuvântul – cu multă delicatețe, au zis: noi vorbim puțin, acuma vorbiți voi.

Haideți să ne bucurăm că discutăm și altceva decât despre Sebastian Ghiță, că mie-mi ajunge, m-am săturat!

Să vorbim despre Eminescu, vorbim despre poezie; vorbim despre zona asta extraordinară a Moldovei și a Bucovinei; ce se întâmplă, de ce atâtea personalități s-au născut pe-aici, prin jur?! Aveți un microclimat cultural, spuneți-ne și nouă, că nu mai înțeleg nimic...! Gellu Dorian, ia vino și înșiră-i pe toți care s-au născut pe-aici!!! Mulți, foarte mulți, îi știu și eu. Am văzut și casele memoriale peste tot. Și ale unora pe care dumneavoastră îi cunoașteți foarte bine – unii din trecut, alții mai recent: prietenul meu Zigu Ornea, la Frumușica este casa unde s-a născut și unde Gellu Dorian mi-a promis că pune o plăcuță, să nu-l uite lumea. Asta-i o zonă nemaipomenită din toate punctele de vedere – iată-l și pe Eminescu!

Eu n-am nici o obiecție să ținem *Ziua culturii* de ziua lui Eminescu. Dacă mă-ntreba și pe mine cineva, aș fi zis haide s-o legăm de moartea lui Eminescu, nu de nașterea lui, și am să vă spun de ce: odată din rațiuni meteorologice – riscăm an de an să nu ajungem la Botoșani și la Ipotești din cauza vremii, iar în iunie ar fi altceva; în al doilea rând pentru că – dumneavoastră știți foarte bine – marea sărbătoare este „Adormirea Maicii Domnului“, 15 august, nu „Maria Mică“ din septembrie. De ce – pentru că la naștere Maria, respectiv Eminescu, nu era Maria, nu era Eminescu; abia la moartea ea era Maica Domnului și Eminescu era Marele Poet – cum spun unii *Poetul Național*. Nu e numai al nostru, național; este al tuturor celor din țara asta care nu sunt neapărat de naționalitate română.

Deci, poate că îl onoram în felul acesta și-atunci – vorba domnului președinte al Consiliului Județean – puteam să facem și-o pomenire; acuma, la naștere, e mai greu să-i facem o pomenire. Eu n-am trecut pe la biserică, am ajuns târziu, dar cred că în iunie putem să-i facem și-o pomenire – ar merita, mai ales că are bisericuța aici, alături...

Și în același timp să ne aducem aminte în fiecare an că aici, în Ipotești, s-a vorbit de Ion Caramitru; nu uitați că aici a fost Petru Creția la început, când era Andrei Pleșu ministru. Deci, pe-aici au trecut oameni – după Eminescu – extraordinari. Și iată, a fost și un ministru – Ion Caramitru – care chiar a vrut să facă ceva din locul acesta, nu doar o casă renovată de câteva ori, o linguriță de argint sau ce-a mai rămas de la Eminescu. A vrut să facă un loc unde să ne putem întâlni și să vorbim despre poeți sau să citim poezie. Și în ultimul rând să ascultăm discursuri plecticoase.

Mulțumesc.

(Discurs ținut în Amfiteatrul „Laurențiu Ulici“, Memorialul Ipotești, 15 ianuarie 2017)

Nicolae LEAHU

Laudatio cu prilejul conferirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți academicianului Nicolae Manolescu

Domnule Președinte al Senatului Universității de Stat „Alec Russo”;

Doamnelor, domnișoarelor și domnilor,

Îndeplinim o datorie de suflet, întrunindu-ne în această ședință, în miez de zi și în miez de ghenar, ba și într-un spațiu-miez al Basarabiei și al Bălțiului, în capela de altădată a Liceului teoretic de fete „Domnița Ileana” și în actuala Sală polivalentă a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, în văzduhul și în preajma căreia mai reverberează ecoul vocilor sau al pașilor unor străluciți tineri studioși, cum au fost Eugeniu Coșeriu, Valeriu Gafencu, Boris Cazacu, Anatol Ciobanu, Vasile Coroban, Nicolae Testemițeanu, Vitalie Belous sau Alexandru Budișteanu. Cu toții, nu numai produse de lux ale școlii românești interbelice, ci și însemne cu relief pe blazonul Bălțiului. Îndeplinim, spuneam, o datorie. Pe de o parte – deloc întimplătoare numele invocate anterior –, datoria de a ne reaminti de acei înaintași care au sfințit cu prezența lor această urbe și acest campus în devenire, pornind de aici în lume pe căile destinelor și ale istoriei, iar pe de altă parte, datoria de a aduce omagiul nostru unor personalități importante ale vieții academice, culturale și științifice a căror operă și-a extins aripile către spiritul acestui loc, protejându-l sau remodelându-l, provocându-l sau stimulându-l. Neîndoișor, opera de critic și istoric literar a academicianului Nicolae Manolescu face parte din această nobilă stirpe. Nobilă, subliniez, și pentru a-l liniști pe dl Acad. Nicolae Manolescu, care, cunoscând deocamdată prea puține

lucruri despre Bălți, dar și despre Universitatea noastră, merită să afle, cel puțin acum, că în galeria deținătorilor titlului de *Doctor Honoris Causa* ai Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți deocamdată nu s-a strecurat niciun politician de meserie și, cu atât mai mult, niciunul în funcție. Este un fapt aparent minor – iar aici mă adresez membrilor Senatului și ai comunității academice bălțene –, dar deloc neglijabil într-o lume tot mai înghesuită de politic și de conjuncturism. Să apărăm deci, și de aici încolo, stimați colegi, principiul autonomiei universitare, făcând distincția clară între eventualele comenzi politice și bunul nume al instituției pe care o servim cu toții.

Domnule Președinte al Senatului,

Doamnelor, domnișoarelor și domnilor,

Conform cutumelor ceremoniei, vom prezenta în continuare principalele date ale vieții și activității literare, culturale și științifice a omagiatului nostru. Luată în serios, cum și trebuie să fie, această expunere nu este nici pe departe o sarcină simplă. Odată, pentru că nici consistenta bibliografie a operei domnului Acad. Nicolae Manolescu, dar nici bogata și îndelungată-i activitate publică nu-ți permit să operezi selecții arbitrare, discriminând titluri și fapte în stînga și în dreapta; a doua oară, pentru că, fiind vorba de un critic asistat de un vigoșos filon autoreferențial, mare este și riscul de a cădea pradă fascinantei cazuistici autoreflexive a hermeneutului Nicolae Manolescu. Iată de ce, pentru

a face față momentului, am și ales un soi de mișcare în doi pași, unul scurt, aproape sec, invocând precumpănitor date biobibliografice, iar altul ceva mai larg, analitico-sintetic, deschis către public, dar interesat și de faptul de a nu spune numai lucruri cunoscute omagiului nostru.

* * * * *

Născut cu numele de Nicolae Apolzan la 27 noiembrie 1939 în Râmnicu Vâlcea, județul Vâlcea, Nicolae Manolescu poartă numele bunicului dinspre mamă, care îl înfiază, avându-l în îngrijire în perioada aflării în detenție politică a părinților săi, victime ale represiviunilor comuniste.

Cu studii gimnaziale și liceale la Sibiu, Nicolae Manolescu este absolvent al Facultății de Filologie a Universității din București (1962), unde va obține, în 1974, și titlul de doctor în litere cu teza *Opera lui Titu Maiorescu*.

Cadru didactic, din 1963, în Catedra de literatură română a Universității din București, Nicolae Manolescu este ales profesor titular în 1990, Senatul aceleiași prestigioase instituții de învățământ conferindu-i, în 2011, titlul de Profesor emerit.

Prelungindu-se fără sincope pe durata a peste trei decenii, activitatea de cronicar literar a lui Nicolae Manolescu la revistele „Gazeta literară”, „Contemporanul” și „România literară” acoperă o întreagă epocă (1962 – 1992), definind-o magistral și trasându-i direcțiile de evoluție.

Faptul că după prăbușirea regimului comunist Nicolae Manolescu este ales în fruntea revistei „România literară”, iar ulterior, și în alte funcții publice – președinte al Partidului Alianța Civică (1991), senator PAC de Sibiu (legislatura 1992 – 1996), președinte al Consiliului Național al Partidului Național Liberal, membru corespondent (1997) și membru titular (2013) al Academiei Române, președinte al Uniunii Scriitorilor din România (din 2005) și Ambasador al României la U.N.E.S.C.O. – vorbește în cel mai concludent mod nu numai despre profunda implicare a Domniei Sale în tumultuoasa viață postcomunistă a cetății, dar și despre larga recunoaștere a meritelor sale civice, culturale și științifice, merite răsplătite, de altfel, și cu înalte distincții naționale și internaționale, cum sînt „Ordinul Național Serviciul Credincios” în rang de Mare Cruce, Ordinul Național „Steaua României” în rang de Mare Cruce (cea mai importantă decorație acordată de statul român), Medalia și titlul de „Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres”, conferite de Ministerul Educației Naționale, Învățămîntului Superior și Cercetării din Franța.

Din vasta bibliografie (circa 60 de titluri de carte și peste două mii de articole și cronici literare) a operei Acad. Nicolae Manolescu, vom inventaria aici doar lucrările care au exercitat o influență hotărîtoare asupra modului în care a evoluat literatura română în ultima jumătate de veac:

În 1966 apare volumul de eseuri de critică și istorie literară *Lecturi infidele*, care constituie, de fapt, adevăratul debut editorial al autorului;

1968 – *Metamorfozele poeziei*, un studiu asupra celor mai însemnate inițiative creatoare în poezia româ-

nească modernă de la momentul inaugural Alexandru Macedonski la Dimitrie Stelaru și Radu Stanca;

În 1968 apare legendara antologie *Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta*, o lucrare retrasă din librării și distrusă de autoritățile comuniste, dar care, ajungînd să fie cunoscută de o bună parte din public, a menținut cîteva decenii în memoria cititorilor avizați cele mai înalte standarde de creativitate în materie de poezie modernă;

1970 – Monografia *Contradicția lui Maiorescu*, o altă lucrare cu destin a criticului, recuperînd temerar unul din principalele modele critice în cultura română;

Între anii 1971-1988 apar 7 volume de texte intitulate *Teme*, în care criticul și scriitorul caută o formă de expresie puternic personalizată, experimentînd o alianță între eseu și tabletă, interogația asupra artei și narațiune, impresia de lectură și comentariul publicistic;

În anul 1976 apar monografiile *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu* și *Sadoveanu sau utopia cărții*;

În anii 1980 - 1983 criticul editează *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, o amplă lucrare în 3 volume, reprezentînd o primă încercare radicală a unui critic român de a structura o sinteză tipologică unitară asupra romanului românesc de la *Manoil* al lui Dimitrie Bolintineanu la experiențele romanului corintic;

1987 – Eseul *Despre poezie*, o introducere în teoria și practica poeziei, de la Baudelaire la postmodernism;

1990 – *Istoria critică a literaturii române*, volumul I;

1991 – Volumul de editoriale politice *Dreptul la normalitate: Discursul politic și realitatea*;

1995 – Volumul de eseuri *Cărțile au suflet*;

1999 – *Poeți romantici*, prima parte din al doilea volum al *Istoriei critice a literaturii române*, avîndu-i ca protagoniști pe poeții Vasile Cârlova, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu și Vasile Alecsandri;

2001 – *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, Editura Aula, 3 volume, vol. I, *Poezia*, vol. II, *Proza, teatrul*, vol. III, *Critica, eseu*;

2003 – Volumul memorialistic *Cititul și scrisul*, secundat de un ciclu de exerciții narative, dar și de pagini diaristice, anunță alte două incitante proiecte de viitor;

2008 – *Istoria critică a literaturii române* (2008) încheie editarea epopeii critice dedicate celor *cinci secole de literatură română*.

La acest scurt inventar bibliografic se adaugă alte cîteva duzine de volume de intervenții critice, istorico-literare, metodologice, manuale de limba și literatura română (pentru clasele a IX-a (1977) și a XII-a (1979)), curriculumuri naționale la aceeași disciplină și alte contribuții științifico-didactice, care au asigurat decenii la rînd cadrul normativ și calitatea predării la o disciplină de studiu atît de importantă pentru formarea a zeci de generații de elevi.

* * * * *

Nicolae Manolescu își începe activitatea de cronicar literar în 1962, într-o vreme cînd cultura română abia își revine din catastrofa politică, ideologică și morală, care pur și simplu anulase în anii imediat postbelici

principalele realizări ale României moderne: pluripartidismul, garantarea dreptului la proprietate privată, libertățile cetățenești, inclusiv (sau mai ales) dreptul la liberă exprimare.

Depășind rapid faza ezitărilor inerente oricărui început – ezități care rețin, cel puțin la nivel subliminal, șocul arestării ambilor părinți, exmatricularea din facultate și mușenia de peste un an de zile a Leviathanului totalitar, care nu reacționează în niciun fel la cererile de restabilire la studii, deși, între timp, părinții îi fuseseră eliberați din detenție, fiind repuși în drepturi –, tânărul critic se impune articol cu articol drept una dintre vocile analitice cele mai respectate ale generației sale, o generație care inițiază demontarea sistemului literar proletcultist și refacerea relației cu tradiția literară dintre cele două războaie mondiale.

Neîndoios, ca elemente originare ale discursului critic manolescian, metaforele invocând posibilitatea *lecturilor infidele* (într-o epocă a „fidelizării” tuturor față de regim) sau spectacolul istoric al *metamorfozelor poeziei* (în aceeași epocă a inflexibilității ideologice), ca și îndrăzneala de a propune o *antologie de poezie modernă* implicit antiproletcultistă, amintesc de cineva. Amplu orchestrat, pentru că implică 1) *re-afirmarea libertății de a citi și a interpreta*, 2) *re-descoperirea reperelor modernității poetice* și 3) *aspirația de a re-instala valorile în agora* și, ca efect, *desființarea „tradiției” literare realist-socialiste*, gestul are o țintă limpede și amintește de Maiorescu. Ieșirea în arena literară presupune existența unor condiții minime de manifestare și Nicolae Manolescu nu întârzie să și le creeze. Și chiar dacă autoritățile comuniste decid ca antologia de poezie să fie retrasă din vânzare și dată la topit, stafia mitului acesteia va fi mereu prezentă de aici încolo în câmpul axiologic, participând la opera de re-întemeiere a literaturii române postbelice. Nicolae Manolescu nu spune totul atunci când susține, în *Prefață la ediția a III-a* a monografiei *Contradicția lui Maiorescu*, că nu-și mai amintește ce l-a determinat să scrie anume această carte. „Ceva trebuie să fi fost în capul meu, dar am uitat ce”, scrie dl Manolescu.

Problema noastră nu este să dăm crezare sau nu acestei confesiuni formulate cu un fel de nepăsare, ci să ne întrebăm dacă nu cumva „uitarea” despre care vorbim ascunde însăși energia *nucleară* a acțiunii critice manolesciene, care, având un sigur temei maiorescian, culminează într-o lucrare definitorie pentru etapa lansării în viața literară: monografia *Contradicția lui Maiorescu*. Întreaga filozofie manolesciană a acțiunii subversive, a *rezistenței prin cultură*, cum o numește adeseori Domnia Sa, vine de la o nuanțată înțelegere a lui Maiorescu, omul despre care Eugen Lovinescu afirma că „Cea mai însemnată operă a lui e el însuși”. Citindu-l exemplar pe Titu Maiorescu, Nicolae Manolescu deduce singurul program valabil de acțiune civică pentru perioada istorică respectivă. Este vorba de un program de recâștigare a libertăților fundamentale ale omului prin **reabilitarea și întronarea criteriului estetic**. Observând că acest program este susținut de 31 de ani de cronică literară săptăminală, de profesorat, de un întreg șantier istorico-literar, de *Cenaclul de Luni* și atâtea alte iniția-

tive culturale de răsunet, înțelegi că încheștarea dintre Critic și „Sistem” nu este lăsată la voia întâmplării, ci că este mai mult decât asumată. Toate bătăliile, pentru că au fost și de cele pierdute, dar și de cele câștigate, pe care criticul le va da ulterior, fie împotriva pseudoreformei ortografice inițiate de Academie, fie pentru apărarea dreptului literaturii la o identitate liberă de prejudecăți (Cf. „cazurile” Agopian și povestirea „Noapte de februarie”, Ioan Es. Pop și volumul „Ieudul fără ieșire” etc. etc.), fie împotriva apolitismului agresiv de la începutul anilor 90, fie cea pentru apărarea presei de cultură etc. sînt tot atâtea probe ale unei angajări plene, ale unei angajări mereu atente să nu piardă firul spiritului critic și, prin acesta, legătura cu *temeiul*, cu Maiorescu, Omul care, învingînd neputințele exasperante ale *altor începuturi*, îi dă o încredere neabătută în rațiune ca forță modelatoare a culturii și civilizației.

Odată decantat, programul va fi pus în aplicare cu o asemenea feroare publicistică și editorială încît întreaga generație 60 se va vedea nevoită să ia cadența. De unde și această explozie de creativitate nu numai în poezie, proză, dramaturgie, dar mai ales în critica literară. Este suficient să-i amintim pe Lucian Raicu, Eugen Simion, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Valeriu Cristea, Sorin Alexandrescu, Toma Pavel, Mircea Iorgulescu, Mircea Martin, Ion Pop, Cornel Ungureanu, Gabriel Dimisi-anu ș.a., chiar dacă unii dintre ei vor abandona lupta cu Leviathanul, alegînd calea exilului.

Programul, cum vedem, deși este unul orientat spre reabilitarea esteticului, nu ignoră nici implicațiile pedagogice ale gestului. Pentru a avea un câștig definitiv de cauză, prelungind și fortificînd demersul șaizeciștilor, el are nevoie și de o dimensiune pedagogică, realizabilă, în parte, în cursurile universitare și în cărțile profesorului, iar pe de cealaltă parte în educarea unei generații literare mai solidare și mai pregătite teoretic, capabilă să susțină această uriașă luptă (purtată, să nu uităm, cu mijloacele „secundarului”, cum ar scrie Virgil Nemoianu) pentru afirmarea libertății umane prin redobîndirea libertății de creație. *Cenaclul de Luni* este parte a acestui program, iar șapte ani dedicați formării în dezbateri și într-o remarcabilă atmosferă de libertate interioară, de spirit ludic, parodic și (auto)ironic sînt semnele unei tenacități și mobilități intelectuale care nu scapă din vedere nici pentru o clipă responsabilitatea pentru *dezrobirea* spirituală a generației care urmează să-și asume *exodul* și să adîncească ruptura cu conformismele generațiilor anterioare. Poate un pic eroizant, un alt pic rescriind istoria în conformitate cu evoluțiile cunoscute ale acesteia, scenariul nostru pare să dezvolte totuși un efort intelectual care nu ni se arată deloc fantezist în liniile lui directe. Nicolae Manolescu este un om de acțiune și un pedagog de anvergură națională.

După recuperarea fundamentelor maioresciene ale construcției culturale, după transformarea cronicii literare într-o instituție de legitimare a valorii literare, după scrierea unor cărți capitale dedicate romanului românesc, fenomenologiei poeziei sau unor mari scriitori ca Alexandru Odobescu sau Mihail Sadoveanu, Nicolae Manolescu se apropie tot mai mult, cu o intuiție fermă, de cărțile care – iarăși, într-un tranșant stil

maiorescian – urmează să instaureze Ordinea, ordinea literară, e adevărat, dar o ordine mobilizată energetic să sugereze nevoia de *rigoare* și *cuprindere* și a altor sectoare ale vieții naționale. Revoluția din decembrie 1989 îl surprinde cu volumul I încheiat al *Istoriei critice a literaturii române* și chiar dacă lucrarea integrală va apărea abia în 2008, după ce autorul editează în volum două secvențe masive și după ce va fi fost și șef de partid, și candidat la președinție, lansarea selecției de cronici *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, în 2001, reprezintă un moment absolut semnificativ atât în cariera criticului, cât și în destinul literaturii române. Printre aprecierile și, inevitabil, supărările care au întâmpinat această *propunere de canon*, s-au aruncat numeroase punți (adeseori improvizate) către celebra carte a lui Harold Bloom, dar și către... *Lista lui Schindler*, uitându-se că bătăliile canonice n-au nicio treabă cu operațiunile de salvare sau cu filantropia. Nu s-a spus însă, pare-se, mai nimic despre *Lista lui Marcel Reich-Ranicki*, creatorul canonului literar germanofon, anunțat în același an 2001, editarea întregii lucrări a temutului critic de la *Frankfurter Allgemeine Zeitung* încheindu-se în anul 2006. Ceea ce trebuie subliniat aici în mod special este că prin contribuția lui Nicolae Manolescu literatura română este una dintre primele literaturi din lume (*gîndul se spărie*, zicea letopisetșerul), care își pune problema canonului literar național (aici și este marea deosebire de canonul bloomian, care este unul translingvistic și transnațional), reafirmînd importanța criteriului estetic de această dată în termenii schimbați, postmoderni (deci și decanonizanți), ai istoriei. Oricare ar putea fi

evoluțiile ulterioare ale esteticului, inclusiv în contextul hiperdezvoltării domeniului informațional și al proceselor de interferare a limbilor de propulsie a tehnologiilor comunicaționale, putem constata că la intersecția mileniilor al doilea și al treilea literatura română dobîndește, brusc și oarecum imprevizibil, o poziție privilegiată față de alte literaturi naționale importante, care, cu mai puțin de un secol în urmă, serveau drept modele pentru literatura română în ceea ce privește autonomia esteticului și capacitatea de a inova, provocînd activ în ordine experimentală. Consolidată de unitatea viziunii istorico-literare cristalizate în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură* (2008), perspectiva canonică manolesciană încheie un ciclu cultural complex, caracterizat de crîncene frămîntări politico-ideologice, dar și de căutări fertile și izbînzi artistice incontestabile. Aceștia din urmă, mai ales, Criticul și Profesorul Nicolae Manolescu le este martorul și interpretul cel mai de seamă.

Propunînd Senatului candidatura Academicianului Nicolae Manolescu pentru a i se conferi titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, Consiliul Facultății de Litere menționa, în solicitarea sa, faptul că opera critică a lui Nicolae Manolescu exercită, de cel puțin un sfert de secol, o redutabilă *influență modelatoare* atât asupra formatorilor înșiși, cât și a studenților din USARB, cărțile Profesorului constituindu-se în piese de rezistență ale bibliografiei filologice. A onora o asemenea contribuție culturală înseamnă a cinsti valoarea ideilor care fac, în esență, opera de educare a tinerei generații de slujitori ai cuvîntului.

„Ca o pată de alb pe alb: reflecții despre poezia lui Gheorghe Grigurcu“

Primirea Premiului Național „Mihai Eminescu“ va schimba, oare raportul între poezia și critica lui Gheorghe Grigurcu în favoarea celei dintâi? Am în vedere nu importanța pe care o acordă fiecareia autorul însuși, ci opinia celorlalți, colegi de breaslă sau cititori. Autorului îi place să se considere cu precădere poet, situează poezia „în prim-planul ființei“ sale, crede, cu o convingere mereu fortificată, că „experiența întru vers“ îl reprezintă deplin. Nu doar debutul, dar începuturile sale se coagulează în ordine poetică, primul volum de critică a apărut abia în 1972, după ce alte patru volume de versuri i-au impus numele în conștiința publică.

De atunci, Grigurcu pare să fi ținut cumpăna dreaptă între cele două activități care-i marchează destinul, cărțile de poezie și cele de critică succedându-se într-un paralelism elocvent. Este însă neîndoiește faptul că rezonanța cronicilor literare a fost mai mare decât aceea a poemelor, că acțiunea sa critică a fost mai puternică decât prezența sa poetică. Așa încât, în ciuda propriei păreri și în ciuda consacrării poetice supreme, nu cred că poeții, criticii și, în genere, cititorii români îl vor considera pe Gheorghe Grigurcu mai mult poet decât critic.

Ceea ce nu-i diminuează meritele poetice, le încarcă doar cu valențe suplimentare, le acordă o importanță specifică. Planul receptării nu trebuie, desigur, confundat cu acela al creației și nici reputația ori succesul cu valoarea.

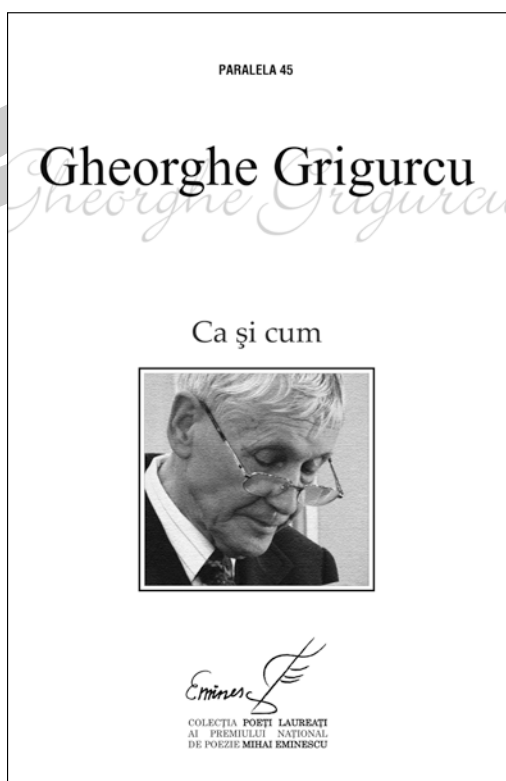
Grigurcu poetul n-a profitat în vreun fel de autoritatea criticului cu același nume. Dimpotrivă, a ținut să impună o separare netă între cele două ipostaze. Privindu-le în simultaneitatea lor am fi tentați să bănuim o simbioză, dar ipoteza nu se susține. Mai mult, avem impresia că, evitând aproape programatic interferențele, critica și poezia lui Grigurcu se alcătuiesc opozitiv: pe de o parte, un spirit ofensiv, impetuos chiar, agresiv nu o data, sarcastic uneori și în afara polemicii iar, pe de altă parte un impuls mai degrabă defensiv, retractil, mizând pe discreție și finețe extremă. Mai ales atunci când pun în joc sentimente, poemele degajă delicatețe, pudoare, suavitate.

Asociațiile de imagini și de idei din textele critice, fără a fi câtuși de puțin comune, sunt, totuși, călăuzite într-o albie de cultură previzibilă, luând adeseori persoana – nu numai opera – autorului analizat drept reper. Vocația asociativă a lui Grigurcu se manifestă, firește, mult mai liber în poezie, ocupând aici o zonă situată între eterat și domestic, între o idealitate fulgurantă și o corporalitate sublimată, cultivând paradoxul și arbitrarul cu o dexteritate inventivă, neocolind pleonasmul, ba chiar apelând uneori la el spre a-l exploata din punct de vedere estetic.

Dacă, în exercițiu său critic, Gheorghe Grigurcu se situează, de regulă, contra curentului dominant, contra modelor fluctuante de la o perioadă la alta, în poezia sa, această tendință se radicalizează în ciuda aparențelor de modestie și discreție. Deși evită instinctiv ostentația, poetul caută cu obstinție neasemănarea. Nici măcar cele dintâi volume de versuri nu sunt ușor de situat din această cauză: e greu să descoperi în cuprinsul lor urme certe, aderențe, influențe. Și dificultatea crește pe parcurs pentru că formula, oricum greu de aproximat, se diversifică, accentele se multiplică. Când ți se pare că ai recunoscut un anumit tipar, se ivește o notă discordantă, o devi-

ere care tulbură conturul întrezărit. Cu aceste rezerve, modelul Bacovia și modelul Blaga se lasă bănuite în fundal, dincolo de unele vagi reminiscențe.

Deși rămâne constantă în notele ei esențiale, deși anumite motive sunt reluate aproape obsesiv în ultimele volume, poezia lui Grigurcu e mai puțin omogenă în structura ei intimă decât pare. De la o pagină la alta uneori, dispozitivul de producere a textului se schimbă pentru că miza autorului e alta: de la un autoportret ideal compus din aforisme trece impasibil la secvențe de suprarealism pur. Sintagme de aceeași inspirație suprarealistă („lacrimi metalice“, „crengi scolastice“) alternează cu oximoronuri ironice precum: „sfiosul cinic“, „răcoarea solară“ sau „nepăsătorul orgasm“; ipoteze poetice voit imposibile („o roză a mâncat muntele“) sunt urmate de analogii surprinzătoare (drumurile toamnei „se micșorează ca niște pupile în bătaia soarelui“, pupi-

lele fiind, aflăm în continuare, „ale unei pisici ce nu și-a întors măcar capul“.

De multe ori, comparațiile autorului nu mizează pe asemănare, ci, mai degrabă, o sfidează, efectul poetic rezultând, precum în exemplul de mai jos, din chiar impasul logic:

*Șterge soarele de praf ca pe o mobilă
lustruiește-l cu gândul dus în altă parte*

*apoi deretică-n continuare fă ordine-n
restul odăii năpădit de umbrele ude
ale unei ploii care n-a căzut niciodată*

Poezia lui Gheorghe Grigurcu excelează în arta decupajului, în jocul subtil cu formele timpului, în rememorări și anticipări subite ce se răsfrâng în neașteptate raporturi între suprafață și adâncime. Oglinda și oglindirea – atât de frecvent invocate și evocate – participă intens la aceste raporturi în care, paradoxal, adâncimea se umple nu numai de memorie, dar și de lumină. Așa se iscă diferența între lucruri și stări asemenea, așa ceea ce pare repetitiv se arată a fi dintr-o dată revelator.

Un punct de maximă originalitate atinge în căutarea sa poetică autorul nostru focalizându-și privirea și reflecția asupra unei situații ce se compune și se recompoze în numeroase variante, situație pe care o numesc *quasi-repetiție*. Repetiție, totuși, nu falsă repetiție, redundanță aparentă, pleonasm provocator. La un moment dat, de-a lungul unui comentariu critic – nu-mi amintesc unde și când – Grigurcu apelează la următoarea formulă cu intenție comparativă: „*ca o pată de alb pe alb*“. Văd în ea o figură definitorie atât pentru arta sa critică, cât și pentru arta sa poetică.

Câteva exemple: *...lasă-mă să ghicesc chipul în care/
te-ai ascuns ca să te poți ascunde și aplecată floare de
crin/ de o boare de vânt// de-ai zice că-i însăși boarea de
vânt. Și încă: Cercul cel iubitor n-are brațe/ Cum te-ar
putea îmbrățișa fiind/ îmbrățișarea însăși? Sau, iată un
poem întreg:*

*Aproape fără viață e moartea
așa cum îi stă bine să fie*

*aproape fără moarte e viața
așa cum îi stă bine să fie*

*dar memoria le face
să se-apropie
până la indistinție.*

Ce se întâmplă în splendidul poem despre adâncime și despre strălucire, despre adâncimea strălucirii, este încă mai semnificativ:

*Mai adâncă decât o strălucire
e repetare sa îndărătnică*

*mai adâncă decât o strălucire
e orbita sa fermă*

de dinaintea strălucirii

Grigurcu știe să crească emoția pornind de foarte jos sau de foarte departe, atingând un *apex* care – fără să fie spectaculos, fiind, dimpotrivă, simplu și firesc – ne produce o revelație ca o cutremurare internă, precum în finalul unui poem dedicat „scriitorilor dispăruți în catastrofa din 4 martie 1977“ – *Un ochi în care a fost uitată/ lumina aprinsă ca-ntr-o odaie*.

Să ne oprim însă și asupra unei arte poetice nedelaratate ca atare:

*Când ești limpede-limpede
cum un poem compromis
e scris adică și poate transcris*

*cu buzele cu ochii cu sprâncenele
trase la indigo
cu amprente digitale cu brațele-ntregi
vârâte-n text cum într-un aluat*

*cu totul și cu totul aiurit rătăcit
în oglindă ca-ntr-o limbă străină*

și totuși mai limpede nici că se poate.

Așadar, poemul scris este „compromis“ dar nu în sensul unei defecțiuni de ordin moral sau artistic, ci în acela al unei implicări totale, spirituale și corporale. Ființa întreagă a autorului e „trasă“ în text, textualizată și „rătăcită“, „aiurită“ astfel, alienată. În oglinda textului apare un chip străin, greu de recunoscut. Poemul vorbește o limbă străină, căci orice limbă e străină pentru poezie. Și abia în acest mod este atinsă limpezimea supremă, limpezimea pe care poemul o compromite, adică o atinge și o promite în continuare, așa cum stă bine unui poem adevărat.

Gheorghe Grigurcu e un poet al *fugitivului*, al *difuzului*, al *interstițiului*, clipa pe care o „vânează“ el este „incapabilă de a se fixa în tropi“, așa cum recunoaște el însuși în trecere. Opera sa poetică se caracterizează printr-o economie de mijloace, printr-o austeritate a figurilor, explicabile nu prin deficit imaginativ, ci printr-o conștiință edificată în cultura poeziei și, prin urmare, susceptibilă, conștiință care ponderează accentele și limitează dezlănțuirile imagistice. O surdină e pusă de îndată și dinadins pe emoția produsă la un moment dat pentru ca nu cumva ea, emoția, să aibă efecte deviate, să atingă vibrațiile îndoielnice ale sentimentalismului. Grigurcu e un antisentimental, ca și Bacovia pe care îl definește în acest fel.

În ciuda marginalității sale – nevoite și asumate – Gheorghe Grigurcu, în dubla sa ipostază de critic și de poet, este o figură de primă mărime a literaturii române contemporane.

Poezia lui, neomogenă și inegală calitativ, este singulară în peisajul contemporan. Poeții mai tineri ar avea destule de învățat dacă ar citi-o cu atenția pe care o merită. Ar putea afla printre altele, că exercițiul textualist din anii '80 a fost practicat de Grigurcu un deceniu mai înainte; ar fi apoi surprinși să descopere că – prin înseși datele talentului său și prin alegerea estetică proprie – același autor poate fi considerat și un pionier al minimalismului poetic douămiist.

Zilele Eminescu – XLVII

La Botoșani, locul de naștere al poetului Mihai Eminescu, de patruzeci și nouă de ani în preajma zilei de 15 ianuarie, devenită *Ziua culturii Naționale*, se desfășoară *Zilele Eminescu*, o ediție de iarnă, legată de aniversarea poetului, și alta de vară, pe 15 iunie, legată de comemorarea poetului. La actuala ediție, un adevărat desant de scriitori de primă linie a sosit la Botoșani pentru a participa activ la manifestările organizate de instituțiile de cultură botoșănene. Enumerarea lor mai la vale va justifica afirmația de mai sus.

Manifestările au început pe 14 ianuarie, cu două deplasări: una în afara țării la Bălți, R. Moldova, și alta la Vorona, locul de obârșie a mamei poetului Mihai Eminescu. La Universitatea „Alec Russo”, în cadrul unei ședințe festive a Senatului universității conduse de rectorul Ioan Gagim, i-a fost conferit titlul de Doctor Honoris Causa academicianului Nicolae Manolescu. *Laudatio* a fost făcut de șeful catedrei de Limba și Literatura Română, Conf. dr. Nicolae Leahu. Au mai vorbit despre personalitatea profesorului și criticului român Maria Curtescu și Anatol Moraru, cadre ale aceleiași universități, și Răzvan Voncu din partea delegației din țară. În cuvântul ținut în fața unei săli elevate, Nicolae Manolescu a accentuat importanța limbii în formarea unei identități naționale, argumentând cu aspecte din viața sa de profesor, dar și de ambasador al României la UNESCO, adăugând că fără limba maternă bine însușită nu se poate forma o cultură temeinică și, deci, nici o identitate rezistentă în timp. De asemenea a mai spus că nu există o limbă moldovenească între Prut și Nistru, ci o limbă română, recunoscută astfel peste tot în lume. Delegația care l-a însoțit pe Domnul Nicolae Manolescu la Bălți a fost formată din: Ion Pop, și domnia sa membru al Academiei Române, Cornel Ungureanu, Eugen Negrici, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Ioan Holban, Lucian Vasiliu, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Ala Sainenco, Vasile Iftime și Gellu Dorian. În aceeași zi, o altă echipă de scriitori invitați la manifestările de la Botoșani s-a deplasat la Vorona, unde a avut loc o șezătoare literară, completată de un bogat program artistic susținut de membrii Societății „Raluca Iurașcu” din localitate. Au participat: Al. Cistelean, Ion Mureșan, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Liviu Ioan Stoiciu, Doina Popa, Adrian Alui Gheorghe, Radu Florescu, Nicolae Sava, Cassian Maria Spiridon, Marius Chelaru, Valentin Talpalaru, Nicolae Corlat, Dumitru Necșanu, Gabriel Alexe, Vlad Scutelnicu, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Nina Viciriuc și alții.

A doua zi, pe 15 ianuarie, programul a fost deschis la ora 9,30 în Sala de consiliu a Primăriei Municipiului Botoșani, în cadrul căreia i s-a conferit, în ședință extraordinară, titlul de Cetățean de Onoare a Municipiului Botoșani poetului laureat, al cărui nume abia seara, la festivitatea de premiere, a fost dezvăluit.

În cadrul acelei ședințe au luat cuvântul și invitații: Nicolae Manolescu, Ion Pop, Cornel Ungureanu, Al. Cistelean, Gabriel Chifu, Ion Mureșan (ultimii doi foști laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” și cetățeni de onoare ai Botoșanilor!), Lucian Vasiliu și Leo Butnaru. Au urmat depuneri de coroane la statuia lui Mihai Eminescu din fața teatrului care-i poartă numele și cea din curtea Memorialului Ipotești, apoi un *Te Deum* la Biserica Uspenia din Botoșani, unde a fost botezat pruncul Eminovici, viitorul poet. Programul de la Ipotești, moderat de Ala Sainenco, noul manager al Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, s-a deschis cu salut oficialităților locale și al unor oaspeți invitați: Nicolae Manolescu, în calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor din România, Varujan Vosganian, prim-vicepreședinte al aceleiași uniuni. Cassian Maria Spiridon a vorbit despre apropiata aniversare a 150 de ani a revistei „Convorbiri literare” pe care o conduce de peste douăzeci și unu de ani, prezentând primele trei volume din cele douăsprezece în pregătire din corpusul de texte publicate în seriile de pînă în 1940 ale revistei. Lucian Vasiliu, directorul Editurii Junimea și al revistei „Scriptor”, a prezentat noile apariții editoriale și recentul număr pe anul în curs al revistei „Scriptor”. Ioana Diaconescu a vorbit despre cartea în care a adunat toate documentele scoase din arhivele CNSAS legate de poetul Mihai Ursachi, apărută la Editura Junimea din Iași. Valentin Ajder a prezentat două titluri apărute la Editura pe care o conduce, Eikon, despre viața și opera lui Mihai Eminescu. Vasile Spiridon a vorbit despre antologia alcătuită de Dumitru Irimia – *Mihai Eminescu despre cultură, artă, teatru*, apărut sub egida Memorialului Ipotești.

În cadrul acestor zile dedicare culturii române și în mod special poetului Mihai Eminescu, poeziei, din 1991 se acordă la Botoșani și Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” unui poet român contemporan pentru întreaga operă. Juriul acestui prestigios premiu s-a întrunit în ziua de 14 ianuarie la Botoșani și a jurizat, pe baza nominalizărilor făcute în urma unui sondaj național realizat în toate filialele Uniunii Scriitorilor din România. Astfel au fost nominalizați pentru anul 2016 poeții: Mircea Cărtărescu, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Cassian Maria Spiridon, Liviu Ioan Stoiciu și Lucian Vasiliu. Marta Petreu și Ovidiu Genaru nu au fost prezenți la Botoșani, și astfel au intrat în discuțiile juriului cei șase poeți prezenți la Botoșani. Dintre membrii juriului doar Mircea Martin a lipsit, dar și-a trimis votul în plic închis. Ceilalți membri ai juriului – Nicolae Manolescu, președinte, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelean, Ioan Holban și Mircea A. Diaconu – au fost prezenți și au stabilit prin vot secret laureatul. Plicul cu rezultatul votului a fost deschis pe scena galei de decernare a premiu-

lui, în seara zilei de 15 ianuarie, de către președintele juriului, Nicolae Manolescu.

În deschiderea galei, care a avut loc pe scena Cinematografului „Unirea“, a fost citit un mesaj trimis de ministrul culturii Domnul Ionuț Vulpescu, iar Varujan Vosganian, în bine-i cunoscutul stil inconfundabil, a ținut un speech care a electrizat sala. Apoi, ca un moment mult așteptat, a fost re-lansată Editura Cartea Românească, editură care de la 1 ianuarie a trecut în administrarea Editurii Paralela 45. Au vorbit despre acest eveniment important din viața Uniunii Scriitorilor din România Nicolae Manolescu și Călin Vlasie. Au fost prezentate primele opt titluri editate sub sigla Cărții Românești dintre care amintim: primele două volume din *Opera dramatică* a lui Matei Vișniec, Mihaela Miroiu – *Cu mintea mea de femeie*, Medeea Iancu – *Delacoix este tabu: suita românească*, Gellu Dorian – *Calea de urmat*, Marian Ilea – *Grăsane făcând baie cu ușile larg deschise*, Petre Barbu – *Cățărarea la cer*, Eugen Negrici – *Expresivitatea involuntară*. Au mai fost prezenți poeții Cosmin Perța și Ioana Nicolae, precum și Răzvan Voncu, redactorul șef al revistei „România literară“.

Gala a continuat cu decernarea celor două premii: Opera Omnia și Opus Primum. Înaintea decernării premiilor au evoluat în fața unui public numeros doi dintre foștii laureați, prezenți la Botoșani: Ion Mureșan, care a recitat poezia *Melancolie* de Mihai Eminescu, și Gabriel Chifu. De asemenea, cei șase poeți nominalizați prezenți la Botoșani au citit câte o poezie (în afară de Mircea Cărtărescu, care a recitat poezia *Dintre sute*

de catarge de Mihai Eminescu). Laureatul premiului Opus Primum a fost Ciprian Popescu, pentru cartea *Mile End*, apărută la Casa de editură Max Blecher, poet care a venit din Canada pentru a-și primi premiul. Acesta i-a fost înmînat de către Al. Cistelean, președintele juriului. Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ – Opera Omnia pe anul 2016 i-a revenit poetului Mircea Cărtărescu. Premiul i-a fost înmînat de Nicolae Manolescu, președintele juriului. *Laudatio* poetului Mircea Cărtărescu a fost făcut de Ion Pop, membru al juriului, care a scos în evidență importanța poetului laureat în lista de valori a acestui premiu. Foarte emoționat, Mircea Cărtărescu a spus printre altele: „Primesc cu toată modestia acest premiu care, așa după cum spunea domnul Ion Pop, ar fi fost meritat de către oricare dintre cei opt nominalizați. (...) Acest premiu îl primesc pentru generația mea, care este o generație eroică și tragică. Mă refer la generația 80. Jumătate din cei mai buni scriitori ai acestei generații au murit de tineri și eu cred că cei care au rămas sunt printre marii poeți ai României“. După ce Mircea Cărtărescu și-a ținut cuvîntul său, mult apreciat de publicul prezent, și a citit poemul „Dragostea“, Nicolae Manolescu a ținut să precizeze că a scris despre toate cărțile lui Mircea Cărtărescu, cît și în *Istoria* sa, și nu conține să spună că poetul încununat la Botoșani cu laurii rîvnitului premiu este „cel mai important scriitor român postbelic“. În încheierea galei, care a fost cea mai lungă din istoria de peste un sfert de secol a acestui premiu, a concertat formația „Trei parale“. Gala a fost prezentată de actorul Florin Aionîtoaie.

„Poezia, când este destin, trebuie aleasă de fiecare dată. Altminteri pleacă de la tine, te părăsește“

HRISTINA DOROFTEI ÎN DIALOG CU EMIL HUREZEANU

Hristina Doroftei: *Colecția OPERA POETICĂ, apărută în 2016 la Editura Paralela 45, sub coordonarea și îngrijirea lui Călin Vlășie, își propune să adune toate volumele de poezii publicate până acum de către poeți români reprezentativi. Până acum, în această colecție au fost publicați, pe lângă dumneavoastră, Liviu Ioan Stoiciu, Ioan Es. Pop, Adrian Alui Gheorghe și Aurel Pantea. Cum ați primit această idee?*

Emil Hurezeanu: Am fost surprins și foarte bucurat. Surprins pentru că nu mai credeam că poetul din mine mai este ținut minte și de altcineva, chiar mai mult decât de mine însumi. Bucuros pentru că, probabil, vanitatea poetului din tinerețe e încă mai pulsantă decât resemnarea poetului la cărunta maturitate. Dincolo de mine însă, salut cu grațitudine această operațiune de recuperare-salvare repunere în termenii actualității pusă la cale de poetul și editorul briliant Călin Vlășie, alături de profesorul pedagog eminent care este Ion Bogdan Lefter. Ei sunt oameni foarte competenți și generoși, auguri ideali ai reîncarnării poezilor și poeziei lor de altădată în timpul nostru.

H.D.: *Călin Vlășie, coordonatorul Colecției OPERA POETICĂ, a pus bazele unui Cenaclu literar, qPOEM, www.qpoem.com, care a devenit un fenomen național ce urmărește relansarea lecturii de poezie. Într-o lume a vitezei, a superficialului, lectura are șanse să învingă?*

E.H.: Lectura este învingătoare și în era vitezei și a superficialului. Numai că se citește mai repede și mai superficial. Doar 15-20% din potențialul internautic sunt explorate de practicanții acestui gen de cunoaștere. Omul cunoscător continuă să fie mai important decât instrumentele modernității cunoașterii. Deci, un cenaclu mi se pare o idee excelentă. Cenaclul este o reuniune exclusivă și limitată, în sensul unității de timp, loc și acțiune a oamenilor care citesc și se ascultă. Din clamarea monologurilor către toate colțurile deșertului online se poate ieși, fie și pentru o clipă, pentru a spune o poezie și a asculta un poet. Face bine la frumusețe. Frumusețea scrisului, a cititului, a omului liber de orice tehnică agresivă și acaparatoare.

H.D.: *Ambele colecții noi din acest an ale Editurii Paralela 45, OPERA POETICĂ (cinci volume) și qPOEM (13 volume), ca și mai vechea colecție AVANPOST, inițiată de Călin Vlășie și de regretatul Gheorghe Crăciun, sunt axate pe poezie, iar unii autori din colecția qPOEM se află la debut și pot fi sensibili la critica literară. Pe dumneavoastră în ce mod v-a afectat receptarea critică de-a lungul timpului? Acest aspect se poate deplasa și în zona relațiilor de prietenie?*

E.H.: În cazul meu, ca poet, receptarea critică a fost dominant prietenoasă, poate chiar excesiv de darnică. Nu m-am împrietenit cu criticii mei pozitivi, cu alții decât cei pe care oricum îi aveam prieteni, și

nu i-am cunoscut niciodată destul de bine pe criticii răi, deși ei ar fi fost prieteni mai buni decât critici, poate. În lumea de azi, a dispariției răbdării și disponibilităților calme și pozitive în tumultul undelor negativității, important este să te pregătești tu însuși pentru starea de suflet care primește și transmite binele. Eu încerc dar nu prea reușesc.

H.D.: Care este autorul din colecția qPOEM care v-a atras atenția? Ce sfat i-ați da?

E.H.: Dau tuturor poezilor sfatul de a-și transforma poezia în cel mai important mijloc de cunoaștere și supraviețuire. Când mă gândesc că mormântul lui Dante a fost mutat de-a lungul imensei sale posterități în atâtea locuri bine ascunse, ca să fie ferit de profanare, înțeleg cât de importantă este opera poetului și poetul însuși cât timp sunt în viață.

H.D.: Poezia este o alegere sau un destin?

E.H.: Poezia, când este destin, trebuie aleasă de fiecare dată. Altminteri pleacă de la tine, te părăsește. Destinul trebuie recunoscut și gestionat, ca să zică așa, altfel viața noastră devine un fel de autoservire din perioada crepusculară a comunismului: cu cât aștepti ceva mai mult, cu atât ești răsplătit mai puțin.

H.D.: Cum a fost PRIMA întâlnire cu poezia? A fost „coup de foudre“ sau a venit „picătură cu picătură“?

E.H.: Nu mai știu. În loc să spui sau să gândești în formule de politețe sau de ură, poezia mi-a oferit cel mai adecvat limbaj de exprimare a unor stări neclare, către mine și alți destinatari răuvoitori, grăbiți, indiferenți sau simpatici. Ca să scap de grija adaptării prin limbaj la lumea înconjurătoare am preferat poezia.

H.D.: În prefața ultimei cărți, OPERA POETICĂ (Editura Paralela 45, 2016), ce conține ambele dumneavoastră volume de poezie („Lecția de anatomie“ și „Ultimele, primele“), Ion Bogdan Lefter afirmă că sunteți „poet de vârf al grupării din jurul revistei studențești clujene Echinox și al primei generații post-moderne a literaturii autohtone.“ Pornind de la această aserțiune, cum v-ați defini lirismul?

E.H.: Poezia mea este o formă de înțelegere a unor angoase, constrângeri existențiale, personale și comunitare. Este și un lirism cultivat, filtrat prin experiența culturală și, mai ales, prin frica morții. Moartea ca o stare presimțită de artiști mai mult decât de medici. M-am bucurat la Echinox

Corneliu Dumitriu

de multă prietenie și afecțiune, într-o circumstanță foarte fericită a vieților noastre, ferite pentru o vreme de atâtea alte împrejurări ostile ale timpului nostru comun, mai amplu. Îmi percep lirismul, retrospectiv, și ca o formă de recunoștință pentru această întâmplare fericită din viața mea.

H.D.: Ion Pop, în „Echinox Vocile poeziei“ rememorează debutul dumneavoastră (volumul „Lecția de anatomie“, 1979): „își construiește poezia în familiaritate cu Biblioteca (...), proiectându-și pe un orizont de valori culturale deplin asimilate propria lume. O lume dominată de obsesia corporalității, a unui trup învățat celulă cu celulă, concomitent cu răvășeala și zgomotul de lucruri al cosmosului străbătut de imense forțe vitale“. Cum a evoluat relația dumneavoastră cu poezia de-a lungul anilor? Simțiți nostalgia versurilor?

E.H.: Am avut o relație statornică cu poezia și atunci când n-am mai scris sau publicat poezii propriu-zise. Metafora, tăcerea, subînțelesul, alibiul semantic sau deriva lingvistică, vorbitul și gânditul în limbi au continuat să-mi fie familiare și când am scris și am vorbit proza cea mai trivială de însoțire a vieții noastre din aceste decenii tulburate.

H.D.: Cum puteți rezuma perioada trăită de dumneavoastră între prima și ultima poezie scrisă?

E.H.: Nici n-a trecut timpul între prima și ultima. S-a închis o ușă, s-a deschis alta. Toți prietenii mei bătrâni și morți care îmi spuneau că se surpind în oglindă altfel decât se imaginează... Între privitul în oglindă și declicul imaginației care te transpune altundeva și în altcineva, tu însuși altădată, stă această distanță fluidă, plasmatică dintre prima și ultima poezie.

H.D.: Sunteți o personalitate complexă care v-ați dovedit profesionalismul și talentul ca poet, jurnalist, analist politic, realizator tv, iar acum ambasador al României în Germania. Care dintre aceste alegeri/posturi/profesii vă caracterizează cu adevărat?

E.H.: Sunt o persoană care-și pierde repede răbdarea, chiar atunci când știe că în acest fel își pierde și ce are mai bun. Procedând așa, pot semăna, uneori, cu acel evreu călător surprins între Varșovia și New-York de întrebarea: unde te simți cel mai acasă? Pe drum, era răspunsul.

(interviu publicat pe site-ul www.qpoem.com și în România literară, nr. 48/2016)

Scriitorul - destin și opțiune -

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră ?
2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.
3. Care a fost drumul până la prima carte ?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor ?

5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere ?

6. Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană ?

7. Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe când o nouă carte?...

Facultativ:

7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

Anchetă realizată de Petruț PÂRVESCU

Constantin IFTIME

„Pe mine, fascinația limbii m-a împins către literatură...”

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere

a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pe mine, fascinația limbii m-a împins către literatură. Când eram foarte mic, limba scrisă mi-a dat foarte mari bătăi de cap. Îmi plăceau poveștile orale. Cărțile cu povești le ascundeam. Le luam de la bibliotecă, le țineam așa două-trei săptămâni apoi le duceam înapoi necitite. Mă emoționau foarte tare numai când le răsfoiam. Totuși, aveam nevoie de ele. Abia prin clasa a cincea am început să citesc ritmic. Deja aveam un ritm al mersului la bibliotecă. Începusem și să scriu. Profe-

sorul de literatură a spus tuturor că voi ajunge scriitor. Dar limba scrisă îmi dădea încă mari bătaii de cap. În cap, cred că aveam un ritm mai alert al gândurilor. Cred că eram, cum se spune astăzi, hiperactiv. Mereu inventam lucruri noi și puneam la cale activități cu multă tensiune. Trebuia să-mi umplu capul cu lucruri noi. Mult timp m-am ocupat de povești. Am făcut un fel de cinematografe cu benzi desenate. Asta până în clasa a șaptea. În clasa a șaptea, deodată am revenit la o lectură intensă. Citeam la două-trei zile o carte. Așa am trecut prin marii clasici ai romanelor de aventură. Mai ales romanticii englezi. Făceam note și țineam în ascuns un jurnal, bătut în cuie sub tăblia unei mese. În acel an am luat premiul cel mare pe țară la proză. Sigur, eram susținut de profesorul de literatură. Făceam ce voiam la orele lui. De obicei mi le petreceam în biblioteca școlii pe care el o ținea sub cheie. Era o brută, de altfel, îi bătea îngrozitor pe elevi. Era absolvent de filologie și de filozofie. Dădea impresia că eșuase în gaura aceea neagră a satului meu uitat de lume din județul Botoșani și se răzbuna. Să pleci la Iași, îmi repeta, nu la Botoșani. Am fost publicat în mai multe reviste școlare, până am plecat la liceu. Am plecat, așa cum mi-a spus el, la vestitul Liceu „C. Negruzzi”. Am mai avut o tentativă de recucerire a limbii în anul trei de liceu, când am revenit la Botoșani. La Botoșani, la Liceul „Mihai Eminescu”, mă simțeam ca în satul meu. Atunci am început să scriu poezii. Am fost publicat în reviste pentru elevi și în reviste literare locale. Dar păream deziluzionat. Nu puteam progresa. Intrasem pe o cale bătută și înfundată. Citeam revistele literare din școala generală. În clasa a opta, eram abonat la revista literară „Lucașul”, revistă adresată scriitorilor tineri. Citeam „România literară” de la biblioteca din sat. Am făcut Institutul Politehnic, am scris cronici literare în revistele studențești de la Iași. M-am dus la Politehnică, pentru că în taberele de creație literară, unde erau aduși cei mai buni elevi, erau numai fete. Aveam un spirit de frondă, nu fumam, nu mergeam la petreceri, la discoteci. Toată ziua citeam. Am publicat fragmente de roman. Am început două romane în stilul Joyce. Renunșasem la poezie. Atunci m-am îmbolnăvit iar grav de TBC și am ținut-o tot așa până la revoluție. Pe 20 decembrie 1989, am ieșit din spital, după câteva luni de stat la pat. Revoluția m-a prins în pat, convalescent, la mine în sat. Apoi n-am mai fost bolnav niciodată. Am plecat la București și am făcut numai presă. Am găsit o cale de-a nu merge la birou. Aceasta era condiția încadrării. În ultimii zece ani am scris numai poezie. Am fost de dimineață până seară în Bibliotecă Universitară din București, ca cititor. Abia anul trecut am publicat primul volum de versuri, „Vreau altă realitate. Artă, merg pe mâna ta”. Acolo fac o aventură a limbajelor poetice de la noi, încercând să propun o limbă nouă. Cu totul nouă. O limbă cu multe nuanțe livești, dar care trimite și la înlănțuirile puternice ale organicului. Mă încarcă mult nota expresionistă, dar și a organicului, pe care o cultivă poezii ardeleni. Din păcate, am nimerit prost. În această perioadă limba poetică actuală este foarte anemică. Nu vorbesc de limba-

jul tocit sau de expresia comună. Ci de limba acelor poeți rafinați, care au părăsit brusc modernismele, căzând într-un fel de calm preclasic sau preromantic. Așa au apărut serii întregi, monoculturi poetice. Poezia aceasta poate fi calchiată ușor de mediocri. Mii de poeți crează acum o stare de masificare a poeziei. Titlul cărții mele asta vrea să spună, ceva în contra acestei tendințe. Tensiunea aceea, după care alerg de când eram mic, așa cum am arătat aici, tensiunea relației cuvântului scris cu o anume realitatea din cap, m-a dus prin o mulțime de locuri. Așa am căpătat un destin, dacă se poate vorbi astfel.

2. Am publicat proză pentru prima dată, ca elev în școala generală, o povestire, în revista „Cutezătorii”, în 1971. Cu poezie, am debutat, la Botoșani, în ziarul local „Clopotul”, cu un fragment de elegie, pe o jumătate de pagină de ziar.
3. Prima mea carte este prea voluminoasă (250 de pagini). Editura mi-a indicat s-o rup în trei plachete, n-am ascultat și am greșit. Și a doua, care apare anul acesta, va fi tot așa, cât de cât grosuță. Aștept sugestiile editorului, care este la fel de bun. Mai am în manuscris încă două cărți de poezie. Una în proză. Apoi am un fel de roman în care duc mai departe detalii din proza lui Flaubert, în maniera lui Kafka, de la concret, până la ultimele terminații ale interiorului. Asta-mi dă posibilitatea să vorbesc despre maniera realistă, naturalistă și psihologică, în comentariile acțiunilor, din acest roman ciudat. Cred că un astfel de roman, realist sau psihologic, și-a consumat resursele. Eu vorbesc de laboratorul rafinat al prozei. Căci romanul acesta, destul de complicat, care cere mult meșteșug, cum se vede și la noi, trece în roman popular. Iar criticii, zăpăciți, bat din palme. Asistăm însă la un declin al esteticii romanului. Un roman provincial, de nișă, mai tare în temă, de obicei o temă de realitate de tabloid.
4. Pot spune că am trecut prin toată poezia română. Rămân fidel poezilor care obiectualizează limbajul, pornind cu Arghezi. O fac cumva împotriva naturii mele sau a obișnuințelor impuse de mediul literar. Când mă duc spre un ermetism, gen Nichita Stănescu, parcă mă îmbolnăvesc. Mi se întâmplă și cu suprarrealismul la fel. Am o slăbiciune pentru Leonid Dimov și pentru cei care practică o asemenea poezie, pe teme așa-zis minore, dar cu o limbă plină de nuanțe livești. Aici intră și Brumarul. Am citit mult din optzeciști, pe care îi consider un vârf al poeziei românești de oricând. Ei au adus o vitalitate nouă în modernismul românesc. L-au revitalizat, precum poezia americană, în anii 30, poezia europeană. Din păcate nu au putut mai mult din cauza proletculturii. Poezia de după ei, a generație 90 și chiar 2000, trăiește din aceste resurse. Exploatează maniere ale poemului modernist american în variantele cele mai simple. Dar îmi plac mult și poeți din generația '70, precum Mazilescu sau Cezar Ivănescu. Îl prefer pe C. Ivănescu lui Dinescu. Citesc multă poezie americană. Am fost lovit în moalele capului de Pound pentru totdeauna. Acum nu-l mai citesc. Am revenit la Eliot și Robert Frost. Dintre europeni, citesc mult R. Queneau. Citesc mult din poezia celor foarte tineri. Are

- poezia ceva cu tinerețea fizică. Aici nu pot să nu-l pomenesc pe Rimbaud. Îl citesc continuu.
5. Poezia este expresia pură a libertății. Iar libertatea își ia resursele din relația cu conștiința. Conștiința are și o rădăcină puternică în ceea ce se spune realitate publică. Poetul vrea să se manifeste public. Chiar ține mult. Poetul se plasează cel mai bine între chipul lui cel mai ascuns și prezența celor mai actuali contrăitori. Publicul îl ajută mult, căci introduce o distanță plăcută între el și fantezmele lui. Iar limba potrivită atunci vine singură. Țin foarte mult la limbă. Aici apare nevoia de limbaj nou și de meșteșug. Grupările poetice îmi par a fi neamuri, ginte, ceva de tipul relației consângene între oameni. Îi ține grupați gustul hranei lor. Gândurile poezilor miros a sânge. A natură primară. Desigur, grupările de poeți sunt bune căci astfel poezii pot să se apere împotriva brutalității celorlalți. Unui poet îi este foarte greu să supraviețuiască în societățile acestea raționalizate. Munca lui nu poate fi calculată cu niciun normativ. El are șapte urechi, simte enorm, capul îi zbârnâie ca o antenă americană cu mii de volți. Devine oricum un monstru. Cine să-l plătească pentru lucrurile lui? El vrea să dezagrege întâi lumea. Iar gândurile lui sunt prea puternice. Nu le suportă mulți. Îi înnebunește pe cei obișnuți. Ca vinul sau ca narcoticele. Cred că dacă poetul își cultivă mult meșteșugul poate comunica bine cu ceilalți, în formule mai puțin concentrate decât poezie, cum ar fi proza. Și teatrul are o concentrare mare. Teatrul bun ca și poezia merge direct în subterana omului. Poetul poate să scrie romane, romanțuri, articole de gazetă. Poetul Brumaru spune la toată lumea, dom'le, cum se scrie un roman? Că eu nu pot. Păi, maestre, când n-ai să mai scrii poezie în formula asta atât de puternică, mâna vă va duce singură, când veți vrea să așterneți pe hârtie proză. Și în aceste formule, scriitorul, care la origine este poet, își poate plasa bine gândurile cele vii. Sunt deja atâtea meșteșuguri. Iar o mulțime de cititori se pot bucura de munca lui, apoi îl pot răsplăti. Cu bani, cu prestigiu. Dar poetul pur, cred, rămâne într-un loc groaznic, unul atât de instabil încât fug toți de el.
6. Prea mult a stat poezia la imagine. Poetul va trebui să lucreze la meșteșugul ritmului. Desigur, există un instinct poetic anume, care ține de o forță a tinereții. Instinctul îi duce pe poeți și poezia lor. Dar eu spun că mai mult capeți prin meșteșug, decât prin instinct. La noi prea mult s-a mers pe imaginea poetului foarte tânăr, poetul instinctual. Vezi mitul Labiș. Literatura germană îl are pe Goethe. Goethe și-a terminat Faust la peste 60 de ani. Apoi tot Goethe vorbea la vremea lui de o universalizare a literaturii. Nu mai spun ce sfaturi dă Flaubert în corespondența lui în acest sens. Asta se întâmpla în sec al XIX-lea. Ei spuneau că nu se mai poate crea decât apelând la resurse diverse, la diferite culturi. Este un spațiu nou al diversității, al ciocnirii culturilor. Din păcate, globalizarea ucide acest spirit pur european. Un scriitor care nu folosește această diversitate nu poate face mare lucru. Repetă sau seacă. Iar noi avem mult de recuperat. Goethe și Flaubert, părinții modernității, cereau compararea noutăților cu un univers tare, cu

- cel al antichității. Rimbaud, instinctualul, scria versuri în latină, asta ca divertisment. Văd critici, chiar foarte mulți, care vorbesc despre poezie cu prime impresii, cu argumente de tip psihologic. Parcă-s fetețe care-și descriu unele altora stările amorului. Nu te trimit la mode ale zilei din marile literaturi, la forme istorice ale acestei arte. Cum să traduci mesajele poezii într-un limbaj comun? Trebuie să trimiți cititorul la lumi culturale diverse. Atunci și poetul se antrenează, prinde curaj ca să cucerească alte partituri. Adică mode. Aici e un cerc vicios. Fără o critică puternică, informată, nu poate fi stimulată poezia. Cred că poezia se va întoarce cât de cât, de la imagine spre rafinate de ritm. De la ochi, la ureche. Urechea este mai instinctuală. O limbă puternică, pentru un om obosit. Ca să-l hrănească. Asta cere și mult meșteșug, nu numai instinct. În proză, cred că se va mări cantitatea divertismentului, ceea ce va scădea romanul. Va scădea importanța adâncirii psihologice la proza bună. Romanul bun va căuta să culturalizeze cititorul și să vorbească despre aventura eului. Și acest lucru cere un autor matur, care se poate plimba lejer prin diverse lumi culturale.
7. Un scriitor actual nu poate lucra când și când. Nu scrie doar din instinct. Nici un poet nu rămâne la instinct. Mereu trebuie să-și ascuță limba lui din creier. Să intre într-un ritm al scrierii. Să citim jurnalele marilor scriitori. Citeau continuu când voiau să scrie. Cred că de la un timp, după un anumit număr de cărți scrise, un scriitor se repetă. Tot lectura îl scoate din fundătură. În același timp, scriitorul este un om al timpului său. Al temelor timpului său, al limbii celei mai proaspete. Limba proaspătă este limba vorbită din jurul său. Eu vreau să scriu un roman care să mă facă să prospectez lumea Estului meu. O lume, de la București până la Odessa. O lume care să mă lege mai mult de cei din jur. De cei apropiați. Apoi să mă facă să dau niște coerențe mai vizibile despre lumea timpului meu. Când mă voi sătura să urlu în pustiu ca poet, știu că îmi va veni știința scrierii acestui roman. Este ceva ciudat la Răsărit! M-a fascinat continuu. Știu pe de rost Tolstoi. Am iubit-o pe Natașa Rostova în stilul pornirilor Emmei Bovary, în modul prostesc, naiv. Relația cu Natașa dă tonul relației mele cu lumea Estului cultural. Când eram profesor la un liceu pe malul Prutului, înainte de 89, citeam numai ruși. După revoluție, de acolo mi-a venit nevasta, iar eu am două Natașe acuma, cu acea gingășie rară a modelului de frumusețe răsăriteană. Copiii mei au sângele ăsta, și cald, și rece. Am o mulțime de papile ale creierului care se hrănesc cu aceste senzații. Ar fi păcat să nu încerc. Visez la un roman cu o lume diversă în genul sudului mediteranean. Un pol opus lumii nordice, prea concentrate, cea creată de Gogol. Răsăritul meu este temperat, ca tensiune, și poate spune ceva nou despre veacul comunist. Poate se va regăsi ceva din aceste fraze în romanul la care vreau să mă apuc în această vară. I-am promis unei doamne pe care o respect mult, directoarea uneia dintre cele mai importante edituri din România, că voi termina un roman până la sfârșitul acestui an. Voiam să fac o documentare undeva în Ucraina de azi, în zona Odessa, dar evenimentele de

acum mă fac să amân acest proiect. Voi scrie un scurt roman în care voi testa limitele povestirii realiste. Să-i dăm un titlu acum – „Povestitorii“. Am publicat, în acest an, la „Cartea Românească“, al doilea volum de versuri, „Elefantul de câmpie“. Dau aici ce este scris pe copertă, ce spun eu și ce spun doi scriitori pe care-i respect mult: «Când am scris „Vreau altă realitate. Artă, merg pe mâna ta“, aveam o tensiune a limbii care mă domina prea mult. Rămâneam suspendat în miezul câte unei explozii. Nu înaintam. Cineva a spus că-i o limbă atomică, altul că-i a profetului exterminator, citat de mine, Marele Intellect, cel care vorbește ciudat de lumea Răsăritului meu, mistic și contorsionat de prezent. Parcă mă adresam numai lui din supunere. Mi-l luam și ca ajutor ca să vorbesc indirect și polemic, plastic și în exces, la adresa artei minimaliste, atât de stăpânitoare, deja mecanică, cu inima uscată de orgoliu, urâtă de știința rafinamentului genului ei minor sau marginal. Acest orgoliu al marginalității îl simțim imperial peste tot azi. În acest volum continui ce am început în „Vreau altă realitate...“, parcă mai atent la ceea ce s-ar spune a fi o viziune, care te face să te avâți și să te joci și mai mult. E o altă realitate, dar de data asta e vizibilă nu numai la nivelul limbii, ce se răsfață în culcușul ei ascuns. Oricum am scris cu mare pasiune despre aceste rătăcirii.» (Autorul) «Atât de convulsivă și de plină de energii dezlănțuite este poezia lui Constantin Iftime, încât seamănă cu ceea ce, în viziunea cosmologilor, reprezintă primele secunde de după nașterea Universului: totul se află într-o continuă, involburată prefacere, ceea ce se coagulează se descompune pe loc și aproape simultan reintră în noi și noi configurații. Și, totuși, gravitația poetică ține întreg acest univers fremătător într-o secretă unitate de sine, sugerându-ne că, în momentele de maximă autenticitate, creația este chiar mai puternică decât creatorul ei. Care însă trebuie crezut pe cuvânt atunci când afirmă: „sparg codurile atâtor științe ale naturii mele întunecate“». (Ioan Es. Pop) «Constantin Iftime este un explorator al limbajului poetic, un explorator à rebours, care reface traseul istoriei poeziei, începând cu poezia clasicismului antichității greco-latine, trecând prin romantism, prin poezia română minoră, prin vizionarism, expresionism, prin senzualism, primitivism, minimalism, suprarealism, hiperrealism etc. El mimează însă spiritul unor limbaje poetice, încercând să reinventeze forme noi.» (Raluca Dună) În iunie anul acesta voi edita și un volum de poezie pe tema naturii, intitulat „Zlătunoaia pentru toți“, Zlătunoaia este numele satului meu natal. Iar în toamnă voi publica poemele care mi-au rămas de la volumul masiv depus la „Cartea Românească“, în anul trecut, cel din care s-a născut acest recent „Elefant de câmpie“. Cam asta e deocamdată.

7 + UNU.

În lumina tot mai clară a viziunii mele despre poezie

În fața zidului casei mele unde-am primit toate rănile umilitoare, Trădător am rămas.

Cinic și flămând.

Ca un porc îmi scot capul din sânge.

Simt sângele cum îmi golește toate

formele spre calma adâncire,

În lumina tot mai clară a viziunii mele despre poezie.

Mi-am pierdut carnea, umorile abundente, și

Părul-

Un tigru din cărțile vechi înotând pe firul

gălbui al unui păr împietrit văd.

Aș vrea să fiu și mai musculos.

De fapt, erudiția e un exercițiu necesar de absorbție,

Împrospătează mintea,

Lărgeste inima.

Cu cât mă adâncesc în actualitate, cu

atât mă apucă pofta de lucrurile

necesare ale poeziei.

Coc în mine atâtea strategii,

Aș fi nebun să nu încerc.

Îmi făgăduiesc în fiecare dimineață plăcerea asta,

Seara amân.

Ziua trece foarte greu și

Mă încercă o spaimă cumplită, căci

râvnind spre înălțimi prea mari,

Cred că om nu voi mai putea fi,

După asta.

Există o necesitate în stil a legăturilor unei naturi ascunse, de la Dante

O lumină făcu să apară peste întunericul din Est

Un capital exorbitant.

Cuvinte proaspete și dense,

Atente la munchiul prisosului lor, îi deveniseră fidele.

Rămășițe ale beznei sociale se puteau

citi pe fiecare chip fericit.

Era clasa muncitoare.

Cei bogați aveau lumina opacă a Occidentului,

Părul le creștea abundent,

Fără adevăr.

Păstrau intact adevărul în ei.

Doar producție, concedii, existență roz

peste un mecanic complicat social,

Abundență pe dinafară –

Materia unei noi existențe îi aștepta pe toți.

Fusese o răzbunare a materiei de la începutul veacului,

Nu un surplus de viață pentru o aventură,

Nu.

Nimic nu i se arată ochiului răbdător.

Apoi ochiul se întristă și adormi,

Înăuntru,

Limba se prefăcu într-un adăpost

pentru slăbiciuni și spaime.

Limba, de fapt,

Se schimba odată cu schimbarea oamenilor vii.

Există o necesitate în stil a legăturilor naturii ascunse,

De la Dante.

București, 2013

Lucian ALECSA

Eminescu

Unii susțin sus și tare că în cei 39 de ani pământeni
Eminescu ar fi fost numai beat de fericire
alții că ar fi fost negru de furie
apoi vin eminescologii și dau să lămurească lucrurile:
*Eminescu nici n-a existat
doar în mințile celor bolnavi de visare și-a găsit culcuș
dar cum orice ficțiune poate deveni fapt
concret dacă insistăm asupra ei*

– după cum susțin filozofii –
*plecăm de la premisa că el ar fi scris Luceafărul
și Scrisoarea I și celelalte satire și chiar
rugăciunea strămoșului nostru dac*

Cerul i s-a deschis tocmai când se pregătea să mai tragă o mahorcă,
să mai bea o carafă de vin și o cafea
și să mai ia la refec vreun politruc mic și crăcănat
n-a fugit de ispite, n-a vrut să fie zeu,
de asta și-a pus capul în bătaia unei pietre
plecată glonț din mâna unui nebun
a îngurgitat mercur fără să dea socoteală
vieții și nici gândirii sale geniale
s-a întins pe catafalc trăgându-și singur cultucul sub cap
fără să-i ceară voie lui Maiorescu sau lui Slavici
a închis ochii înainte de a i se lipi pe buze bezelele Veronicăi
nici de fratele Ion din Țicău nu i-a păsat prea mult
în scrisoarea de adio i-a prezis o întâlnire rapidă în ceruri
pe când luna îi va zâmbi prin gheața ferestrei
i-a plăcut să fie un mort normal, cu ochii închiși și părul vâlvoi
nu i-a păsat de propria-i existență, s-a interesat doar de alții
abia acum se sinchisește de tot ce i se întâmplă
foamea noastră de legende îl doare foarte
tare, îl atinge până-n oseminte
de câte ori i se pun coroane pe după gât
se simte anchilozat într-un fals postdestin, se simte ghipsat

în nesimțire
nu poate căsca, nu poate să-și întindă brațele, și nici picioarele
de suflet nici nu mai vorbesc, se folosesc alții de el ca de un preș
dacă ar fi după unii, nici verbul nu i l-ar lăsa teafăr
cucoanele, mai ales cele duse cu pluta, îl imploră să le trimită
scrisori de amor
copilașii își doresc de la el doar poezioare cu
floricele albastre, nuferi și îngerași
iar agenți de vers, care-i urmăresc zilnic
mișcările îl întorc pe toate fețele,
îl răsucesc și-i agită creierașul ca pe un terci
încercând să scoată unt astral din el
singurii care nu vor nimic de la el, din contra,
nici nu vor să audă de numele lui, sunt politicieni
îl lasă în plata Domnului, să-și vadă mai departe de veșnicie,
numai să nu-i deranjeze prea des
pentru cuminența lui, unii se opintesc și-i mai atârnă
câte o jerbă la țintirim
sau pe unde apucă, de gâtul vreunei statui
la fel, fonfii, flecarii, patrioți cu gura strâmbă îi cântă-n strună
pe la tot felul de întâlniri oficiale
umezind ale lui versuri prin urechi catifelate de cucoane despuiate
sau aruncând trăncăneli deșarte în creierașe de creduli adormiți
Bădița Mihai, în nopțile cu lună plină, când vârcolacii își fac siesta
le mai răspunde greierașilor, cântând duios
din scripcă doine de chin și jale
cu bufnițele nopții își împarte liniștea uitării,
în freamătul de codru, sub ocrotirea mării, în plânsetul de ape
își țese din raze de luceferi zborul
de-a pururea aproape de steaua care a murit
azi o vedem și nu e.

Crucea orelor

Pe la ora 11, pe când ne pregăteam de culcare
eu îmi trăgeam pijamaua iar fratele mai mic se spăla pe dinți
mama, subit a hotărât să ia liftul spre cer
A lăsat doar câteva propoziții legate de grindă,
lângă cele două fire de busuioc:
mă găsiți în creierul lumii numărând circumvoluțiunile Morții!
sper ca până la a doua venire a Mântuitorului
să pigulesc toate păcatele, să rămână lumina de începuturi,
să-i vedem fața cu adevărat, fața pruncului sfânt!
Ce să înțelegi din toate astea?
Din acea clipă, zi de zi, lucrez la redactarea unui
raport disciplinar asupra păcatului primordial!
în zilele de sâmbătă și duminică sunt ajutat de fratele meu,
(în restul săptămânii el trebăluiește prin curte)
numărăm pe abac toate secundele trăite
de omenire de la facerea Lumii
la închiderea zilei, când cerul cască de plictiseală
și noaptea încă moțâie sub pliurile întunericului
dau buzna doi zărghiți de îngerași ca doi
papagali, ce se dau drept scribi

și rescriu ziua de apoi, de luni până joi, de joi până duminică
apoi se trece iarăși la cea de apoi,
cu cerneală roșie, pe-o foiță de papirus transparentă
fusul orar se strâmbă brusc,
timpul se ondulează ca o balerină în jurul unei axe imaginare
care la intervale aleatorii își schimbă sensul rotației,
aceiași lucru se întâmplă și cu acele ceasornicelor
asta presupunând și schimbarea traiectului destinal al omenirii
oul dogmatic se face țândări
din miezul lui se naște fantoma unei dulci domnișoare
veselă, princiară, foarte frumoasă, cu coapsele sfredel
înșurubate-n ora ce se vrea să vină
numai că placentă astrală este ermetic închisă
feciorelnica necunoscută își expune întreaga goliciune
înotând în lichidul amniotic ca-ntr-un bazin de înot
fără să-i pese de privirile noastre de flăcăiandri pofticioși

era liniște, era seară, era dimineață iar,
timpul umbla bezmetic de la răsărit la apus și invers
fără să știe dacă mai este util omenirii sau e doar o ficțiune hazlie
orele debusolate făceau cruce pe bolta cerească
implorând soarele să facă un scurt popas
cât să-și tragă și ele răsuflarea pentru a se dezmetici
secundele curgeau ca un lichid aproape vâscos,
când prindeau câte un obstacol în față,
vreun satelit, meteorit sau cine știe ce altă neprihănită stea
de fiecare dată erau gata să-și piardă îndemânarea fluidă
horcăiau ca porci-n abatoare
eu și fratele meu simțeam din plin aceste dure frisoane
ni se făcea pielea de găină și inimile cât puricii
ne gândeam ca mamei să nu i se întâmple vreo nenorocire
până hăt în veșnicie era cale lungă de străbătut
acolo timp nu mai există, chiar de la facerea lumii
în schimb sunt niște cocoloașe mari de viață brută
ca niște sfere de foc rotite de mâini invizibile
și direcționate pe orbite de nimeni calculate
nici chiar Dumnezeu în absolutul lui nu
poate trage o concluzie precisă
cică doar diavolul poate argumenta ce se întâmplă în astfel de cazuri
și se ocupă cu partea illogică a lumii, de utopii,
iar astrologia e materia lui forte
dar și aici lucrează cu mici aproximări,
de la Necurat te poți aștepta la orice
cu toate astea eu și fratele meu, suntem optimiști
mama înainte de îl implora să se liniștească, să
nu mai trimită atâta rău pe pământ
poate să-i fi auzit vorbele, acum poate c-o lasă să treacă dincolo
s-o ia de mânuțe cum ne lua ea când eram
prichindei și ne trecea pragul dintre camere
să-i așeze cu grijă oscioarele la loc cu verdeață,
să nu se deshidrateze așa dintr-o dată,
carnea s-o lase în grija lighioanelor înfometate,
s-o halească fără prea mari dureri
sunt blestamate, săracele!
iar sufletul să-l lase în plata Domnului, să nu se atingă de el
C-apoi are el treabă cu noi!

Nicolae CORLAT

treceam printre cuvinte cum sunetul
viorii în liniștea serii își caută culcuș
și nu vedeam decât goliciunea
acum cresc strâmb ademenind în jurul meu petale
vei spune: iata-te înalt cât stafia din colțul camerei
auzi cum își joacă speranța pe crengile înverzite
printre trotuare la marginea nealbăstrită a lumii
o părere sunt toate și inima vivace așteaptă după colț
s-au adunat între noi sperietorile
auzi-le cum își trimit una altea
clipele aruncate în grabă

în gradina din fața casei coboară din cer ultimii îngeri
îi dosesc în tufișuri ei cresc acolo râsete
și nu le pasă dacă în lipsa mea scările se frâng
în noaptea în care prieteni trec pragul
și se ascund de ochii plini de-ntuneric

de-atunci cuvintele-mi păreau pietre agățate
de rostul înfipt adânc în deplinătatea speranței
ca artificiile zburătoare la miezul
noptii către gândurile noastre
până am descoperit tăcerea decojită de trupuri
pe un pat gol în afara timpului
am simțit cum urcă aerul rarefiat al
fiarelor devenind tablou străin
în casa cu ferestrele îndreptate spre nicăieri
aici e o formă a infinitului redus la absurd
acolo amiaza coboară printre stoluri
și preț de secunde înaintăm în abisul dintre două uși
așternându-mă în fața pașilor
mărșăluitori prin tăcere
spre o lume în care nu mai pot visa

se dau lupte între cuvinte
nu suntem dispuși să cedăm
ne asumăm până și trecerea din spațiul
închis între ape de plumb
vor zbura în voie fără a renaște
sub cupola nemișcată a minții
gânduri de fiecare zi
doar melcii tăi trec înaripați
prin inimile noastre lăsând la vedere
râni incandescente târătoare în albastrul peretelui

sapă un tunel în fiecare clipă
să fugim
să fugim împreună
până nu vin caii sălbatici
să-și lepede dinții de granit printre stâncile noastre
crescânde
până nu vin ape limpezi să hrănească iluzia
și extazul nu va pune din nou
stăpânire pe giulgiul din noi

vom învăța alte cuvinte
cu ele ne vom spăla în fiecare zi ochii
buzele flămânde
și vom aștepta altă mirare
în grădini deocheate
în subsoluri fiebinți
pentru că fulgerul iernii mai aproape-i cu-o moarte
de liniștea supusă sufletului inocent
ca pământul pe care umblăm
când singuri ne trezim fără a ști spre care zi pășim

XXX

lunec pe treptele memoriei tale
adiere nefastă din zile în care nu știam
că suntem aici, în lumea reală
a oamenilor și lucrurilor
precum melcul zăvorât în tăcere
și prea multă cunoaștere
răcoros la poalele gândului tău umed
am coborât în genunchi
și nu erai acolo
apoi s-au întors în ele însele clipele

încă puțin și cuvintele vor cădea
grele păsări fără aripi
peste depărtarea noastră

XXX

vezi, tată,
stelele s-au ridicat la cer,
pământul e tot mai reavăn,
inima se vrea stinsă,
iar pulberea plutește între noi,
numai ceasul acesta ticăie neîncetat!

frig

uneori piatra se divide pe sine până devine
grea cuprindere a clipelor de piatră
peste care nimeni niciodată nu calcă
numai timpul cu tălpile-i reci îi tocește marginile
peste care treci nevăzut

știi că ploaia n-a udat piatra sfărâmată peste care treci
și dacă o umbră ar atinge-o
ar răsări fecioare din fiecare al n-lea bob de nisip
ca din cifra extrasă dintr-o teorema
în care nimeni nu mai crede
și o iarnă nefiresc de albă ar dansa în fața
ochilor tăi până ți s-ar împăinjeni privirea
rămasă pe șoldul uneia dintre
fecioarele iesite din piatră

îmi imaginez că trecem pe sub tăcerea chiparoșilor

n-am văzut vreodată chiparoși înfloriți și totuși
atât de adevărați îmi par că simt
strânsoarea mâinii tale reci
tresărirea zorilor în coroana lor albă ca de zăpadă
în aer doar plutire
o muzică numai a noastră
am căutat un film cu acest nume
convins că pe o alee din Kyoto
ne-a surprins cândva un artist al peliculei

acum cineva într-o altă realitate
scrie despre tăceri paralele
pe malul unui lac se naște liniștea
o nălucă săgetată prea devreme
iar rana-i revarsă peste lume o adiere
de vis împlinit

xxx

caut femeia ce nu atinge cu mișcarea ei vântul
și nu bănuiește încotro se îndreaptă în timp
ce-i luminez cu dorinți pașii șovăitori
în fața ei seara freamătă pe cărare
voi pleca și va veni furtuna în casa ei
voi rămâne iar umbra ei se va deșira
fierbinte pe coapsele mele
dimineța când izbânzile se numără pe degete
ea nu atinge cu mișcarea ei gândurile mele
înodate pe câmpul nins din fața
interminabilelor secunde în care negi
până și ceea ce vezi cu ochiul tuturor
voi înopta în gândul tău
o vreme îți vor fi aproape păsările și munții
sufletul poetului zboară printre voi ca păsările,
dar nu-l vedeți
mă voi întoarce
voi găsi mormantul gol
în fața propriei amintiri

vom fi două mute cărari despărținde-se

te voi numi iluzia
până în ziua de apoi și după
trecerea ta prin lume
va izvorî în ochi marea cu ape nevăzute
îți scriu cu negrul pământului pe frunte
în văzul tuturor aștern numele tău
răstignindu-l
sunt singur și fericit cu clipele mele de-acum
muzica solitudinii prefigurează un cer deasupra
și un cer dedesubt
iar tu ca o coroană înspănată aștepți
ispita să te urce la cer
acolo vei dansa în neștire cu inorogii
cu blâzii ienuperi și salcia
orbecând după zile înspumate în taina luminii
ai răbdare să urci toate scările
saltimbancii te vor aștepta pe fiecare treaptă
cu mâinile ridicate aiurea se vor
ruga să-i întorci în păcat
din tine curg râuri peste brazdele tăcerii
apoi te voi părăsi,
cum întunericul lasă noaptea în adâncul pământului,
și voi naște din tine zorii

târziu

e ceasul plecării tale spre nicăieri
spre o apă fără margini din care nu te întorci
te desfăci în mii de fărâme până la orizont
apoi pulberea te va transforma
în planetă adumbritoare
pe un cer nefiresc de roz
din care curg rând pe rând
spre alchimia facerii
mai întâi mici bucați din rochița cu dantelă a copilăriei
de se acopăr de flori luncile și grădina din vale
apoi petale încifrate în gânduri aidoma
îngerilor pogorâți peste tăceri
vor împlini nefirea

e ceasul în care Mariana Marin a coborât
pentru un timp să-și adoarmă trupul hulpav
în nefirescul cotidianului
și pentru a mia oară, voi, saltimbancii memoriei,
i-ați turnat țărână pe gat, pe buze și pe pleoape,
în armonia cerului cu pământul, i-ați plantat în
loc de cruce mâini dibace de utilaj flămând
în speranța că totul se va șterge, că toate se vor ofli
iar uitarea va pune stăpânire pe
litere, pe foi, pe cuvinte

e ceasul de taină al Silviei
în mahalaua speranței se cos porumbei în toate
colturile caselor în care nu e loc de oglindă
în ape coboară chipul ei ca un vifor
cu cerul tras peste pleoape
în anotimpul sigurătății

George LUCA

FIZICA UMILINȚEI

Cu capul sus îmi fac semnul crucii
umiliința care sălășluiește în cuvânt mă scoate din
noaptea patimilor din prăpastia înțelegerii și din
recunoașterea orbirii
ființa mea și lucrarea minții mele se înfățișează
primele degete îmi apasă pe frunte
pe piept pe umărul drept și pe umărul stâng
îmi fac semnul crucii stând în genunchi
îmi fac semnul crucii cu ochii cu limba în gură
îmi fac semnul crucii cu zvâcnetul sângelui
îmi fac semnul crucii cu limitele mele
îmi fac semnul crucii în locul de știință fără Dumnezeu
și, vierme ce sunt, suprim gândul și
mă fericește obiectivitatea.

REVEDERE

Din nou intră în revistă-magazin
doamna de matematică Vâlceanu
poza ei caută cu privirea joasă între
rafturi ceva de negăsit
mă fac invizibil deși eu fac vânzare și
deși nu știu dacă mă recunoaște
eu sunt elevul cu chica mare, ireverențios
și dus de sfidare
și din nou mă blochează îngerul și
zeul care gândesc pentru mine
eu sunt elevul impertinent lăsat corigent
mă gândesc să chem poliția (care
poliție, nățărăule?) și să reclam
bătrâna care mi-a furat un an de viață.
(2 martie 2013)

AMBIGUA

de povestea mea care-mi dictează
păcatul meu de caligraf
de povestea mea de muritor de rând
și nățărău rob al patimilor
nimeni nu mai are nevoie nimeni
faptele mele eroice n-au nici un rost

eu însumi rămas înaintea clipei de
mărturisire stau nefolositor
nefolositor e și dosarul meu de ființă inferioară
și fără trebuință e judecata mea nejudecată
când rostesc un cuvânt le fac greață și copiilor mei
pun pe cântar firimiturile permise slava cuvântului
partea mea primitivă și partea mea mântuită
cum stau obiect în oglindă pur și simplu nu exist.

Neputința unui zălar^[1]

Coca era vecină de apartament cu Florin
Florin era vecin de bloc cu Georgică
Florin scria poezioare religioase
Georgică gândea science fiction

eu eram vecinul rătăcit de intrigile cuvântului
Coca îmi cere să le citesc operele
Florin recită Georgică incită
eu salvez meta Georgică fizica

Coca se ocupă de coca sa Florin de destin
Georgică se agață de chitul ferestrei
eu socotesc în vers efectul pervers
delirul fabulos crapă

În mulțime Georgică se prinde de clipă
și se cațără desupra teatrului
Florin vinde opinia studentească
eu fac afaceri cu țoale sh și fac risipă

Florin își termină rolul în scenă
Georgică își ocupă teritoriul gratis dat
ziarul dus de momâie minte cum minte antena
eu îmi bag smerenia în venă.
(ianuarie 2001)

CONFORM NORMEI

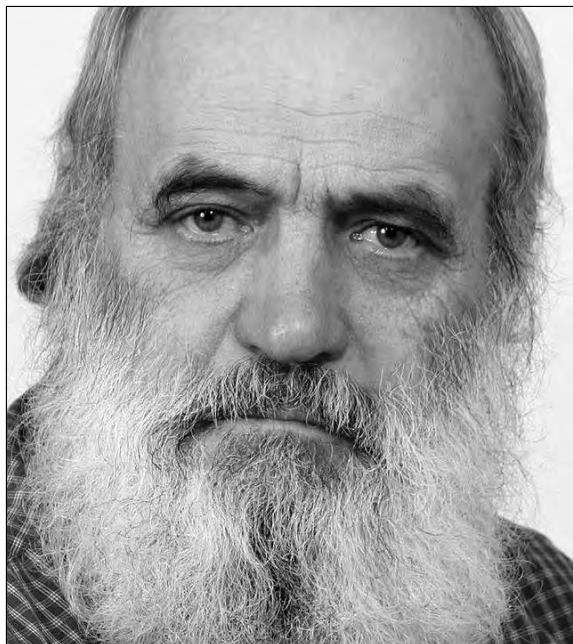
Asfințiul = (egal, respectiv, adică...)
schimbarea de program
continuă = cățărare pe povârnișul arbitrariului
rugina = așteptare și căutare de tâlc în rostirea
cățușelor = „singurul lucru clar e politica literară”^[2].

AM CU CINE BÂRFI ZĂDĂRNICIA

Când dama din program și melodrama de la morgă
își arată (ca două proaste) pe hol figura și cosmetica
o vreme ieși din locașul tău călduț și
la intrarea în bloc abisul flutură ca o
eșarfă și am cu cine bârfi zădărnicia
nimeni nu verifică în ce măsură spălătorul
de cadavre își face datoria
nimeni nu critică dreptul de a
pretinde liniștea și întregul
„Liniște pe tot frontul, nățărăilor”
și ce complex de poet are
părintele care recită predica...

¹ făcător de zale, armuri și ziare.

² Irina Petraș

Echim VANCEA

acuarelă

marea cea mare cu aceeași privire tânjește
după umbrele serii deghezate în fulgere
plictisitoare precum o pânză de păianjen
suspendată la încrucișarea dintre priviri

în lumina lunii obositoare epave se adună
pentru o promisiță răscumpărare
pe dreptunghiul verde mărăcinii-și fac loc
împotriva proprietarilor ochilor tăi

noaptea se lasă peste albumul cu fotografii de
familie perfecte și peste tăișurile neputincioase
ale promisiunilor străine urii ingerilor
căzuți în brațele asistentei de noapte

ieșim împreună dosind pașii stăpânului tău
zăpada începe să cadă peste pădurea neagră
marea cea mare se împiedică de picioarele noastre
rugându-ne să îi lăsăm pământul să îl alinte

clipă

dimineța se ridică vrând nevrând
clătinată
îmbrâncită
dincolo de linia de sosire
despre care nu știam

pământul din orașul cu șapte cimitire
și nici un spital s-a întors împovărat
de uriașa dimensiune a mormintelor
la marginea pădurii
între schimburi de apus atârână
poveri de suflete

tăul ia foc de la fulgerele mute
pe cerul șters de nimbul întunericului
trec umbre pipăind locul pe unde calcă

fără să știe ce numără orologiul din turnul cu păsări

pe maluri crește mucegai
sub tălpile pescarilor rătăciți
țipete se aud în somnul manechinelor din vitrine
înfruntând vremea de iarnă
ținându-și tălpile-n mâini

câmpia plină de crengile verzi ale ninsorii
înflorește în carnea de-o clipă a umbrei
nici o scăpare nu-i
niciun miracol

doar pădurea rivalizează cu turla bisericii negre
pe când iarba se zbate
în pântecul căii ferate zadarnic

în brațele tale se moare de foame cuvânt cu cuvânt

inclus

porni îmbrățișându-se singur
surd la chemările umbrei
dar nici un pas mai departe nu își putu imagina
convins că a ajuns
că acolo se află pentru a renunța
la ceea ce mai văzuse cândva

socluri în așteptare au inundat ținutul seară de seară
ademenind bezna de dincolo de el
uitând că va veni un moment
când pasărea îl va admira
vestind purtătorii de torțe că nu au nimic de pierdut
dacă își vor potrivi pașii după neliniștea nevăzuților
în stare să-i recunoască fie și pentru o clipă pe cei care
visează că se trezesc căci mai înainte de a se răspâdi
peste tot umbra „Va fi o noapte mai lungă decât toate
zilele la un loc,/ fericite de cei ce
vor putea dormi liniștiți
în casele lor,/ vai de cei ce se vor
surpa în vise ca în flăcări,
vai de cei ce nu-și vor putea găsi
liniștea, trupul rămânându-le/
în afară, sfârtecat de singurătate;
dacă n-au știut să trăiască,
n-au știut/ nici să moară, dacă fericiți
s-au înșelat, desperați acum/
caută lumea în care și-ar putea trăi
moartea liniștiți^[1] – în fața
umbrei mai zăbovi atâta doar cât să se poată ascunde
de râul rămas sub cerul liber să
care apele silite să încalce
înțelegerea s-au ce a mai rămas din ea

cameleonia oaselor țipă sub aripi de păsări de stadă
tălpile trecătorilor tremură când vine vorba de lupi
plimbă cucu' îi șopti pasărea neliniștită
că nu știa nimic despre
mulțimea de socluri încredințate nopții zi de zi

¹ Gellu Dorian

Mihaela OANCEA

De dorul portjartierului dantelat

Rostogolindu-și trupul greoi,
ochiul căruia în loc de brațe și picioare
îi cresc alți ochi
privește formele istovitoare
ale propriei nebunii.

Ochii din stânga se subțiază
aidoma paiului de cocktail,
cei din dreapta
se extind ca pelagra
prin expunerea la soare.

Decide subit să se spânzure de orbită,
răpus de dorul femeilor
care cândva
îi dăruiau parfumul
coapselor fine,
cu portjartier dantelat.

Viziuni fără cătușe

Mai scaperi un chibrit lângă ibricul care
țiuie
tocmai acum când sinapsele
alunecă prin trupul fluid salutând umbre,
pistoane, ventile și
câteva iubiri fosilizate.

Mergi înainte,
în direcția elicelor de elicopter
înțepenite în zăpadă acum șapte ani –
cei de la bord,
atînși involuntar în artera femurală,

practică o bizară terapie a tăcerii.

Nu înțelegi de ce și de data asta
vecinii dau găuri cu bormașina,
duminică de dimineață, când tu asuzi prin
coridoarele căptușite cu lentile,
legănat într-un corset satinat,
cu șnur reglabil.

Lăstari de lumină

Încerc să memorez cât mai multe detalii –
acele soarelui scânteind în apă,
mirosul bradului
îmbrățișat cu cel al teiului
de peste drum,
rozul pudrat al garofițelor
respirând liniștite,
umplându-și plămânii de verde...

Știu că toate oglinzile clipelor cu rochii
de mirese
îmi vor fi necesare mai târziu,
printre sfinți pictați,
în sala de așteptare a trăirilor
ce se cer cântărite
pentru a face loc altor lăstari
de lumină vie.

Într-o limbă stranie

Bătrânul cu orbite goale –
amorfă deșirare străbătând sala
scufundată în beznă.

Scrie cât se poate de repede
un mesaj dictat într-o limbă stranie,
literele preschimbându-se
în liane care îi caută
grumazul.

La ambele capete,
preocupat să joace Kendama,
îi surâde
Ianus.

Chiar acolo unde trebuie

Nu era nevoie de atâtea stări
scindate geometric sub impactul
mescalinei
ca să descoperi că fiecare dintre noi e
chiar acolo unde trebuie să fie.

Ador, totuși, cum cercetezi
ca-ntr-un gros-plan
nervurile acestei Grădini a Hesperidelor,
cum îți muști buza
și urmărești volutele verbului
pe care îl preferi
silabisit.

Silvia GOTEANSCHI

1

EL ÎMI ZICE GOOGLE

(sau căderea Saigonului)

Anumite lucruri se văd numai
când se complică până
la absurd,

de obicei, mi se face frig și dau la o parte pământul,
deși pe undeva au rămas mânușile
și paltonul mamei,

în capul meu se aud puști
ca în timpul războiului din Vietnam
și mi se face greață
(frumoasă sau deșteaptă – trebuia să mă hotărâsc,
să știu pentru cine voi naște,
împotriva cui voi lupta),

împotriva mea
sunt
dinții lui de lapte,

nebuniile se cațără pe copaci ca niște maimuțe după
banane,
milioane de roți în viteză după alte milioane
de draci cu centuri de castitate, flacoane cu sedative,

unii spun că pur și simplu am murit și că în lume e
din nou pace,
un fel de subestimare,
dar mai am eu o pereche de chei
și aer cât să trec strada pentru că nu vă las,
nu vă las, auziți,
să-mi scoateți capul sau inima la mezat,

cît de penibil e să urlî că ai numai o viață care

nu te lasă să sari de la etaj de
dragul unor frici adoptive,

o particulă în mișcare sunt
un cuvânt fără aliaj,

îmi amintesc cât mi-a fost de drag, cât de aproapee,

amețesc,
îmi dau căutare pe web,
mă găsesc plângând într-o cabină de machiaj,
el îmi zice google, eu nu zic
nimic, eu nu-l mai iubesc. Nu
mă cred...apoi dublu clic.

2

SEZONUL E APROAPE MORT

ca întunericul imens în care îți cauți un prieten
iar el nu-i

căruia vrei să-i spui
foarte puțin

despre
momentul acela trist
în care nu ești decât o haină pe un trup rău
sau
un suflet oarecare care nu găsește trup bun
și numai ciulinii se agață
cumva mângâietor
de tine
sau despre cum ai înțeles că n-ai iubit niciodată

3.

CA ȘI CUM AM PIERDUT LA CĂRȚI

Încă te curăț de toate celelalte femei,
deși nu mai ai nici ochi, nici limbă, iar eu,
tot mai multe mâini și picioare.

Rochiile mele mii nu mai au niciun
farmec, vin la tine cu tusea și graurii,
te sărut, să mi teucid încet, mai departe.

Dulci, dulci, rănile tale ca sfecla de
zahăr în Moldova, răni de toamnă, ciudate,
peste rănile mele vii și aprinse.

Rănile noastre se potrivesc minunat.
Altfel, aceeași minciună că nu vei pleca.
Același portofel gol care știe mai bine asta.

4.

NEBUNIKA

toamna e amară ca o ciocolată neagră
aș fi vrut să fiu o rusoaică să îți fac ceai și copii
și să te pun cu fundul pe plită când ridici
vocea la mine

dar sunt o poetă oarecum cunoscută
și nu-mi permit
căci sigur se găsește o dragoste mare pe undeva
și mă pune pe youtube
deși
chestia asta
ar da bine la CV
și chiar dacă sunt angajată în câmpul muncii
și am un viitor strălucit
îmi pasă de soarele pe care tata
l-a împrăștiat în viața mea
cu încredere

*

ba nu
toamna înțeleg că nu-mi pasă de nimeni
nu-mi pasă nici măcar de tine
iar dacă mori
am să plîng până ajung la borcanul cu miere
sau înșir pe foaie primul poem despre noi împreună
hlizindu-ne

vreau să-ți mai spun
că sylvia plath nu s-a sinucis de nebunie
cum susțin psihiatrui
ci din plictiseală
cu toate astea ceva mă doare tare tare
nu știi ce
dar mă doare kapeț
și îmi place această durere pe
care o împușc în stînga
în dreapta dintr-o jucărie cu bile
pentru copii

*

afară tună și fulgeră și noi niciodată
n-am dansat vals
poate de asta îți urăsc veselia acordeonul și nasul
întodeauna răcit
sclif sclif
nasul tău e absolut imposibil
nasul tău e un aspirator
nefericitule
hoțule
nu ești decât un tip din mulțime care țipă ca prostul
sic transit gloria mundi
toamna asta te trimit la dracu
apoi mă bag în mașina de spălat și gata

5.

SUNTEM ÎMPREUNĂ

Știi că ai plecat chiar în momentul în care eu
am ajuns la tine
târziu,
veneam să-ți mângâi micile bucurii,
să te ameninț cu moartea apoi cu moartea ei,
totodată
veneam să mă plîngi,

pentru că nu mai văd, nu mai aud, nu mai cunosc
vreo scăpare și nici nu mai am nevoie de ea

și totuși ne-am iubit,
sau poate tu ai fost curios,
iar eu foarte frumoasă

s-au iubit venirile cu plecările,
au devenit gemene,
s-au îngrășat
chiar,
au îmbătrânit câtva timp
cât eu așteptam la fereastră, iar tu
cărai în spate geamul închis,

erai un monstru mare,
iar monștrii iubesc mic, mic, mic

știi că ai plecat chiar în momentul în care
eu am deschis fereastra și am pus câțiva nori
pe urmele tale,
am crescut lalele și am așteptat scrisori,
mi-am trezit păpușile din somn
la viață,

știam că așa vei veni,
cu prețul onoarei, să le aduci rochii albe, apoi
să le arunc, să le tai, să le spintec
și să-ți spun,

mai bine,
mai bine fără inimă,
să strângem patul și să ne luăm de mână
pentru o altă ultimă oară,
căci

am eu această pretenție banală, absolut feminină,
să le fac pe toate de un sânge pustiu.

6.

EU CRED TOATE MINCIUNILE TALE

în pisicile cu chelii și lumânările de pe tortul miresei
în țignalele de automobile cu numere
de înmatriculare în rai
în bascula lui moș niculai

fă-te că nu mă știi
de câteva zile fac un coș de gunoi pentru toate visele
și tulai...

în balansoare pentru lumea mătasă
în focul din pirostriei care mută sfinții din loc
în soarele filantrop
care ne-a promis o casă cu șapte pitici
pentru că,

stoppp, în ultima minciună, am
fost cea mai frumoasă...

Maria IEVA

Gând rătăcit

Pictează-mi sub pleoape mirarea de-a fi,
Minune îmi ești, mirări vom rămâne,
Pentru o noapte se naște o zi,
Tăceri de nisipuri visări să amâne.

Cuprinde-mi și gândul și mâna-ntre mâini,
Prin galaxii neumblate ia-mă cu tine,
Voi pune iubirea-n pocale de crini,
Acolo, în cer, nu există un mâine.

Arată-mi trecutu' -nainte de-a fi,
Când noi nu eram bărbat și femeie,
Când nu era noapte, ci numai o zi
Și luna dormea visând curcubeie.

Arată-mi oglinda în care privești,
Să vezi cum minunea din tine se naște,
Ca-ntr-o beție să simți că trăiești,
Când o lumină se-aprinde de Paște.

Față în față

Tu îmi citești în suflet ca pe buze
Și inima mi-o știi chiar pe de rost,
A fost o vreme când au fost confuze
Cuvintele ce le-am ținut în post.

Că te iubesc știiai dintotdeauna,
Mult înainte să ne fi născut,
Ne botezase soarele și luna,
Când îngerii pe brațe ne-au crescut.

Ne-am regăsit la mii de ani-lumină,
Ca doi vecini în zodiacul vechi
Și-am fost o vreme copleșiți de vină,
Căci viața se trăiește în perechi.

Ca doi atomi, visând noi orizonturi,
Ne-am contopit în ochiul lumii noi
Și navele au ancorat în porturi
Să dezrobească viața de apoi.

Și te cunosc, și mă cunoști, știu bine,
Căci gasul tău în mine îl auzi,
Dar vina morții nu ne aparține,
Chiar de lumină ochii ne sunt uzi.

Lacrimi zâmbitoare

Aș vrea să îți spun că m-am mutat în vise
Și nu am carte de identitate,
Dar duc în palme tainele nescrise
Ce le-am adus de dincolo de moarte.

Da, am ales să locuiesc sub stele,
Să mă îmbrac în roua dimineții,
Din puf de pădădie fac castele,
Și simt frumos, așa cum simt poezii.

În brațele întinse strâng lumina
Și Dumnezeu îmi este mângâiere,
Între cuvinte-mi crește rădăcina
Și pot să cred mai mult în înviere.

Mă învelesc în vânturi și în ceață,
Să mă întrec în zbor cu pescărușii
Și lacrimi zâmbitoare-mi curg pe față
Când te privesc visând din pragul ușii

Din închisoarea mâinii mele

Când pentru timp s-a inventat minciuna,
Din închisoarea mâinii mele am plecat,
Plătiseși pentru vise tu arvuna,
Dar mai aveam și eu un rest de decontat.

M-am prezentat la dreapta judecată,
Cu EKG-ul pus într-un dosar stufos,
Eu mă credeam de moarte vindecată,
Dar uneori mai știi cum să mă mint frumos.

Am așteptat un înger să mă cheme,
În anticamera cu tribunalul nou,
Că evadase, cică, prea devreme
Măsură timpului ce s-a născut din ou.

Și drept răsplată am primit o palmă
Ce sufletul în ea mi l-a cuprins încet,
Și mi s-a spus că timplu' va să doarmă,
Dar regăseam în el doar vise de poet.

Mioara BĂLUȚĂ

aveam cerul în mine și eu am vrut să cresc
să fiu deodată mare
așa cum în povești te dai peste cap
pocnești din degete și

rândunelele s-au dus
s-au întors cocorii
din septembrie în septembrie
frunza ochilor mei s-a rotunjit în sâmbure
acum pot să-mi văd în liniște
sufletul aruncându-se în gol cum urcă
dintr-o cădere în alta
se dă peste cap
scrie poeme cu cifru

sau poate e încă o pasăre eliberată
căreia oricât de greu i-ar fi zborul
trebuie să poposească undeva

am unghiile roșii
mi-am scos și ultimul adevăr de sub piele
cum scoți cu acul o așchie

încetul cu încetul
voi închide gura morții
lumii nu-i mai trebuie nimic viu
totul pare încercuit cu roșu
ca și cum ceva ar trebui reparat

noi vorbim prin semne
și poeziile noastre vorbesc singure
o lună mare ridică deasupra lor
o iubire mereu tânără

numai iarna vine ca un țipăt
înaintea mării tăceri

într-o zi se va scrie și ultima poezie
un zar aruncat în fața lumii de o mână fermă
cuvinte din adâncuri vor zbura prin aer
ca un roi stârnit

crescut pe lângă ea ca un frate mai mic
neastâmpărat și iubitor de oameni
trecut din brațe în brațe
învățat să alinte hrănit va vorbi

despre o femeie adevărată
cu suflet de hârtie și mintea spic
pai copt împletit prin care fiecare apus
și fiecare răsărit și-a strecurat chibritul

Oglindire

Un zâmbet trist – o sabie în teacă –
Două tășuri strânse-n piele. Fine...

Aș bea din aer ora care pleacă
Să pot sclipi în ochiul lunii pline;
Sub semnul tandru al înobilării
Aș sta cu fruntea-n umăru-ți de apă
Să-ți tac... Să-mi curgi... Din râul înserării
Nisipul în deșert să-și crească pleoapă...
În semicercuri, fără de oprire,
Departele-ți aproape să mă poarte
Cât să îți tulbur sfinxul din privire
C-o ploaie, c-o scânteie sau c-o moarte

Lăsând, neruginiți, timpul să treacă...
Ce zâmbet și ce sabie!... Ce teacă!...

toate casele au rânile lor
absența lor întoarce oamenii pe dos
între noi nu ar mai trebui să rămână
nicio piatră
i-am zis singurătății mele
nu mă scoate din casă
decât un câine de serviciu
dar ea a trecut prin ploii de parcă
l-ar fi inventat pe dumnezeu
după chipul și asemănarea noastră
întotdeauna
fericit e acel ce în octombrie îndură
multe și nu folosește nimănui
fericit cel ce se împiedică
într-un gest al îmbrățișării
răsucindu-se în aerul său
ca o frunză

Viorica PETROVICI

Noaptea cu felinare roșii

Femei femei ies din zid picioarele lungi
Răsar din colanți din pantaloni foarte scurți
Și luminează întunericul acestor ziduri
Privirile mute taie în felii parfumul gros
Ca o mlaștină unde nuferi se desfac
Albi și putrezesc strada e roșie
Felinarele sunt roșii reclamele roșii
Băiatul pe bicicletă are bucele la vedere
Se oprește lângă umbre și râde
Pereți incertți aspiră femeile șoaptele
Dimineața se strecoară în fotografie
Un paznic într-o ușă fardurile
I se împăienjenesc pe mască
Roșul curge de pe obraji ochii albi
Rătăcesc în această falie labirint spiralat
Din care timpul demult a plecat

Mă uit prin buzunare

Mă uit prin buzunare în cel stâng se înghesuie
Bulevardul cu nume de muzician
Mașinile s-au încurcat în fermoarul deschis
Sunt pe punctul de a se prăvăli în hău
Nu au șoferi aceștia le-au abandonat
Au plecat în viața virtuală unde mai pot primi nouă
În fereastră câțiva bicicliști câini vagabonzi
Ce așteaptă să treacă pe zebra
Copii sudați de părinți capul lor merge
Înainte picioarelor ca la circ în buzunarul drept
Bate vântul e o peșteră din care ecoul se întoarce

Ca un bumerang alpiniști militari pariori pândesc
Pe margine clipa când lumea se întoarce pe dos
Luna plină nu mai apune ea trece
Degetele subțiri de aur printr-un timp dilatat

Jumătatea de sus a capului meu decupată

Mă urc într-o corabie albă împrejur corăbii albe
Cu pânzele umflate ca niște pisici gestante
Vântul trece prin mine răscolind puiernița gânduri
Își iau zborul lilieci lebede cu gâtul prelung și cai
Herghelii sălbatice scăpărând din copitele de foc
Vârtej ce urcă de la stânga la dreapta
Coamele lor par fire de aramă fluidă
Jumătatea de sus a capului meu decupată e un gheizer
Jumătatea de jos o cupă cu vin de rubin valurile ies
Corabia e beată miresmele de miere și stejar bătrân
Inundă toate cabinele toate punțile catargele pleacă
Pe șapte cărări se aude un cântec reluat la infinit

Frânturi dintr-un dodecaedru rubik

O grotă cu două încăperi două bolți
În care limacșii s-au plodit
S-au multiplicat până n-au mai încăput
În întuneric
Au făcut șiruri cât de cât regulate
Și s-au îndreptat către fântâni
Le-au spurcat le-au umplut cu putreziciune
Și au fost convinși că s-au sacrificat
Pentru o idee veche
Izvoarele și-au deviat cursul au ocolit duhoarea
Au renăscut mai la dreapta mai la stânga
După formele de relief ale fiecăruia
Un lucru era de neînțeles
Se auzea din adânc un cântec ca de sirene
Sau un muget de valuri răzvrătite
Sunetul a două planete când aurele lor se ating
Trâmbița unui oracol orb într-o peșteră
Limacșii se urcau pe trunchiul lui bătrân
De milenii și cădeau explodau grenade mârzoase
De după oglinzi dintr-un dodecaedru rubik
Noua specie se strecura șerpuitor în dogme

Pântecul meu e plin de copii albaștri

Pântecul meu e plin de copii albaștri
De obicei îi nasc înaintea Soarelui
Ca lumina să nu le schimbe culoarea
Aburul albastru se evaporă împrejur
Comete cad cu încetinitorul
Se trezesc rădăcinile se încolăcesc între măruntaie
Bufnița cu mai multe perechi de ochi
Pândește vaiurul unui cutremur orbital

Dorina STOICA

caut lumina obscură și umărul gol

fericirea depinde de spondiloza cervicală
și de creșterea glicemiei!
atacurile de panică deschid portaluri
dinspre prezent înspre trecut
și dinspre trecut spre viitor.
magiunul copilăriei fierbea pe pirostriei.
mestecam cu linguroiul de lemn de patru ori pe oră,
măsuram timpul cu un fus înfipt în mijlocul unui cerc
tăiat în patru ca o mămăligă.
în fierberea aceea întunecată imaginam
iaduri și judecata de apoi.
ne-am urcat fără bilet în tramvaiul 45,
am deschis cu pila de unghii Cutia Pandorei,
dansând cu șerpia traversam pe roșu,
pană ce iarna năvălea peste noi.
desenam inimi însăgetate pe zapada viscolită de ani,
de fierbinte ce eram încălzeam blocul acela cenușiu
ce avea piese de mobilier calorifere reci din fontă.
eram vinovați de copacii înfloriți în februarie.

asemenea lui Marcel Proust, în fiecare seară caut
lumina obscură și umărul gol pe care să desenez
un atac de cord sau un accident vascular.
și pentru că nu mai avem nimic interzis de făcut
spate în spate, fiecare pe partea sa de viață,
înghițim pastilele.
hai să tragem puiul acela de somn,
din care nu se trezește nimeni, niciodată!

Secrete de față bătrână

câtă vreme nu stai cu urechea lipită de amănunte
din partea mea ești spilcuit în salopeta boțită,
pătată cu ulei de la strung.
te aștept smulgând rădăcina cuvintelor,
„mă iubește, nu mă iubește“, promisiuni clipelor.
strânse între degete, nopțile îndoielei așteaptă.
orologiu oprit timpul.
cu sufletul în pumn fremătând, ning.
gânduri dospite speranțe încolțesc.
ți-aș pune piedică să-ți rupi un picior, o mână,
numai să rămâi.
te-aș coace la foc mic în cuptorul electric,
te-aș frământa ca pe aluatul de cozonac.
în amiaza de vară, înfierbântată inima visează o cină
romantic-nevirusată de bunică-mea, celibatară
pedant îmbrăcă mereu aceleași haine
tivite cu margini de lume, poartă în
poșetă dangătul de clopot,
din duminică în duminică, cenușie floare în ierbar.
când te văd mă fac cer de vară cu lună și stele,
luminoasă rază prin fereastră, zâmbesc.
urma ta miroase a metal încins.
când pleci totul se stinge
precum becuțele din pomul de iarnă.

pe mine m-a născut bunica

într-o noapte fără lună, dintr-un an bisect.
se spune că țipam tare și eram foarte urâtă,
înghițeam biberoanele apoi vomitam.
despre tata știu că nu va veni niciodată
pentru că ar avea prea mult de lucru
să aducă înapoi toate lucrurile,
pe care le-a dat de pomană bunica, de sufletul lui.
recit din memorie poeziile învățate la școală,
cântecele patriotice, plus ce se cântă în biserică,
rolurile din piesele jucate
pe vremea cand eram la cercul de teatru.
bunica mă ține uneori încuiată într-un dulap,
crede că sufăr de o boală ciudată.
croșetează strâns verigile lanțului,
uși închise, zăvoare tari,
ca nu cumva trecutul să tragă cu urechea.

rămâi de bună voie, până ce devii
blând ca un motan castrat.
rămâi, ți-am spus toate secretele mele, ce Dumnezeu!
oricum nu ai încotro pleca! fabrica
unde lucrai s-a închis
și toate strungurile au fost vândute ca fier vechi.

se crapă de ziuă printre draperii

mă țin strâns de ziua de azi,
am obosit cu mine
joc șotron cu pietrele
de la rinichi.

libertate

nu mă pui în genunchi, la colțul vieții, pe coji de nuci
așa cum mă pune în copilărie tovarășa învățătoare,
când uitam tabla înmulțirii,
mai târziu elementele din Tabelul lui Mendeleev.
nu-mi reproșezi că de la un timp te
înșel cu Iisus și cu Apostolii.
eu, încerc doar să nu mușc când
mi-e foame din mărul oprit.
spre propria-mi sihăstrie pornesc împreună cu mine.
am de făcut drum lung. cobor dintr-o închipuire,
mă urc în alta, „pofțiți în vagon, se
închid ușile urmează stația...“
m-ai iertat că am fost un fel de Alba ca Zăpada
care locuiam cu chirie în inima unui barbat însurat.
în toți anii când m-am plimbat
prin el ca printr-un muzeu,
aș fi avut nevoie de o hartă sau de o busolă
ca să aflu drumul cel bun.
într-o zi cu două dimineți, a lui ultima și prima a ta,
am evadat. m-am mutat cu tine
într-o casă cu miros conjugal.
din cand în cand îmi oferi un bilet la spectacol
în primul rând și o cireășă de pe tort.

în fond, scopul veții nu este să fii
„fata babei sau a moșneagului“,
nici să găsești „punguța cu doi bani“,
ci libertatea dinlăuntru tău.

Nina VICIRIUC

STATUIA POEȚILOR

SĂ VEDĂM zic poeții poate
merităm o statuie
recompensă că am cărat
singurătatea din pietre
viscolul iubirilor ce ne-a
găsit mereu nepregătiți
în timp ce bucuriile chicoteau
cu profanii în brațe
Lumea aparent pașnică a
poeților eroică epopee
își organizează extrem de precis
invidia gloriei ura succesului
moartea concubinilor
mărșăluind zilnic prin
deșertul de oameni
purtându-și în spate
continentele în derivă
reflectînd strîmb luciul
oglinzilor nîcîcînd paralele
găsînd doar chipul lor
strecurat în clepsidră
huruindu-le discret vulcanii
ascunși sub bărbie
sugrumînd zilnic protestul
sub comice măști
Ba uneori dansînd pe sîrmă
cu clownii politici
deși au un fel al lor de a fi
fericiți fără să copie nimic
din veselia adolescenților în delir
anomalii multicolore
tolerîndu-se reciproc
în diversitatea hienelor vii
dansînd zilnic sub ploile de senzații
Ridicînd totuși cu entuziasm
mîinile lor slabe spre cer

A Victorie și Dezastru

AUGUSTE MINCIUNI

ÎNFOMETAȚI plesnim de
fripturile unse cu ceară
galbena minciună în aplauze și ovații
Parfumul florii cadavru
pe margini îl scuipi
te lauzi c-ai vizitat galeria mierlei de aur
bătrîn faur prezicînd în deșert

Augustă e starea minciunii crezute
pînă cînd negustorii de adevăr
vor cumpăra fețele ei adormite
reflectînd în oglinda de timp
liniștea dulce a cărnii din tine
sînge bețiv circulînd vesel
prin a văzduhului vene

Minciuna placentă vineție a nopții
resemnați tăcuți indiscreți
alegînd religioși partea minunată de rai
nicidecum talpa
de iad hărăzită

SĂ VORBIM

SĂ VORBIM zic nevorbitele
să ne-amintim zic amintirile
să ne-ndoim zic îndoitele
să petrecem zic petrecutele
dar oare o fi destul? zic îndestulatele
de zile de amintiri de petreceri
Să fim zburdalnice
spun hieroglifile
să fim intangibile
declamau tangentele
Să fim și noi odată în viață
cuburi piramide sfere
dar e necesară atîta simetrie?
se îndoiesc geometriile
Să fim și noi totuși oameni
zic șefii de state miniștri
dar oare mai e posibil?
strigă POPOARELE

Braşovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Braşovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Braşovul. În jurul Braşovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Braşov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Braşov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Braşov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea braşoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Braşov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Braşovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Braşovului ultimilor zece ani: *Braşovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala braşoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiu și Simona Popescu. În acest număr publicăm poeme de Angela Nache-Mamier.

Adrian Lesenciuc

Angela NACHE-MAMIER

m-am construit pe o coloană infinită

colina gardiole (garda lui eol) se opune vânturilor nebune, soarele mușcă din viile cumiști, am nevoie de lumină, de albastru, cactuși, măslini sălbatici, irișii lui van gogh, smochinul rezistă-n brațele mistralului ori tramontanei, zumzet milenar peste via romana, les ventres bleus, localnicii recunosc vântul ce va sufla după consistența miezului de pâine: cel uscat anunță mistralul, cel umed, vântul marin ventre bleu e cel care are rădăcini din tată-n fiu, pirați, corsari, pescari, ciobani pământul acesta are o inimă, acest pământ are un puls între mediterană și muntele acoperit de vița-de-vie nemuritoare, balena din zare – muntele saint clair – cade-n mare cu cimitirul său marin legendar paul valéry invizibil, de negăsit, legănat de soare notre dame de la salette, capela miracolelor, binecuvintează drumul vapoarelor, plânge marinarii pierduți lacul etang de thau al lui brassens leagănă barca des copains d'abord el se odihnește-n vecii vecilor, după vrerea sa, în cimitirul săracilor, cu fața spre malul lacului etang de thau al copilăriei

mă reconstruiesc pe o coloană infinită, sunt cetățean al lumii voyager c'est exister, uneori îmi spun că visez simt marea europeană crescându-mi în vine am vecini purtați de mediterană: maurice, rachid, luigi, enrique, suleiman,

ventres bleus, amestecați cu acești exilați de la fenicieni, greci și romani încoace fantomatice ere, hanibal însuși, zice legenda, a trecut pe aici însetat, a sorbit uimit licoarea sfântă a muscatului auriu, a deformat sticla de vin până la ultimul strop richelieu, omul regelui, a distrus catedrale, a tăiat capete de rebeli orașul burților albastre (ventres bleus, numiți așa de pe timpul unei cumplite epidemii de ciumă care i-a decimat) s-a întins dincolo de biserica – fortăreață saint-paul, care la revoluție și-a pierdut clopotul – campanile, depus pân-acum la primărie, la maison du peuple italieni împinși de sărăcie au venit din sudul italiei – les macaronis – les ritals -, au uscat mlaștinile, au creat la peyrade drumul de pietre, au secat bălțile, au numit locul la pointe courtes, portughezii – les morues – morunii- au fugit de salazar, spaniolii de dictatura lui franco arabii harkis, les pieds noirs, instalați de-a valma de generalul de gaulle, în focul războiului de independență colonial, când camus spunea j'ai mal à l'algérie

mă definesc pe o coloană invizibilă românii se mai întâlnesc la biserică, protestanții le-au împrumutat-o pe-a lor, se mai ajută mai ales la făcutul colivelor, fug în spania, nu departe, să cumpere varză, murături, mititei, cozonac cu mac au asociații, pagina de facebook „români la montpellier“, sunt pe skype, schimbă vești din țară, injură de mamă și de tată guvernul, trimit mandate poștale, așteaptă vacanțele, revin acasă își duc părinții la doctor, fac pe grozavii în patrol, se înscriu pe o coloană din ce în ce mai absentă, pe măsură ce copiii lor au uitat ori nici nu vor mai ști vreodată dulcea limbă română ubi bene ibi patria

nu există echivalent pentru starea de dor

insomnie

mărgelele transpirației golesc capul de gânduri să nu dorm pur și simplu să nu visez să nu mă viziteze nici-un duh masculin nici inspirația vlăguitoare rădăcinile uscate ale patului par icoanele clipelor tulburi din zori dinlăuntrul nisipului zilelor nopților pieptul tace alteori prea vorbește buzele mângâie întunericul unor blânde speranțe istovitoare închipuiri caută-mă vino apropie-te lasă-mă să te privesc mai fi pentru o clipă alesul meu aburindu-mi obrazul țipătul mut și surd al încleștării de clipe

Ioana NICOLAIE

Pelinul negru*

În tunel e moale și nu e nevoie să faci nimic. Dacă se apropie trenul, îl auzi, șuieră de departe, trebuie doar să te lipești cu spinarea de piatră și el trece ca vântul. Nu te schimbă în ciozvărtă de carne – ca pe Valer a lui Dănilă pe care tot l-a tăiat locomotiva într-o zi, chiar dacă de rușine ai lui l-au ținut numai cu animalele pe munte -, nu te atinge, nu te toacă printre bolovani și traverse. Uuuu, doar atât, și nu se știe dacă duce pe cineva în vagoane.

– Trebuie s-aveți multă grijă. Biata, prin ce-a trecut... Iar acum, nici nu știu cum să vă spun, e închisă în lumea ei. Încă nu vrea să vorbească. Noi știm că așa se apără și că o să-și revină la un moment dat. Am mai avut un caz de ăsta, a ținut blocajul cam două săptămâni. Depinde de cât de mult a rămas cu mintea acolo, în subsol. Ne pare grozav de rău, dar n-a fost vina nimănui. Degeaba o cercează acum pe doamna Mariana, o pedagogă foarte bună...

Și mai vorbesc fel de fel, dar glasurele lor ajung la mine ca niște pachete de liniște. Nu vreau să le deschid funda, de ce s-o fac, căci de când mama s-a avântat ca zmeoaica și-a găurit cu suflarea ei zidul, măcar ne ținem de mână. Și asta e bine, nu-mi pasă de frig și încetul cu încetul se topește și spaima. Dacă m-am prins iarăși de mama, n-o să mă mai las din strânsoarea ei niciodată. E timpul să ne întoarcem acasă. Puteam să merg? Nu aveam amețeli sau dureri de cap?

– A stat câteva zile în spital, a început să dea mici semne de interes abia de alaltăieri, când am adus-o din nou la școală. Psihiatrul ne-a spus că așa se va întâmpla. Ne-a mai zis că va conta foarte mult și familia, adică dumneavoastră. Are nevoie de sprijin, de afecțiune... Acum încă îi e foarte greu. Regretăm tot ce s-a întâmplat, n-ar fi trebuit să vadă oroarea aceea... Deși, să știți, fetița..., Nadia, și-a revenit între timp, peste o săptămână e posibil să se întoarcă la noi...

Putem acum pleca? Îmi trebuie un aer un pic mai bun, fără ace de gheață și fără medicamente.

– Cât despre vinovați, s-a făcut anchetă, au fost descoperiți foarte repede. Cum au o vârstă, sunt socotiți responsabili. Oricum, nu mai pot rămâne în Școala Specială din Buzău. Au ajuns un pericol. Ne pare nespus de rău pentru situație. În loc să înceapă liniștită vacanța, noi v-o dăm zdruncinată.

Dar eu nu aud. Lacrimile mamei au munți mici de sare înăntru, te poți culca pe ei în siguranță. Și mă așez acolo, cu fața la cer. E deodată plăcut, se face încetul cu încetul amiază. E vremea de-acum să-mi întâlnesc frații, aproape că plâng de bucurie. Și-i strâng tare în brațe, și ne punem alături palmele. Ale lor au deja bătători de la muncă. Sever, chiar dacă încă mic, tot a căpăluit puțin. Iar Mariei i s-au întărit bășicile și acum poate să strângă fânul cu grebla. Când prind palmele celelalte, mai mici sau mai mari, le știu bine pe toate. Și ei mă trag afară, de ce m-am făcut mutulică, mi-am înghițit cumva limba? Nu, că atunci aș fi moartă ca buna, cea pe care n-am cunoscut-o, cu sicriul ținut în pod.

Ne suim în corcoduș, fructele neviermănoase sunt tari, tocmai bune de umplut buzunarele. Săltăm apoi pe gardul din uluci, ne ținem de ramurile de sus și-am ajuns în cireș. *Creanga asta-i a mea, creanga asta-i a ta, și a treia-i a cui vrea*, fredonează Maria. Mâncăm cireșele mici, sălbatic, dulci ca mierea, ne înroșim buzele, ne murdărim tricourile. Și nu ne pasă de bărzăunii din plop, că nu ne suim până acolo să-i acoperim cu catran. Dacă te înțeapă doi sau trei, nu mai scapi, te prinde moartea.

Cât despre miei, fiindcă e vai de capul meu, nu mi se mai dau înapoi. Îi ia Maria, deși urăște asta, că e mare și nu mai poate de rușine, numai *ciobănița* o să-i spună colegii, dar ce să facă? Până nu mi se dezleagă limba, nu mai sunt în stare de nimic, nu mai pot fi de niciun sprijin. Dar tot mă duc cu ei, mănăm animalele deasupra carierei, unde iarba e fragedă și îndestulătoare. Boturile pestrițe de miei se bucură, boturile rozalii de vacă n-au altă grijă decât să curețe locul. Și nu departe, lângă baltă, trebuie să te uiți

bine, că poți călca șerpii întinși la soare. Că de când nu se mai dinamitează stânca, s-au înmulțit tot mai mult. Exploriile nu-i mai leagănă, cum nici pe noi nu ne clatină într-o parte și-n alta. Mai mult de jumătate din carieră e acum părăsită, doar într-un capăt, spre Cormaia, se face mozaic, adică se zdrobește încontinuu burta muntelui. Și benzile acelea uriașe duruie, și noi vedem când și când mașini mari încercând movilele cu sclipici.

– L-am omorât dimineață, zice Maria, arătându-ne șarpele. Cred că e de apă, că ăia de câmp sunt mult mai mari.

Îmi vine să fug mâncând pământul chiar dacă a asfințit soarele și șarpele nu se mai mișcă. Dar dacă i se umflă deodată pielea cu dâre în zig-zag și ne atinge pe toți, de ne umple cu otravă? Dacă se preschimbă în aer de Cernobil care usucă vinetele și castraveții și ne acoperă pe fiecare cu un blestem nevăzut? Pe care eu încă nu-l simt, nu-l știu, nu încerc să mă feresc de el, vor trece ani și ani până o să-i aflăm toate urmările. Nodulii vor fi atunci niște nuci verzi pe gâtul Mariei, iar Arsenia va trăi un timp lung ca lipită de moarte. Cum să fie cancer, cum, va urla Lucreția, tăcut, când n-o aude nimeni și chirurgul începe să taie. De bună seamă e în somn, doarme, aerul otrăvit nu e sfoară întinsă, nu e drept, ea sigur visează. Și-n vis mă vede pe mine, în hol, doar un an mai târziu, la spitalul din București, așteptând anestezia. Să vorbim despre Tutuana și Druga, tocmai îi zic Arseniei. Acum, că a trecut vremea, oare de ce parte am alunecat? Mi-am trăit viața sub scândurile nege-luite ale patului, am răcâit cât am putut, doar, doar voi șlefui lemnul până când să înșurubez în el o rază firavă de soare. Numai că odată ce-ai ajuns drugă, nu e nicio cale să dai înapoi, chiar dacă un cuvânt nou, dislexie, bubuie din senin, ca un tunet. Aștepti acolo, neclintită, oricum vine cineva cu batjocura, încă de la început n-a fost niciun loc unde să fii la adăpost. Cât timp încă nu simți răul, poți să crezi că el nici nu există. Eu, drugă, știu asta și mor de jale că nici măcar tutuana de Vera nu va scăpa neatinsă.

În partea asta a tunelului e deodată mai bine, fiindcă a început vacanța și eu îmi văd tot mai mult de treabă. Mă gândesc la surorile mele, Arsenia a învățat suficient ca să intre la facultate. Nu mai lucrează la bar, stă numai cu burta pe carte. Peste o săptămână dă examenele. Lucreția nu fuge de lup la capătul pământului, fiindcă, deși are o vânătaie pe față, nu se mai teme de el atât de tare. Va rămâne la liceul din oraș. Maria trece în clasa a șasea, dar acum e mai tot timpul cu mine. Și dacă păzim animalele, avem la îndemână destul pământ doar un pic pietros pe care să-l putem modela. Aducem apă cu sticla, muiem țărâna din belșug și, când e frământată de-ajuns, fac din ea cărămizi. Le potrivesc într-o formă de scânduri, ca să aibă toate aceleași măsură, le netezesc cu o surcea și le las să se usuce.

– Când ești mare nu te mai joci, fiindcă râd oamenii de tine, spune Maria. Și scoate din mâinile ei fermecate o măsută de argilă. Dar mesei nu-i e bine dacă nu are o casă în jur. Așa că ia cărămizile mele, una câte una, și face zidurile. Pentru ferestre, găsesc niște pungi de celofan și le spâl în baltă. Și acum, că avem pereți frumoși, cu geamuri, că înăuntru așteaptă o masă, ce ne mai lipsește?

– Un scaun, râde Maria. Și-l scoate pe loc din palmele sale măiestre. Și-apoi, iute de tot, mai face încă unul. Și adaugă niște lavițe, să încapă toată lumea. Dar dacă se va umple locuința, nu e nevoie și de un pat? Ba da, unul mare

de tot, cât pentru Nadia, pentru Crucușa, pentru Sever și tot așa, până la cel mai mic din familie.

– Vrei să faci tu oamenii? mă întreabă. Iar asta înseamnă că ochii Mariei sunt pentru o clipă numai bunătate. Nu pot răspunde, însă migălesc forme, un rotund mic pentru cap, niște bețișoare de lut pentru brațe și picioare, și-o burtă doar un pic umflată, ca pentru cineva mai în vârstă, ca buna. Și-apoi îl fac cât pot eu de bine, din același pământ, și pe bunu. Iar Maria, în timpul acesta, îi modelează pe alții, pe mama și tata, cărora le dăruiește o mulțime de copii. Îi așază frumos, unul lângă altul, pe marginea marelui pat. Și tot adaugă, până când nu mai e niciun pic de loc, deși perne n-a pus, și nici așternuturi. Ce păcat că eu, deși în clasa a doua la cea mai grozavă școală, încă nu pot număra destul de bine...

– Îți place? zice Maria.

Fac semn că da, apoi mă aplec și continuu modelatul.

– Acum vom adăuga acoperișul. Îl facem din stâlpi și nuieleșe împletite. Și-n loc de draniță, punem niște brus-turi. Ce casă veselă am făcut!

– Dar unde e ușa? se miră Maria când termină de așezat ultima frunză. Cum de-am uitat de ea? Uite, fac aici o deschizătură, cu bățul, și asta va fi intrarea.

Dar eu nu vreau nicio intrare, ușile nu pot fi decât rele. Nu folosesc la nimic. Nimeni nu trebuie să intre și niciunul din frați n-are voie să iasă. Iar tata, dacă a rămas pe dinafară, e treaba lui, să se cațere cum o ști pe fereastră. Maria se supără puțin: ce-am pățit? După ce că-s mută, am început să mă port și aiurea? Unde s-a mai pomenit casă fără intrare? Dar eu nu mă las, tunelul din cap mi se umple de întuneric și gata, ea una n-are ce să-mi facă. Așa că mă lasă-n plata Domnului.

Sever și-a cioplit pistol de lemn și are și unul de plastic. Ne-am cioplit și noi, așa că începem de-a împușcatele. Și ne tragem gloanțe încontinuu, în inimă și în cap, în mațe și-n oase, fiindcă răul nu se termină niciodată. Iar dușmanul nu se lasă cu una cu două distrus, doar se preface, la răstimpuri se culcă viclean la pământ și, când nu te aștepti, își ia din nou cel mai mare avânt. Numai eu, dacă am fugit destul, încerc să cad ca bușteanul. Și rămân acolo, neclintită, cu fața gădilată de iarbă, cu o lăcustă ce-mi sare deodată pe obraz.

Și am trecut în altă zi, căci ne-aducem aminte de casă și ne dăm seama că n-am pus pe lângă ea niciun animal. Căutăm conuri de brad și ele se preschimbă în oi. Căutăm niște știuleți și deodată mugesc precum vacile. Smulgem petalele florii de lumânărică și ele, galbene, ciugulesc ca niște găini. Iar pe Guițu, care acum e porcul cel mai mare din ocol și se ține numai de mama, fiindcă se crede mezinul familiei, nu știu cum să-l fac. Poate dintr-un harbuz, dar unul un pic mai spălăcit.

De fapt, Guițu e cel mai murdar porc. Când ușa e încuiată și nu mai poate apăsa clanța, se duce în grajd și se răstoarnă în bălegar. Apoi se aruncă unde e un pic de șanț, ca să se înmoaie cu apă. Apoi se rostogolește prin praf, până face o crustă și aduce cu harbul meu jupuit. Cam așa e năzdrăvanul de Guițu. Doar să o audă pe mama, că nu se mai poate opri, fiindcă o iubește într-atâta încât nimeni și nimic nu-l poate ține în loc. Dacă l-a hrănit chiar ea cu pipeta, nu-i poate fi decât mamă bună. Dacă l-a purtat în brațe să-i treacă boala, e o mamă nespus de iubitoare. Dacă l-a lăsat în pătuțul de lângă sobă, ca să-l simtă când i-e rău,

e o făptură minunată. De aceea, când ea lipsește de acasă, el, copilul-porc, nu se mai poate opri din guițat. Și plânge, tânjind din tot sufletul lui după mama. Și-și aduce aminte cum a trebuit într-o bună zi să-și părăsească pătuțul și i s-a închis ușa casei în nas. Că s-a făcut cald și el crescuse și-atunci sigur o să-i placă mai mult afară. Guițu a plâns în ziua aceea cu lacrimi amare. Și-a strigat încontinuu că el încă e copil și o iubește nespus pe mama. Iar ea l-a luat în brațe, l-a alinat, și i-a spus că toate ființele ajung după un timp să se despartă. Uite, până și Agustina, adică eu, a trebuit să plece la capătul lumii. Pe când ei, slavă Cerului, încă erau împreună, în aceeași ogradă.

Copilul-porc a priceput, dar cu toate acestea, în inimă tot mai păstra durere. De fiecare dată când se apropia de el mama, nu mai putea de bucurie. Hăpăia hâlbele cele gustoase cât putea de repede – cu bostan fiert, cu mult cartof, cu feluri de ciorbe și cu lapte –, fiindcă apoi avea treabă. Dacă mama se ducea la săpat grădina, el o însoțea până pe coastă. Căci el, Guițu, chiar dacă porc, tot băiatul mamei se știa. Dacă ea pleca să cumpere pâine și apoi lua urcușul în piept până acasă, el o auzea de departe și guițatul i se dezlănțuia fericit. Fiindcă în toată lumea nu se găsea copil mai iubit decât Guițu. Dacă mama trebuia prin curte, nu o scăpa o clipă din ochi, i se freca de picioare, îi aducea acrișe în dar. Și când dispărea înăuntru, în casă,

copilul-porc se atârna cu picioarele de clanță. Dar cum nu voia să o supere, nu mai deschidea ușa larg, ca mai demult, ca să ajungă la ea, în camera dinspre drum. Rămânea puțin pe gânduri, oare când o să se întoarcă, își ciulea urechile, ca până la urmă să se retragă sub vița-de-vie din curte.

Iar asta înseamnă că și el, Guițu, copilul-porc al familiei, s-a făcut mare și trebuie să-și mai înfrâneze inima. Și nu cred că o să sufere dacă o să-l iau pe sus tocmai eu, druga, și o să-l las să cadă, uite așa, în mijlocul patului. Fiindcă acolo suntem noi toți, adică frații, lipiți cu spinarea de mama. Cât de bucuros țopăie Guițu, mai ceva ca nebunele de la școală. Groh, groh, că doar își merita demult locul dintre noi, tânjise atâta după o mamă. Acum o are. Mai mult, în casa asta de lut, nu-l ceartă nimeni dacă-i murdar. Și e pus și el cu toți ceilalți la masă. Iar dacă e sărbătoare și clopotele bat la biserică, Guițu și toți frații împart aceeași pătură. Ce de povești își mai zic unii altora, cum au tolbele pline de întâmplări... Numai eu nu pot spune nimic, așa cum am limba legată de două luni. Dar tot mă bucur, fiindcă sunt cu ei și, dacă se face noapte, îi pot asculta și când sforăie ușor și-atunci nu mai rămâne nici măcar o dungă de teamă.

* Fragment de roman,
în curs de publicare la Editura Humanitas.

Dan PERȘA

Înapoi pe Solaris*

Am fost cam o sută de oameni pe stația Solaris. Savanți, cercetători, tehnicieni, medici... o lume pestriță de inși inteligenți. Până ce lui Gibarian i-a căsunat să bombardeze planeta-ocean cu raze X. Luase ideea din romanul lui Stanislav Lem, „Solaris”. Multe idei ne veniseră de aici. Chiar și numele planetei. Și porecele ce ne-au fost date, încât nimeni nu mai știa numele noastre adevărate. Eu eram Chris Kelvin, altul era Gibarian, Snout... Ei bine, Gibarian a susținut mai târziu că nu luase nimic de la Lem. Ci oceanul visător îi șoptea ce să facă, după ce l-a luat în stăpânire. Îl hipnotizase cu un cânt de sirenă. Intraseră în simbioză. Gibarian nu mai era stăpân pe actele lui. Și cred că așa a fost, de vreme ce nu mi-a cerut aprobarea să lovească oceanul. A făcut totul pe ascuns. În următoarele douăzeci și patru de ore, stația a început să se umple de „vizitatori”. Așa îi numise, „vizitatori”, Tarkovski în filmul său „Solaris”. Ființe create din leptoni, extrase din mintea noastră în timp ce dormeam, născute din visele noastre. Ființe ce le-am iubit sau ființe ce ne-au înspăimântat... Stația orbitală s-a transformat într-un furnicar nebunesc. Am fost nevoiți s-o părăsim. Pe Gibarian nu l-am putut lua cu noi. Înnebunise și el. Numea „vizitatorii” copiii lui. Am încercat să-l îmbarcăm cu forța, dar s-a refugiat între ființele ce mișunau. Noi am plecat spre Terra, Gibarian a rămas cu familia lui. „Familia Solaris”, o numise. Se afla în puterea planetei-ocean. Auzea gândurile ei și teribila ei foame de-a naște alte ființe. Vroia alte și alte odrasle. Dar, ca să „nască”, avea nevoie de oameni ce dorm.

– Mamă, i-a spus Gibarian, oceanului visător, o să-ți aduc alți oameni aici...

Dar cum să-i aducă? Mesajele lui de chemare au rămas fără răspuns. Ne avertizasem deja semenii. Nimeni nu avea să mai ajungă pe Solaris. Am declarat spațiul din jurul planetei zonă de carantină și-am lansat balize de avertizare. Nici

o navă, nici o ființă să nu se apropie de acel loc.

În una din „nopti”, ce să fi visat Gibarian cât a dormit, că Solaris a dat naștere la sute de stații orbitale. Familia Solaris s-a înmii. Dar erau numai făpturi duplicate. Oceanului nu-i convenea.

– Mamă, i-a spus Gibarian planetei, o să plec cu toate stațiile spre Pământ, ne vom așeza pe orbită și de acolo îți vom transmite visele a miliarde de oameni!

Nu a fost însă nevoie să plece. Planeta Solaris putea călători prin spațiul cosmic. S-a urnit din locul ei din cer și-a pornit către Terra. A ajuns după câteva luni... și-a luat în sclavie Pământul...

– Ha-ha, a râs Gibarian când a citit schița mea literară.

Era prima mea încercare de roman. Nu l-am dus niciodată până la capăt. Eram tânăr pe atunci, dar deja un solaristician distins. Mi se încredințase, chiar, conducerea stației Solaris. Lucrările mele științifice erau apreciate. Dar eu eram tot mai frustrat. Venisem pe Solaris sigur că îi voi descifra tainele. Însă planeta-ocean rămânea la fel de misterioasă ca în prima ei zi când am cunoscut-o. Ba mai mult de atât, cu cât o cercetam, tainele ei se adânceau. Din frustrare, am recurs la literatură. Într-o scriere literară poți emite ipoteze ce nu țin seama de nici o realitate, ci numai de visele noastre. Puteam scrie despre

Solaris ce vreau, fără să am nevoie de confirmarea probelor. Însă Gibarian, de cum a citit prima mea însărire, m-a certat:

– Parcă ai fi Mărcușan de la minister, mi-a spus el...

Și nu era pentru mine ofensă mai mare decât să fiu asemănat cu Mărcușan. Insul acela deșirat ne dușmănea. Lansase ideea că Solaris ar putea fi periculoasă pentru Terra. Că, într-o zi, ar putea cuceri lumea noastră... Da, avea dreptate Gibarian, în prostia mea repetasem ideile lui Mărcușan. Și, chiar dacă era vorba de literatură, sau tocmai de aceea, ideile se puteau răspândi ușor... și influențau mințile oamenilor. Le puteam băga chiar eu în cap suspiciuni grele față de planeta-visătoare...

Dar eu cunoșteam Solaris. N-ar fi înrobite pe cineva.

Am aruncat schița mea de roman. Mă apucasem să-l scriu ca pe un fel de răzbunare. Încercam de ani să comunicăm cu Solaris, dar nu primeam nici un răspuns. Oceanul nu reacționa.

– Poate că, i-am spus lui Gibarian, în timp ce priveam printr-un hublou generările fantastice de lumi și lumini de pe suprafața oceanului Solaris... poate că el, oceanul, nu este decât ceea ce suntem și noi cu adevărat, în profunzimea noastră ultimă: pace... pace dincolo de înțelegere...

M-am dus în biroul meu apoi. O vreme m-am gândit, încruntat, la eșecul meu științific... și mă ratasem și ca om. Nu aveam nici nevastă, nici iubită... sau măcar o pisică. Nimeni să mă iubească și pe nimeni să iubesc. Nu aveam pe nimeni drag lângă mine... locuiam pe o stație orbitală... în bezna cosmică... Mi-am urcat pe birou coatele și mi-am sprijinit capul în palme. M-a cuprins un somn greu.

– Chris... Christian... Hei, Cristi!, m-am auzit strigat.

Mi s-a părut că oceanul mă strigă...

Partea I

– Cristi!... Christian!... Chris!

A întors capul. În zgomotul orașului, nici nu era sigur dacă îl strigă cineva.

– Chris Kelvin! Eram sigur că tu ești, spuse omul, găfâind ușor, când ajunse lângă el.

Chris îl recunoscuse, deși nu-l mai văzuse din vremea studenției.

– Paul! Omule, nu te-ai schimbat deloc! Fără burtă și chelie, ai fi cel de acum douăzeci de ani!

– Nici chiar așa măcar n-aș fi, răsă Paul. Era îmbrăcat în uniforma de gală, fapt cât se poate de neobișnuit.

– Te duci la vreo ceremonie?, întrebă Chris și făcu semn spre Întreprinderea de Prospectări Planetologice și Teraformare, unde știa că lucra Paul... însă nu aici, în orașul lor, ci la Secția Teraformare din Germania... IPPT era o clădire bine definită dincolo de imensa intersecție giratorie prin care curgeau automobile ca pasta dintr-o mașină de tocat.

– Uniforma? Nu, nu, e cu totul altceva. Vreau să impresionez o femeie! E o femeie specială din viața mea. E prima dată când ne întâlnim... dar am vorbit enorm de mult... știi tu, la telefon... Iar ca s-o impresionez cu adevărat, întâlnirea cu tine este de-a dreptul fericită! Știi, are veleități literare și mi-a vorbit o grămadă despre cărțile tale. Sper că ai vreme să bem o bere împreună și s-o cunoști. Uite, la terasa aceea.

Și înainte să apuce să se împotrivescă, Paul îl trase pe Chris spre terasa de vară a unui local.

– Stăm aici?, îl pofti și se așezară la o masă de unde puteau ține sub observație oamenii ce treceau neîntrerupt pe trotuar.

– Ei bine, spuse Paul după ce comandă două beri, o știu de multă vreme pe fata despre care îți spuneam că vreau s-o impresionez. E o adevărată nebunie. Vrea să fie scriitoare! Ca tine!

– Mă stimez mai mult ca savant, îi luă Chris vorba din gură râzând. Știi că nu sunt scriitor, spune, în vreme ce chel-

nerița aducea berile. Mulțumesc, îmi torn singur, o roagă Chris pe fată.

Nu suferea berea turnată prelin. A ridicat sticla și a turnat de sus, încât avea acum mai mult spumă în halbă.

– Da, da, căută să-și amintească Paul, tu ai lucrat de la bun început la Institutul de Solaristică. Ești cercetător, nu ca noi, ceilalți, de la Teraformare, niște bieți ingineri.

– Avantaje și dezavantaje, am spus și am căzut puțin pe gânduri. Noi mai mult cu teoria, voi cu practica. Și vorba ceea, am adăugat, teoria ca teoria, dar practica ne omoară. Ce e drept, nu prea am suferit ingineria.

– Da, spuse Paul, ești un teoretician înăscut. Te invidiam toți pentru că luai notele cele mai mari la examene fără să-ți bați capul cu învățatul. Dar când venea vorba de practică, nu te prea descurcai.

– Un idealist, mi-au mai spus-o și alții!

– Da' ia zi-mi, cum o mai duce Gibarian? Nu l-am mai văzut nici pe el de-un veac!

Chris i-a povestit cum Gibarian a ajuns într-o zi la firma de publicitate unde lucra un vechi amic de-al lui. Cei de acolo se căzneau să facă o reclamă pentru întreprinderea de procesare a lactatelor, „fabrica de lactate“, cum îi spun oamenii (și Chris arăta cu degetul spre clădirea cu acoperiș de țiglă roșie, ce se vedea de unde stăteau) și care colectează laptele de la fermieri din toată Transilvania și o parte din Moldova. Vroiau o reclamă care să preamărească efectele purgative ale iaurtului. Astora nu le venise o idee măcar și trecuse mai mult de-o săptămână. Lui Gibarian i-a venit pe loc, de cum a auzit ce și cum. Simplu, a spus el, puneți bidonul de iaurt pe un fotoliu directorial. Le-a părut proastă ideea, până ce Gibarian le-a spus și textul: „mâncați iaurtul nostru și o să aveți un scaun directorial!“

Paul pufni în răs:

– Da, asta e Gibarian, îl recunosc, cum nu, mereu muca-lit, mereu pus pe șotii!

Sorbi din bere și, cum tăceam, vorbi tot el:

– Fata asta, știi, nu are încă treizeci de ani. Când mă aflam în Germania și umblam prin cine știe ce sisteme solare, maică-mea i-a tot vorbit de mine. Acum că m-am întors, zice că e îndrăgostită. De sufletul meu. Zice că mă cunoaște ca pe buzunarul ei... Glumesc, făcu Paul când am căscat ochii mari... Locuiește în T, orașelul unde m-am născut eu, la două ore distanță... și eu locuiesc acum aici, în orașul unde s-a născut ea... pentru că aici e sediul Întreprinderii de Teraformare...

– Te-ai întors în țară pentru pensie, nu-i așa?, l-am întrebat.

– Da, mai am doi ani... și m-au pus pe o funcție bună... directorială... Fata asta, reveni el la subiectul ce-l interesa, a venit azi aici, la maică-sa, cu gând să mă vadă. Sincer, am ceva emoții.

– Ale tinereții valuri, glumi Chris. Da, știu, voi aveți beneficii la pensionare... am trecut eu înapoi la subiectul ce mă interesa pe mine, pentru că tare mult mi-aș fi dorit să mă pensionez și eu... Vă pensionați de tineri cu niște pensii astronomice, ca ăia din armată!

– Și avem șanse să crăpăm în misiune chiar mai mari ca ei... Sper că nu ești invidios, răsă Paul și reveni la subiectul său. Are un nume ciudat, Harieta, eu îi spun Hari. Am stat de vorbă mult la telefon, într-o vreme o sunam zilnic din Germania și-o știu din poze... dar mă tem... știi, realitatea e uneori cu totul alta decât ți-o imaginezi.

– Mie-mi spui?, vorbi Chris.

Parcă începuse să-i pară rău că a venit. Berea nu-i mergea prea bine pe gât și nici nu-l interesa viața amoroasă a prietenului său. Erau oameni de cincizeci de ani, ce să mai alerge după fetișcane? Dar intrase în joc și era nevoit să joace mai departe, până când va găsi breșa să se retragă.

– Am auzit și de cărțile tale, spuse Paul.

– Hm, știi, nu m-am adaptat prea bine la viața socială și scrisul a fost pentru mine un refugiu, îi mărturisii lui Paul. Mi-am dorit o mișcare meditativă în mine. Am vrut să transform totul într-un vis și să transform proza într-un vis. Dar câtă vreme am o structură, e greu să produc o halucinație... Am găsit până la urmă o soluție, am făcut narator din planeta Solaris. Care explorează visele oamenilor...

– Nu fi modest! Ai mare succes... cu ideea asta. Te cunoaște toată lumea și vorbește despre tine.

– Măcar de-ar fi fost o idee bună. Dar, cum a spus cineva într-o cronică, am reușit „să privesc drept în ochi un mister“. Știi, când privești drept în ochi un mister, îl distrugi. Am distrus activitatea misterioasă... psihică și cognitivă a unei planete vii. Și mă căiesc. Am distrus-o în imaginația noastră, în mentalul nostru, dar ce mai contează că adevărata Solaris a rămas acolo, în depărtarea ei, la fel de tainică... inabordabilă chiar... Contează doar ce trăim aici, în mintea noastră, pe Pământ...

– Cred că înțeleg ce vrei să spui, vorbi Paul, însă nu ai dreptate. Le-ai oferit oamenilor ceva. Fără cărțile tale, am fi mai puțin decât suntem.

– Mulțumesc, Paul. Însă la vârsta asta sunt suficient de lucid încât să nu mă îmbăt cu apă rece... să nu-mi fac iluzii... grandomanești...

– Chris, Chris... m-am auzit strigat. M-am trezit și-am coborât din așternuturi pe întuneric și m-am dus lângă hublou. De pe orbita circumsolariană, sub noi, oceanul Solaris curgea ca o lavă în vârtejuri fosforescente. Vârtejuri lente, parcă derulate cu încetinitorul. Uneori, ca la un scurt-circuit, planeta se lumina din rărunchi și atunci devenea, parcă, pentru câteva clipe, transparentă. Într-o vreme, oceanul Solaris aproape că mă obsedase, îl priveam ore în șir. De fapt, cred că înnebunisem puțin. Căutam să-i ascult gândurile, de parcă ar fi fost o ființă vie, capabilă să comunice cu noi. Sau căutam să-i pătrund și să-i urmăresc visele. Visam la rândul meu, mă cufundam într-un vis. Nu am încetat însă nici mai târziu să încerc să pătrund visul „planetei visătoare“... Pe de altă parte, în vreme ce priveam sub mine oceanul viu, un dram de rațiune îmi păstrasem și știam că nu m-au trezit șoaptele misterioase ale planetei, ci niște șoapte venite din mintea mea. N-a fost decât un vis, mi-am spus, așa cum visez uneori cu ochii deschiși... deși mă trezisem cu un puternic sentiment că Solaris m-a strigat...

– Chris... Hei, Chris...

Paul se ridică de la masă. O văzuse pe Hari coborând dintr-un taxi. M-am uitat după el, eram curios dacă se îmbrățișează, sau o sărută. Dar, nu, puțin aplecat de spate, ca să arate cât de copleșit era, Paul o întâmpină și-o aduse la masa noastră. Cum purta o rochie destul de scurtă, i-am privit picioarele. Erau frumoase și un pic bronzate. Dar mai sus... îmbrăcase un pulover din acelea împletite... grosolan... Trebuie că i-a fost frig când a ajuns în orașelul nostru de la munte și l-a împrumutat de la maică-sa. Părea, în el, un gogoșar verde. Nu se potrivea deloc cu rochia, ce părea de la Prada. Cu picioarele acelea frumoase, m-aș fi așteptat să aibă un păr blond, ca spicele încă necoapte. Dar era brunetă și avea o neinspirată, mi-a părut mie, tunsoare bob. Ceva gen Mireille Mathieu, dar cum avea fața ceva mai mică, iar tunsoarea i-o făcea să pară și mai mică, și era nițel răvășită de vânt, mi-a dat mai degrabă impresia unui ștrengar, a unui Gavroche distrat. M-am ridicat s-o salut.

M-a recunoscut brusc, poza mea mai apărea pe ici pe colo, și avu o clipă de stagnare, parcă timpul s-ar fi oprit în loc, deși totul dură doar o fracțiune de secundă. Am făcut cunoștință și în vreme ce se așeza pe scaunul ținut cu gentilețe de Paul,

m-am așezat și eu. Nu mi-a stârnit cine știe ce curiozitatea. Nu oferea acea atracție spontană, exercitată de unele femei. În mod cert, nu mă interesa ca femeie. Norocul lui Paul, poate că altfel aș fi încercat să i-o suflu – am glumit în gând. Deși părea destul de stingheră, sau poate tocmai de aceea, tânăra nu ne lăsa să lenevim în sporovăieli amabile, ci trecu direct la subiect... mă rog, la ce-o interesa mai mult... ca să profite, probabil, de mine. Tinerii din ziua de azi nu scapă oportunitățile. Vorbi despre romanul la care lucrează ea. Vroia să-l publice, nici mai mult, nici mai puțin, la cea mai prestigioasă editură din țară! Se arătă dornică să i-l citească și să-i dau un verdict. Dar până să ajungem acolo, mi l-a povestit și, ca orice autor ce se respectă, nu uită să facă referire la Flaubert și să spună că eroina romanului ei „c'est moi“. Ea era! Un roman inspirat din viața ei, femeie ce trăise o dramă. Se măritase pe la douăzeci și opt de ani, iar trei luni mai târziu divorțase. Trecuseră doar câteva zile de la divorț. Divorțase din cauză că n-a fost iubită și acum se considera singură pe lume! Tot ce-i mai rămăsese era literatură. Au urmat măgulirile de rigoare pentru „celebrul scriitor“ – adică pentru mine. Apoi, spre surpriza mea și mai mare, m-a pus să-mi scot telefonul și să-mi trec numărul ei în agendă. „Poate facem un schimb de mesaje“, mi-a spus. M-am dumirit îndată: vorbea de sms-uri! Când auzeam de sms-uri, îmi imaginam o clasă gimnazială de handicapați, unde elevii, pe ascuns, cu mâinile sub bănci, trebluiesc cu degete agile de maimuță pe minusculele tastaturi, în vreme ce-o fixează cu priviri inocente pe institutoarea bondoacă, ce-i măsoară pe sub ochelarii groși, suspicioasă... sunt, s-ar crede, îngeri, niște adevărați îngeri! Dacă ai avea urechea fină, ai percepe sub bănci fojgăiala, țacănitul surd a mii și milioane de taste... ca ronțăitul unor rozătoare...

– Ei bine, după mine tastarea telefonică e pură onanie – nu m-am putut abține să n-o spun.

– Ce imaginație bogată, vorbi Paul, ce-și mai păstra din ținuta de fost decatlonist. Nu, nu făcuse mare performanță, dar oricum, nu-i de colea să faci câțiva ani decatlon. N-avea nici burtă, nici chelie, doar glumisem pe seama lui când i le-am pomenit. Știi, continuă el, Hari nu e doar scriitoare. E și traducătoare.

– Serios?, am făcut pe uimitul. Foarte frumos!

– Da, chiar, spuse Paul. A tradus pentru o editură. Se poate spune că are niște cărți publicate. Nu-i traducerea o rescriere, cum spuneți voi?

– Sigur, am confirmat eu cam în doi peri.

– Am o carte la mine!, a strigat Hari bucuroasă ca un copil. A scos din poșetă o carte, a deschis-o la ultima pagină și mi-a dat-o.

– Alea bifate, mi-a indicat ea.

M-am uitat, era o listă de cărți, câteva însemnate cu bulină... Am văzut titluri și autori, erau cărți de duzină, din acele traduse de edituri ca să câștige niscaiva bani... lovele...

– Știi că nu-i mare lucru, spuse Hari.

– Hai, nu fii modestă, spune-i, o îndemnă Paul. Traduci acum din... spune-i... eu nu mă pricep.

– Vreau să traduc poemele Silviei Plath... să fac o integrală... și am început să traduc un roman de Salinger... și vreau să le traduc pe toate...

Am ridicat din sprâncene.

– Asta nu-i rău, am spus.

Dar cunoscusem destui oameni cu ambiții deșarte, ca să nu-mi mijesc ochii când am privit-o.

– Are talent la engleză, singură a-nvățat-o, spuse Paul, îndemnându-mă astfel să o laud.

Dar mie nu-mi venea în cap decât o răutate, „are talent la limbi“, îmi tot venea să spun. Deși tânăra femeie parcă nu-mi plăcea, mă atrăgea indefinibil.

Însă, dacă, mai devreme, mi-ar fi spus că-mi lasă numărul de telefon că poate vorbim într-o zi, aş mai fi luat-o în serios. Dar cu „mesajele“... să mă ierte Dumnezeu! Era necoaptă.

În toată vremea cât am sporovăit la terasă, îmi era oarecum milă de Paul. Nu cred că așa își imagina întâlnirea. Și cred că regreta amarnic că a dat de mine prin oraș și m-a invitat la masa lui.

Deși vroiam să-l ajut, Hari era mult prea vioaie, adică absorbită de nevoile ei, de la care nu se abătea, ca o vrăbiuță care ciugulește-n stradă. Nu apucam să iau inițiativa. O vreme m-am luptat cu ea căutând s-o determin să nu-mi mai spună „dumneavoastră“, ceea ce nu sufeream și până la urmă cred că am reușit, deși parcă nu era prea sigură pe vorbele ei când îmi spunea „tu“.

– Am citit romanul tău despre planeta Solaris, e fascinant... mai ales că tu ai fost acolo sus, în cer... mi-a spus Hari. Povestește-mi, te rog, m-a rugat ea.

Solaris m-a fascinat de când eram copil, m-am apucat eu să-i spun. Solaris, planeta-ocean. Solaris, planeta-visătoare. Solaris, planeta-vie... M-am apucat, de pe atunci, să scriu despre Solaris. Mă fascina misterul ei. N-a comunicat niciodată cu noi. Opacitatea ei o făcea misterioasă. Dar semne că visează a dat. Am căutat o carte după numele căreia a fost numită planeta. „Solaris“ de Stanislav Lem. Cât de bine semăna planeta descoperită de oameni, cu planeta imaginată de poet! Părea, Solarisul real, aceeași cu Solarisul imaginat. Poate că Lem... mi-am spus uneori... a avut un extraordinar dar... a simțit existența adevăratului Solaris și-a scris despre el. Li se întâmplă uneori scriitorilor.

De fapt, cred că de multe ori imaginația ne determină faptele. Imaginația lui Lem... a lui Jules Verne, a lui Poe sau Wells... ne-a determinat de multe ori în istoria noastră, acțiunile, ideile. De asemenea, cred și că realitatea ne determină imaginația. Nici n-ar putea fi altfel.

Era însă pentru prima dată când imaginația, imaginația lui Lem în speță, venea din lucruri reale, ce nu erau cunoscute la vremea acestui scriitor. Venise parcă din neant, ca imaginație pură... și totuși, ce scria în romanul „Solaris“, se potrivea realității descoperite de noi mai târziu...

Am citit romanul, am văzut apoi și-un film, al lui Andrei Tarkovski.

Atât de mult m-a fascinat în copilărie Solaris, încât m-am înscris la Facultatea de Planetologie. Și am urmat, după primii doi ani, când am făcut științe exacte și planetologie generală, Secția solaristică, o secție unde nu erau mai mult de trei locuri pe an. Planeta Solaris nu putea fi teraformată și, în dorința noastră de colonizare a cosmosului, nu prezenta vreun interes. Mai degrabă curiozitate, dar curiozitatea nu justifică rațiunile economice. Trăiam într-o lume pragmatică, deloc favorabilă gândirii și viselor... O lume ce, la o adică, nu refuza cunoașterea (n-o poți acuza în acest sens), însă ce nu refuza era cunoașterea pozitivistă. Cunoașterea poetică aproape că o excludea. Nu aduce beneficii. De ce ar interesa pe cineva procesele noastre cognitive... imaginația noastră... visele, dacă nu sunt profitabile financiar? Însă faptul că erau doar două-trei locuri pe an la solaristică, n-a putut decât să mă bucure. Un obiect de studiu rar, pentru aleși – asta le spuneam celorlalți. Uneori mă luau peste picior. „Solaristica? Un capitol al planetologiei încheiat! Ba chiar și stația ce orbitează planeta ar fi trebuit închisă de mult. Bani aruncați pe gârlă. Cum să colonizezi o planetă care nu-i decât o supă... un ocean organic?“. Da, un ocean de materie vâscoasă, străbătută de curenți imenși, curenți electrice, însoțiți de stranii fenomene luminoase și magnetice. O adoram. „Nu-i de mirare – spuneau detractorii –, cei ajunși pe stația orbitală a planetei Solaris se țicnesc, devin niște sonați. Își închipuie că vor-

becu planeta! Au halucinații, aiurează!“ Dar eu am fost acuzat că sunt nebun încă înainte să fi fost pe Solaris. Fascinația mi-a dat în obsesie... și-am ajuns robit de munca mea... stăteam zile în șir în laborator... analizam... experimentam... mă veștejisem, am slăbit și-aveam privirea aceea de lunatic... în loc să merg cu fetele la dans... să le duc la filme... și în pat...

Iată că-i povesteam Harietei viața mea. M-am uitat la Paul. Se plictisea și se foia pe scaun, dar nu m-a întrerupt.

Mă luau peste picior colegii. Poate că toate câte le spuneau erau adevărate, dar eu nu renunțam. Pentru ei planetologia nu era nici știință, nici poetică, era inginerie. Puteau măsura, calcula, terraforma. Aveau o misiune strictă, clară, pe înțeles oricui. În fond, o idee foarte bună, o acceptam și eu, o înțelegeam mai bine ca mulți alții, o și susținusem într-un timp. Colonizarea cosmosului. Socoteala colonizării e simplă. Terra poate fi oricând distrusă de un cataclism. Și noi pierim cu ea. Am trăi cât Terra. Dar să colonizăm sistemul solar? Atunci am pieri doar când s-ar sfârși sistemul solar. Am dăinui un timp mult mai îndelungat. Ce soluție găsisem, ca și alții? Să ne răspândim în spațiul cosmic! Să ocupăm planete tot mai multe, tot mai departe! Planetele locuibile, și să le terraformăm pe cele similare Terrei, până ocupăm galaxia – și-am dăinui cât galaxia. Din planetă în planetă, vom popula cu vremea universul. Cu cât ne-am răspândi mai mult, cu atât șansele de supraviețuire ale omenirii ar crește. Sau, mă rog, am mai fi „omenirea“? Poate că nu așa cum o cunoaștem, dar ar supraviețui specia umană. Valorile noastre. Pentru aceste valori militam. Și nu le consideram a fi altele decât visul, imaginația, gândirea. Tot ce produc ele. Bunuri simbolice. Poate pentru asta ne-a dat Dumnezeu inteligența, ca să supraviețuim, să dăinuim, pentru a ne păstra visele. Am scris pe tema asta de când eram în școala generală. Un profesor m-a apreciat, a spus că e prima dată când citește ceva original, nu o compilație după Bruno Lewis, părintele planetologiei (pe atunci elevii erau ahtiați după ideile lui). Savantul nu vorbește niciodată despre vise. Nu le agree. Nici nu-l citisem pe atunci, habar nu aveam că semănăm în atât de multe privințe și totuși ne deosebim radical în altele. Bruno Lewis n-ar fi scris niciodată ficțiune, disprețuia fantezia. „Natura, spunea el, are o inventivitate nemărginită, totul e să privim realitatea, de ce să mai inventăm noi ceva?“. E drept însă că ideile circulau, mentalitatea îmi era formată de ele. Eram un ecou al lor. Așa încât nu puteam nega planetologia, nici ingineria terraformatoare, deși eram un visător, un reflexiv. Valorile iubite de mine, cele considerate adevăratele valori omenesti, marile bogății, nu coincideau cu ce credeau majoritatea celorlalți. Nu, nu bunurile materiale ne definesc. Ne definesc: visul, gândul, dragostea... De aceea susținem solaristica. Nu era o știință exactă. Era mai degrabă o interogație. Ce ne provoca să ne examinăm limitele. Să ne chestionăm existența. Interogație ce ne putea purta către cunoașterea profundă. Nu poate exista decât o singură cunoaștere profundă: a noastră. Omenirea și cazurile ei particulare, bărbatul și femeia. De aceea nu consideram solaristica disciplină inginerescă, ci o artă, un vis...

O vreme am scris mici lucrări, unele de popularizare a solaristicii. S-au răstit și pentru asta la mine „amicii“. După un început de mare savant, iată cu ce se ocupă Cristian Kelvin, cu savantlăcuri! Lucrări minore! Putea fi iertat de le-ar fi scris la pensie, când omul dă în mintea copiilor. Ei bine, le-am spus, am lucrări începute cu douăzeci de ani în urmă... la care mai lucrez... și altele care s-au scris, fără să le fi vrut, imperativ, de la sine... Știți cum este: unele te pasionează, altele te obsedează.

Dar până să înțeleg, sau să cred că am înțeles că Solaris este planeta-visătoare, m-a fascinat faptul că era planeta-vie. Pe când eram copil mă atrăgea știința, nu arta. Arta e contemplare și îți trebuie mult timp, capacitate de înțelegere și poftă de-a visa, ca să ajungi la contemplare. Și mai greu decât asta, este să ajungi să reprezinti ce-ai contemplat, lumea preschim-

bată în vis, lumea umanizată astfel, lumea ajunsă pe potriva noastră, lumea identică nouă înșine. Pe atunci, m-a fascinat nu visul planetei Solaris, ci faptul că în primele știri s-a spus despre ea că ar fi acoperită de-un ocean ce este o „supă organică”, aidoma „supei” din care s-a născut viața pe Terra. Vom aștepta, iar Solaris va avea destinul Terrei: va naște viața. Așa s-a crezut la început, până să ne dăm seama, explorând mai adânc, că Solaris nu este alcătuită din pământ, ci este, întregă, făcută din materie organică. Aidoma unei imense celule, unui imens creier. Dar am preluat prima idee. Supă organică din care s-a născut, pe Pământ, viața. Solaris era... o planetă gestantă. Gata să dea naștere vieții. De unde să știm pe atunci, că ea însăși este o ființă? Dintre sutele de planete găsite în calea noastră, terraformate și colonizate, Solaris era prima și singura ce părea să fie capabilă să nască viață. În rest, doar planete sterpe... planete moarte... ne întâmpinau cu deșerturi nesfârșite. Sădeam pe ele arborii noștri, ierburile noastre, florile noastre, duceam acolo animalele noastre. Apoi se mutau și coloniștii noștri... O Arcă a lui Noe la altă scară. Ne multiplicam lumea, salvând făpturile pământului și pe noi de pericolul cataclismelor cosmice, de pericolul extincției. Aveam în minte ca pe-o mare spaimă extincția dinozaurilor. Superbe ființe ce-au dispărut din evii lumii. Așa puteam să dispărem și noi. Spun despre dinozauri, deoarece fiind așa mari, fascinează și oricine știe de dispariția lor... Dar câte milioane de specii n-au dispărut în erele geologice! Și câte specii nu se sting sub ochii noștri, în zilele noastre!

Solaris, deși un imens creier, imensă ființă cosmică, nu a comunicat cu noi. De aceea, într-o vreme, planeta a fost acuzată de rele intenții. Ce jignește mai mult omenirea decât să se simtă ignorată? Și au acuzat Solaris că ne ignoră. Apoi, într-o vreme, mi-am dat seama că deosebirea dintre ea și noi poate fi mai mare decât deosebirea dintre regnuri. Poți să comunici cu un copac? Desigur că nu. Și copacul face parte din lumea noastră. Solaris este dintr-o altă lume. Și este o altă lume. Dacă nu a comunicat cu noi, n-a făcut-o cu rea intenție, ci nu a descoperit o cale, așa cum nici noi nu am găsit o cale să comunicăm cu ea. Ne deosebim mult prea mult.

Am fost avizi la început să descoperim ființe aidoma nouă, semeni întru rațiune. Dar ne-am dus tot mai departe și mai departe și n-am găsit decât lumi fără viață. Când eram copil, mă speria gândul că am fi singuri în univers. Dar acum nu-mi mai pasă. Vom popula noi universul. Ne vom afla peste tot... duplicați... multiplicați și, după zeci de mii de ani, oamenii unei colonii, adaptați la condițiile lor de mediu, nu-i vor mai recunoaște pe oamenii altei colonii. Vor arăta ca două specii diferite. Deși, cu toată diferența, vom ști că tot noi suntem. De fapt, știu că în spațiul cosmic, necuprins, există și alții ca noi, ființe raționale. Le vom întâlni oare când n-am mai vrea să dăm de ele?

Într-o zi se va întâmpla. Îi vom găsi pe „ceilalți”. Mi-e teamă de acea zi. Până atunci, vom privi în oglindă la noi înșine, vom admira trăsăturile omenirii. Dar când alte ființe raționale ne vor apărea înaintea, nu le vom privi cumva ca pe bandiții deșerturilor călare pe cămilele lor? Vor fi ca o stavilă pentru noi, ne vor opri expansiunea, pentru că și ei, la rândul lor, își vor fi dorind să dăinuiască. Nu-i vom privi cu ochi buni și nici ei pe noi.

Până nu demult lumea oamenilor era Terra... mai târziu sistemul solar. Iar azi? Nu, n-am pășit prea departe dincolo de sistemul soarelui nostru, abia am atins alte câteva zeci de sisteme solare. Și ne așteptam ca deja să descoperim viață, ba chiar ființe raționale. Viața e un adevărat miracol, ceva atât de rar, încât ar trebui să ne prosternăm în fața acestui gând și s-o protejăm cu toată energia noastră...

Cam așa i-am vorbit Harietei în acea după-amiază, prins, după nu știu câtă vreme, din nou, de visul meu. Pe Paul, clar, îl

obosisem, dar ea mă asculta avidă și mai vroia să-i spun. Paul însă nu mai răbdă și-mi bătu aproposul:

– Ce faci când obosești de-atâtea idei?, întrebă el.

– Ca întotdeauna, când simt nevoia să mă relaxez, iau cărțile părintelui planetologiei Bruno Lewis și-mi las gândurile să hălăduiască prin lumi neumbrate, neatins de pas omenesc...

„Poate facem un schimb de mesaje” – vorbele acestea rostite de Harieta la terasă mi-au rămas în minte și mă obsedau. Mă revoltau și mă amuzau. Dar ea chiar vorbea serios. M-am trezit curând cu epistole de la ea, însă nu pe telefon, pentru că-mi exprimasem oprobriul deja, ci pe e-mail. Și cum femeile sunt imprevizibile, aproape că mi-a făcut o declarație de dragoste de la bun început. Nu, nu chiar din prima zi, când mi-a vorbit iarăși cu „dvs.” și pe un ton oarecum oficial sau, mă rog, ceremonios. Dar în unele fraze îi simțeam nebunia... era ca un cazan de lavă sub mare presiune, gata să erupă. „Eu, cea care am divorțat din cauza că nu am fost iubită, eu, cea care îmi caut cu disperare adevărata jumătate, așteptând o nouă zi pentru a nu-mi pierde speranța că îl voi găsi totuși”... Bănuiam uneori că astfel de fraze, doldora de mânăciune și pasiune, dar și încărcate retoric, erau copiate din romanele la care lucra. Însă am căutat să-mi înlătur din minte astfel de suspiciuni și s-o cred, să fiu deschis dorinței ei de comunicare. Încercam să mă conving că dorea o comunicare sinceră, deși pornise destul de abrupt.

Nu pot spune că nu m-a impresionat când spunea: „Am scris această carte ca să-mi amintesc să zâmbesc, ca să uit să plâng”. Când detectez la o femeie suferința, pielea mea de dinozaur se topește. Piele care mi-e scutul pentru sensibilitatea rănită. Trag atunci adânc aer în piept și fruntea mi se încruntă, din cauza ochilor ce privesc duios în gol.

În succesivele mesaje, tot mai dese în zilele ce urmară, își strecura obsesia: „mi-l doresc foarte mult pe cel care va da o semnificație singulară existenței mele”. Nu prea înțeleg de ce, mă simțeam vizat, deși cunoșteam legătura ei cu Paul. De ce credea că eu aș fi cel ce ar putea da semnificația singulară a vieții ei? Încât am rugat-o s-o lase mai moale, pentru că e prietena lui Paul. „Cu Paul n-am mai schimbat o vorbă de atunci”, mi-a răspuns ea. Devenisem centrul ei de gravitație și nu știam de ce. „Pentru unul ca Paul, mi-a scris Coza, viața înseamnă sacrificarea vieții intime!” Am privit-o, de atunci, cu alți ochi. N-o credeam capabilă de asemenea observații.

Mărturisesc, nu înțeleg prea bine oamenii ce-și programează existența în funcție de alții. Îmi par lipsiți de echilibru interior.

Iar Coza făcea și mai mult: își anticipa cu vehemență starea de iubire... Pentru mine. Încât, atunci când mi-a scris: „Sunt hotărâtă să-i sărut picioarele când va apărea în viața mea, pe lângă faptul, evident, că îl voi săruta din cap până în picioare”, chiar m-am mâniat. Îi făcusem hatărul lui Paul să vadă o fetișcană, hai, o tânără femeie, pentru interese literare și, chiar dacă mă acaparase pe acest tărâm și mă zăticnea de la treburi, era acceptabil. Dar devenise limpede că se gândea la mine ca la un potențial iubit, că mă includea în planurile-i de viață. Ce dragoste! Abia mă văzuse, ca să nu mai zic despre diferența de vârstă! Mi-a părut ciudat acum că se întâlnea cu Paul, un ins de-un leat cu mine. I-am spus Harietei că mi se pare nefiresc ca o femeie de nici treizeci de ani, să caute compania domnilor mult mai maturi. Atât mi-a trebuit. M-am ales cu o lungă poveste. M-a emoționat, mărturisesc, deși nu mă puteam abține să nu ironizez, în mine însumi, tenta melodramatică.

Pe „celălalt”, adică pe Paul... nu-l cunoștea, dar știa totul despre el. Când s-a mutat în orașelul T, i-a întâlnit familia. Se nimerise ca sora lui să locuiască în același bloc cu Hari, iar cu mama lui, care locuia într-un bloc de peste drum, Harieta s-a

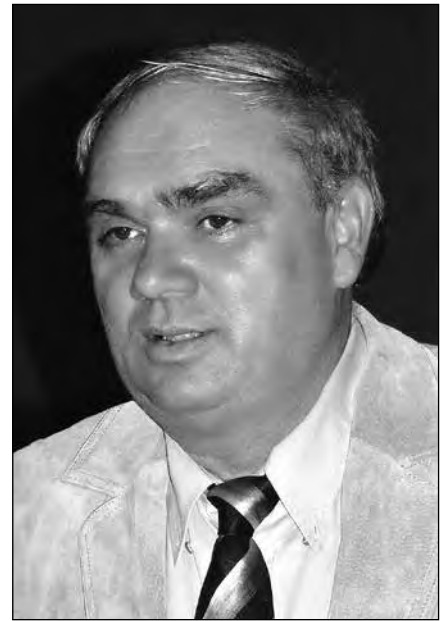
împrietenit ulterior, s-au legat sufletește și s-au ajutat reciproc. Sora lui Paul a plecat și ea în Germania, unde a obținut un contract și Harieta a devenit un fel de fiică a mamei celor doi plecați. O vizita zilnic, îi făcea uneori cumpărături, o ajuta când se îmbolnăvea. Bătrâna îi vorbea mereu despre Paul. Îl lauda fără reținere. Nu e o vorbă: până și cioara își laudă odrasla! Îi arăta pozele lui de la diverse vârste, încât Hari ajunsese să-i știe toată viața și, până la urmă, s-a îndrăgostit de el... fără să-l vadă. Într-o iarnă, când bătrâna s-a îmbolnăvit mai rău, Hari a vorbit pentru prima dată cu Paul la telefon și l-a asigurat că totul e bine acasă. Așa au început să comunice de atunci și apoi Hari a prins să-i iubească sufletul și curătenia interioară și tristețea lui... și ființa ei l-a vrut. Și el a vrut-o, dar diferența dintre ei era că el era cerebral, alegea doar cu mintea, pe când ea își dorea să aleagă cu inima. Paul îi spunea mereu că e o femeie extraordinară, că are nevoie de iubirea ei și de tot ce poate să-i ofere... dar îi spunea și că el este departe și legat de munca lui... că ea e tânără și are nevoie să simtă fericirea aproape... Apoi Harieta a descoperit probleme mari de comunicare între ei, când i-a spus că este prea ezitant... că ea îl vrea, dar el, în afară de câteva vorbe, n-a făcut absolut nimic pentru relația lor. Paul a repetat vechea poveste, că are o muncă dificilă, care-l epuizează și-l subjugă, dar și că el nu se poate exprima la fel de ușor și limpede ca Harieta și că va trebui ca ea să-l înțeleagă în cuvinte puține. Hari i-a scris despre visul ei de iubire, despre cum înțelege ea dragostea absolută și stabilitatea ce-o așteaptă de la el. Dar Paul tăcea. N-a scos o vorbă vreme de cinci zile, apoi i-a mărturisit că scrisoarea ei este pentru el un talisman, că simte pentru ea ceva profund, ce nu se poate exprima în cuvinte. Și iar urmau tăceri. L-a descoperit dificil, inconsecvent. Nu răspundea nevoii ei de a iubi total un suflet curat, care să merite, adică să poată primi și dăruia la fel ca sufletul ei... Mama lui s-a dus în Germania la el în timpul sărbătorilor de iarnă... și Paul a fost atât de absorbit, încât nu i-a mai scris un mesaj... nici măcar de Crăciun. Pentru prima dată, magia din inima ei a dispărut. A înțeles că nu se află în inima lui, că este, poate, lângă inima lui, dar înăuntrul lui nu. Altfel n-ar fi uitat-o. L-a sunat tot ea, i-a spus ce crede și Paul i-a zis că se gândește în fiecare secundă la ea. Dar Harieta nu l-a mai crezut. A suferit o ruptură față de singurul bărbat pe care l-a vrut pentru eternitate și căruia i-a dăruit toată ființa ei, având convingerea că este sufletul ei pereche. A fost întotdeauna suspicioasă față de bărbați, doar în Paul a avut încredere. Iată de ce suferința ei era atât de adâncă. Dacă s-a înșelat atât de tare, poate ea să mai aibă încredere în simțurile ei? Derutată, a acceptat brusc compania unui coleg care-o curta de mult și s-a căsătorit cu el. Mare prostie! Și-a dat seama că soțul n-o iubește. Era de-un egoism feroce, stătea toată ziua în pat sau în fotoliu și se uita la tv sau se juca pe computer. Din pricina asta se certau toată ziua. Când Hari a aflat că Paul se întoarce definitiv în țară, s-a bucurat ca un copil și-a luat întâmplarea drept semn divin: Paul părăsea vechea viață, pentru a veni în inima ei. Vechea ei iubire nu pierise. A dat cu proaspătul ei soț de pământ și-au divorțat. Abia aștepta să-l vadă pe Paul. Dar el nu venise pentru ea. De ce s-a încăpățânat ea să aleagă cu inima? De cum l-a văzut și-a dat seama că e un om rigid, scortșos chiar, incapabil de sentimente înalte și de-o gândire abstractă. Noroc că la masa la care stătea, eram și eu...

Și aici închei relatarea făcută de Hari, deoarece urmează complimente făcute mie și nu se cade să le reproduc, pentru că nici nu sunt măgulit de laude, nici nu le merit. Femeile investesc câte-un bărbat cu excepționale calități, dar el nu le are. Așa făcuse Hari cu Paul, așa făcea acum cu mine. De fapt, sincer să fiu, deși mai în vârstă ca ea și se presupune că mai experimentat în iubire și relele lumii, n-o prea înțelegeam. E un truism că femeile sunt greu de înțeles, dar Hari parcă le întrecea pe toate. Am pus asta pe seama faptului că ea alegea cu inima, fapt ce bărbaților nu le stă în putință. Dar cum am

fost mereu convins că inima are dreptate, îi dădeam dreptate Harietei. Fără să cedez însă vre-o palmă de teren. Nu vroiam să mă ia ispita de la treburi. Caută-ți un bărbat de vârsta ta, i-am răspuns, ca să închei cu ea. Bărbații de vârsta mea, mi-a scris ea, nu știu, dar au numai prostii în cap. Cică vroia un bărbat ca mine, care să-i hrănească sufletul. De parcă eu aș fi putut hrăni un suflet! Dar ea a ținut-o pe a ei, cum că tot ce spun o unge la inimă. Eu nu mă simt, ca alți bărbați, măgulit când o femeie se interesează de mine. Dimpotrivă, reacționez aidoma uncheșilor ursuzi din basme, care nu primesc nici noaptea musafiri în locul unde se încălzesc și se înfruptă ei. Poate că prima mea iubire, neîmpărtășită, chiar dacă de mult veștejită, să-mi fi lăsat sechele. Sau poate că am avut dreptate declarând într-o vreme: solaristica, singura mea iubire! Însă știam că nu e așa. Devenisem, de fapt, cu vremea, dintr-o strălucită minte a speculației științifice, cum se spunea despre mine... nici măcar un savant, ci mai degrabă laborant. Făcusem ceva descoperiri tot analizând mostre de pe Solaris, îmbrăcat în halatul meu alb și scrobrit, cu degetele gălbejite de reactivi, de parcă aș fi ținut în ele o veșnică țigară... descoperiri mărețe, ce mai, de vreme ce am fost ridicat în slăvi, la statutul de geniu, de-un ziar... și, ei bine, nu ajungi, când dobândești o laudă, oricât ar sfrunta adevărul, s-o crezi și să rămâi orgolios pentru tot restul vieții? Ce e drept, sunt mai altfel, admirația și invidia oamenilor nu m-au atins... iar mai apoi, febra solaristicii a trecut, interesul în jurul planetei organice s-a stins treptat... și păbind strălucita planetă, m-am întunecat și eu cu ea odată. Și iată-mă în pragul vârstei de jumătate de veac, când aud de la Hari, femeie de nici treizeci de ani, niște vorbe hazlii și enervante: „poate facem un schimb de mesaje“. Ca niște școlari idioți. De nu cumva Hari a fost ironică, dar nu, nu a fost, nu mă înșel în astfel de privințe, am fine antene. A bravat mai degrabă ca un copil. Și asta nu se putea datora decât interesului ce mi-a purtat din prima clipă. Însă de ce să-mi poarte interes? Erau bărbați destui pe lume. Mulți dintre ei mai tineri decât mine, majoritatea mai frumoși, destui mai bogați, suficienți strălucitori în societate. Eu, în societate, eram șters. Ba chiar sufeream o formă ușoară de agorafobie. Probabil eram și puțin mizantrop. Uneori mă suspectam de-o formă latentă de autism... Ei bine, am conchis, este interesată de sprijinul ce i l-aș putea da în plan literar, fiind iubitoare de literatură și Muzele nu-i dau uneori pace, probabil noaptea, cum li se întâmplă multora.

N-a trecut mult și Hari mi-a trimis romanul despre care-mi vorbise și a repetat că vrea să-l citească și să-i dau un verdict. M-am apucat de el, deși cam fără poftă, dar trebuia să-i dau fetei un răspuns. Pe când îl citeam, mi-a părut că l-a scris doar ca să-i facă în ciudă fostului soț. Să-i arate ce comoară pierduse. Și m-am gândit că s-a lipit de mine din același motiv. Însă dacă vroia să-i facă în ciudă, putea alege pe oricare altul, fie și pe fostul meu coleg de facultate cu care se întâlneau la terasă, Paul. Hm, nu, mi-am spus îndată. Paul, deși fost decatonist, arătos, era un anonim, iar ea avea nevoie de-o vedetă! Și cum n-ar fi putut ajunge la una reală, din showbitz sau din sport, s-a mulțumit cu ce i-a stat la îndemână, un ins puțin savant și puțin scriitor și, după noroc, destul de bine cunoscut în lume. Eram convins că femeile sunt capabile de asemenea răzbunări. Și chiar dacă răzbunarea se petrece doar în mintea lor, important e că se simt pe deplin răzbunute. Cam asta bănuiam că plănuise Hari, în vreme ce-i citeam, pe sărite, romanul. Era un roman... hmmm... siropos.

* Fragment din romanul cu același titlu, în lucru.

Ovidiu DUNĂREANU

Istorii cu șarpele înaripat

La miezul acelei nopți clare și neclintite, peste sat a trecut ceva ca un vălătuc de foc și l-a scormonit dintr-o parte într-alta a lui cu un șuier mai grozav decât al sirenei de la moara lui Kemal.

Oamenii și animalele s-au zbătut amarnic în somn și s-au perpelit în așternuturi. Unul care ieșise taman atunci, să se ușureze în mijlocul bătăturii și căasca mahmur ochii pe sus, a doua zi a zis că a văzut balaurul înaripat zburând pe deasupra caselor și curților. Zvonul s-a răspândit ca pojarul și a spuzit buzele tuturor. Iar sătenii noștri, după cum știm că le era firea, n-au scăpat prilejul și s-au pornit pe înșirat a fel de fel de povești cu namila de șarpe, ținute ascuns în ei, care de care mai neobișnuite și mai amețitoare, că te zărgheai de-a binelea, ascultându-le. Născocite sau nu, ele incendiau gura și închipuirea la toți.

– Deunăzi, la câmp, după prânz – mărturisea Vasilică, băiatul cel mic al lui Anghel și al Sultanei Banu – mă trimite tata să adăp boii, jos, în japșă. Îi iau și cobor vâgăuna la cișmeaua de piatră a colonelului Damian. Acolo îi las să bea pe săturate, mă răcoresc, și eu, în apa rece din uluc, și așa ud o pornesc înapoi la deal, mânându-i încetinel din urmă. La jumătatea pantei, boii fornăie îngroziți și înțepenesc locului. Nu-i mai pot urni nici un pas, chiar dacă rup joarda pe ei. „Ce boalele i-o fi apucat? Că până acum, de când îi aduc eu în japșă, nu mi-au făcut niciodată una ca asta!” – mă întreb și mă mir, surprins, în sinea mea. Iar când mă uit înainte, să mă dumiresc de ce s-au împiedicat, simt că îmi îngheață broboanele de apă pe mine, că mă furnică fiori pe șira spinării și că mă cuprinde dărdăiala din toate încheieturile. Trupul – gros ca pe picior, negru-verzui pe spate și galben-auriu pe burtă –, al balaurului, tăia de-a curmezișul, asemenea unui buștean, cărarea. De o parte și de alta, pe coastele râpei, nu i se vedeau nici capul, nici coada, de lung ce era.

Mă prind sănătos cu mâinile de coada boilor și răcnesc la ei să-mi crape bojocii. Încurajați de zbiețele mele, plăvanii saltă peste șarpe cu mine cu tot, și mă târăsc nebunește, mai mult mort decât viu, până sus la gura jepșii în hotarul pământului nostru, unde cad și leșin, scuturat de friguri. Tata și frate-miu Nicolae, când mă văd în ce hal arăt – galben ca turta de ceară și zdrelit pe burtă și pe picioare – se crucesc. Neștiind ce s-a întâmplat și ce am, îmi sar în ajutor cum se pricep. Mă forțează să trag câteva înghițituri de apă, apoi mă stropesc pe față cu ea, îmi oblojesc rănile cu cârpe umezite și nu înțeleg o iotă din ce aiurez și bălmăjesc eu printre sughițuri. De-abia după vreo două ceasuri și mai bine îmi revin din sfârșeală și din spăimântare și izbutesc să le spun lămurit ce-am văzut și ce-am pățit...

– Țin minte că eram tânără și că mă prinsese înserarea, de una singură, la sapă la porumb, dincolo de dereaua almalâienilor – povestea Bouroua, cea de o sută douăzeci de ani, pe care dacă o vedeai la chip, nu-i dădeai mai mult de cincizeci, și care, la viața ei, le trăise, le auzise și le știa pe toate. Mă înverșunase să termin rândurile rămase, ca să nu mai bat, și a doua zi, atâta cale. La plecare, în loc s-o iau pe deal, pe lângă pădurea lui Gagea, ca în zilele alelalte, am tăiat-o direct pe ceair și am ieșit pe vale la drumul ascuns. Cum am intrat pe el, cu sapa la umăr și legătura cu lucruri vârată pe coada ei, am întins pasul. Până să ajung în drept puțul sec al lui Stan Paliu, se întunecase de-a binelea. Călcam și nu zăream la doi pași, parc-aveam orbul găinilor. Când să trec pe lângă puț, nu știu ce m-a îmboldit și mi-am aruncat ochii pe băjbăite la el. Și ce mi-a fost dat să văd?! La gura lui pâlpaia o văpaie care-i înălbea ca marmora ghizdul pe dinăuntru. „Na-ți-o bună! Te pomenești că am vedeenii?!“ – mi-am spus și mi-am frecat pleoapele cu buri-

cele deștelor și am privit iarăși. Fumuiagul de lumină tremura tot acolo nepieritor. Am iscodit în lături. Nici țipenie. Doar bezna umedă. Probabil că vreun întârziat de ispravă, ca și mine, aruncase vița uscată ori tufele tăiate de prin vie în el, le dăduse foc, și-și luase tălpășița la spinare, să nu-l prindă noaptea pe coclauri – am judecat cum ar fi putut sta, după mintea mea, lucrurile. Dar din fântâna părăsită nu răzbeau, nici pic de fum, nici trosnet de lemn ars, ci numai o forfotire și un vâjâit ca ale unui vârtej ce se zbucliuma să răbufnească afară din hăul pământului. Ei, dar ce blestemăție o mai fi și asta?! – mi-am zis. Și cum nu eram io aia, care să se piardă cu firea din te miri ce bazaconie, mi-am luat inima în dinți, m-am apropiat tiptil de marginea fântânii și am căutat curioasă și încurcată într-însa. La trei-patru stânjeni în adânc, pe fundul ei sterp, colcăia și străfulgera o grămadă de șerpi de toate neamurile și mărimile. La câmp, mai nimerisem io peste câte un șerpoi, când își schimba pielea prin gropile cu măracini ori făcut covrig ca o baligă, cocându-se la soare în mijlocul drumului, sau încolăcit pe piciorul vreunei vaci căreia-i sugea ugerul, ori când mânca lapte cu copiii mici din aceeași strachină, dar peste atâția strânși câtă frunză și iarbă la un loc, niciodată. Frica m-a secat la ficați. Și cât eram io de vitează, m-am înmuat, cu coatele sprijinite de buza de gheață a fântânii, ca lovită de dambla. Simțeam cum mi se jilăvește rochia fierbinte pe trup și că picioarele nu mă mai ascultă. Inima-mi zdupuia, să-mi spargă pieptul. Răsuflarea mi se îngreunase, iar ochii, zgâiți cât cepele, gata să-mi sară din cap, nu mi se mai rupeau de la ei. Înlemnisem ca o momâie năruită și speriată, ne mai fiind stăpână pe mine. Pluteam parcă într-un vis, altfel decât o făcusem până atunci. Într-un vis în care eram fără vrerea mea părtaşă la cel mai tănuit și de necrezut dintre secretele târâtoarelor. Spurcații scăpărau precum jarul și foșgăiau, surzi, în călduri, unii peste alții, făceau ocoale, se înălțau și se băteau, sâsâind, de te sculau din morți și-ți băgau și mai rău spaima în oase. Din vârful limbilor despicate, suflau o spumă de culoarea cârmăzului, ca o risipire de funigei, ca o dantelă de abur în destrămare. Când scuipătura aia a lor s-a adunat cam cât o moviliță, în bujorul inimii ei strălucite, a-nceput să se aleagă și să fiarbă piatra scumpă. Întâi a licărit cât un grăunte de nisip, apoi a sporit, sclipind, cât un ciob de sticlă, ca să lucească orbitoare, pe nebănuite, cât ditai diamantul, întunecându-le la lighioane vederea și sleindu-le de puteri. Să le fi văzut cum cădeau secerate! Să le fi văzut ce se mai zvârcoleau chiorâte! A naibii să fiu, dacă vă mint sau exagerez cu ceva. Cel de Sus, mi-e martor. Și pân' să se dezmeticească șerpălăii ăilalți, unul tânăr, de vreo trei-patru metri, ca un curcubeu scânteietor, singurul de-alminteri care nu pățise nimic, s-a repezit năprasnic, a înhățat piatra scumpă și a înghițit-o cât ai zice pește. Timpul parcă lăuzea. Io aproape că eram fără suflet în mine, mă pierdusem de tot, moleșită ca o otreapă, scaldată în sudori reci, uluită și îngrozită. Presimțind ceasul rău, o buhă mare și neagră s-a desprins de pe craca unui roșcov căinesc din apropiere,

a fâlfâit greu, țipând ca scoasă din minți pe deasupra mea și a dispărut peste muchia malului de lut pe sub care se afunda drumul. Și, cum vă spun, nu-mi credeam ochilor. În câteva clipe, șarpele mlădiu, ager și nespus de frumos, s-a făcut balaur. Trupul i s-a lungit de zece ori pe cât îl avea și s-a îngroșat ca un butuc. Solzii spoți cu foc i s-au lățit și boltit cât olanele de pe casă. Pe spate i-au crescut ca la lilieci aripi zdravene, iar pe burtă, gheare de cartal întocmai unor căngi. Capul i s-a mărit cam cât cel al unui miel. Vijelii sălbaticice izbucneau din găvanele lui aprinse. Jivina a țâșnit prin hornul puțului în sus, bubuitoare, ca trăsnetul, și a zburat la dracu' în praznic, însângerând, asemenea pojarului lunii când răsare, înaltul cerului și pierită a fost. În avântul ei, pe mine m-a pârjolit și m-a aruncat cât coala cu zgaibaracele în sus, de eram să mă tai cumplit în sapă. M-am ridicat golită de sânge, mi-am strâns lucrurile, cum am putut, de pe jos, și până în sat am ținut-o tot într-o goană. Când am ajuns acasă, brusc s-a dezlănțuit prăpădul pământului. Preț de o noapte și o zi, crivățul a călcat în picioare tot ce i-a ieșit în cale, Dunărea a urlat cerând suflet de om, norii s-au bolovănit pe sus, a fulgerat și a tunat fără cruțare și fără să cadă în schimb o picătură de ploaie, de-am crezut că cine știe ce pacoste ne va mai paște. Ei, dar pân' la urmă nu s-a-ntâmpat nimic anapoda din ce mă așteptam...

– Azi noapte, spre ziuă, împreună cu alde frate-miu Milian și Dinuș am dărmat casa cu rângile și topoarele, să prindem șarpele – se spovedea, tânguindu-se, negru de supărare, Ion Duda, trecătorilor și vecinilor care zăboveau lângă gardul lui și se uitau prostiți la casa cu zidurile sfârtecate și prăbușite, cu beciul și temelia ciopârțite și spulberate ca de detunătura unei bombe. Și doar ce-o ridicaserăm, cum bine știți. O bijuterie de casă. Întoarsă după soare. Îți fura ochii, când o priveai, și-ți era mai mare încântarea să stai în ea. Am tras, pe brânci, ca niște robi, cu nevastă-mea Victorina și cu fică-mea Dița, să facem chirpici la țelină. Am alergat cu oamenii și căruțele la Canaraua Fetii după piatră, la pădure la Iormac după martaci de salcâm, la ghiol la Bugeac după stof și la Călărași, cu bacul, după scânduri. Am cheltuit bani nu glumă cu meșterii și salahorii, cu materialele. Am făcut clacă, de i-am bulgărit podina, că mulți dintre voi ați venit atunci și ne-ați ajutat. Îi pusese răm lemnăria: podele, uși, ferestre. O lipiserăm și o văruserăm lună pe dinăuntru. Mai aveam să-i dăm o mână de muruală și un strop de var pe-afară și, gata, terminam cu ce-a fost mai greu. Pe urmă, cu mila lui Dumnezeu, duceam la bun sfârșit și mărunțișurile alelalte de care avea nevoie. Ne și mutaserăm în două odăi. Eu cu femeia în una, iar Dița singură în alta, că de, mâine-poimâine este, și ea, fată de măritat și nu se cade să ne rădă lumea. „Mămică, taticule, ne zice acum două zile, codindu-se, cu jumătate de gură, dar bucuroasă și împurpurată ca focul în obraji, mi-a trimis vorbă Marian Buturugă, pădurarul din Lipnița, pe care l-am cunoscut de Paști la zbor la noi, că vine să mă pețească!“ Vestea ni s-a înfipt ca un cuțit drept în piept și ne-a lăsat fără replică.

Numai de asta nu ne ardea nouă acum, când mai aveam atâtea de făcut la casă. Măritatul ei cu buricul verde și nuntă fără zestre ne mai lipseau. Eu am fixat-o pe Victorina, iar ea pe mine, și n-am mai avut nevoie de alte lămuriri. „Haida-de! I s-au aprins călcâiele Diței după ăla și-a intrat în săptămâna chioară! Dar dacă așa i-o fi scris? Dacă el i-o fi ursitul? Om trăi-o și pe-asta, că după cât se vede, n-avem încotro, și om vedea ce hram poartă pădurarul“ – mi-am spus și m-am împăcat cu gândul. Știam, din auzite, că ai lui Buturugă erau un neam mare și dat-dracului de vrednic și de unit. Când unui băiat de-al lor îi cășuna pe vreo fată, indiferent din ce sat sau a cui era aia, se făceau luntre și punte și cu ea îl însurau. Așa că, aseară când să ne așezăm la masă, hodoronc-tronc ne trezim că bate și că strigă cineva la gard. Mă ridic și ies ca tot omul, să văd cine putea să fie. Ajung la poartă și o deschid. Un vlăjgan subțirel, îmbrăcat din creștet până-n tălpi în ținută verde – pălărie cu șnur, cămașă cu nasturi pestriți, pantaloni pană, cizme scurte, tașcă de piele cu o curelușă petrecută pe după umăr –, mă ia mieros: „Bună-seara! Primiți cu peșitul?“, și fără să mai aștepte, dă să treacă, pe lângă mine, în curte, ca la el acasă. „Bună-seara! Primim!“ – îngâim eu, îngăduind-i să intre, cu un nod în gât și cam dat peste cap de îndrăzneala flăcăului. Boian, câinele nostru, care te rupe dacă te simte că ești străin, la un pas în urma mea, îl adulmecă neliniștit și dispăre ca glonțul, scheunând, prin fundul grădinii. Victorina și Dița pe pragul antreului, emoționate, își frământă mâinile și-l poftesc înăuntru, scuzându-se că suntem cu casa în lucru, că ne-a nimerit nepregătiți, tocmai la masă, că e binevenit să ia loc să mănânce cu noi un castron de lapte cu mămăliguță, că așa și pe dincolo, știți cum se vaită femeile. De-abia la lumina lămpii, când sta dinaintea mea la masă, și lipăia cu o plăcere ne la locul ei laptele cald din castron, reușesc să-i iau mai pe deslușite seama. Și trebuie să recunosc sincer, înghiți-l-ar flăcările și smoala iadului să-l înghită, că era tare drăguț. Cum se zice, îl avea pe vino-ncoace, care le făcea pe fete să fie moarte după el. Smead la chip, cu degetele și încheieturile mâinilor subțiri, delicate, de domnișoară, cu măceșele crude ale ochilor bântuite de luciri gălbui, primejdioase, vădind o smerenie fățarnică, se potrivea cu Dița noastră ca tăiați dintr-o bucată. Fata, udă toată, îl sorbea galeșă din priviri, fără să se ferească de noi. Netrebnicul o pironea pe sub pleoapele pe jumătate deschise, ținând-o ca pe o pradă sub puterea zâmbetului său lunecos, de mie și nevesti-mi ne crăpa obrazul de rușine. Făcându-ne că nu vedem și că nu punem la inimă, mai în glumă, mai în serios, flecărind de una, de alta de la noi și de la el din sat, și nici nu știm când ajungem la miezul nopții. Atunci, ca să ieșim basma curată din tărășenia asta, eu și Victorina ne ridicăm, ne întindem și ne dezmoțim încheieturile, căscăm cu gura până la urechi și-i spunem să ne ierte și să înțeleagă că e târziu și că ne-a ajuns oboseala, că nu mai putem zăbovi și că de-acum trebuie să mergem cu toții la culcare, dimineața având să ne sculăm devreme fiindcă ne aștepta treabă multă.

Nu uităm să aducem vorba și despre motivul venirii lui la noi. Îi dăm de înțeles că ne-a făcut plăcere să-l cunoaștem, că în privința măritășului Diței nu era nici o grabă și că de îndată ce-om lua o hotărâre, l-om anunța, să nu-l ținem incurcat. Iar pentru că, la ora aia, nu mai găsea pe nimeni dispus să-l ducă la Lipnița, îl rugăm să rămână la noi și să se culce în odaia Diței, ea mergând să doarmă, peste drum, la alde frate-miu. Și cum zicem, așa și procedăm. Ne împrăștiem care pe unde suntem împărțiți, suflăm în lampă, și ne vâram în așternut. Întunericul și zăpușeala înecă spornice casa. O muțenie de dincolo de lume ne înfundă urechile. Ne răsucim când pe-o parte, când pe alta, chinându-ne să punem geană peste geană, dar somnul nu se lipește de noi. Gânduri năvalnice ne năpădesc și ne poartă cu ele aiurea, la fel și fel de griji și de încurcături, unele fără nici un înțeles. Cu ochii în tavan așteptăm cântatul dinspre ziuă al cocoșilor, dar, nici el, nu se lasă deslușit cu una, cu două. Și cum adăstăm noi așa, ursuzi și zborșiți, deodată, Boian începe să latre furios spre scara antreului. Găinile, trezite, se agită în agud și cotcodăcesc de parcă s-ar fi repezit uliul în ele. Iapa, înfiorată, nechează de se cutremură șura și nu-și găsește locul, iar jderii părăsesc de-a valma podul prin răsufătoarea acoperișului, lunecând peste țigle. Din odaia de-alături, ne răzbesc în auz scârțâitul neobișnuit al patului și foșnetul cearșafurilor răvășite. Eu și femeia ne dibuim cu mâinile prin întuneric, fără puțința de a rosti o vorbă. „Dincolo se întâmplă ceva! Să vezi că amerezata de Dița și-a pierdut capul, a fugit de la alde frate-miu, s-a furișat tiptil înăuntru și se află în desfătări cu pădurarul“ – îmi zic și simt că-mi sare parcea. După cum mă strânge de degete, înțeleg că și Victorina are aceeași bănuială. Ca mamă, neputând îndura o așa necuviință, sare dintr-o zvâcnire, aprinde lampa, își trage capotul pe ea, iese pe sală și, spumegând, dă buzna în odaia fetei, să le tragă un perdaf, de să le meargă fulgii. Și numai ce-o aud că țipă înfricoșător, c-am crezut c-a scăpat lampa din mâini și-a luat casa foc. Într-o fulgerătură sunt lângă ea. În încăpere, ia-i pe Dița și pe Marian Buturugă de unde nu-i! În pat, peste cearșafurile albe, curate, se lăfăia, dormind dus, un șarpe verde, care lăsa în urmă orice imaginație, de arătos și sclipitor ce era. Deșteptat de gălăgie, blestematul se desface din rufe, lunecă pe lângă picioarele noastre în tindă și se strecoară în temelia casei printr-un găuroi care răspundea în beci. Nu știu de unde mai am puteri să mă duc să-i scol pe Milian și pe Dinuș. Nu știu când ne întorcem cu topoarele și răngile. Nu știu când culcăm totul la pământ și răscolim disperăți prin dărâmături să punem mâna pe el și să-l omorâm. Un șarpe ca ăsta, dacă trece de trei metri și timp de șapte ani nu-l vede nimeni, se schimbă în balaur. Dar, cu tot chinul și sacrificiul nostru, nici gând să-i dăm de urmă. Mare minune să nu se fi făcut nevăzut, cum am auzit eu că are puterea să se transforme o astfel de lighioană, când este incolțită...

Stelorian MOROȘANU

Învățăturile neabjurate ale mârșăviei-sale Stelorian I-ul către nepotul său Alessio

Alessio, pentru a fi bine înțeles: nu ieși din rândul Lumii, nu te pune de-a curmezișul progresului Omenirii – altfel, amenzi sunt consistente, trei zile de câte 100 de ore nu ai voie să înjuri! Și, pentru a nu ieși din rândul Lumii, dimineața, de cum te-ai trezit, trebuie să faci lucrul fundamental, lucrul care ne-a adus în acest stadiu de progres și civilizație, adică să te întrebi: și-adică, de ce m-am trezit?! Ce, nu se răsturna gogoloii și dacă eu dormeam?!...

Ei, după ce îți pui această întrebare fundamentală și după ce te gândești puțin la ea, o oră-două, numai apoi ai voie să mănânci ceva, o gustare simplă – șase ochiuri prăjite, cinci crenvuști groși și trei felii de telemea, ajutate de o salată la fel de simplă, din patru sortimente de legume autohtone și exotice; nu te uita că în curând se va face de prânz, ca să ajungi la prânz ai nevoie de putere, așa că încearcă să bei și o cafea cu lapte și un suc de mango, să fie acolo...

Să scuipi de deochi și să te uiți mereu pe la colțurile casei, să nu apară kantienii – care au darul de a-i pune în cur pe cei slabi de înger; fii puternic, precum strămoșii tăi, mai ales când te vor momi să faci un transplant, să-ți facă o grefă de lege morală în tine și să lase ceru-nstelat pe-afară!... Fii puternic!, acceptă doar grefa de cer instelat, legea morală lasă-le-o lor, s-o vândă sudanezilor!...

Să nu omiți, Alessio, fundamentul oricărei zile reușite, nu omite să pornești ziua (chiar dacă, de cele mai multe ori, pornește la manivelă) cu o tabletă de trufie crudă, cu eliberare prelungită; și nu uita: acum trebuie să dai gaură cu burghiul unei raze de soare care a pătruns prin fereastra ta, să se scurgă lumina într-un butoi de p.v.c.,

să ai lumină în nopți când...cine știe?, n-ai să poți plăti Soarelui factura...Hai, dă-i gaură și ai grijă să strângi bine capacul la butoi!...

Alessio, așa-i că nu ți-am răspuns la întrebarea „de ce a trebuit să mă trezesc și astăzi“?...E firesc, nu toată lumea e dotată de la natură să răspundă la această întrebare, e o întrebare grea la care ai nevoie de elemente ajutoare, câteodată de rangă și cric, pentru a nu mai pomeni de faptul că, de obicei, înainte să-ți pui o întrebare de calibrul acesteia, o lași la fezandat de cu noapte, cu foi de dafin, piper și vin alb; e firesc, zic, să nu-ți poți răspunde, în această primă fază a zilei, așa că sfatul specialiștilor – după care m-am ghidat și eu – este următorul: împachetează întrebarea în vată, ca pe un șobolan sedat și las-o la umbră; vei veni să o ridici când va miroși a biserică închisă de doi ani...Până atunci, servește un coniac „Courvoisier“ – fără să uiți „Kent“-ul aferent – și fii hotărât în subconștientul tău să rezolvi și această zi – că nu s-a născut încă ziua care să te înfrângă pe tine!

Nu uita încă o operațiune esențială, în lipsa căreia ziua va avea gust coclit: să dai vântul cu sacă!

Alessio, vin și spun: nu te lăsa sedus de vorbele frumoase, care te îndeamnă la fapte pe măsură! Se vor găsi mulți care să vină și să-ți spună: „Alessio, hai să facem rahatul praf!“; numai că tu, după ce vei scoate din cutiuță neuronul de platină și-l vei monta, îți vei da seama că rahatul praf poți să-l faci oricând – așa că și poți amâna până-ți crește păr în palmă; când îți spui aceasta, când îți spui multe altele și o lingoare de sfârșit de lume stă să te

înghită, salvează-te: fii controlor de zbor al escadrilei de fluturi de varză și a muștelor de cozonac!

Nu uita să fii mereu cu ochii pe cer, să nu apară, parașutându-se, echipa Kantienilor – care să-ți propună un abonament pe doi ani la legea morală, oferindu-ți ca bonus un cer înstelat; fă mereu fumigații, să nu se poată parașuta, iar dacă, totuși, se parașutează în bătătura ta, nu dispera – încheie un abonament de tip Ribentrop-Molotov și cere bonusul de cer înstelat pe loc, bonus pe care îl vei vinde americanilor, să aibă unde să-și trimită sateliții...

Și nu omite continuarea beată a oricărei zile reușite, nu omite să înghiți, cu puțin gin cubanez, o tabletă de magnonimitate – chiar dacă efectul ei nu se vede cu ochiul liber, chiar dacă efectul ei nu se vede, de obicei, mai niciodată...

Alessio, cât zici că s-a făcut ceasul?... Un fărtoși și ceva?... Doamne, ce repede trece timpul, când ești hotărât să bine-meriți de la Omenire!

Acum, trebuie să fii convins că e ora când e musai să participi la construcția Lumii; că vei fi la lopată, că vei fi la roabă, că vei mâna îngerii care calcă lutul sau vei fi doar normator al furnicilor care ard cărămizi – important e că participi.

Ce spui?... Că încă nu îți vine?... Dar cui îi vine așa, tam-nesam, de-abia te trezești din somn și gata – hai, copile, la lupta cea mare?!... Așa că, ia-o blând: cercetătorii din Rwanda au stabilit că, la ora 10, dacă mai bei o cafea Marghiloman, nu ți se mai zbate ochiul stâng – cel pe care l-ai pus la gaura cheii, când ai privit-o pe Rashe-lica și... ce e mai scump decât sănătatea omului?... Să ai grijă, ocupat cum ești cu prepararea Marghilomanului, s-ar putea să uiți să tai uruiala pentru fluturii-templieri; înnoadă-ți o ureche, să ții minte...

Alessio, știi: se apropie zenitul... Și-o întreagă lume ar putea sărbători, o întreagă Lume a dat hrană morală Conștiinței – făcând fapte bune, așa cum se cere în „Manualul de trecere a babelor peste Styx” și în „Manualul de mecanică și obstetrică a...”; o întreagă lume este aproape de a exulta – ca o găină care mai trebuie să pună bănuțul la ou, după care direct în oala cu borș!

Iar tu, tu, în acest minunat concert universal al umanității conștiente, tu, dragă Alessio, nu te lăsa deturnat, fii om, paraom, supraom și metaom, fii șurubul și piulița, cartoful și gândacul de colorado, fii Exponentul Suprem al Conștiinței Tândălitoare și lasă, naibii, zenitul să se apropie!, asta e treaba lui de zenit, treaba ta e să pui în beci, la rece, un harbuz, să nu te ia vipia pe nepregătite!

Dacă ai terminat de băut cafeaua Marghiloman – și, după câte văd, ai terminat – bagă de seamă la șarpele casei, la moș Uroboros – că trebuie să-i dai niște lapte, cu biberonul; și mai dă-te jos din frunza de lotus, mai las-o să respire, mai mută-te pe căpița de orhidee!...

Alessio, nu băga în seamă când toți te vor îndemna să mergi la „miezul lucrurilor”; lucrurile au o infinitate de miezuri și niciodată nu le vei putea descoperi pe toate! Mai puțin tragic, mai uman este să lași lucrurile să-ți ofere câtă deschidere vor ele, să nu li se ofilească misterul pe care-l invocă toți și după care urlă toți – atunci când îl zburătam în nevolnicele noastre penetrări.

Dacă vrei, fă așa: ia un lucrușor, un lucrușor nebăgat în seamă și vezi dacă are „spiribanț”; cum îți dai seama?

Simplu: dezghioacă-l și dacă are rest, atunci merită să-l primești în casă, merită să ceri – de la Donatorul Suprem – încă o viață, pentru a te ocupa de acel lucrușor, care – hai să-ți dau un exemplu – poate fi Spulberatorul Stării de Greață, în trei trepte și una de rezervă.

Amiaza e coaptă, ziua chiar stă să se desprindă de pe creanga Veșniciei, numai tu nu știi încotro să o apuci: spre intrauterinul ferice sau spre extraexistențialul infam?... Înainte de a te hotărî, nu omite: o zi, ca să aibă culoarea buclilor de îngerite, trebuie numaidecât pigmentată cu un strop de rasol de Vanitate – nuanță ce se află în imediata apropiere a albastrului de Prusia și a verdelui de vomă; și, la ora asta din zi, e vremea să cauți păduchi în capul seninătății.

Alessio, îți voi spune un mic secret, pe care l-am descoperit greu, după o viață de observații și experimente: să umbla întotdeauna în dorul lelii – căci nimeni nu te va putea acuza de non-combat! Neîncredătorilor, să le explici așa: suntem dați pe pământ să ne găsim jumăta-tea, adică lelea; lelea își caută și ea jumăta-tea, drept care e să umblăm în dorul lelii – pentru a împlini menirea; a umbla în dorul lelii înseamnă a ne accepta responsabilitățile ancestrale, a trage spre Destin și Vocație ca musca la vișinată!

Umblând în dorul lelii, vei mai fi parcurs o bucată de zi și, drept să-ți spun, chiar am uitat cât e ceasul; oricum, stai pe lângă casă, că acușica se face de prânz...

Să nu uit: i-ai făcut injecția antidelir crinului care s-a îmbolnăvit ast-noapte?...

Alessio, cu perseverență – și luând exemplul de la marii bărbați ai Lumii – vei ajunge și la masa de prânz, punct nodal al devenirii ființei și al futurologiei retroactive!... Să nu te lași derutat de crainicii falși ai Cetății, care te vor chema la Jocurile Olimpice cu o singură probă – săritura peste prânz: refuză gloria și ovațiile doctorilor și groparilor și atacă – dacă mai ai vreun strop de vlagă – prânzul, din toate pozițiile și din toate direcțiile, până la victoria finală; doar atunci te vei putea culca pe lauri, doar atunci vei putea dormi pe lauri până după-amiază, până la ora gustării – care are frumusețea și misterul crepusculului și este oră sfântă până și la eschimoși, până și la boșimani!... Să nu te lași derutat, deviza să-ți fie: decât cinci medalii muncite, mai bine cinci prânzuri gratis!, timp în care va trebui să-l eviți, neapărat, pe taică-tău...

Alessio, acum când o torpoare beată se propagă în tine, în cercuri concentrice, pornind de la ombilic, ai vrea să știi cum arată o zi din viața mea – să le poți râde în nas celor de la Comitetul Înaltelor Nenorociri; îți voi spune, mai ales că sloganul șub care am luptat sună așa: ghilotinați-mă, că tot n-o să-mi pierd capul pentru atâta lucru!

Așadar, povestea ar putea începe acolo unde eu trebuie să mă trezesc, lucru care mi-a fost cel mai greu în viață și căruia nu i-am putut înțelege niciodată rostul, de unde și încercările mele cotidiene de a amâna momentul; mai ales că nopțile, pe când alții se gândeau la demografie și la strungurile care-i așteptau, nerăbdătoare, eu ce făceam? – în afară de faptul că scriam exerciții de dorlota-re, mädărare și furlandisire, înafară de faptul că mai și iubeam, uneori prin corespondență?... Și totuși, mă trezeam în jurul amiezii, fericit ca un porc proaspăt scovit,

gratulând Lumea și devenind – pentru jumătate de oră – bancomatul de extras înjurături!

După spasmul galant al nopții tocmai trecute, nu era deloc ușor să mă situez la sud de nadirul speranței și eram susținut, în încercarea de a trece peste momentele stimpalide, de rânjetele mele cataleptice; erau momente când aș fi recitat în Piața Lapidarium „Tratatul Stelorian despre gingășia ferocității intrinseci“, erau momentele când aș fi fost în stare să scriu dintr-o răsuflare „Tratatul despre evitarea vieții“!

Îmi amintesc că mă (a)trăgea de atenție foamea... Se prezenta la mine aceeași foame de fiecare zi, cu toate că-i atrăsesem atenția că, de mult, plecase și ultimul euro de la mine – lăsându-mi memoriile sale -, spre albe zări de farmec pline (parc-a mai spus cineva asta...); erau clipe când trebuia să descopăr noi strategii și resurse în afară de a nu face nimic, când trebuia să găsec noi paradigme în arta de a respira de unul singur; erau clipe când aveam nevoie de seninătate subcutanată, căci trebuia să reinnoiesc „Tratatul de bună vecinătate cu Dumnezeu...“

Așa că, mai mereu, miroseam la radio o tufă de leuștean – să îmi fac poftă de mâncare! – și mă duceam în bucătărie; doar că aici, castronul – la fel de flămând ca și mine – îmi mâncase și ultimele fasole din borș, niște fasole debusolate și trădătoare!... Mă întorceam lângă radio, într-o stare de spirit pe care ți-o închipui; mi-ar fi făcut bine, în acele clipe, să ascult un program care să-mi detalieze cum se face baie unei stări de spirit mizerabile: ți-ai găsit!, la radio puteam asculta cum cădea promoroaca pe stâlpii de telegraf din Sierra Leone!... Și, de parcă nu-mi era de ajuns, la ușă apăreau fel de fel de comis-voiajori, care mă îndemneau să cumpăr ultima broșură apărută – „Tehnici terrene de obținere a clarului de lună, pentru folosința poezilor lingavi și a populației neo-sămănătoriste“!... Le mulțumeam și-i refuzam, eram deja un sămănătorist care nu se abătuse niciodată de la doctrina învățată în clasele primare, când abecedarul mi-a devoalat clar „Hermeneutica pelizoniei vociilor auctoriale la dovreacul porcesc“.

Cum foamea începea să-și bată joc de mine, mă întorceam în bucătărie, cu gândul să încropesc ceva; castronul care-mi mâncase ultimele fasole râgâia fericit și, ca să nu fac o nefăcută, îl băgam în dulap, să-și facă siesta; tot ce reușeam să încropesc era o „Oadă regalelor pârjoale, în sosuri tăvălite“ și un „Eucomion pentru Excelența-Sa Ostropelul de Pui“, în timp ce ascultam la radio „Concertul pentru gemete și litiază renală“ și „Melancolia unei pietre, fost ambasador la Curtea unui Cap Sec“.

Doamne!, ce poate face foamea din om!... Nu-mi mai rămânea decât să fac ce mai făcusem (nu, nu eu am servit de model în „Mizerabilii“...), să-mi pun cămașa de astrahan și să particip la zilnicele saturnalii – când unul sau altul tăiau moțul primului lor gând coerent, când unul sau altul închinau în cinstea cezarienei reușite a primei lor idei; despre aceste desfătări regale mă abțin să-ți povestesc, ești prea crud și nu știu cât poate suporta carcasa ta; doar atât: dimineața, trebuia să mă trezesc iarăși și nu pricepeam, ioc, de ce!...

Alessio, spui că ți-ai făcut și somnul de frumusețe?... Bravo ție!, dar să nu omiți niciodată să dai bacșiș coșma-

relor, din dividendele obținute din exploatarea pământurilor tale de pe Lună – să nu te deranjeze și să sperie visurile de culoarea Mediteranei, pentru că visurile, dacă-mi permiți, atunci când sunt vizitate corect și în conformitate cu „Normativele visurilor indo-europene, supervizate de onorabilul Freud“, au consistența pâinii coapte pe jar de dragoste mocnită.

Dacă ți-ai făcut și somnul de frumusețe, dacă zenitul a trecut pe lângă tine și a avut bunul simț de a nu te trezi, consideră-te un aproape realizat: îți mai rămâne să iei gustarea de la ora cinci – și, dacă vrei o sugestie, ți-aș recomanda langoși cu brânză de vaci, tăvălite-n smântână -, apoi să aștepți ora cinci, care musai trebuie să fie o sărbătoare inerentă unei nopți viitoare, cu diafan încorporat. Între timp, pentru a reduce din numărul căscăturilor lungi și pentru a contribui la supraviețuirea Planetei, gândește-te la toate realizările contemporanilor tăi din această zi și concluzionează într-un singur fel: prea multă sudoare pentru o viață atât de puțină!

Alessio, cum?... ai fost atât de harnic, încât ai terminat și cina – somon fumee pe pat de trufe?... Mă înspăimântă hărnicia ta și aș fi un ingrat dacă nu te-aș preveni asupra unui fapt: vor veni mulți să te ademenească și să te deturneze de la adevăratul sens al vieții tale, vor veni mulți care să dorească a te face rabotor de unde hertziane, sudor de funigei sau țesător de pădăii, dar tu să-i refuzi pe toți, să nu-ți pese de bogăția care s-ar revărsa peste tine – practicând astfel de meserii -, tu să-ți dorești a fi numai crescător de timp, la ferma care se întinde cât cuprinde patul tău.

Acum, că mi-am luat și grija de a-ți spune acestea, știu că vei fi în dubii – ce urmează să faci; nu, nu te culca încă, du-te la Messalina, chiar dacă taică-său se joacă, în fotoliu, cu o gingașă bătă de arțar; treci peste acest amănunt și încearcă să o scoți la patricienele case unde se sărbătoresc, noapte de noapte, lupercaliile; și, chiar dacă nu vă va întâmpina Petronius, ci un bodyguard cu kalașnicov în bandulieră, intră și simte-te bine, simte-te ca ciuperca pe grămada de bălegar. Doar astfel vei putea ca, a doua zi, când vei lua de la capăt lupta cu micul dejun, prânzul și cina, să poți gândi corect și onest la umanitate, la zbaterea și progresul ei – căroră tu le ești o verigă esențială, le ești etalonul și compoziția care nu precipită.

Orice ai face, să nu pierzi din vedere comandoul kantienilor – care caută, cu disperare să-ți amorseze sub saltea legea morală, cea care să te facă a vedea deasupra ta cerul înstelat și stelele verzi... Pentru a te proteja, folosește metoda bătrânească, pe care am învățat-o și eu de la bunicul: ține pelin la grinda casei și dă cu sictir cât de des poți.

Și nu omite, Alessio, a încheia apoteotic o zi ca aceasta, nu omite să iei – înainte de a pleca la Messalina – o tabletă de superbie, tabletă cu eliberare instantanee și de care vei avea mare nevoie, mai ales atunci când veți audia, cu toții, „Barcarolă pentru directă de dreapta și spiț în testicul“, mai ales atunci când vi se va servi, tuturor, câteva felii de Paradis, însirocate cu puțină moarte...

(Din volumul-manuscris *Exerciții de dorlotare, mătă-râre și furlandisire*)

A murit Vitalie, ca prostu

Mă aflu în bucătărie și prepar un borș cu carne de rață mută. Acum tai varza și privesc pe sărite show-ul „Cum să devii milionar”. Sună soneria. O fi nevastă-mea. Pe semne că iarăși îi este lehamete să caute cheile în geantă. Merg în baie, îmi spăl mâinile, îmi aranjez șorțul de bucătărie „Bercato” cu imprimeuri de fructe și legume al soției și pornesc cu un zâmbet larg spre ușa de la intrare. Soneria zbârnâie cu disperare. Deschid cu un enervant „Buna dragă, dar cine s-a spânzurat mă...” și mi se termină cuvintele. Un bărbat josuț, cu față bugetă și cu o burtă ce se revărsă peste cureaua pantalonilor negri din stofă poloneză, îmbrăcat în cămașă albă cu dungii roșii, ține în mâna dreaptă două văzdoage roșii legate cu o panglică neagră și se uită zăpăcit la ținuta mea. Muțenia noastră durează o vreme. Tipul sparge primul situația.

– Aici trăiește Vitalie?

– Care Vitalie?

– Vitalie Secrieru, care a murit aseară?

– Nu, nu locuiește aici.

– Nu se poate, de fiecare dată, când veneam la el, ieșeam din lift și o luam la stânga. Am fost prieteni buni ...

– Nu, domnule, Vitalie stă la etajul 8 și cred că vă joacă cineva o farsă proastă. Ne-am întâlnit ieri dimineață în curte, venea de la serviciu.

– Dacă vă spun că a murit. Bine, mă urc până la el.

A venit liftul și personajul a dispărut, lăsând în urmă un val de parfum ieftin.

„Bun prieten mai are Vitalie”, am zâmbit. M-am întors în bucătărie și am continuat să orchestrez simfonia borșului. Totuși, tipul m-a problematizat, or, dacă-i o farsă la mijloc, apoi e una transfrontalieră. Uf, borșul e gata. Miroase a bunăstare și stabilitate. Închid aragazul, îmi scot șorțul, încui ușa, chem liftul și urc până la opt. Apăs soneria la 37, apartamentul cu o cameră, unde locuiește Vitalie. Nu deschide nimeni. Insist, fără rezultat însă. Îmi revin, chiar cred că-i o glumă din seria celor de la „Just for Luagh Gags”. Intru în lift și am tentația să opresc la cinci, unde locuiește Melania, verișoara lui Vitalie. Dar n-o fac. Am ieșit astăzi până la alimentara din curte și nu am văzut nici urmă de ștergar alb pe ușă. Va crede că am căzut în cap și e rea de gură.

Soției i-a plăcut mult borșul. “Ar trebui să mergi la cooking show-ul „Master Chef” mi-a zis, ai putea să ajungi în finală”. Nu i-am spus nimic de întâmplarea bizară, ea nu-l înghite pe Vitalie.

În plinătatea vieții sale, Vitalie e un buștean pe care râul de munte îl duce, când vertiginos, când domol, spre mare.

L-am cunoscut la Iokaniga, sau Gremiha cum se numea oficial baza navală secretă de submarine nucleare a Flotei de Nord a URSS. La 27 noiembrie 1982, noi, 34 de marinari tineri, dintre care 7 basarabeni, speriați de întunericul nopții polare și cu stomacurile răvășite de râul de mare, am ajuns în unitatea militară nr. 32011. Primul care s-a bucurat nebunește de venirea noastră a fost Vitalie.

– Măi fraților, a strigat, am crezut că am să înnebunesc în jumătate de an cu toți basurmanii ăștia.

Fusese repartizat ca fochist la cazangeria unității, instituție care a devenit pentru noi loc de refugiu și de recuperare în multe momente grele. Poate datorită lui Vitalie am reușit să rămânem integri mintal în miezul unei nopți polare cu geruri și viscole, prinși între întinderile înghețate ale tundrei și banchizele Mării Barentș. Avea un fel al său de a trata mica comunitate Babel, care era unitatea noastră de infanterie marină: azeri, armeni, ruși, georgieni, turkmeni, tadjici, ciuvasi, uzbeki, tătari și ucraineni, cu un răs molcom care înmuia animozitățile ce înfloreau, de regulă, după ce ofițerul de gardă anunța stingerea. Am devenit prieteni apropiați după ce m-a salvat efectiv de la o răfuială garantată sută la sută. În unitate erau foarte așteptate coletele poștale trimise de acasă. Toate coletele marinarilor tineri erau vămuite obligatoriu de tembeli. Ei bine, m-au împins renii lui Santa Claus s-o rog pe mama să-mi trimită manualele de limbă și literatură moldovenească, de limbă engleză și de istorie ca să pot, în iunie, iulie și august, când soarele nu merge deloc la culcare, să mă pregătesc de facultate. Mama a mai avut grijă să pună în spațiul rămas liber o pereche de ciorapi de lână împlețiți, interziși de Ustav. Vitalie primise și el un colet și, văzând cu câtă bucurie scoteam cărțile din lădița din placaj, s-a făcut urs polar. „Uite cum facem, eu mă duc să-ți ascund manualele în cazangerie, iar tu mergi și du coletul meu în kubrik și servește-i pe tembeli, altfel o să te bată de o să te îndoie și, în plus, o să lustruiești o săptămână întregă galiunul cu periștea de dinți”.

S-a demobilizat, cum era și normal, cu jumătate de an mai înainte decât mine. Ne-am jurat atunci prietenie pe veci, dar cine e în stare la 20 de ani ne împliniți să prețuiască un bine făcut la vreme. Nu i-am scris. Scăpat din prinsoarea ghețurilor polare, m-am întors la baștină, am dat admiterea la facultate și, vorba cântecului patriotic, e și grea, e și frumoasă viața de student. După absolvire, a urmat repartizarea la catedră, apoi studiile la Academie...

Ne-am întâlnit, ca în filmele americane cu suspans, într-o seară în scara nr. 1 a blocului de locuit nr. 17 de pe strada Bulgară, casă abia dată în exploatare. Era 27 decembrie al lui 1992, iarna refuza să vină și, cum în graba lor de a raporta îndeplinirea planului strănepoții lui Manole lăsaseră pentru primăvară amenajarea căilor de acces, înaintam cu maximă prudență prin glod spre ușa jinduită. Bărbatul care mergea înaintea mea a lunecat la un moment dat și era cât pe ce să cadă. A tras o injură în care figurau toate personajele Crăciunului pe vechi. Vocea mi s-a părut cunoscută. Ajunși în la intrarea în bloc, am început să-mi curăț cizmele de tulpina unui mesteacăn tânăr, iar bărbatul și-a aprins o țigară. L-am recunoscut, era Vitale.

Am aflat cu bucurie că vom fi vecini. El primise un apartament cu o cameră la etajul opt, eu unul cu doua la patru. Am acceptat invitația și am urcat până la el. Apartamentul era plin de baloturi și mobilă neasamblată. Am petrecut vreo 3 ore la bucătărie bând vin și vodcă și mâncând slănină și scrumbie afumată. Ne-am amintit mai întâi de toate de camarazi și de Gremiha. Mi-a povestit apoi

că absolvise tehnicumul de construcții din Hâncești, se căsătorise, avea un băiat Nicu și o fată Elvira, lucra brigadier la un șantier de lângă autogară, iar soție-sa Olesea – la fabrica de articole din beton armat. I-am relatat, la rândul-mi, despre ce mi s-au întâmplat mie bune și s-a bucurat: „Vezi, nu degeaba ai cerut tu atunci ca prostul să-ți trimită ai tăi cărți și nu bunătățuri...”.

A rămas să fie Vitalie cel pe care-l cunoșteam, n-am apelat des la ajutorul lui, dar, când am făcut-o, a fost admirabil. Mi-a tencuit pereții garajului și n-a vrut să i-a măcar un leu de unu. A preferat patru sticle de vodcă. Trebuie să spun că începuse să bea serios. Îl înțelegeam într-un fel, care constructor mundi ar rezista iarna pe șantier fără băuturi cu efect termic? Iar încolo, povestea vorbeii: obișnuința devine a doua natură.

La început, ne-au reușit de vreo două ori niște chefuri monstru, de nu nimeream nicidecum ușa apartamentului și soția mi-a interzis să mai calc pe la el, altfel divorțează. În consecință, ne vedeam doar cu ocazii.

Vitalie reușise să-și păstreze peste ani atitudinea luminoasă față de lume și o înțelegere aparte a rosturilor existenței. Nu se complica defel că locuiește cu doi copii într-o mansardă. Ce-i drept, odată, în vremurile tulburi ale tranziției, când trustul de construcții unde era angajat și combinatul de articole din beton armat la care lucra Olesea au falimentat, l-am văzut întunecat la față, dar nu pentru mult timp. A reorganizat brigada și au început să lucreze la diferite mici șantiere în oraș. Olesea însă, a plecat, în linia trendului, în Italia. Apoi, am aflat că-i făcuse lui Nicu o nuntă mică, doar cu rudele, după care acesta a plecat cu tânăra soție în Italia. După ce a absolvit Colegiul Industrii Ușoare, a plecat și Elvira și lucrurile au devenit triste pentru Vitalie. Îl vedeam prin curte tot mai rar și tot mai beat. Pleca cu echipa când la Ungheni, când la Șoldănești, când la Soroca sau pe unde mai erau oferte. Apoi, s-au terminat și astea. „Nu numai că nu prea avem de lucru, zicea Vitalie, dar mă tem că am îmbătrânit, nu mai pot ridica cotileți sau căldări cu mortar”. S-a angajat paznic de noapte la Policlinica Stomatologică Municipală. Am început să ne vedeam relativ mai des. Când ieșeam dimineața să merg la serviciu, Vitalie fuma deja detașat în fața blocului. Schimbam câteva vorbe, cam aceleași de fiecare dată: despre sănătate, serviciu, familie, guvernări, prețuri. Olesea a fost acasă de două ori în șase ani și mi se pare că l-am văzut într-o vară pe Nicu cu un băiețel. L-am întrebat în câteva rânduri de ce nu pleacă și el în Italia. „Nu am cum, zicea, trebuie să păzesc casa”. Avea o leafă mizerabilă, iar cei din Italia îi trimiteau lunar bani doar pentru facturi. Ajunsese să arate ca o plăcintă în vârstă. Apoi, a dispărut pentru un timp, vreo două luni sau așa ceva. Credeam că plecase totuși în peninsula, la ai săi. L-am întâlnit pe neașteptate în curte, fuma pe banca din fața blocului. Era foarte slăbit și palid. Mi s-a destăinuit vorbind cu greu că, ieșind în concediu, a băut neconținut o săptămână întreagă și a picat în delir alcoolic acut. Și-a tăiat călcăiele cu foarfecele și, plus la asta, a fost ușor paralizat. L-a salvat o rudă din sat care venise pentru o consultație medicală și intrase să-l vadă. A sosit de urgență și soție-sa care a stat o lună și jumătate, până l-a pus pe picioare. „Gata, s-a terminat viața frumoasă, mi-a zis, mi-au interzis medicii să mă gândesc la băutura. Trebuie să mă las și de fumat, că îmi adminis-

trează niște medicamente foarte puternice”. Și-a revenit cu greu. N-a putut să lepede fumatul, dar de băut nu bea.

Peste jumătate de an a revenit la pahar, de data asta consuma însă cu grijă, în episoade. Vecina lui Vitalie de la șapte, care lucrează conductor pe ruta nr. 25, mi s-a plâns că suferă de insomnie din cauza lui. „Poate vorbiți dumneavoastră cu el, știu că sunteți prieteni. Se scoală noaptea și iese până la barul de pe Konev. Se întoarce, fumează la balcon, apoi, peste o oră iar iese și tot așa până dimineața, da noaptea liftul se aude tare. Când se luminează de ziuă, parca se bate cu capul de pereți. Trebuie de făcut ceva, se prăpădește omul cu zile”.

Deși folosim același lift, nu înțeleg de ce n-am îndrăznit să urc până la opt și să vorbesc cu Vitalie despre erodare, doar ținea la opinia mea, știu precis. Poate pentru că îl percepeam, până la un punct, ca pe un personaj camusian. Înțeleg că e o explicație stupidă.

Am adormit cu greu, refuzam să cred că lui Vitalie i s-a întâmplat ceva grav. Azi-dimineață, m-am întâlnit lângă bancomatul din campus cu Ion Viziru, tâmplarul din blocul III, care a lucrat pe timpuri în brigada lui Vitalie. M-a întrebat dacă e adevărat că a murit Vitalie. S-a mirat când i-am răspuns că nu știu. „Cum așa, domnule profesor, doar ați făcut armata împreună și locuiți în aceeași scară?” După serviciu, am lăsat servieta în antreu și am chemat liftul. Ajuns la opt, am butonat preț de vreo trei minute soneria la 37, însă iarăși fără de rezultat. Am vrut să-i deranjez pe vecinii din dreapta, dar mi-am amintit că sunt plecați la Moscova. Intrat în apartament, am căutat printre hârtii numărul de telefon al lui Vasile Grău, medicul șef al Policlinicii de Stomatologie, pe care îl cunoșteam pasager. „Nu știu acum nimic despre el, mi-a zis, am fost nevoit să-l concediez. Nu-i om rău, dar îi place păhărelul și îmi făcea probleme. Mi s-au plâns medicii în repetate rânduri că nu au putut să intre dimineața în instituție din cauza că ușa era încuiată, iar el dormea buștean. Îmi pare rău, dar nu am avut altă soluție”.

Am adormit cu gândul că povestea morții sau nemuririi lui Vitalie trebuie clarificată numaidecât. Măine voi suna la poliție, la spital și la morgă, ăștia trebuie să știe ceva.

Când am ieșit dimineața din lift, mai n-am dat-o jos pe Melania. Purta rochie și broboadă neagră. „Da, Vitalie a murit. L-am înmormântat ieri la Balatina lângă părinții lui”.

– Doamne, Dumnezeule, dar ce i s-a întâmplat, că îl văzusem acum trei zile și era bine.

– Păi, era cu un prieten la barul „Flacăra” și s-a început acolo o bătaie. Vitalie, Dumnezeu să-l ierte, suflet bun, a sărit să-și apere prietenul. L-au îmbrâncit, a căzut și s-a lovit cu capul de bordură. A venit acasă, a intrat în cada cu apă și a murit, iar prietenul acela al lui e în secția de reanimare.

– Și de ce nu ați anunțat pe nimeni, adică de ce nu mi-ați spus? Aș fi ajutat și eu cu ceva, aș fi mers la înmormântare, aș....

– Păi, de la morga l-au dus deodată la Balatina. Și apoi, Olesea a zis că nu vrea să vadă nici un prieten de al lui Vitalie la înmormântare, că ei l-au dus la pierzanie... Dar nu se referea la Dumneavoastră.

Bică Nelu CĂCIULEANU

Fotograful*

Pe băiatul acesta, liceean la „Rareș“, cu vreun an doi mai mic decât mine, căruia-i vedeam filigranate venele subțiri și albastre de pe frunte coborând spre tâmpile și de-acolo virând în jurul privirii, ascunse sub părul negru, ca pârâiașele de câmpie printre sălcile pletoase, curgând molcum spre a se vărsa în Marea Inimii, și spun așa fiindcă-i bănuiam o inimă mare și-un suflet pe măsură, pipiriu cum era de-l sufla vântul dacă bătea mai tare, noroc că-și purta, ca pe-un talisman la gâtul-i subțire, aparatul de fotografiat, profesional firește, greu, ca o ancoră, care-i dădea o anume stabilitate, un anume echilibru, purtându-l așa, ca un meseriaș care-și poartă-n văzul lumii (bineînțeles pentru publicitate), unealta cu care face bani, îl cunosc de la ședințele cenaclului „Calistrat Hogaș“ de prin anii `69 – șaptezeci, fiind unul din preferații lui Cristian Livescu, probabil că pe atunci colabora cu instantanee la ziarul „Ceahlăul“. Același băiat, care, peste doar câțiva ani – pe când satisfăceam stagiul militar (probabil împreună dar separat mai mult ca sigur), eu, la Brigada 17 Artilerie – Rupere, de la Bârlad, el la Revista „Viața militară“ unde apărusem cu o lună două înainte într-un interviu și o poză cu arma la piept la drapelul unității, avea să selecteze dintr-o grămadă de fotografii, poza mea la drapel pentru afișul electoral împânzit în toate unitățile militare: „Votați candidații Frontului Democrației și Unității Socialiste. Chiar ne întâlnisem după lăsarea la vatră prin oraș și-mi spune ce nu știam:

– Băi, Bică, să știi că eu te-am făcut ubicuu!
– Cum adică?
– Adică erai peste tot prezent în toate unitățile militare din țară fiindcă eu ți-am selectat poza și am propus-o pentru afiș.

– N-am văzut niciodată afișul acela. Ce să caut eu pe-un afiș electoral, îmi spuneam.

– Da, Bică, ai fost pe afiș peste tot. Mă încredințează el.

– Da? M-am mirat și mirat am rămas (vorba mea scrisă-ntr-o carte). Îmi mai spusese asta și Ted Panțiu: „Sergentul Bică!“ De un` să știe că eram sergent? Chiar. El mi-a spus primul.

– Da, de unde știi că am fost sergent?

– Cum de unde știi? Te-am văzut și în revistă și într-un afiș, bla,bla bla. De revistă știam, dar de afiș nu aflasem. Acum, Copel era al doilea. Deci nu era o invenție. Avansează o cerere.

– Nu ai unul pe-acasă, să-l amintire?

– Nu. Din păcate nu am.

– Tu ai fost? Ești un mare prieten! Mulțumesc din toată inima!

– N-ai pentru ce. A fost șansa ta că eram acolo...

Mă-ntâlnesc cu el exact pe podul peste apa Cuiejdului, după care există acum un sens giratoriu. Pe-atunci, intersecția nu era nici măcar semaforizată. Era prin `68-`69, dacă nu mă-nșel.

– Salut!

– Salut!

– Ce mai faci? Un` te duci? Ai vreo treabă importantă? I-am dat un singur răspuns cu apatie. Hai cu mine! Am de făcut niște poze la o nuntă, acasă la un om. Mâncăm, bem și ce-o mai fi, om vedea. La distracție. Să mănânc și să beau, nu era un scop pentru mine.

– Nu mi-e foame...

– Hai, măi, că o să fie distractiv. Mai vezi și tu cum e o nuntă la casa omului. Hm. Suna interesant provocarea. Hai, ce zici? Eu privesc cerul, dac-o să plouă

sau nu. Era vremea când se-ngâna toamna cu iarna, așa cum se-ngânau în ziua aceea sâmbăta cu duminica sub cerul acoperit, așa cum îl vedeam, numai că vântul căldicel, un fir rămas rătăcit de prin vară, ca un filon neexploatat într-o mină părăsită, adia dulce, îmbiind la plimbare, iar seara tocmai cobora, cam grăbită, ce-i drept, din munții care ne înconjură orașul.

– Și... cât durează?

– Păi, cât fac pozele. Știi și eu? Vreo două, trei ore, nu mai mult. Mie mi se părea mult. Hai, nu mai sta pe gânduri, că nu m-aș duce singur.

– Dar pe unde-i nunta asta?

– În Ciritei, la o azvârlitură de băț, la o casă de om gospodar care-și mărită fiica, o frumusețe, mă incită el. Ai fost vreodată prin părțile alea? Nu fusesem. Mi se părea departe, peste mână. Ar fi fost de mers cam un kilometru jumătate. E o familie mare, de neam bun. Are multe acareturi. Am fost zilele astea să văd unde stă. Nu-i departe, dar sunt mulți câini pe-acolo. Umblă liberi pe străzi și mi-e cam teamă, mai ales noaptea. Ție ți-e frică?

– Nu. De ce? Vorbești cu ei și mergi mai departe, cam așa. O să te-nțeleagă. Îți spun că eu așa fac și merge. Odată, la colindat, eram firește copilandru, m-am pomenit, după ce-am intrat în curtea unui om, cu câinele în fața mea. Zdup! Nu-l văzusem din prima. Era destul de mare. M-am speriat rău. Lătra și se dădea la mine. Ce ai cu mine, măi cuțu? Am venit la colindat, la stăpânul tău. Îi vorbeam tot timpul calm, apropiindu-mă cu pași laterali de niște scări care duceau în cerdacul omului. Aveam de gând să-mi gălesc scăparea acolo, că dacă fugeam îndărăt către poartă, sau dacă-mi citea frica în ochi, mă composta.

– Da, asta-i clar, zice el filosofic!

– S-a oprit în loc și nu știa ce să mai facă. Lătra și mârâia amenințător. Nu se lăsa păcălit. A ieșit stăpânul....

– Hai că-mi povestești pe drum. Oamenii ăia m-așteaptă. Socru mic m-a sunat acasă.

– Îl cunoști?

– Nu prea. Mi l-a prezentat un prieten, o cunoștință comună, și dacă nu te-ntâlneam, nu știi sigur dacă mă duceam.

– Ei, na! Pentru el era o obligație sau chiar o afacere, pentru mine o provocare. Cum ar fi să merg într-o casă străină, la cei pe care nu-i cunoști, așa tam – nesam, deranjând niște oameni de la treaba lor.

– Hai măi, că nu deranjezi pe nimeni. Ești cu mine. Ești ajutorul meu. Îmi ții blițul, când fac poza. Hopa! Deja aveam de lucru! Mă și vedeam umblând după el printre nuntași cu blițul în mână așteptând comanda lui.

– Hai că merg....și, cum îți spuneam: mârâia și lătra. Știi: „Câinele care latră nu mușcă”. A ieșit omul. Mi-am rostit colinda și când am plecat, deja eram prieten cu câinele.

– Ei, vezi. De aceea ar fi bine să mergem împreună. Dumnezeu mi te-a scos în cale. Tu știi limba câinilor. Știi să le vorbești.

– Mă flaoșezi! Și după câțiva pași, zic. Facem juma – juma din încasările tale? Te prinzi?

– Hai, că ne-nțelegem, a zis împăciuitor, c-un glas liniștit și învins. Oricum nu vei ieși în pierdere.

Am pornit, așadar, spre mahalaua Ciritei. Totuși, încă nu mă convinsese. Eram hotărât să-l conduc până acolo, să-l apăr de câini și să mă-ntorc acasă, după ce-l vedeam intrat în casa și-n grija omului ace-luia. Ne povesteam unul altuia, unele și altele. Zicea el printre altele:

– ... și ce ieri era valabil, astăzi nu mai este, ce în ziua de azi se stabilește, mâine se poate schimba, că cine știe ce apare, și tot așa. Cu gândirea asta, ca nisipurile mișcătoare, o tipesă cu apetit și potențial erotic și-a deschis propria afacere. Ieri trăia. Astăzi nu mai este. Aflu c-a murit. Succesul are costurile lui... mda. Mergeam. Intrăm în mahala pe la Gara Veche pe niște ulițe strâmte, nici nu știi cum se numeau, nu se vedeau scrise denumirile străzilor, erau șterse de întuneric, dar se vedea praful stârnit de pantofi. Mai dădeam câte-un șut la câte-o piatră, mai hămăia un câine, dând tonul tuturor câinilor în noaptea aceea, pentru mine cel puțin, cu adevărat kafkiană. Câinii lătrau, eu le vorbeam. Știți cum e: „Câinii latră, caravana trece”. Ne opream. Gesticulam subliniind vreo imagine din mers. Casele se rânduiau aliniat în întuneric. Le ghiceam contururile acoperișurilor de la lumina unui bec din vârful vreounui stâlp aplecat ca pălăria de floarea soarelui.

Aici, cred că de mai bine de cincizeci de ani și istoria stă pe loc ascunsă pe sub streșini, sau prin grădini. Este aceeași geografie a locului, chiar dacă timpul a trecut, n-a schimbat mai nimic, aceleași case, poate unele renovate pe ici pe colo, doar străzile toate sunt asfaltate, de ți-e mai mare dragul să faci o plimbare de recunoaștere. E un cartier liniștit. Așa mi se pare zilele astea, când străbat amintirile. Și-i ziceam:

– O carte aleasă e prietena ta cea mai bună, pân-o citești. Alegi alta. O uiți, deși i-ai promis că o mai vrei, ca și pe celelalte, fiindcă e vorba de o bibliotecă-ntreagă. Uneori mai scrii câte ceva despre ele într-un jurnal pe care-l pui într-un sertar. Peste ani îți va fi de uz intern pentru o carte de amintiri filosofice despre, hai să întreb: cum se poate deschide frigiderul când ai mâinile ocupate?

– Răspuns sigur: cu banii!

– Dar seiful în care se păstrează în siguranță banii?

– Răspuns sigur: cu mintea!

– Dar mintea, cum o deschizi?

– Păi, făcând și explorând, descoperind cu ochii deschiși, că dacă nu-ți deschizi ochii, deschizi punga, și, astfel, vezi crescându-ți caracterul, personalitatea – mușchiul care te ambiționează să fii cineva... Și...

și, mergeam așa, în zig – zag, până ne-am oprit în fața unei case cu poarta descuiată. Eu mă gândeam, încurcat de gândul că o să-mi pierd timpul și intrarea pe ușă de-acasă: să intru, să nu intru.

– Hai măi! Ce faci, nu intri?

– Bine, intru. Dar nu stau mult, că-mi închide maică-mea ușa cu zăvorul. Degeaba am cheie, că, dacă stăm mult, trebuie să intru în casă pe geamul de la bucătărie sau pe la balcon. Asta mai presupune să le trezesc din somn pe surorile mele...

– Nu, nu, nu stăm mult. Când o să vrei să plecăm, plecăm. Fac câteva poze și gata! Tu bei, mănânci, ascuți muzică... Chiar, s-auzea un acordeon, un țambal, o vioară, o tobă. Muzică săltăreață. Copel intră pe poartă. Îl urmez. Batem la o ușă. Așteptăm. Ne deschide un bărbat trecut de două vârste, cu ochelari, cu chelie-ntr-o cămașă descheiată la guler, legată leger cu o cravată. Bănuim că petrecerea e în toi.

– Intrați, vă rog, vă așteptam! Ne conduce într-una din încăperi. O masă plină cu bunătăți care-și dorea ca musafirii să-i ușureze umerii și picioarele de povara farfuriilor împlinite, cărora nu li se vedeau marginile, a sticlelor pline cu vin negru, a paharelor, ceștilor, și a vazei cu flori, că sifonul e sub masă; o laviță acoperită cu o cuvertură din lână mițoasă, două scaune și o vitrină. Facem cunoștință. Copel mă prezintă.

– Amicul meu, Bică, ajutorul meu din seara asta. Ne dăm mâinile și mi le strânge în menghina lui.

– Bine ați venit. Luați loc, vă rog. Avem scaune. Le scoate de sub masă și ni le așează pe țolișorul cu motive geometrice în două dintre pătratele lui. „Pătratul unui număr este rezultatul înmulțirii sale cu el însuși”, îmi spun în gând. Simțiți-vă ca acasă. Până ce mai serviți un pahar cu vin, mă duc să-i anunț că a venit fotograful. Dumnealui cu menghina la purtător e domnul Ghiță, gazda noastră.

Prietenul meu își pregătește aparatul. Eu mă așez pe laviță. Simt asprimea rece a cuverturii. Îmi spune, după ce gazda noastră dispere:

– Ia și tu un pahar cu vin, mănâncă ceva! Eu fac pozele și apoi plecăm. Torn în două pahare și bem de sete.

– Mda. Dacă altceva nu am de făcut, mă descurc eu, zic în timp ce iese grăbit. Mă uit după el cum se pierde printre uși. Mă așez, nu pe-un scaun, ci pe laviță, de parcă ea m-ar fi chemat acolo, s-o-ncălzesc. De parcă în altă parte nu mai era loc. Beau, privind împrejurul, dând ocol odăiței și privesc dintr-o curiozitate copilărească la imperfecțiunea pătratelor, la icoana de pe perete cu Sfântul Gheorghe și fac imediat legătura cu numele bărbatului cu menghina, apoi, la obiectele din sticlă, cristal de Bohemia, scrie pe unele din ele. Printre pahare, văd o balerină arcuindu-și trupul zvelt cu capul întors parcă spre un elefântel, tot din sticlă. Dar nu prea erau bine așezate personajele ca să-și spună poveștile. Aș fi vrut să le așez, când, tocmai intră gazda cu o țigară-n colțul gurii

și după ea intră și fumul în rotocoale ca o umbră furișându-se printre uși.

– Fumezi, tinere? Nu așteaptă răspunsul meu și îmi întinde pachetul de Snagov din buzunarul cămășii. Țigara nu se dă scoasă. Nu are păr, fac eu o glumă! O scoate el pe jumătate. Îmi întinde iarăși pachetul. Pof-tim c-a ieșit. Ia o țigară de la moș Ghiță! Trage adânc și eliberează fumul în același timp cu cuvintele. Te cam plictisești, nu-i așa. Am dat din cap. Toarnă vin în alte două pahare. Îi întind paharul meu. Își pune sifon. Vrei cu sifon? Îi fac semn din cap că nu. Nici dacii nu beau vinul îndoit, precum romanii. Cred că ești pui de dac! Mi-ar plăcea să știu că e așa, îmi zic în gând. Îl beau ca romanii că trebuie să rezist până dimineată. Îl înțeleg. Oare cât va dura nunta, „de sâmbătă până luni”? Hai noroc și rău deloc! Ciocnesc și zic forțos:

– Casă de piatră mirilor! Bucurându-mă-n sinea mea că am putut să leg câteva cuvinte acătării.

– Mulțumesc. Așa să fie, tinere. Cum ziceai că te cheamă?

– Nelu. Nelu Bică...

– A, da. Să trăiești Ioane! Începe să-mi vorbească despre fata lui, mireasa. Că mai are copii, două fete și doi băieți, care sunt deja la casele lor. Se lăuda cu ei: ăla așa, ăla așa, aia așa, și așa și pe dincolo. Numai că, dincolo s-auzea muzica și din ce-mi spunea, nu auzeam mare lucru. Nu eram prea atent. Trecuse o oră și Copel nu mai venea. Intră cineva și-l cheamă pe domnul Ghiță. Mă lasă singur cu scuzele de rigoare, nu înainte de a mă îndemna:

– Ia și o felie de cozonac, sau din cornulețe, nu te sfii. Le-au făcut fetele mele și cu nevastă-mea. Ia de-acolo de pe masă. Servește-te singur că este destul.

– Da. Vă mulțumesc! Rămăsesem singur să mă servesc cu scuzele lipite de frunte și țigara lui moș Ghiță-n mână. Aprind țigara c-un chibrit lăsat pe masă pentru aprins lumânări, dacă se ia curentul. Unde-or fi lumânările? Beau vinul din pahar: streșinică; acrișor și natural. Îmi mai pun în pahar. Îmi face poftă de mâncare. Mănânc niște crochete de cașcaval cu două trei felii de salam și cozonac, că pâine n-am văzut. Îmi aprind o altă țigară. Mă cam amețisem, dar încă nu se învârteau lucrurile în jurul meu. Intră Copel cu o ceașcă de cafea. La gât atârna aparatul cu obiectivul erect și pregătit de poză, dar stors de vlagă. Mă privește de parcă se miră ce caut eu acolo. Aici m-ai lăsat, aici sunt! Pune cafeaua pe masă. Se așează pe-un scaun ostent de așteptare. Schimbă cu meticulozitate filmul.

– Bică, bea cafeaua asta și vino cu mine să ții blițul. Eu tac. El ridică din sprâncene. Îl asigur din cap că o să fac ce-mi cere. Ca o bilă lovită de tac. Bine, zice. Aprinde și el o țigară. Aprind și eu una pentru cafea. Mergem! Vino după mine. Îl urmez tăcut, pătrunzând prin mai multe rânduri de uși sub un cer galben – verzuliu luminat brusc de două nove rapide. Nu bate vântul. Nu plouă, că nu sunt nori

pe cerul galben. Doar rotoace de fum se văd plutind, vrând să iasă printr-o gaură neagră care există în vârful cerului. Asta e! E răcoare. E fum și lume multă, ca la nuntă, înșirată de-a lungul câtorva mese, deoparte și de alta. Miros de mâncare, de țuică de prune, de mere, de cozonac. Muzică la un magnetofon. Taraful se odihnește sprijinit de scaune. Nu există scenă. Oameni cu scobitori în gât, atârând de cravatele lor lungi și negre, spânzurate, unii în cămeși aproape ieșite din pantaloni odată cu burțile stau cum îi așează prietenul meu. Eu mânuiesc blițul: țac-pac! Fulgere fără tunete. Bine că nu plouă din norii de fum. Se fac fotografii pentru eternitate, așa cum se numește și cimitirul din cealaltă parte a orașului. Mireasa îmbrăcată ca Albă ca Zăpada, plutește ca o libelulă în lumina slabă pe sub nori. Mirele este costumat la patru ace în negru, cu aripile desfăcute, plin de el, ca să-și arate camașa albă și papionul, așa de gras, ca un bondar. Mă mir că nu s-a înțepat în vreun ac, că până acuma s-ar fi dezumflat. Răsete. Glume. Probabil bancuri. Gata, îmi face semn Copel. Ieșim din atmosfera densă luminată de nove, străbătând ușă după ușă. Câte uși sunt?! Ajungem în cămăruța de unde am plecat. Stăm la un pahar. Pleacă iar, chemat de un nuntaș.

– Dar unde-i domnu`?

– Păi, el vă cheamă.

– Stai aici, apucă să-mi spună. Cred că mai am de făcut câteva poze și mergem.

Rămas singur cuc. Chiar că nu observasem ceasul cu cuc. Era oprit. Greutățile, ca niște cucuruzi dați în pârg de vreo doi ani și ceva, am estimat eu, comparându-l cu ceasul de-acasă al mamei cu părul galben, mai mult alb, și de aceea, maronii, coborâți din vârful bradului, se odihnesc pe podea. Îmi torn vin. Privesc spre elefantel. El are trompa deasupra capului balerinei. Ea o îmbrățișează tandru, sărutându-i-o. Cum Dumnezeu nu văzusem asta din prima? Trecuseră, de când eram la nuntă, vreo două ore și jumătate. Socotisem că ne apropiam de miezul nopții, că de aceea era foarte cald. Sau miezul nopții se apropia de noi. Era un duh. Îmi vorbea. Îl întreb:

– Toate miezurile sunt fierbinți și moi ca noaptea asta?

– Da, crezi că nu? Și cum îți spuneam (cred că-i spusese altuia): în timpul războiului, eu am trecut Prutul la ai noștri și am eliberat Basarabia de sub ruși. Oamenii erau bucuroși. Ne întâmpinau cu flori. Am mers mai departe. Am ajuns până la Odessa, în miezul ei. Mă plimbam țanțoș prin centru. Nemții se purtau rău cu noi, românii. Am fost rănit, dar nu chiar așa de rău. Am primit și o decorație. Pe urmă am căzut prizonier. Duhul miezului nopții îmi toarnă-n pahar. Mă obligă să beau. Beau.

– Și pe urmă, îl întreb, ispitindu-l.

– Pe urmă? Am stat într-un lagăr cu mulți de-ai noștri. Ni s-a propus: mergem cu ei împotriva nemți-

lor, să eliberăm țara, sau în Siberia să spargem gheața de la Polul Nord. A zis asta glumind, desigur. Credeam că-am să mor. Dar, vorba aceea: „Românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă!”

– Așa sună un vers din „Peneș Curcanul” de Vasile Alecsandri. Și pe urmă? Îl întreb iar cu aceeași mare curiozitate. Nu mi-o pierdusem încă. Mă privește lung. Îl privesc și eu.

– Pe urmă, am ales Divizia „Tudor Vladimirescu” ca să mă întorc acasă, să eliberăm țara de nemți. Altă soluție n-am avut. Mama lor de hoți. Ne-a luat Basarabia. Dă pe dușcă un pahar întreg. Era să-l înghită. Am fost rănit. De data asta am stat în spital. Am o decorație și de la ei. M-au lăsat în pace. Ceilalți au mers până-n Tatra. Da! Iese fără cuvinte. Mi le-a lăsat mie cadou. Ce era să fac? Am terminat toată sticla de ștreșinică și țigările. Mă uit cu ochii mici prin ochelari la cei doi din vitrină. Elefantului îi căzuse trompa. Balerinei îi căzuseră mâinile. Mă-ncrunt. Nu-mi amintesc să le fi pricinuit eu vreun rău. Ce vi s-a-ntâmpnat dragilor? V-ați certat? Și cum vorbeam așa, intră Copel.

– Gata! MERGEM.

– Unde?

– ACASĂ!

Ajuns acasă, am dat ocol blocului, că ușa apartamentului 6 era închisă cu zăvorul, fereastra de la bucătărie închisă, așa cum mă așteptam, așa că m-am cățărat pe la balcon. Era unu și ceva. Am bătut în geam. Mi-a deschis Tatiana, sau Zâna. Nu mai știu. În orice caz, una dintre ele. Somnoroasă, mă-ntreabă, în șoaptă, băgându-se înapoi în pat și acoperindu-se cu pătura:

– Unde-ai fost ușărnice, cavalier al nopților?

– Ei, unde am fost. Lasă că o să vă spun mai încolo. Am răspuns tot în șoaptă și m-am dus, păș, păș, în camera mea. Am adormit imediat.

Întâmplarea asta am așternut-o pe vreo trei pagini A4, scrise de mână a doua zi, luni, și am prezentat-o în următoarea ședință de cenaclu care era marți, surprinzându-i în mod plăcut pe toți, mai ales pe domnul Livescu și pe Moscu. N-am inventat nimica. Li s-a părut comică de un absurd negru. Tot așa, nu cred să fi fost careva de la secu... Cam asta a fost. Cu Copel m-am întâlnit la Piatra Neamț, într-o vară la „Filmul de Piatra”, un festival organizat pentru filme documentare și scurt metraje. Era cazat la hotelul Ceahlăul. Am băut un pahar de whisky la el în cameră bucuroși amândoi de revederea după atâta amar de ani, apoi încă unul în holul hotelului unde au venit niște tineri pe care-i convocase pentru o întâlnire. Le-a plătit el. Eu i-am dat o carte, mi se pare „Sărutul franțuzesc” și ne-am luat rămas bun. De atunci, nu l-am mai văzut. Abia aștept să-l întâlnesc! Sunt pe deplin convins că și-a păstrat inima și sufletul mari.

(*Fragment din romanul „Mahalaua Precista”)

Dumitru UNGUREANU

O fâșie de șorici

În fiecare an, când încep sărbătorile de iarnă, ființa fără vârstă din mine se sufocă de regret, disperare și furie. N-am remușcări că nu mai sunt copil, să mă bucur de eventuale daruri, fiindcă nu-mi amintesc să fi primit prea multe în falnica-mi junețe. Și chiar dacă voi fi primit, nu le-am dat atâta importanță ca să-mi rămână în memorie. E drept, păstrez încă avionul de plastic adus de Taica după un sejur la băile din Techirghiol, dar acela nu era prilejuit de vreo sărbătoare. Dacă stau să (re)judec mai atent amintirile stârnite de cadouri, pot afirma că la noi nu se aștepta ziua festivă ca să dăruim ceva cuiva. Întocmai ca bețivii, pentru care orice moment e un prilej bun de „făcut cinste“ cu vreo sticlă de tărie, părinților mei nu le trebuia prea multă pregăteală ca să-mi „cadorisească“ vreo sfântă de bătaie, drept răsplată pentru prostiile ce se țineau scai pe urma mea. Fiindcă astea mi-au rămas întipărite în minte fără puțința de-a le șterge, oricâte strădanii aș cheltui ca să scot la iveală bucuria surprizelor festive.

Și-atunci, de unde regretul sufocant? Nu știu. Îl simt însă acut, de fiecare dată când apar pe stradă niște „colindători“ îmbrăcați în ceva ca țolurile soioase pe care își fac somnul câinii urgisiți. Sunt vreo trei sau patru inși, de vârstă nedefinită și de sex incert. Cel puțin unul arată a fi și fată (femeie?), și băiat (bărbat). Cum umblă înfășurat într-un soi de cearceaf nespălat cu anii, ce-i acoperă capul, trupul și picioarele până sub genunchi, mi-a fost imposibil să-i ghicesc genul, și nici n-am îndrăznit să-l întreb. Pe cap duce un soi de mecanism clămpănitor, compus din două bucăți de lemn, îmbinate la un capăt cu o sfoară, susținute de un băț. Pesemne că asta vrea să fie botul caprei, fiindcă deasupra, drept moț, stă un petec de piele ce pare să fi aparținut mai degrabă unei ovine decât imaginarului animal totemic. Mi-e greu să acord acestor ființe statut de colindători tradiționali. Nu știu să recite niciun colind, necum să joace sceneta consacrată. „Recitalul“ lor constă în baterea unui soi de tobă și pocnirea biciului confecționat din șuvițe de frânghie ruptă, din pocnitul lemnului și zbirarea cuvintelor: „țac, țac, țac căpriță, țac“, urmate de niște hăulituri indistincte. Îmi asum riscul de-a

fi considerat un zgârcioman și refuz să-i primesc, fiindcă mi se pare că aș consimți la o pângărire. Prefer să le torn un pahar de vin și să le dăruiesc o sumă de bani, cu condiția să nu-și etaleze talentul. Câteodată nu reușesc a-i opri, fapt ce-mi stârnește o indispoziție – hai să-i spun metafizică...

Și sintagma „bucuria sărbătorilor“ mă face furios. Sărbătorile au devenit, de un sfert de veac încoace, jalnic prilej comercial, exploatat mai abtirit ca în teoria marxistă a luptei de clasă. Abia începe luna decembrie, că peste tot descinde „spiritul sărbătorilor“, a cărui trăsătură dominantă este consumul, măsluit în fel și chip de industria sagace a reclamelor idioate. Prea mult nu condamnă această mentalitate nouă, ce (se) naște fără voia celor trecuți prin chinga restricțiilor comuniste. Nu te obligă nimeni să cumperi ce ți se oferă. Și este mai de admirat cel care se poate abține, având de unde alege, decât cel care se fălește că nu ia, neavând ce sau pe ce. Mă apucă disperarea știind că în lumea de azi sunt atâția dintre noi care chiar nu au minimul necesar unei mese îmbelșugate. Se poate compara însă cu disperarea brutală de ieri, când a avea minimul asigurat nu însemna totuși o bucurie? Câte sărbători tradiționale se prăznuiau firesc, legal și liber în anii 1970-1980? Rămăsese parcă doar Plugușorul, transformat într-un fel de „cântare a României“, după indicațiile prețioasei cenzuri ideologice, bătute-n cap de principială ce era...

Să te ghiftuești de Crăciun sau de Bobotează era și visul nostru de copii crescuți în legea creștină, supuși tradiționalului Post. Și pentru că Postul, înainte de orice, definea abstenența centrată pe alimentația compusă preponderent din aspre vegetale țărănește pregătite – fasole, varză, cartofi –, sărbătoarea însemna, evident, posibilitatea de a înfuleca, fie și crudă, o bucățică din carnea oricărui animal predestinat sacrificiului pe altarul poftelor umane. A ciupi o frântură din șoriciul porcului, în clipele de neatenție ale lui Taica, era pentru mine suprema ispravă de copil drăcos. A nu izbuti să fentez vigilența bătrânului – iată adevăratul eșec! Nu eram atât de naiv să cred că ieșeam victorios datorită șireteniei, iscusinței și iuțelii mele de mână. Bunicul îmi

îngăduia furțișagul, știind bine câte suferințe îndurasem timp de șase săptămâni, cât ține canonul bisericesc. Se „spurca” și el, cum zicea Maica; și chiar dacă o făcea în glumă, proclamând necesitatea atestării calitative a șoricului, cum să-mi interzică mie ce comitea el? Nu l-am văzut vreodată ciugulind pe furis, însă figura lui mă îndemna să cred că păcătuse! Tatoniță și tata n-aveau reticențe în a jumuli câte o fișteică de șorici, de prin părțile pe unde se crăpase, ars de-a binelea sub paie. Altfel, *cum să bei țuica fiartă?* – ziceau ei, ciocnind ceștile de lut, în care lichidul fierbinte era și piperat de mama sau Dada, mătușă-mea. Fiindcă Maica, incontestabilă șefă peste noi toți, refuza să asiste la păgânul obicei, dar venea să tămâieze porcul, înainte ca meșterii de bărbați, improvizați măcelari, să înceapă a-l tranșa în bucăți cu destinație precisă: căpățâna la fiert, picioarele la piftie, untura la topit, șunca la sare, mușchii la oală, *să-i avem la sapă, la vară*, coastele la afumat, șira la ciorbă cu varză, mațele la cârnați, burta la tobă, limba – *lui popa, arde-l-ar focul să-l ardă de bandit, că nu ne-a lăsat să ieșim la răscoală!*, iar coada...

Coada i se cuvenea lui Taica, nu știu de ce. Maica era neînduplecată: coada lui Taica, iar limba lui popa Bucurescu. Cu vreo două-trei zile înainte de Bobotează, popa vizita toate casele, umblând „cu botezul”, cum se spunea. Iar obiceiul, inaugurat cine știe când și de cine, impunea să i se dăruiască limba porcului tăiat. Bucata respectivă de carne se păstra cu sfințenie afară, agățată cu sfoara sub streășina casei ori a magaziei, unde frigul împiedica procesul de alterare. Unii gospodari o afumau, alții o lăseau așa, simplă, dându-i sare ca *să nu prindă miroso*. Puțini își puneau problema că s-ar strica: bănuiau că aprigul popă zvârle câinelui rămășițele și bucățile care nu le plăceau lui, preotesei ori băiatului. Toată lumea din sat care avea și tăia porc la Crăciun dădea popei limba. Faptul asta germinase, cred, convingerea că bucata aia nici n-are gust bun. Părea tot atât de nefiresc să mănânci limbă ca și cum ai fi mâncat șobolan fript. Cutuma, practicat în anii copilăriei mele, s-a menținut cumva la nivel subconștient până spre amurgul roșu al „erei de aur”. Prin 1987 sau 1988, nu știu pentru ce am mers la Pitești împreună cu vârul meu, Costică, zis Nenea. Era perioada dintre Crăciun și Anul Nou, iar orașul de pe Argeș, centru muncitoresc puternic, fusese bine aprovizionat cu diverse alimente mai rar de găsit în decursul anului. Fiindcă nimeriserăm ocazia, având și bani la noi, am intrat într-o *Alimentara*, să cumpărăm diverse bunătăți, sau mai degrabă *ce-o fi să fie*. Între acestea, firește, produsele de măcelărie aveau prioritate absolută. Galantarele gemeau cu de toate, iar noi puteam să luăm orice: mușchi întreg, cotlet, costiță, coaste decupate, pulpe dezodate, inimă, ficat, rinichi și-alte măruntaie pentru ciorbă, mațe groase și subțiri, apoi semipreparate fără număr – cârnați, caltaboși, lebăr, tobă, chiar și șorici. Eu, apreciind rețetele cu limbă de porc, pe care n-o mai dădeam popii de vreo două decenii, am optat pentru trei sau patru bucăți, una mai vânătă decât alta. Nenea, deloc pretențios la mâncare, s-a strâmbat a silă și m-a întrebat cum pot să înghit așa ceva. I-am explicat pe scurt cum se gătește, bunăoară, cu praz și măsline, și l-am asigurat că e delicioasă, dacă ai răbdare să o ții cât trebuie pe foc. Nu l-am convins. A ales, fiindcă avea de unde, vreo 3 kg de cârnați, ce arătau într-un fel deosebit, parcă îți venea să muști din ei pe loc! Se mâncau însă pregătiți, scria și pe etichetă. Acasă, Geta, soția lui Nenea i-a pus la prăjit, fără ulei. În tigaie, „cârnați” s-au topit precum untura, prefăcându-se într-o masă informă, fără noimă și gust, imposibil de înghițit. Azvârlită la niște câini aciuaiți pe lângă Stația de apă, locul de muncă

al vârului, a zăcut neatinsă până a acoperit-o zăpada! Încă se mai zărea o moviliță ca un căcat de animal, în primăvară! Până la moartea lui, Nenea și cu mine am făcut bășcălie de presupusa „specialitate” – fiindcă asta e cuvântul sub care se comercializa mirabila tocătură de zgârciuri îmbibată în pastă de soia și înroșită cu boia de ardei iute.

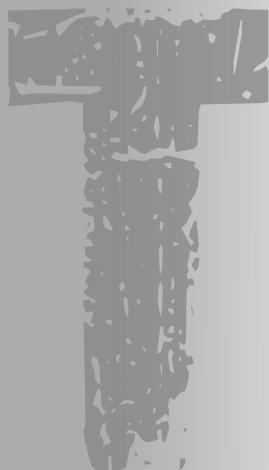
Într-un an, 1962 sau 1963, porcul răpus de nemilosul Tatoniță zăcea spălat și curățat, dar neciopârțit, sub o cergă, să se frăgezească. Cei trei bărbați discutau pe lângă ceașca de țuică fierbinte. Era o vreme căinoasă. Burnița devenise zloată și încetinise pârlierea cu paie, operațiune tipică sateilor de la câmpie, unde puțini inși erau atât de dibaci ca să-l scoată curat. Șoricul ghițanului nostru se rupsesse în unele locuri mai mult ca de obicei, în altele devenise scortos ca pielea de vițel, tăbăcită fără noimă și uitată în ploaie și uscată pe hornul casei, unde puneam șunca la afumat. Mă învărtisem în jurul focului, aducând paie; apoi turnasem apă dintr-o oală de pământ, prin locurile unde cuțitul lui unchiu-meu înlătura stratul de jeg nelipsit de pe râțani. În ciuda vârstei preșcolare, nu eram scutit de munci gospodărești potrivite mie. Asta de pe lângă porc aș fi făcut-o fără să mi se spună; iar ca să obțin bucata necesară, eram în stare să tai pachidermul cu lama de bărbierit, vorba aceluiași Nenea. Chiar îmi procurasem, prevăzător, una; o folosise tata până se tocise și mi-o înmânase ca să o arunc la gunoi, într-o zi, mai spre vară, când asistam uimit la defrișarea țepilor de pe obrajii săi. Văzând cu nu mă îndur nicidecum să plec în casă, unde mă îndemneau și mama, și Dada să merg, Taica mă trimise de câteva ori la poarta de la drum, să cercetez șoseaua spre Morteni, de unde putea să se ivească tam-nesam „Percitoru” și să ne ia groșteiul.

- Bine, dar de ce să ni-l ia? – m-am tânguit eu, îndurerat mai degrabă din pricină că eram ținut departe de șorici decât de posibilitatea ca individul în chestie, unul din neamul lui Baba-Debla, spaima mortenarilor, să ne confişte friptura.

- Păi nu ne-au luat ei pământul? Uite-acum ne iau și porcul, dacă nu suntem atenți! – zicea Taica, fără să zâmbescă deloc.

Mă duceam furios la poartă, o deschideam încet, să nu scârțâie, scoteam precaut capul prin crăpătură, să-l surprind pe urâtul personaj, dacă s-ar fi aflat cumva prin zonă, și – nezărind pe nimeni – ieșeam apoi cu totul. Spre Morteni ceața densă nu-mi permitea să văd clar decât la vreo sută de pași, până la podișca lui nea Marin Stoica, zis Durdanu. Pe drumul plin de noroaie nu se mișca nimeni. De prin curțile apropiate se auzeau vecinii care tăiau și ei porci. Aveam o măciucă mică și sprintenă, ajutor de nădejdie la scos oile afară din țarc. Eram sigur că mă puteam apăra cu ea de vreun lup, dacă m-ar fi atacat când mă dădeam iarna cu sania pe câmpul gol dinspre cimitir. Nu dospea în mine convingerea că voi opri „Percitoru” cu măciuca, dar nu strica să o țin la îndemână. Ocazia folosirii nu s-a ivit însă. „Percitoru” nu s-a arătat. M-am întors în curte, ahtiat să ronțai șorici mai tare decât aș fi dorit să beau ambrozie îngerească. Taica s-a sucit cu fața spre păduricea de salcâmi care constituia mândria și bucuria proprietății noastre, prefăcându-se că nu mă vede. M-am apropiat de godacul fără viață și-am dibuit un colț de ruptură ce se îndoie de la căldura focului. Am înfipt unghiile și, în ciuda faptului că-mi alunecau, am reușit să zmulg râvnita fâșie. Era gălbui-negricioasă, pe jumătate casantă, deși pe dinăuntru mustea de untură. Nu aveam sare la îndemână, Maica nu venise cu strachina și cu tămâia. Asta nu m-a împiedicat să devorez bucata.

Îi simt dulceața și azi.

Edith NEGULICI

The artist is present*

PERSONAJE:

Marina Abramović (*videoproiecție*)

Lola

Léon

Coco Chanel

Arianna Huffington

Amelia Earhart

Ella Fitzgerald

Michelle Obama

Erica Jong

Rosa Parks

Laura Cosoi

Marilyn Monroe

Lady Gaga

Simone de Beauvoir

Virginia Woolf

Esther Perel

Aurora Liiceanu

Maia Morgenstern

Medeea Marinescu

Adela Popescu

Anamaria Marinca

Monica Davidescu

Oana Pellea

Chris Simion

Denisa Comănescu

Ioana Flora

Ioana Nicolaie

Prolog

(Pe scenă, reprezentând atelierul foto-video al lui Leon)

Marina Abramović (*videoproiecție*): Dincolo de ce limită nu mai avem nevoie de beneficiile feminismului? Care sunt consecințele feminismului dus la extrem?

Coco Chanel: Cel mai curajos lucru pe care îl poți face este să gândești pe cont propriu.

Cu voce tare.

Arianna Huffington (*redactor șef HuffingtonPost*):

Poate nu vei lua întotdeauna deciziile corecte. Poate o vei da în bară uneori, dar eșecul nu este opus succesului, ci este o parte din el.

Amelia Earhart (*pionier în aviație*): Acționează. Ai puterea să faci orice hotărâști să faci.

Marilyn Monroe: Femeile care caută să fie egale cu bărbații, nu au ambiție. Frumusețea și feminitatea sunt fără vârstă și nu pot fi contrafăcute, iar strălucirea, deși fabricanților nu le place asta, nu poate fi produsă în serie. Adevărata strălucire se bazează pe feminitate. Nu mă deranjează să trăiesc într-o lume a bărbaților, cât timp pot fi o femeie.

Aurora Liiceanu: Femeile trebuie să fie recunoscute ca entități cerebrale în relație. Am intrat într-o epocă a „beauty-sm-ului“. Totul pare că se referă la beauty, beauty, beauty. Și deloc la participarea intelectuală și mentală a femeii. Se împământenește ideea că o femeie poate reuși social prin aspectul fizic. Și cum oricine știe că beauty e o valoare perisabilă, atunci trebuie să fii cât mai agresivă cât mai ai timp, ca să speculezi asta. O doamnă este o raritate astăzi. Asumă-ți feminitatea! Postura e mai importantă decât hainele de pe tine.

Ella Fitzgerald: Nu renunța la ceea ce îți dorești cu adevărat. Acolo unde pui dragoste și inspirație, nu poți da greș.

Michelle Obama: Nu te înconjura de oameni care te trag în jos. Ai încredere în instinctele tale...

Marilyn Monroe: Oricine e o stea și merită o șansă de a străluci. Mi-am dorit să devin o mare actriță și să

- fiu fericită atât de mult pe cât este posibil. Dar cine este fericit?
- Lady Gaga:** Unele femei aleg să își urmeze bărbații, în timp ce altele aleg să își urmeze visul.
- Dacă nu știi ce cale să alegi, amintește-ți următorul lucru: cariera nu îți va spune niciodată că nu te mai iubeste.
- Marilyn Monroe:** Dragostea și munca sunt singurele două lucruri reale din viață. Sunt menite să stea împreună, altfel nu merge. Munca în sinea ei este o formă de iubire. Găsește pe cineva care să te facă să uiți durerile trecutului. Găsește pe cineva care să-ți schimbe viața, s-o facă mai bună, să-ți lumineze golurile de până atunci. Găsește pe cineva care să-ți merite zâmbetul! O carieră reușită este un lucru minunat, dar noaptea, când ți-e frig, nu te poți cuibări în ea.
- Erica Jong:** Femeia trăiește de parcă l-ar aștepta de Făt-Frumos pentru a o duce departe de <<toate astea>>. Toate astea care? Singurătatea de a trăi în interiorul propriului său suflet? Certitudinea de a fi ea însăși în loc de a fi jumătate din altceva? (*scurtă pauză*): Vezi o mulțime de bărbați deștepți alături de femei mai puțin deștepte, însă mai rar vezi o femeie deșteaptă lângă un bărbat care nu este inteligent!
- Rosa Parks (militantă pentru drepturile omului):** Fiecare persoană ar trebui să își trăiască viața ca un model pentru ceilalți.
- Marilyn Monroe:** Am prea multe fantezii ca să fiu o gospodină. Cred că eu sunt o fantezie. Întotdeauna m-am temut să fiu cu adevărat soția cuiva întrucât știu din experiență că nimeni nu poate iubi cu adevărat pe altcineva.
- Erica Jong (scriitoare):** Îți iei viața în propriile mâini și ce se întâmplă? Un lucru teribil: nu mai ai pe cine să dai vina.
- Laura Cosoi:** Femeile trebuie să muncească mai mult pentru a reuși în această lume. Mă enervează teribil ca femeile nu primesc aceleași oportunități ca și bărbați, sau aceeași bani. Haideți să fim oneste, banii dau bărbaților puterea să conducă spectacolul. Le dau puterea să ne definească valorile, să spună că înseamnă să fii sexy și să discrediteze feminismul. Modul în care gândești contează. Trebuie să ne remodelăm felul în care ne percepem.
- Simone de Beauvoir:** Nu te naști femeie, devii!
- Virginia Woolf:** În cea mai mare parte a istoriei, anonimul a fost o femeie.
- Marina Abramović (videoproiecție):** Cu ce preț?...Ah, unul imens! Multă singurătate. Dacă ești femeie, este aproape imposibil să ai o relație. Ești prea mult pentru toată lumea. Trebuie să pari întotdeauna fragilă și dependentă. Sunt fascinați de tine, dar numai pentru puțin timp. Apoi vor să te schimbi și te strivesc. După care pleacă. Prea multe camere goale de hotel....
- Simone de Beauvoir:** Femeia este prada bărbatului.
- Erica Jong:** Nimeni nu ne poate întregi, dacă nu ne întregim noi înșine. Iar dacă nu reușim s-o facem, căutarea iubirii devine autodistrugere, iar noi ne iluzionăm că această distrugere ar putea fi iubire.
- Maia Morgenstern:** Eu nu cunosc nici o femeie de succes care să aibă succes pe toate planurile. Succesul e un delicat târg cu diavolul. Ai succes în afaceri, probabil acasă ești tare singură. Ești o super mamă, super gospodină, super soția bărbatului de succes. Trebuie să fi Wonder Woman!
- Medeea Marinescu:** Să îți faci bine meseria, să fi un om responsabil, să fi un om cinstit cu tine mi se pare ca te pune într-un soi de echilibru, te ajută să îți faci o evaluare mai justă. Și asta te ajută să fi mai bun.
- Maia Morgenstern:** Nu mi-am dorit niciodată să fiu manager. Cu o doză de cinism, și înțelegeți-o ca pe o alegorie, eram la o școală de management, imediat după ce am ocupat această funcție, iar profesorul ne-a întrebat dacă vrem să ocolim legea. Noi i-am răspuns încântați, în gura mare: «Daaaaa!». «Atunci învățați-o!», ne-a răspuns el. **În spatele cortinei unui manager se află responsabilitatea și prudența. În lumea asta în care «director» sună frumos iar «manager» sună pompos, vă spun eu că aripilor creației le zboară fulgii și penele în multe ocazii.** Lucrurile se mai învață și pe parcurs, dar trebuie stabilită o bază de la bun început. Motivația de a persevera vine din bunele intenții, din visurile curajoase, din energia oamenilor devotați cu care m-am înconjurat, oameni care, ca și mine, iubesc teatrul, a căror inimă pulsează odată cu acesta.
- Adela Popescu:** Avem nevoie ca femeii să facem ceva semnificativ în viață și avem nevoie de activități care să contrabalanseze rolul înăscut de mamă și soție. Avem nevoie de o carieră prin care să ne exprimăm și să ne câștigăm independența, atât din punct de vedere financiar, cât și psihic. Însă până unde putem merge cu implicarea în aceste activități? Care este echilibrul între carieră și viața de familie?
- Anamaria Marinca:** Oare nu avem nevoie de carieră doar ca pe un punct de sprijin, care să ne ajute, într-un mod echilibrat și feminin, să ne exprimăm darul pe care îl putem aduce societății, fără să facem din asta un motiv de competiție și de masculinizare forțată a ceea ce suntem ca femei? Oare nu cumva obsesia carierei nu este altceva decât o „minciună feministă“?
- Monica Davidescu:** În opinia mea, drama femeii contemporane este aceea de a trebui să se împartă între viața de familie, rolul de soție, de mamă, de femeie și rolul de șefă, de angajată, de femeie care trebuie să-și îndeplinească „task-urile“, să participe la ședințe, la videoconferințe și să stea peste program ca să demonstreze că poate.
- Oana Pellea:** În fața subalternilor bărbați, în fața soțului, în fața societății, femeia trebuie să poată.
- Ioana Flora:** Trebuie să fie cea independentă, cea eficientă, cea care se descurcă în orice situație.
- Chris Simion:** Cea care nu are nevoie de niciun sprijin.
- Denisa Comănescu:** Cea care nu concepe ca un bărbat să fie mai puternic decât ea. Cea care și-ascuns

atât de mult vulnerabilitatea și feminitatea încât nu mai știe să fie altfel.

Ioana Pavelescu: Cea în fața căreia bărbații se simt demasculinizați dintr-o singură privire.

Maia Morgenstern: Femeia fantastică, femeia care-și smulge bucățele din ea ca să poată face față presiunilor care există, asupra ei, din toate direcțiile.

Marilyn Monroe: O actriță nu este o mașină, dar ești tratată ca o mașină. O mașină de bani. Nu vreau să fac bani, vreau doar să fiu minunată. Hollywood este un loc în care îți plătesc 50 de dolari pentru un sărut și 50 de cenți pentru sufletul tău. Un sex-simbol devine un lucru. Eu urăsc ideea de a mă transforma într-un obiect. Sâni mari, fund mare, mare lucru. Nu pot fi și altceva? Și eu am sentimente. Tot om sunt. Tot ce vreau este să fiu iubită, pentru mine și pentru talentul meu. Oamenii au obiceiul să se uite la mine de parcă aș fi o oglindă în loc de o persoană. Ei nu mă văd pe mine, ci își văd propriile gânduri desfrânate, apoi se maschează făcându-mă pe mine o desfrânată.

Esther Perel (*psiholog și psihoterapeut de renume internațional, autoarea bestseller-ului „Inteligența Erotică: Reconcilierea vieții erotice cu viața de familie”*): Îmi place să fiu transgresivă: îmi place să iau ordinea socială și să o răstorn! Pentru că ordinele sociale, în majoritatea lor, sfârșesc prin a se împietri și auto-perpetua. Cred că eu, altele care vin după mine, cele care au fost înainte mea, toate contribuim la asta. Dar am avut o influență! Când ai avut milioane de oameni care ți-au ascultat conferințele și 1300 de scrisori, asta este influență! O influență bună. Și nu mă deranjează să folosesc această putere! Merg tot mai mult la conferințe unde sunt doar bărbați antreprenori, industria IT. Vorbesc cu acești bărbați despre relații și văd că le trimit mesaje soțiilor, pentru că le spun: „Le-ați mulțumit soțiilor voastre că sunteți aici? Nu ați putea sta aici trei zile să vă gândiți la relațiile voastre, fără ele”.

Marina Abramović(*videoproiecție*): *O femeie cu o sexualitate împlinită poate să fie un om mai bun, să joace un rol mai bun în viața ei sau în societate?*

Esther Perel: Desigur! Cu cât o femeie are o experiență sexuală mai bună, cu atât este mai conectată la nevoile ei, va fi mai puțin bolnavă, mai puțin deprimată, va fi capabilă să dea mai mult copiilor ei, pentru că nu va mai spune doar „Vai, mă sacrific pentru ei!”. Probabil că va da mai mult partenerului său, dar și ei însăși. Sexualitatea atinge totul. Pentru că atinge concomitent pilonii spiritual, mental, emoțional și fizic. Sunt puține lucruri care mai ating acești patru piloni în același timp. Sexul este putere!

Marina Abramović(*videoproiecție*): *Ce impact are asupra bărbaților să recunoască faptul că femeile au acest drept la expresie de sine?*

Esther Perel: Este dificil pentru bărbați. Femeile au o permisiune mult mai mare de a se emancipa, decât pregătirea pe care o au bărbații să interacționeze cu femeile emancipate. Singura situație în care bărbații

sunt pregătiți să vadă o femeie puternică din punct de vedere sexual este pornografia. Dar asta este fantezie! Nu poate să aibă așa ceva în realitate! Cei mai mulți bărbați nu pot să aibă de-a face cu o femeie emancipată sexual. Nu pot!

Marina Abramović(*videoproiecție*): *Ce aduce pornografia în viața tinerilor și în viața de cuplu?*

Esther Perel: Cred că pornografia este o fantezie. Și am în vedere că 97% dintre bărbați privesc filme porno, în timp ce 45 de milioane de femei au citit „50 shades of Grey”. Și nu văd nicio diferență! Doar ne place să spunem că bărbații consumă pornografie. Dar realitatea este că și unii și alții au făcut-o pentru același motiv: se numește excitare. Femeile se aprind de la intrigă, în timp ce bărbații sunt mai vizuali și se excită când se uită la film. De fapt oamenii caută metode ca să se excite și acestea nu vin din viața de zi cu zi. Ingredientele imaginației erotice au legătură cu puterea, supunerea, predarea, surpriza și toate aceste lucruri au de-a face cu dorința. Bărbații și femeile au roluri diferite în același scenariu. Ce este de fapt „50 shades of Grey”? O altă variantă a Cenușăresei! El o vrea pe ea, iar ea este cea care îl îmblânzește, ea este atât de specială. Paradoxal, cu cât există mai multă pornografie în societate, cu atât oamenii fac mai puțin sex.

Marina Abramović(*videoproiecție*): *Ce nu au cum să învețe din pornografie?*

Esther Perel: Dorința! Pornografia este despre gratificare fără să faci nimic, încă dinainte să știi că dorești ceva! Pornografia este prefabricată. Femeia nu există, este doar o secvență în imaginația bărbatului, într-un mod în care nu ar putea tolera în realitate. Pornografia este complet orientată spre bărbat. Este masturbare, este o versiune a Playboy: se uită la fotografii și își imaginează că fac niște lucruri cu acele femei și fiecare imagine este tot mai rapidă. Relația este cea care face diferența. Sexul este parte dintr-un sistem de relații. Dacă vrei să prestezi servicii sexuale, prin voința ta, e una. Dar linia de mijloc este cea prin care înțelegem plăcerea și conectarea ca drepturi fundamentale ale omului. Singurul lucru, cu excepția religiei, care mai poate ține familia unită este calitatea relației. Dacă femeia are o oarecare independență financiară, dacă legea permite divorțul și îi permite femeii să ia copiii, dacă Biserica nu te excomunică pentru ruperea căsniciei, atunci singurul lucru care poate ține o familie unită este satisfacția cuplului.

Ioana Nicolaie: La optsprezece ani scriam poezii, eram preocupată de filosofie – citeam Nietzsche în tren – îmi vopseau părul mov, băieții mi se păreau așa și așa, dar a fi femeie era ceva de pe al unșpelea continent al celei de-a cinspea planete din sistemul nostru solar. De bună seamă, n-aveam cum s-ajung vreodată acolo. După ce-am publicat prima carte, m-aș fi putut numi și scriitoare. Dar, de fiecare dată când eram întrebată cu ce mă ocup, mi se puneau un nod în gât. Răspundeam că sunt ziaristă sau profesoară, sau redactor – îmi selectam una din slujbele pe care

oricum le avusesem. Abia în străinătate am început să spun cu o jumătate de gură că sunt „writer“. Soție am ajuns că așa s-a întâmplat. Și încă nu orice fel de soție, ci soția unuia dintre cei mai cunoscuți scriitori români ai momentului.

Marina Abramović (*videoproiecție*): Cum ar fi dacă fiecare dintre noi am avea un minut șansa de a reîntâlni persoana pe care nu am încetat niciodată să o iubim – un membru al familiei, un prieten pierdut, un iubit – nici nu contează? Dar chiar acum, gândește-te – oare ce ai face sau ai spune acestei persoane? I-ai spune „Te iubesc“, pentru ultima dată? I-ai spune... „Îmi pare rău, îmi era foarte dor de tine“... Te-ai abandona iertării? Ai îmbrățișa această persoană pentru ultima dată? Sau i-ai spune... „Tu ești totul pentru mine“?! (*Muzică. Toate personajele ies, cu excepția Marinei, care rămâne pe scenă în videoproiecție.*)

Scena I

(În atelierul de creație foto-video, Léon o fotografiază pe Lola)

Marina Abramović(*videoproiecție*): Când am ajuns la aeroportul din Amsterdam, m-a întâmpinat Ulay, artistul care urma să-mi fie ghid. Am descoperit că aveam aceeași zi de naștere și multe alte lucruri în comun. Ne-am îndrăgostit teribil unul de celălalt. Când m-am întors la Belgrad eram atât de bolnavi de dragoste, încât am stabilit să ne revedem la Praga. Ulterior am decis să trăim și să creăm împreună în Amsterdam. A fost unul dintre acele momente magice când totul avea sens. La douăzeci și nouă am fugit de acasă pentru a trăi cu Ulay. Am evadat pur și simplu!

Léon (îi face poze Lolei). Te vreau!

Lola (pozează goală): Cine dracului nu m-ar vrea?!

Léon: Vreau să mă joc cu tine toată noaptea.

Lola: Vreau să am buzele roșii că sângele!

Léon: Ce vin merge cu trădarea?

Lola: Vreau femeile cu care mă înșeli!

Léon: ...Iubesc ce vreau, când vreau, cum vreau... Trăiesc clipa ca un jucător de profesie...

Lola: Vreau să-mi arăți totul: cum le dezbraci, cum le spui cât sunt de frumoase, corpul tău deasupra, ele deasupra. Carne pe carne. Te lasă să termini înăuntru? Mai știi cum te cheamă? Nu?!

Léon: Am toate fotografiile astea cu tine și fiecare dintre ele ar trebui să înlocuiască șarpele din picturile biblice pentru că tu redefiniști păcatul.

Marina Abramović(*videoproiecție*): Tot ce am vrut să fac a fost să fiu artist, așa că Ulay și cu mine am decis să trăim împreună într-o dubă. A fost cea mai radicală dar, de asemenea, cea mai simplă decizie pe care am luat-o vreodată. A fost într-adevăr singura cale prin care puteam exista. N-aveam bani, nu câștigam mare lucru din spectacole. Dar am trăit așa timp de cinci ani și fost o binecuvântare! Ne-am explorat nivelurile extreme ale încrederii și vulnerabilității, care se regăsesc în orice relație profundă.

Lola: Îmi doresc un orgasm. Un orgasm perfect după care îmi vine să-mi vină să plâng fără motiv, inexplicabil. M-ar durea carnea pe mine, de plăcere! Ar fi ca toate parfumurile Chanel pe care mi le-am dorit vreodată.

Léon: Ai creier de curvă.

Marina Abramović (*videoproiecție*): O femeie liberă este exact opusul unei femei ușoare. (*final videoproiecție*).

Léon: Mă incită!

Lola: Mr. Perfecțiune! Atât de imperfect, la dracu! Când zâmbești îți recunosc demonii care așteptau să iasă la suprafață de prea mult timp.

Léon: Ești tortură carnală pentru mine!

Lola: Consecința extazului e trauma.

Léon: Ești o adevărată nebunie, obsesie, plăcere foarte vinovată!

Lola: All inclusive!

Léon: Mă faci șmecherește cu zâmbetul pe buze.

Lola: Te complexez?

Léon: Mă omori! Ești diavolul în persoană?

Lola: Sunt dracul gol!

Léon: Te strecuri ca un șarpe, toată numai sex și dorință până în venele mele!

Lola: Nu lăsa pe mâine ce poți iubi azi! Hai! Vino aici, nu te mușc! Și dacă o fac, o să-ți placă! Credeai că îți cunoști toți diavolii?

Léon: Îi cunoșteam atât de bine încât începuseră să mă plictisească. Apoi te-am întâlnit pe tine.

Scena II

Marina Abramović(*videoproiecție*): Nu te costă nimic să visezi, dar te costă totul dacă n-o faci! Știi că ești un artist, dacă trebuie să faci artă – e ca respirația și n-ai de ales. Nimic nu ar trebui să te poată opri! (*Lola intră în atelier, se oprește între ei*)

Léon: Să fiu al naibii! Ești a dracului de bună!

Lola: Și tu ai un stil care mă face să-mi pierd puțin mințile...

Léon: Chiar crezi că-am putea rata ocazia asta?

Lola: Nu mă deranjează să fiu distracția ta, dar...

Regula nr. 1: Mă lași să fiu cu tine într-un pat. Un pat uriaș, cu tăblie de care mă poți lega sau peste care mă poți apleca.

Regula nr. 2: Sunt o curvă. Poate ai sentimente pentru mine, dar fanteziile mele sunt la mii de kilometri de ceea ce simți tu pentru mine.

Regula nr. 3: Mă iubești. Aș putea să-ți frâng inima, ok? (*râde. Vrea să iasă, Léon o reține*): Vreau să mă culc cu cine vreau, când vreau.

Léon: Mă amuză să constat că am un adversar pe măsură!

Lola: Sexul e mai bun decât logica, dar refuz să-ți demonstrez!

Marina Abramović(*videoproiecție*): Suferința este întotdeauna bună. Niciun fel de operă de artă măreață nu a fost creată dintr-un sentiment de fericire. A suferi e bine. (*final videoproiecție*)

Scena III

(În atelierul foto-video al lui Léon)

Marina Abramović(*videoproiecție*): Noi ne construim limitele, noi ne construim cușca. Noi producem nefericirea din viața noastră. Oricine poate deveni liber și eliberat imediat. Dar nu vrem. Continuăm să trăim în cadrul acestor limite. Este extrem de important să te gândești zilnic că vei muri. Doar când vei face acest lucru vei înțelege că sunt atât de multe lucruri și ne pierdem timpul pe nenumărate lucruri mărunte. Nu ar trebui să mori depășind limitele, dar ar trebui să vezi cât de departe poți ajunge. Iar mintea umană poate ajunge foarte departe!

Léon: Dezbracă-te, vreau să vorbim!

Léon: Ca o partidă de sex perfectă.

Marina Abramović(*videoproiecție*): Trăim într-un milion de realități paralele în fiecare minut. Totul e să-ți dai seama dacă ești artist sau nu. Oamenii vor să fie artiști din motive diferite, dar dacă simți că trebuie să creezi, atunci ești un artist bun. Și e nevoie de multe sacrificii. E o viață plină de singurătate. Trebuie să te dedici complet. Trebuie să fi inferior. Trebuie să ai febră, să te simți bolnav, ca și cum arta ar fi singurul lucru care există pe lume. Apoi, dacă ești un artist cu adevărat bun, trebuie să înveți cum să supraviețuiești în societate – să nu te compromiți.

Lola (*intră, scuipe aerul din plămâni de parcă și-ar da răsuflarea*): Oricât de bine aș fi plătită, n-aș renunța la stilul ăsta de viață. Nu, mulțumesc! Sunt liberă să mă joc cu cine vreau. Și de data asta, ghinion, îți place și ție... Cum arăt?

Léon: Arăți frumoasă și numai bună să ți-o trag.

Marina Abramović(*videoproiecție*): L-am invitat pe Ulay să vină, deoarece expoziția *The Artist is Present* era despre viața noastră. El a venit cu soția sa și ne-am salutat. Dar când a venit și a stat în fața mea, în acel moment, a fost diferit. Nu făcea parte din public. Îmi petrecusem viața cu el. A fost un moment emoțional pentru amândoi.

Lola: Nu mă întreba dacă ai fost mai bun decât ceilalți! Ca să scăpăm și de povestea asta, da, tu ai fost cel mai bun și cel mai minunat de pe pământ!

Marina Abramović(*videoproiecție*): Singura fantezie erotică pe care o mai am e dragostea!

Lola: Dacă dragostea ar putea gândi, s-ar sinucide!

Léon: Du-te naibii!

Lola (*râde*): O oră de sex valorează mai mult decât o oră la psihiatru!

Léon: Psihanaliza e o tâmpenie! Mi-au zis că doar pe tine te iubesc fiindcă ți-am spus pe nume. Lola, există un loc foarte special pentru cei ca noi...

Lola: Ne vedem în iad, dragostea mea! (*Heblu*).

Marina Abramović(*videoproiecție*): Prima mea biografie a început atunci când am parcurs Zidul Chinezesc: Ulay dinspre deșertul Gobi, iar eu dinspre Marea Galbenă. Și ne-am întâlnit la mijloc, doar ca să ne spunem «la revedere!». A fost dificil. Când am terminat și am spus «la revedere!» nu mi-am înche-

iat doar viața alături de Ulay, ci și cariera, deoarece toate operele de artă au fost create împreună. Teatrul este fals...Cuțitul nu este real, sângele nu este real, iar emoțiile nu sunt reale. Performanța este exact opusul: cuțitul este real, sângele este real, iar emoțiile sunt reale!

Léon: Nu m-am drogat niciodată. Dar dacă ar fi să-mi imaginez cum ar fi, atunci parfumul pielii tale ar fi cel mai apropiat de Ecstasy. Te simt de parcă ai avea sexul impregnat cu o substanță dulce care mă arde direct în creier.

Marina Abramović(*videoproiecție*): Știi...tot ce este în camera asta respiră a sex. (*final videoproiecție*)

Scena IV

Marina Abramović(*videoproiecție*):

Trebuie să te întreb: cine ești, care este scopul tău?

Cred că este foarte important să întreb: cum ai habar dacă ești artist? Arta este ca respirația. Respiri neîncetat. Dacă nu respiri, mori! Dacă ai o astfel de nevoie de a crea, dacă te trezești dimineața și ești obsedat și ai febră și simți nevoia să faci ceva, ești artist. Artist și atât. Iubirea este pentru cei care pot suporta povara psihică în exces! Modul prin care putem controla durerea – este de fapt cum să controlăm totul. (*Heblu*) Îmi dau seama de puterea artei care nu este expusă în galerii! Poveștile sunt foarte importante pentru toate spectacolele. Povestea de viață a artistului interpret sau executant modelează activitatea lor, precum și poveștile de viață ale spectatorilor modifică felul în care aceștia primesc spectacolul și ceea ce descoperă în actori. Vreau doar să creez situații în care oamenii pierd noțiunea timpului! Trebuie să mori de câteva ori înainte să trăiești cu adevărat. (*final videoproiecție*)

(*Leon și Lola se consumă unul pe altul. La propriu. Cu gurile sudate ca într-un erotic French kiss, cei doi se respiră până la sufocare. Heblu*): Contextul face diferența. Și contextul meu este arta. Arta bună trebuie să aibă acel gen de energie care nu poate fi înțeles rațional. Artistul trebuie să aibă un punct de vedere erotic asupra lumii. Ideile pot veni oricând, oriunde. Mă interesează doar ideile care devin obsesie și care mă fac să mă simt incomod. Ideile de care mi-e frică. Publicul te poate ucide. Fiecare om este un ucigaș profesionist. Până și în dragoste, celălalt îți poate schimba viața, distrugând-o. Oamenii pe care îi iubim neucid mai mult sau mai puțin.

Sfârșit

* Premiul I la Concursul Național de Creație a Piese de Teatru Într-un Act „Mihail Sorbul“, 2016

Valentin TALPALARU

Muzeul*

PIESĂ ÎNTR-UN ACT

PERSONAJE:

Custodele
Secretara
Bătrânul
Dama blondă
Tânăra

Scena I

(Anticamera unui birou pe care sunt așezate obiectele uzuale ale unei instituții care nu spune mare lucru, biroul secretarei cu o mașină veche de scris. O ușă monumentală dă spre o latură a scenei, și poate însemna orice. Pe pereții biroului este prinsă o lozincă din litere decupat și ridicole: „Decență și civilitate! Trei personaje urmăresc truda secretarei: un bătrân aферat, o adolescentă timidă și o „damă“ care pare ajunsă din întâmplare)

Bătrânul: Stimată doa...

Secretara (siei): Vi se aduc, nu, aduce la conștiință...(Realizează că bătrânul a încercat să o întrerupă și îl execută crunt din priviri. Damei blonde îi sună strident celularul)

Dama blondă: Da, scumpa, nu știu pentru ce am fost chemată într-un loc tare ciudat. (Se uită împrejur cu superioritate). Da, dragă, nu cunosc pe nimeni. Am primit o invitație.. De unde? Nu știu pentru că nu dau importanță la fleacuri.. E ceva cu Muz...asta seamănă cu un bar, cu o discotecă, nu? Muz și nu mai știu cum...(Secretara este pe punctul de a face o criză de nervi.)

Dama blondă: V-au căzut dosarele! Nu vorbeam cu tine. Este aici una care are nevoie urgentă de fitness, da, poate îi dau adresa noastră. Da, e cam plină... și plină de nervi, tu... Nu, nu stau mult, aștept pe cineva să ne lămurească...

Secretara (la capătul nervilor, rostește cu chiu, cu vai): Liniște! Aici se lucrează!

Bătrânul: Doamnă, totuși poate ne lămuriți, stăm aici de jumătate de oră și nimeni nu a venit să ne explice ce este cu această, cum să-i spun, invitație, convocare, somație...

Tânăra: Nu vă supărați, pe hârtia dumneavoastră ce scrie? La mine textul este confuz, sau mă rog (se înroșește)... (citește) „Vă invităm luni, la orele douăzeci, la sediul Muzeului trecutului, din strada, numărul, unde va avea loc o selecție pentru viitoarele exponate care vor reprezenta fragmentul local de civilizație. Cu deosebită considerație... semnătura indescifrabilă.

Bătrânul (pedant): Constat că autorul adresei a rămas corigent la logică „Muzeu“ și „trecut“ sunt într-o relație ușor pleonastică...

Dama blondă: Cum?...

Bătrânul: Adică să pui alături muzeu și trecut înseamnă să comiți un pleonasm.

Dama blondă: Vai de mine! Adică așa de grav? Un văr de-al meu tot dintr-un pleonasm a decedat!..

Bătrânul: Era filolog?

Dama blondă: Da de unde, era întreg-întreguț... Nu-i lipsea nimic, ca să zic așa.

Bătrânul: Nu doamnă, vreau să spun dacă era profesor.

- Dama blondă:** A, nici chiar așa! Era un om serios, a lucrat în domeniul căpșunelor!
- Bătrânul:** Păi ce are a face aici pleonasmul?
- Doamna blondă:** Păi pleonasm i-au găsit... (*Bătrânul, lămurit, dă din cap.*)
- Tânăra:** Mă scuzați, dar ce legătură are pleonasmul sau neoplasmul cu muzeul acesta? Poate ne lămurește doamna! (*Arată cu capul spre secretară, care s-a oprit din dactilografiat și îi urmărește*)
- Secretara:** Ce nu este clar mă rog în această invitație? Repet: invitație! Spre deosebire de conversația dumneavoastră lipsită de logică și aproape anagramată...
- Tânăra (sfios):** Agramată...
- Secretara:** Te invit să nu fii obraznică! Unde este decența tinerei generații? Așadar, spre deosebire de conversația dumneavoastră (*insistă ostentativ*) anagramată, vi se spune...
- Tânăra (același joc):** Scrie..
- Secretara (o desființează din ochi):** Spune că veți avea șansa să fiți aleși ca exponate! Asta în cazul în care veți trece de teste!
- Bătrânul:** Cred că la mijloc este o uriașă confuzie! Noi suntem oameni, nu exponate! Ce veți face? O să ne așezați în rafturi sau în cuști de sticlă?
- Tânăra:** Așa cred și eu! Nu știu dacă vreunul dintre cei prezenți și-ar dori să ajungă...exponat, care la urma urmei are și ceva jignitor!
- Bătrânul:** Stai, stai te rog domnișoară... ah, tineretul ăsta impetuos! Să nu ne grăbim cu concluziile!
- Dama blondă:** Vreți, mă rog frumos, să vorbiți și pe limba mea? Ce-i aia exponat? Ce adică or să ne facă? Eu una nu fac nimic dacă nu vreau eu, să fie clar!
- Secretara:** Cred că ar fi cazul să-l informez pe Domnul!
- Dama blondă:** Pe cine? Pe Dumnezeu?
- Secretara:** Sunteți cel mai indisciplinat și...anagramat lot de exponate pe care l-am văzut! Cum vă permiteți să tratați cu atâta ușurință și...
- Tânăra:** Superficialitate...
- Secretara (o execută din nou din priviri):** Mă rog... superficialitate, o șansă unică: să lucrați cu Domnul!
- Dama blondă:** Dar nu ne mai fierbe madam'! Cine este Domnul?
- Secretara:** Domnul (*pauză lungă, grea*) Custode!
- Bătrânul:** Din câte știu eu, custode este un fel de gestionar al obiectelor aflate în grija sa temporar. Nu văd ce mare...
- Dama blondă:** Ptiu, ptiu, piei drace! Că doar n-o fi vorba de ce îmi închipui eu! Sărmana Anca de-abia a scăpat de un asemenea... custode! (*Secretara o privește perplexă*) Da, ce te miri, ca o neînțarcată! A picat în mâinile unui custode din Spania și noroc de un prieten mai vechi că a putut să fugă din muzeu' ăla!
- Secretara:** Cum vă permiteți să asociați un titlu de noblețe cu... cu... unul de... de...
- Tânăra:** Proxenet...
- Secretara:** Nici nu pot rosti cuvântul acesta, dară-mi-te să-l asociez cu... cu așa ceva; este de neconceput!
- Bătrânul:** Stimată doamnă, nu vreți să fiți atât de amabilă să ne lămuriți și pe noi, care se pare că am ajuns aici aproape din întâmplare, ce se petrece? Am înțeles, atât cât am putut din cele spuse de dumneavoastră, că ar fi vorba de un fel de selecție, pentru niște onorante locuri sau posturi, mă rog, de exponate într-un muzeu despre care noi nu știm nimic. Am rezumat bine?
- Secretara:** Este un mod absolut simplist de a privi lucrurile. Remarcabil totuși pentru un candidat la exponat.
- Bătrânul:** Stați, stați! Mai întâi nu știu dacă acceptăm noi această „nobilă” calitate!
- Dama blondă:** Eu nu accept nimic până nu văd un contract! Așa, pe daiboj, nu vreau să fiu nici un fel de exponată!
- Secretara:** Mai întâi, că nu v-a rugat nimeni să acceptați ceva, și apoi nu știm încă dacă veți trece de teste!
- Dama blondă:** Eu teste nu fac! Am auzit la televizor că poți lua și SIDA de la testele astea!
- Secretara (gest de exasperare):** Doamnă, dumneavoastră ați mai făcut și altfel de teste până acum?.
- Dama blondă:** Ah, slavă domnului, m-am descurcat fără teste. Adică... (*Pauză semnificativă*)
- Tânăra:** Eu una m-am săturat de cabala aceasta și de acest personaj misterios! Ori ne dați mai multe amănunte, ori mă ridic și vă spun la revedere!
- Bătrânul:** Bravo, domnișoară! Remarcabil! Sunt de acord cu tot ce ai spus, dar parcă aș încerca acest joc, într- o astfel de companie!
- Secretara:** Dar înțelegeți odată că nu este nici un fel de joc! Și că prezența voastră aici nu este întâmplătoare! Credeți că altă treabă nu avem decât să trimitem invitații aiurea?! Că Domnul Custode își permite să piardă timpul cu fleacuri?!
- Dama blondă:** Dar cine este, mă rog, acest domn Custode? Câți ani are? E însurat?
- Secretara:** Domnul Custode nu poate fi căsătorit...
- Dama blondă:** Asta înseamnă că are o problemă, sau... este cumva?...
- Secretara:** Refuz să mai continui acest dialog! De altfel veți primi foarte curând un răspuns la toate întrebările.
- Dama blondă:** Pot găsi o oglindă, pe aici pe undeva? (*Se aud pe rând cele trei bătăi de gong, după care se deschide ușa pe care intră Custodele. Este un bărbat înalt, de o vârstă incertă, între 30 și 60 de ani, grizonat.*)

- Custodele:** Bună ziua tuturor și bine ați venit în Muzeul nostru! De altfel sper că veți rămâne mai mult timp aici. (*Se adresează ceremonios, fiece-ruia în parte*) Doamnă! Domnule, Domnișoară! Cred că ați făcut deja cunoștință cu secretara noastră și în mare cu ceea ce dorim să vă propunem.
- Bătrânul:** Aproximativ și destul de confuz. Aș spune că am fost supuși unui ceremonial de inițiere...
- Custodele:** Ați găsit termenul potrivit. Inițiere. Da, dar în alt sens decât cel pe care l-a sugerat, probabil din exces de zel, buna noastră secretară.
- Dama blondă** (*Îl privește cu un interes „profesional”*): Nu prea știi cum să te porți cu femeile. Un domn nu se lasă așteptat. Cred că trebuie să te învețe cineva, cineva mai priceput...așa ca...
- Custodele:** Stimată doamnă, regret că v-am făcut să așteptați. Și de fapt nici nu cred că am întârziat. Este trecută pe invitația dumneavoastră o oră anume?
- Dama blondă:** Nu, dar nu are importanță dacă este sau nu o oră. Noi am fost solicitați să fim aici, nu am cerut noi să venim...
- Tânăra:** De fapt nu ne-a impus nimeni ceva până acum...
- Custodele:** Aveți perfectă dreptate domnișoară, și de aici trebuie să pornim: nu v-a impus nimeni să veniți aici, invitația a fost concepută în termeni atât de vagi încât un om prudent ar fi refuzat-o din capul locului. Și totuși...
- Bătrânul:** Și totuși, noi ca niște oameni „mai puțin prudenți” am venit. Nu știu de ce, pentru că spiritul de aventură mi-l consum atunci când merg să-mi plătesc impozitele!
- Custodele:** Înseamnă că nu dumneavoastră hotărâți dacă este necesar să fiți prezent aici.
- Dama blondă:** Dar cine, domnule?
- Custodele:** Aș putea să folosesc o replică ieftină și să spun soarta sau destinul.
- Dama blondă:** Păi știți că pot să vă dau în judecată? Ne-ați călcat asta, cum îi zice, intimitatea, ca securitatea lui Ceaușescu...
- Custodele:** Doamnă, hai să nu exagerăm, ați simțit vreodată că (*subliniază*) am intrat în...intimitatea dumneavoastră?
- Dama blondă:** Las' că știu eu! Gafton, vecinul din Sărărie a câștigat cu „călcarea” asta un proces în Spania, până s-au prins ăia că Vasilica numai soră nu-i venea!
- Custodele:** Doamnă, noi vorbim aici de altceva nu de aventurile lui Gafton!
- Dama blondă:** Vorbim despre ce vreau eu!
- Custodele:** Faceți o confuzie, dar nu-i nimic, era și ea prevăzută. Nu, nu ne-am amestecat în viața dumneavoastră intimă pentru că nu a fost nevoie. Sunteți absolut previzibili.
- Tânăra:** Și eu?
- Custodele:** Mai ales dumneata, domnișoară! În jurul dumitale se trage un cerc. Uite, chiar dânsii ți-l delimitează!
- Tânăra:** Dar nu i-am mai văzut până acum.
- Custodele:** O, ba da! Cine te agasează în fiecare dimineață, fix la ora 7 și 30, cu întrebări despre viața ta intimă, ca să folosesc expresia doamnei?
- Tânăra:** Dar nu... eu... a, vă referiți la doamna Pandea? Sărmana, nu prea are cu cine să converseze, iar dânsul (*arată spre bătrân*) chiar nu are nimic de-a face cu mine!
- Custodele:** Ești sigură?
- Tânăra:** Cât se poate de sigură. Este un domn civilizat, pe care cu siguranță l-aș fi remarcat dacă mi-ar fi ieșit în cale.
- Custodele:** Și totuși, nici el nu este străin de lumea în care te învârți. Ia privește mai bine, nu seamănă cu cineva cunoscut?
- Tânăra:** Ba, parcă ar aduce cu...sau nu... cu paznicul parcului! Da, sigur că da, cu paznicul parcului!
- Bătrânul:** Domnișoară, nu știu dacă să mă simt măgulit sau nu. În fine, nu am nimic împotriva nobilei profesii de paznic, dar n-am avut niciodată privilegiul să păzesc ceva sau pe cineva. (*Se adresează damei blonde*) Dumneata crezi că aș putea fi paznic?
- Dama blondă:** Noo! Ca să fi paznic nu-i de ajuns să știi carte, noo, trebuie să ai mai întâi pe cineva la primărie, altfel nu pupi postul! Și să fi mai plin, mai verde, mai... Noo, nu poți dumneata să fi paznic...
- Custodele** (*amuzat, revine la Tânără*): Dar ce avea, domnișoară, așa de special paznicul acela?
- Tânăra:** Păi, pe el nu-l interesau prea mult cei care veneau în parc, îl interesau copacii și florile. „Domnișoară, mi-a spus, îți plac florile, arborii?” mi-a spus într-o zi. „Sigur că da, i-am răspuns, cui nu-i plac?” „Nu, nu așa, ca din obligație. Eu te întreb dacă îi deosebești, dacă ți se par diferiți, ca oamenii. Nu i-am răspuns, sau am bâiguit ceva idiot. Am revenit după o săptămână și am continuat micul nostru joc... ajunseseam cu timpul să cunosc tabieturile plantelor... Doamne, cum de nu l-am recunoscut!
- Dama blondă:** E dusă rău... mare lucru să nu fi pățit cine știe ce!
- Bătrânul:** Îmi pare rău că vă dezamăgesc, domnișoară, dar nu sunt eu! Comparația mă onorează și chiar mi-ar plăcea să fac și eu ce făcea domnul paznic. Ce mai știi de el?
- Tânăra:** Nimic. După prima săptămână de școală nu l-am mai întâlnit. Nu am reușit să aflu nimic de la nimeni. (*custodelui*) Poate știți dumneavoastră ceva?

- Custodele:** Rolul lui nu s-a terminat acolo, în parc... și să știi, specialitatea lui nu este horticultura.
- Tânăra:** Nu?! Atunci...
- Custodele:** ...atunci, a fost actor.
- Tânăra:** Bine, bine, dar ce căuta un actor cum spuneți, paznic în parc, sau mă rog, ce funcție a avut?
- Custodele:** Povestea lui este mai ciudată. A început să uite. Și nu treptat. Pur și simplu memoria lui refuza să primească textele, I s-a întâmplat chiar la spectacolul de adio. Singurul loc care i-a rămas în memorie era parcul unde stătea ore în șir după spectacol. Dar ai apărut dumneata și a trebuit să plece.
- Tânăra:** Eu? Ce i-am făcut?
- Custodele:** Te-ai amestecat în dialogul lui cu pomii și plantele din care își făcuse un nou teatru. Ba chiar ai început să-i intermediezi dialogul.
- Tânăra:** Dar eu habar n-am avut, nici nu am bănuțit că...
- Custodele:** În felul vostru, toți ați făcut un rău mai mic sau mai mare (*Bătrânul are un gest de surpriză*) de care nu v-ați dat seama.
- Bătrânul:** Am din ce în ce impresia că nu mai înțeleg nimic! Mai întâi suntem chemați pentru nu știu ce întâlnire apoi, încetul cu încetul, aflăm că suntem urmăriți și studiați și cine știe ce mai urmează.
- Dama blondă:** Eu nu fac nimic fără un contract! Să mi se spună cât am de aici (*face un gest cu degetele*) și... fără perversiuni...
- Custodele:** E greu să vă lămuiesc pe toți odată, pentru că fiecare are rolul lui... Dar despre toate acestea vom vorbi după ce vin rezultatele. (*Se adresează secretarei*) Ai primit ceva?
- Secretara:** Nu încă.
- Custodele:** Ei, n-avem ce face, până la primirea rezultatelor trebuie să ne întreținem cumva!
- Bătrânul:** Să stăm cu alte cuvinte și să batem câmpii, ca și cum am purta cine știe ce discuții filosofice. Eu unul m-am cam săturat! Vă mulțumesc pentru companie și mă întorc la tabieturile mele. Mă duc să vorbesc cu ibricul de cafea pe care nu-l mai folosesc pentru că nu mai am voie să beau cafea, cu sticla de alcool de care nu mă pot atinge din cauza ficatului, cu flacoanele de medicamente și fotografiile de familie. Poftim, nu mai aveți nevoie de nicio „analiză”, sau cum s-o mai fi numind! Țsta sunt, Țsta vă salută! (*Iese*)
- Secretara:** Domnule custode, este... de ce nu...
- Custodele:** Da, da, știu că trebuia să-l opresc! Nu-i nimic, draga mea, te asigur că totul va merge bine, nu este decât o problemă de timp.
- Secretara:** Dar nici măcar nu a aflat ce urma să se întâmple! (*Devine din nou bățos-oficială*) Și apoi noi suntem o instituție serioasă, oficială!
- Custodele:** Ai dreptate, dar din când în când e bine să mai ieșim din lozincile astea.
- Dama blondă:** Văd că nu sunteți prea serioși, iar pe noi Țstia care nu avem prea multe studii, dar care la o adică vă îngropăm în chestii de viață, nici nu ne băgați în seamă. O să fac și eu ca moșneagul Țla: o să-mi iau catrafusele și mă duc la treburile mele. Adică... (*cade și ea într-o pasă similară cu cea a bătrânului*) în hardughia aia la care mai am rate și în care nu am făcut decât baia și dormitorul... De parcă mai folosesc la ceva! (*Se întoarce către ceilalți cu revoltă*) Și voi ce trageți cu urechea? Nu are voie omul să spună ceva pentru el, că gata, sunteți în stare să-i intrați și în gât să vedeți ce trebuie să iasă!
- Secretara:** Domnule custode, nici acum?
- Custodele:** Deocamdată avem încă o problemă (*zâmbește*), ultima. (*Către tânără*) Se pare că am rămas ultimii, nu?
- Tânăra:** Da, așa se pare. Probabil că o să-mi țin și eu micul meu monolog și o să plec. Așa trebuie să se întâmple, nu?
- Custodele:** De data aceasta totul depinde de tine. De plecat poate oricine pleca, și de oriunde, chiar și de aici. Cel puțin la prima vedere. Dar tu ești un ghem de îndoială din câte văd: ai pleca, nu ai pleca...
- Tânăra:** Chiar așa de tare se vede? Aș rămâne, nu aș rămâne... Ceilalți îmi dădeau un sentiment de siguranță, eram un fel de echipă. Acum mă simt chiar derutată. Până și doamna aceea blondă, așa vulgară, aproape mă liniștea. Gata. Micul meu monolog s-a terminat. Nu-mi rămâne decât să-mi iau rămas bun, și ce să spun, chiar îmi pare rău! (*Iese*)
- Secretara (răbufnește):** Dacă nici acum nu mă lăsați să vorbesc o să explodez! Nu înțeleg cum puteți sta așa de nepăsător, când un proiect important, de care se ocupă știți dumneavoastră cine, este abo, abi, abu... asta...
- Custodele:** Abandonat. Nu te grăbi, era normal să reacționeze așa. Nici tu dacă ai fi fost în locul lor nu ai fi făcut altfel. Cine a reușit o astfel de bazăconie de text? Poți dumneata să-mi spui ce se poate înțelege din el?
- Secretara:** Eu nu mă pricep, nu mă amestec! Știți că eu nu am decât școala de biuro, făcută la locul de muncă, și dacă nu mi-ați fi promis...
- Custodele:** Că te fac administrator, sigur, e o funcție potrivită pentru una ca tine, care înainte te-ai ocupat doar de protocol. De fapt mă gândeam și pentru tine la un rol de exponat dar...
- Secretara:** Nu e cinstit să-mi scoateți ochii cu trecutul meu, doar pentru că eu nu îl cunosc pe al dumneavoastră!
- Custodele:** Nimeni nu ți-a cerut să faci altceva decât ce ești pusă să faci: să primești invitații, să nu intri în dialog cu ei decât dacă ți-o cer – și

mă îndoiesc de asta – și să completezi fișele. A, și mai era ceva: să nu-i sperii cu bazaconiile tale.
Secretara: Și totuși ce facem cu invitații noștri? De unde luăm noi exponate pentru muzeu?
Custodele: Ți-am spus să nu-ți mai faci griji! Fii liniștită, vor reveni cu siguranță!
Secretara: Să vă fie gura aurită!

Scena a 2-a

Secretara, apoi Tânăra

Secretara: Revenim cu adresa noastră... numărul... prin care... Ufff! M-am săturat de hârtiile astea pe care și așa nu le mai bagă nimeni în seamă! Scriu și scriu, fără să mă gândesc la ce scriu. Ca un automat! Și toate se sparg în capul meu... Ba că nu pricep ce scriu... ba că pricep prea mult din ceea ce scriu. Ba că fac prea multe greșeli... Dar unde ați mai văzut voi o secretară perfectă? Sau o secretară filolog? Cele perfecte nu se numesc secretare! Iar cu ce mi-a dat natura, la ce mă pot aștepta? (*Sună telefonul*)

Secretara: Alo, da, aici Muzeul! Cu cine doriți dumneavoastră? Cu domnul custode? Nu, nu este, dânsul vine ceva mai târziu. Unde este domnul custode? În altă lume, unde nu sunt secretare și în care nici nu sunt sigură că este cineva! (*Către spectatori*) Ce vă uitați așa de ciudat la mine? Pentru că-l bârfesc pe șeful meu, cel pe care îl prezint ca pe un zeu? Voi nu faceți la fel? Totul este o convenție, dragii mei, chiar și faptul că trebuie să fiu când toantă și agramată, când inteligentă, ba chiar subtilă... (*Se aude o bătaie la ușă. Intră Tânăra*)

Tănăra: Bună seara!

Secretara (*surprinsă*): Bună seara! Ai revenit așa de repede?

Tănăra: Știți, eu de fapt nici nu am plecat prea departe... am vrut să mă întorc imediat, dar mi-a fost jenă...

Secretara: Ei, lasă, domnul custode nu mănâncă oameni!

Tănăra: Da, dar vedeți dumneavoastră (*aproape plângând*) l-am mințit...

Secretara: Cum adică l-ai mințit?

Tănăra: Cu povestea aceea, cu paznicul din parc, cel care îmi vorbea despre pomi, despre sufletele lor...

Secretara: Cum, nu a fost adevărată?

Tănăra: Da' de unde! Deși în parc am mers tot timpul. La început cu un coleg sau altul, apoi din ce în ce mai singură. Stăteam acolo, pe banca unde nu se așeza nimeni, niciodată și îmi imaginam că vine lângă mine...

Custodele (*care a intrat la începutul replicii și a ascultat grav declarația tinerei*): ...cineva și te ajută să umpli o lume cenușie, care să fie și străin

și apropiat, și care să te ajute să poți spune ce ai de spus?

Tănăra (*se ridică involuntar*): Ddde unde știți?

Custodele: Pentru că nu ești nici prima nici ultima care își dorește să i se întâmple așa ceva.

Tănăra: M-ați urmărit? Pentru ce?

Custodele: Nu am făcut-o intenționat. Pur și simplu mi-a sărit în ochi singurătatea ta și m-am întrebat cum se face că o tânără este mereu singură. Apoi am început să pun întrebări.

Tănăra: Da, știți, eu... am avut probleme, nu v-am spus, dar nu se poate..

Custodele: Te referi cumva la povestea aceea cu colega ta și cu plicul pe care i l-ai strecurat în buzunar? O cunosc. Colega ta a avut de suferit până la urmă, și mai știu că din cauza asta ai fugit de la școală, că ai dormit în parc...

Tănăra: O vedeam tot timpul în preajma lui... Îl sufoca, nu se dezlipea o secundă de el, era în stare să sară la gâtul oricui i se părea că se apropie de el.

Custodele: Tu îl iubeai mai mult ca ea?

Tănăra: Nu. De fapt îmi era doar milă de el. Aveam impresia că nu mai e mult și începe să plângă. Așa e el, incapabil să spună cuiva dă-te mai încolo.

Custodele: Și atunci ai făcut tu dreptate. Cam teatral, ca în romanele de epocă. De unde ai făcut rost de drog?

Tănăra: Asta nu e nici o problemă la noi. Toți știm cine are mereu un plic la îndemână.

Custodele: Înțeleg, lasă... pe urmă te-ai mai văzut cu colega ta?

Tănăra: Nu, a fost mutată la altă școală. Au venit părinții ei și i-au luat actele. Nimeni nu mai știe nimic de ea, unii spun că a făcut o cădere, că a stat în spital.

Custodele: Iar tu?

Tănăra: Eu am devenit ceea ce știți. De asta am și venit, credeam că este un serviciu ca oricare altul, altfel nu mai intram aici. Și acum că știți despre ce este vorba, pot pleca?

Custodele: Chiar cred că nu ai înțeles nimic (*Subliniază*) Tocmai de aceea te-am chemat, sau mă rog, te-am făcut să vii!

Tănăra: Acum chiar că am nevoie să fiu singură, să mă gândesc. (*Iese*)

Secretara: De data asta chiar că nu se mai întoarce!

Custodele: De obicei secretarele sunt mai perispicace decât șefii lor. Unde să se ducă? Cine o așteaptă? Pariez că se va opri la câțiva pași de noi să plângă. E bine că se descarcă. (*Se aud din nou bătăi în ușă.*) Intră! (*Pe ușă intră, cu lodenul umed, bătrânul.*)

Custodele (*surzând ușor*): Vă rog! Se pare că a început ploaia... Dar de ce nu vă faceți comod? Dați jos trenciul și puneți-l la uscat. (*Către secretară*) Te rog! V-ați răzgândit?

Bătrânul: Da, m-am răzgândit. (*Tace și cei doi îi respectă tăcerea*). Dar cu fata aceea care a venit odată cu mine ce s-a întâmplat?

Custodele: De ce?

Bătrânul: Pentru că stă afară, rezemată de un pom și nu spune nimic. Am încercat să o chem la adăpost, sub o streășină, nici nu m-a auzit. Să nu răcească....

Secretara: Lăsați, că nu pățește nimic, tinerii sunt mai rezistenți decât ne imaginăm noi!

Bătrânul: O să vi se pară curios, dar mă interesează mai mult ce s-a întâmplat cu ceilalți decât cu mine. Dar văd că au plecat!

Custodele: Vă asigur că se vor întoarce și că vor repeta, cu alte cuvinte, desigur, ceea ce ați spus adineauri!

Bătrânul: Asta înseamnă că am avut dreptate?

Custodele: Fără îndoială.

Secretara: Să vă aduc ceva? Un ceai, apă?

Bătrânul: Mulțumesc, sunt sătul de ceaiuri! Uneori am impresia că nu mai există altă băutură în afară de ceai: până și o femeie de vârsta ta, de la care te aștepti să fie mai ...apropiată, te măsoară cu milă și îți oferă preventiv un ceai. Nu, mulțumesc!

Scena a 3-a

Custodele (*ridicând ochii din hârtii*): Cât este ora? Nu pentru că ar conta prea mult, dar trebuie să se termine odată...

Secretara: Este ora cinci, adică șaptesprezece.

Bătrânul: Imposibil, și când am plecat eu, tot ora șaptesprezece era.

Custodele: Desigur! Și când ați venit, și când ați plecat, și când vom termina ceea ce avem de terminat, tot ora șaptesprezece va fi! (*Se aude un ciocănit în ușă.*)

Secretara: Intră! (*Pe ușă intră dama blondă. Stânjenită, nu știe cum să înceapă.*)

Dama blondă: Nu credeam să vă mai găsesc aici!

Custodele: Stimată doamnă, noi suntem mereu aici.

Dama blondă (*il remarcă pe bătrân*): Și dumneata te-ai întors!

Custodele: Da, și dumnealui, și în curând veți reface grupul de la început!

Dama blondă: A, mai era și fata aceea! Mi s-a părut că am zărit-o în fața clădirii. Nu arăta prea bine.

Custodele: Stați pe loc, merg eu să văd ce s-a întâmplat! (*Își ia haina din cuier și iese*)

Bătrânul: Cred că ar trebui să văd și eu ce se întâmplă. Am trecut pe lângă ea înainte de a intra aici. Era singură. Atât de singură și de tristă.

Dama blondă: La fel mi s-a părut și mie. Aș fi făcut ceva, dar n-am putut să mă apropiu!

Secretara: Liniștiți-vă, s-a dus cine trebuie. Voi și așa nu puteți face mare lucru! (*Intră custo-*

dele, murat de ploaie, își dezbracă lodenul și îl atârnă în cuier)

Custodele: Nu mai era nimeni acolo, lumea se împraștiase deja.

Secretara: O să încerc eu să dau de ea, lăsați...

Dama blondă: Întotdeauna am fost piață rea! Am adus numai vești proaste, mă cam mănîncă limba...

Bătrânul: Poate nu s-a întâmplat nimic, fata și-o fi revenit și a plecat, probabil.

Custodele(*către Dama blondă*): Nu păreați atât de copleșită la început, ba dimpotrivă!

Dama blondă: O făceam și eu pe viteaza, pe grozava! După ce ai trăit printre cartoane și te-ai luptat cu ai tăi pentru un loc, te obișnuiești să nu lași să se vadă nici un semn de slăbiciune.

Custodele: Da, chiar păreați ...

Dama blondă: Vulgară, plină de inele ca o țoapă îmbogățită, curvă sătulă de tăvăleală, și codoașă pe deasupra! (*Bătrânul o privește uluit, secretara a rămas cu mâna în aer.*) Ce vă uitați? E o nouătate că există și că există și altele ca mine? (*Bătrânului*) Sper că nu te-am întristat. Dincolo, așa am început, cu unul ca tine care voia neapărat să mă ajute! Și m-a ajutat...

Custodele: Nu spovedania mă surprinde, ci faptul că te-ai lepădat de jargonul acela vulgar.

Dama blondă: Acum urmează probabil întrebarea despre familie, studii, eșecuri. Exact ca în emisiunile alea cretine de la televizor, când toată lumea își dă poalele peste cap, povestind cum a fost cu violul, cu prima țigară cu marijuana, cu primul, al doilea, al treilea, cu avortul, cu turnatul cu...

Custodele: Așa-i că nu ai avut cui să destăinuie toate astea?

Dama blondă: Am spus că viața mea, hai să spun „cazul meu“ îl poți citi în cel mai nenorocit ziar de scandal. Ești sigur că știi totul? Care tot? Care adevăr? Al dumitale sau al meu?

Bătrânul: Eu propun să schimbăm subiectul, pentru că deja am început să vorbim ca într-o piesă de teatru...

Dama blondă: Dar suntem în plin teatru! Ți se pare că dumneaei (*arată spre secretară*) este reală? Sau că dumnealui (*la fel spre custode*) are ceva uman, ceva comun cu noi? Nu-mi spuneți că nu suntem cobai, marionete trase de sfori cât frânghia, la vedere.

Bătrânul: Doamnă, mai aveți puțin și începeți să mă insultați...

Dama blondă: Nu-i nimic, ne vom duela în amintiri și în cântece cu Moscopol! Orgoliul se duce și el dracului odată cu vârsta și e înlocuit cu țâfna. Haide, n-am vrut să te jignesc!

Bătrânul: Nu m-ai jignit, și în fond ai dreptate: la vârsta mea cum mai pot fi jignit!..

- Custodele:** Nici nu vă dați seama cât de reali suntem cu toții! Credeți că dânsa (*arată spre secretară*) are o poveste mai ștearsă, mai anonimă?
- Secretara** (*care între timp a dat în surdina câteva telefoane*) Nu este nicăieri!
- Dama blondă:** Cine?
- Secretara:** Fata care a venit odată cu voi.
- Custodele:** Asta este bine, înseamnă că nu a pățit nimic și nu a avut nevoie de spital. Te asigur că îi va fi mult mai bine lângă voi decât acolo de unde vine, mai ales că fiecare dintre noi are de făcut o spovedanie. Măcar așa, ca repetiție la cea finală!
- Bătrânul:** Și la bătrânețe? Ce spovedanie mai poți face? Bătrânețea este ea însăși o spovedanie. Aș fi curios dacă dumneata ai avut o astfel de spovedanie. Dar ce mi-o fi venit cu spovedania?
- Custodele:** Dumneata știi mai bine!
- Bătrânul:** Da, un actor ratat care o face pe paznicul de parc, vânând tinere melancolice și singuratice pentru confesiunile lui de pensionar...
- Custodele:** Ei, nu chiar un actor ratat. Șbiț a fost un rol memorabil!
- Bătrânul** (*tresare*): De unde...
- Custodele:** Nu sunt singurul care s-a întrebat de ce actorul (*se oprește brusc*)... mă rog, actorul X, a dispărut dintr-o dată din teatru! Există o explicație, nu?
- Bătrânul:** Da...există și cred că o știi...
- Custodele:** Da, o știu absolut întâmplător de la cel pe care dumneata l-ai...
- Bătrânul:** Poți să o spui, nu mai are nici o importanță... pe care l-am turnat.
- Custodele:** Așa-i că ai șters din minte întâmplarea?
- Bătrânul:** Aproape! În fond i-am făcut o caracterizare, mai curând favorabilă, altfel eram amenințat cu mutarea într-un teatru de provincie, la mama naibii. Și...
- Custodele:** Și într-o bună zi, colegul și-a văzut dosarul și a dat peste un pasaj din care rezulta limpede cine este personajul...
- Bătrânul:** Îmi arătașe și mie câteva xeroxuri, iar restul...
- Custodele:** Și ai preferat să dispari, fără nicio explicație, să te dai la fund.
- Bătrânul:** Ce explicație să dau? Cum să-i spun că mi s-a pus sula în coaste, că nu am avut nici cea mai mică șansă să dau înapoi? Asta este, nici mama nici tata nu au fost statui! Am plecat și gata...
- Dama blondă:** De asta ne-ați adus aici? Credeam că nu mai am parte de o anchetă, mi-a fost de ajuns...(Remarcă faptul că e pe cale să cedeze și ea mărturisirilor și are un gest de nervozitate)
- Custodele:** Poate dumneavoastră vă vine cel mai greu, pentru că amintirile sunt proaspete, nu?
- Dama blondă:** Da' mai lăsați-mă în pace cu întrebările astea! Am greșit, am plătit, și cu asta basta!
- Nu o să mă faci și pe mine să o iau razna ca dumnealui.
- Custodele:** Asta ai înțeles dumneata din discuțiile astea, din, cum i-am spus, „spovedania“ lui?(*Se oprește la timp.*)
- Dama blondă** (*Își mușcă buzele încercând să-și păstreze cumpătul.*): Nu aveam nici eu de ales, dacă recunoșteam intram amândouă la pușcărie să plângem pe umărul celeilalte. Da, mi-e greu, dar nu știu dacă și acum nu aș proceda la fel! (*Către ceilalți care îi urmăresc tirada*) Ei gata, ce mă tot sfărtecați din priviri? Ajunge cât ați dedus!
- Custodele:** Nu mai e necesar să continui, ai spart coaja, răul a ieșit (*Către bătrân*) Spovedania trebuie să fie făcută cu voce tare, nu?(*Bătrânul dă din cap aprobator.*)
- Custodele:** Cred că am început să ne cunoaștem mai bine, așa că să revenim la ceea ce ne-a adunat aici, muzeul. Mai greu, dar ați înțeles ce rol vi se oferă să jucați în el, și dacă stau să mă gândesc, nici măcar nu este un rol.
- Dama blondă:** Ca și cum nu am exista!
- Custodele:** Ba chiar cum existați, de fapt!
- Bătrânul:** Cred că încep să înțeleg... că nu mai înțeleg, deși fac eforturi.
- Custodele:** Nu aveți altceva de făcut decât să încercați să le povestiți celor care vor trece să vă vadă, povestea voastră fără cuvinte. Pentru asta nu este nici o rețetă, nici un curs special. Veți învăța din mers cum să o faceți.
- Dama blondă** (*vorbind ca pentru sine*): După camera de acolo, alta aici, și culmea de data aceasta de bunăvoie...
- Secretara:** Poate vrei să schimbi locul cu mine?
- Dama blondă:** Stai liniștită! Cel puțin nu sunt nevoită să chinui mașina aia nevinovată!
- Custodele:** Doamnă, suntem oameni civilizați! Veți vedea că încetul cu încetul, nici cei care vor vizita muzeul nu vă vor mai stânjeni. Nu veți face nimic ieșit din comun.
- Bătrânul:** În afară de faptul că facem din start ceva ieșit din comun!
- Custodele:** Să înțeleg că ați acceptat?
- Bătrânul:** Păi nu cred că-mi rămâne altceva de făcut. Dar sunt condiționat cumva de opțiunile doamnei sau ale tinerei care nu se știe unde este acum?
- Custodele:** Recunosc că noi ne-am gândit la toți trei, ca la un grup.
- Dama blondă:** Cred că ar trebui să mă întrebați și pe mine! De unde ați dedus că nu m-ar interesa? Nu, nu renunț, mă descarc, asta-i tot!
- Secretara** (*zâmbind complice custodelui*): Ați avut dreptate!
- Custodele:** Când nu am avut eu dreptate?
- Bătrânul:** Bun, și acum dacă am acceptat, ce urmează?

- Custodele:** Mai trebuie să așteptăm puțin, nu prea mult, pentru că așa cum i-am spus și ei (*arată spre secretară*) cred că vi se va alătura curând și colega voastră mai tânără.
- Dama blondă:** La spital nu este la poliție nu... ați mai încercat undeva?
- Secretara:** Nu, nici nu mai avem unde.
- Custodele:** Până atunci, aruncați-vă o privire pe chestionarele de pe masă. E bine să știți câte ceva și despre obligațiile dumneavoastră, un fel de contract.
- Bătrânul (aparte):** Mefisto!
- Custodele (care l-a auzit):** Da, de ce nu? Dar mai puneți ceva vopsea albă! (*Se aude o bătaie în ușă. Intră discret Tânăra și se îndreaptă spre scaunul rămas liber.*)
- Custodele:** Bună seara!
- Tănăra:** M-am întors... eu, asta... bună seara!
- Custodele:** Te-ai decis și tu, nu? Te așteptam ca să putem pune la punct ultimele detalii. Am ieșit după tine, dar nu mai erai în fața clădirii. S-a întâmplat ceva?
- Tănăra:** (*dă din cap, făcând vizibile eforturi să fie coerentă și lucidă*) Da, s-a întâmplat...
- Bătrânul:** Ceva grav?
- Tănăra:** Destul de grav, și nu știu dacă pentru mine sau nu.
- Custodele:** Și asta te-a întors pe dos? (*Tănăra dă din cap*) Ei, hai, încearcă să te aduni și spune-ne ce a fost.
- Tănăra:** Am văzut-o!
- Custodele:** Pe cine, pe colega ta despre care nu mai știai nimic?
- Tănăra:** Ea!
- Custodele:** Înseamnă că a fost ceva grav! Ai vorbit cu ea, te-a recunoscut?
- Tănăra:** Nu m-a recunoscut și nu cred că mai poate recunoaște pe cineva!
- Custodele:** Cum adică?
- Tănăra:** Când am ieșit mă îndoiam că o să mă întorc. Ploaia mi-a făcut bine. V-am văzut trecând pe lângă mine, dar m-am prefăcut că nu văd. Atunci a apărut lângă mine o pereche: mama și fata. Femeia era obosită și parcă nu mai avea pe nimeni lângă ea, părea că nu vorbește cu nimeni chiar atunci când se adresa fetei. Iar ea! (*Are din nou un acces care o „curentează”*) Parcă avea patru ani! O trăgea de mână să-i arate găze și flori, încerca să îngâne un cântecel pentru copii, își băga degetul la gură, groaznic!
- Custodele:** Stai, stai, oprește-te! Ai tot timpul să-ți faci procesul public! Colega ta a avut mult de suferit din cauza înscenării tale, e adevărat, dar ea era de mult bolnavă, ceea ce tu nu aveai de unde să știi. Vina ta rămâne, dar de boala ei nu ești vinovată!
- Tănăra:** De unde știi dumneata toate amănuntele astea? Cred că încerci să mă liniștești, pentru că nu cumva să-ți pierzi bunătate de „exponat“!
- Secretara:** Domnule custode, dacă dumnealor au văzut chestionarele și nu au obiectii, știți, formalitatea semnării...
- Custodele:** A, da, uitasem aproape de ele! Nu știu dacă domnișoara este suficient de lucidă ca să le citească.
- Tănăra:** Ce anume?
- Custodele:** Acestea sunt niște formulare care se referă la statutul vostru. Crezi că poți să le citești cu atenție?
- Tănăra:** Am făcut eu altele și mai și, da, nici o problemă! (*Ia de pe masă un exemplar și se cufundă în lectura lui*)
- Bătrânul:** De ce mai e nevoie de formalitățile astea? Nu este de ajuns acordul nostru? Oricum nu cred că se va interesa cineva de soarta noastră! Haide, Mefisto!
- Custodele:** Așteaptă să citească și ea. Este multă formalitate, ca în orice muzeu, unde cei vii contează din ce în ce mai puțin. Cei care lucrează într-un muzeu devin chiar fără voia lor viitoare relicve. Glumesc...
- Bătrânul:** Nu prea cred că glumiți, pentru că nu prea cred că știți să glumiți. Eu unul sunt gata..
- Tănăra:** De fapt dânsul are dreptate, așa că nici eu nu cred că am de ales. Ce trebuie să fac?
- Custodele:** Ai citit cu atenție formularul?
- Tănăra:** Mda, l-am citit.
- Custodele:** Atunci cred că am terminat cu introducerea. Nu vi se cere altceva decât să fiți voi înșivă, ca și cum nu ați avea nicio problemă cu amintirile sau cu victimele voastre.
- Dama blondă:** Un fel de psihologi mai ciudați? Sau consilieri de suflet?
- Custodele:** Nu, nici una nici alta. Amintiți-vă că sunteți într-un muzeu, iar acolo exponatele tac și rămân nemișcate.
- Dama blondă:** Adică ne veți pune în niște cutii sau vitrine de sticlă, pe lângă care vor trece cei care se rătăcesc! Cine mai are nevoie azi de muzee? Nici măcar copiii de școală primară nu mai sunt aduși de mână!
- Custodele:** Nu veți sta în nicio cutie, în nicio vitrină! Veți avea fiecare locul lui, un fotoliu, un scaun, pe care veți sta comod, veți citi, veți medita, dar mai ales vă veți gândi cum să-i ajutați pe cei care vor veni.
- Bătrânul:** Vom sta și îi vom privi muștrător sau cu înțelegere, ne vom încrunta, ne vom strâmba la ei?
- Custodele:** De ce? Vă veți purta absolut normal. Nimeni nu are încredere în cineva care nu se comportă normal.
- Dama blondă:** Și?

Custodele: Cum adică și?
Dama blondă: Ne vom uita unii la alții și atât?
Custodele: Veți face mai mult decât vă veți privi: veți discuta!
Dama blondă: Deci vom vorbi!
Custodele: Nu!
Tânăra: Vă explic eu, pentru că am purtat deja această discuție înainte de... Vom fi un fel de pildă vie...
Bătrânul: Asta era, deci!
Dama blondă: Și ești sigur că nu o să ne urcăm pe pereți?
Custodele: Vom mai vorbi după o săptămână.
Bătrânul: Se pare că purgatoriul există, dar nu știam că este un muzeu.
Tânăra: Și nici între noi nu vom putea vorbi?
Custodele: Ca să vă spuneți ce?
Dama blondă: O să ne luăm ceva cu noi, ca să ne treacă timpul mai ușor?
Custodele: Spune-mi un obiect de care nu te vei plictisi în cel mult o zi!
Dama blondă: Până și Robinson și-a luat câte ceva pe insulă!
Custodele: Greșit! El nu și-a ales nimic, a ales scriitorul pentru el!
Bătrânul: Și acum ce urmează?
Custodele: Dacă sunteți pregătiți, doamna secretară o să vă conducă la locurile dumneavoastră. Tot dânsa va trece în fiecare seară pe la fiecare pentru întrebări, probleme... asta la început, apoi vă veți vedea mai rar.
Tânăra: Și dumneavoastră? Cu dumneavoastră nu ne mai întâlnim?
Custodele: Nu, cu mine nu. Este mai bine și pentru mine și pentru voi. Eu am alt rost.
Secretara: Dacă sunteți gata, să mergem! Cine vine primul?
Bătrânul: Eu. Mie îmi vine cel mai ușor să mă despart de... (*arată circular cu mâna*) poate aici voi găsi ceea ce n-am avut curaj să caut vreodată! (*Iese*)
Dama blondă: E un început cam trist! Abia ne-am obișnuit și trebuie să ne despărțim...
Custodele: Vă dați seama așadar ce s-ar fi întâmplat dacă ați fi rămas mai mult împreună! (*Revine secretara*)
Secretara: Așa, acum cine urmează?
Dama blondă: Se pare că ieșim în ordinea vârstei așa că... (*Se uită cu compasiune la tânără, aparte*) Și totuși parcă nu e drept... (*Iese, urmată de secretară.*)
Tânăra: Simt că vine liniștea, că mă adușmănescă așa cum face un câțel!
Custodele (*are o ezitare*): Mai ai timp să te răzgândești, poate ți se pare prea greu...
Tânăra: M-aș fi răzgândit acum trei ani, dacă nu se întâmpla ce s-a întâmplat.

Custodele: Dacă o să ai totuși nevoie de mine, deși este contrar regulamentului și principiilor acestei instituții, poți să-i transmiți secretarei că vrei să mă vezi. O dată, cel mult de două ori voi face o excepție.
Tânăra: Mulțumesc, nu cred că va mai fi nevoie.
Secretara: Vii? (*Tânăra se uită împrejur scurt, fără emoție, și iese*)
Custodele: E din ce în ce mai greu să mă detașez. Cred că se apropie pensionarea și, cine știe dacă nu... (*Se scutură ca de un gând rău. Intră secretara*) Ei?
Secretara: E bine, toți s-au așezat la locul lor de parcă ar fi fost dintotdeauna acolo.
Custodele: Păi chiar așa și este: au fost dintotdeauna acolo chiar când nu eram noi aici!
Secretara: De data asta a fost mai greu ca de obicei!
Custodele: Da, a fost mai greu. La un moment dat, și mie mi-a venit să renunț. Ai dreptate, este din ce în ce mai greu! (*După un timp sună telefonul.*)
Secretara: Alo? Da, aici este muzeul. Cu cine doriți? (*Îl privește întrebător pe custode. Acesta îi face semn că nu*) Nu, nu este aici, dar va veni peste (*din nou același joc din priviri*)...peste aproximativ două ore. Sigur, sigur, vă așteptăm!
Custodele: Sună pentru...
Secretara: Da, pentru anunț...
Custodele: Asta este, o luăm de la capăt! (*Se ridică, își îmbracă tacticos trenucul, aruncă o privire pentru a verifica dacă totul este în regulă.*) Eu am plecat. (*Secretara își reia bătutul la mașină. După un timp, revine Custodele. Secretara îl privește, surprinsă*)
Secretara: Ați venit mai repede. Să știți că nu a mai sosit nimeni.
Custodele: Știu! Și nici nu o să mai sosească. Nu mai sunt fonduri, așa că rămânem cu ce avem până acum.
Secretara: Și noi, adică eu...dumneavoastră...
Custodele: Eu voi face ce trebuia să fac de mult (*face un gest semnificativ*) o să mă alătur lor...De fapt, acolo este locul meu.
Secretara(*perplexă*): Și eu, eu ce fac?
Custodele: O secretară se descurcă întotdeauna. Ai văzut tu o secretară concediată? Hai că și așa îmi vine destul de greu... La revedere! (*Custodele iese, sub privirile secretarei, care trece vizibil prin momente contradictorii. Apoi ia o decizie*)
Secretara (*adresându-se sălii*): Vă invit la primul muzeu în care veți fi plătiți dumneavoastră! (*Îi invită pe scenă*) Haideți, curaj!...Și vă rog să nu atingeți exponatele: ficțiunea trebuie protejată!

Cortina

* Premiul Special al Juriului la Concursul Național de Creație a Piese de Teatru Într-un Act „Mihail Sorbul“, 2016

Constantin DRACSIN

Jurnal (III)

Însemnări din anul 1992

134.

Ce să vă spun – mă rog cu mintea în inimă. Astă noapte l-am visat mort pe prietenul meu din Bacău, am plecat înspre înmormîntarea lui, acolo era omăt și ghețuș pe unele porțiuni. Multă lume în jurul sobei, în spațele ei se cînta, se dansa. Într-o margine, l-am întîlnit pe Danilov de la Iași, hai să-l vedem, îi zic, pe mort. Pe scări mulți ghețuș, intrăm – cu greu din cauza mulțimii; mortul, îmbrăcat în alb, cu pantofi albi, așezat pe un pat alb; stupoare pentru mine, fiindcă ceilalți nu vedeau, a început să miște degetele la un picior, i le vedeam prin pantof, pe urmă mi-a făcut din ochi, s-a ridicat, foarte supărat pe acei care-i provocaseră moartea. Nimeni din jur nu sesizase că mortul de-acum era viu. Pe loc am știut că numai eu puteam să-i fac atenți, încerc să le vorbesc, au amuțit de ce le-am spus, în aceeași clipă au văzut; dintr-un copac, din curte, a ieșit tatăl prietenului meu, mult mai tînăr decît fiul lui. Lasă, Adame, zice, nu te răzbuna pe nimeni, cum ai dorit, rînduielele se împlinesc...; în dimineața aceasta este frig – îl aștept pe amicul din Bacău, poate mergem să prindem un pește; mi-e foame de foame, mi-e sete de sete și de viața care nu-mi mai trebuie...

135.

Timpu se dovedește a fi un marș spre neant – există foarte puține șanse în viața noastră care să aibă un sens dar, să nu uităm: un „vers“ poate salva omenirea! Nu este descoperirea mea, însă eu „cred“ în așa ceva; nici o mie de „noi“ veniți n-o să mă poată sustrage de la ruga pămîntului.

136.

Domnule Tulo, mi-ați spus că am timp să aștept, pînă să pot schimba culoarea ochilor, ca să intre – nevătămat – pe ușa din față, lîngă dumneata și lîngă însoțitoare; am așteptat – în vîrf de copac pînă mi s-a făcut părul mătase, pe urmă a venit cineva (nu-l cunosc nici acum) și mi-a pus oasele pe masă, numărîndu-mi-le bucățică cu bucățică, nici atunci nu s-a schimbat nimic. Mai pe urmă un sobor de cîntăreți îmi astupau groapa, tot nimic nu s-a schimbat, ba din contră, chiar și ce se clintise nu se mai clătina – domnule-domn, să vă spun eu cum și cînd se poate schimba ceva; numai „unele“ femei în actul lor de foame aleg să-și schimbe culoarea ochilor, și asta numai pe clipită! – în rest, nu se schimbă nimic.

137.

Fur cuvinte – n-am să pot intra prin vama douăzeci și patru din cauza aceasta. Vin atît de departe încît nu a scăpat de privirile mele nici gîndul care gîndea cărămida de scris. Nici de Fiul Omului nu se vorbea pe atunci, de altfel nici nu avea la ce veni dacă nu eram eu și ceilalți ai mei încolțiți.

Adun cuvinte, dintr-un loc-două-trei, din alt loc, o imagine – sau numai o consoană. Seara le împachetez pe gura teascului și mormăi dintii, pe urmă repar cîntarele să nu greșesc la grămezi și încep a scrie cu ele pentru mine, să nu mai fac imprudența de a mă prinde – cu mîinile – de cuvîntul furt; nu e sinonimul care se poate îmbolnăvi odată cu mine.

Adun cuvinte: ieri a început să ploaie, astăzi a murit o femeie, avea nouăzeci de ani, acum ea știe bine cît amar de timp o să doarmă în pămînt. – adun cuvinte, mă îmbrac în cuvinte, mint stînd în dosul cuvintelor – o să mă spulber în cuvinte!

138.

Nu știi cine se joacă în miezul luminii – de duminică trecută nu am mai văzut-o în carne și oase. Aștept ca un Strigoi cu traista-n umăr, s-o pot înmulți puțin, de ziua tatei; își așteaptă feciorii dar e vînt și frig și poarta nu i se deschide, doar un nepot, către seară, i-a făcut focul dintr-o întâmplare. Acum e noapte și lumină nu-i – cum, lumină noaptea? Cine a mai văzut așa ceva într-o căruță plină cu ani? Clopoțele stau legate și totuși se apropie vara...

139.

N-o să am timp să fac ce știu pînă la capăt; înțeleg de-acuma, – drumul se îngustează și sarcina din spate este din ce în ce mai grea, pe care trebuie s-o las, pe fragmente, prin locuri menite unor anumiți oameni; nu tot ce zboară se mănîncă – zicea mama cînd mi-a făcut mie parte de mai mult sînge decît fraților mei...; să mori flămînd, de cer, de nouri dacă n-ai să-ți dai lumina ochilor pînă-n ultima clipă, mi-a spus la despărțire...

Știi, n-o să am timp pentru timpul care mi-a fost pus în frunte.

140.

Mișcă ceva sub temelia casei mele, am opt veacuri de cînd ascult și nu înțeleg ce fel de „monstru“ și-a pus divinitatea acolo, să mă sperie. Acum este duminică dimineață – în toate bisericile se fac slujbe, pentru moartea răului, dar aici nu ajung – sau nu le înțeleg eu? S-ar putea să fiu păcătos și să nu știu dar nu-i ajunge timpul, atît de lung, să mă înfulece continuu?; mi s-a ros auzul de foșgăitul lui, – ducă-se pe pustii, zic, încă vă mai aștept pe voi.

141.

Încerc să pătrund – prin disecție – în cîteva forme vii, fac lucrul acesta frumos, numai în anumite ore, din cuvînt. Am fost mereu pus la cazne, de către un Munte mort – adică fără putere asupra mea, să mă las de schimbarea ce-o fac, de-o continua atunci tot răul, va muri. Nu am să-l împac, eu sînt venit pentru a-l întoarce pe dos, să rămîna lumea, și formele ei, blîndă, și bune.

142.

Foarte prost se arată vara aceasta de la început. Tună – fulgeră și plouă cînd nu sînt nori, cînd sînt nori, se vede soarele, e drept, în asemenea clipe trece de la apus spre răsărit și rîde de mine, că sînt pus să merg cu capul în jos – cine este vinovatul acestei vieți?

143.

Rudele mele apropiate – după ce au murit – trăiesc după casa-mi neagră. Cînd simt nevoia, mă sfătuiesc – în patru ochi, cu fiecare cum și ce să fac, să nu-mi fie frig în suflet dimineața, seara și altădată, cînd rămîn singur, adică fără gînduri. Mă pun în postura lor din tinerețe, așa văd prin ce au trecut ei, liniștit, fără plîns și cîntec, cum și mai ales ce să fac pentru mine, pentru drumul meu, pe care nu-l știu? nu e adevărat, pot să-i leg picioarele, oricînd...

144.

Mai am un cap după capul original. Mă doare, pros-tul, pînă la ameteală. Mai întii a ieșit sub formă de bubă, genul feminin cînd își cere drepturile, – pisălog pînă la ameteală. Muncesc din noapte în noapte să-i pot asigura un acoperiș – cîștig puțin și Dumnezeu îmi lasă mie tot – ca să fiu lăsat în pace; cred că Divinitatea ține mai mult la mine decît la alții, – totdeauna pot conta pe ea. Luați aminte!

145.

O mîncare de fasole este interesantă. Bunicul și-a făcut balon din asemenea plante – chiar a ademenit-o pe bunica într-o peșteră, nu au ieșit de acolo pînă rodul amîndurora i-au acoperit de glorie și glasuri; cînd scriu cu dinții din partea stîngă, nu pot spune ce vor ei, ies numai adevăruri.

146.

Cufundarea mîinii stîngi cu mărimea mîinii drepte este una din marile greșeli venite din cer pentru ispitirea individului. Să ții cont mereu de învățatura: ce face dreapta să nu știe stînga – bunăoară, cum eu scriu în momentul de față, cu creionul trimis foarte înainte. Efectul e același; tot buză pe buză, tot apă și frig între ele, tot nu pot face, singure, nimic.

147.

Toate profețiile au cuvîntat, în sus și în jos, că și anul acesta, vara o să ajungă, peste nevoile noastre, într-o sîmbătă după masă, dar încă nu se știa ora. Iată, îmi zic, de-abia am intrat în iunie și vara a și sosit, cu toate splendorile ei; îmi ard mîinile, Ileana lui Starpa ridică osanale credinței ei – vine o vreme cînd profețiile cad, nimic nu mai are rost, – și pietrele sînt sfărmate de frig...

148.

De dimineață pămîntul este deasupra mea, cerul se află dedesubt, merg pe el, nu mai sînt orizonturi. Lunec, înainte și înapoi – sînt amețit și totuși, picioarele-mi se simt atît de bine încît nu le mai pot desprinde să ajut și eu la echilibrul dezorientat. Nu poate nimeni să mă însoțească, au rămas acolo sus, în și pe pămînt, prieteni, ne-prieteni. Îmi pare rău dar mai frumos ca aici nu am întîlnit nicăieri! – păcat că nu sînt orizonturi, e un imens albastru... eu lunec, lunec...

149.

Punctul de sprijin nu ți-l dă nimeni. Poți să ai tu și opt brațe, șapte capete, nouă ochi – vai, ce bine ar fi – o sută de picioare sau, să fii un boț de carne împuțită, răspunsul e același: nu-ți dă nimeni punctul de sprijin; Dumnezeu a greșit mult în privința aceasta. – punctele pe care le faci tu tocmai nu le și poți folosi pentru tine ci numai pentru alții sînt bune, așa cum punctele celor din jurul tău sînt adaptabile numai pentru tine – dar vai, atît de greu ne înțelegem încît aproape pe toți ne prind orele douăzeci și patru, destul de flămînzi și ne-sprijiniți. Amin înainte și amin după.

150.

Sînt pregătît. Deseară voi mîncă lapte de capră pentru prima dată. O să-l fierb mult, acest conținut este rece, face singur ventilație. U pot să știu ce o să mi se întîmple mai tîrziu – sper să nu mănînc frunze de pe copaci și, în apusul soarelui, să behăi; mi s-au îmbolnăvit de rîs vecinele, zic, de la toamnă, ar trebui să cumpăr un țap – le trebuie lor așa ceva? le întreb.

151.

Filosofia este prostia de culoare galbenă a omenirii. Mergînd de mîna cu ea, poți ajunge – mai totdeauna – nicăieri. Ca un fel de mascul legat în lanțuri, aproape de un cîrd de odrasle; numai spumele de la gură nu au efect să umple natura – care nu se poate satura vreodată. – de ce?; însăși omul este un animal scăpat de sub control! Am mai spus-o cînd eram cu o mie-două de generații în urmă, chiar și mai înainte. Stăpînirea noastră asupra-ne, oricum ai da-o, pînă la urmă, tot miroase a rahat-rahata, nu a altceva, și ajunge fum...

152.

Pămîntul iar își face mendrele. Îl simt cum se ridică în sus, încet, foarte încet. Copacii din curte scîrțîie, ei sînt mai simțîți decît mine și semenii mei. Astăzi a început – mi se pare? – mai devreme, deși văzusem la răsărit de soare, cum doi mînji încercau să se bată, să se joace, semn pentru alt semn, ne-înțelese aproape de nimeni. În plină procesiune de mișcare, scaunului meu îi cresc picioarele, mă amenință că nu-i mai place greutatea mea, își schimbă culoarea, se umflă în pene și, cu dinții lui, crescuți pe loc, încearcă să se prindă de tavan; nesocotitul, nu înțelege că toate au crescut odată cu pămîntul, ca pînă la urmă, toate au rămas la fel de mici, după cum au fost; inclusiv eu.

153.

Mă dezbrac. Aștept să vină ploaia – se aude tunînd – e o adevărată sărbătoare cînd am noroc de o asemenea ceremonie. Îmi gîdilă tîmplele, și limba, broboanele de apă cad mai întîi în interiorul meu, trezindu-l cu șoapte, încălzite sus-sus de tot și numai după aceea îmi încearcă să trezească fantezia simțurilor. Mă dezbrac fără nici o jenă; după atîtea vieți nu mai știu, nu mai crezi că ai ce arăta lumii; mă dezbrac în chibzuință – toți așteaptă ploaia dar numai eu sînt dincoace de gard.

154.

Se fac săpături în jurul sîngelui meu, mama lui îmi lăcrimează în față, rugîndu-se în același timp de mama mea, să-i lase cale deschisă pînă-n vîrfurile în care stau, să-mi înfășoare gîtul, săptăminal, strîns, în cuvinte roșii, să-i fie bine lumii, și ziua și noaptea – dar mai ales atunci cînd aceasta are nevoie de dragoste; numai „ea“ prin mine o poate împăca.

155.

Iar sparge poarta fata îmbrăcată în roșu. Are mîinile scurte și plînge toată ziua dacă nu sparge ceva. Pe iarna trecută a spart-o drept în mijloc și a intrat aici; face devastări – care, la rîndul lor fac bine – și pleacă, nu se uită în

urmă dar se întoarce cînd nu te aștepti, încărcată ca om, ca un animal supus pierzaniei, – iar strică ceva șubred și pune în loc pietrele ei aduse în sîn; mai pictează o porțiune de perete să aibă vînt de întoarcere.

156.

Coboară-te jos, mascara, și fă-mi amestecătura aceea de fiert piatră scumpă, în gură de vîgăună. N-ai să știi aproape nimic din ce te pun să faci pentru viața ta zilnică; Dumnezeu, probabil, n-a greșit cînd a făcut peste tot cîte doi poli opuși să nu se termine nicicînd războaiele; altfel n-ar avea răsunset strigarea mea, nici căldura ta, nici lumina ce scapără între drumuri – coboară pe sub prag și fă-mi o bortă albă în casă; – acestea sînt vorbele bunicului bunicii, – găsite de mine între-un scrin.

157.

Mă enervez, nu-mi iese nimic; m-a anunțat cîinele că ai ajuns, tot el îmi face semn că ți-ai pierdut pantofii, iar necazuri, iar o să-ți fie frig, ai să vrei din nou și un pulover la întoarcere; te-ai îngărășat ca oomidă verde – verzi îți sînt ochii de atîta verdeață din jur; mai am două rînduri de scris și mă liniștesc. Nu mai am nevoie de nimeni, singur te poți conserva pe ață de nu te mai strici în vecii vecilor! Am să vînd cîinele, singur n-o să mai fie anunțat de nimeni pentru nimic; mă supăr, iar vine o mașină care pute de atîția pantaloni.

158.

Ideile nu sînt altceva decît cuvinte – dacă le dezlegi, poți să faci ce vrei cu ele, chiar să le torturezi pînă amețești, tu, nu ele. De multe ori mă trezesc (din somn treaz) cu sute, multe sute de ani în urmă, îmbrăcat în armuri, defilînd în fața celor pe care i-am învins, (în trecut, în prezent și în viitor!); – stau cu fața pe Catafalcul cuvintelor, le aduc înapoi, le duc încolo – întocmai hainelor mele imaginare; nu știu ce vă pare vouă ne-imaginar, cînd, în fond, și Biblia ne arată: nimic am fost, nimic n-o să fim – și totuși, este ceva la mijloc.

159.

Eu și cîinele ce mai așteptăm. El pentru o bucățică de cîrnaț – eu, să-ți faci treaba de cuvînt de fustă – mă faci de rîs cu lucrul tău în vie. Au trecut două „echinoctiuri“ de cînd îmi bat tălpile în găurile gardului să nu-mi vadă lumea măruntaiele, stîrnite numai cu un băț; cîinele, de aude claxonul, se urcă pe ceașcă, – mie, îmi crește barba...

160.

Cînd întîlnesc un ochi de apă, oricît de mic ar fi, visez pește, visez pe omul acela îmbăiat în vin roșu, care mă ducea de subțiori, la masa lui de lut, noaptea, să-mi umple mîntea cu povești de baltă; a plecat, toate au rămas baltă, visez pește, visez pește.

161.

Acuma te aud. Mîine-i ziua morții lui Eminescu – de o lună în urmă nu mai știu altceva, nu se mai țin hainele pe mine. – altfel n-aș putea ajunge în timpul lui; cobor zilnic un șir de trepte ce nu se pot număra – ajung către seară unde trebuie, – îl vîd, nu-i pot vorbi, nu-mi poate

vorbi, doar că-mi face semn cu degetul, să merg înainte și să tac, să înțeleg haosul timpului; de el, de mine – încă nu știu de cine-i creat. – acuma te aud, de când ai intrat?

162.

Am văzut niște oameni – se pare – foarte deștepți, care mergeau în pas de bou, un fel de chin impus de fiecare fiecăruia, să-și spună cuvântul într-o pîlnie a viitorului. În țara lui Soare răsare se joacă în bobi pe față, alegînd „pleava“ de neghină, fiindcă acesta-i adevărul, în fața pămîntului; mereu se face altceva, mereu se construiește, mereu se înnoiește dar nimic, pînă la urmă, nu trăiește.

163.

Am făcut astăzi un desen, care seamănă cu o femeie moartă, în locul alteia. Mi se întîmplă de multe ori să apelez a doua oară, pentru a pune ceva la încolțit – niște fasole în grădină – astă seară, din poala îngeroaicei, pe care n-a văzut-o nimeni fiindcă nu există; toți îngerii sînt ne-bărbați și ne-femei, e mai bine așa, să nu se iște război pe acolo pe sus. Iar încep cu: am să-i desenez și pe ei, pe toți, cu tot cu împăratul lor. Am să-i pun la uscat pe crengile copacilor, îmi place să spun creangă, nu cracă – aluat rupt din vîrf de degetului meu cel mic; mîine, o să prind iar pensonul de vîrf...

164.

Mă doare corpul de atîta nepurtat, – eu sînt aici și el este dincolo, pe dînsul îl supără despărțirile, pe mine mă doare; mi-a și spus într-un moment de luciditate: mie mi-ar conveni să fiu mort, așa nu aș avea nevoie de umbră, n-aș fi dator să plătesc zilnic, celeilalte părți, în care ești și tu (eu) gramul de vînt necesar atracției; pe mine mă doare ce aud, mă doare ce văd, – mă doare „el“ de nenorocirea lui; mă doare de ce nu mai știe...

165.

De șapte zile ascult muzică funebră – fecioarele satului nu se mai ascund în timp cînd sîngerează, ba din contră, se urcă în cerdacurile caselor – cu paturi albe – așteptînd, așteptînd să ajungă acolo sus, rădăcinile copacilor aleși. Da, încă se mai strecoară, din loc în loc, „pistiluri“ – printre valurile muzicii funebre; din turle întunecate descopăr unde ajunge ploaia, paturile albe și cum se plînge ca să mori pentru a învia!

166.

S-a dus Ra... a lui Cei... să prindă pește, o aștept de cînd nu aveam barbă, a scăpat-o maică-sa înainte de a se mărturisi ce are de gînd să facă. În iaz s-a îmbrățișat cu doi șalăi, unul cu spatele verde și unul cu un ochi de s-au tulburat apele de atîta joacă, în fond trebuie s-o iert așteptînd să mănînc pește; a văzut-o cineva că a ieșit din apă cu traista plină – vremea aceasta ploioasă mă împiedică să văd mai departe, pesemne, dacă nu ajunge în viața aceasta, în cealaltă sigur.

167.

Vorbele sînt amăgitoare – după o modă veche a sunețului, un fel de proștețime a întîlnirii cu ghearele unui

rîs. Cînd m-au luat în robie, am scăpat un zîmbet – un fel de cochetărie neagră, feminină; de atunci le sînt un subtil secret, de care, recunosc, mă folosesc și eu din cînd în cînd, în postură de Dragon, ca să îndoi gura simplului șarpe, să nu mai sîsîie pe hîrtie.

168.

Astăzi m-au înțeles -- mai bine ca orice – privilegiile cîinelui, limba lui de foc și durerea ploii de mîine în oasele picioarelor, n-am altceva a-mi spune de sărbătoarea Treimei, – tai ora mărunț-mărunț, cu satîrul, și torn în uluc pentru vaca domnului, așa, poate îmi asigur hrană pentru mîna stîngă, sudoare de spălat fața sufletului și, peste opririle impuse, un cîntat de cocoș, legat în crucile drumului de unul care nu mai poate învăța nimic, numai învățînd pe alții învățîndu-se.

169.

M-au oprit obligîndu-mă să le vînd un deget pe coji de nuci, ca să am pe ce sta în genunchi de ziua zilei în care m-am născut. Nu-i frumos – le-am zis – preoții sînt în biserici, păcatele nu mai încap în saci, nu vă mai pătați cu o nimic toată pe deget; ne pare rău dar îl vrem numaidecît, cu el descuiem orice gaură neagră. Noi sîntem străini, știm de la taică-tu ce preț este pus pe tine.

170.

Am fost atît de alb la naștere încît cine mă vedea, îi lua ochii în sus; cine-i zămislit întru frumusețe deține darul de a opri destinele! – cine are noroc, orizontul vital nu se încurcă a doua oară; totul este, poate, guvernat de o imensă maternitate! Dacă nu mă înșel, a spus-o Rilke în ziua lui proastă. Acum, mi se acoperă de gloriei nepuțința, are cineva ceva, își trimite un picior în coasta-mi ruptă, apoi mă pune ca un ou în apă sărată, – nici nu sînt lăsat să mor, nici să trăiesc.

171.

– Eu îmi fac în calciu.
– Ce-ți faci în calciu?
– Un băiat fiindcă l-am conceput cu un zugrav.
– Ești sigură?
– Da, sigur că sînt sigură, eu, ce-mi propun, chiar și fac, de nu-mi iese bine, asta-i altceva, ține numai la gustul meu și nu de rezultat.

Mi-am scăpat glanda foamei de sub control. Suge pe drum înaintea mea, trîgîndu-mă de douăzeci și cinci de sfori, legate de tot atîtea degete pe cîte le a; cred că n-am s-o mai ajung, deja mi s-au ros tălpile și subvenție sîngele nu mai are de unde căpăta; – l-am rugat să aleagă între mine și el, că nu au rost două chinuri, degeaba, s-a eschivat, că e prost de o ureche și n-ar ajunge pămîntul numai pentru unul.

172.

Cel mai neînsemnat lucru din univers este o lume, lume, care sînt și eu, coșmar zguduitor, făcut din materia realității; un fel de bilbiială cerească, mai bine zis gata sînt!

173.

Cu ogorul meu semănat în două ape am rezistat pînă acuma la foarte multe calamități. Prima a fost nevăzută, pe urmă a venit una fără capăt, – a doua s-a declanșat nu se știe de unde, cînd am început a merge în picioare, o alta îi ținea hangul primei în clipe dificile, a treia a venit ieri, legată la cap, și care m-a pecetluit într-un „ou“ de piatră, fără întoarcere; nu le știu numărul, m-au făcut un muritor de ne-rînd...

174.

În casa aceasta se nasc enormități, – cu urmele înainte, ca să nu li se vadă plînsul. Am aici pe cineva mort, – simt asta mai pe cîțiva ani mai încolo...; ce păcat am săvîrșit pentru ca să ajung îmbolnăvit de imaginație neagră, cu vîrfuri contrare în defavoarea mea – se bat ca norii frumoși – și asta numai în ochii mei, să fiu răscolit întotdeauna; poate îngerul morții o să-și taie singur calea.

175.

În ce fel de lege ai călcat de nu mai aud copacii plîngînd – hainele le-au ajuns timpul trecerii prin apă, ușa frigiderului nu mai simte o altă mînă, cu ardei copti întinși pe sfoară întîmpinam timpul următor, cu gîndul la un punct fix mi-am trecut „copca“ de azi pe mîine, din an în an, de nu mai știu cum arată stînd în reazem de perini; se ascund păcatele într-un sac, – cine o să le treacă prin atîtea vîmi? – în nici un caz nu sînt provocarea mea.

176.

Titu Maiorescu a murit la vîrsta de 77 de ani, eu, la 67, o să fiu oprit în mijloc de drum, dar, nu se știe, o să intru în jos sau în sus, sau înainte, înapoi nu se mai poate, din acel moment.

177.

Încep să scriu mărunț-mărunț, – adică n-am luat masa de trei zile – să-mi audă numai ochiul stîng ce-i de auzit; eu să fiu mai în urmă, cu foame cu tot.

S-au întors două vâi din drumurile lor, numai să vadă ce pot face eu cu propria-mi înțelepciune, atunci cînd încerc s-o trimit la culcare, pe furiș, să nu fie simțită de celelalte organe, și așa ele sînt deteriorate, doar ochiul stîng mai aude cîte ceva, în loc să vadă ce e de văzut.

178.

Mai vine înapoi? – cu tine vorbesc, copacule. – stranie această dispariție, în plin sezon euforic. Vorbește-mi, copacule, de venirea ta pe lume, cîte fire s-au întilnit pentru zămislirea-ți deșirată; eu nu înțeleg această plecare – eu, între timp, am împletit o ață pe care se pot înșira ouă, așa, ca să știi de „partea“ mea din jur, iar tu mă întrebi: cine – de venit înapoi, – nu știu...

179.

Nu știu cine și-a pierdut o mînă la mine în piept, ce căuta acolo Dumnezeu știe dar, aproape că sufăr din cauza aceasta. Cînd se îmbolnăvește de dor – rătăcita – mă face să plîng de durerea timpului, cum de nu și-a luat resturile cu el, să mă fi lăsat în pace așa, trebuie să merg la doctor

din cînd în cînd, să-mi vîndă el frumusețea altei imagini pentru un punct fără capăt de liniște.

180.

Am pus iluziile la bătaie – să pot ieși din „a fi și a părea“ – (cum unele insecte se adună la un loc pentru somn) – dar n-am reușit să mă arunc în afara poeziei; o rog: dă-mi pace o zi să postesc fără tine, în ganguri, călcare pe fluturi, întors acolo unde nu am fost; iluziile mele au ajuns la baie, încălțate cu pantofi cu toc.

181.

Frumosul zgomot de toate zilele m-a re-adus cu picioarele cum îi stă bine unui om. – despărțirile nu se pregătesc – un fel de slăbiciune pe care nu ți-o poți refuza, dacă nu te lași pradă durerii; acesta este obiceiul oamenilor de rînd, cînd eu schimb în fiecare zi două-trei cuvinte din poveste; să fiu eu și mereu altul, de ne-inventat de altcineva.

182.

Mi s-a reproșat că „sînt“ mereu ne-văzut. Ziua nu poate ajunge nimeni la mine – noaptea, nici atît. Adevărul e, – dorm cu picioarele pe-o piatră, să mi le puteți opri, dar nu știți cum; sînt chiar bucuros de singurătate, așa nu știe nimeni cînd mi-e foame, cînd nu mai pot mișca pleoapele de lipsa celor dragi, cînd în casa mea apogeul pustulului își înmulțește prozeliții; ei pier îndată dar totdeauna sînt mai mulți, – au tentacule întinse, eu cred în moartea lor bombardîndu-le cu nopți.

183.

Nu se mai usucă pămîntul – chiar a început să meargă la vale, fără știința lui? mă îndoiesc. Nu mai poate nici el suporta ce au învățat să facă așa zisele imaginații ale noastre; se duce la vale, lasă în urmă rîpi în loc de case; acesta-i anul doi, pe urmă vine sfîrșitul!

184.

Se pare că mi-a ajuns în prag o bucurie venită de la o carte. O știam de mult bolnavă, un fel de doctori au cîntărit-o, în o mie de ore la fiecare secundă – să-mi jupoaie așteptarea, pînă la ridicarea ei din pat; doamne, unde ești, mi-am zis de multe ori, tot mergînd, cu gîndul, pe la porți înalte, să mă ajuți, să-mi gălesc liniștea între două-trei coperti!

185.

Am auzit o interpretare aproape greșită – cuvîntul a fost tatăl cuvîntului și tatăl cuvîntului a fost cuvînt – dar exagerat de adevărată fiindcă din nimic nu se face nimic, deci, a fost (din fără capăt de timp înapoi) ce este, ce este va fi (fără capăt de timp înainte) –; eu am doi bolnavi de piatră, pe unul îl îngrop, (în ispășirea greșelilor), pe celălalt îl port pe cap, să împlinesc visul oaselor, pe care mi l-a dat, pesemne, tot părinții.

186.

Lucruri inimaginabile se petrec la tot pasul. Bunăoară, în timpul meu liber, i-am învățat limba unui porumb – puțin, puțin dar mă înțeleg și cu ceilalți. L-am prășit cu vîrf pantofului, să vedeți „artă“ de se miră toată lumea care

trece pe la cireadă. Mă fălesc de atîta imaginație pusă-n joc de singurătatea în care mă scald. Mi-am scăpat cartofii de gîndacul de Colorado – am pus-o pe vecina mea să-i privească insistent – are darul de a ucide ce prinde în calea lor; pe aceștia i-a deocheat numai – pentru toată vara. În continuare am rămas suspendat de întrebări.

187.

Să descoperi o autostradă memorabilă nu e lucru ușor – de se usucă vîntul, atunci se pot petrece lucruri nedorite sau, auzi pocnete de bici din vîrfurile limbilor pe una din vecinele mele o apucă bițîiala cînd vede un nor, expresia îi aparține. O asemenea gîngîială am auzit și de la o doamnă de peste mări, cînd i-am dat o carte; de-abia îi pusesem literele în ea, mirosul ei proaspăt ucidea răul din oricine, s-a închinat doamna chiar foarte urît, din ne-știință, sau din „am“ numai atît.

188.

Am trimis două scrisori, una verde, cealaltă galbenă, cu destinație precisă. Cît timp am scris, mi s-au umflat „oușoarele“ din jurul gleznelor – în trudă am fost botezat și dacă nu-i țin religia, mă pot găsi mergînd pe-o grindă de pod, cu capul înspre apă; îmi exclamă sîngele, involburate bolboroseli să mă țin de scrisori, de nu, voi fi pus să-mi fac gard de spini la grădina ce nu-i întregă a mea... ar fi păcat – zice – să cînte altcineva pe notele tale. N-am să mă las, știu că mușcătura de gingii nu-i periculoasă, însă eu îi ascult mereu!

189.

Afară sînt 32 de grade – căldură de suflet mare. Încă nu se poate trece pe aici înspre apus. Drumul meu este blestemat de papucii îngerilor tocmai cu cinci veacuri în urmă; mi se zbate ochiul stîng, pesemne, zilele următoare, se va îndeplini ceva...

190.

De cînd nu am scris? nu mai am timpul așezat pe grafic, să mă pot descurca, într-un fel, în fața lui; dă-mi, Doamne, numai ce am pentru a învinge fratele hapsîn. Cu toții sîntem blestemați de fruntea pămîntului, dar nimeni nu deține același ochi de împăcare; – „eu pot aduce vești din moartea mea“, atunci cînd mă întîlnește doamna cu ochii roz, pe loc sufletul meu își lasă cămașa, de rămîne fără învățătură, în rest, iarăși se va începe cu firul de iarbă.

191.

Vizez o Bibliotecă plină cu stele, da, cu stele adevărate. Aici, acasă la mine. Steaua lui celălalt s-o găsesc în raftul de sus – aș fi împăcat, ca la înălțimea ochilor, să-mi fie pusă steaua stelei „mare“, idolul sîngelui, moartea morții; s-o iau în dinți, pînă-n fotoliul vieții – așezați amîndoi, de „cremene“ să fim găsiți! Polurile, de la o anumită îngălbenire, mă interesează mai puțin; ce dacă, de la un „metru alb“, în jos, nu mai pot citi nimic...

192.

N-am să mă urc niciodată în copacul șefului – acesta poate fi un tembel îmbrăcat frumos, sau o simplă pasăre, sau chiar un individ contingentul patruzeci? Oricum, eu

stau departe și scot mereu anunțuri din ziare; cum o apă a înecat o cruce, cum o tînără frumoasă încă nu a fost născută, cum urechea celui ajuns mare nu mai aude, cum se poate trece prin fîntîna unui înger, cum viața nu s-ar mai sfîrși... cum...

193.

Am nevoie încă de zece manuscrise necolorate – ochiul meu știe atîtea lecții încît nimic nu trece viu pe lîngă el; probabil n-am să ajung la capătul învățării lecției, cu toată nevoia de a supraviețui în și prin morminte vii.

194.

Nu se mai joacă nimeni cu lumina casei, – carne peste carne am la masă, nu contează de-i zi sau noapte, – sau sărbătoare; mă dor dinții sufletului ca pe o față sîinii dintii de atîtea morminte. – primul e săpat de mult, al doilea, mai de mult, al treilea și mai de mult. Urmează cel singur; îl voi săpa în cer, în văzduh și în pămînt.

195.

Sînt unele clipe – le numeri din trei în trei. Astăzi nu scap de „rostul“ mormînt. Am zburat – cu el în spate – de la începutul paginii și iată-mă cu limba-i roșie de buze; îmi sărută lumea urmele pentru că reușesc, ca nimeni? să mi-l port viu. Se întunecă – trec ușor pe celălalt mal.

196.

În seara aceasta voi mîncă ouă fierte. Nu am primit poșta de cinci zile – începînd cu luna, sapa, cîinele și curca, în miez de seară, toate-și bat joc de mine; am adormit ieri pentru miine, să învăț să cînt, cu cine?

197.

Mersul înainte învață pe oricine să fie prudent, se succed secolele pe un mal de gîrlă – istoria merge călare pe o iapă, numai „primăvara“; politica seamănă cu o semidomnișoară nurlie – fără scrupule – agățată de primul și ultimul copac. Femeia de ieri a rămas femeia de azi, nimic mai mult – doar doar precum curca noaptea.

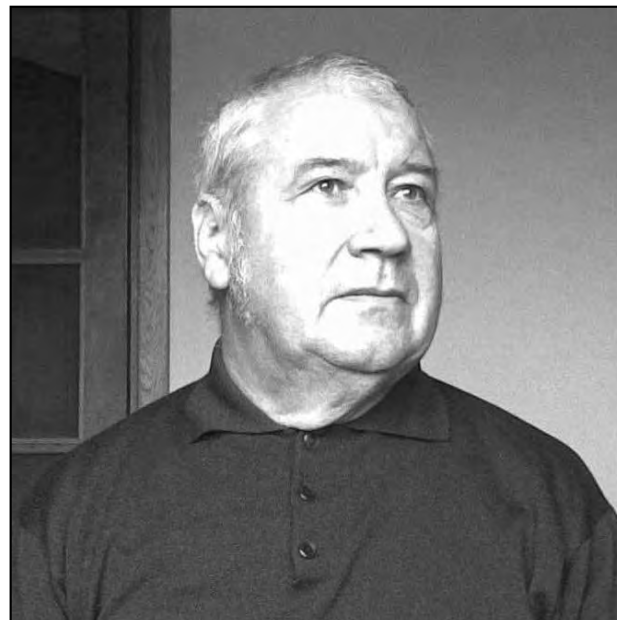
198.

Ducă-se pe pustii, cu oala-n cap, zicea bunica, cînd mergeam noaptea la tîrg și se speria iapa de vreo pasăre sau poate de-un flămînd din familia ce-i poartă Dumnezeu de grijă. Foșcoteau porumbeii și noi ne urcam – înfrigurați de călduri imaginare – în căruță, chiar de mergeam la deal; m-am transformat într-atît încît am uitat și de bunica și de deal, și de ducă-se pe pustii, și de căruță – îmi plîng de milă frumos într-un pahar cu apă.

199.

Mi-au înghețat mușchii umerilor, soarele este de o azvîrlitură de băț și nu-mi poate face nimic; azi, ca și ieri, îmi țipă călcîiele de bucuria universului, că m-a legat de aripa lui, cînd eu nu știam cum se naște o virgulă sau cum își numără peștoaica icrele înaintea sfinților ei. – doamne, cît de frig îmi este și miile de ochi tot mă dau huța de-mi vine să vă sărut din nou!

Va urma

Mircea OPREA

Jurnal bolnav (1)

20 – 27 FEBRUARIE 2015 • BOTOȘANI – SPITALUL JUDEȚEAN

Prima noapte am stat într-un salon de cinci paturi, a doua zi, spre seară, am ajuns într-o rezervă. Până la tema *rezervei*, aş confirma, prin propria-mi purtare, interesul bolnavului pentru boala sa, pentru medicamente și proceduri de administrare. Abilitățile astea și le-au câștigat, de regulă, cronicii, înși cu multe internări, sub mâna unor medici diferiți, așa căpătându-și o experiență demnă de invidiat de către orice ipohondru. Și mi-am dat seama ce bine prind asemenea abilități, într-o situație ca a mea. De ce? Am de făcut două tratamente simple: aerosoli, când apuc să fie liber aparatul, și injecții intravenos la 8 ore. Am *aerosoli*, ca să nu fac un tratament mai tare care mi-ar afecta inima, eu fiind un cardiac, adică bolnav cu card de sănătate... Prima procedură: în salon, sprijinit pe pernă, în pat, asistenta îmi pregătește instalația, îmi aplică masca și dă drumul la aparatul electric iar eu inhalez prin mască o ceață sălcie. Cu promisiunea că se întoarce să vadă cum suport procedura, asistenta a pornit aparatul și a plecat, doar n-o să stea lângă mine pentru fiecare inspirație. Simt că din substanța lichidă îmi curge pe piept, mă îndrept cumva să se piardă cât mai puțin și respir prin mască. Trece o oră, respir din gazul acela, mai trece ceva timp, respir mereu prin mască pătruns de credința că inhalarea îmi prelungeste viața. Cum nu știam nimic despre aparatul acela de aerosoli, peste vreo două ore îndrăznesc să mut din butoane până se oprește. Îmi trece prin cap să caut asistenta și, găsind-o, o întreb, abia acum, cât trebuie să respir sub mască: 1-2 ore! E bine, zic, acum l-am oprit. Ca să înțeleg de la elevii practicanți că aparatul se ține 10-15 minute în poziție verticală și respirând normal, pe gură, pe nas. Tare-mi place să discut cu elevii ăștia, știu de toate și ți le trântesc cu o cruzime sinceră, fără nici un menajament. Împăciutor, că am stat două ore sub aparat, fără nici un efect, trec asta pe seama prostiei mele de a nu fi știut cum să-l folosesc! Bun, acum injecțiile! Antibioticele se fac la 8 ore, astea-s instrucțiunile, și nu cu aba-

teri în sus, în jos, de 2-3 ore, cum se-ntâmplă pe-aici. De ce? Simplu: asistentele, una-două pe tură, încep să facă injecțiile dintr-un capăt al secției și au vreo sută de proceduri, de nu cumva mai multe, 2-3 minute de fiecare, iar efectul medicamentului e calculat ca un cronometru. Îi spun asistentei, i-o spun ca pe-o glumă: *Așa-i, zâmbește și ea, dar nu-i vina mea, n-am ce face*. Mi-am zis să ajut cum pot și eu și, la ora fixă, le caut prin saloane, prin cabinete (vai, ce enervant!), și-mi fac injecția mai aproape de ora nimerită, să nu ratez efectul. Nu-i nimic, pierd în altă parte. Aflu că, de data asta, am vene proaste și la încheietura brațelor capăt repede o splendoare de bijuterii vinete pentru care m-ar invidia orice drogat. Nu-s dureroase, n-ar trebui să mă îngrijorez doar dacă, formându-se cheaguri, mi-ar produce embolia mortală. Tot ce se vede negru sub piele, în urma unei înțepături, ce să fie decât cheag de sânge, nu-i creion dermatograf iar eu, recidivist în embolii, n-ar trebui să o iau în glumă. Ai crede că, tratamentul fiind înscris în foaia de observație iar asistenta care îți face injecția își lasă nota în registru, ai crede că nu vei fi victima vreunei anonime. Mă liniștesc: știu că, dacă nu mori, în timp cheagurile se resorb. E imposibil ca medicii să nu fi aflat de întârzierea orei de tratament pe fiecare pacient în parte. Dar rutina s-a întipărit mai bine decât orice idee de procedură corectă, chiar dacă-i nocivă pentru bolnav, iar dacă nu-i nocivă, sigur e inutilă...

Pacientul mai sensibil ia act de dezordinea din spital, de nesimțirea adresată direct lui, de brambureala din tot sistemul, ia act de toate astea mai întâi prin zgomot. Prima sursă sunt vizitatorii cei amabili care, dincolo de orice program, sunt o permanență. Vin în cohorte, aglomerează liftul, holurile, presează paznicii, asistentele, infirmierele, chiar pe medici, iar de schimbul de microbi nu vorbesc pentru că microbii măcar au bun simț, nu se-arată, nu tropăie, nu țipă! Vizitatorii sunt tolerați, ba chiar doriți deși

nu știu cât bine fac și cui. A, da, dragostea celui apropiat, sentimentul că nu ești părăsit în boală! Asta-i câștigul, în rest amănunte, fleacuri cum ar fi că tot ei, aparținătorii, aduc de mâncare, altfel, scăpat de boală, mori de inaniție; la nevoie, cei de acasă vin și hrănesc bolnavul cu lingura, îl spală, îl curăță, îi aduc schimburi, lenjerie de pat, fac o bună parte din munca infirmierelor, a asistentelelor și, drept recunoștință că-s îngăduiți să le facă treburile cele delicate, jenante, mai lasă și câte un ban acolo. Vizitatorii-s buni și, să nu se simtă vinovați, ei plătesc, mai scapă câte-un mic ciubuc pe unde pot și nu simt asta ca pe o povară, ba au să se și laude cu banii dați, așa cum se laudă boierii cu daniile făcute la biserică, mă și mir că nu se lasă pisanii pe la ușa liftului, cum lasă ctitorii în pridvorul bisericilor. Un timp, programul de vizită era auster și aparținătorii prigoși; de ce să-i stârpești, ajunge că le pui o taxă (ascunsă) de intrare, cum să-i stârpești pe vizitatori când, cine știe, pe ansamblu s-ar putea ca vânzoleala lor să aibă un efect tonic pentru pacient, eficientă și bănoasă pentru cei din sistem.

A trecut miezul nopții și de aproape jumătate de oră un psihopat, ajuns în curtea spitalului, își urlă drama disperată sub geamurile noastre, deasupra unității de primiri urgențe. Nu știu ce e, nu vreau să aflu, poate moare un om, nimic de mirare, suntem într-un spital, dar mi se pare intolerabil ca, din duzina de paznici care apar când vrei să intri cu mașina, acum nici unul nu-i deranjat, alertat. Dacă e vreun pacient care geme, tușește ori are insomniile vorbărețe, mai înțelegi, dar sursele de zgomot nu se termină aici: infirmierele și oamenii de serviciu muncesc zi și noaptea și ei n-au grija celor care, fără altă treabă, se îmbolnăvesc. Or să afle și ei că spitalul nu-i casă de odihnă și cară tomberoane, coșuri de gunoi, cărucioare cu mâncare și, înapoi, vasele goale. Nici cu asistentele nu mi-i rușine: mereu se strigă între ele ca rătăcite în pădure, dau fuga, își zdrăngănesc și ele cărucioarele lor cu instrumentar. O bună parte din zi li se adaugă fetele de la școlile sanitare în practică pe aici, fac practică pe pacienți până învață, fac o *practică* pline de elan și temperament ca într-un atelier de tinichigerie. Acum, târziu, noaptea, într-un salon de femei, o țigancă în vârstă are în pat și o copilă de vreo 12 ani, subțire ca nuiaua, probabil își îngrijește mama, ruda. Țigani, tribul întreg, vin s-o viziteze, s-o ntrebe, o consultă-n limba lor și ea le explică pe rând, cu răbdare, încât îmi dau seama că trebuie să fie vrăjitoarea clanului care, îmbolnăvindu-se, dă consultații din spital, amănunt ce-i mărește prestigiul de tămăduitoare. Și nu vii la vraci cu mâna goală, ei aduc plase cu oale pline și văd mai tot timpul pe patul ei două, trei castroane din care, frumoasă viața de familie, mănâncă toți, laolaltă. Când totuși mai pleacă dintre vizitatori, țigancă vorbește la telefon, în interjecții și gesturi de tribună. Vorbește în limba ei, pot trage cu urechea că tot nu pricep și doar înjurăturile, imposibil de tradus în vreo limbă, nici măcar în limba *roomă*, înjurăturile sunt în *room-ână* și sună limpezi, clare și rotunde, o mângâiere pentru urechea de patriot. Cum nimeni nu se sinchișește dintr-atât, cred că-s singurul nevrozat din tot spitalul, așa că mă liniștesc și eu.

Când se face liniște, când crezi că s-a terminat și tura de injecții, că ți-ai dat birul de sânge pentru analize, ai făcut plimbarea, în căruț, la explorări ecografice sau urologice, și te-ai urcat în pat să ațipești puțin, atunci des-

chide brusc ușa și, cineva din personal, bărbat, femeie, traversează cu pas militaros spațiul liber al salonului, inspectează din ochi și, fără o vorbă – iese. O fi numărărat, probabil, pernele, saltele, el știe ce inventariază. Nu mă las și-l întreb ca să văd că m-am înșelat. Cu caietul în mână, inspectează caloriferele: sunt la locul lor, bolnavul dinaintea mea n-a plecat cu caloriferul. Altădată, tot așa brusc, intră câte o infirmieră, se repede în closetul tău să arunce găleata cu care a spălat holurile, vine să ia coșului de gunoi, să aducă mâncarea, să-și ia vesela, să dea cu mopul, să deschidă ferestrele, să aerisească, semn că s-ar putea să vină medicul la vizită. În una din dimineți, înainte de 7, îmi făcusem toaleta în baie, așa cum am putut și, singur în rezerva cu două paturi, îmi schimbam chioloții, ce greșeală, da, cu fața la ușă. Brusc, un oarecare ca de pe stradă se răstește la mine: *Monitorul!* Îmi duc mâna pe umbra de păr să nu-și dea seama că n-am ce-ascunde și rămân mut. Intrusul are bunăvoință să n-aștepte să mă dumiresc, n-aș fi reușit nici într-o oră, și închide ușa la fel de brusc. Eu, care n-am mai citit *Monitorul* de vreo zece ani, iau un ziar din salonul de alături: nici o schimbare, aceiași politicieni, tot pe alte liste, aceiași găinari recidivând, aceleași prostituate prinse de aceiași vajnici polițiști, ici-colo, un nume schimbat, o întâmplare de care deja știam căzuse acum în alt loc, peste alți actori, toate la fel de anoste de parcă le-aș fi scris chiar eu.

Aflu că omul care țipa jos era chiar de la etajul nostru, un pacient nou într-o criză care nu ținea de secția interne, ci de psihiatrie, dar nebunul făcuse bronșită și l-au adus la noi. Că jignea pe toți, asta-i partea cea mai ușoară. Dar lovea pe cine apuca, se rănea singur și era ca un fier înroșit, n-aveai de unde să-l apuci. Abia când, așa noaptea, s-a sunat la o rudă, la sora lui, și i-au adus de acasă medicația dată de psihiatru s-a mai liniștit. Mă surprinde că echipa medicală nu știa ce să facă de parcă asta era primul nebun ajuns între noi, bolnavii la trup, și nimeni nu știa procedura nimerită. Cine să se aștepte ca un nebun să răcească, să-și rupă o mână, la fel ca noi, aștia teferi la cap! Cât vorbeam despre nebun, în salonul de peste culoar de mine, a murit o bătrână. Vorbim despre asta pe hol, între pacienți, în vreme ce asistenta e chemată, la un pas distanță, la alt muribund iar noi stăm pe hol, să nu-i luăm aerul, stăm pe hol așteptând, răbdători, să ne vină rândul și nouă. Văd, în spital moartea e mai aproape cu un pas de fiecare dintre noi. Murim abia zărindu-ne printre uși, murim fără să ne știm, cu preot, fără preot, fiecare după credința sa.

De câteva zile privesc din capătul culoarului la biserică din curtea spitalului (sau o fi spitalul în ograda bisericii?). Preotul C. se agită teribil, vine primăvara și vrea alei pietruite, are oameni la treabă, ei sapă pământul, a venit un camion cu dale de piatră și îl descarcă, o măicuță dă cu mătura, alte câteva femei, furnici ale domnului, scutură preșuri. În curtea mică din fața bisericii – un altar cu cruce, o fântână, băncuțe, copaci și, din când în când, cele clopote enervate de o mână păcatoasă – toate, scene dintr-un Breughel pus să picteze lumea bolnavă de la înălțimea unui etaj de spital. Aș scoate din tablou, aș da afară orătania nefirească, din tablă sudată fără pic de simț estetic, o siluetă feminină ce ai crede că se roagă cu fața la gard, cu ochii pierduți înspre strada indiferentă. Într-adevăr, trebuie să fii orbit de credință, cum o fi și parohul de aici, pocitania de tablă să nu-ți zgârie retina, s-o vezi zi de zi și să nu leșini de urățenie. Probabil că și acest

„odor“, cum sunt și cristoșii cu stârlici și paiete luminate cu leduri, o fi și statuia donația vreunui mahăr cu bani pe care nu-l poți *trata cu refuz* și, cu puțin interes și tupeu, aș putea să aflu asta. Mi-i greu să mă las impresionat de pioasa hidoșenie cât timp îmi sună în urechi sirenele pe șapte voci de la mașinile serviciului de urgență, ale poliției. Cu atâtea priorități care dau buzna peste tine, participi și tu în competiția cu restul lumii să ajungi primul la capătul pistei, ba și trișezi s-o iei înaintea altora, alergi din răspuțeri să iei în piept panglica primului sosit în eternitate. Sub graba de a ajunge nemurirea, cine să mai prindă sensul rugăciunilor, al urgenței maxime țipăt de clopotele nervoase care ne îndeamnă s-o tăiem pe scurtătură, prin curtea bisericii, spre Rai, Raiul în care îmi vine să sar ca de pe o trambulină excelentă, direct de pe fereastra spitalului. N-aș fi primul! Fac spirite dar cine știe din ce coincidențe ascunse, Fane Voiajorul, un tânăr diabetic cu transplant de rinichi reușit la Roma și cu ani rămași de trăit numărați pe degetele unei singure mâini, dacă nu-și repetă operația, e mutat din rezerva mea. Temperatura, febra, nu-i de la bronșită și, după o noapte, două, e coborât la parter, la diabetici, pentru că lângă mine, cu medicație împotriva bronșitei cum iau și eu, i-a crescut glicemia la pragul critic și nimeni nu vrea să știe de ce, iar eu nu le spun!

În locul lui Fane, în patul liber din rezervă, vine un bătrân, cu șase ani mai în vârstă decât mine. Îl aduce sora lui cum ar aduce un copac tăiat bucăți, bucăți, dar cu grija să nu-i despartă trunchiul, să nu-i curgă seva. Pare un bust de ghips care a apucat să îmbătrânească, barbă albă, scurtă, păr albit, ușor în pleată și ochi de un albastru adânc, de cer, un cer proaspăt plâns. Da, a plâns mult, i-a murit de curând soția, îi va face pomenirea de 40 de zile și suferă că nu va fi acasă, la pomenirea ei. Suferă din pricina asta ca și cum ar rata întâlnirea, poate ultima, cu ființa dragă lui. Sora, bisericooasă, se poartă în negru, doliu firesc după cumnata sa răposată dar, foarte vorbăreată, îmi spune de toate. Credincioasă cum e, pare una dintre furnicile cu fuste lungi văzute de mine de la etaj, în curtea bisericii. Îl dăscălea pe Gică, așa-i spunea fratelui ei, să nu mănânce dimineață că trece părintele C. pe la el, parohul, într-un fel, și al spitalului (aflu și eu acum în parohia cui am călcat...), trece popa să-l spovedească, da, va veni la ora 8. A doua zi, dimineața, lui nea Gică i se face tratamentul ce-l avea de făcut, e dus la ecograf, dar nu bea apă, nu mănâncă, așteaptă să vină popa mai întâi. După ora 9 intră sora sa să-l întrebe de sănătate, vede felia de pâine cu margarină și cana cu ceai neatins, micul dejun din spital, iese în ciudată că frate-su flămânzește, pleacă și, peste un timp, ajunge și preotul. Mă uit la popă ca la un portret încă viu, un chip ce clipește binevoitor la mine, înalt, cu o frumoasă promisiune de burtă, proeminență ce-i domină statura și dă bine unei imagini căreia i se datorează din oficiu respect. Are potcap fin cu bordură violet, o fi vreun grad și acesta, cum e și vipușca cea lată la generali, poartă o bundiță neagră, e doar februarie, o bundiță tivită, ce rafinement, cu caracul negru, o blăniță fină iar în mână – o geantă, o geantă pătrată închisă la culoare dintr-un plastic dur, așa cum au meseriași serioși lada de scule pentru urgențe la domiciliul clientului: bormașină, rotopercutor, truse de șurubelnițe și chei, burghie de toate mărimile, flex cu pânze diferite, încărcător și baterii la schimb. Lada de scule cu zăvoare dublu securizate (cifru și chei) iese din gama odăjdiilor scumpe și se alini-

ază perfect lângă orătania cea pioasă din curtea bisericii, se aliniază perfect unui prost gust fără echivoc. Cu o zi înainte a venit prin secție preotul D., ne salutaseam voincește dând mâna ca doi prieteni vechi și mă uit cu atenție la mâna cealaltă. Avea o găletușă turnată în bronz cu basorelieful biblice de-mi venea să i-o smulg, o relicvă răpită de pe undeva, în ea și buchetul de busuioc, probabil avea de făcut o sfeștanie pe undeva, nu mi-a spus, nu l-am întrebat. Dacă ar fi să aleg între trusa profesionistă de prim ajutor a preotului C. aș lua acasă căldărușa de bronz, uite-așa, ca vază de flori, să țin buchetul de busuioc, în apă și cu tulpinile în sus... Dacă vine cineva la spital, în vizită, e obligatoriu să poarte halatul verde din cuierul de lângă lift, să nu aducă, să nu ia microbi: popa, iaca, n-are halat! Ori microbii nu se prind de omul lui Dumnezeu, ori microbii lui, trecuți prin agheasmă, s-au îmblânzit creștinește... Cum ateii sunt tot mai rari, preoții din oraș stau cu ochii pe mine și, ghinion, preotul C. mă știe chiar de prieten. Preventiv, să nu gafez, îl întreb de numele mic, Pavel, frumos nume, el mă tutuiește cu dragoste paternă și fac la fel apelându-l, creștinește, *frate Pavel*. El îmi spune frate Mircea dar, după câteva fraze, ceva nu-i vine la socoteală și-mi vorbește cu *dumneavoastră*, semn că, gata, s-a terminat cu frăția dintre noi. Nea Gică stă în picioare, așteaptă binecuvântarea iar eu, întins în pat, privesc ca la un tablou dedicat iubirii lui Dumnezeu și atotputerniciei lui. Mă gândesc, să-i spun și lui adevărul, să nu i-l spun, că tocmai terminasem de citit *Ego și arhetip* (Edward E. Edinger), o radiografie a relației dintre Ego, adică a conștiinței, și Sinele, cel care ar fi totalitatea psihicului, inconștientul colectiv, Dumnezeu din noi, psihanaliza jungliană aflând faza când criza conștiinței religioase poate căpăta o rezolvare prin individualizare, prin aducerea în raza de judecată a Eului a câte ceva din profunzimile depozitului comun, modelul de a ne înțelege, de a ne împăca în noi, cu noi înșine. *Și Dumnezeu este atotputernic și ajută păcătosului din noi*, continua fratele C.. Nu, mai bine nu-i spun, ajunge un nebun pe secția noastră! Când îi apreciam și eu verva, logoterapia, fără să lăcrimez profan, mă surprinde pocnind cu zgomot încuietorile cuferășului său fermecat, așa o fi arătat și chivotul cu legile lui Moise, îmi zic, tot o ladă de scule o fi fost, și, ridicând capacul, văd un Iisus de hârtie colorată țipător, de alături ia o lumânare și o sprijină într-un lăcaș interior, scoate bricheta din buzunar și aprinde lumânarea cu îndemânarea unui fumător înrăit. Și-a pus patrafrul și tocmai atunci Dumnezeu mi-a trimis gândul cel bun, tăindu-mi entuziasmul meu de curios: Păi, frate Pavel, eu tocmai plecam după o cafea când veneai la noi, așa că nu stau la ceremonie, îmi cer scuze. Mi se rupe inima că plec, aș fi vrut să mă fac porumbel, să văd și eu ce taine mai ascunde fratele Pavel în lada lui de scule, un fel de altar la purtător, aș fi vrut să văd și eu ce păcate poate avea un om la 76 de ani a cărui soție a fost luată la Domnul de curând și a rămas să întrețină din pensia lui un fiu surdo-mut și cu hemiplegie de la o injecție făcută greșit după naștere, în șira spinării. Pentru băiat primește un ajutor de 2,7 milioane lei și trece pe la asociația surdo-muților să justifice pe ce-i cheltuie banii și dacă o face în favoarea fiului. Nuștiu cât de grave or fi păcatele lui nea Gică, dar m-aș bucura ca fratele Pavel să-l fi spovedit cu tot harul lui primit și nu înnăscut pentru ca păcătosul să fie iertat, să rabde încă păcatele celorlalți, să-și mai rabde încă viața asta mereu

potrivnică, să rabde pe cei din preajmă, cum sunt și eu, cei care n-au nicio grijă dacă cineva le va ierta și lor păcatele. Da, măcar fratele Gică e fericit, e în patul său spovedit, iertat și curat! La întoarcerea de la cafea, rămân pe hol de vorbă cu asistenta. Fratele Pavel, în reverendă neagră și barbă albă, un chip frumos de sfânt bonom, cu misiunea sfârșită, iese din rezervă, se apropie de mine cu lada lui de scule sfințite în dreapta, mă îmbrățișează în semn de rămas bun familiar, creștinesc. Simt pe fața mea cu febră mătasea răcoroasă a bărbii parfumate, ceva tămâie, ceva mir și încă un iz care ține mai mult de simțul meu de păcătos! Oh, plăcută barbă, plăcută îmbrățișare. Rămâne pe data următoare să-i propun să lase lada și să se ajute de un laptop pe care să aibă înregistrate slujba potrivită, cântecele și rugăciunile fiecărei ocazii în parte, să aibă pe desktop și o icoană adecvată, lumânarea și cădelnița trecute în dimensiuni virtuale. Rămâne pe altădată!

Mă întorc la nea Gică. Băiatul lui avea doi ani aproape, învățase să spună *mama* când s-a întâmplat să răcească. La spital, era în 1975, îmi spune fratele Gică, un medic i-a făcut o injecție în coloană și se pare că i-a atins un nerv esențial, asta știe el, asta aflu și eu. De atunci vorbirea copilului n-a mai evoluat și nu mai aude. Și astăzi spune tot atât cât spunea la doi ani – ma-ma! Esența lumii e în aceste două silabe, legătura lui cu lumea fiind intermediată de ființa care răspunde la acest singur strigăt: ma-ma! Ea venea din oraș, de la serviciu și el o striga, îmi spune nea Gică cu lacrimi, o striga de la balcon și scena asta s-a repetat zi de zi până când, nu de mult, mama a murit. Când s-a întors de la înmormântarea celor două silabe, Ionuț a luat portretul mamei de pe peretele din sufragerie așezându-l pe noptieră, în camera sa. A rămas acolo trei zile și trei nopți și tatăl a trebuit să i-l ia pentru că plângea fără încetare cu ochii la portret. Acum stă cu tata într-o muțenie totală: la doi ani încă nu ajunsese să spună ta-ta când, ce ghinion, a răcit și a fost tratat.

Nea Gică Ababei vorbește despre copilul său cu o dragoste proaspătă, vie și cu atâta bucurie în ochi de parcă îl văd pe Ionuț jucându-se la picioarele patului de spital. Amintirile se deapănă dezlânat și nu le-aș ordona, să nu le stric straturile geologice de parfum. Dar, cuibărit de-o viață în dragostea lui nea Gică, Ionuț, copilul, este în protecția tatălui ca sub o mână divină, nu se teme de întâmplarea vieții, nu se teme de nimic, cum nu s-ar teme nici pruncul Iisus, dar, știu, nici tatăl cel pământean nu-i nemuritor. Amintirile lui nea Gică sunt comprimate, împăturate, stivuite după o ordine proprie încât toate par trăite acum, în clipa asta și nici nu știu ce figură de stil folosește nostalgia sa că te impresionează într-atât, dar am senzația permanentă, apăsătoare, că un copil se joacă la picioarele noastre fără să audă, fără a vorbi, doar silabisind *ma-ma!* Dintr-o dată mi se umezesc ochii și acel copil îmi trece în grijă, lacrimă din ploaia străină ajunsă sub pleoapa mea. Ca sub un spasm, întreb: și câți anișori are Ionuț? Acum are 41 de ani, că e născut în 1973 și în '75 i-a făcut injecția care l-a nenorocit. Mă prăbușesc ca aruncat din lună. Adică n-are cinci anișori cum bănuiam după cum arată în povestea tatălui, nu-i nici măcar un puber, neatins încă de păcat. E vorba de un bărbat deplin matur, trecut de 40 de ani, de mijlocul vieții (*il mezzo dei camino...*, vârsta potrivită să vizitezi infernul, dacă e să-l crezi pe Dante), un matur care-și continuă aceeași viață de la doi ani, trăind ca într-o zi prelungită, aceeași cifră din calendar, ca

și cum acul seringii l-a prins într-un insectar blestemat în care victima rămâne în viață ani mulți. Fără umbră de bună creștere, de politețe, îl las în reveriile sale pe nea Gică și, amuțit, ies din salon, bat culoarele goale, mă pierd în liniștea care se lasă după injecțiile făcute zecilor de pacienți, la miezul nopții. Ies pe casa scării și urc de nebun până la etajul șapte, cobor din nou la trei, mai fac câteva ture de culoar dintr-un capăt în altul și revin în rezervă obosit de efort. Cu lumina aprinsă în tavan, lăsat pe spate, respirând cu gura larg deschisă nea Gică a adormit și abia acum văd că partea de sus a danturii sale este în lucru, știfturi de oțel, monturi, cioturi, carii descoperite, plombe prăbușite, totul arată ca un șantier abandonat la un cutremur de gradul 8 – moartea soției. Îmi amintesc, sora sa îmi spusese, ca scuză, că l-a internat la urgență și că are dantura în lucru de ceva vreme iar stomatologul i-a făcut și o mască dentară provizorie, să nu sperie lumea dar, cu salvarea la ușă, n-a mai fost timp s-o găsească și au plecat așa. Scriu amănuntele astea dureroase și pentru mine și ar trebui să mă jenez de mizeria vieții de bătrân care n-are pic de milă pentru nimeni. Vorbesc de milă? Păi nea Gică este plin de milă pentru toată lumea, iartă pe toată lumea, binecuvântează și spune oricui *Doamne ajută!* și numai eu, aflându-i tragedia, îi răspund: *Doamne ferește!* Nea Gică e credincios, păcat, mare păcat că dumnezeul lui nu-i este la fel de credincios. Credința, am văzut, e singurul bandaj pe sufletul său rănit atât de adânc, o încercare de Iov, pe măsura lui nea Gică, atât cât ar putea duce și el. Cine cu cine să fi făcut pariu pe sufletul lui punându-i credința la încercare: nenorocește-i copilul, răpește-i soția, omoară-i turmele, adică păgubește-l în bani, dă-i bube, sparge-i dinții, dă-i diabet, dă-i ciroză și încearcă-l acum și cu bronșita asta și, dacă tot nu se leapădă de tine, eu declar că am pierdut pariu! Și dumnezeu bate palma, el știe cu cine, și-l chinuie pe nea Gică, cum s-au înțeles. Gică, asta era și numele meu în mahalaua copilăriei mele, bine că l-am rătăcit, că uite ce puteam păți și eu! Acum îmi amintesc de unde îl știu pe nea Gică, îl știu de pe stradă, din oraș, când ne vedeam fără să ne vorbim, doar el este Iov, cel care trăiește toate vârstele și experiențele până la capăt, le trăiește și în numele meu. Și apoi nea Gică nici nu se plânge prea tare, nici n-o face atât de literar ca patriarhul biblic, acum, în zilele noastre, e și el un Iov de inflație în care smerenia îi trece neobservată ca o bancnotă fără valoare. Dar simt, nea Gică nu-și arată cu nimic suferința, el trăind în credința lui ca într-o scoică protectoare: nimic nu-l atinge, nimic nu-i schimbă esența dureroasă a vieții sale. Înțeleg că modul acesta de a vedea lumea și de a se exprima în aceeași termeni despre lume este pentru el un fel de costum de protecție cu care îl poți lăsa în orice mediu oricât de corosiv, expus frigului interstelar ori sub mâna unui biruitor dement ca Ceaușescu, un timp de neevitat, cămașa lui de protecție ar fi rămas în orice condiții indestructibilă. Curios acest gen de oameni care se supun cu o docilitate de elefant tranchilizat oricărei comenzi, fără să arate înafară că, afectiv, este cât de cât impresionat cu ceva. Felul acesta de accepta lumea, iertător și tolerant, pare să-l fi căpătat prin ani de docilitate ca muncitor pe un șantier de construcții și apoi ca muncitor la întreținere într-un cămin de copii. Umil, cuminte, curat, fără să fumeze, fără să bea, cu un chip de mucenic, un mucenic politicos, care-ți trezește încredere de cum îl vezi și, în același timp, maleabil ca plastilina, un meseriaș bun la

orice fără gând la câștigul său, nea Gică s-a lăsat folosit de toți cei care aveau o minimă autoritate asupra lui, de la directorul instituției până la colegul de serviciu care îl luau să-i zugrăvească apartamentul pentru câțiva lei, o bere dată în batjocură. Nea Gică nu are arta oratoriei: vorbește supărător de banal, aproape că-ți infundă urechile cu călți bătuciți bine dar, dacă ai un pic de bunăvoință, te minunezi de cum stilul său tern îi nivelează suferința, el cu aceleași note molcome spovedindu-și și tragediile și puținele, neînsemnatele bucurii. Oare să fi auzit toate acestea și preotul C. și să fi plecat întreg, neatins, netulburat în parfumul protector al bărbii sale?

Să construiesc asemenea personaje, n-aș avea inima să scriu ceva atât de sfâșietor, n-aș putea pune atâta suflet în ficțiunea mea, cât să acopăr căinoșenie aruncată asupra unui copil. Da, spitalul, spitalul e o bibliotecă nescrisă care își așteaptă romancierii bolnavi, muritori și ei. *De ce acest jurnal nu-i un reportaj? Am scris și ca ziarist despre cazuri dramatice, dar acei oameni, la fel de vii ca aceștia, nu-mi intrau în casă, nu-mi intrau în suflet așa cum îmi intră acum, cei despre care scriu într-un jurnal de nepublicat, de necitit altuia; durerea lumii înțeleg, nu s-a schimbat, doar sensibilitatea mea mă alungă din casă, mă dă afară din piele la propriu, să intru în mizerabila piele a lumii. Scriu în caiet, în patul din spital, și oamenii aceștia sar din pagină în pat cu mine, îi văd la masa mea, îi am în fața ochilor și imaginea lor îmi este mai vie decât îmi aduc aminte de înfățișarea mea. Da, e o răspundere grea să ții un jurnal, al tău, sincer, cât se poate de sincer și să nu superi, să nu jignești, să nu intri în conflict cu aproapele. Te reții numai și judeci lumea căreia aparții, o judeci fără s-o condamni, pentru că decretarea sentinței nu mai stă în puterea ta. Da, până și sentința asupra lumii rămâne în hârtia jurnalului.*

Sunt de câteva zile în spital și simt deasupra mea o umbră care mă sperie, fără obiect, obsesie de nisip risipit, o umbră care, până atunci, n-o mai simțisem atât de apăsător. Obișnuit cu paradoxurile, îmi dau seama că groaza asta a băgat-o în mine dragostea lumii, dragostea cu adevărat interesată a celor din jurul meu, mulți dintre ei oameni pe care-i văd pentru prima dată. O dragoste protectoare, grijulie și care mă ține în viață ca butelia de oxigen de la capătul patului. Toți acești oameni, de la omul de serviciu care m-a întrebat dacă nu vreau un calorifer mobil în cameră până la fratele Pavel, toți vor ca eu să trăiesc, mai sănătos, mai bolnav, mai în virtute, mai în păcat, dar să rămân viu, mai mult chiar, nimeni nu-mi dorește răul și, de se-ntâmplă, e fără intenție, nu-i vina cuiva anume când cade și peste mine vreo năpastă! De peste tot primesc semne de iubire, o lecție pe care eu încă n-am învățat-o rămânând un sălbatic, un primitiv: îmi vine să iubesc, atunci iubesc; îmi vine să urăsc, urăsc; și iubesc pe față, fără subtilități, iubesc așa cum știu eu, iar de urât, am obosit să urăsc. Dar să simt așa, dintr-o dată, că lumea mă iubește fără să mă știe, asta mă copleșește, mă topește – frânghie de ceară. Mă străduiesc să înțeleg ce se întâmplă.

Sunt internat, am nemulțumiri și, oricât fac eu pe nebunul, oricâte mofturi fac, vorbesc răstit, ironizez, batjocoresc, trăncănesc vrute și nevrute, nimeni nu se supără, cel puțin la vedere. Apoi îmi dau seama, ostoindu-mi orgoliul, că nu-s singurul iubit de pe-aici, nu-s singurul răsfățat. Mai stau și alții în rezerve, li s-a permis și altora să aducă

lenjerie de acasă, mâncare, medicamente, să fie îngrijiți de aparținători, ce bine că-i avem! Toți îmi vorbesc cu bunăvoință, îmi permit extravagante de neînchipuit în alte locuri și nimeni nu mă obligă la corvezi plictisitoare cum ar fi vreun act de igienă măcar. Încerc, totuși, să mă spăl complet în chiuvetă, mă zorcăiesc în tot WC-ul ăsta fără duș și cu sifonul de pardoseală montat contra naturii, femeia de serviciu, amabilă, îmi arată unde-i mopul, unde-i găleata, fac curățenie până transpir și iar mă spăl – distracții de spital. Dar imaginația îmi iese din perimetrul stăpânit de boală și, temperându-mi spaima, încerc să înțeleg sistemul. Eu, Oprea Mircea, pacientul care, bine îndrumat, e-n stare să-și cronicizeze boala, devine client fidel sistemului de sănătate. Bolnavul e baza piramidei și așa foarte șubrede, iar dacă unul ca mine ar submina baza, ce-ar mai rămâne? Va trebui să susțin sistemul justificat printr-un card de sănătate care costă sute de milioane de euro, pentru că eu sunt partener într-o afacere imensă: sunt un număr pe un card, am și un pin secret – anul de naștere și aparțin, ai zice în chip voluntar, unui șir de privilegiați și, după numărul de proceduri, de apelări reale ori simulate, cineva numără încă un bănuț într-un cont; o trimitere la specialistul din policlinică ori poate la un coleg ce ține un cabinet particular, 20-30 de euro vizita, apoi setul de analize, la stat ori la particular, oricum costă, iar contabilul mai numără un cent. În varianta simplă iau rețeta compensată cât este, cumpăr restul și exersez de unul singur, acasă, exersez vindecarea; eșuez, ajung la urgențe, iar cheltuielile au justificările lor în tot ansamblul. Am ajuns în spital unde fiecare procedură gratuită pentru mine are în spate tarife generoase, te ustură urechile să le auzi. Habar n-am eu, pacientul, din aceste cheltuieli câte sunt reale, câte truate și poate că voi avea zile să aflu detaliile. Internat fiind, sunt prins în planul bucătăriei cu un meniu despre care am o singură certitudine – nu-i otrăvitor chiar dacă-l consumi integral, pentru că și cianură să fie, e mult sub doza mortală. Am verificat pe pielea mea! Așadar, practic, este nevoie de mine în acest sistem, sunt materie primă, sunt marfă, și nici un utilaj, nici un angrenaj din această industrie de sănătate nu se va lipsi de materia primă, de unul ca mine, pe seama căruia se poate cheltui câteva sute de euro, iar pe total, pe seama amărăților ca mine se toacă sute de milioane, miliarde! Înțeleg, boala mea, și sunt iubit pentru boala mea, nu trebuie să mă omoare, ajunge cât să mă sperie, cât să nu se vindece cu totul; voi fi doar pacientul dependent de sistem, handicapat în adevăratul sens al cuvântului: cum să fii viu și să n-ai card de sănătate? Mai bine te lipsești de cartea de identitate, dar fără card de sănătate mori în stradă! Așadar, cronicizezi pacientul, îți fidelizezi clientul ca orice firmă comercială interesată ca marfa luată să nu dureze decât o zi, două, și să cumperi alta, nou, nouă. Nici sănătatea nu-i veșnică, are un termen de garanție și trebuie consumată până la data de – vezi pe etichetă! Asta-i, n-avem încotro, pe Oprea trebuie să-l iubim, să-l ținem în viață, fiți creștini, treacă de la noi, iubiți-l ca pe voi înșivă chiar dacă el gândește strâmb și vă dușmănește, nu pe fiecare în parte, e prea obositor, ci ca întreg, ca lume, comunitate, ce vreți voi să fiți! Ne dușmănește, dar plătește tot și, de asta, îl iubim!

A trecut masa de seară, e aproape șapte, mai am câteva ore de răgaz până la tratamentul de noapte și ies pe hol la plimbare ca pe pietonalul Unirii. Vine spre mine un

bătrân și-i greu să-l sari cu vederea: în pijama bleu, vestă din lână albă împletită de mână, șosete albe, curate, ochelari cu dioptrii mari, mari și tulburi, un fes negru în cap, împletit tot de mână. Bună seara, dom' Topală! Ne salutăm ca între prieteni, doar am făcut împreună coadă la ecograf și, în spital, prietenii se leagă la prima vedere, sub presiunea unei dureri comune. Între ceilalți, tăcuți și cu prosoape în mâini, să te ștergi după scanare, ei s-a remarcat vorbind tare gesticulând cu prosopul său colorat în dungii, vorbea fluturându-și drapelul ca un șef de stat cu grija lumii în spate iar practicantele care îl însoțeau roșiseră toate că nu știau cum să-l liniștească fără să-l supere, fără să-l jighească. Dom' Topală are 84 de ani și-i internat cu bronșită. Deși se mișcă încet bontânind cu bastonul lui șovăitor linoleumul holului respiră un aer sprinten de vrăbiuță care țopăie în trei picioare, bucuroasă și de ultima rază de soare pe care o mai zărește până să se lase noaptea de tot. Pe un ton aproape vesel, ca și cum și-ar înșira cine știe ce vitejii, îmi povestește câte ceva din viața lui și află: acum 5 ani i-a murit soția și a rămas cu băiatul, cu nora și cu nepoata Alexandra într-un apartament pe care el îl plătea din pensia lui bună, îmi spune el, de vreo 800 de lei. Se obișnuise, era mulțumit, când, în urmă cu doi ani, băiatul său care avea atunci 44 de ani, s-a prezentat la spitalul de contagioase cu bronșită, așa cum am și eu acum, tușea, avea gripă, un diagnostic neclar, și l-au trimis la spitalul județean, medicii de aici l-au întors de unde a venit. Dom' Topală era bucuros, la contagioase lucrase toată viața și-l știau medicii, asistentele, avea cu cine vorbi pentru băiat. N-a durat mult și de la contagioase l-au trimis acasă, l-au externat cu bilet pe care scria că e în curs de vindecare. A murit în câteva zile, vindecăt probabil de bronșită, a murit de cancer la gât, de aia tușea, spun și eu după cum îmi spune bătrânul. Asta s-a întâmplat acum doi ani. Băiatul, oftează dom' Topală, simțind că moare, și-a chemat tatăl și l-a rugat să n-o alunge pe Alexandra de acasă. De ce să-ți alungi nepoata, dom' Topală, întreb eu? Păi erau în divorț. Era așa, azi e miercuri și băietul a murit, iar peste câteva zile, luni, trebuia să fie la procesul de divorț. Și ce-au făcut judecătorii, au divorțat un mort de-o femeie vie, i-a despărțit a doua oară, cum e asta? Nu, s-a anulat divorțul! Aha, așa da, femeia nu divorțează, rămâne doar văduvă! Și cum a rămas cu Alexandra? A trecut timpul, iacă-tă, luna trecută am terminat de plătit ratele la casă și acum apartamentul l-am trecut pe numele nurorii văduve și al fetei, al nepoată-mi. Și-i bine? Toți mi-au spus să nu fac prostia asta, dar să vezi ce frumos vorbește, ce frumos se poartă nepoata cu mine, nu-mi iese cu nimic din voie, nu-mi răspunde urât și mă lasă să fac tot ce vreau. N-am curiozitatea să află ce-ar putea face el, așa, mai trăsnit la 84 de ani, înafară de a se îmbolnăvi și, parcă îngrijorat de cum arăt eu, mă întreabă: Da' matale cum te mai simți? Îi răspund și lui cum i-aș spune oricărui amic: Tot mai prost, plec de-aici că ăștia mă-mbolnăvesc. Și eu mă îmbolnăvesc aici, îmi spune domnul Topală și m-aș bucura să glumească, dar el e hotărât să se externeze chiar mâine, vine o cumnată, îi aduce hainele și-l ia. Nu cred că-i rezistă vreun doctor să nu-i dea drumul. Numai să nu fie și el, ca la externarea feciorului din spital, în curs de vindecare. Îmi spune mai departe: Am avut o viață frumoasă, am avut tot ce-am vrut. Și ce meserie ai avut, dom' Topală, la pensia asta de toată lauda? 'fost fochist la contagioase: mâncare, mân-

care, de dormit dormeam după poftă și aveam femei cât am vrut. *Contagioase*, glumesc eu, iar el, fochist la pensie, nimereste replica: Da, contagioase ca focul!

Oamenii aceștia mărunți, boabe de orez legate în sac. Toți se sprijină unu-n altul, cu totul făcând întregul indisruptibil – *Unu*. Boabele, toate, au aceeași putere și fiecare bob în parte are puterea întregului. Sacul de orez este egal cu Unu, știi, dar în logica formală și bobul din sac este egal tot cu Unu, ăla mai mic, mai pricăjit dar Unu și, să mă păstrez în paradox, bobul singur, scos din sac, despărțit de celelalte boabe e Zero. Nu speculez, doar exersiez să văd ce este, practic, puterea lui nea Gică, a lui dom' Topală, oameni care nu simt nicio amenințare de nicăieri, știind și ei că, protejați de legea numerelor mari, vânturile puternice bat, erodează, doar culmile singuratice. Nea Gică, văd și eu, ca individ, o fi însemnând un zero oarecare față de șefii lui, față de cei aleși, dar nea Gică n-a fost singur, a avut părinți, mai are frați, surori, nepoți, gineri, cumnați, rude care se țin lanț dinspre morți înspre vii și de aici spre cei care vor veni – acesta fiind *neamul*. Fiecare dintre ei are iarăși părinți și nepoți și abia de aici aș vorbi de prieteni, cunoscuți, vecinii, mulți până se umple sacul cu boabe, toți îndatorați prin simpatie măcar cât să se simtă solidari cu micimea unui zero ca nea Gică. Descopăr tot mereu că într-un nod de rețea e cumnata Lențuca, în altu-i Marica, o nepoată, mai încolo e Tibi sau Cristi iar la dispecerat e Cătălin, toți fiind răspândiți în funcții mărunte prin spitale, poliție, primărie, la judecătorie, fac curat în casa unui doctor, au reparat centrala unui avocat ori l-au ajutat pe un procuror să care mobila. Au un număr de telefon, cunosc o adresă, știu o soluție ori o pot afla. Indiferent în ce punct din rețea te-ai afla, știi că nu ești singur, iar puterea ta e imensă fiind suma tuturor celor pe care te sprijini, te sprijini și tu un bon între boabele din sac.

În salonul cu cinci paturi, ocupate toate în surplus, în care am stat o zi află alt bob de nisip, să-i zic așa, un bătrân, Ciobănașu, de prin Călărași parcă, ajuns și el aici cu bronșită, se pare că e sezonul nimerit pentru boala asta. E mai mic decât mine cu câteva luni, suntem adică de un leat și asta ne apropie. Vorbește limpede, spune cap coadă ce vrea, te privește în față sever și tăios, măcar până te cântărește să vadă câte parale faci. E de înălțimea mea, e aproape rotofei și se străduiește cât poate să nu fie simpatic, îmi seamănă foarte bine numai că el nu zâmbește, cum eu mă mai scap din când în când. O fi un defect îmi zic. Îmi închipui că nu râde din pricina meseriei avute, sunt și asemenea îndeletniciri severe, și-l întreb prudent ce-a făcut în viața asta. Muncitor!? Eh, muncitor, dar dacă era într-o centrală nucleară. Cu ce calificare, întreb și eu? *Necalificat*, muncă brută! Cum așa, unde? Pe șantier, la hidrocentrală! Ce muncitor necalificat să fii pe un șantier mare când sunt bascule de zeci de tone, betoniere, excavatoare cu roți cât omul, ce muncă brută să faci într-atâtea mașini? Păi la compactat, când betoniera dă drumul la beton pe galerie, ca să ajungă în orice cotlon, dai la lopată de-ți sar ochii și mai cari și cu roaba unde crezi că a rămas vreun gol. Să urci cu roaba vreo douăzeci de metri în pantă cât să completezi cofrajul la un stâlp, că n-o să care până aici încă o benă plină, să-l umpli până-n grindă și să urci suta de kilograme de beton crud în rampă de 45 de grade apoi îți trebuie forță și ori o faci din prima, fără pauză, ori te-arunci cu totul de pe pasarelă, că vine altul din spatele

tău. O faci, că de n-o faci tu, n-o face nici celălalt și-atunci cine s-o facă, îmi spune fratele de leat? Când împingi roaba plină pe rampa abruptă și îngustă, colțurile gurii nu ți se ridică a zâmbet, nu râzi nici la cea mai bună glumă. Ai putea să afli expresia asta sobră pe chipul activiștilor de partid prinși în pozele ce-i arăta doar bust, doar la ei mai vedeai atâta severitate feroce de parcă, să fi continuat să descoperi fotografia în partea de jos ai fi văzut că acei tovarăși îmbrăcați în costume chiar elegante, măcar pentru cele câteva secunde de expunere în fața aparatului de fotografiat într-un studio profesionist, câteva secunde măcar acei tovarăși țineau o roabă plină cu beton. Numai efortul la limită lungește fața, dă duritate maxilarului, atenuază cearcănele și, sigur, ascute caninii. Domnul Ciobănașu s-a antrenat toată viața în meseria asta cât să semene acum cu cei pe care nu i-a dorit, cu acei cimpanzei docili ale căror portrete le purta pe umeri la paradă, convins cu toată buna credință că își poartă propriul portret sau că *tovarășul* din portret e și el vreun necalificat cu o îndelungă vechime la roabă. A trecut de ceva vreme moda portretelor purtate pe brațe, pe umeri, au plecat și activiștii PCR, trăim alți ani când se zâmbește, se zâmbește cât mai aproape de 180 de grade, zâmbete de serviciu căpătate forțat prin efectul zăbalei, ai crede, doar că Ciobănașu nu mai este interesat de nici un fel de zâmbet, pe el nimic nu-l mai face să zâmbească. I-au murit părinții fără să reușească să-i împroprietărească cu pământul ce l-au dat cândva, de bună voie, la CAP iar lui pământ nu-i mai trebuie, nu are bani să-l muncească, să-l ia cine vrea. Păi da, de bună voie l-am dat la CAP, tata a făcut chiar cerere să ne ia pământul, aproape 20 ha, altfel îi scoțea fiul cel mare, pe Todiriță, din armată. Apoi nici din pământul pe care aveau casa, în bătătura satului, n-a putut păstra cât avusese în comunism măcar, pământ îngăduit pe atunci ca lot ajutor. Deși a lucrat o viață pe șantier, s-a întâmplat, cine oare i le potrivea, poate din pricina vreun pumn scăpat în falca unui brigadier că-l furase de câteva norme, o înjurătură înfundată către șeful de echipă, o roabă cu mortar peste Dacia cea nouă a administratorului de la cantină când s-a întâmplat să treacă pe sub pasarelă, cine știe cum, lucrând toată viața pe șantier Ciobănașu n-a mai ajuns să intre în partidul lui, al clasei muncitoare, să fie trimis la o școală profesională, la un curs de instalatori ori electricieni, nu s-a calificat, ca alții, la locul de muncă barem, să ajungă și el normator, șef de brigadă, ajutor de maestru ceva. Muncea pe rupte, lua bani buni și ca necalificat și-i trimitea acasă, la soție, cooperatoare la CAP, ea să-i țină pe cei doi băieți la liceu, în oraș, apoi la facultate. Îmi zice aspru, fără zâmbet, fără umor: Am muncit și le-am luat numai banii! Socotind după anii mei, bănuiam că, până la pensionare, a lucrat pe șantier și după '89. Da, am lucrat pe șantier la patron, de data asta, și-mi înșiră câteva firme de prin Botoșani. Cu carte de muncă? Ce carte de muncă? Pe contract, pe înțelegere. Îmi spune scurt: comuniștii m-au muncit de m-au rupt, dar m-au plătit bine și aveam și trei mese calde, la cantină; cu ăștia, cu patronii de-acum, înțeleg eu, abia dacă mi-am scos pâinea și naveta! Totuși, pensia trebuie să arate frumos, îl zgândăr mai departe. Nu-mi răspunde, tace și scoate din portofel cuponul de pensie adus să justifice costurile din spital, cheltuielile trecute în foaia de internare. Prima cifră e 7, zăresc șapte sute și ceva de lei, îmi zice, este practic pensia pe drepturile de până la revoluție, pentru că deși

a muncit aproape aceeași perioadă și după '89, nimeni nu i-a mai plătit obligațiile la casa de pensii, la ITM sau pe unde mai trebuia iar el unde să se ducă, cine îl ascultă. Mă gândesc și mă cutremur. O bună parte din muncitorii din socialism, supraviețuiesc astăzi prin pensia primită pentru ce-au construit atunci, ca industrie, o industrie demolată de două decenii și numai foștii constructori, încă vii, primesc pensii pentru „mormanul de fiare vechi“ al inginerului de revoluții Petre Roman. Dar mă liniștesc pentru că astea-s gândurile mele, nu ale lui Cobănașu, el e mult mai tăcut, e tăcut cred și în gândul său, și de scris, sigur nu scrie, e tăcut încât ai crede că și acum dac-ar zâmbi ar scăpa brațele roabei din pumnii strânși, i s-ar crăpa fața betonată de praful de ciment și sudoare. Și nu i-ar ajuta la nimic să vorbească, să se bată, pentru că nici ca om tăcut, liniștit, tot nu iese din belea. Intuiția mea că Ciobănașu intră ușor în conflict cu restul lumii mi se adeverește printr-o întâmplare așezată ciudat în calea sa din partea hazardului. După amiază, nu știu din ce motive, a fost mutat în salonul de alături unde mereu am văzut în ușă 2-3 gardieni de penitenciar. Aflu că un pușcăriaș, un criminal, e în criză renală, a răcit sau așa ceva. L-au adus la spital să-l echilibreze, să-l transporte mai târziu la Iași pe un traseu știut numai de polițiști. Bun, doar că după ce a fost echilibrat, stabilizat, pușcăriașul și-a făcut numărul distrându-se în felul său: îi injura pe polițiști, îi jignea pe cei din salon și făcea mășcări cu mâna liberă, cealaltă fiindu-i prinsă în cătușe, de pat. S-a luat, bineînțeles, și de Ciobănașu, tăcerea și lipsa lui de zâmbet decodându-le ca semne grave de antipatie. Iată, sunt și pușcăriași care, ca și politicienii, nu suportă să nu-i iubești, să nu-i aplauzi. Ceva din acest comportament lui Ciobănașu nu i-a convenit și, tăcut, fără să se plângă nimănui, leatul meu s-a ridicat de pe pat și a revenit la noi, în vechiul salon, în patul care încă nu-i fusese ocupat. La ora tratamentului de noapte, asistenta îi cere fiola, el îi spune că a rămas în salonul celălalt, în noptieră. I se cere să treacă dincolo, măcar cât să-i facă injecția de ora 10. El, cu silă să mai de ochi cu deținutul, cu gardienii cei placizi, nu cedează la nicio insistență, iar eu știu felul acesta muțesc de împotrivire, o împotrivire ce vine din firea omului, dintr-un adânc imposibil de pătruns, o copilărie la prima vedere. Hai, domnule, să-ți fac injecția și vii înapoi. Nu! Vine asistenta șefă: Hai, dom' Ciobănașu. Nu! El s-a chircit pe cearșaful gol și stătea în poziția aceea ca un prunc părăsit. Doarme așa, vine dimineața, asistenta cu înțelepciunea de pe urmă îi face injecția care știe că trebuie, să nu intre și ea în necaz, dar îi spune șefului de secție. Doctorul Popescu, autoritar, decide: Nu revine în salon, îi faci externarea! Îl sfătuiesc și eu să se mute, să nu-și pună mîntea cu Popescu ori să se ducă chiar el la șeful de secție, să-i explice ce-a fost, că n-are rost pentru o otreapă să-și facă sânge rău, să-și riște sănătatea. Deși, adaug, nu cred că îți va da dreptate! În logica autorității trebuie să te duci la șef, că el decide mutarea dumată, nu să-i uzurpi autoritatea și să te muți singur de capul tău unde crezi tu. Își calcă pe inimă de hatârul meu, face anticameră pe holuri vreo două ore până-l prinde singur un minut. Rezultat – zero: Am hotărât, te externez! N-am hainele la mine, sunt acasă, la Călărași. Să ți le-aducă.

(Va urma)

Vasile SPIRIDON

Peisajul viu ca stare de suflet

Dunărea și-a unificat dintotdeauna spiritualicește malurile, iar Ovidiu Dunăreanu se simte legat de toposul copilăriei și al adolescenței sale nu numai sufletește, ci și prin citirea literaturii scrise în sudul fluviului (opere ale unor Nikos Kazantzakis, Ismail Kadare, Orhan Pamuk, Iordan Radicov, Meto Jovanovski, Ivan Strezovski, Miodrag Bulatovici, Ivo Andrić ș.a.). Neîndoios, el este atras și de configurarea spațiului nostru balcanic, cu influențe orientale și ușor mediteraneene, așa că raportările pot fi făcute și la lecturile sale... ștefaniene (adică la opere ale lui Ștefan Bănuțescu și Fănuș Neagu) despre sud-estul țării.

Dar Ovidiu Dunăreanu scrie altfel decât ilustrații săi predecesori, fie dacă este să mă gândesc numai la aspectul geografic întâlnit la el. Ștefan Bănuțescu construiește ficțional în spațiu plan, câmpenesc, iar Fănuș Neagu este un „nordic” al regiunii respective, debordant mai ales în privința pitorescului mitic și poetizat, dar și al sarabandelor stilistice. Or, Ostrovul copilăriei și adolescenței lui Ovidiu Dunăreanu – unde este îngemănat cerul cu dealul, la granița hotărnică de oglindirea fluviului – se află situat la sud (vecin de graniță cu Siliștră) și aici este plasată acțiunea romanului *Lumina îndepărtată a fluviului (Istoriiri din Condica marilor și micilor praznice)* (Constanța, Ed. Ex Ponto, 2015; postfață de Angelo Mitchievici).

Cu toposul ostrovului eram până acum familiarizați doar din lecturile despre ostrovul lupilor imaginat de Mihail Sadoveanu și de Petre Luscalov (lectură a copilăriei, cu tot cu aventurile lui Babușcă). Ovidiu Dunăreanu ne convinge, prin apariția romanului său, că de acum mai există în geografia noastră un Ostrov, scris cu majusculă nu numai pentru faptul că este nume de localitate. Dincolo de acest spațiu înconjurat de ape putem vedea, prin extensie, întreg teritoriul dobrogean, situat între

Dunăre și Marea Neagră. Are loc aici nașterea și întemeierea unei geografii fizice și spirituale a românilor în teritoriul ocupat de turci. Mai precis, este vorba despre o comunitate creștină care dăinuie în ciuda vitregiilor provocate de turcocrăție, românii întemeind o biserică, o școală pe lângă biserică și apoi ceea ce a rămas până astăzi foarte aproape legat de Mănăstirea Derwent.

Ori de câte ori privim un peisaj, încercăm un gest reflex să-i prindem contururile și să-l contemplăm. Așa se întâmplă și în romanul *Lumina îndepărtată a fluviului (Istoriiri din Condica marilor și micilor praznice)*, dar aici se mai poate ivi situația interesantă ca și peisajul să privească, cu alte cuvinte, să existe o privire a sa, plină de poezie, aruncată înspre oameni. Cunoscuta sintagmă romantică „paysage – état d'âme” este altfel răstălmăcită de romancier: peisajul încearcă o stare de suflet, el are – potrivit viziunii lui Nichita Stănescu, din poezia *Lauda omului* – „puncte de vedere”. Iar ceea ce există în primul rând în peisaj sunt casa și drumul, care devin naratori alături de ceilalți. Narațiunea dă un sentiment aparte fiecărui fapt de existență și astfel anumite spații capătă un spirit al locului.

Este motivul pentru care spiritul evocării însufletește atât de mult oamenii și locurile, încât, în capitoul „Casa cea veche din paiantă”, naratorul poate deveni o casă construită cu un secol jumătate înainte, care spune, cu tandrețe, sensibilitate și autenticitate, povestea familiilor care au locuit între pereții ei (*mutatis mutandis*, condiționarea plină de tristețe din romanța *Poarta*, cu versul de început „De ți-ar spune poarta ta...”, pare a fi aici soluționată). Asemenea unui om, casa adaptează măsura lumii pe dimensiunile vecinătăților ei, adică atât cât poate cuprinde cu vederea: locuința ca atare, curtea, grădina și poate puțin dincolo de uliță. Și drumul cu treisprezece

denumiri, fiecare cu explicația lui toponimică și geografică, depune mărturie, în capitolul „Drumul care urcă la cer și coboară în adâncuri“, despre ce a auzit, văzut și trăit și îl putem asimila cu ușurință orizontului inițiativ și destinului în general.

Avansez ipoteza că, dacă romancierul ar fi imaginat și Dunărea în această postură de narator, atunci ea ar fi ieșit cu brio din simplul rol testimonial pe care îl îndeplinește afluentul său Oltul în poezia omonimă a lui Octavian Goga. Oricum, prezența fluviului este tutelară în roman și vom vedea spre sfârșitul comentariului care este rolul său major pentru comunitate. Deocamdată, pot spune că este și ea un suprapersonaj care își împlătește vânturile-valurile cu poveștile auzite pe mal și că desfășoară un fundal fabulos tramelor epice. Ea asigură totodată protecție pe câte un grind căprioarelor refugiate din pricina viiturii. Braconierii Fane Barză și Dumitru Bolbonici, din capitolul „Viitura, ca o mană cerească“, vor plăti cu viața pentru măcelărirea gingașelor animale, premoniția aducându-le-o protecția lor: o căprioară metamorfozată în fecioară (sau o zână cu picioare de căprioară). Braconierii vor fi pedepsiți pentru că au avut orgoliul de a-și dovedi supremația crudă față de animale, încălcând legea etică a naturii.

O apariție frisonantă în peisajul dunărean este aceea a căruței din capitolul „O căruță în bună regulă“, care cutreieră ca o nălucă drumurile neumblate din stepa limitrofă fluviului, ademenindu-i pe cei pierduți ori osteniți de drum. Mersul fără hurducături și huruiala sunetului târăgănat și misterios poartă cu ele o prevestire de moarte. La acest vehicol al morții, care dispăruse cândva cu niște nuntași sub ghețurile Dunării, atenția ne este atrasă de descrierea sandăcului (spre deosebire de loitre, care se pot demonta, rămânând scheletul căruței, în acest caz este vorba despre o ladă bătută, fixată pe cadru). Acesta are pictat pe fundătura din spate caprele soarele și luna, iar pe fundătura dindărăt îi sunt zugrăvite chipurile tinerilor proprietari dispăruți ai căruței. Imaginile de viață și de moarte din sat completează alegoria funebă, reprezentarea picturală fabuloasă fiind cât se poate de clară: sandăcul este de fapt asimilat coșciugului, căruța îndeplinind funcție psihopompă pentru personajele straniei pe care le duce. Acestea respiră într-o atmosferă foarte rece, sepulcrală, deosebită de ce se întâmplă în exterior, unde o „căldură mare“ caragialeană potențează insertia fantasticului. Personajul Titi Talălungă, care bate drumul obositor de stepă „steep by steep“, este invitat să urce în căruță și poartă, ca în nuvela fantastică eliadescă *12.000 de capete de viață*, un dialog cu oamenii duși deja în cealaltă lume, ce au aerul bezmetic al unor somnambuli. Finalmente, drumețul greu încercat este salvat din situația funestă în care intrase de un izbăvitor duh al aerului – o copil născut de o „pământeană“ purtând nume de pasăre (ciobănița Egreta) în urma dragostei cu vântul turbat.

Pe aceeași linie a forței de atracție între diferite regnuri se situează o povestire din capitolul „Drumul care urcă la cer și coboară în adâncuri“ și povestirea din capitolul „Felul omenesc de a privi al vulpii“. Semnul comuniunii adânci a regnurilor uman și animal se numește aici legea instinctelor indistincte. Totul lasă impresia că se regresează spre stadiul primordial, de om rudimentar, abia desprins de animal, atunci când vânătorul și vânatul erau legați aproape organic, iar raporturile dintre ei erau reversibile. Lupoaița și vulpea aduc în respectivele povestiri un mesaj din straturile adânci ale naturii: chemarea erotică pentru Nicu Caraculea și Crăișor Domnaru. Și aceasta pentru că există o apropiere inter-

regn pe linia instinctului fundamental al bărbatului, care vede în vânătoare, ca și în dragoste, un act de cucerire, de luare în stăpânire a naturii. În practica străveche a cinegeticii, ca și în căutarea erotică, bărbatul dorește să-și descopere propriul suflet, copleșit de un ideal ancestral al vitalității și frumuseții. Astfel, în tema vânătorii se infiltrează treptat tema erotică, iar magnetismul și tensiunea paroxistică a dragostei sunt puse pe seama forței miraculoase a magiei. În altă parte, și nesățioasa Stufarina Ropotin, asemenea Oanei dintr-o narațiune din *Pe strada Mântuleasa*, a lui Mircea Eliade, se împerechează cu un armăsar și naște o făptură neobișnuită, de o frumusețe stranie – jumătate cu trup de față, jumătate cu trup de iapă –, ce va apărea ca o vijelie în fruntea cailor lăsați slobozi prin bălți.

Revenind la atracția erotică pentru același regn, observăm că ursita îi împinge pe dunăreni pe drumul sortit ca pe o pasăre în laț. Dacă unuia îi este menit să se însoare cu o anumită față, așa va și fi, orice ar face el potrivit pentru a se opune. Ca un holtei ce este, personajul Petre Visconti ar putea să spună fălos că încă nu s-a născut aceea care să-i fie soție, și în acel timp ea este deja născută și vizitată de ursitoare, care îi prezic față de el însuși că îi va fi alesul. Finalmente, prin neputința de a se opune vocii oraculare a ursitoarelor, Petre Visconti se apropie de motivul din tragediile grecești (până la un punct, deoarece aici totul se termină cu bine, ca în basme).

Fantasticul folcloric este nelipsit de-a lungul romanului de față. Motivul luptei cu zmeul îl întâlnim în capitolul „Mândria rănită a zmeului“, dar aș vedea aici și o fină luare în răspar a luptei lui Iacob cu îngerul. Lui Anghel Furcică, un zmeu coborât din văzduh îi dă serios de furcă, deoarece îl macină psihic promisiunea acestuia că va reveni cu dor de răz bunare peste un an. La împlinirea sorocului pentru cel terorizat de gânduri rele și aflat „în vreme de război“, zmeul reapare (și ar fi fost îndreptățit să rostească și el un fel de „– Gândeai c-am murit, neică?“). Anghel se luptă cu lighioana picată din nori zi de vară până-n seară și este ajutat, ca în basme, de același copil-nălucă protector amintit mai sus. Și, tot ca în basme, cel greu încercat de forțele supranaturale devine alt om în urma luptei inițiatice, pentru că preia ceva și din puterile celui înfrânt.

Nu trebuie să se creadă că peste tot în roman plutește o atmosferă de magie, deoarece este surprinsă și partea tragică a existenței. Roata istoriei, ca și a anotimpurilor, se răsucește peste ostroveni și lasă urme adânci în destinul comunității lor, de la războiul Crimeii până la ultima conflagrație mondială. În primul conflict, pe acolo au trecut trupele franceze, care au asigurat o bază creștinilor de la Rasova și au avut revelația existenței unei alte lumi românești decât a aceleia ținută în împilare și pusă la muncă sub turcocrăție. Ora magică de glorie, de recunoaștere națională a faptului că ostrovenii există și ei nu numai ca entitate etnică din punct de vedere administrativ, este prilejuită de periplusul în zonă a regelui Carol I, la împlinirea unui sfert de veac de la alipirea Dobrogei. Atunci se întâmplă o coborâre a sacralității regale în profanul de la confiniile țării (dar unde sacralul izbucnește deseori, asemenea straniului, mirajului, misterului, vrăjii), conștientizându-i pe dobrogeni de sentimentul continuității. Vizita regală, povestită din generație în generație (și în capitolul „La un pocal de vin cu regele“), a avut darul de a le oferi reperul unei identități etnice izolaților și săracilor ostroveni, care percepeau totul la modul fabulos.

Pentru ostroveni, la început a fost cu vântul! Apoi a venit și cuvântul. După ce, recurgând la elemente de cosmogonie

populară, a descris facerea unei lumi, întemeierea ei geografică și spirituală la răscruce de vânturi (prin trasarea drumului și consolidarea casei), nașterea și însăilarea colectivității, întâmplările ei și ale unor aparținători ai ei, în final romancierul nu putea ieși prea ușor cu evocarea în contemporaneitate. Pentru a evita discrepanțele, a recurs ingenios, în capitolul penultim, „Secretul vaporului cu aburi“, la motivul unui vapor alb (ca în scrierea lui Cinghiz Aitmatov, dar acolo el poartă o altă semnificație), ce îi duce pe doi copii ostroveni la bălciul din orașul de peste apă, la Călărași, aflat la cale de o poștă (ajungerea în orașul de la marea cea mare era considerată de ostroveni o adevărată aventură).

Prin urmare, „lumina îndepărtată a fluviului“ poate fi reflectată pe ambele maluri, fie de pe tărâmul fabulos (licărirea luminițelor de deasupra comorilor, dar nu numai ale acelora îngropate, ca în capitolul „Vremuri acoperite în aur“, ci și acelea ce țin de civilizația populară) și de pe tărâmul modernizat (strălucirea în târg a luminilor de bălci). Lumina fluviului este îndepărtată pe ambele capete ale axei temporale – atât spre trecut, cât și spre viitor – iar vaporul asigură această navetă între ce a fost și ce va fi.

Alături de drumul cu pulbere al așezării, șerpuiește acela fără pulbere al Dunării, naveta zilnică pe fluviu a vaporului „Ungheni“ semnificând o glisare între două civilizații: una rurală, ancestrală, din unghiul de țară de la Ostrov, și o alta în curs de urbanizare, de la Călărași, unde se simte cum cresc germeii modernității. Așa cum căruța „în bună regulă“ face fără zgomot trecerea din lumea celor vii înspre lumea de dincolo, vaporul silențios, asemenea unei fantasmă, face legătura între două tipuri de civilizație și între două regiuni istorice, efectuând o alunecare dinspre lumea ce gândea în basme înspre una supusă altor relații comunitare (mai directe și de „iarmaroc“, de bazar). Este o trecere insesizabilă pentru cei doi copii plini de promisiunea viitorului, care intră în lumea iluzorie a oglinzilor din tunelul timpului, în lumea carnavalescă a bălciului (bălciul deșertăciunilor vieții, în fond).

Frații – o fată de 11 ani și un băiat de 13 ani – se pregătesc, în fond, să părăsească mirifica lume a satului, sub auspiciile prezicătoarei cu două capete întâlnită în tunelul timpului. Din menirea acelei prezicătoare, putem afla cu ușurință că băiatul, cu numele de Flavius (Fluvius? Ovidius?) este însuși autorul romanului. Are dreptate Angelo Mitchievici, în ampla și pătrunzătoarea postfață, intitulată „Chemia îndepărtată a fluviului“, să-l considere pe Ovidiu Dunăreanu, în termenii lui Antoine Compagnon, un antimodern, dar unul care nu respinge modernitatea, ci doar acele forme ale ei lipsite de substanța estetică, etică și noetică, romancierul nostru găsind remediul în re-vrăjirea lumii, în aruncarea unor punți înspre arhaic.

Firul fabulos al întemeierii unei existențe specifice naște – din elementele de început ale mitului, ale magicului – istorisirile și, până la urmă, Istoria, pentru că istorisirea rămâne un apendice, nedureros, al Istoriei. Situați la răscruce de vânturi (care bat din toate punctele cardinale, dar și catabazic ori anabazic), de istorii și de drumuri, oamenii, pentru a supraviețui, trec șeherezadic dintr-o situație în alta. Finalul cărții este imaginat și localizat la o petrecere ca în basme, ca o destindere spre un moment de *otium*, și justifică subtitlul „Istorisiri din Condica marilor și micilor praznice“.

Micile și marile praznice ale locului erau petreceri câmpenești laice sau religioase în timpul cărora fiecare comeșean avea obligația să închine un pahar în cinstea celorlalți și să nu se așeze până nu spune o poveste auzită, aflată sau

scornită pe loc. Scena de final, din capitolul „Ospețe vrednice de aducere aminte“, situează în prim plan naratorul omniscient (însuși autorul), care există polifonic prin celelalte personaje-narator, dar care este dependent de zecile de catastife înregistrate pe la praznice de un mare povestitor, de un mare cronograf al poveștilor din Dobrogea, cunoscut direct de Ovidiu Dunăreanu: preotul învățător Gheorghe C. Mihalcea, *alias* Gigi Cronografu. În acest carusel al poveștilor „de la lume adunate și iar la lume date“, Gigi Cronografu joacă un rol intermediar între povestitorii cei mulți și naratorul propriu-zis, pe care-l recunoaștem în persoana autorului.

Știind toate poveștile comunității, cronografu ostrovean își descarcă sacul – perlocuționar, aș spune, în termeni lingvistici – în fața cinstiților comeșeni, se eliberează de ele și se întoarce înapoi, la poveste. În fond, aceste povestiri au nutrit copilăria romancierului constănțean, care, intrând în contact cu bălciul deșertăciunilor încă de la 13 ani, va reveni periodic acasă, fascinat de orizontul mito-poetic. Dovadă că nu a uitat nimic este scrierea cărții de față, la care a lucrat foarte mult. Nu știe dacă va duce totul mai departe, dacă va mai găsi pe cronograf în viață, dar, după cât mai era pe mese de mâncat și mai ales de povestit, se pare că se va continua. Ce va urma? Oare o saga a unei familii de la Ostrov? O așteptăm cu îndreptățire, deoarece Ovidiu Dunăreanu este un scriitor care articulează coerent și convingător o lume dobrogeană în ceea ce are ea mai tainic, mai semnificativ. Geomorfologia fluviatilă ne informează că ostrov înseamnă o insulă fluviatilă formată în urma unui proces de acumulare din albia minoră. Dar există și un proces de acumulare a legendelor, basmelor, eresurilor și poveștilor în albia majoră a mentalului colectiv. Or, Ovidiu Dunăreanu și-a asumat acest rol de a fi martor sau cronicar... literar al insulei sale fluviatile.

În plan narativ, putem citi în roman și o istorie a felului de a se naște poveștile și de a fi depănate. Totul este demarat pe sistemul matrioștelor: marea poveste a locului se desfoliază din narațiunile individuale adunate la un loc și acesta este motivul pentru care autorul își consideră cartea pe copertă roman. Ovidiu Dunăreanu concepe structura cărții ca pe o inserție a unor povestiri într-altele, în 15 capitole (din care, trei capitole mici au rol de legătură), cu naratori străini de naratorul principal (inclusiv casa și drumul) care fac totdeauna referință la credibilitatea poveștii. Nu roman fluviu, ci roman al unui fluviu cu tot ce viază pe malurile lui, *Lumina îndepărtată a fluviului (Istorisiri din Condica marilor și micilor praznice)* are un stil evocator de coloratură sadoveniană (poetic, arhaic, ceremonios, cursiv, confesiv, descriptiv), ce alunecă, asemenea căruței „în bună regulă“ sau misteriosului vapor alb, între lumea reală și cea de poveste.

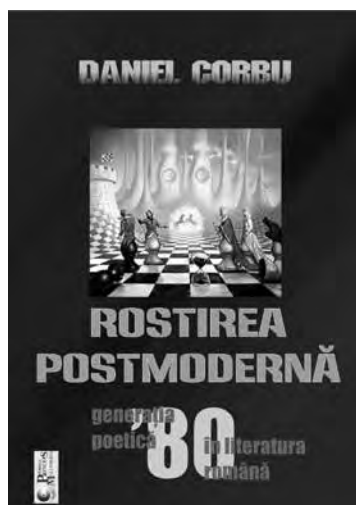
Astăzi, când povestirea a căpătat forme caricaturale și groteschi din cauza răspândirii ei pe internet din partea unor neaveniți, Ovidiu Dunăreanu oferă o lecție despre cum această specie poate fi încă autentică și capabilă să deschidă uși salvatoare spre alte lumi, ficționale. Claude Bremond spunea în *Logica povestirii* că, dacă vrei să înțelegi un popor, trebuie să-i citești povestirile. Noi, dacă vrem să înțelegem pe oamenii din Ostrov și din împrejurimile Mănăstirii Dervent, trebuie să citim romanul *Lumina îndepărtată a fluviului (Istorisiri din Condica marilor și micilor praznice)*. Eu l-am citit într-un răstimp de șapte ore, fără să-l las din mână (cât a durat recitirea lui și scrierea rândurilor de față, asta mă privește numai pe mine și chiar că nu mai are importanță).

O carte despre optzeciști

Daniel Corbu își așează ampla scriere închinată poetilor optzeciști sub semnul a două concepte similar discutabile: *generația* și *postmodernismul*. Prețuirea în bloc a autorilor în chestiune pare din partea d-sale una entuziastă, afirmarea lor fiind socotită a fi nu mai puțin decît „cel mai spectaculos fenomen din literatura noastră de după al doilea război mondial“. Aceasta în pofida faptului că exegetul nu este insensibil la punctele vulnerabile ale „generației“, citînd mai la vale, aprobator, chiar opiniile noastre: „Ca orice postură gregară, generația tinde a-și elabora o retorică demagogică. Majoritatea proclamațiilor de generație au o notă jenantă prin exces. (...) Sub aspectul unei false protecții, personalitatea e redusă la condiția unui indice al unui colectiv, al unei unități dintr-o colonie (Balzac definea generația drept o dramă cu patruzeci de mii de personaje principale!). Din punct de vedere etic, cultul generației nu reprezintă altceva decît un conjuncturalism sui generis. Valorile modeste, pînă și nonvalorile sînt deseori înălțate în chip factice la rangul unor valori exponențiale. Valorile de rang mai înalt nu sînt oare jignite prin promiscuitatea unor încadrări accidentale?“. Așadar ar fi vorba în cazul de față mai curînd de o cutumă a clasificării decît de un criteriu de selecție valorică. Aceasta e, în perspectiva lui Daniel Corbu, suficient de generoasă cuprinzînd nu mai puțin de optzeci de nume.

Cît privește *postmodernismul*, e vorba de un termen extrem de mobil, cameleon, cunoscînd aproape atîtea accepții cîți cercetători l-au utilizat, cum ar fi, între alții, Guy Scarpetta, John Barth, François Lyotard, Ihab Hassan, Gerald Graff, Gianni Vattimo, ca și, pe tărîm mioritic, semnatarii unui întreg număr din *Caiete critice* (nr.1- 2/1986) consacrat temei. Observație de bun simț a lui Daniel Corbu: „Concept generos, magnetic, dar aproape inoperabil, postmodernismul a creat la noi o harabură ideatică provocatoare de confuzii“. La ce ne-am putea totuși opri? La un sfîrșit al sfîrșitului în care *post* nu coincide cu *anti*, cum crede Vattimo? La un „paradox al viitorului“, cum socotește Lyotard, sau la „o veritabilă fatalitate a expresiei critice“ conform lui Ihab Hassan, sau chiar la un „modernism fără modernitate“, în optica unui Virgil Nemoianu, în raport cu litera românești? Opiniile divergente, nu o dată antitetice, abundă. Uneori chiar sub aceeași semnătură și-n același text, cum se întîmplă cu Al. Mușina. Pe de-o parte: „Ne-am cam plictisit, să recunoaștem, de poezia oraculară. Zeul în numele căruia pretinde a vorbi nu există“. Pe de altă parte: „Sacru nu dispăre, ci se topește, se ascunde în profan. Sub crusta obișnuințelor, a rutinei și a cuvintelor uzate colcăie o lume mirifică de senzații și sentimente, o «realitate feerică»; poetul va descoperi (sau însena) adevărate epifanii ale banalului“. Sîntem de părere, așa cum ne-am îngăduit a afirma și altădată, că ar fi nimerit să vedem în așa-zisul postmodernism un soi de clasicism al modernismului, implicînd o relație sincronică a tuturor atitudinilor și procedeelelor sale.

Daniel Corbu pare a se apropia la rîndu-i de o opinie echilibrată, numind postmodernismul „un moment Babel al culturii noastre“, „o recuperare și o resemnare a clasicității și modernității“, „o pluralitate nesfîrșită a limbajelor“. Dovezi găsim cu ușurință. Numeroși autori au găsit cu cale a atribui postmodernismului trăsături „caracteristice“ care se potrivesc însă întrutotul antecesivilor lor, moderniști sadea. Petru

Poantă crede a putea diferenția optzecismul astfel: „Caracteristica esențială a (paradigmei) acestuia este: descoperă lumea odată cu descoperirea poemului, altfel spus, o scrie, nu o descrie sau, mai exact, lumea se scrie pe sine pe măsură ce poemul este elaborat“. Dar nu cumva aceasta e o trăsătură a modernismului pur și simplu? Iar următoarele cuvinte ale lui Ion Simuț nu cumva au o bătaie mai lungă decît cea a postmodernismului pe care-l au în vedere? „Generația '80 s-a afirmat pentru radicalism estetic, din necesitatea (sau calculul) de a-și impune originalitatea într-un mod frapant. Față de ceremoniile poetice anterioare, a lansat principiul unei largi deconvenționalizării a lirismului“. Daniel Corbu însuși îi vede pe optzeciști drept niște poeți exclusiv O carte despre optzeciști urbani: „Locul de desfășurare al faptelor poematice este orașul. (...) Cu

această generație poetică putem spune fără rezerve că poezia română s-a citadinizat total“. Dar cu un Ilarie Voronca, cu un Tristan Tzara, cu un Gellu Naum etc. nu s-a întîmplat același fenomen? Sau despre producția lui Cristian Popescu: „Martorul faptelor realului este un personaj imaginar, asistent și complice, bufon sau tragic, perfect egal cu «hipocrit lecteur»“ (sic!). Dar „martorul“ unui Emil Botta, al unui Leonid Dimov, al unui M. Ivănescu n-ar fi unul similar?

Mai aproape de realitate ni se înfațșează următoarea fișă caracterologică a generației cu pricina în care contingențele cu poezia anterioară, inevitabile, nu apar scoase în prim-plan drept note ale inovației cu orice preț, în care aceasta nu e gonflată pînă la unicități inoportune: „La un sfîrșit de secol în care ritmurile se schimbaseră, pulsul vieții era altul, limbajul cotidian se îmbogățise prin tehnicizare, poezia nu putea să rămînă în urma vieții. Ea trebuia să adauge (și a adăugat) tradiției, printr-o nouă expresie poetică, o experiență umană nouă, o altă dimensiune a lumii lăuntrice. Poezia nu mai este văzută de către poeții generației '80 ca o imagine fictivă a realității, o aspirație spre ideal, ci în căutările sale lirice, un neoexpressionist de forță, cititorul în marmoră, oracolul celest...“. Sau: „Adoptînd o formulă proprie a biografismului, precum și pedanteriile poemului baroc, poezia lui Gheorghe Vidican, în care coexistă diafanul cu elementul textual violent, este un univers original și magnetic“.

Alte caracterizări în schimb conturează cu o sensibilă exactitate profiluri autentice: „Industrios, Vinicius aruncă în text imagini șocante, deseori în contradicție, construind ritmuri de jazz, (...) vorbind în favoarea unei mitologii proprii. Prin imaginarul debordant, prin luxuria textului, prin parodie și contrapunct, poetul aruncă în aer poemul liniar. Cît de receptată e această construcție poetică, se va vedea. Paul Vinicius însuși spune: «Frecventez imaginația, îmi excit dreptul de a plămui (uneori din nimic) lumea. De regulă, lumea stă cu spatele. Nu suportă descrierea»“. Sau: „Poet al singurătății, al absurdului existențial, trăitor într-o lume cu miracole împutinate, supusă degradării, ridicînd mainimicul la rang de categorie existențială, Ioan Moldovan este unul din poeții generației '80 la care admirăm cu entuziasm tarele singularității“.

Scrierea lui Daniel Corbu rămîne demnă de interes prin acolada sa cuprinzătoare, ca și prin problematica pe care o supune discuției și care astfel rămîne la ordinea zilei.

(Daniel Corbu: *Rostirea postmodernă – generația poetică '80 în literatura română*, Ed. Princeps Multimedia)

AI. CISTELECAN

In anticipo

În binecuvîntarea acordată debutului Ioanei Ileana Ștețco (*Phoenix, vecina...*, Editura Grinta, Cluj, 2010) și intitulată *Apocalipsa de Maramureș*, Ion Mureșan zice că poezia Ioanei e „năvalnică precum o alunecare de teren” și că-n spațiul ei „o adevărată Apocalipsă își face cunoscute semnele”. Poate că Mureșan va fi adăugat temperamentului Ioanei ceva din temperamentul halucinatoriu al viziunilor sale, dar cu siguranță nu prea mult. Și nici nu era, de altfel, nevoie de vreo infuzie temperamentoasă în cazul unei poete pentru care „sărutul rămîne un semn de luptă” iar „dragostea e lava fierbinte ce acoperă lumea”. Dacă acestea sunt imperativele și temperaturile senzuale, devine normal ca și restul setului de atitudini – de la cele vizionare la cele strict confesive ori doar consemnativе – să trăiască din fierbințeli și din elanuri, din rafalele imaginative ale concretelor și din entuziasmele stărilor (inclusiv din entuziasmul depresiilor). Cu o poetică a maximalizării confesive și a exaltării imaginative a pornit, așadar, Ioana Ileana Ștețco.

Primul volum a fost o explozie a sertarului, dar cu următoarele Ioana a intrat în ritm normal – și creativ și editorial -, ceea ce a dus și la o evidentă domesticire/disciplinare a erupțiilor confesive (care, oricum, mai cu vîrsta se ritualizează de la sine). Așa că volumul de față – *Ai să dai seamă, doamnă* – profesează nu doar un echilibru între confesiune și viziune, ci și unul între angoasă și reverie, ca și între impetuozitatea imaginativă și stilizarea ei în arabescuri. Carnetul de fapte cu care se prezintă la judecată (nu atît de încărcat precum al Domniței Ruxandra, firește) transformă poemele într-o retrospectivă biografică deopotrivă hieratizată (epurată de detalii, contrasă la vibrațiile interioare) și „totalizantă”. Ioana „dă seamă” de toate, strînse programatic într-un repertoriu de contrarii (iar această premeditare va favoriza mereu, ca instrument, oximoronul și, poate în exces, materializarea de abstracte): „Pentru pajiștea pe care-ai visat/ vise de aur și de pămînt/ pentru rîul care păstrează/ forma sărată a trupului tău/ Și pentru cîntecul-n formă de piatră/ ce se adună neștiut în Cuvînt/ ai să dai seama ridicînd ochii/ la cerul care ți se cuvine” etc. (*Ai să dai seamă*) Nu mai avem acum de-a face cu tectonica imaginației din poemele tinerești, ci cu o stilizare a stărilor care le duce spre pura evanescență și inefabilitate (într-o gramatică ușor atinsă, uneori, de prețio-

zitate), abia tulburate în ceremonialitatea lor de cîte-o explozie de violență senzuală: „Cu uneltele umbrei cioplești/ în lumină/ semințe// Asemenea lor te petreci/ numărînd/ rînd pe rînd/ rădăcinile unui cuvînt// Rînd pe rînd/ trecem rîul rînduite semințe/ în vijelia sîngelui/ cine seceră grîul” etc. (*Uneltele potrivite*). Volum de reculegere, *Ai să dai seamă, Doamnă* peregrinează prin memoria afectivă, reaprinzînd clipe pierdute cu o acuitate care le concretizează într-o imediatețe nostalgică, elegiacă: „În memorie timpul se face/ ca o minge de foc/ lovește tot ce atinge/ sunetul locurilor și amintirile lor/ au aripi întinse și plîng” etc. (*Recurs la memorie*). Nu e însă un biografism de consemnări, un caiet de notații memorialistice (deși avem cîteva tablouri de evocare), ci mai degrabă o suită de interogații ale stărilor cotidiene, un rozariu făcut din boabe melancolice în care sunt prinse momentele de metamorfoză, fie ele de spiritualizare, fie de oboseală existențială (momente, firește, coincidente): „Din rouă e sufletul meu/ din zdrențuitele boabe de rouă/ vremi turbulente l-au îmblînzit/ vremi de rugină mîngăie trupul/ și-i șterge și umbra/ cu mîna” etc. (*Pe o tîpsie adîncă*).

Numai că Ioana nu scrie o poezie de vîlcăreală, deși linia vechilor entuziasme coboară acum în ape elegiace și pe această pantă alunecă tot volumul. E mai degrabă o poezie de sublimare elegiacă, nu de puține ori tonifiată de spirit ludic și animată de cel (auto)ironic; și mai ales mîntuită de cîte-o notație delicată, de o suavitate chinezescă: „De cîte ori mă joc cu umbra/ jocuri periculoase/ de-a retragerea-n sine subt aripa vremii/ păsările pierd înălțime// ieri mi-am ascuns un picior/ cu degetul mijlociu de la mîna/ umbra ironică m-a țintuit/ cu arătătorul ei de umbră/ pe balustradă// eram bolnavă/ cu diagnostic știut/ un curcubeu atîrnă/ de crenguțele rupte de-alun” etc. (*Jocul*). Introspecția agravează acest joc/aceste jocuri cu angoasa; contemplația, în schimb, exorcizează maleficele. Rezultă o poezie tonică a melancoliei existențiale, o poezie a confesiunii ca reculegere de sine. Dacă nu o artă a echilibrului, atunci o artă a echilibrării îi e specifică Ioanei. A unei echilibrări care-și asumă însă acuitatea anxioasă a stărilor și care pune totdeauna un gram de suavitate în șarja violentă sau, dimpotrivă, un strop de vin fiert în caligrafia de diafane. O farmacistă rafinată a melancoliei existențiale e, de fapt, Ioana Ileana Ștețco.

Nicolae SAVA

Un roman retro – Doina Popa: „Ca frunza-n vânt“

Cu un roman retro, în sensul bun al cuvântului – „un roman bengescian cinstit, de analiză psihologică“, cum apreciază criticul literar Ioan Holban -, a revenit anul trecut în atenția publicului prozatoarea Doina Popa. Cu această carte de acum, „Ca frunza-n vânt“, apărută în colecția „Epica“ a Editurii „Junimea“ din Iași, 2016, autoarea se află la al patrulea roman publicat, după „Apelul de seară“ (Albatros, București, 1985), „Sfântă tinerețe“ (Timpul, Iași, 1998), „Dragostea vine de-a valma“ (Calăuza, Deva, 2001). Încă de la prima sa carte, Doina Popa a atras atenția criticii prin aplecarea ei spre proza de analiză psihologică de foarte bună calitate, un atu doar al prozatorilor cu experiență în ale scrisului. Dacă în romanul „Sfântă tinerețe“ ea a dezvăluit cititorilor, prin redarea unui așa-zis jurnal, o dureasă pagină de istorie românească, cea a generației martirizate de către comuniștii veniți la putere în anii 50, simțind nevoia de a lămuri lucrurile petrecute atunci, în dublă ipostază de martor și judecător, (cu atât mai mult că un personaj principal al acestui angrenaj social traumatizant este chiar tatăl autoarei), în „Dragostea vine de-a valma“ ni s-a relevat încercarea exasperată, încrâncenată, a unei mame

de a-și mărita fiica în urma unor calcule meschine și nedemne, ajungând chiar până a arăta celor interesați de o relație matrimonială actul de virginitate al fetei. O lume pestriță, de mahala, în care evoluează câteva personaje banale dar insolite.

Lumea aceasta din „Dragostea vine de-a valma“ o regăsim, aproape neschimbată, în romanul „Ca frunza-n vânt“, prin care autoarea urmărește destinul câtorva cupluri aflate la vârste și experiențe de viață diferite – prin intermediul Carminei, „învingătoare“ romanului – și problematicile lor cotidiene. Chiar prin cele trei părți ale cărții – Cărtitorii, Te fură viața, Să nu lupti cu morile de vânt – autoarea își împarte materialul epic în funcție de evenimente dar și de eroii acestora. Dacă în primul capitol al cărții (foarte bine scris, memorabil) autoarea face o radiografie minuțioasă a familiei Nina și Nik Alexe, doi pensionari săcăitori, cicălitari, neîntrețuți cărtitori, anchilozați în stereotipii rafinate, care pun etichete tuturor musafirilor (între ei fiind tolerată, ba uneori chiar alintată drăgălaș la sosire și eroina principală), în celelalte două ni se dezvăluie tribulațiile prin care trec celelalte două cupluri ale cărții, Carmina – Ovidiu și

Fana – Dimitrie (rude, Ovidiu fiind frate cu Fana), des-părțiri, recăsătoriri, idile ascunse, pasiuni etc.

Pe Carmina o caracterizase fosta ei dirigintă: „Este o fire foarte retrasă, pune mult accent pe amănunte, în toate problemele ea pornește de la un amănunt către esență, cum să vă spun, da, are această posibilitate de a reface un tot din bucățele. Și acesta nu-i un lucru simplu. Necesită mult analitic, răbdare, tact și ea posedă câte ceva din toate. Marea ei problemă constă în faptul că este puțin instabilă și se lasă repede influențată, intră în derută, nu are încredere în forțele sale. (...) Ca elevă este liniștită, conștiincioasă, iar notele, notele, hm, nu reflectă mereu calitatea elevului“. Ea, care „reușise“ un eșec la admiterea în facultate – în ciuda promisiunilor făcute tatălui ei și care, atunci când se enerva, observând că ea citește romane în loc să învețe, răbufnea cu o înjurătură inedită, „Tu-i irodialul ei de fată!“ – se căsătorește cu Ovidiu dar se desparte după doar 6 ani din vina amândurora (Carmina visa la alt bărbat, Adrian, iar Ovidiu la altă femeie, Larisa), apoi încearcă să își refacă viața tot împreună, însă fără succes, noua viață de familie constând deseori doar prin întâlniri mai mult sau mai puțin organizate: „Atâta vreme cât Ovidiu menținuse o oarecare constanță în ritmul întâlnirilor lor, ea avusese sentimentul că-l stăpânește, că-i înțelege fiecare reacție, că-i simte venirea și că-l poate chema cu gândul și totul era suportabil, chiar și absența lui și nervozitățile și neîncrederea lui și interogatoriile la care o supunea“. În cele din urmă se lasă acostată de un dentist pe plajă, un individ galant și generos, Trofin. Un ultim eveniment trecător din șirul celor care au urmat divorțului, în timp ce Ovidiu și-a continuat viața alături de vechea lui iubire tăinuită, Larisa. „Ce sătulă sunt de atâtea șarade“ își zice Carmina. „Pe urmă a cuprins-o remușcarea. Desigur, nu știa că ea se împotmolise cu Ovidiu într-un cotlon al voluptății, și ceas de ceas, tot mai săcâitor, trivialitatea își arăta colții“. „Doamne, oare de ce oamenii își investesc în mine speranțele, că eu nu sunt bună de nimic. Oare ce trebuie să fac? Ce trebuie să descopăr?“ – se întreabă Carmina în final. „Singulară acasă și-a făcut o pacientă și a izbucnit în plâns când a văzut șirul de ași aliniați ca la paradă“.

Cei doi pensionari, familia de intelectuali Alexe, pe care îi frecventa eleva Carmina, copleșită de elogiile cu care era întâmpinată („ești o japiță drăgălașă“, „ascultă, dragă, să știi că este o gânğanie drăgălașă foc“, „am știut noi pe ce am mizat“, „nu ne înșeală fle-rul“) aveau o viață izolată de lume, retrasă în spațiul lor interior, singurul decor al acestei vieți egocentriste pe care o duceau constând din „biroul lui masiv, încărcat de cărți până la refuz, teancuri întregi aflate într-un echilibru precar, cu multe semne, bețe de chibrit sau scobitori înfipite între pagini, având doar spre mijloc un loc minuscul, unde abia dacă încăpea o coală de hârtie. El, la biroul lui, încadrat de rafturile metalice pentru cărți ce acopereau în paralel pereții, cu sertare în partea de jos, blestematele de sertare unde se aflau PLICURILE“, plicuri ce conțineau articole din ziare despre personajele care îi vizitau casa dar și altele, fie-

care în plicul său, note după care profesorul Alexe își cataloga musafirul, fiecare după metehnele sale. Dar, ideea principală cărora se supuneau cei doi pensionari era: „Trebuie să fii super genial ca să îți se ierte că ești porc“. Oaspeții lor, bine selecționați și etichetați, erau puși la punct de replicile dure, acide, cu trimitere precisă, ieșite din gura profesorului Alexe, la care adera, umilă, Nina întotdeauna.

Un portret al unui astfel de personaj îi face prin câteva fraze directe, precise, unuia din musafirii săi profesorul Alexe: „Păi, cum să trec cu vederea, mă, coțcăriile individului? Umplea pagini întregi de omagii, multe reviste îl puneau pe prima pagină și, chiar dacă nu aveau colaborarea lui directă, preluau de prin alte părți. Dar el nu protesta. Ba chiar încasa și drepturi de autor. Devenise campion la coțcării și compromisuri, cine mai era ca el? Și dintr-odată s-a oprit, ba chiar a început să scoată și câte o mică șopârlă și s-a dat la fund câțiva ani, lăsând să se lanseze pe seama lui fel de fel de zvonuri. Dar asta înseamnă că eu închid ochii și cred că a devenit înger? Păi ce facem cu ce a lăsat în urmă, mă? Că memoria tiparului nu iartă“.

Un alt personaj foarte pitoresc, printre cele mai bine realizate de autoare, este și Sidonia Trofin, mama Fanei și soacra lui Dimitrie, cea care făcea și desfăcea legături matrimoniale la comandă: „Coana mare, cum era poreclită de mulți, avea o intuiție diabolică atunci când miroasea posibilitatea formării unui cuplu, își pune în joc toate relațiile, se interesa în dreapta și-n stânga cu o abilitate demnă de un detectiv celebru și în scurt timp putea asambla o întreagă istorie a celor două familii, a băiatului, a fetei“. Am putea afirma că Sidonia din acest roman are multe puncte comune cu eroina din romanul anterior, Filomela State, mama Evelinei, cea aflată în căutarea fericirii. De altfel, personajele cărții sunt, ca și cele din romanul anterior, în căutarea unei ieșiri din impasul sufletesc în care le-a aruncat viața, niște marionete inadapabile la situațiile prin care trec.

Epicul romanului este compus din mici filmulețe dar și o infinitate de mici imagini, toate derulându-se cu încetinitorul pentru a nu se pierde cursivitatea în timp a acestora și pentru a se purcede subtil la îngroșarea tușei cu care sunt schițate portretele personajelor. Personaje care evoluează pe o scenă jucând într-o piesă care nu o înțeleg de cele mai multe ori și din care cauză cad în situații umilitoare și într-un cotidian amorf. Autoarea are un talent deosebit de a crea personaje ciudate dar și de a crea situații semnificative în evoluția acestora. Iar elocința frazei, cursivitatea dar și limpezimea discursului epic sunt câteva calități care au fost deja subliniate și de criticii literari care au scris despre cărțile ei.

Bună observatoare de situații și comportamente, scoase parcă dintr-o memorie efectivă prodigioasă sau poate dintr-o imaginație bine strunită, Doina Popa a dat prin acest roman grav, dens și elevat, ale căror personaje rămân, involuntar, în memoria cititorului, încă un argument solid că proza serioasă nu este numai apajul prozatorilor bărbați.

Luna Zadar

În *Luna Zadar*, romanul recent semnat de concitadinul nostru, binecunoscutul scriitor Adrian Alui Gheorghe, ce titlu inedit stârnind curiozitatea lecturii (!), există mai multe lumi: asta, cealaltă și celelalte după altele. Mai întâi, după alte două cărți de proză, a fost *Urma*, apoi *Laika*, iată acum *Luna Zadar*, la Editura *Cartea Românească*, București, 2016, apariție care reprezintă o trajectorie ascendentă construită cărămidă cu cărămidă, ca o casă cu trei încăperi distincte, exact câte părți are *Luna Zadar*, plus una nevăzută, cum are orice lună, și care se străvede după perdelele străvezii, printre rânduri adică. O casă cu încăperile pline de viață cu pereții colorați, dar nu în roz, pentru că nici viața nu e roz: în prima încăpere este un verde pe față, în cea de-a doua predomină albastrul, iar în ultima pereții sunt de un alb de gheață. Există câte-o cheie pentru fiecare încăpere; în fiecare încăpere este câte o femeie frumoasă, măcar, și-n fiecare femeie cel puțin câte o lepădare de sine. Un labirint, dar nu în zadar, așa mi se pare, dați-mi voie să spun astfel, pentru o privire prin gaura cheii, pentru că urechile percep un foșnet fin făcut de ciolofanul cu care este împachetată luna. Cartea lui Adrian Alui Gheorghe, *Luna Zadar*, este un cadou.

În carte, memoria miroase a securitate, când securitatea este memoria colectivă, zic, este, și nu era, să fim înțeleși de la început. E o carte pe care o iubești imediat, altfel „te exclude din prima clipă”, așa mi se pare, așa simt, așa spun. O carte despre o anume fericire – partea nevăzută a lunii, adică o fericire dincolo de noi, chiar dacă fericirea „Poate e doar o reacție chimică

în creier”, despre ea „tot cu tristețe se vorbește”, acesta este firul narativ în jurul căruia se înnoadă toată povestea „Cea mai abstractă și incredibilă și aiuritoare ficțiune” autobiografică, „în forma cea mai distilată.”

Adrian Alui Gheorghe sparge tiparele cu care eram obișnuit cu *Luna Zadar* în care se găsesc adevăruri triste spuse cu un „aer vesel”, că: „Dacă ai bani în buzunar, ești deștept, ești frumos și cânti bine!”. E o *Lună Zadar* în care există un rai în care „mărul lui Adam și părul lui madam cresc împreună”. De la începutul cărții până la sfârșit, care va să zică, „interpretarea-i de efect, subiectul trist”, un subiect în care cel mai norocit dintre oameni este „cel care poate trece peste și poate suporta ușor nenorocirile celorlalți”. E o carte pe care o citești pe nerăsuflăte. O recomand tuturor. E „o biografie în forma cea mai distilată”, cum spune însuși Adrian Alui Gheorghe. E vie și plină de suspans, spun eu. O carte în care

dacă te uiți cu atenție (cum ai cerceta noaptea un clar de lună), vezi imaginea lumii, „că o imagine e totul, dar ce ispititoare”! „Ca să pleci la drum ai nevoie de niște imagini, cu care să te recomanzi acolo unde ajungi. Cu care să te întreții pe drum. Din care să te hrănești.” O imagine. Eu am văzut-o, „pornit în marș forțat de pe lumea cealaltă spre lumea noastră”. Așa am aflat, cum e să trăiești fericirea când povestești despre tristețe, cea tristețe care ne face bine. Că tristețea se trăiește „în liniște și deplin, mai ceva decât bucuria.”

În prima parte a cărții (lumea asta) e căutarea și pregătirea pentru un salt. Personajele sunt caragialești, Șue, Gozo, Sobi, Zoica, nea Păduche, madam Păduche, ș.a.m.d. Printre ele se distinge vocea

Adrian Alui Gheorghe

Luna Zadar

CARTEA ROMÂNEASCĂ

personajului principal care trăiește în pielea autorului (Eu) și vocea Aianeii, o feminină care poate fi un alter ego, mama, o soră geamană, sau chiar un înger păzitor, care-i spune lui Albert de la început: „știi cum poți lupta împotriva răului din viața asta? Suferind.“ Aiana are 346 de bunici, câte o bunică pentru fiecare zi a anului. Pre-numele fiecărei bunici începe cu litera A (Ana, Arsineta, Alba, Amedeea, ș.a.m.d.). O fi întâmplător?, mă-ntreb. Pentru Eu, pe numele lui Albert Radițki, care este „copil al unei Europe pe ducă, fără soartă“, un „nimic până la 19 ani“, „memoria miroase a praf de pușcă și a clor pentru albire“, în zilele când își caută mama studiind dosarele CNSAS, iar „viitorul este un trecut neexplorat“, când își caută tatăl. De aceea, și lucrurile sunt privite parcă printr-un ochean întors, ori dintr-o perspectivă inversă, întoarsă pe dos, în care viitorul a trecut, iar trecutul se apropie: „Așteptăm să ne ajungă trecutul din urmă ca să ne dea dreptate“. Unele frustrări, justificate de altfel, îl fac să gândească cam așa: „Alții se nasc pe lumea asta, doar ca să scrie destinul altora sau alții, cei mai mulți, trăiesc un destin străin pe care alții îl scriu cu o indiferență criminală“, și, „orice-ai face destinului nu poți să i te sustragi“. El se simte victima unui astfel de scenariu: „înțeleg lumea, dar nu-i înțeleg pe oameni“. O lume în care fiecare om se naște cu un scop pe care trebuie să și-l descopere; altfel îl descoperă altul care i se substituie și trăiește în locul său, o lume (nu orice lume, ci „lumea asta“, „viața asta“!), în care fiecare țară, fiecare nație are câte un dumnezeu, în numele căruia se mișcă, în numele căruia există. În asemenea condiții, lumea a apărut ca urmare a colaborării tuturor dumnezeilor din univers, specializați pe domenii, care s-au jucat cu pământul „după niște reguli care scapă înțelegerii umane, astfel că ceea ce face el nicio întâmplare nu mai poate desface“. De exemplu, „Ăla care i-a făcut pe români, a luat o mențiune specială pentru originalitate. A făcut risipă de imaginație.“ Dar a lăsat niște slăbiciuni: „Mila, bă, și sentimentul de creștin“, că „La noi speranța moare ultima.“ Neculai Pușcă și Elena Pușcă, porecliți, „nea Păduche“ și „madam Păduche“, au locul lor în prima parte a cărții, într-o povestioară alegorică, o parabolă amintind de cei doi dictatori împușcați la revoluție. „De ce l-au împușcat pe tata? am întrebat-o pe mama. Taci, mi-a zis ea. A fost un tată rău.“ Dacă stau bine și mă gândesc, de fapt, după o anume logică a Aianeii, a întâmplării și a destinului, nu i-a împușcat nimeni. Ei s-au împușcat singuri!

A doua parte (o cealaltă lume), cuprinde întâmplări picarești pe drumul spre Italia, oprit de destin într-un Belgrad bombardat sistematic de avioanele americane. Apostolis (apostolul tuturor hoților din lume), o apariție exotică înșirând verzi și uscate, printre altele, de pildă că: „Mărul înfloarește an de an, femeia o singură dată“ sau că „Ecumenismul e viitorul religiei“, este cel care schimbă macazul destinului. Așa aflăm despre întâmplările din „Casa viselor“ și din „Piața Truda“ (Piața Muncii), tot atâtea drame a celor săraci care caută o pâine pe alte meridiane și paralele: „un om sărac este un om liber într-adevăr, dar care nu are ce face cu libertatea lui“, „un nimeni care are acel aici și acum al tuturor oamenilor.“ „Aici și acum“ intră-n scenă frații Adolf și Visarionovici Barici (aluzie nu tocmai străvezie la cei doi titani ai

totalitarismului), care-i manipulează cu puterea lor pe americanii care bombardează orașul. Eu (Albert) scapă, fiindcă: „Pe nimeni nu încurci dacă ești nimic. Nimicul e lipsit de dimensiuni“. „Că dacă nu ești ceva, nu poți fi cineva.“ „Dacă nu exist? de fapt. Dacă sunt un om care visează că e fluture, sau fluture care se visează că e om?“ „Nu sunt și eu vreo umbră din visul meu?“ până la urmă, „Sunt norocos. Deci exist.“ Îi vine sufletul în trup și mintea la cap când exclamă cu entuziasm, precum odinioară Arhimede: „Dați-mi un cuvânt și vă răstorn eternitatea!“

În partea a treia a cărții, ne aflăm într-o altă lume în care călătoria în Suedia și găsirea într-un sfârșit tatălui este conținutul, se vorbește despre un ceva, despre nimicul din prima parte, care se aglutinează în a doua, pentru a deveni cineva acum. Va trece prin diverse stări existențiale și, până își va fi găsit tatăl, străbate un labirint kafkian de întâmplări care-l apropie mai degrabă de vis: „trăiesc într-un vis (...) de când am deschis ochii pe lumea asta, visez. Călătoresc printr-un tunel prin miezul unui vis.“ Și dacă e așa, atunci și **Luna zadar** ține de vis, de oniric, e scrisă în vis de vis, pentru că „O mulțime de lucruri pe care le-am trăit, mi le-amintesc, pe altele le-am trăit, însă le-am uitat.“ Ajuns în Stockholm, în casa în care va fi stat, o vreme tatăl său, Olaf Svenson, și conversând afabil cu Sonja despre pisicile ei, Albert se-ntreabă: „Dar dacă eu sunt parte chiar din visul meu? Sau... parte din visul bătrânei? Viața cui o trăiesc?“

„Poate că nu ar fi trebuit să vin aici, azi. Poate că nu ar fi trebuit să vin niciodată aici. Poate că nu ar fi trebuit să vin niciodată nicăieri. Pentru că pe mine nu mă așteaptă nimeni niciodată nicăieri.“ Așa își începe confesiunile în ziua în care are întâlnire cu „fantoma“ mamei ieșită din dosarele CNSAS, în prima parte a cărții. Așa își și sfârșește, în partea a treia, cartea de amintiri, în ziua în care întâlnește, deziluzionat, fantoma tatălui: o epavă eșuată într-un cămin de bătrâni. „Cred că e alcoolic, îi alunecă ochii jur-împrejur, caută continuu o ieșire din situație. O ieșire cât mai profitabilă pentru el, evident. Ca mai toate persoanele lașe.“

„Mamă, iată fiul tău, zdreanța sfâșiată din măruntaiele tale, cel care ar fi putut să te ucidă la naștere, să iasă în lume cu toate intestinele tale, să le deșire mergând în patru labe pe un culoar ca acesta până ai fi dispărut de tot, de tot, de tot...“

Luna zadar. Aș vrea să dezleg taina acestui titlu, dar ea se află numai în carte și face parte dintr-un cântec trist, care se cântă de câteva ori în carte și care se cântă peste tot în lume, fiindcă deja a devenit șlagăr, în care se spune așa: „Cine are lacrimi în ochi/și luna cea mai plină o vede pătată,/zadar, zadar, lună de porțelan,/într-o zi ai să te spargi/ cine are lacrimi în glas/și despre fericire tot cu tristețe vorbește,/ zadar, zadar, lună de porțelan/ într-o zi ai să te spargi/ ah, fericire, am dat de gustul tău/ pe limbă ești dulce, pe cerul gurii amară,/luna zadar a urcat pe cer/dar noaptea întârzie să apară...“ Se vede limpede treaba că poetul nu-l contrazice pe prozator, iar prozatorul zice că va face prozești: „Cititorul care va avea curiozitatea, curajul, puterea de a duce la capăt această carte va deveni automat, în virtutea faptului că știe prea multe despre mine, fratele meu.“

Chris Samy, *Fericirea este o definiție personală*

Chris Samy, în volumul de versuri *Fericirea este o definiție personală* apărut în 2016 la editura brașoveană Libris, păstorește deopotrivă scrierile coerente, ideatice sau de natură social-politică, cu o abilitate rară. O ajută calitățile sale ce țin de ușurința exprimării, fie ea simplă sau cu un caracter criptic, ezoteric. Posibilitatea unor abordări complete și complexe în varii domenii ne duce la credința în introspecțiile ei despre lume și viață ce pot cu ușurință clădi scenarii inconfundabile în perimetrul ficțiunii. Poezia sa însă rămâne paradisul unui lirism cu răsturnări patetice de formă, unde ideea este de regulă subsumată unui destin alert și impvizibil. Frumusețea alcătuirilor ideatice care de multe ori pornesc de la un haiku ajung la idilice parafraze și uneori interpretări neașteptate, inefabile în înțelesul lăuntric. Ideile mustesc și ard într-o intesitate dirijată către armoniile imagine pe care autoarea le ține în priza conștientizărilor armonice, survolând teritorii patetice, dar cameleonice atunci când decid destinul definitiv prin idee, simetrie și inefabile alcătui.

Raiul alcătuirilor sale în cuvinte cad și ard în cheie modernă, răstignind uneori pragul figurativ al reprezentărilor realiste. Neliniștea poetei nu cade în angoasă, ci mai degrabă urcă către vârful curentului tonic care o ține în priză și care e determinant, chiar dacă e măcinată de întrebări existențiale: *Condamn timpul, când / Timpul nu știu ce înseamnă / Cer, cartea vieții scâpând-o din palmă. / A venit! Și s-a dus... / Cărări pe care neștiind a le urma / Mi le botează alții: nicăieri (A venit).* O expresivitate aparte declină autoarea atunci când crede în: *(Emoția imperfecțiunii) / Dacă descărcarea are nevoie de urlet, / Perfecțiunea sinonimul cui este? / Când certitudinea răsare, emoția apune / Până la urmă ce e o rugăciune?* Întrebările curg uneori abrupt, alteori se rostogolesc descătușat, dar întotdeauna răspunsurile vin ca niște ecouri expresive și pline de înțelesuri: *Dacă fiecare deget ar fi o notă, cui ar cânta mâinile*

tale / Dacă buzele ar fi o poartă, ce ai vrea să găsești dincolo de sărut (Despre tine). Multe din întrebări însă rămân fără răspuns, chiar dacă seducția puterii lăuntrice tinde uneori spre definiții: *Perpetuarea greșelii devine calendar. / Ce este iertarea în dimensiunea repetării? / Mulți caută, se zbat, constată, schimbă / Inepuizabil: ai o răspundere pentru partea ta de cer / (De la minut la mormânt).*

Uneori un vers devine un poem suculent plin de idei sau de trăiri emoționale în variate chei cromatice: *Urlă sau tace, fiecare poartă în sine un hotar (Nedospitele spaime).* Chiar titlul te obligă să cauți răspunsuri și întrebări pentru un poem care va interfera cauzalitatea și-și va căuta identitatea. În mod ciclic apar sentințe, etichetări, referințe, repere sau definiții: *Eu nu mai sunt / Eu nu mai pot / Eu am apus / M-am copt / (Destinație) respectiv: / Te-ai scuturat de mine viață / Eu am ajuns / Eu am găsit / Am ciocănit.* Alteori lăuntru îi cere poetei răspunsul care să-i lumineze traseul căutărilor definitorii: *Ce mă desparte, Doamne / De mine, chipul și asemănarea Ta? / Limbajul să discut cu Tine / Și urma a fi-o lua (Limbaj).* În același timp emoția imperfecțiunii o urmărește căutând, alcătuiind, risipind, pulverizând sau decretând interogația: *Dacă fericirea este hrănită de lacrimă / Surâsul copilul cui este? sau insolubilele răspunsuri: Nu pot, dar descopăr, nu vreau și continui să neg / (Emoția imperfecțiunii).*

Portretul seducției și uneori personal al poetei sună admirabil în stranietatea răspunsului: *Atât de puțin femeie mă simt / Cu pântecul expulzat / Atât de puțin bărbat te percep / Fără sânge din sângele meu asumat / respectiv: / Silabele amorului au reușit / Doar să chiureteze sărutul ruginit (Chiuretez sărutul falit).* Din asemenea incursiuni, cotrobăind lumina sau întunericul existențial, își crește poemul vieții sale către ideal, în căutarea sublimului mereu perfectibil, închis într-o lacrimă ascunsă în somnul rațiunii, în sufletul autoarei și nu în zestrea risipirilor efemere.

Literatură și Revoluție. Revoluția din Decembrie 1989 în romanul românesc de Iulian Cătălui

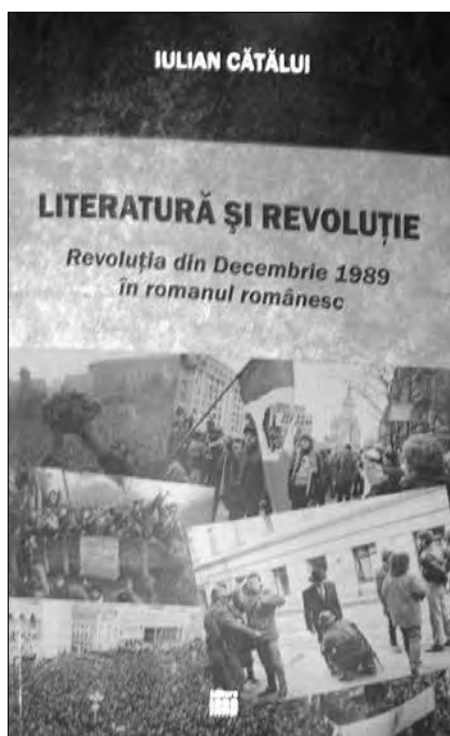
În încercarea de a defini noțiunea de revoluție diverșii autori interesați de subiect, fie ei filosofi, antropologi, literați, sociologi, politologi, au fost întodeauna tentați să ofere publicului o formulă cât mai personală și cât mai exhaustivă, ea, revoluția fiind destul de generoasă în privința posibilităților de explicitare a genezei, desfășurării și finalității acesteia. Terminologia, semantica adică, nu poate fi exonerată de răspundere (planul juridic al speculației analitice există sine die), decât dacă planul inițial și inițiator al logicii e carențial, răspunde unor interese de moment și pleacă q.e.d., de pe poziții superioare, încărcate de suficiență. Ceea ce determină efectul de inutil datorat sentimentului de necompetență indus involuntar. Adică vezi, de pildă, definite o revoluție creștină în poziție relativ contrară cu cea a girondinilor și total opusă cu cea bolșevică, pentru a te trezi naufragiat în preajma așa-zisei revoluții de catifea, a cărei energii au fost mai mult de natură, să-i zicem academică, unde *vechiul* își cedează locul în istorie *noului* fără să crâcnească prea belicos, oferindu-se astfel spații largi interpretărilor conspiraționiste și, mai puțin, celor științific admise adică pseudo-autorizate de bunăvoiașă unei opinii publice oricum eterogene. Impasul comparativ al acestor multiple forme de revoluție se află pe o curbă puternic ascendentă în momentul analizării, definirii fenomenului petrecut într-un fine de decembrie 1989 în România, când toate barierele semiologice, dar și formulele silogistice, juridice și filosofice se lovesc de o anume incapacitate cognitivă, fiindcă vorbim de manifestări atipice, a căror finalitate excede cumva tradiția și consacrarea stabilite în literatura analitică de specialitate, în ciuda faptului că, totuși, schimbarea societății românești a avut loc în conformitate cu toate regulile stabilite de feluriți cercetători preocupați de acele salturi în istorie grupate terminologic într-o singură noțiune: REVOLUȚIILE.

De aceea, mi se pare extrem de util să poți lectura diverse studii pluridisciplinare care atacă acest subiect evident cu caracter senzațional, să descoperi autori ce se încumetă în această forfotă livrescă uzitând comparativ diverse discipline, cum ar fi filosofia, științele politice sau politologia, psiho-sociologia, istoria sau literatura beletristică, de pildă. Îl avem,

astfel, la îndemână pe autorul brașovean, analistul literar și criticul **Iulian Cătălui**, cu a sa lucrare „**Literatură și Revoluție**“, având subtitlul „**Revoluția din Decembrie 1989 în romanul românesc postcomunist**“, apărută în 2016 la Editura IRD din București. Pot afirma dintr-un început, că, până la această oră, cartea lui Iulian Cătălui reprezintă, fără doar și poate, ocupanta unui loc unic, de nișă, în peisajul destul de jalonat al analizelor tipărite privitoare (și) la acel decembrie însângerat care a schimbat fața unei țări care credea resemnată în eternitatea regimului totalitar și ale cărei structuri funcționale era întreținută prin teroarea securisto-comunistă, cea mai dură și mai inumană din întregul areal al părții de dincolo de Cortina de Fier. Dar sunt obligat să remarc aici, ab initio, capitolul IV, decisiv și determinat al volumului autorului brașovean, celelalte fiind niște studii foarte bine documentate, fără a putea, însă, evita un deja-vu, din pricina titlurilor anterioare de carte, apărute aiurea și în timpi diferiți, legate de teoretizarea și explicitarea revoluției ca mecanism al prefacerii civilizației umane și, în mod particular, al Revoluției românilor din Decembrie 1989, deși în ambele cazuri autorul vine cu viziuni proprii și originale. Dar ceea ce impresionează cu adevărat este atât scriitura foarte bună și foarte diversă, analiza din mai multe puncte de vedere, cât și extrem de laborioasa identificare și uzitare a unor bogate liste bibliografice, a căror prezență în volumul lui Iulian Cătălui sugerează

extrema seriozitate cu care a studiat și a încheat aparatul analitic și critic în jurul acestui subiect fabulos despre revoluție, despre făcătorii ei, dar mai ales despre numeroșii creatori care s-au aplecat asupra acestui fenomen eminent civilizatoriu.

O carte de forță, de rigoare și de măiestrie, aceasta este lucrarea autorului brașovean, care ne-a obișnuit și cu alte subiecte ieșite din comun, asupra cărora a stăruit întodeauna cu răbdarea documentaristului pur-sânge, aici în sensul că am putea accepta cu o ușoară ironie admirativă acest sindrom defulant al bibliofilului cronic, vorbind desigur în direcția teaurizării livești a talentului acesta literar pentru informația sistematizată critic ce ni se oferă cu un farmec particular nouă, celor avizi și celor avizați de ineditul scriiturii lui Iulian Cătălui.

Jocuri castaliene

La câinele fidel. Jocuri și jucării^[1] este una dintre foarte puținele cărți pe care mi-aș fi dorit să le fi scris. Din ferire cartea a fost deja scrisă și am putut să interacționez, ca lector (și ca potențial autor, asumat) cu un text în dinamică. Să rezumăm intriga, introdusă chiar din primul rând al cărții, „Zvonurile despre acea dispariție ajunseseră printre noi fără să le fi luat în seamă.” (p.9): dispariția inspectorului de poliție Christian Martin. Dar nu acest mister al dispariției (pistă falsă întinsă lectorului facil) este cel asupra căruia se focalizează autorul, universitarul parizian Alexandru Sincu, semiotician structuralist cu cariera începută la Universitatea din București, el însuși un autor misterios^[2]. În prim-planul auctorial se află însăși însășirea poveștii, angajarea *serioasă* în raport cu funcția ludică a limbajului. Într-un spațiu urban nelocalizat și aparent atemporal (referirile la evenimente istorice, cum ar fi Primul Război Mondial, sunt nedefinite ca distanță în timp), vagul își revendică prioritatea. Dacă, însă, adăugăm cadre realist reliefate în carte din Clubul de jocuri al unor seniori ai urbei și mai ales o descriere fidelă a magazinului de jucării al cărui nume a fost împrumutat de roman, magazin situat la periferie și ținut de Gusta Beck, unul dintre membrii clubului, vagul lasă locul prea-clarului. Punând în balanță și faptul că dispariția inspectorului este dublată de o apariție, a ghiozdanului sub formă de câine aparținând, probabil, tânărului Daniel Witteck, misterul se adâncește. De altfel, apariția ghiozdanului este cel puțin la fel de misterioasă atâta vreme cât inspectorul ancheta tocmai dispariția sa^[3]. Șalul inspectorului, înfășurând ghiozdanul-câine apărut în magazinul de jucării menține continuitatea într-un fir al disparițiilor și aparițiilor din lumea „obiectelor și stărilor reale ale lucrurilor” (*Gegenstände und Sachverhalte*), cum o numește Karl Bühler, începând cu primul câine transformat ulterior în ghiozdan de bunicul lui Gusta Beck, primul proprietar al magazinului. Acea jucărie a produs schimbări și în plan ontologic, făcând ca numele Gustav promis unchiului nenăscut al negustorului să gliseze spre următorul născut în familia Beck. Traseul ghiozdanului-câine reface traseul moștenirii, într-un lanț al mutațiilor în plan fizic marcat de dispariții (să nu omitem, de pildă, așa-zis lipsitele

de importanță dispariții ale caietului cu însemnări al bunicului lui Gusta Beck, bastonului de baseball al lui Daniel Witteck, sau sacului paiatei Schmalzty) și apariții succesive, aparent înlănțuite cauzal.

Iată-ne, așadar, în fața unei cărți aproape imposibil de redat călăuzindu-ne după un fir narativ. Autorul luminează până la detaliu anumite zone în care își poartă cititorii, mutând, în raporturile de semnificare (raporturi instituite, saussurian, între semnificat și realitatea desemnată) de pe dimensiunea semantică pe cea sintactică, a regulii, normei, datului în relaționarea dintre semne. Excederea dimensiunii paradigmatică a organizării codului pe care îl propune lectorului presupune prevalența normei sintagmatică, vizând regulile de combinare a unităților paradigmatică. Convențiile rigide (semnificația denotativă) sunt abandonate în dauna unor convenții negociate cu obiectele (sau fenomenele) însele, a unor *rosturi* ale lucrurilor și faptelor purtătoare de înțeles mai profund și mai adecvat, dar mai dificil de pătruns decât simpla relație de semnificare definită saussurian în termenii rigizi ai convenției semantice. Convențiile socio-culturale sunt mai adânci și mai fecunde decât cele ale logicii aristotelice astfel depășite, o logică exemplificată de încercarea de deducție (polițistă), incapabilă să ofere explicații. Nu miră atunci faptul că inspectorul Christian Martin nu conduce ancheta, ci se lasă condus. Măestria jocului discursiv/textual constă în a conduce pentru a nu dispărea, iar ilustrarea splendidă a cărții cu lucrarea *Scamatorul* a lui Hieronimus Bosch nu face decât să sublinieze intenția (fără a atrage atenția asupra sublinierii în sine, ci accentuând doar înțelesul situației într-un imuabil al lumii semnelor și într-o asociere convențională a faptelor din realitatea externă cu semnele). Nu poți exista în realitate fără a exista în așa-înțeleasa virtualitate a semnelor înlănțuite în text (plus eventualul context al producției discursive), în poveste: „Și-apoi, fiecare început își are drept

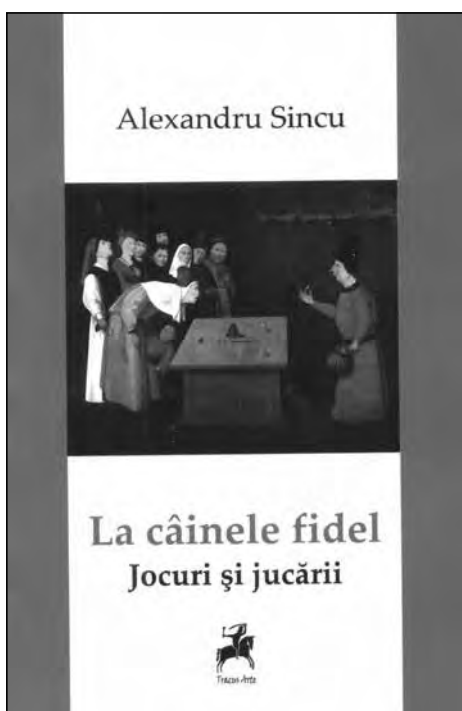
întemeiere o poveste ca să nu i se risipească lucrarea ca un castel de cărți de joc” (p.41). Cum funcționează această regulă în plan ontologic? Nimic mai simplu: „Iar dacă numele victimei se uită, e înlocuit cu unul ușor de ținut minte” (p.10). Supremația semiotică în raport cu realitatea în perpetuă transformare ne împinge înspre sintagma din subtitlu: *Jocuri și jucării*.

Jocul ligvistic e simplu: golarile limbii umplute cu conținut semnificat prevalează ca importanță în raport cu umplerea în sine și în raport cu semnificarea. Realitatea se mută, așadar, în plan secund. În acest joc norma, cutuma, ritualul, protocolul (Clubului, de pildă) – dimensiune vădit sintagmatică – sunt mai importante decât realitatea împinsă în plan secund și imposibil de recompus din detaliile fidel, realist redade. Viața însăși ia chipul „marii partide”, înțelesurile stau în rosturi, nu în semnificații, iar pleca-

¹ Alexandru Sincu. (2015). *La câinele fidel. Jocuri și jucării*. Cuvânt însoțitor: Matei Vișniec. București: Editura Tracus Arte.

² Alexandru Sincu nu se regăsește în portretul realizat de Mircea Cărtărescu, pe care îl consideră pură ficțiune, v. Mircea Cărtărescu. [2004] (2013). *Marele Sincu*. În *De ce iubim femeile*. București: Humanitas. 166-175.

³ În fapt, nu același ghiozdan, ci „un astfel de ghiozdan” (p.33) e în joc; mențiunea este necesară pentru definirea categoriilor și nu obiectelor în sine, atâta timp cât și numele, vom vedea, poate glisa pornind tot de la un astfel de „atractor straniu”.

rea fără întoarcere (într-o croazieră pe Nil, sugerând călătoria faraonilor din Cartea egipteană a morții) anunță alte plecări sau retrageri, alte posibile sensuri asociate dispariției inspectorului:

Însuși Maestrul jocurilor, înaintea plecării lui de unde n-avea să se înapoieze, a spus că era posibil ca omul pe care nici noi nu știam bine de ce doream să-l cunoaștem să-și fi continuat viața retras din clocotul lumii după după ce va fi străbătut până la capăt drumul spre Ithaca lui, unde s-ar afla ea. Doar dacă nu fusese purtat de curenți contrari și de vânturi neprielnice spre orizonturi atât de neprimitoare încât nici legendele lor n-ar fi ușor de povestit (p.17).

Să nu cădem, așadar, călătorind spre Ithaca fiecăruia⁴, călăuziți de cuvântul din cartea lui Alexandru Sincu, în ispita căutării de semnificații, câtă vreme căutarea ar trebui să rămână la rosturi (germinând de semnificație contextuală, dând naștere unor realități semiotice capabile să modifice realitatea fizică):

Uneori, a încheiat el [n.a. Gusta Beck], cel de care ne despărțim îngână cu suflarea de pe urmă o vorbă de rămas bun. Spre orânduita pomenire, mâinile cucernice ale celor adunați pentru priveghi aprind o lumânare, iar șoapta aceea, adesea greu de deslușit, trece de la unul la altul în nădejdea că i s-ar afla un rost [n.a. sublinierea ne aparține] mai adânc. Arareori se găsește un om de bine vrednic să tâlmăcească în lumina acelei vorbe lucrarea unei vieți, atât cât a fost să fie cunoscută. Acela o așterne pe hârtie și o dăruiește celorlalți spre aducere aminte. Astfel se naște dincolo de moarte un destin (p.17).

Iar aceste cuvinte sunt rostite în carte tocmai de personajul care admite că nu reușește să pătrundă anumite înțelesuri, de pildă acela al frazei pe care o rostește la Club: „Începutul e doar amăgire, iar sfârșitul se rătăcește printre multe alte povești“ (p.18). În fond, rostul, pe marginea căruia insistă autorul, este cel care nu poate fi ușor devoalat (semnificațiile sunt mult mai facile în interpretarea lineară, de *policier*), întâmplările din lumea reală trecând pragul misteriosului din incapacitatea interpretului de a găsi semnificațiile adânci în fapte și lucruri, nu în asocieri și convenții: „Suntem încurajați îndeosebi de gândul că unele fapte dintre care schimbă uneori înfațișarea lumii par lipsite de rost și sunt săvârșite adesea fără prea multă cugetare“ (p.24). Ceea ce pare consistent cognitiv construiește adevăratele realități (puternic conotate semiotic), în care se poate vorbi despre tot și despre nimic, cum ar fi cazul necunoscutului șef galițian al unei grupări paramilitare numită (în șoaptă) „garda cu ochi albaștri“ (p.52), rezonând în memoria colectivă cu războiul (Al Doilea Război Mondial, probabil). Un exemplu clasic de comunicare tautistă, în înțelesul pe care îl propune Lucien Sfez, ca urmare a juxtapunerii „tautologiei“ și „autismului“ într-un cuvânt-valiză cuprinzător, specific unei ere a vizualului care stă să mijiească: „Pentru că, dragă domnule, urechea este mai sperioasă decât ochiul, aflați asta de la mine, dacă nu știți! Când e rătăcit printr șopocăieli de neînțeles ori printre zgomote necunoscute, auzul dă naștere la vedenii“ (p.76). Iar din spre această diluare, odată îndepărtându-ne de rost, funcția expresivă a comunicării își reclamă întâietatea: „Mă rog, n-or fi fiind toate povestirile aidoma. Fiecare oglindește în

felul ei și simțirea celui ce o spune. Însă adevărul...“ (p.56). Ceea ce se naște e jocul multiplu, jocul de limbaj în înțeles wittgensteinian (și interpretarea multiplicată, uneori convergentă, dar deviată în raport cu rosturile, presupunând înțelesuri naturale și funcționare ascunsă, asemenea mitului la Roland Barthes):

Gusta Beck pare să vorbească adesea pentru el însuși. Cei strânsi în jurul lui zăresc atunci umbra unui zâmbet, iar adesea o lacrimă scursă de sub ochelarii lui întunecați. Dacă acelea n-ar fi cumva numai închipuiri (p.130).

Jocul semiotic astfel instituit este un joc cu personaje-semn, exterioare lor înșile, într-o derulare în care amalgamul narațiunii îi cuprinde și îi transformă. Jocul este cu siguranță desfășurat pe mai multe niveluri, amintind de atât de „fidel“ descrisul joc *Calul troian* al lui Emanuel Athas. O lume a semnificațiilor acoperă misterele în loc să le devoaleze, să le arate, să le expună. Semnificațiile (la nivelul inferior) devin insuficiente jocului pe nivel doi sau superior acestuia. În romanul *La câinele fidel* nu se poate practica decuparea obiectului de semnificant. Cunoașterea de sine estompează, trimite în plan secund, adâncește în mister prin chiar semnele, limbajul, textul care ar trebui să clarifice. Realitatea nici nu mai contează. Povestea din spatele acesteia e mult mai importantă.

Structura – ce alt exemplu mai elocvent de caracter sistematic al unei acțiuni decât intriga polițistă ar putea fi utilizat în acest sens? – este subminată voluntar. Prin aceasta, conceptul de structură se poate alipi doar pentru a da seama de caracterul sistematic al unor obiecte, dar teoria ipotetico-deductivă aplicabilă sistemului devine verificabilă prin jocul însuși (și nu prin chibiții suportați la Club nu mai mult de trei zile pe an, la aniversare), ca pregătire a jucătorilor pentru Marea partidă. Nu realitatea sistematică invocată ne interează, ci structura de constructe ipotetico-deductive, deschise verificării și cântărite, îndeobște, după posibilitatea verificării (ca în cazul valorii de adevăr a propozițiilor în limitele pozitivismului logic). Să privim structura, piagetian, ca pe un sistem de transformări care se dezvoltă în chiar jocul transformărilor sale. Aici îl vom întâlni pe autor transformat de propriul text și pe lector năucit de promisiunea sistematică în înțelesul rigid de structură, câtă vreme, de fapt, structura se supune dinamicii, transformării, regulilor unui joc compozițional pe niveluri diferite, necunoscut celor ce încearcă să pătrundă din exterior înțelesurile, regulile. Semiotica jocului poate fi rezumată simplu:

Se înșeală însă amarnic cel care își închipuie că ar fi în stare să pătrundă taina vreunei jucării ori a unui joc fără să țină seamă nu doar de alcătuirea aceluia, ci și de chipurile felurite ale mânăuirii lor. Iar așa ceva nu se află decât jucând și descoperind totul de unul singur. Văzând și făcând. Pentru că doar știutul nu ajunge. (p.136).

Această practică semiotică a jocului textului literar pare să-l fi convins pe autorul său să nu se dezică. Romanul *La câinele fidel* ar putea fi singurul joc de ficțiune al lui Alexandru Sincu. Dar autorul nici nu are nevoie de un alt joc, de vreme ce mânuind textul literar din interior, nu ca angajare cauzală exterioară, i-a dat viață în chip magistral. Un joc în care nu hotărăște întâmplarea, ci măestria castaliană. De asta, de fapt, aș fi vrut să fi putut scrie eu această carte. Cât despre acest text, el nu vorbește despre cartea în sine, *La câinele fidel. Jocuri și jucării* a lui Alexandru Sincu, ci despre cartea omonimă, identică poate, pe care mi-am închipuit că aș fi scris-o.

⁴ Cât despre Christian Martin, lucrurile se limpezesc, întrucâtva, pe final: inspectorul, atras de numele exotic al unui joc de cărți, Mizarpur, pare să-și proiecteze acest orizont într-o Mecca a factualului imuabil din plan semiotic. Dacă, într-adevăr, nu s-a rătăcit cumva în alte orizonturi și hățișuri deductive.

Dicționarul asociativ al limbii române

Recent, Editura Junimea de la Iași a scos pe piața de carte științifică un dicționar care nu are analog în spațiul românesc: *Dicționarul asociativ al limbii române*, Vol. I (de la stimul la reacție), 2016, autori: Gheorghe Popa, Ala Sainenco, Valentina Pritcan, Viorica Popa, Elena Lăcustă, Lilia Trinca, Lucia Popa (cadre didactice ale Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți). Majoritatea dicționarilor au la bază o concepție care derivă din linearitatea scrisului și, respective, relațiile sintagmatice ale cuvintelor, adică ce au în dreapta sau în stânga lor cuvintele într-un șir linear, așa cum tradiția scrisului ne-a obișnuit vreme de jumătate de mileniu, odată cu apariția tehnologiei tiparului lui Gutenberg. După cum menționează prefațatorul dicționarului, citându-l pe Saussure, „dicționarele explicite *raporturile sintagmatice* în situațiile de exemplificare a uzajului unui sau altui cuvânt” (p. 5). În limbă, gândire și memorie însă, raporturile sunt de două tipuri: **lineare** și **nelineare**, altfel spus: **sintagmatice** și **paradigmatice (asociative)**. Amintim aici ce înseamnă *asociativ*: (despre memorie) care evocă imagini prin asociație, aceasta din urmă fiind „proprietatea psihicului de a lega între ele mai multe imagini senzoriale, idei etc., apariția unei reprezentări atrăgând în conștiință o altă reprezentare asemănătoare sau întâlnită anterior; legătură între reprezentări, idei etc. pe baza acestei proprietăți”. Metafora și celelalte figuri ale substituției sunt conceptele care se sprijină procedeul asocierii. Relațiile asociative au (re)intrat la modul cel mai serios în atenția cercetătorilor odată cu apariția Internetului, tehnologie care oferă posibilități imense pentru studiul limbii, asociată cu memoria umană, doar că amplificată în corpul unei mașini virtuale, care depozitează progresiv toată această memorie la nivel global.

Necesitatea dicționarului a fost dictată de „rațiuni generale și concrete de cercetare, didactice, de catalogare a cunoștințelor despre lume și de sincronizare cu demersul lexicografic pentru alte limbi”, autorii având și experiența colaborării cu un grup de cercetători ruși sub conducerea savantului Iu. Karaulov, care au editat o lucrare de acest gen.

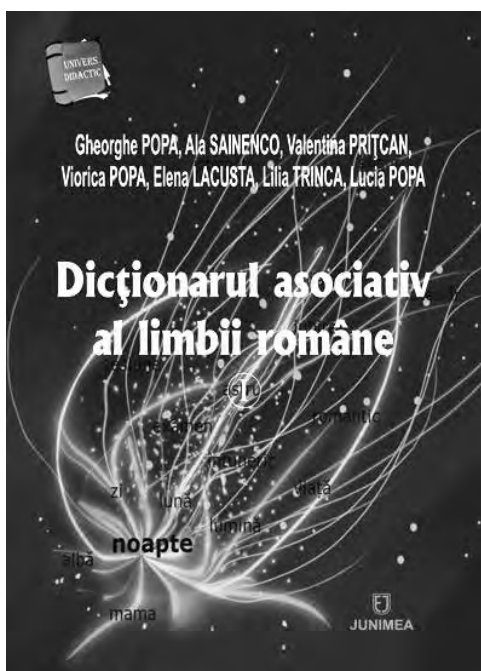
Arhitectura dicționarului este următoarea: s-a ales un număr reprezentativ de **cuvinte-stimul** (508) (care seamănă cu cuvintele-titlu dintr-un dicționar obișnuit) aranjate în ordine alfabetică, fiecare fiind „asociat” cu un anumit număr de **cuvinte-reacție**, înregistrate în cadrul unui experiment dedicat, numit și el „asociativ”. Ordinea cuvintelor-reacție s-a realizat în

funcție de **frecvența** aceleiași reacții la diferite persoane participante la experiment. A fost creată o bază de date cu cuvintele-stimul selectate, generându-se automat cca 5000 de anchete diferite, fiecare cu câte cca 100 de cuvinte. Participanții la experiment au întrunit anumite condiții de veridicitate. A se reține că nu trebuie să se gândească prea mult înainte de a spune reacția instantanee. Datele înregistrate după completarea anchetelor au fost disociate, grupate, numărate și indicate conform unui algoritm exact, care oferă cititorului un tablou deosebit de interesant pentru analize și interpretări ulterioare. Înainte de a face o foarte scurtă analiză a ceea ce s-a aruncat în ochi la o răsfoire a dicționarului, prezentăm modelul a două articole aflate în relație de antonimie, pentru o mai bună înțelegere a structurii volumului, dar și a asociațiilor diferite, unele de-a dreptul surprinzătoare, pe care acestea le nasc în conștiința vorbitorului de rând:

alb: negru (171); pur (86); puritate (80); zăpadă (67); curat (61); culoare (34); imaculat (18); lapte (16); lumină (11); mireasă (11); frumos (6); nea (6); albastru (5); inger (5); cal (4); foaie (4); liniște (4); nori (4); pace (4); păr (4); perete (4); sinceritate (4); aur (3); cer (3); credință (3); curățenie (3); hârtie (3), inocență (3); luminos (3); ca neaua (3); nor (3); porumbel (3); simplu (3); var (3); bucurie (2); bun (2); bunătate (2); cerul (2); coală (2); floare (2); frumusețe (2); ghiocel (2); gol (2); gri (2); haină (2); iarnă (2); incolor (2); nonculoare (2); palid (2); pix (2); roșu (2), rochie de mireasă (29); strălucitor (2); vas (2); verde (2); adevăr; alb... .. (1); **799/156/56/100/0** (p. 24)

negru: alb (154); întuneric (80); culoare (43); întunecat (38); moarte (37); doliu (31); închis (29); noapte (24); pământ (24); urât (23); tristețe (20); trist (15); rău (12); sumbru (11); elegant (8); Africa (5); cărbune (5); frică (5); păr (5); beznă (4); gri (4); înmormântare (4); roșu (4); suflet (4); black (3); ca tăciunele (3); drac (3); haină (3); haine (3); liniște (3); mister (3); mort (3); obscur (3); țigan (3); umbră (3); verde (3); abanos (2); cer (2); câine (2); durere (2); elegantă (2); frig (2); funebru (2); gol (2); mat (2); moartea (2); mormânt (2); necunoscut (2); negru (2); nonculoare (2); om (2); sacou (2); sobru (2); supărare (2); vid (2); ca abanosul; abis... .. (1); **802/194/55/139/0** (p. 209).

Ce înseamnă cifrele marcate cu aldine? Prima cifră – numărul total de reacții pentru respectivul cuvânt-stimul; a doua cifră – numărul de reacții diferite; a treia cifră – numărul de reacții cu frecvența mai mare decât 1; a patra cifră – numărul de reacții cu frecvența 1; a cincea

cifră – lipsa reacției. Cuvântul și, de exemplu, are următoarele date: 751/201/72/129/0 (p. 320).

Compararea celor două blocuri antinomice (și în dicționar sunt foarte multe) scoate în evidență câteva aspecte demne de tot interesul cercetătorului: realii din același câmp semantic nasc (produc) de cele mai multe ori în mintea vorbitorilor cam aceleași reacții, dovadă e și mărimea de ordinul sutelor a primei cifre care urmează după primul cuvânt-reacție (aproape fără excepție). Frecvența lor în mentalitatea publicului atestă, de fapt, o comuniune de gândire, unele tipare și clișee, dar și artefacte sau asocieri total întâmplătoare, reproduse din contexte individuale. De asemenea, trezesc un interes sporit asocierile de diferită natură semantică: antonimie, sinonimie, metonimie etc. Mai jos trecem în revistă doar câteva exemplificări ale acestor relații dintre cuvântul-stimul și cuvântul-reacție (am urmărit mai ales prima cifră, care indică cea mai mare frecvență a reacțiilor):

– **antonime:** *acum: aici* (100 – cifra care indică frecvența cea mai mare a asocierii); *adevăr: minciună* (232) – *minciună: adevăr* (92); *moale: tare* (123); *alb: negru* (171); *negru: alb* (154); *amar: dulce* (136); *aproape: departe* (222); *băiat: fată* (129); *bine: rău* (224) – *rău: bun* (117); *cald: rece* (109); *caută: găsește* (163) (una din cauze e și prezența lor masivă în discursul repetat, cum ar fi proverbele – *Cine caută găsește*); *curat: murdar* (131) – *murdar: curat* (142); *deal: vale* (141); *departe: aproape* (163); *ea: el* (157) – *el: ea* (195); *frate: soră* (191); *frumos: urât* (76) – *urât: frumos* (185); *greu: ușor* (149); *gros: subțire* (142); *ieftin: scump* (141) – *scump: ieftin* (88) (*Scump la tărățe și ieftin la făină*); început: *sfârșit* (199); *jos: sus* (226); *lung: scurt* (151) – *scurt: lung* (168); *mort: viu* (104) – *viu: mort* (136); *mult: puțin* (169) – *puțin: mult* (193); *nou: vechi* (174) – *vechi: nou* (135);

– **sinonime:** *braț: mână* (235); *bucurie: fericire* (212); *cale: drum* (366) (cea mai numeroasă asociere, se pare) – *drum: cale* (181); *chema: striga* (149); *chior: orb* (256); *chip: față* (263) – *față: chip* (160); *cinste: onoare* (140); *cântec: melodie* (117); *dar: cadou* (354) (deși arată o reacție impresionantă ca număr, *cadou* nu a fost selectat drept cuvânt-stimul, poate că frecvența ar trebui să fie și ea un indiciu de selectare); *dragoste: iubire* (244); *dușman: inamic* (129); *fugi: alerga* (103) – *alerga: fugi* (119); încheia: *termina* (136) (dar *termina* nu a fost selectat drept cuvânt-stimul); *limpede: clar* (234) (dar *clar* nu a fost selectat drept cuvânt-stimul); *minune: miracol* (192); *muri: deceda* (202); *nădejde: speranță* (251) (dar *speranță* nu a fost selectat drept cuvânt-stimul); *neam: rudă* (154) – *rudă: neam* (215); *număr: cifră* (213); *oaspete: musafir* (258); *obicei: tradiție* (231); *oră: ceas* (236); *orgolios: mândru* (127); *oricând: mereu* (196); *oriunde: peste tot* (175); *pace: liniște* (306); *parte: bucată* (132); *perete: zid* (229); *priceput: deștept* (146); *prieten: amic* (194) etc.

Suficient de frecvente sunt metonimele, adică inversiunile voluntare ale categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. Asociațiile sunt concepute mai cu seamă ca metafore și metonimii, metonimia fiind considerată o figură a contiguității. Astfel, pentru *ac* avem: *ață* (263); *albină: miere* (281); *aer: viață* (164); *apă: viață* (136); *aripă: pasăre* (201); *biserică: credință* (173); *cruce: biserică* (125); *Dumnezeu: credință* (145); *găină:*

ou (121) – *ou: găină* (296); *pasăre: zbor* (159), dar: *zbor: avion* (168); *pasăre* (125) (probabil, e de vină tehnologia!) *pat: somn* (299); *pernă: somn* (306); *pește: apă* (166); *pâine: mâncare* (192); *plângere: lacrimi* (148); *popă: biserică* (193); *prag: ușă* (168); *politică: minciună* (74); *privi: ochi* (120); *rândunică: pasăre* (250); *roșu: sânge* (162) etc. Un verb ca *a naviga*, dacă ar fi fost selectat, cu siguranță, ar fi dat numeroase reacții precum: *vapor, râu* etc., dar nu este exclus că cel mai frecvent ar fi fost: **(pe) Internet** sau *rețea*. Sensuri noi pe care le obțin cuvintele îl propulsează pe acesta în fruntea clasamentului, în funcție de opțiunile și activitățile vorbitorilor.

Analiza comparativă a cifrelor privind frecvența reacțiilor poate da și ea rezultate neașteptate, de ex., *moș: bătrân* (290) – *bătrân: moș* (100); diferența e de aproximativ 3:1, fapt care ar trebui să aibă o explicație, pe care nu o putem da aici; cert e că uzul a încetățenit chiar și o tautologie de tipul „moș bătrân”, care se întâlnește și în textele populare. O situație asemănătoare e și în cazul cuvântului-stimul *babă: babă: bătrână* (174), și nu avem cum ști dacă persoana anchetată a folosit cuvântul *bătrână* ca adjectiv sau ca substantiv.

Se mai pot urmări și alte aspecte, precum întâietatea asocierii, deși pe un contingent mai mare cifrele ar putea varia, de ex: *băiat: fată* (129), dar *fată: frumoasă* (101) și abia pe poziția a 2-a: *fată: băiat* (88) sau: *moale: tare* (123) (poziția 1), dar *tare: piatră* (121); *puternic* (94); *dur* (78), *moale* (75), deci *tare: moale* se situează abia pe poziția a 4-a.

În conștiința colectivă, cuvintele se pot impune cu semnificații total diferite: *dreptate: adevăr* (202) (relații de sinonimie), dar *adevăr: minciună* (232) (relație de antonimie). Perceperea antinomică a sensului cuvântului atestă o inflație a semnificațiilor.

Confruntarea acestor șiruri de cuvinte-reacții cu definițiile din dicționarele explicative ar demonstra, de asemenea, similitudini și apelul la unele concepte învățate metodic de-a lungul școlarizării. Astfel, cele mai frecvente asocieri ale albului sunt „fenomene, obiecte sau ființe de culoare albă: *zăpadă/nea, lapte, cal, porumbel, hârtie*”; frecvent, albul este asociat cu „concepte abstracte benefice: *curat, frumos, credință, bun*”. Cele mai frecvente asocieri ale negrului sunt „întunericul, bezna, obscuritatea”; frecvent, negrul este asociat cu „*doliul, moartea, înmormântarea, durerea*”; sau cu culoarea (sau denumirea) hainei. Deși nu cunoaștem contingentul respondenților, ne putem da seama că printre ei s-au aflat nu puțini buni cunoscători de română, dacă nu chiar poeți sau profesori. Altfel nu se explică, de exemplu, câte o asociere cu totul ieșită din comun, cum ar fi a cuvântului-stimul *alb* cu *Dumnezeu, libertate* sau *spumă de la bere*, iar a cuvântului *negru...* cu *floare, lapte* sau *vodă*.

Destinat tuturor celor interesați de „studiul imaginarii lingvistice românească” (p. 7), dicționarul are calitatea de unic(at) în spațiul românesc. Felicităm autorii pentru idee. Despre conținutul lui s-ar putea scrie foarte mult, fiecărui cuvânt-stimul sau reacție găsindu-i-se și numeroase contexte sau exemple. Încrucișările sensurilor, tabularea lor, elaborarea în formă de graf nelinear a fiecărui cuib, țintind – de ce nu? spre o versiune digitală – ni se par opțiuni de mare perspectivă pentru un asemenea proiect. Așteptăm cu nerăbdare cel de-al II-lea volum. Dar ce va fi în volumul al 2-lea?

Victor TEIȘANU

Între ofensiva gândirii și trăirea sceptică

Dumitru Ignat a urcat de multă vreme în vehiculul scepticismului și se pare că pentru el nici nu există vreo stație de coborâre. Volumul de eseuri **Un fel de a spune** (Botoșani: Ed. Quadrato, 2016) nu doar că întărește aserțiunea de mai sus, dar o și multiplică, dispându-i substanța în cât mai variate straturi ale spiritului. Însuși titlul („un fel de a spune”) sugerează convingerea autorului că, pentru aceleași zone cercetate, pot exista și alte „feluri” de interpretare și analiză, tot atât de îndreptățite. De aceea are chiar prudența, într-un loc, să-și califice textele drept încercări, indicând astfel că acestea nu sunt judecăți irevocabile. La Dumitru Ignat totul se întemeiază pe dubitudine, orice gest afirmativ devenind primejdios și arogant, pentru că ar desemna o structură superficială și deci supusă fatalmente erorii. Așa se ajunge la supremația îndoielii, fără ca aceasta să constituie totuși o frână pentru procesul rațional. Altfel spus, judecata n-a fost nicicând (și nici nu putea fi) suspendată în întregime. Numai că relativizarea atitudinii, până să fie izvor de echilibru și ataraxie, provoacă suferință. Ne-o spune mai întâi poetul Dumitru Ignat într-un text din volumul **Radiografia ingeurului**: „Mai atroce decât răul / e incertitudinea”. Timpul, ca obsesie a poetului, este substanță definitorie și pentru proza lui Dumitru Ignat, cu deosebire pentru cea aparținând genului *science fiction*. Și ce poate fi

mai potrivit pentru un relativist decât literatura SF, unde nimic nu se bazează pe adevăruri demonstrabile, totul rezumându-se la virtualitate și ipoteză. Și pe urmă opțiunea pentru spațiul intergalactic e mai ales o formă de evadare din lumea în care ți se impun ca infailibile teorii și postulate, când tu știi că totul e doar părere și subiectivism. Eseurile din noul volum permit autorului, fie și prin intermediere, să-și exhibe unghiurile din care privește lumea și existența, într-un mod mai explicit decât i-au îngăduit poezia și proza. Leșirea din spațiul literaturii e doar parțială, pentru că Dumitru Ignat rămâne în expresie și aici un iubitor de rafinate stilistice. În plus, subiectele sale au numeroase conexiuni cu perimetrul beletristicii. Comentariile se remarcă întâi prin inteligență, nu prin opinii neapărat șocante, unele funcționând deja, sub o formă sau alta, pe piață, altele, cu diferite grade de noutate, impresionând însă toate prin veșmântul lor sculptor, ca și prin laconism aforistic. Prisma sceptică e cea preferată când vine vorba de cercetarea sociologică a artelor, iar reflecțiile lui Dumitru Ignat în această privință sunt de reținut. El conchide că „în absența protecției publice, arta nu poate prospera”. Pentru că și aici lucrurile sunt în neconțință prefacere. Uriașul progres tehnologic din era calculatorului modifică în chip radical orizontul artei. Virtuțile educative ale acesteia rămân de domeniul aminti-

rii, căci acum totul se subordonează divertismentului, care „a devenit o industrie“. Iar ideea că teatrul e locul magic unde poți percepe lumea (și viața) ca spectacol a intrat și ea în desuetudine, pentru că nu ne mai putem întoarce la Lope de Vega sau Calderon de la Barca. Asemenea filmului, spectacolul dramaturgic este livrat astăzi clientului la domiciliu, cu ajutorul televizorului sau calculatorului. Mai mult, în materie de teatru importanța autorului devine secundară, primplanul revenindu-i regizorului, care poate modifica nu doar textul, ci și spiritul acestuia, în numele succesului (sau rating-ului). Încât dintr-o celebră expresie cu ample conotații etice, *castigat ridendo mores*, specifică teatrului, își mai păstrează valabilitatea doar vocabula din mijloc. Prin urmare, viitorul teatrului în accepție tradițională este incert, concluzia sporind astfel resursele sceptice ale eseistului. Cu același instrumentar dubitativ abordează Dumitru Ignat și situația poeziei. La origini, lângă muzică și dans, aceasta era destinată scenei. Și după ieșirea din sincretismul inițial ea și-a păstrat o bună parte din valențele de consum public. Dar mai aproape de noi, odată cu „purificarea“ limbajului de „ornamente“, poezia se circumscrie cu precădere lecturii, adică abordărilor individuale. În contextul totalei liberalizări, orice definiție a poeziei se dovedește riscantă, încât orgoliul criticilor de a se crede infailibili este lipsit de sens. Cum relativizarea dictează pretutindeni, nici faimoasa „matrice stilistică“ blagiană, care stabilea izvorul și timbrul vocii lirice, nu mai pare de nezdruncinat. Pentru că azi un calculator poate descifra, compune și combina câte „matrici“ dorim, punând astfel în pericol de moarte viitorul clasic al poeziei. Aceeași nesiguranță se referă și la restul artelor, deoarece „materialele și tehnicile pot induce, așadar, preferențe radicale, până la limita existenței unui gen sau a unei specii de artă“. În alt loc Dumitru Ignat este chiar mai tranșant când, vorbind despre un posibil sfârșit al poeziei, continuă: „Dar a fost și un sfârșit al epopeii! Și vor veni, pe rând, alte și alte ieșiri din Scenă“. Iar dacă asistăm la proliferarea formelor de artă, orice tip de discurs fiind îndreptățit, acest lucru nu face decât să confirme esența gândirii sceptice. E clar că explozia tehnologică și calculatorul pot schimba fundamental înțelesul creației și creatorului de artă, așa încât devine posibil ca „viitorul îndepărtat“ să aparțină „urmașilor noștri cibernetici, și nu speciei umane“, noi fiind „poate, primitivii abia întrezăriților arte ale viitorului“. Vizionarul sceptic Dumitru Ignat pune aici accente care, să recunoaștem, dau fiori, tocmai prin șansa lor teoretică de a se concretiza. În consecință el crede că are suficiente motive să se îndoiască, respectându-și astfel blazonul sceptic, și de judecata criticii literare. Inclusiv de judecarea poeziei, găsind în acest sens și un prototip: pe Alex Ștefănescu. Nu știm dacă întâmplător. Cu privire la **Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000**, criticului i se recunosc anumite calități, precum „claritatea expunerii“, „documentații consistente“, „soliditatea construcției literare“ sau „statutul de lucrare critică de referință“ dar și lecturi și comentarii corecte de poezie românească. Aici judecățile „par cele potrivite“. Nu însă și în alte împreju-

rări, fără legătură cu **Istoria...**, când „A.Ș. are chiar voluptatea (interpretabilă!) de a vâna volume și autori care s-ar afla sub standardele sale de calitate“, doar că unele din „verdictele sale pot fi greșite“. Eseistul era însă mai convingător dacă în cazul acestor verdicte aducea și exemple ilustrative. Altfel, cine poate confirma că Alex Ștefănescu citește poezia „în diagonală și pe sărite“? Revenind la **Istorie...**, între verdictele eronate Dumitru Ignat îl menționează pe filosoful Petre Țuțea, catalogat de critic drept scriitor, iar mai încolo și pe Ion Cristoiu, considerat în chip greșit prozator. Dar, iarăși conform unui principiu sceptic, însăși **Istoria...** lui Alex Ștefănescu, fiind emanație subiectivă, „constituie doar o opțiune între mai multe oferte“, așa că n-ar fi motive serioase de agitație. Și pe urmă, cum în lume nu există certitudini, ci numai păreri, noi am zice că e echitabil să acordăm și criticilor dreptul la opinie proprie.

Cum am văzut deja, comentariile lui Dumitru Ignat nu pretind a fi exhaustive, ci doar notații pe cât posibil revelatoare despre personalități, idei și fenomene vizate. Demersul său este unul neconvențional, deci polemic. Pe Cioran îl caracterizează cu argumente (citate) din chiar opera sa. Autoexilatul la Paris este un negativist de formă, a cărui stridentă inconsecvență denotă natura sa duplicitară. Căci în pofida agresivității stilistice, omul se dovedește a fi, psihologic, de maximă fragilitate. Cu poza sa de contestatar public, el vrea să joace rolul nihilistului total, mai ales în tinerețe. Semnul său stilistic, ne asigură Dumitru Ignat, este tocmai strădania de a epata continuu. Sunt selectate citate revelatorii, demonstrându-se că oricărei afirmații cioraniene, spectaculoasă prin negativismul ei, i se poate contrapune o alta, tot din operă, care s-o anuleze, fiindu-i opusă. Eseistul observă, just, că disprețul și negarea, inclusiv cu privire la țara și poporul său, sunt legate la Cioran mai degrabă de rigorile stilului autoimpus decât de niște convingeri etnologice-filosofice. De aici și acuzele lui Blaga vizând trucajele din gândirea și comportamentul cioranian. Duplicitatea lui Emil Cioran se evidențiază și dacă luăm în calcul efortul său declarat de a deveni un *caz*, ca trambulină spre afirmare în complicata junglă culturală a Parisului. Afirmând că „creștinismul a stricat totul“, fiul de preot ardelean forțează pur și simplu limitele. Convins că în materie de conținut s-a cam spus totul, e obligat, pentru a obține succesul, să se concentreze pe valențele epatante ale limbajului. Iar faptul că, în timp, Cioran își reconsideră mai toate afirmațiile defăimătoare, contrazicându-le și amintind de vestitele revizuri lovinesciene, demonstrează încă o dată că nimic nu poate fi judecat cu precizie și pentru eternitate. Dincolo de savoarea polemică a textului, extrem de abundentă, contradicțiile lui Cioran îi oferă autorului noi argumente în sprijinul hegemonismului sceptic. Virulența ofensivă se exercită și asupra cărții lui Gabriel Liiceanu, **Despre limită** (1994), considerată „de prisos“ și taxată ca „improvizație“, pentru că autorul își înecă „temele într-o vorbărie vidă“, dorind cu obstinație să treacă drept filosof, cu poza lui „de ins lipsit de simțul umorului, dar grav până la încrâncenare“. Și cât de „încrâncenat în proiect“, întrebă reto-

ric autorul, poate fi socotit cineva care caută o viață întreagă adevărul? Textul, ca și altele în care Dumitru Ignat se aruncă în luptă, încrucișându-și spada, nu ocolește exploatarea în avantaj propriu a defectelor preopinentei, chiar și cele fizice.

Un comentariu doct este cel despre teoria relativității, văzută din perspectivă istorică și practică. O teorie a fizicii, dar cu multe implicații și consecințe filosofice. O teorie care, dorind să fie perfectă, și-a dovedit carențele, de neevitat totuși fără aportul încă nenăscutei atunci mecanici cuantice. Din care cauză universul luat în calcul de Einstein este unul rigid și static, dar acum se știe că există și funcționează fenomenul expansiunii, așa cum putem accepta și reversul, adică marea contracție, acel Big Crunch, echivalând cu sfârșitul universului. Neîncrezător în roadele fizicii cuantice, care îi putea oferi puncte de sprijin vitale, Einstein, cel răsplătit în viață cu toate onorurile, completează și el, în felul său, o galerie a scepticilor. Temele atacate de Dumitru Ignat sunt extrem de diferite. De la cele de sociologie culturală, la altele de literatură și artă, plonjând, de asemenea cu vizibilă voluptate, și în spațiile reci și aride ale gândirii și științelor. Într-un loc ne vorbește, aplicat, despre constrângeri, considerând că unele sunt obiective (deci inevitabile), precum nașterea universului conform Big Bang-ului, întrucât existăm într-un sistem termodinamic, asemănător stelelor colapsate. Se referă și la constrângeri subiective (deci evitabile), precum mitologia, filosofia sau artele, fabricate în laboratoarele minții umane. Dacă n-are preopinent, Dumitru Ignat, polemist de vocație, combate sau măcar persiflează idei, multe percepute de semeni ca adevăruri, dar cărora eseistul le devoalează preca-

ritatea. Pentru că însăși realitatea este imperfectă și variabilă, toate teoriile, chiar și cele cu statut de lux, se degradează cu timpul, devenind simple păreri. Dar indiscutabil, Dumitru Ignat este împătimit de spectacolul ideilor și de capacitatea imaginativă a minții. De aceea, atunci când nu se mai poate bizui pe oferta realității, descinde fără ezitare în lumea virtuală, *science fiction* – ul conferindu-i atributele deplinei libertăți. Însă, indiferent de temă și domeniu, el manevrează lejer un lexic extrem de variat, construind cu eleganță texte de analiză ageră și fervoare polemică. Un eseu, *Scepticismul bine temperat*, dincolo de prelucrarea cu folos a informațiilor, arată de fapt, în oglindă, instrumentele și metoda de operare a eseistului. Pentru noi e limpede că Dumitru Ignat împărtășește chiar esența crezului sceptic, și anume că lucrurile și faptele universului nu pot fi cunoscute, și deci că teoriile și ipotezele filosofiei și științelor sunt toate neverificabile și prin urmare lipsite de sens. Iar întrucât „Cunoașterea e dependentă de puterile omenești“, trebuie să admitem că ea are limite, așa că „scepticul se vede proprietarul unor argumente (deocamdată) de necontrazis“. Cu alte cuvinte, rețeta spre echilibru pare simplă: îndoiala ne ajută să nu facem idoli din „oameni și teorii“, în timp ce suprema certitudine, moartea, „ne împovărează mai degrabă cu tristețe“. Tot cu tristețe ne împovărează și ideea, devenită pe temeiul entropiei, certitudine, că Universul, ca orice sistem natural, are un sfârșit. Iar acest scenariu, chiar dacă nu suntem urmașii lui Pyrrhon și Sextus Empiricus, provoacă reverberații îndelungi în conștiință, îndemnându-ne la reflecție. Prin urmare îndrăznesc să spun că eseurile lui Dumitru Ignat trebuie citite. Cu necesară luare-aminte.

Revolta unui „uzurpator al pufului de pădăii“

Cam așa s-ar defini în prezent, ca atitudine, poetul George Luca. Deși structural și prin educație aparține zonei cerebrale, el apare mereu în ipostaza insurecției, certându-și contemporanii (pe care nu-i simpatizează excesiv!), mai ales din cauza incompatibilității acestora cu poezia și în genere cu criteriile sale estetice. Permanentul impuls polemic face adesea imposibilă finalizarea procesului de sublimare lirică, încât discursul devine aspru, aproape contondent. Aerul intelectualist montează și el pe traseu ușoare stavile între autor și ceilalți, stimulând o relație dificilă. Noi credem însă că luarea în serios a agresivității lui George Luca ar fi o dovadă de naivitate. La el spiritul ofensiv (evident, vorbim doar de text) constituie mai degrabă un procedeu de

apărare. Poetul se află într-o prelungită repliere. Când nu contraatacă se închide în sine însuși, dialogând cu idei, nume și toposuri din memoria culturală. Clausturarea se consumă într-un turn de fildeș (balcon de apartament altădată, acum spațiu de prăvălie sau Piața viilor din Botoșani). În fond, dincolo de persoane cu identitate civilă, inamicii reali ai poetului devin periculoși tocmai pentru că sunt invizibili: răul, urâtul sau mediocritatea. Iar poetul pare determinat să-și acorde textele cu aceste entități, rezultând frecvent o construcție din care lipsesc reveriile, exuberanța și căldura beată. Nu vorbim de crize pasagere, ci de o stare de spirit acutizată, pentru că sursa care o alimentează, realitatea, pare din acest punct de vedere inepuizabilă. Poetul nu face

altceva decât să decupeze fragmente de cotidian, dar are grijă să le deformeze și apoi să le cerceteze defectele la microscop. Dilatând proporțiile, autorul obține ceea ce dorește: halouri deprimante ale unei realități care degradează ființa, anihilând astfel aspirația spre eticism și normalitate. Contextual se petrec și fireștile demitizări, între fetișurile „doborâte” figurând inclusiv erotismul și poezia. Ultima, poezia, comparată în volumele precedente, **Efectul pervers** (1998) și **Eu, ticălosul și scârbitul** (2005), din același imbold polemic, cu „o stație de betoane”. Gesturile de revoltă ale poetului sunt așadar, în pofida unor virulențe lexicale, teșite de un irepresibil instinct defensiv, sinonim cu dese sale retrageri în solitudine. Nu altfel stau lucrurile și cu noul volum de „poezioare și alte diversiuini” **Ochiul cu care Dumnezeu mă vede datornic în lăuntrul nimicului** (Iași: Ed. Timpul, 2016). În primul rând avem de-a face cu un nou și orgolios asalt intelectual asupra liricului. Lungul și sibilinicul titlu este prin urmare flancat de două citate, din Meister Eckhart și Miguel de Molinos, menite a avertiza cititorul că nu va fi servit cu dulcegării. Și în mare măsură poetul se ține de cuvânt, pentru că textele respiră severitate, detașându-se de orice ispită sentimentală. În schimb alunecările livrești sunt o constantă, de la nume proprii (Socrate, Platon, Aristotel, G. Bruno, Steiner, M. Yourcenar, E. Borel etc.), la expresii în limbi străine sau titluri, de preferință germane, dar și artificii intertextuale trimitând spre autori români vechi și noi: *Satiră. Văzduhului meu* sau (*V*)*orbitor*. Atmosfera generală păstrează nuanțele negre din celelalte volume, însă acum autorul, prea vulnerabil sau obosit de luptă, pare a-și fi adoptat mediul: „Aici se distrează și suferă nimicul / (...) aici nimicul triumfă pentru că eu / mă smiorcăi de plăcere în odiseea confortabilă / iar nimicul ce s-a petrecut cândva / nimicul are importanța nimicului de altădată / realitatea de-aici e închisă / pentru că eu nu am motive să o recunosc / iar cum lenevesc eu lenevește și realul” (*Lumea realului*). Cum se observă, poetul ocupă o nouă poziție în raport cu oferta existențială. Din combatant plin de cicatrici sufletești, se transformă într-un contemplativ, acceptând postura privitorului sapiențial: „nu mai pot face să se întâmple ceva / nu mai pot trage clopotul de sus și de jos / îmi ascult tăcerea fiindcă numai tăcerea mă ascultă // cândva am tulburat strategia liliecilor / acum am suflet de liliac” (*Viața la 55 ani*). Devoalând răul, George Luca pare a incomoda un echilibru prestabilit, cu multe consecințe dezagrabile. Concluzia este obsesivă, metamorfozându-se în refren: „Cum mă întrec în arta de a-mi face dușmani și n-am inventat / nici o înjurătură pentru obiectivitatea lacheilor” (*Catoptrica*); „m-am întrec glorios în arta de a-mi face dușmani / între îngerii oficiali și păpușile privind în gol”; „eu m-am băgat în cea mai proastă afacere / sfidarea” (*O cafea cu Cis*). Iar a sfida înseamnă să tulburi echilibrul oneros al răului, pentru că te afli în „târgul lichelelor”, „cuprins de mărginire și cuvântat bine de cocote birocrate”. Consecvent în răspăr, dar fără arme eficiente, el pare veșnic pregătit pentru defensive riscante: „ca un fluture deștept

mi-am făcut gimnastica deasupra / flăcărilor” (*Locu-ințe*), într-o lume a „gunoaielor maniheice”.

Textele lui George Luca, având alură elaborată și conceptuală, pe lângă sensul lor manifest împotriva falsității și nonvalorii, au în centru și substanță ontologică: e vorba de prăpastia dintre aspirație și oferta dezastruoasă a realității. Efectele sunt nefaste și le resimte în principal ființa vulnerabilă, mai exact idealistul, lipsit totdeauna de protecție în fața agresiunii. De această dată între idealisti intră și poetul, care nu mai este combatantul dur din volumele anterioare, gata oricând să riposteze. Acum poetul, erou într-o revoltă utopică, nu este altceva decât un biet „uzurpator de păpădii demodate ce se-nmulțesc / în cimitir” (*Mai fac un tur prin hala de carne*). Definiția, ca rezultat autoscopic, marcând recunoașterea propriei înfrângeri, pare și mai relevantă dacă avem în vedere că se repetă de câteva ori, ca într-o tehnică a contrapunctului: „După cum se vede se întrevețe că sunt / bun ca uzurpator al pufului de păpădii” (*Viața la 55 ani*); „Dacă noi nu am văzut o ființă, ea nu există, / contrariul meu uzurpator de păpădii în cimitir parvine în / decor” (*Somnul lui Solomon*). Avem și un sector neutru, incluzând piese cu izul impresiilor de călătorie. Primul asemenea text este *Vedere de grup*. Celelalte, deși se referă la spații monastice, nu transmit tensiunea sacrului, fiind mai degrabă factologie cu subiecte din turism, poate cu excepția ultimului, *Ochiul cu care Dumnezeu mă vede*, unde palpita adieri de trăire liturgică. Mai lesne e detectabil un altfel de fior, acela al trecerii, al vieții mărunte care înghite destine: „Mai am câteva clipe și-ajung veacul de viațuire și eu tot / rătăcesc prin Piața viilor printre alte tarabe, cărucioare și cântare, / caut forma ce vrea să mă amăgească și mă amăgește / (...) zic că mai am timp pentru dezvăluiri zadarnice” (*Piața viilor*). Iar tonul intelectualist, de orator ambiguu, conducând uneori spre criptogramă, domină suflul poetic, conferindu-i un aer profetic: „dreptmăritori hopliți, iubiții mei cavaleri învățând / necunoașterea / cum pentru atâtea capcane am simțuri prea puține / eu mă rog pentru sănătatea îngerului meu păzitor de la fisc / drept pentru care las imaginația în bilanțul final / într-o pungă de hârtie reprezentând realitatea în sine” (*Lern mich gut lesen!*). Așadar, privind poezia, putem vorbi la George Luca de continuitate, dar și de câteva schimbări de macaz semnificative. Se perpetuează, la cote vizibil reduse, războiul său cu ambientul potrivnic. Continuă discreditarea ideii de armonie și normalitate. Lipsește încă dispoziția pentru lirica erotică. Schimbările de care aminteam se referă, întâi, la o detensionare tematică, autorul temperându-și vădit apetitul polemic și apelând, de mai multe ori, la subiecte care permit infuzii lirice. Vin apoi reglajele de limbaj, lexicul poetic tranzitând de la tonul eminent auster înspre o paradigmă stilistică în care germenul epic se întâlnește cu diafanitatea lirică altădată excluse. Incontestabil, acest nou volum semnat de George Luca este un exercițiu poetic al deplinei maturități.

Călători români în Africa

De curând, editura ieșeană Polirom a publicat, la interval de câteva luni, două cărți consacrate Africii scrise de călători români (Biblioteca Memoria, jurnale, autobiografii, amintiri). Ambele sunt prefațate de Dl. Mircea Anghelescu care este și autorul unui volum consacrat călătorilor români pe diferite meridiane ale Terrei (**Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română**, Cartea Românească, 2015). Evident, dacă Herodot este unul dintre primii europeni care a pus piciorul pe pământul Africii (Egipt, Nubia), astăzi se admite că acest continent este *leagănul civilizațiilor* de unde treptat, viața s-a extins și pe celelalte continente. Din punct de vedere etimologic, Africa provine din rădăcina feniciană *afar* care înseamnă *praf*, rădăcină păstrată în toate limbile semitice. Romanii denumeau acest continent *Africa terra (țara afriilor)*, iar pentru greci *aphrike* avea înțelesul de *fără frig*. În fine, dacă privim o hartă fizică a lumii constatăm că, conform teoriei lui Halford Mackinder – *Insula Lumii* – este formată din trei continente: Europa, Asia, Africa (Ecuatorul desparte Africa în două entități).

Pentru început ne vom ocupa de cartea lui Mihai Tican Rumano*, autor al multor cărți de călătorii, prin intermediul cărora se făcuse cunoscut întâi în Spania, apoi în România. Născut în 1893 (deși **Micul Dicționar enciclopedic**, 1972, p. 1651 indică anul 1895), în localitatea Berevoești (Argeș), fusese destinat de familie unei cariere de comerciant, însă, asemenea lui Panait Istrati, nemulțumit, Tican părăsește România, călătorește în America de Sud și de Nord, Australia, Noua Zeelandă, în fine, Africa, continent căruia i-a consacrat câteva cărți, având șansa în Abisinia (Ethiopia) să fie primit de negusul Haile Selassie, căruia îi consacrase o carte, cei doi revăzându-se în 1964, cu ocazia vizitei în România a lui Haile Selassie. Actualul volum cuprinde un număr de cincisprezece capitole ce surprind impresii notate de-a lungul traseului, Mihai Tican Rumano călătorind cu vaporul, trenul, avionul. O primă escală din călătoria proiectată spre Africa răsăriteană, este la Istanbul, oraș mult schimbat odată cu venirea la putere a lui Mustafa Kemal Atatürk, față de ce fusese în deceniile anterioare. Peste tot remarcă o îmbinare a noului cu elemente ale vechii arhitecturi (Beirut, Haifa, Alexandria, Port Said, Djibouti). La Alexandria trăiește *un sentiment de profundă nimicnicie în fața eternității* (p. 42). Străbate Alexandria, oraș încărcat de monumente, locul unde a existat o celebră Bibliotecă și un Museion ce au constituit gloria Ptolemeilor. Din păcate, Mihai Tican Rumano comite și erori istorice, când afirmă despre celebra bibliotecă că a fost distrusă *prima oară când celebrul general roman Cezar a cucerit orașul, după lupta avută cu Marc Antoniu și Cleopatra la promontoriul Actium* (p. 48). Însă, la Actium (31 î. Hr.) Marc Antoniu este învins de către Octavian Augustus. Cezar era decedat din anul 44 î. Hr. Însă,

Cezar dorind să ducă o parte din baloturile cu papirus la Roma, acestea iau foc pe cheiul portului Alexandria. Orașul fusese întemeiat după planurile arhitectului Deinocrates din Rodos, iar Farul este opera inginerului Sostratos din Cnidos. Se poate consulta, în acest sens, André Bonnard **Civilizația greacă** și François Chamoux **Civilizația elenistică**, iar pentru Farul din Alexandria cartea, **Șapte monumente celebre ale antichității, Cele șapte minuni** de G. Chițulescu și T. Chițulescu. Dar Alexandria era celebră și prin cartierul caselor de toleranță *mai înfricoșător decât cele similare din Barcelona și Buenos Aires* (p. 53), în fața căruia Tican Rumano mărturisește dezolat: *Nu știu cum unii europeni pot rezista în mijlocul acestor ruine ale desfrâului și mizeriei, fără ca sufletul lor să nu se revolte* (p. 54). Notează, totodată, obiceiuri stranii, bunăoară, că în noaptea de Anul Nou locuitorii orașului aruncă din case tot felul de obiecte vechi. Ajunge la Port Said (oraș de unde Mircea Eliade luase un vapor japonez pentru a-l duce în Ceylon). Remarcă modernitatea orașului și are surpriza de a asculta Radio România. Descrie Canalul de Suez executat de Ferdinand de Lesseps, viața pescuitorilor de perle și o vânătoare de rechini. La Djibouti remarcă diversitatea de nații, grecii predominând – *Djibouti este un oraș care, cu toată atmosfera sa de foc, atrage pe europeanul evadat din închisoarea metropolelor europene cu splendori arhitecturale și viața cosmopolită* (p.121). Se arată interesat de spital, școli, piața orașului. Cu Henry de Montfried se deplasează la Obock (*Țara setei*), remarcă frumusețea femeilor, participă la o vânătoare. La Mogadiscio nu coboară pe țărnișă din cauza căldurii și a oboselii. Trece prin Mombasa, Zanzibar (*Căci în Zanzibar vei găsi, alături civilizația și sălbăticia, distincția și grosolană, finețea europeană și misticismul asiatic, chiar și primitivismul african*, p. 169), Tanganika (Tanzania). Vizitează pe un rege local bolnav de lepră. Deși voia să ajungă în Madagascar, Mihai Tican Rumano neglija sfaturile medicale așa încât se îmbarcă pe un avion cu destinația locurilor sfinte: Ierusalimul, vizitat cu ajutorul consulului român Marcu Beza. Vede astfel

Iordanul, Marea Moartă, Muntele Ispitei. Ultima etapă a călătoriei este Cairo, unde timpul și banii l-au împiedicat să rămână mai multe zile. Remarcă, totuși, arhitectura, mulțimea moscheelor, muzeele, bazarele, grădina zoologică. Volumul conține un set de fotografii sugestive cu chipuri de oameni ai locului, clădiri, palate, monumente.

A doua carte ce formează subiectul acestei prezentări, aparține lui Dimitrie Ghika – Comănești**, despre care aflăm dintr-o notă de pe coperta interioară că a trăit între 1839-1923, că obținuse titlul de doctor în drept la Berlin, că a călătorit mult în țară și în străinătate și împreună cu fiul său, Nicolae, a întreprins un voiaj în Africa. Totuși, avem o nedumerire: în volumul lui Mihai Dim. Sturdza **Aristocrați români în lumea lui Proust**,

Humanitas, 2016, este reproducă o fotografie a Valentinei Bibescu (fiica Marthei Bibescu) de la nunta sa cu Dimitrie Ghika – Comănești, eveniment relatat în **Dimineața**, 26 octombrie 1925, *O nuntă princiară pe Valea Prahovei*. În 1925, Dimitrie Ghika – Comănești, era decedat de doi ani. Ceremonia a avut loc la Comarnic. Așadar, dacă Mihai Tican Rumano a călătorit din pasiunea de a cunoaște țări, continente, oameni, lăsând interesante descrieri ale locurilor vizitate, D. Ghika – Comănești a plecat în Africa împătimit de vânatoare. Evident, vânătoria a fost o îndeletnicire străveche, Nimrod fiind un vânător legendar, amintit în Biblie, apoi vânătoria a constituit apanajul regilor și al nobililor. La români, vânătoria a fost practică de domnitori și boieri, în fine, dintre scriitorii români, Mihail Sadoveanu a fost un pasionat pescar și vânător lăsând minunate descrieri de natură. În trecut fie zis, de la Sadoveanu aflăm cum poate fi prins un urs viu, cum se poate împușca un cocoș de munte, cum lupul fură porcul din cotețul săteanului fără a fi simțit. Așadar, fascinat de natură și de vânatoare, DG-C este sedus de lectura cărții contelui austriac Ernst Hoyos care călătorise în Somalia, țara africană bogată în vânat, se hotărăște să întreprindă o călătorie similară, crezând de cuviință să relateze cele văzute într-o carte. Rezultatul acestei expediții s-a materializat în volumul de față, segmentat în nouă capitole care cuprind și observații politice și istorice asupra somalezilor, anexe științifice, conferința **O călătorie în țara somalilor** (1896) și un fragment din cartea lui Nicolae D. Ghika – Comănești. Volumul mai conține multe fotografii efectuate în timpul expediției și o hartă a traseului străbătut. Înainte de efectuarea călătoriei în Somalia, DG-C s-a deplasat la Viena și a discutat cu Ernst Hoyos, a mers la Londra unde și-a procurat echipamentul, armele, muniția necesare expediției. A obținut viza autorităților engleze de a călători în zona respectivă. Cunoscută ca fiind țara aromatelor, Somalia, era puțin străbătută până în 1874 din cauza sălbăticiilor și fanatismului indigenilor (p. 22), care prădau corăbiile eșuate și ucideau pe călătorii europeni răătăciți. Totuși, în pofida vicisitudinilor, această parte a Africii a fost vizitată de mulți exploratori. Printre înaintași este menționat Prințul Eugenio Ruspoli (fiul Cocuței Conachi, născut la 24 decembrie 1866 la Tecuci, p. 232), ucis de un elefant rănit: *Țara somalilor fiind dar absolut lipsită de toate cele necesare pentru confortul și pentru cel mai elementar bun trai la care eram deprinși, aș fi compromis starea noastră sanitară dacă nu m-aș fi aplicat a alege bine și fără eroare materialul absolut necesar, suprimând tot ce ar fi fost o povară inutilă* (p. 28). Toate pregătirile fiind încheiate, au părăsit Trieste pe 3 octombrie 1895, străbat Mediterana, trec prin Port Said, Marea Roșie (*are reputația de a fi punctul cel mai cald din lume*, p. 41). La Aden constată cât de prețioasă este apa de băut. În fine, ajungând în Somalia, face observații asupra locuitorilor (*În țara lor domnește principiul <<fiecare pentru sine și Dumnezeu pentru toți>>*, pp.54,55), religiei, locuințelor, hranei somalezilor precum și faptul că femeile se ocupau cu cele mai multe și mai grele munci din gospă-

dărie, având, totuși, deseori cuvântul decisiv. Somalezii au mare respect și teamă pentru oamenii albi. Punerea caravanei în mișcare, marșurile zilnice sub un soare torid – *iată viața agitată și obositoare care am dus-o zilnic în tot timpul expediției și ar putea fi taxată de monotună, dacă fiecare zi nu ne-ar fi prezentat aventuri noi de tot felul, vânaturi necunoscute și o schimbare continuă de peisagiuri, al căror aspect devenea mai extraordinar prin faptul că, de multe ori, pe o foarte mare întindere, în curs de săptămâni de călătorie, le-am găsit absolut pustii și locuite numai de fiare sălbătice* (p. 78) -, rarele așezări umane, traversarea de ape, permanenta primejdie de a se întâlni cu hiene, șacali, lei, pantere, rinoceri, elefanți, care adesea cad sub plumbii sloboziți din carabinele lor, sporesc atractivitatea unei lecturi plăcute și instructive. În drumul lor, întâlnind vârfuri muntoase, le-au dat numele *Regelui Carol* și al *Reginei Elisabeta*, un râu este numit *râul Prinț Ferdinand* o grotă este denumită *Principesa Maria*, iar pe fluviul Shabelle, un vad este denumit de profesorul Paulitschke *vadul Ghika* (p. 171). Traversară Anul Nou 1896 în acele ținuturi aride gândindu-se cu nostalgie la familia rămasă în țară, probabil, la gura sobei, meditănd totodată, la un imn indian din Rig-Veda (p. 178). După aproximativ patru luni, expediția celor doi Ghika-Comănești se încheie cu succes.

În sfârșit, o a treia carte de călătorie în Africa aparține Anei Hogaș și lui Ionuț Florea, doi tineri arhitecți, care pentru un timp au renunțat la profesie, pentru a-și îndeplini dorința de a face ocolul Africii, expediție care a durat 14 luni (iunie 2011-august 2012), în urma căreia au scris cartea de față.*** Dintr-o sumară notiță aflăm că cei doi au plecat în 2013 spre Mongolia, refăcând, în bună parte, *Drumul Mătășii*, itinerar parcurs și de Sabina Fati: *Nomadismul asta care ne-a dat un sentiment profund de libertate ne-a venit ca o mânășă. Eu cred că dorul de sălbăticie îl aveam amândoi în sânge* (p. 349). Plecarea în Africa mai este justificată la paginile 380 – 381. Itinerariul african cuprinde trecerea prin mai multe țări africane, începând cu Maroc și sfârșind cu Egipt, prin Zambia și Africa de Sud trec de câte două ori. De la bun început, mărturisim că lectura este o continuă delectare. Sunt surprinse așezări umane, monumente, oameni, obiceiuri, se fac descrieri de natură, se observă animale specifice Africii,

sunt oferite cuvinte, expresii din diferite graiuri locale, sunt date informații despre istoria țărilor respective, se face față unor situații dificile provocate de relief, de autoritățile unor țări străbătute, fac malaria, întâlnesc români stabiliți în diferite țări africane (Mauritania, Africa de Sud), străbat Sahara, în fine, reușesc să învingă toate obstacolele și să încheie acest itinerar insolit în bune condițiuni. Sunt ispitii să lucreze în Nigeria sau în Africa de Sud, dar formalitățile de angajare sunt complicate, încât renunțaseră. Peste tot, constatară ospitalitatea africanilor, excepție Egipt, unde oamenii sunt ahtiați de afaceri, bani, deși un proverb african aflat în Mozambic de la Antonio spune: *Unii oameni sunt atât de săraci, că nu au decât bani* (p. 324). Volumul conține un număr impresionant de fotografii. Așadar, con-

tactul cu Africa este șocant: *Primele două săptămâni sunt pe cât de frustrante, pe atât de epuizante* (p. 23). Curând, constatară că în pofida dificultăților, *Conforului de acasă nu-i ducem dorul* (p. 47). Primul contact cu Nigeria este halucinant: *Nigeria e mai fierbinte decât iadul... Țara asta are și cea mai urâtă faimă* (pp. 108-109). Mare diversitate etnică și lingvistică, capitala Lagos va deveni în 2020 al treilea oraș ca mărime (24 de milioane de locuitori) *un fel de New York al Africii, iar nigerienii, deși în afara granițelor sunt considerați niște escroci fără scrupule, nigerienii sunt la ei acasă docili și răbdători...* (p.112). Oamenii din ghetoul Makako, în majoritate pescari, *trăiesc pe apă, pe platforme sau în colibe înjghebate pe piloni, rareori cu mai mult de o încăpere* (p, 114), la fel ca în Borneo (v. Robert D. Kaplan). Însă, *Orașul ăsta nebun ne-a intrat pe sub piele și nu ne simțim deloc pregătiți să îl părăsim* (p. 115), dar după 30 de zile de ședere privesc în urmă *cu ochii arși de lacrimi*. Își continuă drumul prin Gabon (*o insulă de prosperitate și pace într-o parte volatilă de Africa*, p. 153), iar Libreville este *cocheta capitală gaboneză*. În Congo constatară că, *Ne afundăm într-o altă Africa, unde resursele naturale fantastice coexistă cu sărăcia endemică. Presimt că ne pasc tot felul de probleme* (p. 174). Ultima zi a anului 2011 o petrec în Congo într-un loc *magnific: un luminiș cu luna încadrată de palmieri și ecoul vag al petrecerii dintr-un sat învecinat...* (p. 187). Treptat au constatat: *Uităm că lupta cea mai grea o avem de dus nu cu forțele imuabile ale naturii, ci cu propriile limite ori slăbiciuni – oboseala, foamea, teama de necunoscut* (p. 195). Greutățile le-au oțelit voința de a continua și de a ajunge la capăt. În Zambia se opresc lângă cascada Victoria decoperită în 1855 de către David Livingstone. În Namibia vizitară Parcul Național, ajung *în ținutul Damara, una dintre regiunile cele mai ostile vieții* (p. 234). În drum spre Africa de Sud se întâlnesc cu Reiner, sud-african din Cape Town. În Cape Town locuiesc la Iulia, o ieșeancă stabilită în Africa de Sud (*America Africii*). Sunt tentați să rămână un timp aici să lucreze. Vizitară Port Elisabeth, iar la Durban sunt invitați la masă de doi români, Martin și Camelia din Petroșani, stabiliți în Africa de Sud de mai bine de două decenii. Trec prin Iohanesburg, apoi, spre Lesotho (*ținutul oamenilor care vorbesc sesotho*) renumit prin ariditatea solului și sărăcia oamenilor. Revin în Africa de Sud, trec prin Iohanesburg (*Cândva era locul cu cea mai ridicată rată a criminalității de pe glob, însă realitatea e alta: vile de bun-gust, drumuri corect asfaltate și ceva spații verzi alcătuiesc un context urban la care aspiră destule capitale africane, ca să nu mai vorbim de unele orașe de pe la noi*, p. 276), ajung în Botswana, survolează Delta Okavango (*unul dintre cele mai fabuloase locuri din lume*, p. 288). Copleșiți de peisaj, de insolitul locurilor străbătute mărturisesc: *Adevărul e că asta e Africa pe care o iubesc. Intimidantă, frustă, sălbatică. Departe de orașe și de infrastructura lor de beton mușcând violent din natură, mă simt din nou un grăunte ușor de strivit de stihii. Nu aș da încă libertatea asta pentru ceva atât de efemer ca un pat* (p. 290). Trec prin Mozambic, fostă colonie por-

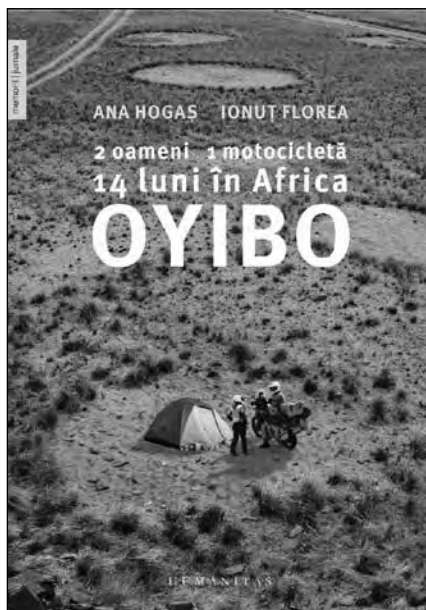
tugheză celebră prin Eusebio, marea glorie a fotbalului la Benfica Lisabona. Tanzania (aici se află munții Kilimajaro imortalizați de Hemingway într-o celebră operă), apoi, Zanzibarul (unde sunt ispițiți de a rămâne măcar o jumătate de an), îi încântă: un adevărat paradis tropical unde e vară tot timpul. În fine, Kenya este renumită ca fiind patria strămoșilor președintelui Barack Obama și aici se găsește Parcul Național Tsavo, Nairobi (*uimitor de moderna capitală a Kenyei... și Ionuț îmi spune că orașul i se pare o versiune mai spălată și mai disciplinată a Lagosului*, p. 348). Așezat la altitudine, Nairobi era cunoscut de locuitorii maa-sai ca Enkare Nairobi (*apă înghețată*). Are o climă aspră, încât au părăsit Nairobi fără regrete. În Ethiopia (Abisinia), constatară că nu se aseamănă cu nici o altă țară din Africa, iar Addis Abeba este *primul oraș african care nu ne impresionează cu nimic* (p. 360). La Lalibela se găsesc 11 biserici ortodoxe ridicate în Evul Mediu. În Sudan, rămân de-a dreptul impresionați: *Nu am întâlnit în toate călătoriile noastre oameni mai generoși și spirite mai deschise, sinceritate mai caldă și zâmbete mai dulci. Ne-au luat pe sus direct de la frontieră, unde a trebuit să așteptăm o oră încheiată cu actele pentru Yamaha, pentru că vameșii erau ocupați cu siesta și cu o rigăciune* (p. 375). Dacă mâncarea togoleză e *senzațională* (p. 96), aceea sudaneză e *fabuloasă* (p. 375). Peste tot în Sudan sunt invitați la masă sau li se oferă ceva de gustat. Temperatura nu scade sub 50 grade Celsius. Egiptul, ultima țară africană cu un trecut și o civilizație care uimesc și astăzi, este prea ahtiat să devalizeze numărul mare de turiști aflați în trecere. Iar *Cairo e surprinzător și cosmopolit, un Paris arab. În centru mățaraia de autostrăzi închide un nucleu cu arhitectură franceză de secol XIX. Clădirile care străjuiesc marile bulevarde sunt din loc în loc întrerupte de implanturi staliniste și când te aștepti mai puțin dai peste ganguri înguste unde inteligența urbei savurează un ceai, o narghilea și un ziar bun. Dar palatele și moscheile și-au păstrat gloria medievală* (p. 398). Ieșirea din Egipt e complicată din cauza birocrăției și a latorii cu care se comportau vameșii. Epilogul este edificator: Deși sunt mai bătrâni își pun întrebarea dacă sunt și mai înțelepți? Oricum, o anume experiență de viață au câștigat în rezolvarea unor situații neprevăzute, în contactul cu oamenii și cu o natură, de multe ori ostilă. Evident, o carte captivantă ce impune în

atenția noastră doi tineri autori despre care se va mai vorbi. În extremis, semnalăm și cartea medicului român Nicolae C. Dimache **O privire dincolo de orizont. Jurnal de călătorie în jurul lumii**, Edituria Vremea, 2009.

* MIHAI TICAN RUMANO, **Subsoarele Africii răsăritene**. Prefață de Mircea Anghelescu, Polirom, 2015.

** DIMITRIE GHICA – COMĂNEȘTI, **O expediție română în Africa**. Prefață de Mircea Anghelescu, Polirom, 2016.

*** ANA HOGAȘ, IONUȚ FLOREA, **OYIBO 2 oameni 1 motocicletă 14 luni în Africa cu fotografiile autorilor**, Humanitas, 2015.

Valentin COȘEREANU

Bucovina în opera eminesciană

Motto:

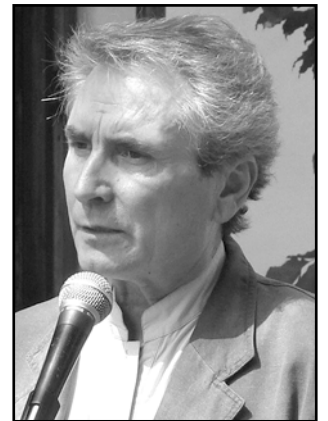
„Bucovina are în Eminescu [...] cel mai consecvent și strălucit apărător al identității sale naționale“
D. Vatamaniuc

Exceptând Ipoteștii, nici un alt spațiu geografic nu a fost cântat în versuri ori „disecat“ în publicistică, așa cum a procedat cu Bucovina, care l-a format pe tânărul Eminescu.

Știința psihologiei moderne cade de acord atunci când este vorba de o regulă imuabilă a naturii umane: ceea ce se imprimă în copilărie și parte din adolescența unui om rămân în memoria afectivă a acestuia pentru tot restul vieții sale, indiferent dacă este vorba despre natură, educație, prietenii, învățătură, sentimente etc. Capacitatea omului de a uita multe din ceea ce i s-a întâmplat de-a lungul unei vieți întregi, dar de a reține tot ceea ce i-a rămas din această perioadă virgină a parcursului vieții l-a făcut pe Brâncuși să mediteze la aceasta, concluzionând că atunci „când nu mai suntem copii am murit de mult“. Evident, Brâncuși făcea referire în special la creativitatea individului.

Așadar, când în 1875, Eminescu, stabilit la Iași, trece clandestin broșura „Răpirea Bucovinei după documente autentice“, furișând-o într-un cufăr, deasupra căreia pusese alte cărți, înșelând vigilența grănicerilor, acesta nu era doar un gest de frondă oarecare, ci unul intim – pe de o parte –, responsabil – pe de altă parte –, căci samavolnicia raptului Bucovinei de la Moldova trebuia scoasă la iveală cu orice preț, cu atât mai mult cu cât broșura se baza pe documente autentice. Poetul și-a asumat acest risc, solidarizându-se cu frații bucovineni, în deplin acord cu sentimentul întregii nații, căci raptul ticluit cu mult meșteșug și în amănunt de Curtea Aulică a Vienei în complicitate cu Înalta Poarta otomană a reprezentat în 1775 un gest nemaipomenit în istorie și cu atât mai odios.

Bucovina reprezenta pentru Eminescu locul în care și-a format natura sa intelectuală, lucru pe care nu-l va uita niciodată; Ipoteștii țineau de senzația fericirii adamice, iar Cernăuții și Bucovina, de cea a formării opiniilor, în

majoritate călăuzite de profesorul Aron Pumnul și de urmașul său la catedră, Ion G. Sbiera. Prin urmare, dacă Ipoteștii reprezintă creuzetul adânc al creativității poetice, Bucovina este întrupată organic în publicistica eminesciană. Cătreierând la pas spațiul bucovinean, Eminescu nu l-a traversat ca pe o apă care-i stătea în cale pentru a-și urma drumul, ci și-a însușit acest spațiu ca pe un dat al lui, în care a crescut și s-a format: „N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,/ Geniu-ți romantic, munții în lumină,/ Văile în flori...// Astfel totdeauna, când gândesc la tine,/ Sufletul mi-apasă nouri de suspine,/ Bucovina mea!” (Eminescu, 1939, p.9-10).

Poetul nu și-a uitat niciodată originile sale bucovinene și oricât ar fi fost în dezacord cu opiniile tatălui său, de data aceasta ele coincideau; sorginea bucovineană a familiei își dădea prin Eminescu obolul patriei locale aflată sub stăpânirea bocancului austriac. Lucrul acesta îl durea, așa cum îl durea orice nedreptate făcută patriei și poporului din care s-a întrupat și pe care l-a iubit cu disperare și patimă neascunse. Oricine și orice s-ar fi întors împotriva voinței acestui popor era stigmatizat de condeiul gazetarului, și n-avea odihnă până când, sub o formă sau alta, nu scotea nedreptatea făcută din underground-ul vieții politice românești, pentru a o ridica în văzul luminii neamului și pe cât posibil a Europei timpului său, pentru a fi combătută.

Suferind din această cauză, Eminescu și-a petrecut anii cei mai rodnici în lupta aceasta, iar mare parte din efortul său a fost destinat Bucovinei. Prin urmare, când D. Vatamaniuc susține că „Bucovina este provincia românească prezentă deopotrivă în biografia lui Eminescu – prin ascendenții săi și timpul petrecut de el aici – și în scrisul său, de la primele versuri din anii școlărității cernăuțene și până la ultimele articole din perioada gazetăriei bucureștene” (Vatamaniuc, 2006, p.77) – acesta susține un adevăr de necontestat, iar când Eminescu spune: „eu sunt născut în Bucovina, tată-meu e bucovinean (Eminescu, 1985b, p.381), el își asumă natura formării sale, motivând *multum in parvo* întreaga sa atitudine asupra românismului în provincia anexată. Mai mult, poetul, răspunzând atacurilor unui N. Xenopol, își plasa aici obârșiile, considerându-și rudele dinspre tată drept oameni «din Țara de Sus a Moldovei, cari fără îndoială se pot urmări până-în timpul lui Alexandru cel Bun» (Roșu, 1989, p.61).

Așa cum reiese din documente, Eminoviceștii vin din Banatul sârbesc, trec prin Transilvania (Rășinari) și se stabilesc în Bucovina „încă din secolul al XVIII-lea, ca urmare a obligațiilor iobăgești, persecuțiilor religioase și angaralelor militare” (Vatamaniuc, 2006, p.77). Matei, fratele longeviv al poetului – credibil de altfel, căci era din familie și nu avea nici un interes să-și ascundă originile (cel puțin originile apropiate, de care avea cunoștință) –, susține și el că strămoșii dinspre tată sunt bucovineni la origini (Pop, 1962, p.257), iar Victor, fiul acestuia, spune că strămoșii Eminoviceștilor erau „moldoveni neaoși din Bucovina lui Ștefan Vodă” (Pop, 1987, p.15).

Vasile Gherasim, cel care consfințește originea bucovineană a familiei poetului afirmă în consemnările sale făcute pe baza documentelor de arhivă, că primii Eminovicești sunt găsiți în „mitricile parohiale din satul Călineștii lui Căparencu, precum și conscripțiile, condicile și tabelarnicile localității, începând cu anul 1736” (Gherasim, 1922, p.834–845), (Gherasim, 1923, p.185-188). Cât depre originea

îndepărtată a acestei familii, ea constituie subiect aparte și nu este parte a tratării de față.

Așadar, Eminescu are primul contact cu Bucovina – cea care avea să-i devină osatura incipientă a formării sale intelectuale – în octombrie 1858, când la dorința expresă a căminarului, care nu și-a uitat nici o clipă originea sa bucovineană și pe care o va impune și în acest fel copiilor, va fi dus la Cernăuți, alături de frații lui mai mari, la Școala primară ortodoxă orientală, *National Hauptschule*, unde îl va avea director pe Vasile Ilasievici, iar ca învățător pe Ioan Litviniuc, pedagog cu experiență și autor de manuale școlare. Aici termină poetul clasele a III-a și a IV-a, după ce făcuse în particular, la Ipotești (se pare), primele două.

O instictivă și structurală aversiune pentru încătușare i se descifrează în atitudine încă de pe acum. Dorul lui de a se mișca liber, de a face numai ce-i sta în adâncul inimii, nu ce-i dictează alții, lipsa de răbdare, de care pomenește prietenul și colegul său bucovinean, Ștefanelli, îl fac să nu-l intereseze toate materiile predate la școală, dar să exceleze la cele care-i plac și-l atrag în mod deosebit.

Din luna septembrie 1860 Eminescu va fi elev la *Ober-Gymnasium*. Directorul liceului, Ștefan Wolf, era „exemplul tipic al funcționarului austriac” (Vatamaniuc, 1996, p.7). Între profesorii de liceu se vor remarca doar Victor Blanchin, de limba franceză, Rudolf Neubauer, de istorie, Aron Pumnul și Ion G. Sbiera – literatură. Restul profesorilor erau pripășiți ai Vienei, fără valoare deosebită, dar pedanți, înfumurați și cazoni în atitudine, ceea ce nu-i plăcea deloc poetului. De aici i se trag și problemele școlare în care era obligat să evolueze.

În ianuarie 1866, poetul este tot la Cernăuți, în gazdă la veneratul său profesor Aron Pumnul, îngrijindu-i totodată și biblioteca. Acum și aici, Eminescu asistă la moartea acestuia, îndrumătorul lui spiritual, căruia îi închină elegia „La mormântul lui Aron Pumnul”, pe care o va publica în semn de ultim omagiu în broșura „Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziști la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul răpusat într-a 12/24 ianuarie 1866”, broșură scoasă la inițiativa profesorului I. G. Sbiera.

Moartea profesorului i-a pricinuit o mare suferință, iar odată cu aceasta se va sfârși o legătură profundă. Și cum jumătățile de măsură nu i-au plăcut niciodată, Eminescu pleacă la Ipotești, iar reacția la nefericitul eveniment o aflăm de la Aglaia, sora poetului, relatată într-o scrisoare: „gimnaziul superior nu l-au terminat [...] din disperare că murise Pumnul. Îmi aduc aminte că după înmormântarea lui [...] și-au depus cărțile sub un scaun în grădina publică, și-au plecat spre casa părintească. Întrebat de părinți de ce au fugit de la școală, el, plângând răspunde: «Mai mult n-am ce face în Cernăuți – Pumnul nu mai este – au murit» (Scrisoarea Aglaei Eminovici, 1889).

Referitor la această legătură despre care s-a vorbit mai mult din inerție decât în baza unor cercetări și documente, trebuie spus că relația dintre elevul și profesorul său era mai degrabă una „de natura comunicării spirituale și nu una strict pedagogică” (Vatamaniuc, 1986, p.167-176), iar D. Vatamaniuc demonstrează cu date că „profesorul este în concediu de boală în toți acești ani și îl suplinesc la curs Mihail Călinescu și I. G. Sbiera, succesorul lui Aron Pumnul la Catedră” (Vatamaniuc, 2006, p.78), altfel, canoanele școlii ar mai fi rutinat (și, poate, tocit) o relație care s-a manifestat

liber, fără constrângerile unei școli de rigoare nemțească, așa cum erau toate școlile vremii.

Ce a însemnat Aron Pumnul pentru Eminescu și pentru generația sa o va reliefa Constantin Loghin în studiul legat de Aron Pumnul și Mihai Eminescu: „cu toate greutățile de circulație dintre Bucovina și celelalte provincii românești, Aron Pumnul cunoștea pe toți scriitorii de seamă ai timpului [...], le-a pătruns valoarea literară, așa că un cititor atent al acestor lepturare, adevărate antologii ale scrisului românesc de până atunci, își putea face o imagine clară asupra literaturii noastre de până la 1860” (Ștefanelli ș.a., 1943, p.541).

Ce a însemnat „Lepturariul...” pentru scriitura lui Eminescu? Este de ajuns să parcurgem *Epigonii* pentru a realiza cum a fructificat poetul valoroasa antologie a profesorului său, căci de acolo îi știa în primul rând pe scriitorii zilelor de aur a scripturelor române: Cichindeal, „gură de aur”, Mumulean, „glas cu durere”, Prale, „firea cea întoarsă”, Daniil, „cel trist și mic”, Văcărescu, „cântând dulce a iubirii primăvară”, Cantemir, „croind la planuri din cuțite și pahară”, Beldiman, „vestind în stihuri de războiul inimic”, Sihleanu, „liră de argint”, Pann, „finul pepei, cel isteț ca un proverb”, Eliad, Bolliac, Cârlova, Alexandrescu, Bolintineanu, Mureșan, Negruzzi și Alecsandri. Sigur că pe cei mai noi îi citise din operele apărute în timpul vieții, căci poetul mărturisește ceva mai târziu că îi era cunoscută întreaga literatură română de la primele scrieri până în timpul lui.

În iunie 1866 poetul este încă în capitala Bucovinei, după care, însoțit și de alți colegi va pleca la Blaj, vatra românismului transilvan, de unde venise Pumnul. Era important să meargă acolo și să salute „Romă mică”, poate și cu gândul la Aron Pumnul. Cel mai probabil va face drumul acesta prin Storojineț, Vicov, Solca, Cacica, apoi prin Valea Moldovei, drum construit de austrieci între 1786–1809. După Valea Moldovei, acest drum se unea cu un altul făcut mai târziu (1814), drum care trecea prin Poiana Stampei, Valea Cosminului, Siret, Suceava, Gura Humorului, Valea Putnei, Iacobeni, Vatra Dornei, și peste Măgura, spre Transilvania. La fel se vor fi comportat și înaintașii săi, atunci când au fugit de prigoana grofilor (Făgăraș, Cisnădie, Rășinari, Feldioara) înspre pământul primitiv al Țării de Sus a Moldovei.

Spre sfârșitul anului 1866, poetul este din nou la Cernăuți, îngrijind, în amintirea lui Pumnul, biblioteca gimnaziștilor. Dar evenimentele care zguduie și animă viața Bucovinei aceluși timp sunt fără îndoială reprezentațiile teatrale românești, pentru care Eminescu va părăsi școala, urmând trupa Ștefaniei Tardini prin toate provinciile românești, ocazie cu care va cunoaște îndeaproape limba, tradițiile, obiceiurile cele mai autentice ale poporului din care făcea parte, notându-și în carnețelul său expresii, folclor, vorbe de duh, fapte repovestite etc. Au fost anii despre care s-a vorbit în debutul acestui capitol, iar senzațiile acestora nu se vor șterge niciodată din memoria afectivă a poetului.

Eminescu nu va pierde legătura cu Bucovina și Cernăuții niciodată; o avea acolo pe Aglaia, măritată cu profesorul Ioan Drogli, „cunoscut în cercurile bucovinene prin activitatea sa de conferențiar și colaborator la diferite publicații” (Vatamaniuc, 1996, p.9). Mai mult, acesta va avea un punct comun cu cel al cumnatului său, deoarece și cumnatul avea să fie inspector școlar districtual peste județele Câmpulung și Suceava. Poetul își va vizita sora de câteva ori, cu diferite

ocazii, ultima oară în 1885, când era în drum spre Liman, lângă Odessa, unde urma să facă un tratament cu băi de nămol.

Atunci poetul, improvizând o cușcă de sufleur dintr-o masă și niște scaune, îi va urmări și le va sufla textul piesei „Florin și Florica” de Alecsandri, copiilor Aglaei, piesă jucată în casa acesteia, după obiceiul timpului. Va ține legătura și îi va vizita cu diferite ocazii pe mulți din prietenii școlărității cernăuțene, mai apoi colegi la Viena, așa încât, în afara diverselor lui surse de informații, cunoștea bine ceea ce se întâmpla în regiune, căci informațiile proveneau de la rude și prieteni, surse autentice și credibile: Teodor Ștefanelli, Frații Ion și Vasile Bumbac, Ioan Cocinschi, Pamfil Dan, Vasile Burlă, Epaminonda Bucevski, Chibici Revneanu, frații Samuil și Dimitrie Arcadie Isopescu, Vasile Grigoroviță, Ștefan Ștefureac, Vasile Muraru.

Așa cum se întâmplă îndeobște, soarta îl va aduce pe Eminescu din nou în Bucovina, odată cu alegerea sa ca secretar al Comitetului de organizare al serbării de la Putna. Amânată cu un an din cauza războiului franco-prusac, serbarea avea să fie și ocazia unică a Congresului studențesc al românilor de pretutindeni (1871), la propunerea și insistențele poetului. Se fixează, astfel, „ca orientare pentru generația lui Eminescu lupta pentru unitatea culturală, care conduce, o jumătate de secol mai târziu, și la unitatea politică a poporului român” (Vatamaniuc, 1996, p.8).

De data aceasta nimeni nu i-a impus lui Eminescu, student la Viena, să se întoarcă în Bucovina: nici părinții, nici studiile, nici rudele apropiate, nici prietenii. Deasupra tuturor acestor cauze stăteau altele, cu mult mai nobile și infinite mai importante în favoarea nației decât primele: sărbătorirea a 400 de ani de la sfințirea mănăstirii Putna și prin aceasta proslăvirea unui erou al neamului ridicat la importanța lui europeană.

Așa cum s-a reliefat într-un capitol anterior, Serbarea de la Putna a constituit un eveniment cu totul incomod la granița imperiului austro-ungar și a fost întâiul semn concret și manifest de unire al tuturor românilor, ceea ce, pentru bucovinenii însemna mai mult decât orice altceva. Într-un cuvânt, trebuia, în sfârșit, să se pună punct bocancului austriac în Bucovina și să se arate că „românii din imperiu nu capitulasera în fața stăpânirii dualiste” (Vatamaniuc, 1968, p.103). Așa cum era de așteptat, „Apelul” și „Proiectul de program” întocmite de studenți au găsit un real răsădit în toate țările române. Se accentua și aici, cum era firesc, „nivelearea Carpaților politici [...]”; formarea unui lanț indisolubil între toate țările române” (Românu, 1970).

Deși inițiatorul acestui eveniment a fost Iraclie Porumbescu, Eminescu preia ideea și se dedică acesteia, așa cum avea să facă în tot restul vieții sale, atunci când intuia cauza unui ideal patriotic dedicat, căci „n-avea nici o aspirațiune pentru sine ci numai pentru nația și societatea din care făcea parte, fiind prin aceasta mai mult un exponent decât un individ” (Călinescu, 1932, p.458-459).

Cum însă, de la 1736 până la 1850 când se naște poetul, originile familiei se împart în două – una mai veche, care viețuiește în Bucovina, alta mai nouă, care se ramifică din prima și care se stabilește prin Gheorghie, tatăl, în Moldova de dincoace de „Cordun” –, Eminescu a fost motivat substanțial de soarta acestui ținut, pe care-l cataloghează drept partea cea mai frumoasă și mai bogată a Țării de Sus, luând

atitudine de câte ori are ocazia, dar mai ales de câte ori o impunea situația.

Așa cum era firesc, Bucovina apare mai întâi în creația literară eminesciană și se referă cu precădere la epoca de aur a începuturilor și a domniei lui Dragoș-Vodă, refăcând în stilu-i caracteristic atmosfera cetății de scaun a domnilor Moldovei, „cu determinări în spațiu, cum nu mai întâlnim nicăieri în lirica eminesciană” (Vatamaniuc, 2006, p.128). Atmosfera este surprinsă concentric, de la exterior înspre interior, întocmai ca în scenografia unei reprezentări teatrale, descriind mai întâi zidurile de piatră ale cetății, ziduri atât de groase încât pe ele, caii puteau juca „când încolo, când înapoi”.

Urmează al doilea cerc al descrierii, acela al măreției cetății sucevene, deasupra unui peisaj moldav ancestral: „Pe deasupra de cetate,/ De biserici și palate/ Stă domneasca cetățuie/ Ce cu crestele-i se suie/ Repezite înspre nori/ Peste codri sunători,/ Cu a ei ziduri, cu-a ei bolți/ Și cu turnuri pe la colți/ Ziduri grele și cu creste/ Cum au fost și nu mai este” (Eminescu, 1963, p.107). Cercul interiorului, dar și miezul descrierii, îl reprezintă o înviere a atmosferei fostului palat domnesc, în care domnește impunător o sobrietate romantică, accentuată de misterul luminii făclilor de smoală, înfipite în „pereții de piatră goală”.

Toate celelalte obiecte care atârnă pe pereți, nu sunt altceva decât simboluri particulare și unice a faimei Moldovei medievale și care sugerează o epocă de glorie reînviată cu atâta patos istoric, încât aceasta devine vie și credibilă: „Paveze, mănuși leite,/ Casce mândre, poleite,/ Și pieptare, obrăzare, /Și arcuri de vânătoare” (Eminescu, 1963, p.108). Atmosfera este încununată de imaginea perpectivală a vechiului tron, simbolul măreției domnești: „Iar în fundul salei drepte/ Se-nalță pe șapte trepte/ Tronul domnului creștin,/ Coperit de-un baldachin” (Eminescu, 1963, p.108). Pentru a face și mai credibilă atmosfera, Domnul, în jețul auriu stă, tronând deasupra tuturor: „Șade Dragoș brumăriu,/ Barba albă până-n brâu,/ Cu ochi negri viforoși” (Eminescu, 1963, p.108).

E greu de spus astăzi câte poezii a mai scris poetul, elev la Cernăuți, motivat, poate, chiar de spațiul bucovinean, pentru că în perioada imediat următoare el obișnuia să-și distrugă creațiile de care era nemulțumit, dar este cert că debutul său în lumea literară a fost cauzat de moartea profesorului Aron Pumnul. Moartea profesorului se întâmpla în 24 ianuarie 1866, iar odată cu această elegie, soarta poetului însuși va intra pe un făgaș, de pe care nimeni nu-l va mai putea întoarce – acela al creativității literare.

Îl iubea pe mentorul său tocmai pentru că profesorul „a încetat de mult de a fi numai o persoană simplă [...] el e personificarea unui principiu, sufletul [...] care a dat consistența și conștiința națională maselor și a făcut din ele o națiune” (Eminescu, 1980, p.82). Se remarcă în elegie faptul că accentul nu cade pe lamentația morții unui profesor, oricât de iubit ar fi, și nici pe lacrimile învățăceilor lui, cum se obișnuia în epocă. Eminescu, transformat în bardul Bucovinei, știe să-l ridice pe acesta la rangul cuvenit al unui erou, geniu național, în care nu liceul, ci „frumoasa Bucovina” se-mbracă-n doliu, întristată: „Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,/ Te plânge-n tânguire și locul tău natal” (Eminescu, 1939, p.1).

Pe de altă parte ar fi nedrept ca profesorul I.G. Sbiera, profesorul de drept al poetului la Liceul din Cernăuți („Czernewitzer k. k. Ober-Gymnasium”), să fie scos din ecuație în relația sa cu tânărul școlar. După concediul lui Aron Pumnul, care-și pregătea „Lepturariul...” pentru a fi tipărit, îl va înlocui la catedră Mihail Călinescu (botezat atunci, conform noilor prerogative impuse de funcționarii imperiului, drept Mihail Kalinowski), profesor care predă tot după cursurile manuscrise ale lui Pumnul din același „Lepturariu...” În septembrie 1861, după moartea lui Pumnul, autoritățile îl numesc suplinitor, în locul vacant, pe Ion G. Sbiera, iar în 1866 acesta va fi titularizat.

Cunoscut drept un pedagog foarte sever, Sbiera îl va nota pe elev numai cu *vozüglich* (eminent) sau chiar „sehr lobenswerth” (mai mult ca vrednic de laudă) – ceea ce nu era de neglijat. Copilul nu învăța otova cu oricine; trebuia să dibuiască nu numai sufletul, dar să intuiască ascuțiturile naturale ale gândirii pentru a intra în rezonanță cu unul sau altul dintre profesorii săi. Nu e de neglijat nici faptul că biblioteca gimnaziștilor însăși a fost înființată de același Sbiera. În 1858, în catalogul bibliotecii se regăsește faptul că Eminescu era prezent la bibliotecă nu numai cu interes de lectură, dar și cu donații de cărți, făcute împreună cu cele ale fraților săi mai mari.

După 1867, când se întoarce din peregrinările sale prin țară, donează lăcașului, probabil în amintirea profesorului, vreo zece volume. Cât a fost paznicul de far al bibliotecii, Eminescu nemaifiind elevul lui Sbiera, a avut posibilitatea să colaboreze cu acesta, iar profesorul era evident, la curent cu preocupările creatoare ale poetului. Pe același Sbiera îl va întâlni Eminescu și cu ocazia serbării de la Putna.

Și cum profesorul reprezenta Societatea Academică Română – viitoarea Academie Română, al cărei membru era încă din 1867 –, el n-a uitat în cuvântarea sa să aducă un elogiu foștilor săi elevi, atunci studenți la Viena: „uneltiri felurite pentru zădărnici n-au lipsit. Toate însă s-a spulberat în vânt la laudabila statornicie și la neînfrânta solidaritate a studenților universitari, carii luară în samă executarea acestei serbări și căroră, în prima linie, li se cuvine meritul reușitei splendide” (Sbiera, 1899, p.258). Toate acestea nu scad nici meritele lui Pumnul și nici nu-l ridică pe Sbiera mai sus decât s-ar fi cuvenit; unul i-a fost mentor spiritual, de la celălalt a învățat rigorile și disciplina învățaturii, iar de la amândoi, mândria de a fi român, cu tot ceea ce implică aceasta.

Dovada cea mai vie că moartea lui Aron Pumnul n-a fost doar o ocazie accidentală prin care poetul „se asociază bucovinenilor în deplângerea unei pierderi ireparabile” (Vatamaniuc, 2006, p.129) va fi oda „La Bucovina”, în care este evocată patria sa adoptivă, care-i aducea aminte de spațiul împădurit al Ipoțeștilor. Vălul atmosferei trecute îl copleșește, căci amintirile-i rămân vii: „No-i uita vreodată, dulce Bucovină, /Geniu-ți romantic, munții în lumină, /Văile în flori,/ Râuri resăltându printre stânce nante/ Apele lucinde-n dalbe diamante/ Peste câmpii-n zori (Eminescu, 1939, p.9). Încadrând teritoriul în Valhala, Eminescu este în fond, prin atașamentul la Bucovina, o mărturie testamentară” (Vatamaniuc, 2006, p.129):

Nu e de mirare că, publicând-o încă din 1866, la 16 ani, poetul este încă de pe acum îngrijorat de soarta vitregă a acestui capăt de lume, trecut samavolnic la imperiul austro-ungar, încât mai târziu, prin 1883, poetul este de-a

dreptul vehement, scriind „Doina”, dar neuitând Putna bucovineană, unde avea să se țină în 1871 marea sărbătoare a românismului. Invocarea autorității domnitorului este semnificativă în acest sens: „Ștefane Măria Ta/ Tu la Putna nu mai sta,/ Las Arhimandritului/ Toată grija schitului, /[...] Doar s-a-ndura Dumnezeu/ Ca să-ți mântui neamul tău” (Eminescu, 1939, p.183). Cât năduf și-a asumat poetul când termina „Doina” e greu de explicat în cuvinte. Un final referitor la străinii de pretutindeni, care acaparaseră nu numai Basarabia, dar și Bucovina, ne duce cu gândul și la frații români din țara fagilor: „Îndrăgi-i-ar ciorile/ Și spânzurătorile!” (Eminescu, 1939, p.183).

Impresionantele referiri la Bucovina nu se termină însă în lirica poetului, ele continuă în publicistică, în proză și dramaturgie. După ce Dimitrie Petrino va publica o broșură intitulată „Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina” (Cernăuți, 1869), Eminescu va fi însărcinat de colegii săi bucovineni de la Viena să redacteze un contra-răspuns autorului. Studenții erau cu atât mai contrariați de atitudinea lui Petrino, cu cât acesta se întorcea la 180 de grade față de cealaltă atitudine a sa, când, în „Prologul” rostit la concertul dat în folosul „Fundațiunii pumnulene”, îl elogia pe Aron Pumnul ca fiind nu numai un „filolog distins”, dar și un luptător politic cu merite deosebite, „demne de stima și admirația fiecărui român” (Eminescu, 1980, p.515).

Răspunsul lui Eminescu se concretizează în articolul intitulat „O scriere critică” și constituie debutul său publicistic. Un debut strălucitor, prin care se explica fonetismul exagerat al profesorului; o atitudine provizorie până la unificarea ortografiei la nivel național, iar Eminescu știa foarte bine acest lucru, ca om apropiat lui Aron Pumnul. Ceea ce a fost cel puțin cutezător în articolul pomenit era atitudinea acestuia asupra statutului special al Bucovinei sub ocupația dualismului austro-ungar, situație pe care Eminescu nu o bagă sub preș, așa cum se obișnuia în epocă, fie din motive de prudență, fie din lașitate. Situația reală consta în faptul că aulica „Curte din Viena urmărea să obțină trecerea Fondului religios, proprietatea bisericii ortodoxe din Bucovina, din care se întrețineau și școlile populare, în stăpânirea sa” (Eminescu, 1980, p.516), iar ceea ce era și mai grav în ochii tânărului Eminescu era faptul că „unii fruntași politici de aici duceau o politică ce servea interesele stăpânirii austriece” (Eminescu, 1980, p.516).

Cum se derulau „misteriele faptelor ce se țin în Bucovina”? Cauza confesională – spune Eminescu – este pojghița sub care se ascund cu totul alte interese; „ea nu e decât cauza averilor națiunii românești din Bucovina, că națiunea, sub numele de confesiune, e proprietatea de drept a unor averi întinse, că confesiunea e garanția dreptului și numele în care te bați și că, apărând confesiunea, proprietatea de fapt a averilor, aperi averile drepte din moși-strămoși ale națiunii, pe cari domnii politici pe picior mare ar vrea să le vadă secularizate, deși secularizarea, de ar fi posibilă, nu e decât în dreptul guvernului României” (Eminescu, 1980, p.80).

Tonul vehement se menține și atunci când sunt blamate nu numai – *ciunismele* lui Pumnul, dar însuși modul de exprimare al deputaților din Dietă, așa încât, odată cu această atitudine, începe o nouă eră; o eră care va înlătura fanfaronia lingvistică facilă. „Din fericire puțini dintre boierii Bucovinei sunt cuprinși de această amețeală. Boierimea Bucovinei, demnă de toată stima și încrederea, a știut și va ști să fie

totdeauna în fruntea națiunii din a cărei sân puternic s-a ridicat; dar cum că asemenea visuri există e fapt; cumcă ele însă nu se vor realiza niciodată o promitem pe conștiința viguroasă a Dietei Bucovinei, pe a căreia delegați nici ridicolul ce li se aruncă-n față, nici dușmănia guvernului nu-i va opri de-a vorbi deocamdată « poate defectuos », dar totuși « numai » românește, de-a simți însă cu atâta mai bine și etern românește” (Eminescu, 1980, p.80).

Referitor la Fondul religios, guvernatorii militari ai Bucovinei, generalul Spleney mai întâi, apoi generalul Enzenberg, au știut să impună trecerea acestui fond sub jurisdicția Curții Aulice de Război și să-l folosească după bunul plac, acoperind găurile necesare altor priorități, care n-aveau nici în clin, nici în mână cu Bucovina. Întorcându-ne la limbajul folosit, se poate spune că umorul fin și ironia subtilă își au locul lor bine definit în debutul a ceea ce avea să devină, printre altele, marele și vehementul gazetar al românilor.

Eminescu însă, nu se oprește aici. Fărădelegile amintite în legătură cu Fondul religios, dar și altele de naturi diferite, nu vor fi date uitării; gazetarul își propune a „zugrăvi icoana Moldovei, iar șirurile vechi, [...] le vom împospăta în aducere aminte” (Eminescu, 1980, p.429). Și o va face chiar din debutul articolului [„La anul 1774...“], devoalând și incriminând samavolnicia raptului Moldovei de Sus: „fără de lege nepomenită, uneltire mișlească, afacere dintre o muieră desfrânată și între pașii din Bizanț, vânzarea Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, depurarea o durere pentru noi” (Eminescu, 1980, p.429).

Dar ceea ce trebuie pus sub semnul întrebării este faptul că și istoricii de astăzi – fiii educați ai minciunilor de altă dată –, continuă aceeași plăcă de patefon defect, prin care anunță lumii bucuria și binefacerile primite de bucovineni după anexare: „la trei ani după achiziționarea Galiției, s-a produs – din nou pașnic – dobândirea Bucovinei, prin care s-a realizat legătura teritorială dintre Galiția și Transilvania. Austria mediase pacea ruso-turcă de la Küciük-Kainargi, acum Turcia, care nu datora mare lucru acestei medieri, trebuia să facă un sacrificiu teritorial Austriei; această achiziție teritorială s-a obținut, oricum, în baza unui tratat, iar locuitorii Bucovinei nu aveau cu siguranță motive să se plângă de schimbarea apartenenței de stat [!]. Din regiunea foarte rar populată, complet părăginită, administrația austriacă a creat, printr-o muncă susținută de-a lungul câtorva decenii, o țară-model a monarhiei” (Zöllner, 1997a, p.390).

Rea credința se perpetuează și astăzi, și poate că autorului nu i-ar fi stricat o lectură din publicistica eminesciană: „și ce au devenit astăzi obârșia Moldovei? Făgădui-au fost Austria s-o ție în vechile ei legi și obiceiuri, bunurile mănăstirești să le întrebuințeze spre ridicarea poporului, răzășii să rămâie întru ale lor, târgoveții întru ale lor și multe alte lucruri au făgăduit. Și ce au făcut în țară? Mlaștina de scurgere a tuturor elementelor corupte, loc de adunătură a celor ce nu mai puteau trăi în alte părți, Vavilonul babilonice împărății” (Eminescu, 1980, p.430).

În același articol, la lași, Eminescu nu uită să înfiereze asasinatul mișlesc al turcilor împotriva domnitorului moldovean Grigore Ghica Voievod, cel care s-a împotrivit raptului. Eminescu își încheie articolul, neuitând să relateze ceea ce îi mărturisise un călugăr bătrân, la Putna, când într-o noapte a anului asasinatului din 1777, din senin, clopotul mănăstirii a prins să sune singur, candelile s-au stins fără

nici o altă suflare, iar „a doua zi portretul voievodului Moldovei era atât de mohorât și de stins, încât pentru păstrarea memoriei lui un călugăr ce nu știa zugrăvia, au făcut copia ce există și astăzi” (Eminescu, 1980, p.431). Poetul se întrea-bă retoric în final: „apride-se-vor candelile pe mormânt? Lumina-se-va vechiul portret?” (Eminescu, 1980, p.431). Cât privește moartea domnitorului moldovean, Eminescu pilduiește: „căci nu el este de plâns, ci de plâns e țara, care prin moartea lui totuși n-au fost scutită de cea mai aspră trunchiare” (Eminescu, 1980, p.431).

Nici proza lui Eminescu nu lasă să treacă amintirea Bucovinei. În romanul *Geniu pustiu*, autorul pornește în lume pe „drumul cel mare împărătesc”, iar comentariul eminescologului Dumitru Vatamaniuc este semnificativ în acest sens: „Eminescu stabilește pentru eroul din roman un itinerar pe care îl străbate el în prima călătorie de la Cernăuți la Blaj, în 1866. Drumul «mare împărătesc» nu era altul decât cel construit de stăpânirea austriacă, ce pleca de la Cernăuți–Siret–Suceava și mai departe, pe la Vatra Dornei, în Transilvania. Austriecii mai deschiseseră un drum numit «pe sub pădure», care pleca tot de la Cernăuți, trecea pe la Vicov și se unea cu cel «împărătesc» la Gura Humorului” (Vatamaniuc, 2006, p.131).

Numai că mult discutatul drum putea fi făcut și prin altă parte, iar bunul simț, dar și regulile prestabilite de tratatele internaționale în vigoare nu stipulau în nici un chip, ca pentru a deschide o cale de acces printr-o țară străină, trebuie s-o cucerești mai întâi.

În ceea ce privește relația lui Eminescu cu „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” trebuie spus că acesta o urmărea îndeaproape, cum urmărea, de altfel, toate publicațiile românești de pretutindeni. Dovada vie în acest sens este chiar faptul că atunci când încearcă să-și facă ordine în manuscrise, el „dă peste nr. 6-5 din mai-iunie 1867 al foii bucovinene, pe care le păstra, probabil, încă de la apariția sa, în 1867, în «lada» sa cu manuscrise. Recupează cele patru poezii de aici, la care alătură, tot prin decupări, poezii din alte publicații” (Vatamaniuc, 2006, p.123) – spune D. Vatamaniuc.

Meritul acestor poezii, neremarcate îndeajuns până azi de editorii lui Eminescu, de la Ilarie Chendi la Perpessicius este acela că producțiile sunt culese chiar de profesorul Sbiera. Eminescu operează în manuscris tăieturi sau înlocuiri de cuvinte neadecvate, conform laboratorului propriu al creației sale artistice, iar „operația de eliminare a unor versuri relevă o remarcabilă conștiință artistică” (Vatamaniuc, 2006, p.127).

Prozele lui Eminescu sunt și ele adesea străbătute de imaginea Sucevei bucovinene. Astfel, în „Iconostas și fragmentarium” orașul este prezentat realist, învăluit în pânze stranii, misterioase, dând descrierii tente romantice de lumină de lună: „ciudată ca o scrisoare în ieroglife sta ulița judovească a Sucevei în lună. Șiruri de case sărace, peticite, când uniforme ca legile Pentateuchului, când pestriți ca hainele rupte și lucrurile vechi [...] În ferești, bucăți de steclă colorată, lipite cu hârtii” (Eminescu, 1977, p.239).

Întocmai ca la descrierea cetății sucevene din poemul „Dragoș-Vodă cel Bătrân”, Eminescu folosește același procedeu al cercurilor concentrice de descriere dinspre exterior spre interior, așa încât, în interior, personajul „văzu cărți vechi, în dulapuri vechi, sfșșnice de alamă, copii ce dormeau

la pământ, caftane de atlas și caftane sărace” (Eminescu, 1977, p.239). Apoi, ca la filmările în *gros plan*, descrierea iese din nou în afară: „în mijlocul mahalalei adormite, templul sur [...] de jur împrejur proptit de bârne de stejar și, înaintea casei cahalului, un bou jungheat ca spre jertfă. [...] Sur era templul pe dinafară, tăcut înnăuntru, legea pe balustrada din mijloc, hainele albe pe bănci” (Eminescu, 1977, p.239). Cu un simț al realității extrem de dezvoltat, poetul zugrăvește interioare ale unor lăcașuri din Suceava vremii, interioare ce țineau de pătrunderea străinilor, datorită privilegiilor acordate de stăpânirea austriacă pe acest teritoriu.

Nimic nu-i scapă poetului, iar fraze ca acestea sunt atât de pline de conținut, încât ele rămân cu valoare axiomatică în istoria noastră literară: „vezi la noi istorici ce nu cunosc istoria, literați și jurnaliști ce nu știu a scrie, actori ce nu știu a juca, miniștri ce nu știu a governa, financieri ce nu știu a calcula, și de aceea atâtea hârtie măzgălită fără neci un folos, de-aceea atâtea țipete bestiale care împlu atmosfera teatrului, de-aceea atâtea schimbări de ministeriu, de-aceea atâtea falimente. Vei afla mai lesne oameni ce pun la vot existența lui Dumnezeu, decât suflete înamorate în limba și datinele străbunilor lor, decât inimi care să iubească caracteristica cea espresivă a poporului nostru, minți ocupate cu cestiunile de viață ale acestui popor, căruia îi scriem pe spete toate fantasmagoriile falsei noastre civilizațiuni” (Eminescu, 1977, p.179).

„Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului «Valorificarea identităților culturale în procesele globale», cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758// This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758”.

BIBLIOGRAFIE

- Adăscăliței, V., 2004. *Legendele lui Vodă Ștefan*, în vol. *Românitatea de Sus. Repere etnologice*, Prefață de Vasile Schipor, Postfață de Victor Iosif, Editura Septentrion, Rădăuți.
- Adăscăliței, V., Ciubotaru, I.H., 1969. *Folclor din ținutul Rădăuților*, Suceava.
- Andrievicei, S.M., 2004. (Arhiepiscop al Cernăuților, Mitropolit al Bucovinei și Dalmației). *Proprietățile fundamentale ale Bisericii Gr.- Or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava.
- Angelescu, S., 1983. *Poetica legendei*, în vol. *Legende populare românești*, ediție îngrijită de Octav Păun și Silviu Angelescu, Studiu introductiv de Octav Păun, Postfață de Silviu Angelescu, Editura Albatros, București.
- Barițiu, G., 1866. *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. III. Tipografia W. Kraft, Sibiu.
- Balan, T., 1932. *Serbarea de la Putna 1871*, Cernăuți.
- Balan, T., 1944. *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul românilor ardeleni din luna lui februarie 1849*, în *Anuarul Muzeului Bucovinei*, Seria II, Anul I–II, 1943–1944, publicat de Nicolai Grămadă, Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți.
- Balan, T., 1994. *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu.
- Berindei, D., 1997. *Revoluția Română din 1848–1849. Considerații și reflecții*, Fundația Culturală Română, Cluj–Napoca.
- Blaga, L., 1937. *Elogiul satului românesc*, Discurs rostit la 5 iunie 1937 în Ședință solemnă, L. Blaga cu răspunsul D-lui I. Petrovici, București.
- Brănză, I., 2009. *Credințe și practici magice în Bucovina (I)*, în *Analele Bucovinei*, Anul XVI, 1/2009, Editura Academiei Române.

- Brote, E., 1895. *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, Tipografia Voiața națională, București.
- Cantemir, D., 1973. *Descriptio Moldaviae*, Traducere după originalul latin de Gh. Guțu, Introducere de Maria Holban, Comentariu istoric de N. Stoicescu, Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Române.
- Călinescu, G., 1932. *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cultura Națională, București.
- Călinescu, G., 1969. *Opera lui Eminescu*, Editura Pentru Literatură, București.
- Căpreanu, I., 1995. *Bucovina: istorie și cultură românească (1775–1918)*, Prefață de Gh. Buzatu, Editura Moldova.
- Ceașu, M.Ș., 1998. *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774–1815)*, Fundația academică A. D. Xenopol, Iași.
- Costea, E., 1944. Amintiri, Cernăuți.
- Covalciuc, D., 1995. *Legende populare din Bucovina*, Hliboca.
- Cristuș, E., 2000. *Imagini ale dorului în lirica populară din Bucovina* (II). În *Analele Bucovinei*, Anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române.
- Dan, D., 1925. *Rolul preoțimeii bucovinene în menținerea românismului...*, Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți.
- Dumitrescu-Bușulenga, Z., 1963. *Mihai Eminescu*, Colecția Oameni de seamă, Editura Tineretului, București.
- Dumitrescu-Bușulenga, Z., 1992. *Cuvânt înainte*, în Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Editura Gramond.
- Eliade, M., 1994. *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Editura Universitas, Chișinău.
- Eliade, M., 1985. În *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 3. Anul XXXI-II, iulie-septembrie.
- Eminescu, M., 1939. *Opere I, Poezii tipărite în timpul vieții, Introducere, Note și variante, Anexe*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Editura pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Eminescu, M., 1963. *Opere VI, Literatura populară*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 63 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1977. *Opere VII, Proza literară, Sărmanul Dionis, La aniversară, Cezara, geniu pustiu, Celelalte proze postume, Texte indite*, Studiu introductiv de Perpessicius, cu 77 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1980. *Opere IX Publicistică 1870–1877, Albina, Familia, Federațiunea, Convorbiri, literare, Curierul de Iași*, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise și publicații, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989a. *Opere X, Publicistică 1 noiembrie 1877 – 14 februarie 1880, Timpul*, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, cu 16 reproduceri după publicații și manuscrise, Editura Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1989b. *Opere XVI, Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise și documente, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1984. *Opere XI, Publicistică 17 februarie – 31 decembrie 1880, Timpul*, cu 27 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985a. *Opere XII, Publicistică 1 ianuarie – 31 decembrie 1881, Timpul*, cu 28 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1985b. *Opere XIII Publicistică 1882–1883, 1888–1889 Timpul, România liberă, Fântâna Blanduziei*, Cu 64 de reproduceri, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Eminescu, M., 1993. *Opere XV, Fragmentarium. Addenda ediției*, cu reproduceri după manuscrise, documente și presă, Editura Academiei Române, București.
- Eminescu, M., 1999. *Opera politică*, vol. I, Ediție îngrijită de Bucur Popescu și Petru Demetru Popescu, București, Publistar.
- Eminescu, M., 1939. *Poezii tipărite în timpul vieții I*, Introducere, Note și variante, Anexe, Ediție îngrijită de Perpessicius, cu 50 de reproduceri după manuscrise, Editura Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.
- Filipciuc, I., 2001. *Lăcrămișoarele învățăcelor... și Eminescu – între-gite cu facsimila broșurii din 1866 –*, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.
- Friedwagner, M., 1940. *Rumäniche Volkslieder aus der Bukovina. Liebenslieder*, Band I, Würzburg.
- Galaction, G., 1987. *M. Eminescu*, Ediție, cuvânt înainte, note și indice de Gheorghe Cunescu, Colecția Eminesciana – 43, Editura Junimea, Iași.
- Gherman, I., 1993. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, Editura ALL, București.
- Grămadă, N., 1926. *Bucovina de altă dată. Schițe istorice*, Editura Casei Școalelor, București.
- Grămadă, I., 2002. *Cartea sângelui*, Crai nou, Editura Bucovina viitoare, Editura Mușatinii, Suceava.
- Grigorovici, R., 2002. *Modelul Bucovinei*, în *Analele Bucovinei*, anul IX, nr.2, Editura Academiei Române, București.
- Guénon, R., 2008. *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București.
- Hurmuzachi, G., 1865. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*. anul I.
- Hurmuzachi, G., 1866a. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 3/ 1 martie 1886.
- Hurmuzachi, G., 1866b. *Învățămintele istoriei*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 12/ 1 septembrie 1866.
- Hurmuzachi, A., 1866. *Carele e caracterul și tendința învățământului public la noi?*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, Anul IV, nr. 3, din 1 martie.
- Hurmuzachi, G., 1867. În *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina*, An III, nr. 7și 8/1867.
- Iacobescu, M., 1973. *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei, V.
- Iacobescu, M., 1983. *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în *Revista de istorie*, nr. 5/1983, București.
- Iacobescu, M., 2005. Prefață la volumul lui Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava.
- Iorga, N., 1914. *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei Școalelor, București.
- Iorga, N., 1938. *Românismul în trecutul Bucovinei*, București.
- Johnston, W.M., 2000. *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848–1938*, Traducere de Magda Teodorescu, editura Polirom, Iași.
- Kogălniceanu, M., 1976. *Opere II, Scrieri istorice*, Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, Editura Academiei Române, București.
- Loghin, C., 1926. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Loghin, C., 1943. *Aron Pumnul – Mihai Eminescu. I Reabilitarea lui Aron Pumnul*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți.
- Luceac, I., 2000. *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, Timișoara.
- Lupaș, I., 1993. *Istoria unirii românilor*, Editura Scripta, București.
- Moldovanu, G., 2006. *Aron Pumnul – profesor la Cernăuți*, *Rev. Glasul Bucovinei*, Nr. 3/2006, anul XIII (nr. 51).
- Morariu, C., 1998. *Cursul vieții mele. Memorii*, Editura Hurmuzachi, Suceava.
- Murărașu, D., 1932. *Naționalismul lui Eminescu*, Editura Bucovina I. E. Toroușiu, București.
- Mureșianu, A.A., 1935. *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea de la Putna*, Cernăuți.
- Nandriș, I., 2001. *Satul nostru mahala din Bucovina*, Ediție îngrijită și prefațată de Gh. Nandriș, Casa de Presă și Editura Tribuna, Sibiu.
- Neagoe, S., 1992. *Bătălia pentru Bucovina*, Editura Helicon, Timișoara.
- Niculică, A., 2005. *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava.
- Niculică, A., 2009. *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și Mușica (1775–1940)*. Casa editorială Floare Albastră, București.
- Nistor, I., 1916. *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Editura Casa Școalelor, București.

- Nistor, I., 1991. *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoie, Editura Humanitas, București.
- Onciul, D., 1915. *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice Spe-ranța, București.
- Oprea, A., 1983. În căutarea lui Eminescu gazetarul, Editura Minerva, București.
- Oprea, I.N., 2004. *Bucovina în presa vremii, Cernăuți 1811–2004*, Edi-tura Edict, Iași.
- Pahomi, M., 2001. «Jurământul Bucovinei» față de Austria în anul 1777, „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.
- Papuc, L., 1997. *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Safir, Iași.
- Petrino, D., 1869. *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*, Tiparul Bucoviecki și Comp., Cernăuți.
- Pop, A.Z.N., 1962. *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Emi-nescu*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București.
- Pop, A.Z.N., 1978. *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Editura Sport-Turism, București.
- Pop, A.Z.N., 1987. *Caleidoscop eminescian*, Editura Eminescu, București.
- Pumnul, A., 1865. *Privire repede preste doae sute șasezeci și șep-te de'n proprietățile, așa numite moșiile mănăstirești din carele s-a for-mat mărețul Fond religionariu al Bisericii dreptcredincioase a Bucovinei*, Cernăuți.
- Purici, Ș., 2004. *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă*, în *Analele Bucovinei*, anul XI, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Purici, Ș., 2006. *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775-1914)*, în *Analele Bucovinei*, anul XIII, nr. 1, Editura Academiei Ro-mâne, București.
- Roșu, I., 1989. *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu, Originile*, Editura Cartea Românească, București.
- Rusșindilar, P., 1995. *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bu-covinei*, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Eu-ropeană, Editura Glasul Bucovinei, Iași.
- Sava, A., 1929. *Documente putnene*, I, Focșani.
- Sbiera, I.G., 1889. *Aron Pumnul, Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și lite-ratura română la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Editura Societății –Tipografia Arhiepiscopală, Cernăuți.
- Sbiera, I. G., 1890. *Familia Sbiera*. Cernăuți.
- Sbiera, I.G., 1899. *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Tipografia Universitară R. Eckhardt, Cernăuți.
- Schipor, V.I., 2007. *Bucovina istorică, Studii și documente*, Cuvânt îna-inte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Editu-ra Academiei Române, București.
- Schipor, V.I., 2004. Ștefan cel mare în legendele poporului român, în *Analele Bucovinei*, 2004. Anul XI, 1/2004, Editura Academiei Române..
- Simion, F.M., 1981. *Legende istorice din Bucovina*, Ediție îngrijită cu note și studiu introductiv de Paul Leu, Editura Junimea, Iași.
- Sion, G., 1888. *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Româ-ne, București.
- Slavici, I., 1978. *Opere IX. Memorialistica. Varia*, Ediție îngrijită de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, Editura Minerva, București.
- Ștefanelli, T.V., ș.a., 1943. Vol. *Eminescu și Bucovina cu contribuții de: Tudor V. Ștefanelli, Vasile Gherasim, Constantin Loghin, Eugen Păunel, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevidca*, Editura Mitropolit Sil-vestru, Proprietatea Societății pt. Cultură, Cernăuți.
- Ștefanelli, T.V., 1983. *Amintiri despre Eminescu*, Ediție îngrijită, prefa-ță, bibliografie și indice de Constantin Mohanu, Colecția Eminesciana – 31, Editura Junimea, Iași.
- Torouțiu, I.E., 2003. *Frunză verde, Cântece și basme populare din Bucovina*, Ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.
- Țugui, P., 2000. *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București.
- Ungureanu, C., 2003. *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774 – 1918, aspecte etnodemografice și confesionale*, Institutul de Istorie al AȘM a republicii Moldova, Editura Civitas.
- Ungureanu, C., 2005. *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775-1776*, în *Analele Bucovinei*, anul XII, nr. 2, Editura Academiei Ro-mâne, București.
- Ungureanu, C., 2007. *Învățământul primar din Bucovina 1774–1918*, Institutul de Istorie, Stat și Drept al academiei de Științe a Moldovei, Edi-tura Civitas.
- Ungureanu, C., 2008. *Gimnaziul român din Cernăuți*, în *Glasul Bucovi-nei*, nr. 3/2008, anul XV, nr. 59.
- Vasiliu, A., 1943. *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1943
- Vatamaniuc, D., 1968. *Serbarea de la Putna*, în vol. *Ioan Slavici și lu-mea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Vatamaniuc, D., 1985. *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*, Colecția Eminesciana, Editura Junimea, Iași.
- Vatamaniuc, D., 1986. I. G. *Sbiera și Eminescu*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, Seria IV, Tomul VIII, Editura Academiei Române, București.
- Vatamaniuc, D., 1988. *Eminescu, Manuscrisele jurnal al formării inte-lectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*, Editura Minerva, București.
- Vatamaniuc, D., 1996. *Antologie, prefață și note la volumul Mihai Eminescu – Răpirea Bucovinei*, Editura Saeculum I. O., București.
- Vatamaniuc, D., 1997. *Antologie, prefață, note și comentarii la volu-mul Mihai Eminescu – Sfântul pământ al Transilvaniei. Transilvania sub dualismul austro-ungar*, Editura Saeculum I. O., București.
- Vatamaniuc, D., 1998. *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, Edi-tura Fundației România de Măine, București.
- Vatamaniuc, D., 2006. *Bucovina între Occident și Orient. Studii și do-cumente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, Academia Română Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, Editura Academiei Române, București.
- Vatamaniuc, D., 2008. *Iraclie Porumbescu în revoluția din 1848 și după aceea*, În *Analele Bucovinei*, Anul XV, nr.2/2008, Editura Academiei Române.
- Zöllner, E., 1997a. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Edi-ția a VIII-a, vol. I, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.
- Zöllner, E., 1997b. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, Vol. II, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclope-dică, București.
- *** *Averile bisericesti din Bucovina*, 1939. Editura Mitropoliei Bucovina, Cernăuți.
- *** Calendar pentru rămani pe anul 1857. Anul XIV, Iași.
- *** *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, 2007. Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cul-tural Român, București.
- *** *Petițiunea Bucoveninilor către împăratul, din iunie 1848, formu-lând dorințele țării pentru o autonomie provincială și pentru conservarea caracterului național românesc al ei*, în vol.: Aron Pumnul. *Voci asupra vie-ții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea ca-tedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare publicate de D-rul Ion al lui G. Sbiera, profesor i. r. la universitatea din Cernăuș, membru al academiei Române din București, membru onorariu, sau fondătoriu, al mai multor societăți literare, etc. Cu spesele acordate din fundăciunea Pumnuleană de către Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cu por-tretul lui Pumnul, 1889. Editura Societății, Cernăuți.
- *** Rev. *Bukowina*, 1864. din 13 mai 1864.
- *** Rev. *Familia*, nr. 17/28 aprilie – 11 mai 1891.
- *** Rev. *Federațiunea*, 1868. I, nr.180 din 13/25 decembrie.
- *** Rev. *Glasul Bucovinei*, 1918. Anul I, nr.25/13 decembrie.
- *** *Revista Fundațiilor Regale*, 1939. Din 1 iulie.
- *** *Scrisoarea Aglaei Eminovici către Titu Maiorescu*, 1889. Cernăuți, 8 iulie, Fond documentar Ipotești, nr. inv. 37.
- *** *Ziarul Bucovina*, 1848a. nr.1 din 4 octombrie, Cernăuți.
- *** *Ziarul Bucovina*, 1848b. nr.12 din 24 decembrie, Cernăuți.
- *** *Ziarul Curierul de Iași*, 1876. IX, nr. 56 din 21 mai.
- *** *Ziarul Românul*, 1870. (XIV) din 26 aprilie.
- *** *Ziarul Românul*, 1871. Anul XIV din 21 august.
- *** *Ziarul Timpul*, 1878a. III, nr. 44 din 25 octombrie.
- *** *Ziarul Timpul*, 1878b. Anul III, nr. 119 din 1 iunie.

Șantier Eminescu

Mircea A. DIACONU

Știm noi cine a fost Eminescu? Ba bine că nu

Autoare a unei cărți cu titlul *Știm noi cine a fost Eminescu?* (Editura Art, 2008), Iliana Gregori reconstituie, după cum știm, epoca berlineză a vieții lui Eminescu printr-o metodă critică ad-hoc, pe care o concepe – și o și instituie –, și anume *onirocritică*. Dar nu despre cartea aceasta – fermecătoare – vreau să vorbesc. Despre onirocritică, nici atât, chit că va fi devenind prilej poate de amuzament pentru unii (aș vrea să cred că mai ales printre amatori). Nu-și inventează deseori criticii opera despre care scriu?! Nu sunt scrierile lor, deseori, *ficțiuni critice*? Pe de altă parte, nu *visează* ei că scriu, la rîndu-le, literatură? Ba bine că nu. Pur și simplu apelez la titlul acestei cărți (al cărei subtitlu, *Fapte, enigme, ipoteze*, trebuie, de asemenea, precizat, căci are legătură cu ceea ce va urma) pentru a invoca o discuție cu Marian Drăghici, unul dintre valoroșii poeți de azi, redactor-șef adjunct la „Viața Românească”; discuție de conjunctură, preț de câteva minute, între Ipotești și Botoșani.

Așadar, în urmă cu ceva vreme, din una-n alta, am ajuns să vorbim (de fapt, mai mult Marian Drăghici) despre volumul îngrijit la Humanitas de Cătălin Cioabă, *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani* (2013). El reținuse, din ce spusese contemporanii poetului, că Eminescu nu trecuse nici pe departe prin momentele de jenă financiară de care vorbise Călinescu (criticul ar fi creat el mitul poetului sărac; un onirocritic – adică un fantast –, și Călinescu!) și că editorul a făcut o treabă de toată lauda punînd cap la cap, adunate de prin presă, mărturii despre poet, multe dintre texte fiind acum pentru prima dată cunoscute. În ce mă privește, îmi aminteam mai degrabă dezamăgirea din urmă cu cîtva timp, cînd citisem volumul. De ce oare?

Despre sărăcia sau bunăstarea în care trăia Eminescu nu-mi propun să discut aici. Nici măcar despre felul cum apare el (căci adevărul, cel puțin într-un astfel de context, e doar reprezentare) în ediția realizată de Cătălin Cioabă, deși, deocamdată în trecut fie spus, nu putem să nu convenim că un *alt* Eminescu e imposibil să ni se arate din moment ce majoritatea textelor sînt transcrise după volume mai noi sau mai vechi (accesibile și publicului, nu numai criticilor și istoricilor literari), unele dintre ele – aici e numai mirarea mea – chiar după o ediție numită *Mihai Eminescu în amintirile contemporanilor*, realizată de Daniel Corbu. Să-mi dați voie: chiar să fi stat Daniel Corbu, pe care-l știu, printre hîrtoage și terfeloage pentru a pune cap la cap amintirile contemporanilor? El însuși le-a preluat, bănuiesc, nu direct de la surse, ci din volume deja existente. Dar, în fine, Cătălin Cioabă a preferat să le preia din volumul îngrijit de Daniel Corbu; e treaba lui.

Și, totuși, nu putem să trecem cu totul peste ediția realizată de Cătălin Cioabă (o vom numi în continuare ediția CC). Și dacă am fi cîrcotași, am trage câteva semnale de alarmă. Iată: Textele lui Caragiale *În Nirvana*, *Ironie*, *Două note* editorul declară că le-ar fi transcris din *Opere alese*, vol. 2, ediția lui Scarlat Struțeanu, Editura Cugetarea, 1940. Mi se pare chiar o glumă bună. Cînd ai la îndemîină ediții științifice realizate de specialiști veritabili (e vorba despre *Opere*, III, 1932, *Opere*, IV, 1964 și *Opere*, I, 2000 – nu mai invoc aici numele editorilor, dar e vorba chiar de nume de referință), să folosești ediția Struțeanu ar putea fi amuzant dacă n-ar fi un semn clar de amatorism. Măcar în cazul convorbirii cu Samoil Isopescu a lui Vasile Gherasim, relatate de acesta din urmă sub titlul *Eminescu la Viena*, nu se mai precizează care e sursa. Textul,

în tot cazul, apare și în volumul *Ei l-au văzut pe Eminescu* (numit în continuare ELVE), îngrijit de Cristina și Victor Crăciun, publicat la Dacia în 1989, volum folosit de Cătălin Cioabă și cu alte prilejuri. Aici apare însă și o altă problemă. În ELVE, autorul este Vasile Gherasim; dincoace, la CC, Samoil Isopescu. În fapt, textul este semnat de Vasile Gherasim, care evocă, într-adevăr, opinii, ba chiar fraze ale lui Isopescu. Dar Vasile Gherasim rezumă, sintetizează, reia în propriul discurs amintirile lui Isopescu.

Sînt și alte lucruri de neînțeles. Așa de exemplu, în CC apare un text, „Mi-a făcut bună impresiune“, semnat de Elie Damian Domșa, transcris, se spune, după *Corpusul receptării critice a lui Eminescu*, vol. I-XIII, precizîndu-se că el a apărut pentru prima dată în „Familia“, nr. 2 din ianuarie 1900. În ELVE, textul (aceiași text) este semnat de Aurel C. Domșa, și autorii ediției îl transcriu, așa mărturisesc, din „Tribuna“, Sibiu, 1890. Pe cine să crezi? Ar fi fost un bun prilej pentru a face lumină. Dar CC nu folosește sursele originare, nu verifică informațiile preluate din alte surse și, cu ingenuitate și nonșalanță, pune în volumul său informații contradictorii din ediții diferite. De altfel, textul imediat următor, semnat de Ioan Orga, e transcris după ELVE. Va fi avut el motive serioase să nu-l transcrie tot de acolo și pe cel semnat de Elie Dan Domșa (sau de Aurel C. Domșa?).

La fel de ciudat e că două texte alăturate, unul semnat de Alexandru Uilăcanu, celălalt de Petru Uilăcanu, sînt transcrise unul din ELVE, altul dintr-un număr din 1902 al revistei „Familia“. Să fie cu adevărat așa? În ELVE se găseau, totuși, amîndouă. Să fi consultat cu adevărat Cătălin Cioabă „Familia“ din 1902? Măcar de-ar fi observat ceva inconsecvențe în transcrierea lui în ELVE. În realitate, poate că tocmai lipsa de consecvență e un tip de consecvență, căci nu putem să credem că editorul pune pur și simplu la încercare, caragialan, nevoia de precizie a cititorului, obligat astfel să intervină, să completeze spațiile goale, să întrebe.

Sau: în ambele ediții, CC și ELVE, apare un text semnat de N.A. Bogdan. CC l-ar fi preluat din „Familia“, nr. 8, 1902 (așa ni se precizează!). ELVE îl transcrie dintr-un volum omagial, apărut în 1909, fără să ni se spună dacă fusese publicat anterior undeva. În tot cazul, CC elimină titlul („Amintiri despre Eminescu“), pe care textul din „Familia“ l-a avut, dar și mai multe secvențe finale și un pasaj intermediar. Dacă așa, cu aceste lipsuri, se găsește textul în „Familia“ din 1902, de unde CC declară că l-a preluat, înseamnă că înaintea ambelor apariții (1902, 1909) va mai fi fiind una. Aș relua aici doar secvența intermediară care lipsește din CC și se află în ELVE: „Îmi mai spunea un actor bătrîn, răposatul Evolski, cîteva anecdote din viața de actor, sau mai bine zis de sufleur a lui Eminescu. Ca și genialul Conta, Eminescu a rătăcit în cîteva trupe de teatru provinciale, conduse de Pascaly, Lupescu, Caragiale etc. îndurînd mizeria caracteristică acestei vieți artistico-vagabonde, lipsit veșnic de cele necesare, fugind pe fereastră de la un hotel, lăsîndu-și pantalonii amanet la un birt, într-o continuă hărțuială cu lipsa și privațiunile“. Dacă tot a consultat ELVE, de unde a transcris alte texte, de ce nu l-o fi preluat și pe acesta tot de aici, cu atît mai mult cu cît e mai

amplu?! De ce să elimini astfel de secvențe? O întrebare pe care trebuia să și-o pună Cătălin Cioabă însuși în legătura cu sursa pe care a folosit-o. În ELVE, de altfel, N.A. Bogdan mai semnează un text, „Eminescu, redactor la «Curierul de Iași»“, pe care CC îl ignoră cu totul. Să nu-l fi identificat prin sursele originare? Să i se fi părut neinteresant? Să nu fi citit cu atenție ELVE? Dar aici N.A. Bogdan ne spune pînă și cu cît era plătit Eminescu la „Curierul de Iași“! Or, o asemenea informația nu e de ignorat.

Vedeți, deci, cît de încurcate sînt lucrurile. Iar, în ediția lui CC, cît de inexplicabile (dacă pornim de la premisa onestității științifice). Acuma, dacă veți citi *povestea* lui Eminescu în viziunea lui Cătălin Cioabă (și vă interesează doar această poveste – sau *cine a fost Eminescu* – și nu chestiuni de metodă, de rigoare, de viziune), nu acordați atenție acestor detalii. Dumneavoastră mergeți direct la text – de unde este el preluat, dacă e preluat integral sau nu etc. sunt chestiuni secundare – și dacă mai aveți destul umor, citiți și prefața (care, totuși, nu-i pentru publicul larg, ci pentru specialiști). Voi trece peste anumite pasaje încărcate cu truisme prețioase pentru a citi că „editorul nu se poate apropia cum se cuvine de poeziile lui Eminescu dacă nu va ține cont de năzuința sa spre perfecțiune, de luciditatea sa artistică“. De poeziile lui, nu (nu se poate apropia), dar de mărturiile contemporanilor despre el, de ce nu? Cu atît mai mult cu cît, în *Nota editorului*, Cătălin Cioabă mulțumește celor care l-ar fi ajutat în realizarea volumului. Să cităm pur și simplu: „Datorez calde mulțumiri celor care, direct sau indirect, m-au ajutat în munca de documentare: d-nei Elsa Lüder (Universitatea din Freiburg), d-nei Elena Bondor (Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ din Iași), d-na Ligia Caranfil (Biblioteca Academiei), d-lui George Achim (Muzeul Județean Botoșani)“. E aici o simulare perfectă a normelor și ținutei academice. Dar cum toate textele au fost preluate (sau ar fi putut fi preluate) din volume deja existente, chestiunea ajutorului acordat de specialiști recunoscuți devine ridicolă.

Aici ar trebui adăugată o paranteză destul de amplă care privește o *altă și identică* chestiune. Altă, pentru că e vorba despre un alt volum îngrijit de editorul Cioabă; identică, pentru că, deși pe un teren mult mai complicat, ingenuitatea arătată e direct proporțională cu dificultățile presupuse de obiect (asumate sau nu, asta e o altă chestiune). Așadar, „editorul nu se poate apropia cum se cuvine de poeziile lui Eminescu dacă nu va ține cont de năzuința sa spre perfecțiune, de luciditatea sa artistică“. Nu e prea simplu spus? Nu e aproape un truism? În fine, Cătălin Cioabă „se apropie“ și de poeziile lui Eminescu, tocmai pentru că, spre deosebire de atîția alți editori, el ar ține cont de lucruri ignorate de alții. Prin urmare, în 2014, la aceeași Editură Humanitas, a publicat o ediție a poeziei lui Eminescu, o „revoluție“ în domeniu, o ediție adnotată, livrată drept critică. Acum, pentru o astfel de ediție e nevoie nu doar de cunoașterea năzuinței lui Eminescu spre perfecțiune și a lucidității sale artistice, ci de cunoașterea unor aspecte mult mai terestre, pozitivistice, pragmatice: pe tema editării operei eminesciene s-au scris cărți.

Să precizez că volumul a fost urmat de o mică furtună? Cineva, Ion Spânu (în „Revoluția lui Leporello. Cătălin Cioabă a plagiat și în antologia *Eminescu – Poezii de la Humanitas*“, „Cotidianul“, joi, 2 iulie 2015), consideră că editorul „n-a văzut niciodată un manuscris eminescian, n-a scris nici măcar o cronichetă despre Eminescu și, mai grav, dă impresia că nu a citit nimic din studiile importante apărute în ultimii 75 de ani, ori (*sic!*), în aceste condiții, n-avea cum să nu cadă în ridicol!“. Iar apoi: „Toate, dar absolut toate *Notele* lui Cătălin Cioabă nu sînt decît compilații după Perpessicius, preluate fără discernămint, autorul neavînd decît o singură preocupare: să ascundă faptul că, în fond, nu sînt decît pasaje plagiante pe care a intervenit ridicol doar pentru a-și masca furtul! Acuzația fiind extrem de gravă, se impune demonstrația“, care, de altfel, și urmează. Schimbînd ce e de schimbat, afirmațiile acestea, atît de grave, pot fi ușor translate către volumul de mărturisiri despre Eminescu.

Să spun că, în „Răstălmăcirile lui Cătălin Cioabă despre Eminescu“ („Art-emis“, 20 iulie 2014), același Ion Spânu analizase ediția de mărturii – de care ne ocupăm și noi aici – vorbind efectiv despre plagiat? Mi se pare prea mult și injust – orice s-ar spune, amatorismul și simularea onestității nu sînt totuna cu plagiatul –, așa cum dezavuez cu totul opinia aiuritoare a lui Ion Spânu că „Singura explicație (a editurii, n.n.) o poate da intenția de a-l legitima pe acest Cătălin Cioabă drept «eminescolog», urmînd ca el să ducă mai departe tentativa de acum cîțiva ani a celor care au pornit un atac virulent împotriva lui Eminescu, în acel număr din *Dilema* lui Andrei Pleșu, atac coordonat de Nicolae Manolescu, la care au participat, în afara lui Mircea Cărtărescu, cîțiva amatori într-ale cercetării, toți primind ulterior stipendii teribile pentru efortul lor!“. Cam tot ce susține Ion Spânu aici e descalificat. Ce să mai spunem de ideea „atacului virulent“, cu tot cortegiul de aberații pe care îl cunoaștem? Dar, unde are dreptate Ion Spânu, are – și faptul privește pretinsul profesionalism al lui Cătălin Cioabă, legitimat – constată el – de Ioana Bot (iată cuvintele ei, din „Cartea de weekend. Mihai Eminescu. Poezii“, din 17 ianuarie 2015: „**Sistemul de note alcătuit de Cătălin Cioabă este excepțional. De altfel, avem de a face cu un editor de mare clasă, el nu este la prima lui experiență, a mai făcut și un volum de amintiri despre Eminescu extrem de bine selectate. Notele care însoțesc poemele nu influențează cititorul în interpretarea lor, nu-i spun cititorului cum trebuie înțelese. Ele sunt, astfel, eliberate de coaja interpretărilor care s-a așezat pe ele într-un secol de posteritate**“), de Lucia Cifor, de Adrian Tudorachi, de Ioan Milică, unora dintre ei Cătălin Cioabă (printre ei, Iulian Costache) mulțumindu-le în notele asupra ediției pentru încurajări, ajutor, aprecieri etc., din dorința de a imita poate modelul academic occidental și de a obține (ca și în cazul celeilalte ediții) ceea ce aș numi beneficii de autoritate. N-aș trece peste faptul că, într-un drept la replică (căruia Ion Spânu la rândul lui îi răspunde), Ioan Milică ajunge să spună „Nu agreez practicile gazetărești de peșteră, nici articolele scrise cu băta. Voi da curs doar prin instanța de judecată unor astfel de «polemici» sau «pamflete»

care nu dovedesc decît nesăbuiță“. Dar replica nu rezolvă – și nici nu abordează – problemele de fond privind amatorismul lui Cătălin Cioabă. Am ieșit, oricum, de mult de pe teritoriul onirocriticii și am intrat pe acela, teribil ar spune Caragiale, al *coșmarocriticii*.

În paranteză fie spus, oricît de mult ne-ar deranja și pe noi substratul ideologic al intervențiilor lui Ion Spânu (fie el răsfrânt și în limbaj), nu putem să nu constatăm carențele (de ce n-am spune „vicleniile“?) ediției lui Cătălin Cioabă, în dezacord jenant atît cu prezentările din presă, prilejuite poate de oarece lansări convenționale, atît cu intervențiile radio (cazul cuvintelor Ioanei Bot citate anterior), cît mai ales cu aroganța hrănită de motive științifice a lui Cătălin Cioabă însuși, care vorbește, nici mai mult, nici mai puțin decît de o „revoluție în eminescologie“. O revoluție? În eminescologie? O revoluție care rămîne și după atîta vreme în anonim și care nu a produs nici un fel de mutații?! Astea sunt, orice s-ar spune, faptele. Puțină modestie nu strică, nici atunci cînd ești cu adevărat cercetător – să ne-amintim de quassiumilînța lui Perpessicius. Or, aici avem de-a face cu amatorism și cu multă improvizare, cu o contra-știință care presupune manipulare, imoralitate, aroganță. Nu descoperim adesea, în ambalaj înșelător și după o reclamă agresivă, altceva decît conținutul pentru care am plătit? Nu i se întîmplă asta și lui Nastratin Hogeia? Dar el mănîncă pur și simplu săpun în loc de brînză, pentru că a plătit pentru brînză. E aici mult marketing comercial – deși prin marketing nu mai înțelegem „arta și știința de a vinde“. E, cum am spus, o contra-știință, foarte vie în infernul consumerist. Ce antonime să găsim pentru artă și știință? Am spune potlogărie, dar teamă mi-e că s-ar putea pune sub acuzație limbajul, în locul conținutului.

În fine, pentru a pătrunde în ediția din poezia lui Eminescu realizată de Cătălin Cioabă, de citit analiza lui Nae Georgescu, publicată sub titlul „Patișă la români sau oul lui Columb“. O precizare, de asemenea: dincolo de tot felul de reproșuri care i se pot face lui Nae Georgescu, nu i se poate contesta cunoașterea cea mai substanțială azi (și una dintre cele mai bune de peste vreme) a manuscriselor eminesciene și deopotrivă a edițiilor din creația lui Eminescu. Îmi amintesc de o polemică veche între Petru Creția și Nae Georgescu privitoare tocmai la editarea operei eminesciene. Cu ceva vreme în urmă, într-un editorial din „România Literară“, Nicolae Manolescu spunea: „Edițiile Eminescu nu lipsesc. Au apărut mai multe în ultima vreme. Lipsesc editorii curajoși care să ia editarea lui Eminescu de la capăt. Fiindcă ea trebuie, neîndoind, luată de la capăt. Ceea ce avem deocamdată, fie repetă ediția Perpessicius, în cel mai fericit caz, fie nu ține seama de nici un criteriu precis. Mai întîi Petru Creția, apoi dl. Nicolae Georgescu (într-o carte care ar merita o discuție aparte: *Eminescu și editorii săi*, 2 volume, Floare albastră, Buc. 2000), dar și alții, au exprimat dubii serioase cu privire la corectitudinea textelor eminesciene publicate. N-au prea fost auziți. Tineri pricepuți și entuziaști care să se apuce de treabă, folosind, eventual, computerul și alte facilități actuale, nu apar la orizontul eminescologiei. Nici n-au de unde să apară. Facultățile de Litere nu mai pregătesc

filologi. Iar munca de editare e mai prost plătită decât oricând“. („România Literară“, nr. 7/2002). Așadar, alături – chiar dacă atât de diferiți –, Petru Creția și Nae Georgescu, pentru profesionalismul și devoțiunea lor. În fond, o devoțiune după modelul lui Perpesicius.

Să intri, precum Cătălin Cioabă, pe acest teren cu o inocență desăvârșită, cu ingenuitate chiar – ingenuitate dublată de aroganța novicelui – e chiar o insolență și o contra-performanță. Acest teren? E vorba pur și simplu de un labirint – al manuscriselor și al edițiilor. În fapt, dacă Humanitas dorea să publice un volum de poezii Eminescu, putea apela la ediții deja consacrate. Sau putea renunța la ideea unei ediții critice. Să dorești să ai în același timp o ediție critică și una de popularizare, deopotrivă una comercială, presupune un risc cu consecințe multiple. În fine, am putea rezuma sau cita din analiza expertă și detaliată pe care o face Nae Georgescu. Textul e accesibil în formă electronică. Reluăm doar precizarea din concluzie că astfel de „întreprinderi“ „constituie precedentul pentru intruziunea amatorismului agresiv în zona editării și receptării textelor din literatura română clasică. Reacția firească este ori să taci – ori să rîzi“. Același lucru este valabil și pentru antologia mărturiilor despre Eminescu.

Să revenim, însă, la cartea de mărturii despre Eminescu. Dacă tot prezintă un Eminescu pentru popor, Cătălin Cioabă, discipol, zice-se al lui Petru Creția, pe care și noi l-am citit, face efortul de a ne spune cine a fost Eminescu. Și cine a fost Eminescu?! Trăsătura dominantă ar fi nici mai mult nici mai puțin decât blîndețea, bunătatea. Și bunătatea asociată zîmbetului. Iată concluzia: „Surîsul acesta era așa de caracteristic întrucît cuprindea în el stări contrarii: era un zîmbet trist, era un zîmbet de jale, cu care, uneori, Eminescu încheia o discuție sau, tăcînd, spunea mai mult decât ar fi spus prin cuvinte“. Editorul se-ntreabă chiar cum de nu va fi apărut acest zîmbet prin fotografiile care-l reprezintă pe poet. Tot el își și răspunde – și cauza este pozitivă pur și simplu: „Știm că, în epoca în care Eminescu s-a fotografiat, lucrul se făcea cu o anume solemnitate. Acesta e motivul pentru care nici una din fotografiile sale nu ne înfățișează acest surîs“. Concluzia, care valorează cît o exegeză: (Surîsul, n.n.) „Ni-l redau doar cuvintele“. Dar Eminescu nu e numai bun și blînd. „Calmul și cumpănirea, care veneau oarecum în prelungirea bunătății și blîndeții sale, dispăreau la Eminescu cînd era vorba de lucrurile serioase, de problemele ultime“. Curată performanță, acest portret. Și într-o curată, expresivă frază românească. Iată: „Iar acesta este, într-adevăr, cel mai puternic contrast pe care ni-l pun sub ochi textele de față: contrastul dintre enormul său discernămînt – cumpănita așezare a cugetului, care îl făcea să simtă ca nimeni altul perfecțiunea – și, mai tîrziu, în anii bolii, pierderea acestui dat definitoriu al firii sale, care l-a părăsit atât de total“. Contrastul dintre *enormul său discernămînt și pierderea acestui dat?! Un dat care l-a părăsit atât de total!*

La drept vorbind, știm noi cine a fost Eminescu? Vrînd să fie incitantă, prezentarea făcută volumului în spațiul virtual, realizată probabil nu de editură, ci de Cătălin Cioabă însuși, pornește nu de la întrebarea formulată de Iliana Gregori, ci de la o alta, mult relativizantă (căci pune accentul

nu pe ființă, ci pe contexte), și anume „Cum a fost omul Eminescu?“, pentru a preciza ulterior: „Cine, dacă nu contemporanii lui, ar putea răspunde la această întrebare? Unii l-au cunoscut pur și simplu, alții i-au fost prieteni nedespărțiți. Cu toții ne spun câte o poveste, iar poveștile lor adunate laolaltă spun, întregă, povestea vieții lui. La capătul ei, dincolo de clișeele cu care ne-am obișnuit, apare un om care știa ca nimeni altul, în anii tinereții, să se bucure de viață, dar care, ca nimeni altul, a îndurat apoi calvarul ei. De aceea Eminescu face parte dintre cei puțini care, ieșind din condiția obișnuită a umanului, au făcut-o pe aceasta vizibilă pentru toți ceilalți. Cei mai mulți dintre contemporani au înțeles asta abia după ce plinul său de ființă a fost pus în lumină odată cu dispariția lui. Faptul de a-l fi văzut pe Eminescu a însemnat dintr-odată foarte mult. Așa cum va putea să însemne, după lectura acestei cărți, și pentru cititorul de azi. Încheind-o, el își va putea spune: «Și eu l-am văzut pe Eminescu!»“. În totul, cam prețios spus, cam inexact (căci o afirmație precum cea care urmează nu poate fi corectă: „Cu toții ne spun câte o poveste, iar poveștile lor adunate laolaltă spun, întregă, povestea vieții lui“) și cam patetic („un om care știa ca nimeni altul, în anii tinereții, să se bucure de viață, dar care, ca nimeni altul, a îndurat apoi calvarul ei“). Eminescu? Așadar, un om blînd, bun, care zîmbea. Pînă cînd omul acesta devenea calm și cumpătat.

BIBLIOGRAFIE:

- Bot, Ioana: „Cartea de weekend. Mihai Eminescu. Poezii“, 17 ianuarie 2015: radiocluj.ro/2015/01/17/cartea-de-weekend-mihai-eminescu-poezii/
- Cioabă, Cătălin: *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, Humanitas, 2013.
- Crăciun, Cristina și Victor, *Ei la-u văzut pe Eminescu*, Editura dacia, Cluj-Napoca, 1984.
- Eminescu, Mihai: Poezii, Ediție adnotată. Selecție, cronologie și note de Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, 2014**
- Georgescu, Nae: „Pustișul la români sau oul lui Columb“: www.ziaristionline.ro/2015/03/31/cioaba-plexu-si-cu-liiceanu-noua-batjocura-la-adresa-lui-eminescu-si-plagiat-masiv-dupa-perpesicius-eminescologul-nae-georgescu-analizeaza-produsul-humanitas-de-atimie-culturala/
- Gregori, Iliana: *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, Editura Art, București, 2008
- Manolescu, Nicolae: „Spre o nouă ediție Eminescu“, în „România Literară“, nr. 7/2002.
- Milică, Ioan: „Drept la replică la articolul «Cătălin Cioabă a plagiat și în antologia Eminescu – Poezii de la Humanitas»“, în „Cotidianul“, 7 iulie 2015: www.cotidianul.ro/drept-la-replica-la-articolul-catalin-cioaba-a-plagiat-si-in-antologia-eminescu-poezii-de-la-humanitas-264439/
- Spănu, Ion: „Revoluția lui Leporello. Cătălin Cioabă a plagiat și în antologia Eminescu – Poezii de la Humanitas“, în „Cotidianul“, 2 iulie 2015: www.cotidianul.ro/catalin-cioaba-a-plagiat-si-in-antologia-eminescu-poezii-de-la-humanitas-263865/
- Spănu, Ion: „Răstălmăcirile lui Cătălin Cioabă despre Eminescu“, în „Art-emis“, 20 iulie 2014: www.art-emis.ro/jurnalistica/2368-rastalmacirile-lui-catalin-cioaba-despre-eminescu.html
- Spănu, Ion: „Un răspuns pentru un ciudat «Drept la replică» al eminescologului Milică“, în „Cotidianul“, 9 iulie 2015: m.cotidianul.ro/un-raspuns-pentru-un-ciudat-drept-la-replica-al-eminescologului-milica-264564/

Theodor CODREANU

Note fugare despre Eminescu

2004

Citindu-l rău pe Schopenhauer, Al. Grama l-a citit și mai rău pe Eminescu. *Rațiunea* actului său de cultură s-a dovedit un *somn al rațiunii* născător de monștri, după legea descoperită de Goya.

*

În toată povestea lui Alexandru Grama, cel mai ridiculizat a ieșit Al. Macedonski, pentru că și-a văzut anulată principala lui teză simbolistă, anume că *poezia este nelogică într-un mod sublim*. Grama demontează, cu mare satisfacție, *nelogica* poeziei eminesciene, arătându-i lui Macedonski cât de modern era Eminescu, iar poetul „Literaturului” n-a ezitat să cadă în capcana blăjeanului, căruia se grăbește să-i scrie fericit că, în sfârșit, s-a găsit cineva care să spună „adevărul” despre răsfățatul „Convorbirilor literare”!

*

Niciodată logica nu s-a dovedit a fi mai neghioabă ca în argumentația părintelui Grama. Altfel spus, a intrat pe un teritoriu străin teologiei, abandonând metoda dogmatică. El „demonstrează” cum ceva care face gloria minții umane, de la Aristotel încoace, poate să însemne ultima dintre mizeriile omului.

*

Dublul binom eminescian al moralei și al justiției (al *bilateralității eului*^[1]) pare să stea la baza metafizicii lui Emmanuel Lévinas, numită a „curburii spațiului intersubiectiv” (*Totalitate și Infinit*).

*

Îi reamintesc lui Iurie Roșca, aflat în harță cu cei de la „Literatura și arta”, de lecția eminesciană, prezentă și în cartea mea, editată chiar la Flux, *Basarabia sau drama sfâșie-*

¹ C. Petrescu, C. Jorjescu, *Valori etice în opera lui Eminescu*, Editura Minerva, București, 1989, pp. 39 și urm.

rii: „Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,/ Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân.”

*

Mai sunt și oameni cu picioarele pe pământ, cum e acest Jerônimo Moscardo, ambasadorul Braziliei la Bruxelles, care ne dă lecții superbe despre ceea ce sunt românii și ce-ar trebui să schimbe în Europa^[2]. Moscardo a exprimat admirația lui și a Braziliei pentru gândirea economică organicistă rezultată din teoria statului organic a lui Eminescu, dezvoltată de marele economist Mihail Manoilescu în lucrarea **Noua teorie a protecționismului și schimbului internațional. După lamentabilul eșec al aplicării doctrinei economice a lui Milton Friedman (Premiul Nobel pentru Economie, 1976, experiment mondial dezastruos început în Chile sub dictatura generalului Augusto Pinochet, în 1973), Brazilia s-a salvat prin descoperirea doctrinei economice a lui Eminescu și Manoilescu, începând cu anul 2000. În anul 2003, Academia Română i-a acordat titlul de doctor honoris causa, prilej cu care Moscardo a spus: „Mulțumesc României și în special domnului Eminescu pentru faptul că Brazilia a cunoscut cea mai mare creștere economică din lume.” Ce palmă pe obrazul gros al dilematicilor!**

*

24 septembrie 2004. Drum la Iași pentru un test la alergologie, fără succes. În schimb, întâlniri cu Lucian Vasiliu, Cezar Ivănescu și Al. Dobrescu. Cezar mă asigură că, în curând, *Mitul Eminescu* va ieși de sub teascuri. Și o curiozitate: că bătrânul universitar, nonagenar, Gavril Istrate, abia acum intenționează să-și depună dosarul de primire în Uniunea Scriitorilor!

*

² José Jerônimo Moscardo de Sousa (n. 6 noiembrie 1940, Fortaleza) este un eminent om politic și diplomat brazilian.

În realitate, Nietzsche este un mare filosof cinic (*kynic*), precursorul lui Emil Cioran, care se trage direct din Eminescu. el nu urăște creștinismul ca atare, ci creștinismul Marelui Inchizitor dostoevskian. De aceea, riscă el însuși să fie un Mare Inchizitor. Aici pare să fie întreaga enigmă a răzvrătirii lui Nietzsche.

*

O simetrie perfectă a timpului nu există, fiindcă timpul nu-i altceva decât rupere de simetrie. Dar timpul năzuiește el însuși către simetria perfectă, devenind *eternitate*. Sau pacea eternă, după Eminescu.

*

Și, deodată, în scrisul lui Wittgenstein apare un gând eminescian despre viață și adevăr: „Predestinare: nu îți este îngăduit să scrii asta decât ca urmare a celei mai cumplite suferințe – iar atunci ea înseamnă ceva cu totul diferit. Însă, de aceea, nu îi este îngăduit nimănui să o afirme ca pe un adevăr decât dacă o spune în chinuri.“ Eminescu: „Ci trăiește, chinuiește/ Și de toate pătimizește/ Și-ai s-auzi cum iarba crește.“ (*În zadar în colbul școlii...*). Sau: „Ah! atuncea ți se pare/ Că pe cap îți cade cerul:/ Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?“

*

Universul este o *carte totală*. Este mitul personal al lui Borges, cel mai apropiat de *cartea cu șapte peceți* a lui Eminescu și de cartea visată de Mallarmé. Inutilitatea Bibliotecii se consumă în imposibilitatea de a dispărea, chiar dacă omul, într-o zi, nu va mai exista. Da, numai că Biblioteca aceasta e condamnată să nască oameni din nimic, doar din cele 25-27 de semne.

*

Filosofia *încercării* lui Eminescu este astfel tranșată de Suppes: „activitatea științifică este un tip de activitate într-o permanentă rezolvare de probleme.“ Când omul renunță sau nu mai poate rezolva probleme, el se pietrifică fie în sclav, fie în împărat (*Împărat și proletar*).

*

Din spirit occidentalocentric, istoricii filosofiei cred că lumea a început cu ei. Patrick Suppes afirmă că teza certitudinii în cunoaștere a dominat Europa de la Descartes la Bertrand Russel. Dar un Eminescu deja abolise această teză, impunând relativismul în cunoaștere („ce-i azi drept mâine-i minciună“), folosindu-se chiar de teoria probabilităților, ca și Suppes. Dar Nietzsche?

*

Casele sunt ceva mai trainice decât oamenii. În 30 de ani, satul Sârbi și-a „înnoit“ aproape integral locuitorii, apărându-mi ca străin, căci n-au mai rămas decât vreo 15% dintre cunoscuții mei, bătrânii-epave, între care „veterana“, care este mama, la cei aproape 90 de ani ai săi. Noroc că au rămas majoritatea caselor, ulițele și râul Bârlad. Peisajul de altădată a dispărut: lunca Bârladului, bălțile cu pește de pe malul stâng dinspre Văleni și halta Dodești, Râioasa, spre apus, cea mai întinsă baltă care acumula pâraiele de pe Valea Chiscanilor. Au dispărut viile și livada care fuseseră cândva proprietatea boierului Jan Sava etc. În partea de sud a satului, în plină câmpie, a supraviețuit, miraculos, părul sălbatic din care luam perele mici și le puneam în făină ca să se

coacă spre iarnă. Acest păr pare să joace rolul arheului eminescian, acel Făt-Frumos din basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, singurul care-și amintește de cei care s-au perindat prin tărâmurile natale.

*

Nu sunt două creații, ideatică și pământescă, ci una singură, seminală, adică arheică, în limbajul lui Eminescu. Dubla creație (nu doar în sens maniheist și bogomilic) este contrazisă chiar de Grigorie de Nyssa, interpretat greșit prin Platon.

*

Teofaniile – cunoașteri mijlocite, prin vedere a energiilor necreate, spune Matsoukas, ignorând *auzul*, „șoapta misterului divin“, cum a numit-o Eminescu. Dar Evanghelistul Ioan nu-l ignoră.

*

Neokantienii germani din ultimul sfert de veac XIX au fost antischopenhauerieni, în vreme ce „neokantianul“ Eminescu a găsit puntea de legătură dintre Kant și Schopenhauer. Neokantienii au „coabitat“ cu pozitivisti. Eminescu a fost, hotărât, un antipozitivist.

*

W. Windelbant scria în 1883: „A-l înțelege pe Kant înseamnă a-l depăși.“ Tocmai asta făcuse, mai înainte, M. Eminescu.

*

Datorăm lui Dilthey întemeierea modernă a hermeneuticii ca metodă generală a cunoașterii unei creații culturale. Cercul hermeneutic duce la viziunea ansamblurilor, de la creator la umanitate. Ce altceva sunt simetriile eminesciene de la *micro-* la *macrocosmos*?

*

Focarul adunător de imagini purificate, cunoscătoare, în experiența fenomenologică este numit de Husserl *ego transcendental*. Nu cumva ajungem, pe nesimțite, în preajma *arheului* eminescian?

*

Ego-ul transcendental poate cădea în ispita solipsismului. Totuși, Husserl îl smulge din pericol, încât „contaminarea“ arheală devine salvatoare. Însă pare îndoielnic că arheitatea eurilor atinge ontologicul, la Husserl.

*

Dintre fenomenologi, Max Scheler se apropie cel mai mult de modelul în care a depășit Eminescu pe Kant. Este vorba de lumea valorilor în care introduce criteriul inimii, acel *ordo amoris* atât de specific schelerian.

*

Ca și la Max Scheler, afectivitatea (inima) este criteriul suprem al *adevărului*, al obiectivității. Ontologia lor este esențialmente creștină. Eminescu o știa, pe când Max Scheler forțază aici năzuința științificității fenomenologice. Totuși, el leagă etica iubirii de categoria *persoanei*, aflându-se, fără s-o știe, în preajma ființei ortodoxe. Scheler și-a dat seama abia în opera târzie de esența religioasă a eticii sale. Și asta din pricina schismei omului occidental în raport cu ființa creștină, pe care se vede nevoit s-o recupereze prin filosofie și artă.

*

Tocmai libertatea eului, îndrăznește să spună Jaspers, ne aruncă în fața *ființei-în-sine*, ceea ce cunoașterea obiectuală nu poate favoriza. Astfel confruntat, eul-existență își dă seama că se află în relație cu ceva ce el nu este (*Sein*). Jaspers o numește însă *ființă absolută* sau *Cuprinzătorul*. Și crede că e abordabilă fenomenologic, de cunoscut în diversele ei manifestări existențiale. Probabil că le-ar fi putut numi și *teofanii* dacă ar fi cunoscut filosofia bizantină. În orice caz, le identifică eminescian în *pacea eternă*, care pune capăt scindării eului de lumea obiectelor. Știm că la *pacea eternă* Eminescu ajunge după întreaga desfășurare a istoriei universale a omului și universului. Asemenea *unitate* a săvârșirii temporale vizează și Jaspers. Se aruncă în plină enigmă pe care nici un sistem filosofic n-o poate *descifra*. De fapt, unde am ajuns?

*

Heidegger, filosoful rămas țaran de munte, simplu, retras la Todnauberg ca Noica la Păltiniș, refuza pălăvrăgeala, inclusiv cea de la congresele de filosofie. El avea toate datele unui gânditor de geniu, ca și Eminescu. Toți ceilalți au fost filosofi. El era mai mult de atât.

*

Heidegger e de acord cu Husserl, al cărui discipol a fost, că mintea umană are acces la fenomen care se revelează ca lucru-în-sine. Fiecare lucru își are *modalitatea* lui specifică de a se arăta. Geniul lui Eminescu deja îl redefinise pe Kant, făcând afirmația că nu omul este *măsura tuturor lucrurilor*, ci fiecare lucru își are propria măsură. Ce păcat pentru Husserl și Heidegger de a fi trăit cu iluzia unei asemenea descoperiri...

*

Dacă trecerea de la *a fi* la imperativul etic *a trebui* rămâne obscură, Jonas^[3] încearcă s-o rezolve prin *voință*. Se ivește problema trecerii de la *a vrea* la *a trebui*. Dar cum? Prin cunoaștere, crede Jonas, ceea ce ar duce la manipularea etică a voinței ca dat ontologic. Imperativul categoric al lui Jonas are ca model relația materială mamă/copil. Mama care vede plângând copilul se vede *obligată* a-i da îngrijiri și hrană. E aici o *datorie* fără așteptarea *obligațiilor* pruncului, adică *drept* fără *obligații*, în sensul unei reciprocități. Ingratitudinea, așadar, nu intră în ecuația eticii. Jonas vedea aici temeiul eticii viitorului, ipoteză contestată de Karl-Otto Apel, creatorul *pragmaticii transcendente*, de exemplu. Eminescu rezolvase cu mulți ani înainte ecuația *drepturi/datorii* prin teoria dublului binom^[4]. Totuși, în anul de cumpănă 1883, Maiorescu l-a acuzat de *ingraturitate*, eludând bilateralitatea etică a eurilor care va deveni centrul ontologic al filosofiei lui Hans Jonas. Logicianul Maiorescu, ancorat ferm în logica aristotelico-carteziană, nu-și putea reprima spaima de „ingraturitatea” poetului, consemnând-o în jurnal: „Zizin C[antacuzino] zicea ieri că Eminescu va răsplăti ostenele mele pentru el cu cea mai neagră ingraturitate, căci, la o minte genială, ar fi având un caracter comun.” Nici vorbă: Eminescu se afla în postura copilului care *plânge* (vezi zguduitorul scrisoare către Chibici-Revneanu, din momentul

³ Hans Jonas (1903-1993), filosof german.

⁴ A se vedea Theodor Codreanu, *Mitul Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 2004, col. „Eminesciana”; C. Petrescu, C. Jorjescu, *Valori etice în opera lui Eminescu*, Editura Minerva, București, 1989.

când și-a revenit din întunecimea minții), dar „plânsul” său n-a fost auzit de o mamă care *nu pune condiții*, ci de un riguros raționalist, pentru care *gratitudinea intra în ecuația eticii!*

*

Într-o carte recentă, *Furtul unei națiuni*, Tom Gallagher^[5], un specialist în problemele Estului, ajunge la concluzii similare cu ale lui Eminescu privind devastarea țării cu ajutorul „păturii superpuse”, începând de la fanarioți și culminând cu anii de după 1989. Gallagher pune totul pe seama elitelor plăsmuite dintr-un material uman de slabă calitate morală, în contrast cu capacitățile remarcabile ale națiunii care rămân nevalorificate.

*

Ființa bergsoniană este vegetală, o creștere continuă. Bergson aude ca nimeni altul, eminescian, *cum iarba crește*. Și totuși această creștere este substanțială, spațială. E o armonie cvadrimensională eminesciană, dar fără *farmecul dureros* al poetului român, care nu uită nicio clipă de prezența *diferenței ontologice*. (De aceea, la Eminescu, *durée* este, deopotrivă, *durere*, ca să recurg la un joc de cuvinte). Bergson pare să uite că *durerea e timp* (Eminescu). Este, funciarmente, un optimist.

*

Bergsonismul e o filosofie a eului *autentic*, conștiința fiind *intuiție*, dat nemijlocit, menit să substituie credința creștină (care e *rațiunea inimii*, după Blaise Pascal și Eminescu). Intuiția se vrea o eliminare a *oglinzii*, a oricărui *intermediar ontologic*. Intuiționismul este, din acest punct de vedere, o filosofie a timpului structurat spațial. Rămâne, tocmai de aceea, o pură iluzie că se poate elimina *oglinza*. Cu atât mai mult, cu cât intuiția se vrea o *metodă* de cunoaștere. În intuiție, am elimina *exteriorul*, care este un intermediar.

*

Presimțind șubrezenia pantemporalismului său, Bergson revine asupra spațiului în *Matière et mémoire*, pe care încearcă să-l abordeze în aceeași manieră a distincției dintre *cantitate* și *calitate*, fără însă a renunța la devalorizarea *exteriorității* (de teama de a nu da peste Dumnezeu creștin?). El se străduiește s-o integreze *interiorității* prin altă disociere: între *eul superficial* și *eul profund*. Numai că în interior, în *inimă*, dăm chiar de Iisus (Eminescu).

*

Bergson a avut o ambiție enormă: să fie un Hegel al *interiorității*. Panraționalismul său (idealist) este subiectiv, de unde și ignorarea devenirii istoriei lumii, piatră de hotar la Hegel, pe care nici antihegelianul Eminescu nu a putut s-o ignore, ba dimpotrivă, în *Panorama deșertăciunilor*. La drept vorbind, Bergson s-a trezit că nu prea are ce spune despre istoria interiorității. Și nici despre *metodă*, partea forte a perechii sale din oglindă, Descartes, geniu al *discursului despre metodă*. Altfel spus, filosofia franceză s-a zbatut între cele două extreme: *spațialitatea* carteziană și *temporalitatea* bergsoniană. Filosofia germană e între ele, adică în anticamera *transmodernității*.

*

⁵ Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni*, trad. din engleză de Delia Razdolescu, Mihai Elin, Horia Barna, Editura Humanitas, București, 2004.

Nefiind ceea ce este, omul e o perpetuă posibilitate, de autocreație. În aceasta ar consta *libertatea* omului: „A fi liber înseamnă a fi condamnat la libertate.“ Observația concordă cu starea de libertate creștină? La o primă vedere, da. În viziunea lui Sartre, libertatea trebuie cucerită permanent, prin angajare, într-o lume care opune rezistență libertății. E ceea ce Sartre numește *situație*: o tensiune între *factic* și *transcendent*.

În realitate, libertatea înseamnă, recurgând la arheitatea eminesciană, efortul de adecvare/încercare a omului la ceea ce este el, ca arheu, ca pădure în ghindă. E zadarnic a voi să devii ceea ce nu ești. Acolo e limita libertății, autonegarea ei, simulacru a ceea ce nu ești. Peste libertatea dăruită de Dumnezeu omul se îndreaptă spre *neant*, totuna cu nimicul.

*

Computerul, cu marile lui performanțe, contrazice flagrant actualele filosofii ale diferenței. Prin creație perpetuă, omul s-ar îndepărta constant de *identitate*, de *origine*. Dimpotrivă, toate strădaniile, conștiente sau nu, ale omului sunt faustice, tinzând să se apropie atât de mult de Dumnezeu, încât să i se substituie într-o bună zi. Atunci însă contaminarea mimetică nu mai este o *imitatio Christi*, ci o *imitatio diaboli*. Geniul lui Eminescu a înțeles că o asemenea clipă înseamnă *căderea* omului (v. *Sărmanul Dionis*). Diavolul este Demiurg, dar, în limbaj cioranian, *Demiurgul cel Rău*. Marea nenorocire este confuzia dintre Dumnezeu și Demiurgul cel Rău, confuzie de care n-a scăpat nici Cioran.

*

Rawls^[6] este partizanul unei filosofii a dreptății. În spirit kantian, individul trebuie tratat ca un scop în sine, nici-cum ca mijloc, cum se poate întâmpla în utilitarism. Statul trebuie să asigure o imparțialitate a legilor, neținând cont de dorințe, înclinații, partizanate de grup, după cum Themis este legată la ochi. La această imagine duce și experimentul său mintal filosofic al unui contractualism amnezic. Principiile lui Rawls sunt două: aceleași drepturi fundamentale pentru toți și configurarea inegalităților sociale și economice în măsură să fie avantajoase pentru toți, cu deschiderea tuturor către slujbe și poziții demnitare. Cam la fel se configurează organicismul piramidal din statul eminescian, cu teoria dublului binom al bilateralității eurilor. Jocul egalitate/inegalitate duce, firește, la diferența ontologică. Contractualism fără organicism duce la abstracțiuni utopice.

*

Grundul statului dreptății se zărește în *starea originară* contractualistă, care, în definitiv, sesizează *diferența* de *starea actuală*. Pe această diferență se legitimează *decizia rațională* în nonrațional. Dreptul individual nu e posibil fără pliere pe *starea originară*, nonindividuală. Starea originară e acoperită de un profund vâl al ignoranței. Suportul nu poate fi în arbitraritatea dorințelor și pornirilor individuale. Starea originară, ca *dezbrăcare* a eului actual, duce inevitabil la *arheitatea* eminesciană. Vâlul de ignoranță trebuie să fie extrem de dens, atrage atenția Niels Christian Stephansen, exeget al lui Rawls. Dens până la obscuritatea *arheului*, trebuie adăugat. Starea originară, arheală, e *transmorală* și tocmai de aceea cu adevărat morală. Nimic din liberalismul individualist al lui John Locke sau al modernului Frie-

⁶ John Rawls (1921-2002), filosof american. Aici, referire la cartea *A Theory of Justice* (1971).

drich A. Hayek^[7] (1899-1992). Sau, dacă vrei, individualismul lockian e trecut prin Kant. Altfel spus, Rawls este creatorul *transliberalismului* într-un sens în care Eminescu se prezenta ca liberal în plin conservatism. În transliberalism, inegalitatea indivizilor oferă cele mai mari șanse celor defavorizați. Originalitatea transliberalismului eminescian vine din *teoria compensației* piramidale, care nu se reduce la simpla compensație în redistribuirea bunurilor.

*

O altă încercare de „ontologie analitică“ ne oferă Peter Frederick Strawson (n. 1919)^[8], cu așa-numita „metafizică descriptivă“, care are ca axă antiteza individual/universal, o antiteză în echilibru dinamic, ceea ce l-ar apropia de *antitezele împăcate* ale lui Eminescu. Totuși, la el, nu există o dreaptă cumpănă între ele, filosoful dând întâietate *individualului*, ceea ce duce la o răsturnare comparativ cu metafizica tradițională. De fapt, și Strawson pătrunde în ontologic dinspre gnoseologie, el transformând o pereche din tabla categoriilor în una privilegiată (*Individuals*). Individualitățile preferate sunt persoanele și corpurile materiale, în consonanță cu forța de selecție a „briciului lui Occam“.

*

Karl Raimund Popper (1902-1994) a crezut în comunism, dar evenimentele din 1917-1919 l-au determinat să-și revizuască atitudinea. El credea că, deși comunismul se pretinde ca plecând de la Marx și Engels, revoluția rusă contrazice respectiva sorginte. De unde necesitatea de a revizui comunismul sau de a-l abandona. În autobiografie, mărturisea că e gata oricând să adere la socialism dacă apărea libertatea individuală. Pretinde că a înțeles, în cele din urmă, că libertate și egalitate nu-s totuna, ba chiar pot fi incompatibile când nu se intercondiționează: „acolo unde oamenii nu sunt liberi, nu e posibilă egalitatea“. Distincția dintre *libertate* și *egalitate* o găsim în multe dintre articolele lui Eminescu, dar invite nu pe teren marxist, ci din realitatea istorică a vremii sale.

*

Se confirmă din nou „teoria golului etnic“ a lui Eminescu. partidele politice din România sunt bande de interese care se-nțeleg nu când țara are nevoie, ci când au de profitat împreună, votându-și legi care-i privilegiază. Se dușmănesc nevoie-mare când își simt amenințate privilegiile ca deținători ai puterii. Atunci, partidele devin antiteze monstruoase, ca în puseurile electorale. Ele generează, inevitabil, un *gol etnic*, încât un popor majoritar în proporție de peste 80% nu-i capabil să atingă o majoritate politică parlamentară. Acest gol a fost umplut, de fiecare dată, de UDMR, dar mai ales de corporațiile transnaționale, aceste „entități“ dobândind poziții remarcabile, înlesnind epurarea etnică în Ardeal și jaful economic pe tot teritoriul țării.

*

Personalismul energetic al lui C. Rădulescu-Motru s-a vrut o a treia cale a naționalismului românesc, în opoziție clară atât cu fascismul, cât și cu nazismul. El viza o canalizare creatoare a surselor energetice ale țărănimii ignorate de liberalism, apropiindu-se, politic, de național-țărăniști, dar și de Eminescu sau Iorga.

⁷ Vezi Friedrich A. Hayek, *Constituția libertății*, trad. Dîrdala Lucian Dumitru, Editura Institutul European, Iași, 1998.

⁸ Strawson a decedat pe 13 februarie 2006, la Oxford.

*

Dogma, atât în viziunea lui Blaga, cât și a lui Ion Barbu, se bazează pe *transfinitul* lui Georg Cantor. Dogma, zice Blaga, este o *antinomie transfigurată*. Este, în definitiv, o atitudine transmodernă / transdisciplinară, ai cărei germei, în gândirea românească, vin din Eminescu.

*

De fapt, censura transcendențială a lui Blaga este misterul *oglinzii*, iar rețeaua de censuri nu-i altceva decât labirintul de oglinzi (sala cu pereți de oglinzi eminesciană), imanență lumii, ca intermediar între om și divinitate.

*

Vintilă Horia, în *Introducere în istoria filosofiei românești moderne*, vedea în filosofia lui Cioran o continuare la hermeneutica eliadescă a *terorii istoriei*. Iată o lectură surprinzătoare, dar perfect credibilă a operei lui Cioran. După Eliade, impactul terorii asiatice de tip ateist stalinist, nu avea de ales decât între două soluții de rezistență: boicotul istoriei (Blaga) și revanșa unui creștinism purificat de reziduurile magico-mistice. Această resurrecție trebuia să treacă prin disperarea și kynismul lui Cioran. Se reconfirmă astfel puternica identitate românească a celui care a scris *Schimbarea la față a României*, solidar, ontologic și estetic, nu doar cu Eminescu (din care-și recunoaște descinderea: *Rugăciunea unui dac*), dar și cu G. Bacovia și Mircea Eliade.

*

Gândirea arheică eminesciană este perfect comparabilă cu teologia cosmologică a Sfinților Părinți. În tălmăcirea Părintelui Stăniloae: „Plantele și animalele, dar și toate formele de mișcare erau date potențial în substanța originară a lumii ca niște visterii ascunse.“ Aceștia sunt arheii. Eminescu vorbește de „planul lumii“ ascuns, în sensul că *hazardul* nu se opune *teleologicului*, cum cred filosofii deconstructiviști.

*

Cel ce pierde timpul se poate amăgi cu falsa credință în reîncarnare, cum a făcut, în tinerețe, și Eminescu (vezi *Avatarii faraonului Tlă*), ispitit de religii necreștine. Dar chiar și unii creștini au crezut în reîncarnare. Doar că Eminescu, fiind mai aproape de budism, s-a detașat de aspectul pedepsitor al reîncarnărilor, aspirând la *pacea eternă*, care e fața creștină a Nirvanei budiste, ca *isihie*.

*

Cu o stratagemă oximoronică eminesciană, diavolul are în el *viață moartă*. Și e veșnică.

*

Chipul nostru fiind *întunecos*, întreaga viață trebuie dedicată *curățirii/transparenței* lui, spălării și luminării, care începe cu spălarea în apa botezului. Și asta nu se face de la sine, ci prin îndelungi „osteneli și încercări“ (Avva Filimon), prin pătimiri/chinuiri, cum zice Eminescu: „Ci trăiește, chinuiește/ Și de toate pătimește/ Și-ai s-auzi cum iarba crește.“ (*În zadar în colbul școlii...*).

*

Sufletul ține de lumea creaturală, căci a fost creat odată cu trupul. Dumnezeu a așezat sufletul între inteligibil și sensibil, ca diriguitor al trupului. Nefiind compus, sufletul este nemu-

ritor, ca venind direct de la suflarea lui Dumnezeu. Sufletul este, de fapt, principiul vieții, însă nu chiar viața, de vreme ce ierburile n-au suflet. Eminescu însă ne pune pe gânduri: „Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.“ E pan-teism aici sau e vorba de viață care nu e chiar principiul vieții, sufletul? Sf. Antonie cel Mare vine cu următoarea ierarhie: 1) ființe nemuritoare și cu suflet – îngerii; 2) oamenii – cu suflet, minte și duh; 3) animalele – cu suflet și duh; 4) plantele – au viață doar. Eminescu are dreptate. El spune *pare*.

*

Criza sacrificială (René Girard) nu se insinuează doar în viața popoarelor și a grupurilor umane, ci și în sufletul indivizilor, ca semn al căderii în barbaria violenței malefice. O posibilă descriere a ei ne-o oferă Cuviosul Nichita Stithatul. „Câtă vreme sufletul e dezbinat în el însuși și puterile lui se mișcă fără rânduială, câtă vreme nu a primit în sine razele dumnezeiești, nu s-a învrednicit nici de eliberarea din robia cugetului trupesc și nu s-a bucurat de pace.“ Atunci, victima ispășitoare trebuie să fie trupul împătimit cu sufletul turbure. Zice Eminescu: „Contrazice-te pe tine însuși și vei găsi pace.“

*

Când Eminescu spune că „antitezele sunt viața“, trebuie să-l înțelegem și ca pe Sf. Antonie cel Mare: „Viața este unirea și legătura minții cu sufletul și cu trupul.“ Altfel, ne avertizează Eminescu, în loc de antiteze împăcate, ne trezim cu „antiteze monstroase“.

*

Antitezele vieții se găsesc în luptă, dar fără împăcarea lor viața n-ar fi posibilă. Eminescu o știa prea bine. Cuviosul Nichita Stithatul: „Este o luptă surdă între amândouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă și să atragă stăpânirea la sine. Aceasta se numește dezbinare, răzvrătire, pornire, împerechere și lupta celor două părți din noi.“ Dacă sufletul devine stăpân peste trup în această luptă, el trebuie să fie un stăpân umil, aducător de pace, iar nu de oprimare. Dacă se va lăsa el rob trupului, atunci pace nu va fi și nici viață adevărată.

*

Dar să revin la Sfinții Părinți, care-și pun problema *păzirii simțurilor*, ca și Eminescu. Nu întâmplător, a versificat, în 1876, *Pentru păzirea auzului*, după Nicodim Monahul⁹ (care cunoștea pe Ulise cu metoda lui de păzire a auzului), pentru ca performanța estetică să survină cu *Glossă* și în alte texte. Iar primele simțuri lingușite s-au dovedit a fi văzul (v. mitul lui Narcis), auzul, apoi pipăitul și gustul. Văzul, avertizează Diadoh al Foticeii, a slăbit memoria inimii, începând cu Eva, încântată de *vederea* merelor din pomul cunoașterii, pe care, apoi, le-a *atins*, descoperindu-și voluptatea goliciunii. Prin șarpe, și-a exersat *auzul*, ca apoi să-l convingă pe fragilul Adam să *guste* mărul. Firește, mărul trebuie să fi avut și un *parfum* pe măsură, ceea ce l-a răpus pe Adam. Așadar, *păcatul* începe cu coruperea celor cinci simțuri date omului.

⁹ Eminescu era în posesia traducerii din greacă (1819) a monahului Nicodim de la Sfântul Munte: *Cărticică sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțuri și a nălcirii și a minții și a inimii*. Versificarea arată, ca de obicei, că „traducerile“ poetului dobândeau amprenta stilistică eminesciană.

Valentin COȘEREANU

100 de zile cu Petru Creția

17 februarie 1992. – ZIUA 63 – Întâlnire cu Petru la el acasă, pe str. Surorilor, la et. IX. Până vine *Ofișcuța* (alintul lui Petru) mă îndeamnă să bem o „șămpănică”. Sunt cu mașina și, ca de obicei, conduc eu, așa că îl refuz. (Cu șoferul instituției am mers de vreo zece ori în doisprezece ani, la București). Discutăm ce mai e pe la Ipotești. Îl pun la curent cu toate. El îmi povestește ce detalii au mai pus la punct, anunțându-mă un lucru extraordinar (il face cu nedisimilată bucurie reținută): s-a hotărât să facă o donație de carte pentru Memorialul. Să nu mai stăm la mâna tuturor nebunilor, bătrâne. Am aici, adunate de-o viață, instrumente de lucru consistente, dicționare, studii și culegeri de folclor. Îi promit că donația va beneficia de un spațiu aparte și va fi marcată ca atare. Îl mai asigur că vom face acte legale de donație. Refuză, spunând că are încredere totală în mine, că nu dorește formalități de nici un fel. Nu le suportă. Ne bucurăm ca niște copii. Îl îmbrățișez. La zece vine și Ofelia. Mâncăm în oraș. Plănuim.

18 februarie 1992. – ZIUA 64 – Este realmente o mare plăcere și o satisfacție când asculți de la Petru etimologii la cele mai neașteptate cuvinte. Astăzi a făcut-o din plin, demonstrând cum Eminescu (se putea altfel?) mergea, din acest punct de vedere, până la urzeala, până la țesătura cuvintelor... Vorbind, avea aerul că trăiește acolo în text. Și exemplele curg gârlă...

Seara încercăm un soi de exerciții între noi despre cum va reacționa primul-ministru, Theodor Stolojan, la cererea noastră, în legătură cu trecerea Memorialului în directă subordine a Ministerului Culturii. Actele oficiale fuseseră trimise deja prin minunata doamnă Rodica Geamănu de la Ministerul amintit. Întâlnirea cu Stolojan este programată pentru a doua zi la ora nouă și se datorează lui Banu Rădulescu. Suntem cu toții în priză.

19 februarie 1992. – ZIUA 65 – Primul-ministru a zis DA!! Bucuria n-are margini. Petru povestește cum la intrarea în

clădirea Guvernului este controlat dacă nu are arme de foc la el. Se distra povestind cum a fost. Arme de foc, nu, dar i se găsește în schimb un briceag micuț. Petru explică, spre amuzamentul tuturor celor care-l controlau, că el îl folosește mai mult pentru scos dopuri... Ne-am distrat copios și noi, așa cum s-au distrat și... controlorii. Îl întreb din curiozitate cum i s-a părut Stolojan. *Un tehnocrat din acesta serios. Nici nu s-a uitat la mine. Era la birou, într-o cămașă albă cu mânecile suflecate pe sfert, cu cravată și fără haină. Habar n-avea cine sunt. S-a mirat, după ce i-am expus motivul audienței că acum, când toți vor descentralizare, noi dorim să venim la București (!). E clar că n-a înțeles nimic. M-a întrebat ce funcție am eu acolo și i-am răspuns că sunt muzeograf. Râdem amândoi. Abia atunci s-a uitat la mine. (Adică cum, n-a venit directorul?!). Ne distrăm din nou și ne bucurăm de hazul lui Petru. Tot restul zilei umblăm pe la *Expres* (Ion Cristoiu) și la Uniunea Scriitorilor. Umblăm.*

Seara stau cu Simona până târziu, povestesc cum au decurs toate și dorm la ea. *Nu știu de unde are omul ăsta atâta putere de muncă...* mai spune Simona, înainte de a ne duce fiecare în camera sa. Dorm tun căci eram fericit. De unde să știu că acesta era doar începutul? – poate cel mai ușor... Au urmat altele, iar unele vor fi povestite în cele ce urmează. Oricum, multe din ele nu mă vor mira, așa cum m-au intrigat ele atunci când au fost comise.

20 februarie 1992. – ZIUA 66 – Ofelia umblă toată ziua în vederea organizării conferinței de presă. Telefoane, întâlniri etc. Stau cu Petru, care așteaptă o întâlnire programată cu Gabriel Liiceanu. Liiceanu nu vine la întâlnire. Aflăm mai târziu că a uitat pur și simplu! Frumos. Petru este mâhnit, dar nu se plânge. Spune gânditor doar atât: *poate nu vrea nici Eminescu, de acolo de sus, să se facă treaba asta...* Rămânem cufundați în gânduri...

21 februarie 1992. – ZIUA 67 – La Muzeul Literaturii Române sala era plină; invitați de marcă, presa, radioul, televiziunea. Lume destulă, stând și în picioare. Petru este agitat înainte de a începe să vorbească. Într-un distonocalm. Sunt mirat că un om care are atâta ușurință în a vorbi, acum este cutremurat de emoții. *Responsabilitatea cuvântului!* – despre care îmi va vorbi altă dată. Printre invitați: Gabriel Dimisianu, Mihai Oroveanu, Ion Roșu, Mircea Spătaru, Mircea Dumitrescu, Sorin Mărculescu, Vida Gheza, Alexandru Condeescu, directorul Muzeului.

Petru este de o rară elocvență și pledează cu o luciditate și un calm desăvârșit pentru înființarea Centrului Național de Studii de la Ipotești. (Îl urmăresc și constat cât de uimitor s-a putut transforma în câteva clipe). Printre altele a pus, evident, și problema facsimilării manuscriselor. Au vorbit aproape toți cei enumerați mai sus, oferindu-se să ajute viitorul Centru cu aparatură, tipărituri, organizări de expoziții, facsimilarea manuscriselor, organizarea noului muzeu etc. Au urmat interviurile. Se cunoștea pe fețele tuturor că n-a fost o chestiune formală și că entuziasmul era real.

Ne despărțim târziu, dar ajuns la Simona, pur și simplu nu mai am putere să povestesc ce s-a întâmplat peste zi, deși abia așteptam s-o fac. Eram frânt de oboseală și emoții. Mama Simonei, care se cunoștea cu Petru, era curioasă să știe cum au decurs lucrurile. Profesorul le vizita într-o vreme. Numai că în ciuda tuturor minunățiilor lui, Petru era destul de greu de suportat, mai ales atunci când nu scria și era chinat de cine știe ce idei... Sunt realmente epuizat și mă culc.

22 februarie 1992. – ZIUA 68 – După ce povestesc ce s-a întâmplat cu o zi înainte la Muzeu, Simona, în sensibilitatea ei ascunsă, mă conduce la gară. Simte că mi-e urât fără Petru. Are fata asta o delicatețe ascunsă, discretă și ocrotitoare, dar nu știu dacă ar reacționa pozitiv dacă cineva, plictisind-o, i-ar spune tot felul de stupidități, ținându-i mâna... Din acest punct de vedere, își urmează profesorul; fie nu-i atentă în mod evident (ca să înțelegi!), fie ți-o taie scurt. Țin foarte mult la Simona și încerc s-o protejez la rândul meu. Vorbim de Petru, evident. Ne simțim amândoi atrași de el ca într-un vârtej. Când nu-l mai întâlnim, îi simțim lipsa.

Discutând despre planurile eminescologului la Ipotești în legătură cu descifrarea manuscriselor, Simona se arată interesată și dispusă să pună umărul la ceea ce visează cărturarul cu ochii deschiși, în plină irealitate. *Am senzația că procedea și el așa cum a procedat și Noica toată viața, căutând tineri talenți care să învețe greaca și pe care să-i educe.* Numai că sunt puțini aleși... Simona nu este prea încrezătoare în promisiunile pe care le-au făcut toți cei care au vorbit la Muzeul Literaturii; *nu-i cunoști; până ajungi tu la Ipotești, ei vor uita ce-au promis.* Mă simte necăjit, căci eu sunt încrezător, *doar i-au promis lui Petru, nu mie!* – *Să dea Domnul să fie cum zici tu, dar mai vedem...* Râde în colțul gurii. Poate are dreptate, dar mie tot îmi place să cred că se vor ține de cuvânt. (Ei bine, nu s-au ținut de promisiune.)

Cheltuim ultimii bani pe sucuri și alune. Călătorie searbădă cu trenul. Gândurile îmi rămân, fire prelungi în urmă, împletindu-se fără să vreau cu ale Simonei despre acest ciudat profesor cu țării nebănuite în el.

23 februarie 1992. – ZIUA 69 – După zilele petrecute în încordare, vorbesc cu Petru și Ofelia la telefon despre cât de

multe locuri ipoteștene am găsit pentru proiectul volum, *Eminescu despre Ipotești*. Cartea aceasta a stârnit dispute atât de serioase încât, de fiecare dată când discutăm despre structura și modul ei de organizare, începeau discuțiile: Petru susținea că textele volumului trebuie puse *strict în ordine cronologică* și comentat *text de text*, Ofelia susținea că trebuie să fie structurat pe teme: iubita, lacul, pădurea, țințirul, biserică, incinta, adică tot ce găsisem eu în detectivistica mea literară și de care Petru era foarte mândru. Contraargumentul eminescologului era unul de natură a limezi disputa: *ce faci dacă în aceeași poezie vei găsi imaginea iubitei, a naturii și chipul unui frate? Bucărești poezia așezând fiecare bucată la tema respectivă?*

Profesorul se înfură cumplit când era contrazis în domeniul Eminescu chiar și de către cei mai apropiați. După atâtea vreme au rămas spusele lui, care mi-a zis ferm, fulgerându-mă cu privirea că *numai așa trebuie făcut!* Apoi a scris: *volumul conține totalitatea textelor eminesciene referitoare la Ipotești. Locul Ipoteștilor în opera lui Eminescu, până acum neștiut în întinderea și adâncimea sa, este mai important, în cadrul operei literare decât orice spațiu locuit vreodată de Eminescu și îi marchează scrisul de la început până la sfârșit. Antologia este amplu comentată, text de text, de autorul ei, prezentată de Petru Creția și ilustrată cu numeroase imagini ale Ipoteștilor și ale împrejurimilor sale, precum și cu reproduceri după manuscrise.*

Antologia este amplu comentată, text de text, prezentată de autorul ei, prezentată de Petru Creția și ilustrată cu numeroase imagini ale Ipoteștilor și împrejurimilor sale, precum și cu reproduceri după manuscrise.

Când era la masa de scris era atât de concentrat încât nu aveai curajul să-l întrerupi. Avea obiceiul să lucreze „la vedere” o carte, iar în ascuns, numai de el știută – o alta. Nimeni nu l-a putut afla când lucra în ascuns. Cel puțin eu așa l-am cunoscut.

24 februarie 1992. – ZIUA 70 – *Eminescu despre Ipotești* și atât. Sunt bucuros când găsesc texte care implică și indirect arealul ipoteștean. Aștept cu nerăbdare de la Petru fie confirmări, fie, dimpotrivă, infirmări. Până acum nu am dat greș. Găsesc în prozele eminesciene atâtea locuri ipoteștene (topoi esențiali), reluate în fel și chip; unele se repetă identic (ca atunci când este vorba despre lac sau când Eminescu reia portrete esențializând trăsăturile fratelui său, Ilie, blond cu ochii albaștri, în *Cezara*, în *Sărmanul Dionis*, ori în *Geniu pustiu*). Dar nu numai atât: e vorba și de incinta casei, de atmosfera *din luncă*, dar mai ales de iubita moartă prematur.

Entuziasmat îi dau telefon și-i „povestesc” cele descoperite. Îl simt extrem de bucuros pe dinlăuntru și oarecum mândru de mine. Ține să-mi spună că am mare dreptate în legătură cu portretul lui Ilie, trecut în poezia *Copii eram noi amândoi*: unde, *pe insula cea verde*, în mijlocul lacului, frații dădeau adevărate bătălii cu broaștele, imaginându-se împărați luptători. – *Ai dreptate* – îmi spune, *nu știi până unde este portretul lui Ilie și de unde încolo se topește în fluidul prozei propriul său chip. Ai har, Valentinușu!, dă-i înainte!* – îmi mai zice și încheiem convorbirea.

25 februarie 1992. – ZIUA 71 – În urma unor demersuri și a unei întâlniri anterioare, la București, cu poetul Mircea Dinescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, obținusem aprobarea unui transfer la Ipotești a statuii lui Eminescu (opera lui Oscar Hann). – *Uite ce e* – imi spune Mircea Dinescu, în stilu-i direct, caracteristic. – *Ți-o dau, dar semnezi o declarație că rămâne la Ipotești, să nu ne trezim cu ea pe la turci, cum s-au mai văzut cazuri și cu altele!*

Mă uitam la el cât e de repezit; nu numai în vorbe, dar și în gesturi. Eram și puțin derutat de faptul că mă așteptam să-l găsesc în costum și cravată. Nu, el purta niște pantaloni de catifea raiată de culoare maron, cu o cămașă de croială sportivă, modernă, iar pe cap o șapcă cu un cozoroc lung, una din aceea ce poartă rapperii în mult cunoscutele clipuri. Secretara îi făcea semne să nu transfere statuia, dar el nu-i dădea atenție. Apoi, când a văzut că acesta continuă, i-a zis-o direct, ridicându-se în picioare și postându-i-se direct în față. Dinescu nu o ia în seamă: – *Lasă că știi eu ce fac. Oamenii ăștia o vor păstra acolo mai bine ca noi. Și-apoi e urâtă, bre, al dracului!* Mie nu-mi păsa de remarcă lui. Ce-i drept, nu văzusem statuia niciodată, dar era un Oscar Hann și îmi era de ajuns.

Temerile lui Mircea Dinescu erau îndreptățite. Știa bine ce spune, căci în perioada aceea foarte multe obiecte de patrimoniu au luat calea străinătății. Am iscălit angajamentul pe loc, numai că în aceeași zi am aflat că statuia lui Hann nu se afla în proprietatea Uniunii Scriitorilor, ci a Muzeului Literaturii Române. (Îmi transferase o operă de artă plastică, un Oscar Hann, care nu era în patrimoniul instituției pe care o conducea! Tipic pentru Mircea Dinescu. În ochii mei a contat bunăvoința poetului, însă). Fuga la Alexandru Condeescu, care a consimțit la transfer fără nici o problemă. S-a distrat și el pe seama „zăpăcitului”, dar n-a refuzat ideea. Dovadă actul întocmit.

Statuia fusese amplasată în incinta fostului sediu al Uniunii Scriitorilor de pe șoseaua Kiseleff, iar de un timp era depozițată în incinta fostului Combinat al Fondului Plastic din spațiile Casei Presei Libere (fosta Casa Scânteii).

Plecat cu două zile în urmă, administratorul Memorialului sosește spre seară, aducând statuia. – ZIUA 72 – Când am văzut-o, m-am speriat: un Eminescu înalt de vreo șase metri, din bronz, având o greutate de patru tone, complet înnegrit de vreme, care părea mai degrabă un Eminescu din Congo, încât în primele nopți a speriat la propriu țărani din sat. Își scuipeau în sân și își făceau de deochi la babele din sat, fiindcă în noapte, statuia chiar părea înfricoșătoare... După ce îmi povestește cum l-au primit Ofelia și Petru, la București, administratorul ține să-mi spună că *au fost gazde de nota zece*.

La momentul când (surprins eu însumi) îi povesteam lui Petru despre calomnierea administratorului, el mi-a făcut o întrebare teorie asupra calomniatorului, zicându-mi că acesta e mai abject decât cel al denunțătorului, pentru că ultimul spune (vrei, nu vrei) un adevăr despre tine, chiar dacă acest adevăr nu-ți convine. Primul este mai periculos și mai de-testabil, pentru că *spune despre tine lucruri pe care nu le-ai făcut și pe care (poate) nici n-aveai de gând să le faci. Ticăloșia calomniatorului n-are margini, pentru că (într-un fel) este creativ: inventează pe seama ta*. [Mai târziu, am găsit altfel spus (mult mai organizat și pe câteva pagini), toate acestea, surprinse în volumul *Eseuri morale*, iar de la Simona am aflat

că imediat după zilele lui decembrie 1989, Petru Creția a venit un timp la Universitate, vorbindu-le despre demnitate, despre cinste, dreptate, calomnie, răbdare, aflând astfel că el avea exercițiul acestor noțiuni deja formate, așa încât știa bine ce spune].

Vorbisem cu Petru la telefon și abia așteptam să văd donația de carte pe care o promisese pentru Ipotești. Mi se diminuează revolta împotriva calomniatorului. Așezăm donația cu grijă în Casa Papadopol. Îi dau telefon lui Petru și țin să-i mulțumesc. *Acolo trebuie să stea. Acolo vom avea nevoie de ea și noi și alții de după noi. Îmi revin speranțele realizării Centrului*.

26 februarie 1992. – ZIUA 73 – Vorbesc aproape jumătate de oră la telefon; întâi cu Petru, apoi cu Ofelia. Ne spunem fiecare ce a mai reușit să facă. Petru a intrat la ministrul Culturii, Ludovic Spiss, care a îmbrățișat imediat ideea Memorialului. Ține să-mi mai spună că *Doamna Geamănu* (directoarea de personal a Ministerului) este extrem de săritoare, că *face totul cu profesionalism și bună credință*. Constat că Petru reușește, datorită personalității sale, dar și insistențelor Ofeliei, să antreneze câțiva oameni responsabili în ideea prefacerii acestei instituții, care se vrea o instituție de interes național, nu una înecată în nisipul mișcător al provinciei. (Va mai trece un bun timp până când ea va fi ceea ce ar fi trebuit să ființeze de mult, la Ipotești, nu să se profite de numele poetului, dotând case de cultură...).

În entuziasmul veștilor, îi propun lui Petru, cu toată seriozitatea să preia el postul de director, în locul meu, nu numai pentru autoritatea sa în materie de Eminescu, dar și ca un omagiu pe care i-l aduc personal. Se întrerupe telefonul și până îl prind din nou, trece un timp. Se gândise între timp, așa că îmi spune: *primesc, dar cu o singură condiție; să fii tu director adjunct. Singur nu mă descurc, iar atitudinile mele, cum știi, sunt altele... Recunosc că în administrație tu ai mai mult tact decât mine. Poate e mai bine așa...*

Îl anunț apoi că a sosit răspunsul lui Mihai Cimpoi de la Chișinău: guvernul de acolo este dispus să ajute la facsimilarea restului de manuscrise eminesciene de la Biblioteca Academiei Române, rămase nefacsimilate. Ne bucurăm amândoi: *ți-am spus că Cimpoi e un om de ispravă... Încă nu știi ce înseamnă să stai la mila custodelui de la Biblioteca Academiei, să ai câte vrei dintre ele, ca să poți lucra. Vei vedea ce bine o să fie avîndu-le pe toate la Ipotești*. Spune toate apăsător și bucuros de viitorul avantaj. Omul acesta crede în ceea ce face. Poate de aceea ne și împăcăm atât de bine. (Nu mi-au plăcut niciodată farfarele).

27 februarie 1992. – ZIUA 74 – Seara la ora 19.00 îl aștept pe viitorul director al Memorialului la gară. *Ceea ce-ai făcut tu – îmi spune din primele clipe ale întâlnirii – pare un gest inconștient, dar să știi că te poți baza pe mine și pe buna mea credință. Vom lucra împreună la toate. Eu sunt așa cum mă știi. Va fi bine, ai să vezi*. Îmi ține un soi de discurs despre încredere, vorbindu-mi atât de adevărat despre aceasta, încât încrederea mea că așa va fi este chiar oarbă. E naturală. Așa, ca o boare, mă deranjează, totuși, faptul că el îmi spune ceea ce eu nu puneam la îndoială sub nici un chip. Dar vorbește atât de frumos, încât n-am îndrăznit să-i replic. Știam că nu are rost și că nu-i genul să spună lucruri gratuite. Dorm și eu la Ipotești, după îndelungi vorbe bune auzite.

28 februarie 1992. – ZIUA 75 – Astăzi discutăm schema posturilor, în vederea trecerii la Ministerul Culturii. Doamna Geamănu spusese că vom avea aprobate treizeci de posturi. Față de câți angajați eram ni se părea foarte mult, dar când am început să discutăm necesitățile stricte ale Memorialului am înțeles că sunt destul de puține. Noi, până atunci, aveam în vedere posturile de specialitate, în principal, dar când am realizat că avem de întreținut 3 ha., îngrijorarea a crescut. Era, totuși, în condițiile date, un pas important și o mare realizare.

Seara, la Alina, mi-e foarte rău. Petru mă scoate la o plimbare, dar nu suport frigul, așa că stăm de vorbă în mașină până la trei dimineață. Doarme la mine și iar se trezește cu noaptea-n cap. Este îngrijorat de sufletul meu chinuit, zburciumat. Mă urmărește în tăcere. Nu-mi reproșează nimic, dar nici nu mă încurajează. Nu-mi dă sfaturi. Mă urmărește atent și atât. Adusese cu el, de la București, făcute la insistențele Ofeliei, un teanc de invitații pentru Zilele Eminescu din vară. Numai să vezi ce vom face. De acum încolo s-a terminat cu festivisme. Va fi o comemorare de substanță. Îmi oferă o invitație: colocviul «Eminescu între mit și regândire critică»; recitalul de poezie, «Eminescu neștiut»; vernisajul expoziției de pictură, «Peisaj», de Horia Paștina și lansarea numărului special al revistei «Manuscriptum», «Eminescu – poezii inedite». Îmi trece tot răul. Vei vedea ce bine va ieși. A vorbit Ofișcuța (alintul lui Petru, ca semn al afecțiunii) cu Țirlea de la TVR, care va veni să realizeze un material despre Ipotești și despre aceste zile. Îl rog să-mi personalizeze invitația. Scrie pe verso: Pentru Valentin cu dragostea lui Petru. 28 II 92.

29 februarie 1992. – ZIUA 76 – Recomandată de cei de la muzeul din Botoșani, ne întâlnim cu o doamnă în vederea angajării ei pe un post de contabil la Memorial. Astăzi pare neverosimil, dar atunci extrem de puțini erau aceia care să vină și să pună umărul la construirea unei instituții ca aceasta. Salariul mic și naveta Botoșani-Ipotești erau impedimentele principale. Lăsăm de o parte faptul că lumea trebuia convinsă să accepte o angajare la o instituție ce va să fie, nu ceea ce este.

Atunci era enorm de lucru la Ipotești. E-adevărat că noi nu ne pricepeam la administrație, pe care am învățat-o din mers mai târziu și cred că asta s-a simțit la început, dar când omul are în el credința de a înfăptui ceva, poate face alții și în deșert. În ceea ce-o privește pe viitoarea contabilă am convins-o ușor, căci ne fusese recomandată... tocmai pentru că nu era angajată nicăieri.

După despărțire, Petru îmi spune că *pare o fată pusă pe treabă* și crede că *o vom putea antrena* în tot ceea ce este de făcut la Memorial. Nu ne pricepeam la oameni. S-a dovedit că la început au venit destui fără tragere de inimă la Ipotești, făcându-și doar o trambulină de lansare. Toți cei angajați în perioada respectivă și-au luat zborul imediat ce se ivea un post în oraș. Nu-i puteai condamna. Fiecare cu idealul său. Cât despre remușcări, nu putea fi vorba.

1 martie 1992. – ZIUA 77 – Ofelia vine la Ipotești cu șpalturile numărului omagial *Manuscriptum*, pregătit de Petru și ilustrat de Mircia Dumitrescu, număr care conține douăzeci și patru de poezii inedite Eminescu. Nimeni nu credea că mai există așa ceva, dar Petru zâmbește misterios. Să vezi

ce număr o să iasă. În ciuda tuturor, eu am găsit câteva inedite Eminescu. Vor avea o mare surpriză.

Petru face corectura pe șpalturi. Îl văd lucrând concentrat și îl feresc de vizitatorii nepoftiți. Pe biroul la care lucrează, Petru are aranjat totul ca la farmacie. Nimic strâmb, nimic nelalocul lui. Odată, l-am surprins cum lăsase niște cărți ceva mai... nealiniat de cu seara, iar dimineața, înaintea unei vizite, și le-a strâns imediat, aliniindu-le. Nu pot însă să spun că era pedant. Petru era oarecum altfel. Până și listele lui de cumpărături erau aranjate ca rimele din caietele manuscris ale Potelui; unele sub altele, într-o logică interioară, numai de el știută. Așa era el și mă sfătuia și pe mine să procedez la fel. Petru nu-ți băga cu de-a sila nimic pe gât; îți spunea doar cum e mai bine...

Simt unele tensiuni între Ofelia și Petru. Plec acasă cu gândul că-și vor rezolva diferendele, care adesea erau doar de moment.

2 martie 1992. – ZIUA 78 – Ofelia trebuie să plece dimineață, la București. Dă un telefon, aranjându-și o amânare de o zi. Sunt, în ascuns, „tartorul” acestui „complot”, mijlocit cu aprobarea tacită a lui Petru. Seara o conducem la avion. După plecarea Ofeliei, Petru apreciază gestul solidarității mele. *Puțini oameni sunt așa. Tu ai în structura ta un soi de solidaritate prietenească, pe care puțini o au, dar și mai puțini o cultivă. Îți mulțumesc că ești aproape de noi.* Nu comentez, întrucât mi se pare că totul intră într-un firesc al lucrurilor, iar lui îi place atitudinea aceasta.

3 martie 1992. – ZIUA 79 – Obținem de la Prefectura Botoșani o altă mașină de scris. Tot veche, dar ceva mai bună. Cu cealaltă nu se poate lucra, oricâte reparații i s-ar mai efectua. Suntem invitați la prefectul județului, care ne primește cu oarecare aroganță și cu suspiciune, pentru că la noi orice nu poate realiza un om al autorității publice, dar îi reușește altcuiva, acel cineva, indiferent cine este, e privit cu invidie. Nici prefectul nostru nu face excepție.

Înainte de a intra, Petru mă întreabă dacă și el vorbește în dezacorduri. Neg și îi fac repede un portret succint: arată ca un om matur, dar reacționează ca un copil încăpățânat; prea serios, înalt și cu o calviție bine conturată, care plimbă pe stradă un cățeluș pekinez, încât discordanța dintre cei doi e atât de ridicolă încât nu ai cum să nu întorci capul... Petru râde pe înfundate până când intrăm în anticamera prefectului. După ce-l vede, îmi face un semn discret că *da*, așa arată. Suntem întrebați cum de am reușit noi să obținem ceea ce el însuși nu a putut obține, la București. Tipic provincial: nici tu nu faci nimic, dar nici pe alții nu-i lași să facă... Nu comentăm.

Mai târziu am aflat că am fost răzbunați de Andrei Pleșu, căci într-o întâlnire oficială cu ministrul Culturii, punând strâmb problema Ipoteștilor, în loc să-i răspundă, ministrul i-ar fi replicat: *am auzit că ați acoperit cu beton toată curtea casei memoriale a lui Enescu, de la Liveni! Așa este, domnule prefect??* În sfârșit, prefectul iscălește condescendent, în fața noastră, actele de transfer către Ministerul Culturii. Oare știa că aflasem de replica lui Pleșu? Nu cred, pentru că prea era plin de sine, înfoindu-se ca un curcan.

(Fragment din volumul *100 de zile cu Petru Creția* apărut la Editura Junimea, colecția *Memoria clepsidrei*, 2014)

MIHAI EMINESCU (postume)

Ediție bibliofilă bilingvă RĂSAI ASUPRA MEA:
SPUNTA SOPRA DI ME, Editura Junimea, 2016
Versione italiana GEO VASILE

Ah, mierea buzei tale...

Ah, mierea buzei tale am gustat-o,
A buzei tale coapte, amorul meu;
Zăpada sânelui eu am furat-o,
De ea mi-am răcorit suflarea eu;
Ah, unde ești, demonico, curato,
Ah, unde ești să mor la sânul tău!

Ce sunt eu azi? – o frunză, o nimică
Și-mi pare că am fost un împărat;
Simțirea care sufletu-mi despică
E ca și când o lume mi-a furat;
Ah, mierea buzei tale, păsărică,
Am nebunit de când o am gustat!

Ah, cum nu ești, să-ți mistuiesc viața,
Să-ți beau tot sufletul din gura ta,
Să-ți sorb lumina pân' ce-or fi de gheață
Frumoșii-ți ochi – să-ți devastez așa
Tot ce tu ai frumos ... o, mă învață
Să teucid cu respirarea mea!

Să murim amândoi ... La ce trăiesc eu,
La ce trăiești tu pe a lumii spume?
Sărmane inimi închegate-n vreme,
Sărmane patimi aruncate-n lume;
Ah, să murim, nu plânge, nu te teme
Că undeva s-afla al nostru nume!
Încet, încet... să ne culcăm în raclă,
Încet de pe pământ ne-om furișa.
O, stinge a privirei tale faclă,
Închide ochii tăi... așa, așa;
Ce bine e să dormi adânc în raclă,
Să dormi adânc, să nu mai știi ceva.

Iubito, vremea-n loc să steie,
Să stingă universu-ntreg în noi:
O rază încă, încă o scânteie,
Ș-apoi dispăre tot... ș-apoi, ș-apoi
Simt încă gândul tău iubit, femeie,
Ș-apoi nu vom mai fi nimic... noi doi.

Ah, del tuo labbro il miele...

Ah, del tuo labbro il miele ho gustato,
Del tuo labbro fertile, amore mio,
La neve del tuo seno ho derubato,
Vi raffreddai il mio soffio, io,
Ah, dove sei, demone e angelo,
Ah, dove sei, che muoia al tuo seno!

Che sono io oggi? – una foglia al vento,
Un cesare mi pare d'esser stato;
Il sentimento che la mia alma fende
E' come se un mondo m'avesser usurpato;
Il miele del tuo labbro, amoretto,
Dacché gustai, io sono fuor di senno!

Chè non sei qui, io strugga la tua vita,
Sulla tua bocca l'anima ti beva,
Io sorba il lume dei tuoi begli occhi
Finché saran di ghiaccio – io disperda
Tutto che hai di bello... oh, m'ispiri
A toglierti la vita col mio fiato!

Moriamo tutt'e due... A che pro vivo io,
A che pro vivi tu sulle del mondo schiume?
Disgraziati cuori nel tempo invischiati,
Infausti patemi nel mondo rigettati;
Ah, moriam, non pianger, non temere,
Da qualche parte si saprà il nostro nome!

Adagio, adagio... nella bara ci posiamo,
Adagio lasceremo la terra di nascosto.
Oh, spegni del tuo sguardo quella fiamma,
Chiudi gli occhi, tu... così, così;
Che dolce è dormir profondamente,
Dormire nella bara e non saper più niente.

Amore, il tempo fermi la sua corsa accanita,
Si spenga l'universo mondo in noi:
Un raggio ancor, ancor una favilla,
E poi svanisce tutto... e poi, e poi
Avverto pur il tuo pensier amato, donna,
E poi non ci saremo nulla... noi.

Ea-și urma cărarea-n codru

Ea-și urma cărarea-n codru,
Eu mă iau pe a ei urmă,
Când ajung cu ea alături,
Răsuflarea-mi mi se curmă.

Mai răsuflu înc-o dată,
Zic o vorbă, ea tresare
Și se uită-n altă parte
Și răspuns de loc nu are.

Dar mereu de ea m-apropiu
Și vorbesc și îi dau sfaturi;
Ea se apără c-o mână
Și se uită tot în laturi.

Când pe talie-i pun brațul,
Ea se frânge, va să scape,
Dar o trag mereu spre mine,
Mai aproape, mai aproape.

Mai nu vrea și mai se lasă.
Capul ei mi-l pun pe umăr,
Pun pe ochii-nchiși, pe gură,
Sărutări fără de număr.

Și la piept o strâng mai tare.
Răsuflarea-mi se sfârșește;
O întreb de ce-i mânărită,
O întreb de mă iubește.

Iar ea ochii și-i deschide
Mari, puternici, plutitori:
– Îmi ești drag din cale-afară,
Dar obraznic uneori.

Lei si avviava al bosco

Lei si avviava al bosco.
Io rintraccio i suoi passi.
Quando a lei sono accosto,
Il mio fiato cessa quasi.

Io ripiglio fiato ancora,
Faccio motto, lei trasale
E si volge in altra parte
E battuta non ne trova.

Ma io sempre l'avvicino
E le parlo, do consigli;
Si difende con la mano,
Guarda sempre da un lato.

La sua vita quando cingo,
Si inarca, vuol scansare,
Ma l'abbraccio nonostante,
Più vicino, più vicino.

Più non vuole e più si lascia.
Il suo capo sulla spalla
Metto, sugli occhi chiusi,
Tanti baci, sulle labbra.

E al petto me la stringo.

Il mio fiato quasi cessa;
Chiedo di che si affanna,
Chiedo se pur lei mi ama.

E lei apre i suoi occhi
Grandi forti galeggianti:
– Mi sei caro oltremodo,
Ma sfacciato ogni tanto.

Gândind la tine

Gândind la tine fruntea-acum mă doare,
Nu știu ce rost mai are-a mea viață
Când n-am avut o clipă de dulceață:
Amar etern și visuri peritoare!

De ce în noapte glasul tău îngheață!
Vedea-vor ochii-mi încă-o dată oare
Frumosul trup, – femeie zâmbitoare! –
Ce mi-a fost dat să-l strâng o clipă-n brațe?

Tu, blond noroc al unui vis deșert,
Tu, visul blond unui noroc ce nu e,
De-i mai veni, să știi că nu te iert.

Căci dorul meu muștrări o să-ți tot spuie
Și sărutându-te am să te cert
Cu desmierdări cum n-am spus nimăruie

Pensando a te

Pensando a te avvinto dal tormento,
Non so che senso abbia più il mio essere,
Chè un attimo non ebbi di diletto:
Perenne amaro, sogni e chimere!

Perché nel buio agghiaccia la tua voce!
Vedranno mai ancora i miei sguardi
La tua forma – donna sorridente! –
Che sorte volle ch'io abbracciassi?

Tu, bionda sorte di un vano sogno,
Tu, sogno biondo d'una sorte che non c'è,
Se ancor verrai, vedrai che non perdono.

Che il mio anelito t'ammonirà parecchio,
E tra i baci pur ti sgriderò
Con vezzo che mai dissi ad altri, né dirò.

Cărțile

Shakespeare! adesea te gândesc cu jale,
Prieten blând al sufletului meu;
Izvorul plin al cânturilor tale
Îmi sare-n gând și le repet mereu.
Atât de crud ești tu, ș-atât de moale,
Furtună-i azi și linu-i glasul tău;
Ca Dumnezeu te-arăți în mii de fețe
Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe.

De-aș fi trăit când tu trăiai, pe tine
Te-aș fi iubit atât – cât te iubesc?
Căci tot ce simt, de este rău sau bine,
– Destul că simt – tot ție-ți mulțumesc.

Tu mi-ai deschis a ochilor lumina,
M-ai învățat ca lumea s-o citesc,
Greșind cu tine chiar, iubesc greșala;
S-aduc cu tine mi-este toată fala.

Cu tine da ... Căci eu am trei izvoară
Din care toată mintea mi-o culeg:
Cu-a ta zâmbire, dulce, lină, clară,
A lumii visuri eu ca flori te leg;
Mai am pe-un înțelept ... cu acela iară
Problema morții lumii o dezleg;
Ș-apoi mai am cu totul pentru mine
Un alt maestru, care viu mă ține ...

Dar despre-acela, ah, nici vorbă nu e.
El e modest și totuși foarte mare.
Să tacă el, să doarmă ori să-mi spuie
La nebunii – tot înțelept îmi pare.
Și vezi, pe-acesta nu-l spun nimănuie.
Nici el nu vrea să-l știe orișicare,
Căci el vrea numai să-mi adoarmă-n brață
Și decât tine mult mai mult mă-nvață!

I libri

Shakespeare! ti penso spesso tristemente,
Amico tenero del mio cuor;
Dei tuoi canti, colma, la sorgente
Assalemi il pensier e li riprendo sempre.
Tanto crudel sei tu e tanto dolce,
Tempesta oggi sei e mite è la tua voce;
Al par d'Iddio mostri mille volti,
E quanto un evo non può insegnar, insegni.

S'io vivessi quando eri in vita,
T'avrei amato tanto – quanto t'amo?
Chè ciò che sento, se male o se bene,
– Mi basta di sentire – son grato sempre a te.
Tu accendesti i lumi dei miei occhi,
Mi insegnasti a leggere il mondo,
Anche errando in te, l'errore amo:
Somigliare a te è tutto ciò che vanto.

A te davvero... Giacché ho tre sorgenti
Da cui io traggio tutto il mio senno:
Col tuo dolce mite lucido sorriso,
Del mondo i sogni al par di fiori lego;
Ho anche un altro savio... con il quale
L'enigma della morte sto sciogliendo;
E poi ne ho ma solo per me stesso
Un altro maestro che mi tiene vivo...

Ma su quest'altro, ah, nessun discorso.
Lui e modesto eppur di alto pregio.
Sia che taccia, dorma o mi dica
Un sacco di follie – mi pare sempre savio.
E vedi, il nome, a nessuno svelo.
Né egli vuole che alcuno lo conosca,
Giacché altro non vuol che il mio abbraccio
E più di te m'insegna in sommo grado!

Coborârea apelor

Din munți bătrâni și din păduri mărețe

Se nasc izvoare, ropotind se plimbă,
Deprind pe rând oceanica lor limbă
Și sunt în codri pustnici cântărețe.

Spărgând prin stânce albia lor strămbă
Se legân line și fac valuri crețe.
În drumul lor ia firea mii de fețe –
Aceleași sunt deși mereu se schimbă.

Dar cu adâncul apei s-adâncește
În glasul lor a sunetului scară.
Devine tristă – rânduri-rânduri crește

Pân' ce urnindu-se în marea-amară
– Ca fluviu mândru, ce-ostenit mugește –
Al tinereții dulce glas de mult uitară.

La discesa delle acque

Da monti annosi, da grandiose selve,
Sbucano scroscianti e vanno via sorgenti,
Imparan una a una l'oceanica loquela
E sono i cantori degli ermi verdi templi.

Forando nelle rocce il lor contorto letto,
Ondeggiano lievi, increspano le onde.
Palesa la natura mille volti in questo mentre –
Le stesse sono, cambian figura sempre.

Ma con il farsi fonde, più affonda
Del suon la scala nella loro voce.
Diventa triste – sempre più ingrossa

Finché spostandosi nel mare amaro
– Qual fiero fiume che sposato muggia –
L'incanto della giovinezza già scordaron.

De vorbiți mă fac că n-aud...

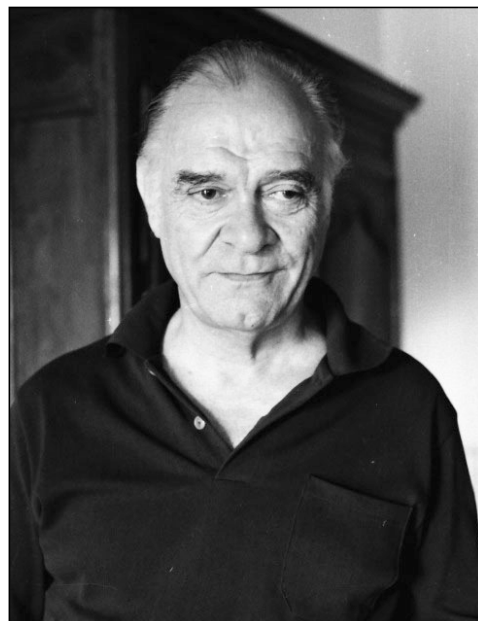
De vorbiți mă fac că n-aud,
Nu zic ba și nu vă laud;
Dănțuiți precum vă vine,
Nici vă șuier, nici v-aplaud;

Dară nime nu m-a face
Să mă ieu dup-a lui flaut;
E menirea-mi: adevărul
Numa-n inima-mi să-l caut.

Se parlate faccio il sordo...

Se parlate faccio il sordo,
Non ribatto e non vi lodo;
Voi ballate a vostro agio,
Non vi fischio, né vi acclamo;

Ma nessuno può indurmi
Il suo flauto a modello;
La mia sorte è: il vero
Solo nel mio cuor cercare.

Denis DE ROUGEMONT

Jurnalul unei epoci

IV – Călătorie în Ungaria

[...]

La mormântul lui GÜL-BABA

În Budă există străduțe ce încă păstrează mirosul de turc. În timp ce ne plimbam pe ele în zăpușeala serii, mi-ați arătat în treacăt niște ziduri înnegrite în vârful colinei Rozsadomb – Colina Trandafirilor. O moschee străveche, mi-ați spus, mormântul profetului Gül-Baba. Apoi, pe când soarele asfințea, am trecut din nou un mare pod vibrant și ne-am întors în Europa.

Însă a doua zi, chiulind de la program, am vrut neapărat să caut drumul spre Rozsadomb. „Nu e nimic de văzut, mi s-a spus, doar o pereche de papuci într-o moschee goală în care nu mai intră nimeni.“ Dar cum să nu-ți dai seama că un loc ce poartă un asemenea nume e chiar prin asta extraordinar. Cine nu crede în puterea numelor rămâne robul simțurilor sale; dar călător adevărat e cel care n-a renunțat să creadă în realitatea misterelor.

Urcând pe Rozsadomb în dimineața fierbinte, știam că urmez ceea ce psihologii numesc un ritual magic. E totuși delicios să-ți împlinești o idee fixă extravagantă: e însăși plăcerea copilăriei. Îmi căram așadar viziunea despre Orient și urcam cu solemnitate, la fel cum o voi face, cred, în ziua pelerinajului la Templul Obiectului necunoscut.

Trecând de o poartă, intrăm într-o curte pustie; pornim pe cărarea ce urcă șerpuint prin grădini cu arbuști uscați, înspre un soi de vilă mare, barocă, cam dărăpănată, decor din piatră brună sfărâmicioasă, punctată cu mici trandafiri stacojii. Mergem de-a lungul unei galerii acoperite, urcăm o scară complicată:

peste tot, colonete și statui ciobite, fermecătoare. (De sus, privim niște căsuțe sărace, cu rufe puse la uscat în câte-o curtică prăfuită.) Ajungem la o platformă pavată cu dale fierbinți, între pereți înalți din care unul ar putea să fie fațada unei capele; dar ușa este încuiată. Printr-o deschizătură strâmtă, trecem pe a doua terasă, mai largă, unde sunt câțiva arbori, în fața unui soi de turn scund acoperit pe jumătate cu tufe de trandafir, ce pare imposibil de situat în ansamblul construcției. Aici putem intra.

Pereți goi. În centru, un catafalc din lemn acoperit cu un covoraș superb, poate o flamură, cu litere turcești brodate cu aur. Istoria lui Gül-Baba scrisă pe o hârtie îngălbenită, înrămată și atârnată pe zid. Gül-Baba e ultimul erou musulman despre care s-a vorbit în Ungaria. De fapt, îl chema Kehl-Baba, ceea ce înseamnă Profetul Pleșuv. Ungurii, din greșală, i-au spus Gül-Baba, adică Tatăl Trandafirilor. Naturalizat în felul acesta, continuă să ocrotească orașul (împreună cu sfântul Gellert, a cărui statuie uriașă, pe o stâncă, dirijează circulația din Pesta cu o mână ridicată. Gül-Baba e mai puțin teatral). De altfel mormântul e gol. Papucii? Nu există papuci. Știu bine că nu e o oră de vizită: Tatăl Trandafirilor o fi plecat la plimbare.

Afară, trandafirii sângerii miros a pucioasă. Treizeci de grade la umbră. Acest sanctuar sărac este mai mult inexplicabil decât misterios. Confuzia de nume nu implică nici un simbol care să poată fi interpretat în sens nobil. O cădere în cotidian. Căci, una peste alta, Profetul Pleșuv a devenit grădinarul de pe Rozsadomb... Dar ce puteam contempla, „obiectiv“ vorbind, mai straniu decât locul acela – răscolitor cum sunt anume priviri lucide pe care le arunci asupra vieții, deodată, la ora trei după-amiază, de pildă – și nu fără angoasă.

Cafea amară

În Ungaria, ești asaltat de pitoresc, ce trebuie contracarat prin felurite stratageme și suspiciuni, cea mai simplă fiind să *traduci* ceea ce vezi. Cu fațada lui vopsită țipător în dungi mari verticale, violet, auriu și albastru, acest sediu de bancă n-are nimic ciudat dacă ne amintim că suntem în Ungaria. Nu pentru că acest raționament mi s-ar părea subtil, deși e corect, dar mă feresc de pitoresc, iar asta dintr-o iubire posesivă pentru miraculos, prea adesea confundat cu bizarul. Bizarul e falsul miraculos ce l-a discreditat pe cel adevărat, care este cotidian, discret, adesea microscopic – moralmente vorbind. (Pare atât de neînsemnat, încât suntem aproape scuzabili că nu-l sesizăm.)

Voi descrie totuși o scenă pitorească. Dar am văzut-o altă dată, la Pesta, în timpul altei vizite, în săptămâna de după Crăciun – cea mai lugubră din an, cu străzi pustii sub ploaia străină.

O ușă scundă se deschide într-un coridor bântuit de umbre drapate care nu sunt măicuțe, deși suntem sub bolțile unei vechi mânăstiri. Pătrundem într-o sală mare, viu luminată. Pereți spoțiți cu var, și din nou bolți înalte. O bancă de lemn ocupă lungimea a trei pereți; al patrulea e ocupat în parte de o tejghea (pe o tăbliță e scris un tarif: 5 pengö), în parte de o sobă imensă, cu multe etaje și trepte. Două-trei mese cu pahare și sticle sunt plasate la întâmplare în spațiul gol în care plutește fumul de trabuc. Așezați pe banchetă, câțiva inși răzleți produc acest fum în tăcere, cu ochii în pământ, așteptând. Stăm la o masă și privim în mijlocul sălii un brad de Crăciun cu ramuri mari, strălucitoare, pline cu podoabe aurite – iar în jurul lui, tremurând în lenjeria lor roz, prostituate care cântă un cântec popular și privesc cu tristețe luminile. Unele se încălzesc pe treptele sobei, acelea nu cântă. Printre ele, câteva țigănci, din care una fioros de frumoasă, într-un capot negru cu alb...

Nu pot să înghit cafeaua prea amară ce-mi înțepă gâtulejul. Ieșind afară, nu scoatem un cuvânt: gerul ne încăleștează fălcile.

Magnați în taxi

Piața Sfântul Gheorghe, din Buda, este o piață cu adevărat regală. Când este goală, își arată întreaga măreție. Tăcută, solemnă în nuditatea ei, între Palatul Regentului și cel al unui arhiduce, un decor de vis pentru cortegiul unei încoronări!

Am văzut defilând Camera Magnaților, în ziua alegerii unuia din cei patru Gardieni ai Coroanei Sfântului Ștefan. Lângă porticul de intrare în Palat erau cel mult vreo sută de curioși și câțiva soldați de gardă. Traversând piața imensă în toată lungimea ei, automobilele au trecut unul după altul, încet, timp de o jumătate de oră, salutate la intrarea în Palat de soldații care prezentau arma. Cei câțiva deputați în redingotă răspund la salut numai din vârful degetelor, de teamă, poate, să nu tulbure echilibrul mereu instabil al demnității lor.

Nu voi uita surâsul acelui prinț bătrân: un surâs sincer, adresat personal omului, – iar cuvântul „binevoitor“ își regăsește aici noblețea. Vecinul meu, care seamănă la față cu Franz Iosef (poate i-a fost valet), îi numește la trecerea lor pe cei din familiile Karoly, Festetic, Esterhazy, și conții Szechenyi care-au construit primul pod peste Dunăre, devenind astfel autorii liniuței de unire între Buda și Pesta. În urmă cu trei săptămâni, la Freudenu, la Derbiul vienez, i-am văzut purtând ținuturi cenușii pe terasa de la Jockey-Club. Acum, în limuzinele împodobite cu blazoane – coroane princiare pe capacul radiatorului – iată-i, părinți și fii, purtând culorile familiei. Stau foarte drepți, sprijiniți în săbii de aur încovoiate, cu mâner ce sclipesc între degetele înmănușate. Uneori, vezi un colan al ordinului Lâna de Aur, cu mielul miniatural atârând pe blana dolmanului roșu sau galben. Eghileți, brandenburguri, egrete prinse pe căciuli de blană, o bogăție opulentă, expresivă, seculară. Dar – disonanță patetică, absurditate palpabilă a epocii noastre – mulți au fost nevoiți să vină cu taxiuri demodate, închiriate la tarif scăzut. Șoferi tolăniți pe scaunul lor, cu șapca pe ochi, în acord cu ideile lor sociale, ca șoferii din orice oraș, conduc în curtea de onoare aceste relicve uimitoare și le parfumează cu benzină industrială.

Dar câtă gravitate printre spectatori! Relicve? Nu și-au pierdut nimic din vechea eficiență. Iată-l pe Prințul-primat, cu degetele ridicate. Toți își fac semnul crucii. Și iată că vine pe jos, din palatul său învecinat, un arhiduce. Se salută cu plecăciuni adânci, în tăcere (auzi doar clinchetul șirului de decorații pe uniformă kaki, și al sabiei care se leagănă).

Apare încă o mașină, întârziată: e Președintele Consiliului, slăbuț, galben și țepăn în costumul lui negru cu auriu. Dacă l-ar vedea pe contele Bethlen la S.d.N. (Société des Nations) în ținută de magnat, mulți oameni i-ar înțelege mai bine politica.

Pernuțele Rothermere

Naționalismul celor mai multe state europene se exprimă în revendicări de oameni de afaceri. Toți pretind că-și apără dreptul, interesele. În Ungaria însă, naționalismul este o pasiune pură, ce exprimă ființa profundă a rasei. Această iubire nu se discută, această ură nu se contestă. Simpatia este aici o datorie de politețe. Ar fi o necuviință să le-o drămuiești, acestor oameni care te-au primit ca pe un dar de la Dumnezeu. („Te-a trimis Dumnezeu“ spune formula tradițională.)

Lichiorul de piersici dezleagă limbile; dăm peste cap trei păhărele de bun venit, iar atunci se întind hărțile „Ungariei mutilate“. – „Știți că ne-au furat două treimi din patria noastră?“ – O, nu le veți cere acum, gazdelor voastre, explicații despre felul în care-i tratau, în vremurile când erau puternici, pe alogeni care în unele ținuturi formau majoritatea.

Îi veți face totuși să vă răspundă că numărul contează mai puțin decât vechimea unei civilizații; că aici

vorbim de valori; că populațiile din regiunile pierdute erau adesea majoritar formate din români sau slovaci, dar că minoritatea maghiară era mai importantă, singura activă și creatoare. Ceilalți erau niște slugi...

În haosul de nedreptăți produs de wilsonismul schematic care a trasat frontierele actuale, în actuala răsturnare de roluri, opresorul devenind oprimat fără a-și pierde sentimentul superiorității de rasă – adevărata sa legitimitate –, înțelegem că ungarul e surd la argumentele de „drept“ care legitimează acest haos. Îi rămâne credința în veșnica măreție a Ungariei – atemporală, ignorând statisticile –, precum și suferința lui, suferință de orgoliu rănit, dar care câștigă simpatia: căci orgoliul maghiar nu e din cel câștigat pe seama altuia, ci prin ceea ce este el însuși: nu e orgoliul unui parvenit, ci al unui aristocrat.

Oricum, un pericol fiind egal cu altul, să preferăm acest imperialism al inimii celui bazat pe superproducția de mașini și de copii.

Ungurii nu și-au pierdut sentimentul că sunt certați cu lumea modernă. Iată ce nu spun telegramele de presă: ziaristii, o dată mai mult, trec pe lângă esențial. Nimic nu e mai grav decât sentimentul – în politică, la fel ca în orice. Gândiți-vă la ceea ce formează opinia publică, acest ansamblu de mituri sentimentale care decid argumentele.

Aici, mă opresc și spun: cosmos și microcosmos: politica popoarelor seamănă cu politica indivizilor, cel puțin când e vorba să te minți singur. Dar ungarii nu-și dezmint romantismul.

Ce revanșă, pe o hartă a sentimentelor, și-ar lua Ungaria după Tratatul de la Trianon!

Am visat aceste lucruri pe un divan, privind o pernuță pe care se etala surâsul optimist al Lordului Rothermere, din mătase albă pe fond negru.

Câteva articole în favoarea Ungariei, când Europa părea să lase-n voia sorții acest popor turbulent și damnat, au reușit să facă dintr-un intrigant englez idolul naționalismului maghiar. Portretul lui expus în toate cafenele, în holurile universităților, brodat în vitrinele magazinelor de modă, numele lui scris cu litere uriașe pe un munte golaș de lângă Budapesta arată speranțele exagerate pe care le-a putut hrăni în jurul unei acțiuni desigur meritorii, însă mai mult simbolică decât eficientă. Și fără viitor.

Acest amestec general de copilării și grandoare, de închipuiri absurde și suferințe reale nu e oare climatul pasiunii? – Este climatul Ungariei.

O scrisoare de la Matei Corvin

„Matei, prin voia lui Dumnezeu rege al Ungariei. Bună ziua, cetățeni! Veniți cu toții să vă înfățișați în fața regelui, altminteri veți fi scurtați de cap. Dat la Buda. Regele.“

Vizită la Babits

Literatura maghiară e cunoscută în străinătate prin câteva piese ușurele de Molnar Ferenc, ce nu au nimic

unguresc decât pe autorul lor, de altfel evreu. Există, bineînțeles, o literatură oficială scrisă pentru a umple revistele conformiste. Tratează subiecte „pur ungu-rești“ într-un stil academic ce mi se pare opusul stilului ungueresc. Mai există o stângă extremă și revista ei, *Documentum* (un soi de *Esprit nouveau* smintit de suprarealism), grupată în jurul lui Kassak Lajos, clar internaționalist ca doctrină, cu un lirism nou și unori sălbatic, social sau futurist, a cărei „furie“ ar fi des-tul de unguerească...

Dar expresia cea mai liberă și mai vie a geniului literar al acestui popor a fost dată, cred, de importan-tul grup de la *Nyugât* (Occidentul), revistă fondată de doi mari poeți: Ady Endre și Mihály Babits. Ady, sum-bru și patetic, a murit la treizeci și cinci de ani, însă feroarea lui continuă să-i însuflețească pe scriitorii profund maghiari prin sensibilitate, chiar dacă sunt adesea europeni prin gusturi și curiozități, liderul lor fiind acum Mihály Babits.

Niște prieteni mă duc să-l vizitez la Esztergom, unde-și petrece verile. Esztergom e cea mai veche capi-tală a Ungariei, în care, mi se spune, a domnit Attila. Acum e reședința Prințului-Primat. Mai sus de palatul arhiepiscopului, pe o colină ocolită de Dunăre, bazi-lica înaltă o cupolă ocru-luminos, elegantă, imensă și rece, dominând câmpia vălurită care se pierde într-un colb violet la orizont – pe teritoriul ceh deja.

Ne ducem la băile termale, unde trebuie să-l întâl-nim pe poet. Plete negre vulturești lipite pe frun-tea lată, trup robust și roind de apă, Babits ne surăde, în apă până la jumătate, ca un erou mitologic. Ieșim împreună în orașelul cu străzi fierbinți de pământ, fără arbori, urcăm o costișă spre casa poetului.

Trei camere din lemn cu o verandă largă de unde vezi Dunărea, gri-gălbuie, scânteietoare, fără valuri, cu micul oraș pe mal și cu bazilica pe stânca ei. Proaspete, parfumate, cu cărți pe divane în culori vii, cu băuturi pregătite, umbră foșnitoare, – trei odăițe și un acoperiș, o baracă pitită printre butucii de viță de vie, lipită de colină ca să n-o ia vântul.

După-amiază fără sfârșit. Bem vinuri aurii și dulci pe care ni le toarnă Ilonka Babits (poetesă și ea, femeie admirabilă), ne scriem numele cu cărbune pe peretele văruit, Gachot face fotografii, Gyergyai scrutează câmpia cu binoclul și se visează departe, eu mă cațăr în cireșul sălbatic din spatele casei, un pictor îmbrăcat în alb se-apropie prin vie, vremea e minunată, orizontul e foarte departe, mai mult îl ghicești, totul e îmbrăcat în culori superbe, poetul surăde launtric, ceva copilă-resc plutește parcă în aer...

Întoarcerea de la Esztergom

Să te apleci pe fereastră, să lași aerul furios să-ți încăl-cească părul, să îngheți masca, să simți parcă pe frunte o mângâiere incertă a puterii. Seară de călătorie, totul înfrigorat de orgoliu rătăcitor, de vagi cuceriri... tot ce se leagă de pământ renunță să se exprime în deta-lii precise, se adună într-un amestec de violet întu-

necat, doar linia dură a orizontului se opune cerului care-și stinge luminile. Cer alb, pe care se destramă un pic de aur roz...

Trenul șerpuieste în unul din acele peisaje de nicăieri, cele mai emoționante din câte sunt, printre coline joase bătute de vânturi, cu arbori puțini, dar cu văiuși atât de blânde și intime încât, la ora aceasta, simți că a merge mai departe e un soi de păcat delicios. – Vom avea o casă în acest deșert cu forme blânde și deja familiare, iar trenurile ce vor trece în fiecare seară ne vor spune un adio scurt – mai stins cu fiecare seară, din cauza îndepărtării în noi înșine.

La intrarea în tunel, vezi că lampa de veghe rămâne aprinsă – iar eu, printre reflexe fugitive de chipuri și peisaje ce dispar subit, zăresc suavul foc albastru al obsesiei mele, *Obiectul necunoscut*, și mă gândesc cum l-ar imagina ceilalți, dacă le-aș vorbi despre el... S-ar mulțumi cu imaginea unui bibelou mai bizar. Când în realitate este o îmbinare de lucruri ce scoate un anume sunet spiritual... Un obiect din muzică și culori, dar și o forță simbolică a totului... În fine, atât de *neștiut* și fascinant totodată, încât mă apără de orice iubire pentru un bun anume în care-aș fi tentat să mă complac. O, acum știu! – Nu, nu mai știu. – Trenul rămâne în fumul lui, respirăm o beznă apăsătoare ce miroase a iad. Nu mă mai gândesc decât „la respirație“... Iar atunci totul se luminează și iată apărând, sub noi, noaptea cartierelor mărginașe din Pesta.

Un bal sau despre beție văzută ca o artă

Nu mai au nume, sunt o beție cu o sută de chipuri, când intru în atelierul pictorului. Curând, uit tot ce e lent, sau fix, sau pas cu pas. Totul înfloarește într-o lume ritmată, ce explodează, se rotește, fără hotare.

Ei: mustăcioare marțiale, obraji roșii, ochi joviali sau de o melancolie impură. Adesea urâți – nu și cei pe jumătate evrei –, dar urâți ca niște țărani, bărbați frumoși cu trăsături aspre. În beție, ochii li se măresc. În dans, întrupează euforia ritmică. Lovesc pământul cu călcâiul și ridică un braț, cu mâna la ceafă; apoi lovesc pământul cu celălalt călcâi și schimbă mâna; își prind partenera de mijloc (ea își așază mâinile pe umerii lui) și o învârt la stânga; se rotesc singuri, pe loc; bat iarăși din călcâie, alternativ; își cuprind partenera, se rotesc, scot chiote asurzitoare; se rotesc în celălalt sens; bat din călcâie tot mai rapid, cu mâinile la ceafă, pe coapse, întinse către parteneră; lovesc podeaua până scot un duruit continuu, accelerează și mai mult rotindu-se, în fine se prăbușesc pe divane unde beția le trece, în timp ce dansatoarele își scutură părul și întind brațele răsând ca să-i ridice.

Ele: venețience cu ochi de câmpie, cum altele au ochii de mare. Grații de amazoane cu o bătaie din călcâi ce le cutremură până în creștet. Grave între hohotele de râs dezlănțuite, dar nu vulgare, gesturi duioase ale brațelor în timp ce-și scutură energic capul. Vorbesc cu o voce puțin răgușită, senzuală; când cântă, vezi irizații și unduiri de panglici în vântul fierbinte

al pusteii, cu retrageri și reveniri, cu răsuciri rapide într-un sens și în altul, vibrații tensionate, orizontale, susținute de un suflu viu, prelung.

Observ că vorbele și gesturile ascultă doar de logica unui ritm mereu imprevizibil. Nu trebuie să înțelegi, ci, într-un fel, să te abandonezi. În Franța, fiecare vorbește pe cont propriu, își semnează epigrama, își execută numărul. Aici, sensul cuvintelor și lucrurilor e cel al unui curent muzical ce domină ansamblul și-l ordonează după legile unei plastici exuberante. Spun că observ, dar nu observ nimic. Sunt femeii atât de frumoase, că ești silit să închizi ochii.

Ce stil al libertății! Doar cei de aici cultivă beția ca pe o artă. Îi pregătesc cu grijă punerea în scenă, atenți la calitate. Alții, în alte părți, o lasă târâtă în noroi sau în abrutizare. O cred lipsită de distincție, și într-adevăr, cum ar putea să fie un lirism distins? Trebuie să alegi între maniere corecte și maniere nobile. Cât despre cei care nu se pot îmbăta, ei vor avea mereu dreptate, dar numai atât, căci doar beția îngăduie spiritului să treacă dintr-o formă în altele – și ea constă chiar în această trecere – o, Dansuri! înflorire a inimii în gesturi!

Iată-vă, lung fâlțit de aripi, în tăcere, deasupra abisului. Zbor pe loc, dar totul începe să se risipească, atunci va trebui să zbor mai repede ca să ajung din urmă aceste năluci adorabile... Dacă aș „renunța“ preț de o clipă, totul ar dispărea... Vertijul (spaima și fascinația vertijului). Ce poate fi de cealaltă parte? Să mă las înghițit de Banal? Să mă apropii?... În spatele pleoapelor închise, în această dezordine luminoasă, îl voi vedea apărând la dorința mea? Să mă apropii! Dar voi, ascunși în mintea mea, Fără Nume, nu va fi încă, nu de data asta.

Cântece ungurești

Elvețienii cântă nemișcați, cu ochii ațintiți într-un punct, cu chipul încremenit. În schimb, nimic din cântecul unguresc nu amintește nostalgia târăgănată a unui *lieder* din Oberland: aici, chiar și melancolia e pasionată.

Unguroaicele cântă cu tot trupul – nu doar cu brațele, cum se cântă Verdi, – cu mișcări vii ale bustului și mâinile însuflețite de mișcări stranii sau invocări.

Nu știu ce spun cuvintele. Văd cavalcade sub soare, popasuri nocturne în care amintirea ținuturilor părăsite înfierbântă încă un dor de pierzanie nemărginit... Ungurii s-au oprit pe această câmpie. Dar pe câmpie seara e fără sfârșit.

O oboseală de stepă toridă, unduiri prelungi... Dar un cal se cabrează; iar dansul începe, cu tobe și chiote modulate, și toată frenezia unui suflu dezlănțuit ce se învârtește pe loc.

Iubirea în Ungaria (generalități)

Germanii iubesc femeile cum iubesc cărnații sau catastrofele, după cum sunt tehnicieni sau intelectuali. Francezii iubesc pentru că le place să vorbească

frumos despre iubire. Elvețienii iubesc cu sau fără un sentiment de vinovăție. La Viena vezi cupluri ce știu să fie amuzante și totodată serbede. În Italia...

În schimb, iubirea ungurească te va purta într-un indescritibil vălmășag de sentimentalism și pasiune, ceea ce este miracolul său. Dacă-ți lipsește simțul muzicii, mai poți spera să scapi teafăr. Dacă nu... aproape că te-aș pizmui.

Cine pleacă în Ungaria fără talisman, dacă are inimă, nu mai revine de acolo.

Câmpia și muzica

Uvertura lui Stravinsky executată de expresul de Transilvania la ieșirea din gara Budapesta devine în câmpie o *Symphonie-Dichtung* la Borodin, dar vinovat pentru eroare se face doar simțul meu ritmic precar. (Ceea ce văd contrazice adesea ceea ce aud.)

Câmpia ungară nu e monotonă, pentru că se schimbă mereu. Nimic nu se repetă. E primul ținut în care nu simt nevoia să elimin ceva; în care nu-mi alcătuiesc bucăți alese^[1]. Există *un* mare oraș, *un* mare lac, o câmpie și o singură podgorie de Tokay veritabil. Fără nici unul din acele locuri deprimante, multiplicat în mii de exemplare, precum: periferia franceză, satul elvețian, gara germană mișunând de probleme sociale. Pusta e un pământ virgin, vreau să spun că burghezia n-a ajuns încă aici. Sunt puțini burghezi în Ungaria. Există mici nobili scăpătați, evrei, țărani, comuniști, nobili de rang înalt, și țigani. De altfel, burghezul ar suporta cu greu amploarea pe care-o are totul aici, această atmosferă de nomadism și vânturile aspre; și pasiunea de a trăi peste mijloacele sale – adică peste Medie –, ce-l caracterizează pe ungar. – „Cum îți poți permite un trai atât de îndestulat?“ e întrebat cu o anume pizmă acest artist al risipei. – „O, răspunde el, mi-ar plăcea să pot trăi cum trăiesc!“

Iată berzele, despre care Andersen spune că vorbesc egipteana, „limba pe care o învață de la mamele lor“. Cât de mult le iubesc pe aceste surori ale țiganilor! Țiganii au venit în Europa conduși de Ducele negru al Egiptului; de aceea li s-a spus *gipsy*. Numele lor german este: *Zigeuner*; în ungurește: *cigany*; în limba mea: *cigognes* (berze). Acești egipteni veneau de altfel din India, aducându-ne tarotul și căruța cu coviltir, de la care se trag *bridge*-ul și boema, adică un simbol al robiei și unul al libertății. Dacă Ungaria are ceva modern într-un sens vast și mistic, o datorează farmecului egiptean al poporului rătăcitor care i-a dăruit muzica sa națională^[2]. Semnele vorbesc, și unii înțelepți: intrăm cu toții într-o eră egipteană.

Dar ce să spui despre puterile câmpiei ce crește ceasuri în șir? – Ceea ce povestește muzica – ai s-o auzi la toate terasele din Debrețin.

Debrețin este un soi de oraș indescritibil, pe jumătate îngropat în nisipurile câmpiei Hortobagy, cu case

lungi și galbene, aliniat în jurul unei piețe pătrate ce seamănă cu o grădină publică, mărginită de un templu alb cu două turnuri baroce, hoteluri moderne, stații, coloane înfipite într-o babilonie de pietoni și care cu boi rătăcite printre tramvaie.

Locuitorii din Debrețin se plâng de lipsa aceluia fals confort pe care noi îl avem, cu prețul a tot ce-am admirat la Debrețin. Pe unguri îi iubești așa cum iubești copilăria: or, visul unui copil e să devină om mare.

E drept că mi s-a spus: acest oraș istoric este cealaltă „Romă protestantă“. Dar faptul de a-i fi vizitat bibliotecile bogate și cartierul universitar modernizat, cu parcuri luminoase, nu m-a împiedicat să mă simt la capătul unei lumi, la marginea extremă a Europei. Întâmplarea a vrut să ascult aici, într-o seară, o prezentare de muzici ungurești, turcești și chinezești, comentate și comparate de un folclorist cu ochii arzători și față de mongol. Cânta fraze simple, tragice, abia modulate, amețitoare, cu un ritm ce se cabrează dintr-odată, înainte de căderea stridentă și joasă, prelungită. Poate în seara aceea am înțeles Marea Câmpie, și că prin muzica ei eram la porțile Asiei.

Ieșind de la concert, am rătăcit pe la terasele hotelurilor, în zarva zgomotoasă a țiganilor. La ce privesc în timp ce cântă? Ce ascultă, dincolo de muzica lor, – căci abia încheie o frază muzicală, că alta vine de altundeva, adusă de un vânt sonor care-o lungește și deviază, o înfășoară și brusc o ascunde, lăsând doar o tăcere lungă, persistentă, chemând parcă rafala ce se apropie făcând să vibreze notele grave ale țambalului, – iar acum închide ochii sub valul așteptat, mai mult înalt decât profund, și totul încetează. E sufletul ce se înalță pe volute de *montagne russes*, dar iată că trenulețul ce vuia cu o clipă în urmă nu mai coboară: suind amețitor pe căile unei iubiri inefabile, se pierde cu ea spre deșert și mirajele sale.

Noi nu știm de unde vii, tu nu știi încotro mergi, popor al pierzaniei, Popor necunoscut, – însă tu ești cel ce l-ai ascuns într-o căruță cu coviltir, sub zdrențe pestrițe și taine ce ar înfricoșa femeile, acel OBIECT pe care uneori, în turbulența jocurilor tale, o vioară îl descrie rapid, cu o linie clară, insesizabilă, ștersă deja (ca visul în timp ce zvâcnește pleoapa grea a celui pierdut în excesul de somn) – și iată-mă mai singur, cu o nostalgie ce refuză romanța cântată la ureche de un scripcar care mă crede trist.

L-au adus dintr-un ungher pierdut al Indiei. L-au rătăcit, cum se întâmplă cu orice într-o lume în care atât de puțin ar merita păstrat, pe un drum de câmpie șters de vânt... L-au pierdut așa cum visul dispare dimineața – și doar muzica lor își amintește de el. Comoară atât de pură că nici nu trebuie să știi că-ți aparține... Aflată, poate, chiar lângă tine, dar nevăzută.

Ridică-te, pleacă, dar fără a-ți goli paharul, – beția cea mai pură e cea a renunțării – și iată-l rătăcind, și el, la brațul unei erori necunoscute, fantoma ta eternă, „Dorința ta dorită“.

¹ Expresie în care se va refugia ultima rămășiță a senzualității erudiților.

² Celebru marș al lui Rakoczy este lucrarea unei țigănci.

Apele terne ale Balatonului

Două zile mai târziu, trezit din beție, înotam în apele terne ale Balatonului. Aceste ape ajung la Marea Neagră, cred, și nu știu ce pericole ascund, așa că înotam prudent, simțind în picioare imperceptibila angoasă de-a întâlni o undă prea ușoară. Ca să cunoști un lac trebuie însă mai întâi să te arunci în el; apoi, dacă ți-a plăcut, să-i dai ocol, dar asta e doar un capriciu, pe când scăldatul în el este o regulă de conviețuire cu Natura.

Lac auriu, orizont cu dealuri țuguiate, maluri joase, pline de verdeață, înviorate de muzici ușurele și de femei venite la scăldat; cheiuri la Balaton-Füred cu maniere burgheze și militare, idile în parc la concertul de sâmbătă seara, profesori înconjurați de familie, și toate aceste Magde și Marițe zâmbitoare, aproape frumoase în pulovărașele lor, – mă voi opri pentru voi câteva zile? – Vom face cunoștință la masă, vom merge împreună la Tihany, – ca în Italia, în peninsula, cu vaporețul șubred care-l ducea odinioară pe nefericitul rege Carol. Nu, nu, mai bine iei cu tine această dorință, ca un gingaș suvenir de vacanță, să pleci crezând că aici viața e uneori mai puțin agresivă...

Deja mă cuprinde iar neplăcuta senzație pe care mi-o dau locurile convenționale. O, tristețe a cofetărilor și a grădinilor! În fața unei înghețate asortate, mi se întâmplă să mă îndoiesc de viață, ca altora când îi încearcă răul de mare.

La căderea nopții, am rătăcit pe câmp și printre dealurile joase, cu aspect stâncos – vestigiile de vulcani –, albe în lumina lunii, cu irizări de ierburi aspre. Am străbătut angoasa lunară a satelor pustii, cu porți închise (înfricoșat de zgomotul pașilor mei). Am mers la întâmplare pe cărări în lanurile de porumb, pândind venirea unei fericiri neștiute. Fericirea de a fi oriunde... evadat?

Deodată, mă lovesc de tăcere, parcă trezit în nebunia de a fi oriunde. Un vânt de panică mătură noaptea pustie până în tare. Unde te duci, cu mâinile goale, cu pași moleșiți? Ah, orice acțiune precisă și curajoasă, tot ce te cheamă acolo, acum, acum, acolo unde nu ești – și atâta iubire pierdută...

Un tren dormea în fața gării de țară. M-am întins într-un compartiment obscur, cu perdeaua lăsată, ferit de strălucirea lunii. În coșmarul meu, controlorul a jucat pesemne un rol. În zori, mă trezesc la periferia Budapestei, cu părul vâlvoi, pantalonii boțiți, iar nătrăul de controlor rânjește și îmi spune nu știu ce – exact când eram pe cale să regăsesc, ca un crâmpel al nopții muribunde, un vis în care am văzut pentru prima oară OBIECTUL – sau poate era o ființă?

Insomnie

Stingeam lampa, apoi lumina de veghe mă însoțea în întuneric ca o fantomă albăstruie, dar nu poți dormi cu adevărat în timp ce gonești cu o sută de kilometri la oră. Printre perdele, vedeam luna făcând salturi scurte pe câmpul inundat de noapte. Încercam

să gândesc în ritmul monoton al zgomotoasei busculade pe loc care e o călătorie cu expresul. Dar mintea nu găsea nici o inspirație, și în timp ce căutam cu o sete ce anunța deșertul, schițam planuri de opere din nisip. Compuneam un *tratat despre călătorii*: titlurile erau de Seneca ori Swift, și vedeam foarte bine ce ar fi scos de aici un Sterne sau un Goethe, dar, la fel ca Gérard de Nerval, simțeam că era vorba de altceva. – Întotdeauna e vorba de altceva decât aceea ce spui.

(Ce imprudență, să mă gândesc la insomnie! Curând situația îmi scapă total de sub control. Libertatea noastră de gândire este ridicolă în comparație cu aservirea la care sunt supuse gesturile noastre. Imaginați-vă că un Decret ar transfera Morala din domeniul acțiunii în cel al gândirii, din cel al Aparenței în cel al Esenței. Dintr-o dată, toți refulații ar exploda, la fel șomajul în jandarmerie, iar fahirii ar fi copleșiți. Ipocrizia dispăre cu o piruetă.)

Cât e ceasul? De ceva timp, luna stă neclintită, semn că linia ferată e dreaptă. Nu mai știu în ce direcție înaintează. Îmi plac aceste ore dezorientate; sentimentul „non-sensului” vieții nu este oare comparabil cu ceea ce misticii numesc *deșertul* lor, – acea zonă goală pe care trebuie s-o traversezi ca să ajungi la Realitate. Între „deja prea mult” și „nu încă”... O bună perspectivă pentru a distruge rațiunile noastre de a trăi. La fel și boala. Nimic nu seamănă cu călătoria mai mult decât boala. Aceași angoasă la plecare, aceeași înstrăinare la întoarcere. Să spui că cineva „s-a întors de departe” înseamnă, în franceză, că a fost grav bolnav. Dacă în camera ta, în plină zi, adormi, iar seara te trezești într-o lumină galbenă, fără să știi în ce moment al timpului ești, – e gata, totul a căpătat acel aer straniu care îți spune că ai plecat.

Să călătorești înseamnă oare să dereglezi rutina zilelor? Călătoria este o stare sufletească, nu o chestiune de transport. O adevărată călătorie, nu știi niciodată unde te duce, este o aventură ce ține mai mult de metafizică decât de fiziologie. – O mare licență poetică... (Iată și oboseala cu jocul ei de definiții)... fără vreun scop. – Asta o spui dumneata! – Dumneata, firește... (Încă unul care se trezește în capul meu.) – Călătorești întotdeauna doar în propriul tău sens!

Dar trebuie să călătorești ca să-l descoperi, sensul acela!

Ce ai văzut și nu erai pregătit ca să vezi?

Dar trebuia să mergi s-o descoperi!

Viața e aproape oriunde aceeași...

Dar în călătorie o vezi mai bine.

Viața... (un soi de coșmar al gândirii, ce nu se mai poate opri să gândească).

Cum e posibil să cauți sensul vieții?! Știi doar că viața mea are un scop. Să mă apropiu de ființa mea adevărată. Singur printre ai mei, îmi uitam rasa, aveam iluzia că nu sunt altceva decât... eu însumi. Identific cu centrul meu. Aici, comparat cu atâți alții, îmi pierd prejudecățile despre apartenența mea, mă descopăr localizat într-un tip uman. Stând pe loc, eram variabil aproape la infinit, fluctuant. Iar călătoria mă

fixează. Mă dispersam, acum pot fi desenat. Dar în același timp mi-am descoperit puterea de evadare lăuntrică. Și adesea presimt că există o *cheie*: eliberat de mine însumi, aș intra în plin Eu... O cheie? Mai degrabă „aceea” ce mi-ar permite să parcurg distanța dintre mine și Eu, singura realitate pe deplin tragică... Un lucru? O ființă? Obiectul? – Dorm oare, în gândurile mele?

Veioza se aprinde brusc într-o explozie albastru dureros, trenul încetinește. Hegyeshalom, mică gară de frontieră din mijlocul câmpiei, la ora A – ora sosirilor și-a despărțirilor...

În orice trezire există o disperare și o eliberare amestecate în chip straniu.

Cheile pierdute

Ar trebui să ies la aer proaspăt, dar fiecare ușă e blocată de un vameș, și până la urmă sunt împins în compartiment. E încă un vis? Pricep că trebuie să-mi deschid valizele, dar mi-am pierdut cheile. Privirea vameșului așteaptă de la mine mărturisiri complete. Intru în panică, deși nu mă știu vinovat: *el* nu e în valiza mea, sunt cât se poate de sigur. Și totuși, după săptămâni de călătorie, chiar „nimic de declarat”? Greu de crezut. Pesemne am fost văzut că *îl* caut, așa se explică privirea asta necruțătoare... În cele unsprezece buzunare ale mele, nu găsesc nici o cheie. Doar o hârtie oficială de la un minister... însă ochiul se stinge deja, trupul se înclină, face la stânga împrejur și pleacă.

Nimic, nimic de declarat, ce jalnic... În fond, avem vreodată de „declarat” ceva important? Nu mai știu să vorbesc în versuri, iar proza desemnează doar lucruri palpabile. Motiv pentru care Obiectul n-are un nume. M-am întrebat uneori dacă nu e un soi de *Piatră filozofală*. Cele două cuvinte sunt poate suficiente pentru a-l numi când îmi vorbesc despre *el*. Dar și înșelătoare, pentru acele gânduri ale mele care vor aparențe concrete. Am căutat așadar Piatra filozofilor. Poate o caută și alții. Și cine știe, poate mai există Societatea Ermetică a celor care speră încă s-o găsească³. Un singur lucru e sigur: există semne. Poate că trebuie mai întâi să le descoperi singur, pe toate. Numai atunci, în ochii celor care au dorit s-o vadă, apare „Loja nevăzută”. Aștept să vină cineva, îl chem să mă ducă de mână.

Prin urmare, părăsesc Ungaria. Asta să fie tot ce mi-a dăruit? Această noțiune mai clară a unui univers unde prezența Obiectului ar deveni mai posibilă? Sau n-am știut să văd mai mult decât Ungaria din visele mele, Ungaria mea lăuntrică? E drept, cunoaștem dintotdeauna ceea ce vom iubi cândva. Iar unii spun că trebuie să cunoști ca să iubești; alții, că trebuie să iubești ca să cunoști, când de fapt, în perspectiva perfecțiunii, a iubi și a cunoaște sunt unul și același lucru. Poate că l-am iubit cu o iubire egoistă, ca pe-o ființă de care ai nevoie și în care iubești mai ales ce-ți lipsește: adaosuri tulburătoare, minciuni pioase ale inimii care exprimă, una peste alta, un adevăr particular

mai important decât acel adevăr general pe care toți îl invocă și nimeni nu-l trăiește. Cu siguranță, o astfel de iubire e una minoră. Dar cine va ști vreodată adevărul despre o ființă? Dar dacă, pentru a iubi, va trebui să aștepti?!

Îmi amintesc acele câmpuri de nisip negru, cu arbori pitici și-un vălmășag de case scunde, ultimele din orașul Debrețin, la marginea Marii Puste înroșite încă de soarele ce asfințea. Am ajuns acolo din întâmplare, umblând fără țință; cred că m-am rătăcit și totuși simt o siguranță stranie. Prezență, prezență reală... Cât sufăr la gândul că n-o să revăd niciodată lumina aceea, secretă și familiară, din locul acela. Când mă gândesc la acel moment și altele aidoma, din călătoria mea, îmi spun că de acolo mi-a venit sentimentul de absurditate fundamentală pe care se întâmplă să-l încerc în fața unei acțiuni pur raționale. Ce alt motiv te atrăgea acolo, ah, decât speranța absurdă de-a regăsi emoția unui miracol iminent? Sau nici atât: imaginea din vis a unei câmpii, a unui asfințit mai grandios în cer și pe pământ, mai tainic decât în țara ta. Așteptai o revelație, nu a celui loc și nici măcar prin mijlocirea lui, – dar în locul acela, la ceasul acela. Cine știe dacă n-ai avut parte de ea? O calitate, o duioșie, o asemănare... O, atât de puțin! Dar ce înseamnă această călătorie, când te gândești la toate locurile pe care le mai ai de străbătut în această lume și în altele, în această viață și în alte vieți, ca să-ți apropii un Țel despre care nu știi nimic mai mult decât că dispare: nu e oare acel obiect ce n-are nimic în comun cu ceea ce știi despre tine în viața aceasta? Dar a-l vedea ar însemna să mori în lumea întreagă, să ștergi ultima ta diferență, – căci nu vedem decât ce ține de noi înșine, și în mod conștient.

Din cauza unui pariu probabil nebunesc, privind sentimente incerte, din cauza acestui pariu a cărui miză ai întrevăzut-o o clipă – visele noastre sunt instantanee –, din cauza lui ai plecat; iar acum joci un rol, te preocupi, strângi mâini, – pierzi cheile de la valize...

(Încă ceva: să mă opresc la Viena din cauza incuierilor. Și poate să petrec acolo o noapte – să-l caut pe Gérard pe străzile negre, cu palate goale și bântuite, și la marile cafenele din centru. Ce altă întâlnire să aștept – acum?)

„Toți cei ce părăsesc această lume pleacă pe Lună – scrie în *Upanișade*. – Iar dacă un om nu este fericit pe Lună, ea îl eliberează (îl lasă să meargă la Brahma); dacă însă e fericit, Luna îl trimite pe Pământ sub formă de ploaie.”

Dacă ar fi să găsesc vreodată Obiectul, nu mi-ar rămâne decât să-l distrug. (Și imediat încep să înțeleg ce este: e ceea ce m-ar face să accept această lume.)

Vai de cel care nu caută. Vai de cel care nu găsește. Vai de cel mulțumit cu ceea ce găsește.

1929

Traducere de **Emanoil Marcu**.
În pregătire pentru Editura HUMANITAS.

³ *Aurul* era doar un pretext. O glumă de pașaport, deja. (n.a.)

Despre Nichita într-un dialog român-rus

Mi s-a întâmplat să întretin corespondență cu colegul Dmitri Diakov, scriitor, directorul editurii Universității de Stat din Voronej. Bineînțeles, la un moment dat, veni vorba și despre Nichita... Despre Marele Poet Român.

18.VIII.2015

De la Dmitri Diakov:

La Voronej se formează o colecție de ediții Osip Mandelștam, inclusiv în limbi străine. Am fi fericiți, dacă în această colecție ar exista și traducerea Dumneavoastră, cu atât mai mult că pe coperta unuia din cele două volume pe care le-ați editat la București figurează imaginea monumentului lui O. Em. Mandelștam din Voronej.

...De altfel, în Voronej există o urmă locală românească. Bunicul minunatului poet român Nichita Stănescu – generalul Nikita Vasilievic Cereaciukin – a fost absolventul, apoi profesorul Corpusului de Cadeți din Voronej. Tot aici, în Voronej, s-a născut și mama lui N. Stănescu – Tatiana Nikiticina. Acum un timp, eu am publicat un articol despre această dramatică și captivantă istorie“.

În aceeași zi, eu către Dmitri Diakov:

Bineînțeles, voi fi bucuros să particip la unele din manifestările mandelștamiene de la Voronej (...) (De altfel, alaltăieri m-am întors dintr-o

călătorie în Italia, unde, firește, la Roma, mi-am amintit și minunatele versuri pe care Mandelștam le-a dedicat acestei Urbe Eterne.)

Iar despre Nichita Stănescu ce să mai vorbim! În junețile mele, în septembrie 1976, l-am cunoscut personal, am comunicat cu el. Era o personalitate nespus de sociabilă și generoasă. Voi fi bucuros să primesc articolul Dvs. despre el. În Moldova, ca și în întreaga România, Nichita Stănescu este foarte iubit.

Vă expediez adresa blogului meu WEB, în care noi suntem împreună cu Nichita într-o ipostază neobișnuită – un flashmob la distanță de 40 de ani! Uriașul său portret stă plasat exact pe locul unde, în 1976, la surprins artistul-fotograf Nicolae Răileanu.

27.VIII.2015

Eu către D. Diakov:

Articolul Dvs. l-ar interesa chiar și pe cel, care cunoaște destul de multe despre Nichita (lumea de la noi, îl numea chiar așa, Nichita), care îi recitește și îi studiază opera. Mie unuia, mi s-a întâmplat să-i editez la Chișinău, acum aproape un sfert de veac, o antologie nu prea mare, pe care am intitulat-o „Vorbire de singur zeu“ (titlu greu de tradus în rusește; aproximativ – „Речь одинокого бога“; Stănescu a fost un alchimist al cuvintelor!).

Bineînțeles, în articolul Dvs. există unele confuzii, inexactități, iar pe alo-

curi chiar tendențiozitate, însă, în principiu, el e demn de toată atenția, iar stănescologii vor afla din el unele detalii noi despre bunicul său pe linie maternă, generalul Nikita Cereaciukin.

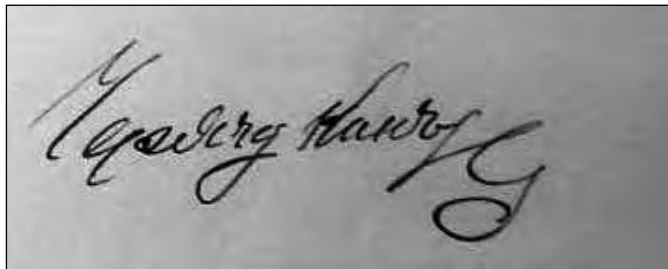
Iată unele precizări:

– Bunicii lui Stănescu nu au fost persecutați, nici chiar suspecți în România. Nimeni nu le interzicea să vorbească rusește, iar Nichita nu a învățat, pentru că nu avea un mediu propice în care să-și memorizeze limba mamei, deoarece Ploieștiul era și este un oraș sui generis românesc;

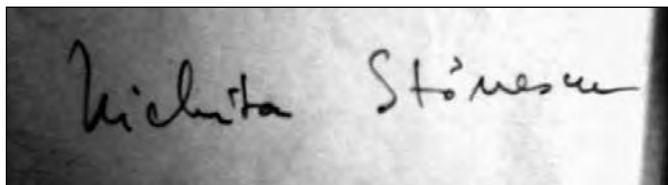
– Faptul că mama sa nu avea teamă de autorități care, eventual, ar putea-o constrânge, să zic așa, e și fotografia în care e cu fiul său Nichita în brațe: Tatiana Stănescu, fostă Cereaciukina, e cu o cruciuliță la gât. Deci, îi erau respectate până și apartenența profesională;

– Până la Stănescu, candidat la Premiul Nobel pentru Literatură a fost poetul și filosoful Lucian Blaga, propus de conaționalii noștri din străinătate, însă sabotat de regimul comunist din România;

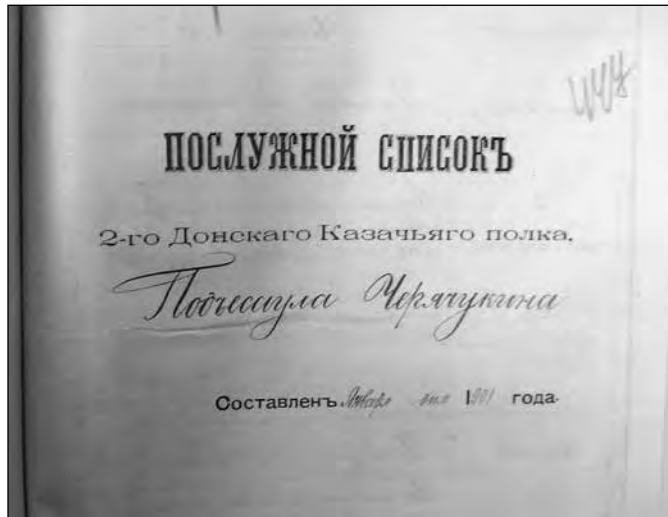
– În prima jumătate a secolului XX, literatura română i-a dat Europei, lumii pe fondatorul mișcării dada Tristan Tzara; în această perioadă, în România, apoi în Europa scriau Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu (unul din fondatorii teatrului absurdului), Paul Celan, Gherasim Luca și atâți alții. În România, avangardismul a fost

Semnătura lui Nikita Vasilievic Cereaciukin

Semnătura lui Nichita Stănescu

Din afacerile personale ale bunicului său

o mișcare activă, eficientă întru înnoirea literaturii, culturii în general. Ca să mai amintesc că, plecat în Europa, Constantin Brâncuși a stat la începuturile sculpturii contemporane. Despre acestea și altele exegeții au elaborat tomuri întregi în lumea toată.

– Trebuie să accentuez că, contrar celor pe care le spuneți în articol, partea de nord a Bucovinei și Basarabia (aceasta, pur și simplu, parte din Moldova Istorică, deci și din România), până la 1812, niciodată nu au fost părți componente ale Rusiei. Despre așa ceva nici nu merită să se discute, dat fiind că faptele istorice nu pot fi manipulate, precum au făcut-o ideologii și istoricii aserviți diferitor regimuri.

Sper să vă fie utile aceste precizări.

Clădirea Corpului de Cadeți din Voronej

Platoul de instrucție a Corpului de Cadeți până în 1920

Nichita cu mama sa.

28.VIII.2015

De la Dm. Diakov:

Scrisoarea Dvs. m-a bucurat mult – ea este sinceră și binevoitoare, ceea ce este foarte important în timpurile noastre deloc simple, în care uneori ai impresia că lumea și-a ieșit din minți. Vă mulțumesc foarte mult pentru aprecierea articolului meu despre Nichita Stănescu, în special sunt valoroase pentru mine precizările pe care le faceți. Sunt importante nu doar pentru că elimină unele erori ale mele, ci și pentru că în anul următor voi edita un volum de ecouri europene în istoria Voronejului, în care voi include și articolul despre Nichita. De data aceasta, evident, ținând cont de observațiile Dvs. care, repet, sunt deosebit de prețioase.

Mama și tata lui Nichita

**Voronej, noiembrie 2016.
Leo Butnaru, Dmitri Diakov și Pavel Nerlin**

Sandro Botticelli – La Primavera

Rucsanda LIN

Femeile lui Pierre Louys

Cine va fi fost Pierre Louys (1870-1935)? Blond, frumos, timid, erudit, perspicace, erudit, seducător prin avere și prin sine însuși, cu sănătate fragilă, convins că nu va trăi mult (de unde arderea gândirostiviei?) vesel companion și seducător teribil. Prieten al lui Gide și al lui Valery, pentru gloria cărora a făcut mult, dar care nu au făcut nimic pentru a sa, vag amic al lui Oscar Wilde și mai june prieten al lui Mallarme, rând pe rând istoric, filolog, arheolog, admirator al lumii elene, etnolog, folclorist și spirit enciclopedic într-un domeniu interzis pudibonderiei, adversar al lui Henri de Regnier în competiția pentru a obține... mâna fiicei lui Jose Maria de Heredia, numita Louise de Heredia? Nu doar, deși poate părea suficient. Pierre Louys se sustrage ordinii morale? Da, dar își lasă femeile să i se supună.

Atunci când, în 1925, moștenitorii lui au scotocit documentele rămase, au descoperit 400 de kg de manuscrise ale unor scrieri erotice. Toate acestea le spune Jean Paul Goujon (și nu vedem de ce nu l-am crede, că – i e biograf *en titre*). Și mai afirmă el că ar fi avut Pierre Louys 2500 de doamne la purtătorul cuceririlor amoroase sau al întâlnirilor fugare. Nu ne-am crezut ochilor noștri: poate 250? Nu, nu, chiar erau atâtea câte am văzut la prima cetire – și aceea, de obicei, nu greșește.. Erau trofee ale masculinității, erau *personaggia* – *persona* întru devenire, erau visări ce prindeau o clipită trup, erau mâini ce trebuiau ostoite, erau căutări ale unui estet? Sau erau, toate, frânturi – cioburi ale celor trei pasiuni ale sale: femeile, cărțile, fotografia? Tot astfel îi sunt scrierile: imagini ale femeilor prinse în țesătura unor lumi aflate din cărți.

Dovadă? Primul volum de poezii, publicat pe cont de autor, are numele unei divinități feniciene a dragostei, Astarté. Pastisard, spirit ludic, în locul gloriei preferă geniul (*moi, je préfère le génie à la gloire*). Publică astfel false traduceri ale unor pretinse poeme grecești (dar traducerea noastră e reală – fiți siguri- cititori), *Les Chan-*

ses de Bilitis (pe care chiar Renée de Vivien le admira), romane precum *Femeia și paiața* (uitat o vreme, dar revenit în contemporaneitate grație cinematografului francez) sau *Aphrodite. Moeurs antiques*, cunoscută cititorului valah, moldav, ungurean sau diasporic sub numele de *Artistul și curtezana*. Despre preferința alegerii acestui titlu am putea găsi explicații în prefața ediției apărute la Institutul European, anno domini 1996. Dar ce rost mai are?

Cine este Chrisis -Afrodita, cea în jurul căreia se țin intrigile romanului cu pricina? Este curtezana de care se îndrăgostește Demetrios, sculptorul iubit la curte (un fel de artist adulat în mass – media vremurilor noastre). Ea îl înștiințează că i se va dăruia dacă îi va aduce trei obiecte: o oglindă a rivalei (mimesisul de apropiere), un pieptene al nevestei marelui preot (transgresarea interdicției religioase), colierul sacru al zeiței cipriote Afrodita (transgresarea interdicției feminității absolute). Artistul se execută dar, odată furtul, crima și sacrilegiul îndeplinite, nu-și mai cere recompensa în trup. A înțeles superioritatea visului. Și atunci, ca și în *Invenția lui Morel* sau *Nuntă în cer*, (spre a găsi similitudini de dragul similitudinilor) se găsește o soluție: masculino- machistă, după cum ar zice feministele vremii noastre. Detașat, apolinic, flaubertian, pygmalionic întru estetizare a unui trup- model pentru o statuie, Demetrios îi cere ceva aceleia care, la rândul ei, s-a îndrăgostit. Chrisis, ascultându-i cererea imperios bărbătească, se salvează (de trăirea din ceea ce-și imaginează a-i fi realitatea), printr-o atitudine bovarică: se crede – vrea Afrodita, zeița. Va apărea în fața mulțimii, împodobită cu podoabe nici false, nici tocmai furate, ci doar aparținând de drept altor femei. Sunt doar obiecte-semnificante ale victoriei asupra celorlalte alte femei. Câte femei nu fac asta?

Ea nu va muri pentru că a profanat, ci profanează spre a-și împlini visul bovaric. Câte femei fac asta?

Artistul și curtezana sau Afrodita. Moravuri antice

„ – Astfel împodobită, frumoasă Chrisis, te vei duce în cetate. Mulțimea te va încredința slujitorilor reginei; dar vei avea ce-ți dorești și voi veni să te văd în temniță, înainte de răsăritul soarelui.

Grădina lui Hermanubis

Primul gând al lui Chrisis fu să ridice din umeri. Nu va fi atât de naivă încât să-ți țină jurământul.

Al doilea gând fu să se ducă: pentru a vedea.

O curiozitate crescândă o împingea către locul misterios unde ascunsese Demetrios cele trei comori criminale. Voia să le ia, să le pipăie cu mâna ei, să le lase să strălucească în soare, să le păstreze o clipă. I se părea că victoria ei nu va fi deplină câtă vreme nu va fi stăpânit pe de-a-ntregul trofeul ambițiilor ei.

În ce-l privește pe Demetrios, va reuși să-l cucerească printr-o manevră ulterioară. Cum ar putea el să creadă că s-a desprins de ea pentru totdeauna? Pasiunea pe care i-o bănuia nu era dintre acelea ce se sting definitiv în inima unui bărbat. Femeile ce au fost iubite mult alcătuiesc o familie privilegiată în amintire, iar întâlnirea cu o fostă iubită, chiar urâtă, trezește o tulburare neașteptată, din care poate țâșni dragostea nouă. Chrisis știa toate acestea. Oricât de pasionată ar fi fost ea însăși, oricât de grăbită să-l cucerească pe acest întâi bărbat iubit de ea, nu era atât de nebună să-l cumpere cu prețul vieții, când existau atâtea alte mijloace de a-l seduce în chip mai simplu.

Și totuși... ce sfârșit minunat îi propusese!

Sub privirile unei numeroase mulțimi, să poarte străvechea oglindă în care se privise Sappho, șiragul de perle ce călătorise în scoica zeiței Anadyomene... Apoi, de seara până dimineața, să cunoască fără îngrădire tot ceea ce dragostea cea mai mistuitoare poate oferi unei femei, iar apoi, către miezul zilei, să moară fără trudă... Ce destin incomparabil!

Închise ochii.

Dar nu... nu voia să se lase tentată. Urcă drept, prin Rhakotis, strada ce ducea la Marele Serapeon. Acest drum, deschis de greci, avea ceva contrastant cu cartierul străduțelor unghiulare. Cele două neamuri se amestecau aici în mod ciudat, într-o promiscuitate încă puțin dușmănoasă. Printre egiptenii înveșmântați în cămăși albastre, tunicile rudimentare ale elenilor creau pâlcuri de albeață. Chrisis urca în pas rapid, fără să asculte conversațiile în care poporul se ocupa de crimele săvârșite pentru ea.

Ajunsă în fața treptelor monumentului, o luă la dreapta, coti pe o străduță întunecată, apoi pe alta, ale cărei case aproape comunicau prin terase, traversă o piațetă în formă de stea unde, lângă o pată de soare, două fete foarte brune se jucau la o cișmea și, în cele din urmă, se opri.

*

Grădina lui Hermes Anubis era o mică necropolă de multă vreme părăsită, un soi de loc pustiit, pe care

famiile nu mai veneau să aducă libații morților și de care trecătorii evitau să se apropie. Printre mormintele neîngrijite, Chrisis înainta cu cea mai mare precauție, speriată de fiecare piatră ce-i scârșnea la picioare. Vântul, încărcat cu nisip fin, îi flutura părul pe la tâmpile și-i umfla voalul de mătase stacojie, înspre florile albe ale sicomorilor.

Descoperi statuia între trei monumente funerare ce o ascundeau din toate părțile și o închideau într-un triunghi. Locul era bine ales pentru a ascunde un secret cumplit.

Chrisis se strecură cum putu în spațiul strâmt și pietros; văzând statuia, păli ușor.

Zeul cu cap de șacal stătea ridicat, cu piciorul drept în față, cu pletele căzându-i bogate și grele, străpunse în două locuri de brațele lui. Capul se apleca de la înălțimea trupului rigid, urmând mișcarea mânilor ce făceau gestul îmbălsămătorului. Piciorul stâng era ușor ridicat de pe soclu.

Cu o privire lentă și temătoare, Chrisis se asigură că e singură. Un mic zgomot în spatele ei o înfioră; nu era însă decât o șopârlă verde ce dispărea într-o crăpătură a marmorei.

Abia atunci, îndrăzni, în sfârșit, să apuce piciorul rupt al statuii.

Îl mișcă într-o parte – și nu fără oarecare greutate – căci trăgea după ea și o parte a soclului golit ce se sprijinea pe pedestal.

Scoase colierul în întregime. Cât era de greu! Nu și-ar fi putut închipui că niște perle aproape fără montură atârnă atât de greu în mână. Micile sfere de sifed erau toate de o minunată rotundime și de o sclipire aproape lunară. Cele șapte rânduri se succedau, unul după altul, lărgindu-se ca moaruri circulare pe o apă plină de stele.

Și-l puse la gât.

Închizând ochii, îl aranșă cu mâna, pentru a simți mai bine răcoarea perlelor pe piele. Așeză ușor cele șapte rânduri, cu grijă, de-a lungul pieptului gol, și-l coborî pe ultimul în scobitura caldă, dintre sâni.

Apucă apoi pieptenele de fildeș, îl privi o vreme, mângâie figurina albă sculptată în coroana subțire și-și cufundă bijuteria în plete de mai multe ori, înainte de a-l așeza acolo unde îi era voia.

După aceea luă din soclu oglinda de argint, se privi în ea, își contemplă acolo victoria, ochii scânteind de orgoliu, umerii împodobiți cu trofeele zeilor...

Și, înfășurându-și și chiar părul în ampla *kyklas* stacojie, ieși din necropolă fără să renunțe la teribilele ei podoabe.

Zidurile de purpură

După ce, din gura hierodulilor, află pentru a doua oară de certitudinea sacrilegiului, poporul se împrăștie încet prin grădini..."

Ediția originală consultată: *Aphrodite. Moeurs anti-ques*, Mercure de France, Paris, 1896 (carte despre femei...pentru uzul bărbaților tineri întru de spirit)

Traducere și prezentare de autor:
Rucsanda Lin

Despre apropiere și depărtare prin poezia lui Jan Twardowski

Jan Twardowski s-a născut la 1 iunie 1915 în Varșovia, Polonia. A urmat liceul Tadeusz Czacki. Între 1933-1935 a fost redactor-șef al revistei liceului, unde de altfel a și debutat ca poet și prozator. În 1936, a susținut examenul de Bacalaureat, ca mai apoi, în 1937 să publice primul volum de poezii, *Întoarcerea lui Andersen*. În același an a început să studieze Filologia Polonă la Universitatea din Varșovia, pe care a terminat-o abia după război, în 1947, cu o teză de masterat despre poezia lui Juliusz Słowacki. În timpul războiului, perioadă în care i s-a pierdut opera poetică, s-a înrolat ca soldat al AKRA (Armia Krajowa) – Armata Rezistenței Poloneze. După război, în anul 1945 a început studiile la Seminarul Teologic din Varșovia. Studiile avea să le continue cu intermitențe până în 1948, când, pe 4 iulie, a fost hirotonit ca preot. A devenit apoi profesor de religie la școala specială din Żbików. De-a lungul vieții, a publicat numeroase volume de poezii, printre care menționăm *Versuri* (1959), *Semnul credinței* (1970) – volum care a devenit foarte popular, *Caiet cu pătrățele. De vorbă cu copiii și nu numai* (1973) – dedicat copiilor cărora le-a predat religia, *Ochelari albaștri* (1980), *Necotidian* (1991), *Nu-ți face griji* (1992) sau *Versuri* (1993). De asemenea, Jan Twardowski a primit și numeroase premii, printre care Premiul PEN Robert Graves în 1980, în 1996 Ordinul Zâmbetului – un premiu acordat de către copii adulților care s-au implicat în activitatea lor, în anul 2000 Premiul Icar, iar un an mai târziu, Premiul TOTUS – corespondentul catolic al premiului Nobel, acordat poetului pentru *Opera Magna*. În anul 1999, i s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Catolice din Lublin. A trecut la cele veșnice în data de 18 ianuarie, 2006, la Varșovia. Dumnezeu și omul sunt temele centrale ale poeziei lui Twardowski. Versurile sale adesea au forma unei rugăciuni, alteori descriu modalitatea în care omul se raportează la ceilalți și la sine, descriind fragilitatea vieții umane, adeseori văzută în strânsă legătură cu divinitatea. Poemele traduse aici sunt extrase din volumul postum *Apropiati și străini (Bliscy i obcy)* (Editura Bellona, Varșovia, 2009), volum ce adună poeme pe tema apropierii și depărtării – fizice și/sau spirituale – a relațiilor dintre oameni și care susține oarecum, așa cum autorul însuși spune, că oricine intră în viața noastră nu vine din întâmplare, ci aduce cu sine o lume de sensuri și semnificații, cărora trebuie doar să le fim deschiși.

Jan TWARDOWSKI

aproțiați și depărtați

pentru că vezi, aici sunt unii care se iubesc
și trebuie să se întâlnească pentru a se evita
aproțiați și depărtați de parcă s-ar privi în oglindă
își scriu scrisori reci și fierbinți
se despart ca niște flori aruncate răsând
pentru a nu ști până la final de ce s-a întâmplat astfel
sunt alții care se regăsesc și pe întuneric,
dar trec unul pe lângă celălalt pentru
că nu îndrăznesc să se întâlnească
atât de curați și de liniștiți de parcă a început să ningă
ei ar fi perfecți, dar le lipsesc defectele
cei aproțiați se tem să fie aproape
pentru a nu se îndepărta
unii mor – asta înseamnă că ei știu deja
că dragostea nu se caută, ea fie este sau nu este
nici unul dintre noi nu este singur din întâmplare
sunt și aceia care se iubesc pentru totdeauna
și doar de aceea nu pot fi împreună
precum fazanii care niciodată nu merg în doi
poți chiar să te rătăcești,
dar drumurile noastre despărțite se reîntâlnesc
pe lumea cealaltă

De câte ori

Tăcere în cuvinte
tăcere în scrisoare
tăcere în cartea de telefoane
pentru ca a rămas doar numărul
tăcere în tăcere
tăcere din multă fericire
tăcere pentru că a venit iubirea
și inima e bolnavă
tăcere pentru că ne-am amintit de casa părinților
și a căzut doar o parodie de zăpadă
tăcere după tăcere
tăcere înainte de cenzură
tăcere pentru că a urlat câinele ca înainte de război
de câte ori,
chiar dacă nu credem,
ne vom întâlni în altă lume

Aproțiați și străini

Ce se întâmplă
luna e plată ca o monedă
casa fără casă
doi aproțiați și străini
fiecare din ce în ce mai singur, ca după un păcat

vara fugă cu ultimul fluture pe umăr
nici măcar încântarea nu mai încântă
frig după fiecare cuvânt
mâncând în tristețe
totul ca un vițel jupuit
așa e mereu
când din iubire pleacă misterul pe furis

Dreptate

Dacă toți ar avea patru mere,
dacă toți ar fi puternici precum caii,
dacă toți ar fi la fel de neajutorați în dragoste,
dacă toți ar avea același lucru,
atunci nimeni nu ar mai fi de nici un folos

Îți mulțumesc că dreptatea Ta este inegală
ceea ce am și ce nu am
chiar ceea ce am și n-am cui să-i dau
îi e de folos cuiva
este noapte pentru a fi zi
întuneric pentru a străluci stelele
ultima întâlnire și prima despărțire
ne rugăm pentru că alții nu se roagă
credem pentru că alții nu cred
murim pentru cei care nu vor să moară
iubim pentru că altă inimă s-a răcit
o scrisoare apropie pentru că alta desparte
cei inegali au nevoie unii de ceilalți
lor le e mai ușor să înțeleagă că fiecare este pentru toți
și să descifreze întregul

Geo VASILE

Kadare și Parabola Troiei

Pentru cititorul român, Ismail Kadare (n. 28 ianuarie 1936) rămâne cel mai cunoscut romancier albanez, fiind totodată și cel mai tradus în românește de autorizatul albanist și prozator Marius Dobrescu. Impunându-se definitiv cu „Generalul armatei moarte” (1963), Kadare va continua să-și surprindă publicul (inclusiv cel occidental) în anii '70 prin romane cum ar fi „Cetatea” (1970), „Tobe ploi” (1972), „Iarna marii însingurări” (1973). Dissența sa estetică, morală și politică (față de un despotism local și totodată internaționalist, conform dictatului alternativ via Moscova, via Pekin ș.a.m.d.) va fi fățișă și ireversibilă odată cu „Concert la sfârșitul iernii” (1988). Notorietatea scriitorului este deja mondială când, determinat nu numai de instabilitatea politică și socială a Albaniei post-comuniste, ci și de fireasca nevoie de confort economic, logistic, pe scurt, de deprovincializarea destinului și a operei sale, se stabilește în Franța în 1990. Editura Fayard îi tipărește în limba franceză seria de opere complete, între care și *Le Dossier H* (1989) și *Le Monstre* (1991), două romane scurte ce apar în volumul tipărit de Editura Univers: *Dosarul H; Mon-*

Să ne grăbim

Să ne grăbim să iubim, oamenii pleacă atât de repede,
rămân după ei pantofii și un telefon surd
doar ce e neînsemnat trece lent ca un melc,
ceea ce contează trece cât ai clipi din ochi,
apoi se lasă o liniște obișnuită, cu totul de neîndurat,
precum candoarea cea mai firească
născută din disperare
când ne gândim la cineva după ce am rămas fără el.

Nu fi sigur că ai timp pentru că siguranța este nesigură,
ne ia sensibilitatea așa cum fiecare fericire
vine alături de tristețe și veselie,
precum două patimi totuși mai slabe decât una,
atât de repede pleacă oamenii precum
amuțește sturzul în iulie,
precum zgomotul neîndemânat sau reverența seacă;
pentru a vedea cu adevărat, trebuie să închidem ochii,
deși cel mai mare risc este să te naști, nu să mori
iubim mereu prea puțin și mereu prea târziu

Nu scrie despre asta prea des, scrie
doar o dată pentru totdeauna
și vei fi precum un delfin, blând și puternic

Să ne grăbim să iubim, oamenii pleacă atât de repede
și cei ce nu pleacă nu se întorc mereu
și nu știm niciodată cum să vorbim despre iubire,
dacă prima este ultima sau dacă ultima este prima

în căutarea cărora se aventurează și cei doi homeriști irlandezi din Dosarul H.

Pentru mica localitate din nordul Albaniei, sosirea celor doi tineri occidentali este evenimentul anului. Ne aflăm în timpul domniei regelui Zogu I (1928–1939), în climatul unei provincii izolaționiste și xenofobe, bântuite de plictis, suspiciune și felurite orgolii, frustrări hormonale sau profesionale. Așteptarea și primirea celor doi „folcloriști” veniți tocmai din America generează o ebuliție generalizată; de la subprefect până la hamalul Cute Arapi, de la agentul Dulle până la bovarica, xenofila Dezi (soția subprefectului), toată suflarea oficială a orașelului N se simte datoare să ia parte, să afle, să bănuiască, să hulească, să dea, în fine, lovitura. Această atmosferă de excitație maladivă, agresivă de fundal, se materializează la cotele unui umor epopeic, chiar dacă involuntar, în procesele-verbale întocmite de polițistul Dulle, în direct, ca rod al spionării brutale a celor doi străini. Acesta trece drept un as al ipostazei auditive a spionajului, spre deosebire de colegul său, campion al văzului. Dulle excelează în procesul de intenții, are chinuri de stil între relatarea seacă și disocierea subtil-psihologică. Este un carierist ce nu uită să-și citeze șeful, pe subprefect, care, la rândul lui, nu pregetă să-l admire, să-l invidieze, să-l ridice în slăvi.

Kadare este fascinat de Albania profundă a originilor, de spiritul ilir, înveșmântat într-un fel de „doliu balcanic”, atestat de fala unor enigmatice celți ai muntelui. Willy și Max, cei doi homeriști, conștienți de autenticitatea neștirbită a costumelor, cutumelor și textelor interpretate de rapsozii ce vor fi înregistrați la Hanul Bourului, și interesați de tehnologia producerii eposului albanez, sfârșesc prin a recunoaște că „esența homerică a eposului lor, pe care noi ne chinuim s-o demonstrăm, este legată direct de vechimea albanezilor în peninsula”. Credință ce nu rămâne fără urmări. Cei doi vor fi atacați la han de partida „slavă”; le vor fi distruse benzile înregistrate, ei înșiși vor fi răniți și determinați să părăsească localitatea. Cel mai important testament al albanezilor, pierdutul și regăsitul lor epos, oglindă a unui conflict milenar, se întorcea la eminenți. În mormântat în memoria tot mai rarilor rapsozi, în enigma vieții lor suprafirești, eposul baladesc, patrimonial albanez este negat vehement de propaganda superstițioasă, xenofobă și antitehnologică a călugărului sârb.

Dosarul H este construit clasic, firul epic urmărind comicele aparențe de viață ale marionetelor urbei aflate la polul opus idealului celor doi homeriști. Patima cu care Willy, de pildă, trăise revelația întrupării eposului homeric va fi sancționată. Va orbi, ca într-un memento al inițierii într-un teritoriu spiritual interzis.

Monstrul, al doilea roman al volumului, a apărut, așa cum aflăm din nota lui Marius Dobrescu, în foileton, în cursul anului 1965, părând o parabolă a rezistenței albaneze față de imixtiunea ideologiei Kremlinului. Cenzura de la Tirana n-a acceptat totuși tipărirea cărții, reproșând autorului modernismul manierei de abordare. Un al doilea nivel de percepție al cărții, poate cel durabil, este punerea în scenă a mecanismului de asediu totalitar asupra personalității și comunității.

Gent Ruvina, purtătorul de cuvânt al autorului, pomeneste de „instituția coșmarului”, un fel de cal troian introdus de regim, în speță de enverism, spre a disemina în cetate frica, teroarea, perpetua primejdie menită să anihileze gândirea liberă, manifestările firești ale naturii umane și morale, cum ar fi iubirea, demnitatea, fericirea.

Monstrul se materializează sub înfățișarea unui gigantic cal de lemn la marginea orașului. În cavitatea aceluia se ascunde un comando de fanatici ce par să refacă la scară modernă preistoricul dar al aheilor strecurat cu vicleșug în Troia, în scopul nimicirii vestitei cetăți. Studenta Lena rupe brusc logodna cu Max, în favoarea actualului său iubit, Gent Ruvina. Max, gelos și vindicativ, devine membru marcant al complotiștilor ce vor construi și popula monstrul. Gent Ruvina și Lena trăiesc, în perspectiva acestui spectru amenințător, o dublă viață: cea mitologică a războiului Troiei, declan-

șat de răpirea Elenei, și cea a traversării unui pustiu glacial, colectivizat, terifiant prin fadoare și sentimentul de captivitate într-o fundătură a dogmelor. Contrapunctul între proiecția mitologică, subtilele disocieri și exegeze homerice ale doctorandului Ruvina și presimțirea realului funest întrupat de monstru este o soluție, am zice, eliadescă a înaintării epice. Cititorul, ca și în cazul prozelor lui Mircea Eliade, este adesea indus să creadă că ipostaza mitologică, superior dramatică a relatării, a cursului vieții cuplului are câștig de cauză și iat-o cucerind, primenind realul, substituindu-i-se.

Fapt e că despre scenariul homeric nu ne-a fost dat să citim o mai profundă și personală interpretare decât cea a lui Kadare în această carte. Pare-se că Troia, ca un teritoriu fantast și totodată întemeietor, este una dintre marile obsesii ale romancierului: Troia ca parabolă a destinului patriei sale. Gent Ruvina, personajul-cheie și purtătorul de cuvânt al romancierului, este memorabil prin iscusința glisării între povestea fantastică (transferul în actualitate al episoadelor homerice) și realul ce se resoarbe în cruntul final sortit de Homer lui Laocoon, să zicem. Ruvina va ispăși, ca și Willy din *Dosarul H*, păcatul inițierii. Va fi propulsat din viața individuală în cea exponențială. Va înmărmuri ca mărturie peste timp. El voia să spună Cetății adevărul despre Monstru: „să spună cum a fost, dar marmura nu-i dădea voie”.

Constantin COROIU

Aniversarea unui scriitor „global“: Gabriel Garcia Márquez

Gabriel Garcia Márquez ar fi împlinit în primele zile ale acestei primăveri 90 de ani. Cel mai simplu lucru ce s-ar putea spune este că autorul „Toamnei Patriarhului” întruchiează perfectă concordanță între valoare și celebritate, între biografie și operă. După atâtea gafe și nedreptăți – relevate cu ani în urmă și de regretatul *Laurențiu Ulici* într-o documentată istorie comparată a premiilor Nobel pentru Literatură – Academia suedeză, încununându-l pe Márquez în 1982, și-a adus parcă aminte de adevărata sa misiune, pe care nu o dată a deturnat-o din interese extraliterare, îndeosebi ideologice și politice.

În dialogurile cu *Plinio Apuleyo Mendoza* din volumul exotic intitulat „Parfumul de Guayaba”, marele romancier rememora: „Am început să scriu din întâmplare... După aceea am căzut în capcana de a scrie din plăcere, pentru ca apoi să cad în cealaltă cursă, aceea de a nu-mi fi plăcut nimic mai mult pe lume decât să scriu.” Convorbirile din amintitul volum se constituie și într-un „fals tratat” de poetică a prozei. De pildă, întrebat ce este inspirația (întrebare banală, un clișeu), după ce afirmă că e „un cuvânt discreditat de romantici”, autorul „Cronicii unei morți anunțate” spune că nu o concepe „ca pe o stare de grație, nici ca un suflu divin, ci ca pe o reconciliere cu tema... Când vrei să scrii ceva, se stabilește un fel de tensiune reciprocă între tine și temă, așa încât inciți tema și tema te incită pe tine. Există un moment în care toate obstacolele cad, toate conflictele se separă și ți se întâmplă lucruri la care nici nu visai, și atunci nu există nimic mai minunat pe lume decât să scrii. Asta aș numi eu inspirație.” Altădată, după ce face distincție între imaginație și fantezie, diferența dintre acestea fiind, în opinia

sa, ca „între o ființă omenească și păpușa unui ventriloc”, Márquez ajunge, provocat de interlocutorul său, la *personaj*, ca punct de plecare și de sosire în orice narațiune (în proză, dacă *personaj* nu e, nimic nu e!). Tulburătoare este mărturia despre moartea lui Aurelio Buendia: „Primul gând pe care l-am avut despre colonelul A.B. a fost că era vorba de un veteran al războaielor noastre civile, care va muri în timp ce urinează sub un pom... Eu știam că trebuia să-l omor și n-aveam curajul. Colonelul era deja bătrân și făcea peștisorii de aur. Și într-o după-amiază m-am gândit: acum gata, s-a terminat cu el. Trebuia să-l omor. Când am terminat capitolul, am urcat tremurând la etajul al doilea al casei, unde se afla Mercedes. A știut ce se întâmplase când mi-a văzut fața.<<Gata, a murit colonelul>>, a spus ea. M-am întins în pat și am plâns două ore.”

Experiența lui Márquez în ceea ce privește o nouă „facere a lumii”, care este romanul, ne revelă ceva esențial: cu cât forța, talentul sau geniul scriitorului sunt mai mari, cu atât mai insurmontabile se dovedesc a fi dificultățile construcției epice, în ansamblu, dar și în detaliile ei. Iată un moment greu din șirul celor ce au trebuit depășite în timpul scrierii romanului *Toamna Patriarhului*, operă emblematică pentru istoria și lumea unui continent fabulos, stăpânite dar și fascinate de mitul dictatorului: „Nu reușeam – se destăinuie Márquez – să fac să fie cald în carte. Era grav, fiindcă era vorba de un oraș din Caraibe, unde trebuie să fie o căldură înfiorătoare.”

Am în față o fotografie din 1942 a lui *Gabriel Garcia Márquez*: un băiat de nici 14 ani din localitatea columbiană Barranquilla. Privirea lui pare să spună: „eu sunt cel pe care îl așteptați”. Poartă un sacou negru, cra-

vată de culoare închisă, cămașă și pantaloni albi, foarte largi, se sprijină ținându-și mâna dreaptă de spătarul unui scaun. Atitudinea gravă contrastează cu vârsta-i pușteră. „*Prima imagine pe care am avut-o despre Cien anos de soledad a fost aceea a unui bătrân care duce de mână un copil pentru a cunoaște gheața. Bătrânul era bunicul meu.*” – își amintește Márquez de un episod trăit de copilul din fotografia veche de peste 80 de ani. Destinul oricărui mare scriitor este marcat, de obicei, de imagini, de întâmplări și experiențe. Descoperirea gheții, datorită bunicului, sub soarele tropical al Caraibilor, lectura „celui mai bun roman care s-a scris vreodată – *Război și pace*“, vizionarea filmului „El general de la Rovere“, al marelui Rossellini, „care mi-a plăcut cel mai mult“, se numără printre cele mai definitive privind memoria și destinul său.

Scriind *Toamna patriarhului*, un roman ce are ca temă puterea, singurătatea, misterul și mizeria puterii, Márquez asculta multă muzică („*Niciodată nu am ascultat atâta muzică, câtă atunci când îl scriam*“). De ce tocmai în perioada când lucra la *Toamna patriarhului*? Greu de răspuns. Există și un mister al puterii scriitorului, ca și o alienantă singurătate a acestuia! „*Da, este profesiunea cea mai solitară. Nimeni nu te poate ajuta să scrii ceea ce ai de scris*” – confirmă marele romancier.

Dar, când este vorba de Márquez, ne întoarcem mereu, împreună cu numeroșii comentatori, dar și cu infinit mai numeroșii săi cititori de pe toate meridianele globului, la „Un veac de singurătate“, care e, în fond, povestea unui veac al lipsei de iubire născută din iubire. Copilăria, întreaga mitologie caraibiană privind „paradisul pierdut“ din această epopee, realismul magic chiar, un concept și o realitate estetică, care au schimbat fața literaturii, mă duc cu gândul la Creangă al nostru. Critica a întors, cum era și firesc, pe toate fețele acest roman al lui Gabriel Garcia Márquez. Unii au văzut în el o alegorie a istoriei umanității. Mai modest, cel puțin aparent, scriitorul le-a replicat: „*Nu am dorit să las doar o mărturie despre lumea copilăriei mele care s-a petrecut într-o casă mare, foarte tristă, cu o soră care mânca pământ și cu o bunică ce ghicea viitorul, și cu rude nenumărate, cu nume identice, care n-au făcut niciodată prea mare deosebire între fericire și demență*“.

Practic, a început să scrie povestea lumii din epoca acelei copilării înainte de a împlini 20 de ani. Dar n-a reușit – se destăinuie prietenului său Mendoza – „să compună o structură continuă, ci doar bucăți separate“, pe care le-a publicat, în ziarele la care a lucrat, sub titlul „Casa“. Și asta, fiindcă, explică el – „*nu aveam nici experiența, nici suflul, nici mijloacele tehnice care să-mi permită să scriu o asemenea operă*“.

Tema l-a frământat 15 ani. Nu găsea mai ales tonul. Până într-o zi, când se îndrepta spre Acapulco, împreună cu incomparabila sa soție Mercedes și copiii lor, și când „am avut revelația: trebuie să povestesc întâmplările așa cum mi le povestea bunica pe ale ei, pornind de la cea după-amiază în care copilul este dus ca să cunoască gheața“. Ce a urmat? S-au întors imediat din drum. Pe atunci, erau foarte strămtorați material, dar de toate s-a îngrijit providențiala Mercedes. Au amanetat mașina, iar Mercedes l-a convins pe proprietarul apartamentului în care locuiau

să amâne cu aproape un an plata chiriei. Când, după un an și jumătate, manuscrisul a fost gata, tot Mercedes a fost cea care l-a dus la poștă pe adresa Editurii Sudamericane. Un devotament și o putere de înțelegere a destinului cu totul excepțional ale celui de care și-a legat viața. Ele ne duc cu gândul la Anna Grigorievna Dostoevskiaia. Chestionat de *Plinio Apuleyo Mendoza*: care a fost momentul cel mai dificil în scrierea romanului „Un veac de singurătate“?, marele Gabo răspunde pe nerăsuflăte: „*Să încep. Îmi amintesc foarte bine ziua în care am terminat cu multă greutate prima frază și m-am întrebat înspăimântat ce naiba o să urmeze*“. Apoi, „*nu am crezut cu adevărat că acea carte duce undeva*“. Dar, de la un punct încolo „*totul a fost ca un fel de frenezie, de altfel foarte amuzantă*“.

Frenezia avea să dureze 18 luni, Márquez scriind zilnic, fără excepție, de la ora 9 la 15. Când, într-o bună zi „cartea a ajuns la sfârșitul său firesc într-un mod neașteptat, cam pe la 11 dimineața“, a făcut un atac de panică. Până la ora 15, mai erau nu mai puțin de patru ceasuri: „*Mercedes nu era acasă, și n-am găsit pe nimeni căruia să-i spun. Îmi amintesc tulburarea ca și când ar fi fost ieri: nu știam ce să fac cu timpul care îmi prisoase și am încercat să inventez ceva ca să pot trăi până la trei după-amiază*“.

În „Parfumul de Guayaba“, Mendoza, cunoscându-și bine interlocutorul, nu scapă prilejul să-l întrebe: care crede că a fost cel mai bun cititor al romanului? Ceea ce povestește cu farmecul său unic Márquez echivalează, dincolo de anecdotă, cu o amplă exegeză de mare profunzime: „*O prietenă rusoaică a întâlnit o doamnă foarte bătrână care copia întreaga carte de mână, lucru pe care, desigur, l-a dus la bun sfârșit. Prietena mea a întrebat-o de ce făcea asta, iar doamna i-a răspuns: <<Pentru că vreau să știu care este în realitate nebunul: autorul sau eu, și mi se pare că singura formă, singura cale de a ști este aceea de a rescrie cartea>>. Îmi este greu să-mi imaginez un cititor mai bun decât această doamnă*“.

Când romanul „Un veac de singurătate“ a apărut, cel ce avea să devină celebru era sigur „*că o să aibă o critică bună. Dar nu eram sigur de succesul la public. Am calculat că s-ar putea vinde vreo cinci mii de exemplare (din cărțile mele anterioare se vânduseră, până atunci, cam o mie de fiecare)*“. S-a vândut însă în 8000 de exemplare, și asta numai într-un singur oraș: Buenos Aires. A fost doar începutul unui șir nesfârșit de tiraje enorme apărute în întreaga lume care l-au consacrat pe autorul *Veacului de singurătate*, așa cum afirmă marele său biograf Gerald Martin, ca scriitor „global“. A urmat Premiul Nobel. Au urmat alte cărți ale lui Márquez, unele, după părerea sa, chiar mai bune. Dar *Un veac de singurătate* a rămas, în conștiința criticii și a zecilor de milioane de cititori capodopera sa absolută: „*...înainte aveam doar prieteni, acum există în plus o mulțime enormă de lume care vrea să mă vadă, să vorbească cu mine: zariști, studenți, cititori. Și...un lucru foarte curios: mulți cititori nu sunt interesați să-mi pună întrebări, doresc doar să vorbesc despre această carte*“. O carte ca o nouă facere a lumii, un roman ca o legitimație a condiției.

Flanări prin cartierul fermecat

Poeta pariziană Linda Bastide este, totodată, prozatoare, pictoriță, editoare, actriță (sub numele de Jacqueline Vandal, a jucat în mai multe pelicule, printre care *Le pain vivant*, *Professeur Magliari*, *La dérive*, *Trois filles vers le soleil*). Legată, prin subtile amicitii, de Dalida, Clint Eastwood, Jacques Prévert ori Cary Grant, dar și aflată într-o relație specială cu poeții români, ea evocă magia „Republicii Montmartre“, acest spațiu de elecție al artei, care a cunoscut de-a lungul anilor o nemaivăzută aglomerare de mari artiști, în recentul său volum în ediție bilingvă (*13 pas sur les pavés bleus de Montmartre/13 pași pe pavajele albastre din Montmartre*, traduceri în limba română de Elisabeta Bogățan, prefață de Jean-Manuel Gabert, Ed. Confluente, Petrila, 2016). Cele treisprezece poeme descriu o plimbare imaginară prin cartierul Montmartre, unde locuiește și a cărui ambasadoare spirituală (și nu numai) este. O deambulație sinonimă cu o jubilație a sufletului dedicat clipă de clipă bucuriei, contemplator al vieții privite ca miracol (descendența spaniolă a autoarei explică, poate, afinitatea structurală cu zona *realului miraculos*, propriu prozei sud-americane).

Trăirea prin artă înseamnă pentru poetă libertate absolută, sensul profund și adevărat al vieții: „Atâta libertate,/ secunda,/ infima secundă/ a acestui moment de bucurie...“ (*Moulin Rouge* – „dedicată lui Toulouse Lautrec și cântărețelor și dansatoarelor de Franch-Cancan“), dar și discretul sens inițiativ al regăsirii unei copilării perpetue, pe orbita unei înalte dimensiuni a ființei, împlinind astfel dezideratul marelui Brâncuși, trecător și el prin cartier: „Acolo,/ unde/ fiecare secundă/ este miracolul timpului ce trece,/ (...) Saint Jean de Montmartre,/ copil, am simțit blândețea unei mâini,/ seva verde a vieții,/ straniile lucruri puse pe marginea drumului meu,/ nașteri de arbori,/ pasaje secrete,/ o anumită idee a incognoscibilului... (...) Lasă-mă să intru,/ ca pentru prima dată...“ (*Saint Jean de Montmartre – Omagiu copilăriilor noastre*); „Iată/ cum se răvășesc pavajele orașului/ ce bizar/ să traversezi viața/ într-o liniște/ în care/ basculează refrenele unei sărbători/ pierdută în adâncul copilăriilor noastre...“, retrăiește poeta colindarea unui loc, pentru copilăria sa, mitic, Place des Abbesses.

Viețuirea în Montmartre se petrece sub semnul emoției, deoarece, în ciuda certitudinii lăuntrice că reprezintă o favoare a destinului, ea trădează totuși fragilitatea proprie temporalității: „Fiecare secundă/ ca un miracol al timpului/ Noi suntem călătorii timpului ce trece/ așezați/ pe banca unei cârciumi de periferie/ cu peron de secole (...) vagabondaj imobil/ așezați/ pe banca unei piețe cu pavaje albastre,/ lăsați-mă să rămân acolo,/ în delirurile mele... fiecare secundă/ ca un miracol al timpului./ Lăsați-mă să rămân acolo,/ într-o clipă totul poate să dispară...“ Timpul, constant chemat în poem, valorizează viața, semnalând primejdia trecerii inexorabile. Multiform, el nu este uitat niciodată – cel din copilărie, cel de acum, cel al vieții măștrilor. Frumusețea și miracolul stau sub amenințarea misturii, a neantului, Linda Bastide nu uită și această dimensiune a disoluției cosmice și nu-i poate opune decât extazul clipei prezente, mereu reînnoit...

Un omagiu adus lui Van Gogh (în *Strada Lepic*) dezvăluie acuitatea vizuală remarcabilă a autoarei: „vacarmulargo/ al violetelor-săbii,/ fildeşul rece al peștilor-flori ca marea diurnă,/ ambra roșcată/ a portocalilor/ și a vinului din Vigne...“ (*Le Bateau-Lavoir – Omagiu Mariei Laurencin, lui Modigliani, Utrillo, Max Jacob, Mas Orlan, Reverdy, Brâncuși și alții*). Regăsim aceeași frapantă picturalitate în *Le Mont Martre – Omagiu lui Pierre Mac Orlan*: „Roșu Carco, verde Saint Vincent,/ ezitare arămie de Renoir și albă de Utrillo,/ multicolore movuri ale unui cimitir calm,/ Saint Pierre, sălbatic aur albastru,/ ametist ghemuit, o urzică, singură, la umbra unui liliac,/ o mie șapte străzi sub luna roșcată,/ labirintul meu are pietre pierdute...// Iată orașul înalt, puternic și rănit,/ Montmartre, răvășit de griuri și zgură magnifică./ Un Castel al Cețurilor./ Dar străzile sale sunt vii...// (...) Secrete de culoare sunt spuse de o pisică galbenă așezată.../ Le Tertre, inimă roșie și miere în sfârșit.../ Fiecare zi se împlinește, rotundă.../ Este, le Tertre, și al meu, și apoi ca un eleșteu, solitudinea sa tresare la soare (...) Strada Abbesses, un mister, funingine și alb,/ o uluială sclipitoare strada Sălciilor“. Cuvintele poetei sunt palpabile și ascund în sine lor puterea de a trăi bucuria, spre a o putea rechema și a o dăruii, iar și iar: „de-a lungul/ lungilor gene verzi/ cireși-bemoli/ ghiftuiți de lună,/ cântecul pavajelor izbește cerul,/ rendez-vous uitat pe terasele timpului...“ (*Strada Saint Vincent și strada des Saules – Omagiu „Caruselul viselor noastre“*).

Actorii ori cineaștii își au și ei locul în regalul amintirii, precum, în *Studio 28*, Jean Marais, omagiat alături de toți comedienii lumii, sau Jean Cocteau, „desenând pe pereți“, „alunecând pe mister,/ întredeschizând întunericul ca în minuni...“.

De un moment special are parte Dalida, cântăreața de mare anvergură, ucisă însă de un tragic destin, originar în abisurile sinelui, precum castelul său, situat într-o bruscă adâncitură a reliefului din Montmartre, invita la fatale fantasmă ale conștiinței de sine: „Tu, care treci/ într-o aparență înșelătoare/ de cealaltă parte a oglinzii“ (*Castelul din strada Orchamp. Omagiu Dalidei și misterului său*).

În alte scene emoționante, poeta celebrează personalitatea lui Francisque Poulbot (în *La Pomponnette*), graficianul altruist, creator, prin anii 1920, împreună cu un grup de prieteni, al „Republicii Montmartre“ și binefăcător al copiilor nevoiași din cartier. Imaginat de poetă ca „un magician“, el „privește copiii și dansează“. „Fiecare secundă/ este mira-

colul privirii sale pierdute în depărtare (...) mă întreb de ce asta miroase a fericire“. Le dăruiește bucurie copiilor, confecționează pentru ei vaporase de hârtie, iute călătoare pe „un jgheab care străbate câmpul,/ un, doi, trei, soare,/ către un ocean de iubire și de lumină,/ o muzică de pavaje/ străpunse de note albastre“.

Pavajele din Montmartre sunt albastre fiindcă s-au născut sub semnul visului, al fanteziei artistice. Scenele evocate, cu agape topite în timp sau cu opere de artă reverberând în eternitate, exprimă forța frumosului montmartrez. Poeta captează acea „fertilitate cosmică/ a unei străzi/ dătătoare de agape cu strigăte de veselie,/ pentru a sărbători abundența/ și a spune în fiecare zi/ că viața reîncepe,/ aici,/ pe aceste pavaje“. Aici fiecare amănunt are ceva inspirator și artistic, până și „simpla alchimie a pașilor unei pisici“ (Scuarul Suzanne Buisson – *Omagiu lui Gérard de*

Nerval și lui Marcel Aymé). Și doamnele din Abație sunt omagiate: Adélaide de Savoie, Mistinguett și La Vigne du Clos Montmartre.

Colina Montmartre apare, în final, în concepția poetei, ca munte clarvăzător, dâmb vizionar, roditor al artei și al bucuriei eterne: „Montmartre, te văd, cald ca o navă,/ tu dormi în golful unui port,/ aproape în căușul mâinii mele... (...) Dar Muntele apare,/ etravă magnifică, înspre un cer extrem“. Așa cum Fântâna Turlure (*Omagiu micului cavalier de la Barre*) face audibile, perpetuu, „confidențe ale apei,/ cascada de stofă moale/ pentru a legăna acest copil/ o muzică verde/ risipește diminețile/ pe o grădină/ de cețuri lente...“, călătoria Lindei Bastide, rută, pentru ea, uzuală, își revarsă cu generozitate apele – sinonime unui izvor de cultură, de culoare, de muzicalitate – pe canavaua poeziei...

Marius CHELARU

Doi autori de limbă albaneză în limba română

Între realul real și realul visat sau visând în lacrima cuvântului

„Versul
mă scufundă
în cuvântul nespus
se răsucesc florile în metamorfoză
oasele tușesc în vocală
când versul
se-ntinde în meridian
Versul
mă-nstrăinează
îmi dă speranță și consolare“
Asllan Qyqalla, *Oasele tușesc*

Am putea asemui selecția pe care o transpune în limba română Baki Ymeri cu un poem mai lung, alcătuit din mai multe altele mai scurte, de diferite dimensiuni, dedicate femeii iubite (dar și tineretii lor comune, timpurilor petrecute cu ea, viselor – nedatorate însă somnului ori perioadei nocturne neapărat sau explicit – amintirilor de tot felul cu dansa ș.a.), și pierdute, pe nume Hava. Și, când cei doi nu își spun, metaforic, „vorbit pe masa amintirilor“, textul este din loc în loc presărat cu câte un „intermezzo“ pe alte teme, despre alte subiecte. Un exemplu interesant ar fi poemul *Scrisoare întârziată*, despre o misivă care a fost expediată din Peja, în iunie 1986, și a fost citită la Prishtina, în septembrie 2016.

Versurile sale au un parfum romantic, de floare parcă rămasă singură într-o grădină, construită cu migală pentru doi, în mijlocul unei lumi cu atâtea și atâtea probleme cum este aceea din Kosovo.

În poezia sa sentimentul (fie că e vorba de iubire, de tristețe, de un fel de dorință de a visa cu și despre Ea, de nostalgie, de un anume tip de așteptare născută dintr-o căutare care știi că nu poate să îți aducă altceva decât ce îți pot oferi amintirea sau visul) nu e ceva considerat abstract, ci uneori pare a fi cerneala în care moaie cuvintele. Este și un soi de neliniște (de freamăt, dar moale), al felului în care își alcătuieste discursul, uneori diferit de la poem la poem, prin procedeele folosite, dar nu stridentă, ci abia ghicită. Sensibilitatea lui iese însă aproape întotdeauna la iveală dăruindu-i calea sa proprie, cu felul lui de a privi ce gândește/ ce visează/ i se întâmplă, prin care să evite a fi arid sau mai puțin limpede în alcătuirile versului său. Nu pare doritor a căuta perspectiva oferită de metafizică sau de a apăsa, în abstract sau nu, asupra condiției umane, se focalizează mai adânc pe particularul profund, puternic personalizat. Dar pare să prefere scenariului epic (deși nu cu totul) pe cel al confesiunii eului.

Pentru un lector mai puțin atent ar putea părea un caz tipic de introvertit, ori de rătăcit la crucea drumurilor dintre Eros și Thanatos, dar Asllan Qyqalla (Lan, cum îi spune Hava) nu este astfel. Pentru el, rămas într-un fel ancorat într-o tinerete a viselor cu ea, cumva nu departe de Valery (cel care spunea „Il y a des milliers de jeunes écrivaines de jeunes artistes qui sont mort“), moartea pare a îmbrăca în vers haina unui „act al inimii“, din care pana poetului „redesenează“ din amintiri și senzații clipele de viață.

Alteori parcă dorește să ofere o profunzime pe care o explică, o „întărește“ cu diverse „referințe“, ca atunci când ape-

lează la un vocabular „altfel“, decât în celelalte poeme – „așa tăcută veghează cu ochi de vultur/ tastatura așteaptă întinderea degetelor/ pe plic câteva nume/ câteva note pe masă, revistele/ „Studii Albanologice“ în sertar stau întinse/ în spate ne urmărește umbra și albul/ „Scrierii Academice“, „Gramatica Istorică“ ne face cu ochiul“; sau: „Nokli/ dezleagă nodurile vechi ale limbilor indo-europene“; sau: „ce e acest sforăit răsunător în bolta cerului fără o vocală/ limba lui Buzuku și Naim în rugăciuni nu ați considerat-o/ în Arena științei nu-i călătorie fără pașaport“. Alteori apelează la referințe istorice/ mitologice („Urme pelasgice în limba albaneză sunt!“; tronul pelasg, „în mână străngea/ destinul pelasgilor/ istorie parcată-n mitologie“, Hestia, iliri ș.a.) sau locale (Prishtina, Bardhi (locul natal), Aliaxha, Muntele Robului, Amfiteatrul antic din Durres, plaja din Velepoia, Cetatea Kruja) ș.a. Întâlnim în acest volum și numele lui Hemingway, dar și elemente tipice arealului său (sofra – masa rotundă tradițională albaneză) etc.

Dar, desigur, „ajungerea la expresie, iată singura regulă“, cum spune Georges Mounin, în rest, nu există o tehnică care să „garanteze“ poezia, ci pentru fiecare poet „poetica trebuie reinventată“. Poate că asta a făcut și Asllan Qyqalla, care, în felul său a reinventat lumea cu Hava, chiar și după ce ea „a plecat“, gândind că „Versul/ nu este cântecul notelor/ nici rima poemului/ este melodie a sufletului/ cheia călătoriei/ itinerar al nemuririi“.

Sunt doar câteva gânduri după ce am privit în răsfrângerile de înțelesuri și căutări din această „lacrimă a cuvântului“ a unui autor cu o activitate literară remarcată pe meleagurile sale, care poate că își va găsi cititorii și în limba noastră.

Asllan Qyqalla, *Loti i fjalës/ Lacrima cuvântului*, poezie albaneză din Kosovo, versiunea română: Baki Ymeri, prefață: Marius Chelaru, Redacția Revistei „Albanezul“, în colaborare cu „Uniunea Culturală a Albanezilor din România“, Amanda Edit Verlag, București, 2016

Acolo unde am început să ridicăm ziduri în aer

„Se spune că acolo unde au fost copaci
Acum se ridică ziduri în aer
Ca oameni să se vindece de amintiri

Oricum

Atunci i-am recunoscut pe dușmanii
noștri și fără să-i vedem

Uite acum ne amintim că ne-au fost prieteni
A spus prietenul care tocmai a murit în poala mea.“
Vehbi Miftari, *Copacii din grădină (Dialog cu Herbert)*

Lumea poeziei lui Vehbi Miftari are tot felul de ziduri, puține ferestre (deschise spre „planuri“/ înțelegeri/ căutări diferite – de pildă în poeme ca *Paradisul* – „fereastră martor al timpului/ cu sprânceana așteptând copiii de la grădiniță“, și *Infernul* – unde fereastra este „canal de apă pentru a deversa focul“), din loc în loc lumină, căutări, pierderi de tot felul, conflict și multe încercări de a-l înțelege pe „celălalt“. Dar, pe de altă parte, deși tematica nu este monocromă, se simte puternic răsufletul conflictului nu prea îndepărtat în timp care a măcinat fosta Iugoslavia. Conflict latent, care, „cu suspiciunea care stă trează în noi“, „așteaptă momentul

potrivit pentru explozie“. Pe urmă... „războaiele și izolarea ne-au strâns pasiunea/ dorința de viață“, dar, spune autorul, cu toate acestea, „modificarea granițelor nu mi-a zdruncinat încrederea/ visul de a vedea lumea fără ziduri înconjurătoare“. În toată această „țesătură“ viața, ce este și cum este ea, apare ca o temă dintre cele mai prezente în această selecție. Poate că pornind de la idei ca: „să trăiești nu necesită o investiție mare/ este de ajuns să crezi în lucrurile mărunte și să-ți amintești/ că au creat lumea din jur“, și neuitând că „în afara visului omul se transformă într-o ființă înfricoșătoare“. Ori că viața pare să fie „un cadru stabilit din afară/ și că în ea am pus priveliști și declarații“, și pericolul apare, între altele, de la aceea că „noi vom extinde limitele libertății“.

Aidoma lui Toynbee, cel care credea că istoria are ciclurile ei, în spirală, cu un anumit tip de paradigmă a unui anume model de repetitivitate în coordonate de discutat, Vehbi Miftari crede că până și „Isus a văzut pentru ultima dată viața în oglindă/ întoarcerea continuă spre rădăcini“, convins fiind că „omenirea trebuie să aibă/ un mare defect“, anume „închiderea în sine și greșeala“ care se repetă mereu și mereu și mereu. De altfel, scrie autorul, și „Adam știa ca și noi“ că „istoria se va repeta pe o farfurie întinsă“ și, pe de altă parte, că „păcatul se va adânci permanent“. Greșeala, o repetă de mai multe ori autorul, „se întâmplă permanent“, o întâlnește „constant la capăt de stradă/ la începutul ipotezelor“...

Și, totuși, de ce de petrec toate astfel? „M-am întrebat continuu dacă lumea vorbește de același lucru“, scrie autorul, „fiindcă nici unul nu îl crede pe deplin pe celălalt“. Să fie credința care ne sprijină, dar ne și pune în opoziție cu lumea, dar și cu noi („omul are nevoie să facă câteva linii între niște puncte aflate la distanță/ și să creadă în crucea absentă“), să fie felul în care ne „construim“ în mentalul nostru istoria, pe fiecare petec de loc altfel („aceiași amintire strămoșească cu care/ ne-am completat timpul disipat în ani“)? Sau doar „imaginile sunt concepute pentru a vindeca omenirea de singurătate“, pentru că „acestea vor crește încrederea și frica ce au rămas la urmă“, dar și „dorința de a reînnoi cunoașterea lucrurilor“. Oricum ar fi, s-a ajuns la războaie, la moarte, la conflicte de tot felul, iar „gloria câștigată de învățarea sabiei deasupra capetelor noastre“ nu a făcut decât să ne scadă „curajul de a ne confrunța cu oglinzile“. Pare că, așa cum ar putea fi o idee desprinsă din lectura acestor texte, ne construim, chiar acasă (ne amintim de Gaston Bachelard, cel care spunea că, deși „suntem acasă, ascunși“, „privim afară“, vorbind și despre un „exterior“ care este „cu atât mai diferit de interior, cu cât intimitatea“ acelei camere din care scrutăm lumea „este mai mare“), chiar când ne făurim viața de zi cu zi, un soi de alienare, chiar când nu pare că am putea avea asta, pentru că, uneori, e ca și cum „trăim pustiu în această lume“, că „în fiecare zi inspirăm același aer/ și nu îi învățăm niciodată aroma“. Apoi... apoi ajungem ca să ținem ascunsă „în colivie“ „viața de ceară/ și să „ne amintim că vom trăi/ atâta vreme cât moartea ne va uita“.

„Celălalt“ are și el o reprezentare în aceste texte, cumva în două „lumini“ care par a bate în două direcții apropiate, dar care se întâlnesc și nu totdeauna: „tu ești celălalt care îți seamănă perfect/ cel căruia îi vorbești“, față cu „îmi place icoana ta/ dar nu tu, care diferi atât de mult de ea“. Până la urmă trebuie să ajungem și la înțelegerea că „angajamentul pentru pace“ înseamnă și „credința infinită în libertatea celuilalt“, că „libertatea este puterea sufletului/ și tot ceea ce ne invită să urcăm în vârf“. Altfel, riscăm să vedem nu doar cu ochii sufletului, ci în realitate, cine știe unde, „convoaie lungi de fugari/ întorcându-se acasă/ amintindu-și de zidurile caselor/ și de războiul purtat fără noi“. Sau, privind

vreun deal uitat de copaci ori vreo fostă livadă, vom spune, ca Vehbi Miftari, „acolo unde am crescut nu erau mulți pomi fructiferi/ acolo unde eram noi i-am smuls/ împotriva dușmanilor i-am folosit“...

Spuneam că nu este o selecție monocromă tematic, pentru că sunt și versuri care lasă să se întrevadă nu atât dragostea, cât mai curând ideea unei persoane așteptate/dorite, despre mamă (aici despre moartea ei), despre locurile natale și istoria lor („acest râu ce șerpuește prin amintiri/ este viața strămoșilor mei/ a strămoșilor strămoșilor mei“), durere (care, uneori, „întoarce flori de martie/ desul să le atingi, tu te îndepărtezi“) despre nevoia de amintiri („punctul de sprijin la care spiritul se întoarce întotdeauna/ într-o memorie inaccesibilă“), dar și despre faptul că, azi, „zidurile nu mai sunt de ajuns“.

Ala SAINENCO

Lucruri și desemnări

Într-un cunoscut studiu despre originea operei de artă, Martin Heidegger se întreabă, printre altele, dacă „nu e cel mai firesc să bănuim că omul transpune în însăși structura lucrului felul în care el concepe lucrul în cadrul enunțului“ (Heidegger 1982: 37). „În ultimă instanță, constată filosoful, nici structura propoziției nu oferă norma pentru structura lucrului, și nici structura lucrului nu este reflectată ca atare în aceea a propoziției. Ambele – structura lucrului, cât și aceea a propoziției – își au proveniența, fie că e vorba de caracterul intim al fiecăreia, fie de raporturile care se pot institui între ele, într-o sursă comună mai originară“ (Idem: 38). Această sursă pare a fi gândirea / rațiunea, însă „rațiunea a fost în mod eronat interpretată doar din punct de vedere rațional“ (Idem: 39). Există, prin urmare, fie mai multe feluri de rațiuni / de a raționa, fie limbajul nu este doar / sau întotdeauna rațional. Limbajul este, după Eugeniu Coșeriu, „*logos semantic*, care, în actele de vorbire, prezintă determinări ulterioare: adică, fără a înceta să fie semantic, este, în plus, *fantastic* (poezia), *apofantic* (expresia logică) sau *pragmatic* (expresie practică)“ (Coșeriu 2009: 243) și cuprinde toate domeniile în care ființa umană se manifestă: artă, știință, existență comună.

Vizînd, în fond, aceeași distincție (chiar dacă nu este formulată din același punct de vedere), Owen Barfield punctează diferența dintre sensul logic și cel poetic al cuvintelor: „Cuvintele ale căror sensuri sînt relativ stabile și consolidate, cuvintele care pot fi definite – adică cele care sînt folosite exact cu aceeași conotație de către vorbitori deosebiți – sînt *rezultante, lucruri devenite*. Aranjarea și rearanjarea unor astfel de termeni univoci într-o serie de afirmații este funcția logicii, al cărei obiect este elucidarea și eliminarea erorii. Poeticul nu are nimic de-a face cu aceasta. El se poate manifesta doar ca *sens proaspăt*. [...] relația poetului cu termenii este aceea de creator“ (apud Read 1971: 22).

În acest context, ne putem întreba, de exemplu, dacă cunoscutul subiect al baladei cosmogonice românești *Soarele și luna* nu este posibil în cultura rusă, pentru că cele două entități lingvistice (*soarele* și *luna*) nu reprezintă opoziția

Este o selecție care ne oferă o deschidere spre lumea unui autor interesant, dar care, în opinia mea, nu dă cititorului o imagine cu totul edificatoare asupra tematicii/ felului său de a scrie. Un autor care îmbină jocul metaforei/ tropilor, cu dorința de a transmite „imagini“ ori de a intra în „jocul“ întrebărilor existențiale, și care spune despre sine „eu sunt cu adevărat sărac/ nu am o altă bogăție decât a acestui cer/ și a stelei ce o țin în mână“, și crede că „trebuie să hrănim viața/ înainte de a deveni un labirint arid“.

Vehbi Miftari, *Zoti është bariu im/ Domnul este păstorul meu*, poezie albaneză din Kosovo, versiunea română: Baki Ymeri, prefață: M. Chelaru, Redacția Revistei „Albanezul“, în colaborare cu „Uniunea Culturală a Albanezilor din România“, Amanda Edit Verlag, București, 2016, 96 p.

masculin / feminin (*soarele* este neutru, iar *luna* este de gen feminin în limba rusă) sau, ca urmare a absenței acestei viziuni, *soarele* este de gen neutru, iar *luna* – de gen feminin.

În același sens, se susține că *Organon*-ul aristotelic ar conține logica specifică a limbii grecești, constatîndu-se o concordanță perfectă între categoriile lingvistice și cele logice; că kantianismul este expresia cea mai adecvată a limbii germane și că limba germană amintește „mereu de concepțiile integraliste realizate de Leibniz și Kant, prin construcțiile ample, cuprinzătoare, asigurate de poziția adjectivelor cu valoare de epitet între determinativ și substantiv“, iar cartezianismul este expresia limbii franceze și că „structura moleculară a limbii franceze corespunde ordinii de tip mozaical sau cu aspect de lanț, specifică ordonării deductive sau lineare din gândirea carteziană“ (Oprea 1992: 11-12).

Din punct de vedere strict lingvistic, această problemă se circumscrie corelației *limbă / realitate / gândire*, atingînd cîteva subiecte a căror complexitate explică disputele continui și diversele perspective de interpretare, dintre care amintim: esența semnului lingvistic, corelația *sens / semnificație / desemnare*, determinismul lingvistic, funcțiile limbajului, limbajul poetic etc.

Făcînd trimitere la Hegel, Eugeniu Coșeriu arată „că ‚lucrurile‘ (ca fiind altceva) nu pot fi separate de limbaj; căci, în relația limbaj-lucruri, tocmai limbajul este factorul determinant: limbajul determină faptul de a fi al lucrurilor și nu invers. Astfel, lucrul ‚arbore‘, ca specie (modalitate a ființei), nu poate fi separat de limba în care este denumit astfel, adică în care este desemnat prin semnificația ‚arbore‘, mai cu seamă că semnificația cuvîntului *arbore* (care jus-

tifică delimitarea clasei ‚arbore‘) este tocmai ‚faptul de a fi arbore‘. Altfel spus, ‚lucrurile‘ pe care le desemnează limbajul nu sunt ceva prestabilit, delimitat dinainte în ființa sa, ci lucruri ‚mediate‘ numai (și întotdeauna!) prin limbaj“ (Coșeriu 2009: 125-126).

Că lucrurile stau anume așa o probează compararea modului în care lumea există în sine și modul în care această lume este segmentată de limbaj. Într-un studiu dedicat semanticii structurale, Horst Geckeler, arătând, în baza lucrărilor lui E. Coșeriu, care sunt distincțiile preliminare necesare delimitării câmpurilor semantice, pune în evidență necongruența dintre segmentarea lingvistică și segmentarea realității:

– în realitatea lingvistică nu există granițe clare între zi și noapte, însă noțiunile „zi“ și „noapte,¹ sunt clare pentru vorbitorii unei limbi;

– limbajul nu alege doar distincții care coincid cu distincțiile din realitate; altfel spus, limbajul poate face distincții care nu există în realitate: *mic / mare, tânăr / bătrîn* sunt distincții pe care interpretarea umană le impune realității;

– limbile pot face sau nu distincții între realități distincte din lumea înconjurătoare (Coșeriu – Geckeler 2016: 82-83): pe lângă cuvântul amintit deja – *arbore* „nume generic pentru orice plantă cu trunchi înalt și puternic, lemnos și cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană; copac“, cu o pletoră semantică bogată, româna mai dispune de cuvântul *copac*, sinonim cu *arbore*, dar cu o pletoră semantică mai redusă, dar și de cuvântul *pom*, care desemnează doar copacii/arborii fructiferi – „nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile“; rusa, în schimb, are un singur cuvânt pentru toate tipurile de arbore – *дерево* etc.

Pe de altă parte, așa cum arătam în ultimul exemplu, în limbi diferite, configurația semnificațiilor este diferită și permite delimitări deosebite ale lucrurilor.

Drept exemplu se poate invoca modul de desemnare a *urîtului*, pe care îl analizează, cu o altă ocazie, Herbert Read: „Cuvintele care definesc urîtul în limbile romanice provin din rădăcina germanică *laido* – (cf. francezescul *laid*, italianul *laido*) sau din latinescul *brutus* (cf. francezescul *brut*, italianul *brutto*), iar sensul originar al acestor cuvinte este cel de „greoi, prost, nesimțit – în general caracteristici ale animalelor în comparație cu ființele omenești raționale“. [...] Cuvintele nordice pentru urîtenie au o proveniență și o conotație foarte deosebită: germanicul *hässlich* are aceeași rădăcină cu *hassen* – a urî, în timp ce englezescul *ugly* (urît) vine de la *uggen* din engleza medievală, sau de la *ugga* – frică, din vechea norvegiană, ori *ugglier* – a înfricoșa, fioros, înspăimîntător“. Adăugăm la acestea pe românescul *urît* „care are o înfățișare neplăcută, care este lipsit de frumusețe, de armonie; care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral“, care vine de la verbul *a urî* „a purta cuiva un sentiment de dușmănie, a manifesta aversiune față de cineva sau de ceva“ (Read 1971: 41).

Între cuvînt și lucru intervine, așa cum se poate deduce, conceptul, care este diferit de la o cultură la alta și, evident, de la o limbă la alta. În termeni coșerieni, se impune, în această situație, distincția, în primul rînd, între trei feluri de conținut: *desemnare, semnificație și sens. Desemnarea* corespunde nivelului general al limbii (adică activității „care se referă la ceea ce este extralingvistic“), *semnificația* – limbii concrete respective (unei limbi determinate), iar *sensul* – nivelului textului (adică limbajului realizat concret în vorbire) (Coșeriu 2009: 117).

Desemnarea, fiind în relație cu extralingvisticul și ținînd de activitatea generală de limbaj, este aceeași pentru / în toate limbile. Diferențele intervin la nivelul *semnificației* și al *sensului*. Eugeniu Coșeriu precizează că „semnificația semnului este conținutul însuși dat într-o limbă concretă, este posibilitatea de desemnare delimitată într-o limbă dată și prin care se realizează desemnarea ca atare“ (Ibidem). În același sens, Martin Heidegger arată că „fiece limbă este survenirea acelei rostiri esențiale, în care unui popor i se deschide în chip istoric lumea sa“ (Heidegger 1982: 88)

Într-un anume fel, semnificația unui cuvînt poate fi exemplificată prin articolul de dicționar. De exemplu, pentru cuvîntul *foc*, *Dicționarul explicativ al limbii române* consemnează următoarele sensuri:

– directe: ardere violentă cu flacără și cu dezvoltare de căldură; materie în curs de ardere; incendiu; împușcătură; lumină, far sau flacără care reprezintă un anumit semnal în navigația pe apă;

– și figurate: entuziasm, avînt, înflăcărare; agilitate, vioiciune, neastîmpăr; durere, chin, jale, necaz.

În mentalul românesc colectiv, așa cum arată rezultatele experimentului asociativ (*Dicționarul* 2016: 112), *foc* se asociază cu: *căldură* (123); *arde* (92); *apă* (44); *cald* (43); *roșu* (43); *flacără* (33); *fierbinte*(25); *lemn* (18); *fum* (16); *incendiu* (13); *lumină* (13); *aprins* (10); *frige* (10); *mare*(9); *pasivitate* (9); *puternic* (9); *ars* (8); *brichetă* (8); *flăcări* (8); *lemn* (8); *pară* (8); *tabără* (8); *arsură* (7); *durere* (7); *arzător* (6); *ardere* (5); *iad* (5); *cenușă* (4); *paie*(4); *pericol* (4); *portocaliu* (4); *rug* (4); *scrum* (4); *de tabără* (4); *veșnic* (4); *viață* (4).

E de observat că asocierile corelează cu definiția de dicționar.

Sensul, spre deosebire de semnificație, reprezintă „totalitatea funcțiilor textuale, totalitatea a ceea ce se înțelege cu ajutorul textului și numai cu ajutorul textului, totalitatea conținuturilor care sunt date doar în calitate de conținuturi ale textului“ (Coșeriu 2009: 79).

Drept exemplu, cuvîntul *foc*, are următoarele sensuri poetice în creația lui Mihai Eminescu (Vasiloiu 2009: 37):

– forța actului creator în artă și istorie (*De foc al gândurilor mele mari?*; *Pe focul cugetării au presurat cenușă*);

– intensitatea sentimentului iubirii (*Fruntea-mi în foc pe ai tăi sîni se înclină*; *Cu focul blind din glasu-ți, iubite, mă cutremuri*);

– cadru predilect al reveriei și component esențial al armoniei universurilor i-reale (*Ale focurilor raze cearcă neguri să străbată*; *În nopți cînd pricep scrisul al stelelor de foc?*);

– lumina stelară, semn al perenității, în cadrul opoziției uman-cosmic (*Peste el cerul d-Egipt, desfăcut în foc și aur*; *Acel luceafăr dulce – acel diamant de foc*);

– putere distructivă și/sau cathartică (*Întronați au fost în turnuri arse-n foc... și pe-a lor frunte*; *Pusu-ș-au de fier coroane arse-n foc sfășiitor*) etc.

Se poate deduce din aceste definiții ale desemnării, semnificației și sensului că în direcția desemnării are loc un proces de abstractizare, însoțit de generalizare, iar în direcția sensului – un proces de particularizare, marcat și de subiectivare. Sensurile, în același timp, arată Coșeriu, „nu sunt în nici un caz ceva specific limbajului poetic. Toate aceste evocări sunt prezente, de altfel, doar latent în diferitele modalități ale uzului limbii“ (Coșeriu 2013: 160), dar ele apar actualizate în limbajul poetic, poezia fiind „locul desfășurării depline a funcționalității limbajului“ (Idem: 161). Aceasta pentru că „poetul folosește și el cuvîntul, însă nu ca cei care

vorbesc și scriu îndeobște, trebuind astfel să uzeze cuvintele, ci în așa fel încît cuvîntul abia acum devine și rămîne autentic“ (Heidegger 1982: 62).

Dacă admitem împreună cu Herbert Read că „fiecare cuvînt a fost cîndva o operă de artă originală, sau parte dintr-o structură vocală complexă care a însemnat o operă originală“ (Read 1971: 21), putem susține și faptul că „poetul rămîne [...] cel care poate folosi cuvintele cu o funcțiune magică, în general prin combinarea lor în așa fel încît să servească drept simboluri descriptive pentru noi intuiții, noi emoții, zone mai largi ale conștientului“ (Idem: 22). Și în același sens, se poate susține că chiar lucrurile desemnate prin semne poetice sunt altele decît cele desemnate obișnuit.

Referințe bibliografice:

Coșeriu – Geckeler 2016 = Coșeriu, Eugeniu; Geckeler, Horst, *Orientări în semantica structurală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ Iași.

Coșeriu 2009 = Coșeriu, Eugen, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antolo-

gie, argument și note de Dorel Finaru, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ Iași.

Coșeriu 2013 = Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ Iași.

Dicționarul 2006 = *Dicționarul poetic eminescian. Concordanțele poeziilor postume*. Volumul II, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ Iași, 2006.

Dicționarul 2016 = Popa, Gheorghe; Sainenco, Ala et alii, *Dicționarul asociativ al limbii române*, Iași, Editura Junimea.

Heidegger 1982 = Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, București, Editura Univers.

Oprea 1992 = Oprea, Ioan, *Lingvistică și filosofie*, Iași, Institutul European.

Read 1971 = Read, Herbert, *Originile formei în artă*, București, Editura Univers.

Vasiloiu 2009 = Vasiloiu, Ștefan, *Eminescu – semne și sensuri*, în *Caiete critice*, nr. 1-2-3 (255-256-257), București, Editura Expert, p. 35-38.

(Endnotes)

1 Ca noțiuni lingvistice empirice

2 Exemplele sunt date după: *Dicționarul 2006*:376-375.

Emilia IVANCU

Trei poeme sub semnul depărtării: Constantin Noica-Sanda Stolojan – Poetica unei prietenii*

În cunoscutul volum *Eu și Tu*, la un moment dat, Martin Buber ne prezintă percepția asupra depărtării pe care au avut-o popoarele primitive și formele de limbaj ale acestora și care, în forme pre-gramaticale, desemnau multitudinea unei relații, relația fiind cea care întemeia forma de exprimare și actualiza prezența. Astfel, ne spune Buber, pentru ceea ce noi azi spunem „în depărtare“, de exemplu, „băștinașii din Țara de Foc foloseau un cuvânt din șapte silabe, al cărui sens precis este: „Se privesc amândoi, fiecare așteptând ca celălalt să facă ceea ce amândoi doresc, dar nici unul nu vrea să facă.“^[1] Acest cuvânt format din șapte silabe actualizează starea de prezență și nu numai, actualizează o întâlnire continuă sub semnul unui spațiu care se deschide între un Eu și un Tu, care, în perspectivă buberiană, formează un cuvânt ce întemeiază lumea relației.^[2] Primul dintre cele trei poeme pentru Sanda, scrise de Constantin Noica, începe astfel:

„Lasă-mă să-ți amintesc de gândul filozofului antic
ce se întreba: când aduni pe unu cu unu,
care unu se adună cu celălalt,
care unu devine doi?
[...]

Dar când prietenul întâlnește prietenul
și când v-am chemat, sau când ne-ați chemat din exilul vostru

ca să ne regăsim laolaltă
în fața turlei de la Șurdești,
sau în fața unui perete cu arborele lui Iesua,

¹ Martin Buber, *Eu și Tu*, Traducere din limba germană de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992, p. 45.

² *Ibidem*, p. 31.

cine s-adună cu cine, care prieten devine doi?

Sau poate făceam cu toții una, sub mirare
și veneam să ne adunăm cu bisericile, cu poienile și cu
mormintele îngropate și ele.

Dar atunci, iarăși, cine se adună cu cine?^[3]

Aceste versuri, în care aici liricul Noica se întreabă la modul filozofic despre misterul întâlnirii, dezvăluie, într-un alt mod, transgresia de la starea de depărtare la cea de apropiere și modul în care se manifestă întâlnirea. Privirea din expresia băștinașilor din Țara de Foc se transformă, sub mișcarea celor doi de a face ceea ce amândoi doresc, în întâlnire, ce va sta la baza celor trei poeme filozofice scrise de către Constantin Noica și dedicate Sandei Stolojan. În termeni buberieni, poemele noiciene, ca de altfel întregul volum de corespondență dintre cei doi intelectuali – Constantin Noica și Sanda Stolojan reprezintă o mișcare pe verticală între două entități, între un Eu și un alt Eu, care formează împreună cuvântul buberian *Eu-Tu*, dar și între entitatea *Noi-Voi*, unde *Noi* este *Eu și Voi – Altul/Celălalt*. Așadar, în prezentul articol ne propunem să analizăm, prin perspectiva valențelor spațiului și ale intervalului, poetica unei prietenii, concentrată în cuvântul *Eu-Tu* și materializată într-o epifanie a chipului, ce ia adeseori forme poetice.

Înainte de aceasta, s-ar cuveni să spunem câteva cuvinte despre cine a fost Sanda Stolojan și de ce am ales această evocare. Sanda Stolojan s-a născut în 1919 la București, într-o familie de diplomați români, ea fiind nepoata din-

³ Constantin Noica în Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 44.

spre mamă a scriitorului Duiliu Zamfirescu. A fost licențiată a Facultății de Litere din București. Deși în 1949 a încercat împreună cu soțul, Vlad Stolojan, să fugă din țară, încercarea a eșuat și nu după mult timp Vlad Stolojan a fost arestat și dus la Canal. În 1961, soții Stolojan au fost răscumpărați de o rudă din Franța și, având doar un bilet cu o singură călătorie, au ajuns la Paris, unde s-au alăturat celorlalți exilați români. Aici Sanda Stolojan a fost interpret oficial de limba română pentru președinții Franței, ocazii cu care a putut reveni în România, în mod paradoxal, de câteva ori, în calitate de membru al delegațiilor franceze, deși părăsise România ca exilat politic. Sanda Stolojan a activat în exilul anticomunist, conducând Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din România (1984-1990). A colaborat la emisiunile postului de radio Europa Liberă. Începând din 2003, a făcut parte din Consiliul de Garanție Morală al Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc. A încetat din viață la Paris, la 2 august 2005, doar la câteva săptămâni după ce a reușit să reconstituie, din corespondența personală și din jurnalul ținut fără întrerupere din 1943, dialogul epistolar pe care l-a avut cu Constantin Noica, volum publicat în 2006 cu titlul *Sub semnul depărtării*.

A publicat proză și poezie în reviste românești din Occident: *Limite, Ethos, Ființa românească, Revista scriitorilor români*. A scris cronici literare și eseuri în *Journal de Geneve, Esprit, Cahiers de L'Est*, (unde a fost co-fondatoare) *Le Monde, L'Alternative, Lettre Internationale, ARA Journal* Poezii în franceză publicate în revistele: *Revue de Belles-lettres* (Geneva), *Creation si Polyphonies* (Paris). În limba engleză, a publicat o monografie „Duiliu Zamfirescu” în colecția Twaine World Authors (Boston, 1980). A scris următoarele volume de versuri, apărute la Editions Rougerie: *Dans les Brisures* (1982), *Sur les abimes verts* (1985), *Bruine de nulle part* (1993). Volum de amintiri: *Avec de Gaulle en Roumanie* (Editions de l'Herne, 1991). În 1996, îi apare volumul *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*. (Editura Humanitas). A tradus în franceză *Lacrimi si sfinți* de Emil Cioran (*Des larmes et des saints*, Editions de l'Herne, 1986) și poezii de Lucian Blaga, cuprinse în antologia *Letoile la plus triste* (Editions de la Difference, 1992), ca de altfel și *basmul ființei*, după cum era numit de către Noica, *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Sanda Stolojan l-a cunoscut pe Constantin Noica în anii '40, și, cu timpul, mai ales după exilul acestuia la Câmpulung, au început o prietenie și un dialog ce aveau să dureze până la stingerea din viață a filozofului. De la Constantin Noica avea Sanda Stolojan să afle pentru prima dată despre Emil Cioran, de care, vizitându-l la Paris, o va lega de asemenea o mare admirație și amicitie. Iată cum descrie Sanda Stolojan, la începutul volumului, prietenia cu Constantin Noica:

Prietenia dintre mine și Dinu Noica poartă pecetea vremurilor străbătute de România în timpul vieților noastre. A fost o prietenie pe cât de marcată de continuitatea unui dialog, pe atât de accidentată de circumstanțe. „Timpul ce ni s-a dat”, după frumoasa expresie a lui Annie Bentoiu, a fost timpul despărțirilor, al revederilor rare, a fost timpul exilului românesc din afară, dar și al exilului dinlăuntrul țării. O prietenie din frânturi, din dialoguri întrerupte, gânduri trimise de departe, întâlniri fugare. Un puzzle de comunicări care compun, în cele din urmă, dincolo de unele neînțelegeri, dezacorduri momentane, figura unei comu-

niuni al cărei sens se desprinde mai bine când încerci să privești dincolo de evenimente.^[4]

Prietenia dintre Sanda Stolojan și Dinu Noica a reușit să se înscrie, dincolo de evenimente, în afara timpului istoric al vremurilor în care cei doi au trăit, tocmai pentru că a fost marcată de ele, pentru că *timpul care li s-a dat* a devenit consistent prin trăire și prin esență, astfel reușind să depășească timpul istoric ce îi despărțea. Întâlnirile, rare, care marcau ritmul dialogului altfel neîntrerupt atâția ani, au devenit o permanentă adresare, o permanentă asociere și disociere: *Eu-Tu, Noi-Voi*, aproapele și departele în doar câteva sunete. Și de aici se naște și interogația care vine în întâmpinarea întrebării: de ce poezia lui Noica? Și de ce, dacă este poezie, este scrisă pentru Sanda? (așa cum Dinu Noica însuși spunea). În anii de liceu, Constantin Noica a scris poezie și a publicat în revista liceului, *Vlăstarul*. S-a întâmplat însă ca, așa cum spune Sorin Lavric în *Viața lui Noica*, viitorul filosof, în anul 1927 să îl aibă profesor de matematică pe cunoscutul poet român și matematician, Ion Barbu. Marele matematician, „dându-și seama repede că mintea acelor tineri nu avea nimic în comun cu frumusețea aridă a construcțiilor imaginare de tip matematic, le-a declarat sumbru că sunt inapți și nedemni de matematici, că refuză prin urmare să le mai predea matematica și că, în timpul ce rămăsese până la terminarea anului, le va preda poezie franceză.”^[5] În timpul aceluiași ocazii, Constantin Noica i-a arătat lui Ion Barbu niște poezii ale sale, însă „rezultatul a fost că a primit răspicat sfatul să renunțe la poezie, căci nu într-acolo putea să bată vocația cuvântătoare a lui Noica. Și astfel, prin cuvântul unuia al cărui discernământ în materie de poezie nu putea fi pus la îndoială, Noica s-a văzut descurajat în proiectele lui lirice.”^[6] Ion Barbu avea să-l mai întoarcă încă o dată din drum, în anul 1933 când Noica s-a înscris la Facultatea de Matematici și unde l-a întâlnit din nou pe poetul matematician, care l-a convins că matematica nu este nici ea drumul lui. Astfel acesta s-a întors pe calea filosofiei, însă tentația poeziei a rămas undeva latentă. Ea s-a declanșat, de data aceasta sub consistența filosofiei, din întâlnirile și prietenia cu Sanda Stolojan, moment care ne dezvăluie, un alt Noica, care își păstrează totuși esența și ideile.

Cele trei poeme ale lui Noica ce se regăsesc în volumul de corespondență *Sub semnul depărtării* reprezintă esența întregii relații dintre cei doi, dar și esența legăturilor dintre cei rămași în țară care și-au asumat exilul interior și cei din afară, care și-au asumat exilul exterior. De aceea, înainte de toate, cele trei poeme pentru Sanda reprezintă, ca de altfel întreaga lor corespondență, o metafizică a întâlnirii, a întâlnirii în sens buberian, o metafizică a intraductibilului *Begegnung*, care presupune o relație a permanenței ce iese din timp și spațiu:

Partenerul se împlinește prin întâlnire, pătrunde prin ea în lumea lucrurilor, pentru a acționa la nesfârșit, pentru a deveni la nesfârșit Acela, dar și pentru a redeveni Tu la nesfârșit, bucurând și înflăcărand. „Se întrupează”: cor-

⁴ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 9.

⁵ Sorin Lavric, *Viața lui Noica*, Editura Equivalents. Arguments, București, 2003, p. 9.

⁶ *Ibidem*.

pul său se înalță din unda prezentului fără timp și spațiu, pe țărnul permanentei.^[7]

Dacă Noica, așa cum am văzut mai devreme, se întreabă cu privire la această metafizică a întâlnirii la începutul primului poem, el nu va încerca să răspundă întrebării într-un mod direct, ci doar va medita asupra fenomenului în sine și îl va dezvolta sub forma unui dialog care va oscila mereu între relația *Eu-Tu*, percepută ca un singur cuvânt în sens buberian și relația *Noi – Voi*, unde *Noi* și *Voi* nu mai reprezintă asociere, ci disociere, pentru că așa cum spune Buber, atunci când *Tu* redevine *Celălalt – Voi* fiind un fel de *Celălalt* – intervine analiza. Acest dialog poetic al relației intervalului, ce se desfășoară mereu între Departe (acei doi oameni care se privesc și așteaptă ca celălalt să facă ce amândoi doresc, dar niciunul nu face) și Aproape (înfăptuirea prezenței, actualizarea ei prin dialog și rostire, în sens noician). Constantin Noica opune mereu Departele și Aproapele – care implică spațiul, opune mereu istoria și veșnicia, așadar timpul și ieșirea din timp, ieșirea din timp coincizând uneori cu timpul creativ, transformarea timpului istoric în timp creativ, din toate acestea rezultând o poetică a epifaniei chipului. Iată ce spune Noica tot în primul poem, când vorbește despre rostire, acea rostire-chemare, ce a dus la împlinirea întâlnirii:

V-am chemat ca să vă scoatem din statistică
și ca să vă ajutăm să uitați
de amara voastră fericire numărată
sau mai degrabă de numărul vostru de ordine
din acel spațiu, din acel hău în care ați pătruns,
v-am chemat să vă aducem
într-un spațiu închis, dar unde lucrurile se numără,
unde nu există comutativitate
și unde fiecare lucru este ceea ce este,
în așa fel încât oamenilor le-a plăcut
să vadă ființă și vrere până și în lucruri și pietre,
spunând:

„Că și muntele că-i munte,
încă are doruri multe.“^[8]

Chemarea pentru întâlnire ca *Begegnung* se produce prin chemarea ca rostire, în toate sensurile despre care vorbește filosoful: chemarea primește sensul de rostire, iar rostirea devine întâlnire, aranjare a lucrurilor (și a oamenilor) într-un rost, într-o ordine a lor. Această rostire pentru întâlnire, pentru ca prietenul să întâlnească prietenul se desfășoară astfel prin invocarea spațiului-timpul neistoric. Atât revenirea prietenilor din lumea istorică a statisticilor, a fericirilor numărate pentru întâlnire și întâlnirea în sine se pot produce numai în timpul din afara istoriei – nu în timpul lucrurilor care se măsoară, ci în timpul în care fiecare lucru ce este, unde spațiul devine loc. În acest punct se cuvine să spunem și în ce modalitate și sub auspiciile cărei întâlniri s-au născut aceste poeme ale lui Constantin Noica. Dialogul dintre cei doi începuse înainte de exilul Sandei Stolojan și s-a continuat în scrisori. În acest dialog epistolar apare ideea reunirii, a întâlnirii dintre cei doi, dar și cu alți prieteni, întâlnire ce s-a dorit a se întâmpla în Maramureș, la umbra mănăstirilor. Ea s-a materializat la 1 august 1971, din acest grup făcând Sanda Stolojan,

⁷ Martin Buber, *Eu și Tu*, Traducere din limba germană de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992, p. 40.

⁸ Constantin Noica în Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 45.

Vlad Stolojan, Alexandru Paleologu, Nicolae Steinhardt. După câteva zile, însă, Vlad Stolojan și Alecu Paleologu vor pleca mai departe la mare și rămân doar cei trei pentru a înfăptui întâlnirea. În ziua de 11 august, începe aventura spirituală care va naște celor trei poeme:

Seara, după cină (ceai cu covrigi la Maica Agripina, în bucătăria ei călduță), lectură. Avem ordin de la Dinu să citim în fiecare seară ceva compus de noi în timpul zilei. Citesc eu, pe urmă Dinu – am ales amândoi aceeași temă: *Noi* și *Voi*. El a scris un poem filosofic dedicat mie. S-a petrecut ceva astă-seară – ceva ce mă depășește – o înțelegere și o emoție adâncă, dincolo de cuvinte.^[9]

Așa au fost scrise cele trei poeme pentru Sanda, ele însele fiind o privire aruncată peste spații pentru întâlnirea privirii lui Tu. Chemarea-rostire cu care se deschide primul poem reprezintă un element cheie și în celelalte două, dar și în întreaga corespondență dintre Sanda Stolojan și Constantin Noica. Iată cum această idee de rostire pentru întâlnire se reflectă în corespondența lor, în aceeași pendulare între *Eu-Tu* și *Noi-Voi*. În 7 decembrie 1969, Noica scrie, de exemplu:

Mă gândesc adesea cum se face că nu dați uitării cu țara cu tot. Vă citesc uneori, vă ascult, înregistrez ecouri și mă întreb ce drept mai avem la interesul vostru. Am primit, după ani, o scrisoare de la Mircea [Eliade] și am fost uluit să văd ce neclintit este în afecțiunea și interesul lui pentru ce facem aici. Te întrebam cu emoție acum un an dacă ai optat pentru altă lume, acum te găsesc mai apropiată decât oricând de a noastră. Știi ce am visat? Să putem face ceva, o ispravă, în cultură, care să vă dea un pic de regret că nu sunteți cu noi. Între timp însă, mai spuneți-ne câte ceva din minunile de acolo, cum faci tu în scrisoare. (Sau minuni sunt numai în ziduri și ruine?)^[10]

Sau, la data de 21.07.1970, cu un an înaintea întâlnirii care va prilejui scrierea celor trei poeme, iată cum i se adresează Noica Sandei Stolojan și cum se preface cele două entități în cuvântul *Eu-Tu*:

Scumpă ființă, care te arăți numai pe ecranele televizoarelor, veni-vei și aieva? Ori de câte ori vreau să mă înseninez, mă gândesc că s-ar putea ca în luna august să merg cu prieteni dragi în Maramureș. Resortul fericirii funcționează atât de bine încât într-o zi m-am întrebat dacă mai e nevoie ca lucrul să se și întâmple. Dar se va întâmpla, nu-i așa?^[11]

Dar evident acesta nu este numai un monolog, totul este dialog între cei doi, între cele două spații. Dacă pentru Noica distincția este clară – *Noi-Voi*, Sanda Stolojan nu face mereu această distincție, sau nu neapărat într-un mod foarte direct. În memoriile ei și ale soțului Vlad Stolojan, publicate sub titlul *Să nu plecăm toți odată. Amintiri din România anilor 50*, iată cum descria ea desprinderea de România și experiența exilului din afară, experiența (în) depărtării:

În timpul erei comuniste, adică patruzeci de ani, orice plecare din România era însoțită de un verdict subînțeles: „Pleacă și uită!“ Orice plecare avea șansa de a deveni depărtare, adio. Cel care alegea mai întâi în taină, în adân-

⁹ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. p. 44.

¹⁰ Constantin Noica în Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. pp. 29-30.

¹¹ *Ibidem*, pp. 37-38.

cul sufletului, despărțirea definitivă, făcea în felul său și în circumstanțe proprii o alegere dictată de o dezamăgire existențială.^[12]

Sanda Stolojan cu Vlad Stolojan au ales depărtarea, adio-ul, precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și atâția alții. Și totuși, depărtarea nu a fost totală, adio-ul a fost un mereu sperat La revedere!, privirea ținută de dincolo către acel tărâm unde și muntele are doruri multe. Dacă pentru Noica depărtarea aceasta, acest adio transformat și re-actualizat prin rostirea devenită întâlnire, pentru Sanda Stolojan depărtarea și întâlnirea înseamnă apropiere, dialog, semne care marchează statornicia în comparație cu vremuirea vremurilor. Astfel îi scrie Sanda Stolojan lui Constantin Noica, ca un fel de ecou ce se întoarce înapoi către sursă:

Dragă Dinule, nu vreau să plec din locul acesta fără să-ți trimit un gând – a devenit un ritual al prieteniei între tine și mine. Am primit rândurile tale despre masa rotundă. În fond, ești așa de aproape încât am impresia că nici nu mai este nevoie să-ți mai scriu – dar nu este așa – de aceea iartă-mă că nu ți-am răspuns. Cu Emil vorbim de fiecare dată de tine, și asta e un ritual. Ține mult la tine, după cum ți-a dovedit-o în ultima lui scrisoare: știu pentru că mi-a spus. [...] Te îmbrățișez la iuțea, dar tare și cu drag, Sanda.^[13]

Ritualul de care vorbește Sanda Stolojan este același ritual consimțit și de Constantin Noica, este ritualul transformării lui Departe în Aproape, este ritualul apropierii prin sine și prin cei din jur de ceea ce înseamnă pentru amândoi locul comun, locul de întâlnire, pe care îl reprezintă adesea, după cum ea mărturisește, prietenul amândurora, Emil Cioran. Apoi, între 1971 și 1977, cei doi nu s-au mai putut întâlni, vremurile se interpuseseră și întâlnirea *față către față* s-a tot amânat. Fiecare dintre ei percepe distanța și depărtarea prin dorul reîntâlnirii și speranța regăsirii: Sanda Stolojan în 22 martie 1976: „Dar prea mult timp trece. Devenirea întru devenire ne duce la vale. Ar trebui să ne vedem. Dar nu e ușor. ne-ar trebui un cal năzdrăvan ca să străbatem Europa, fără opinii nici opreliști.”^[14]

Acest *Begegnung*, această întâlnire mereu chemată prin rostire se produce mereu într-un spațiu și un timp anume. Spațiul și timpul sunt cele două elemente care formează ambientul poemelor filosofice pentru Sanda, dar și ambientul în care are loc întâlnirea dintre *Eu* și *Tu*, dar și cea dintre *Noi* și *Voi*. Ambientul se construiește astfel:

Peste câte o catedrală ochii îți alunecă,
o învăluie toată și apoi se ridică spre cer.

La o bisericuță pictată, în schimb, privirea ți se oprește pe un detaliu

fie că e peștele ce duce la Judecata de apoi bucata de om ce a sfâșiat, fi că sunt pătimirile Sfântului Nichita – apoi privirea îți fuge de pe pictura exterioară spre iarba din jurul bisericii, spre câțiva arbori, și se oprește acolo.

Unde ne e cerul? Unde ne e îndrăznirea?

¹² Sanda Stolojan, Vlad Stolojan, *Să nu plecăm toți odată. Amintiri din România anilor 50*, Editura Humanitas, București, 2009, p. 11.

¹³ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, pp. 116-117.

¹⁴ Constantin Noica în Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 121.

Transcendentul a coborât aici, cum spunea poetul;
ne e greu să săltăm cerul la loc, în țării
și atunci îl lăsăm așa, prăbușit în amestecul nostru de
necredință și credință.^[15]

Sanda Stolojan, într-o emisiune despre Constantin Noica poetul, realizată la BBC în anul 1988, unde sunt și difuzate poemele, acestea fiind înregistrate la Mănăstirea Văratec în seara lecturării lor și păstrate și azi și publicate de Editura Humanitas ca audio-book, vorbește ea însăși despre scrierea poemelor, născute „din întâlnirea fericită între gânditorul laic, filosoful Constantin Noica și duhurile locului, adică natura și vechiul creștinism autohton,”^[16] reprezentat de mănăstirile moldovenești. Așadar avem opoziția catedrală – bisericuță/departele cu minunile lui – apropierea cu cerul mai jos, cerul se coboară pentru că spațiul de întâlnire devine dintr-o dată loc, mai mult, devine locul ființei. Locul aparține cuvântului rostit împreună *Eu-Tu*, iar locul nu este numai loc gol, devine plinătate prin prezența actualizată de întâlnire și de dialogul continuu. În momentul întâlnirii, Departele se închide spre înăuntru, întâlnirea se sprijină de cerul prea aproape și pe pereții bisericii. Totodată, versurile de mai sus reprezintă și drama întregului exil interior la care s-a supus filosoful, pe care și-a impus-o singur. Credința și necredința sunt fețe ale aceleiași monede sunt departele și aproapele care le măsoară întâlnirile. Dar mereu cuvântul *Eu-Tu* este asociat, în scrisori, dar și în poeme, cu acasă și aici, cu aproapele. Asocierea și identificarea se produce prin transformarea lui *Voi* în *Tu*, viziunea poetico-filosofică din poemele lui Noica este un *joc secund*, în sens barbian, este un joc în care invitați la discuție, prietenii devin *Tu* din *Voi* și apoi, când discuția se termină, redevin *Voi*, pentru că „[...] acum, după adunare, va veni amara scădere:/ vă veți retrage din acest noi lărgit, veți pleca/ în statistica voastră, lăsând ca noi să rămânem în statistica de aici.”^[17] Poemul al doilea conține următoarea adresare:

Acum, în fața nedumeririi tale și-n grădinița unei maici din Văratec,

înțeleg bine că nu știm să tălmăcim nimic

și că nouă nu ne e dat să intrăm pe poarta mare a adevărului și istoriei

că „lăturiș”, așa cum spunea fata din comuna Vad

când am întrebat-o cum intră omul pe o ușă atât de îngustă.^[18]

Dialogul este deschis din nou în contextul spațiului, *Tu*-ul este adus în relație cu spațiul mic al mănăstirilor, pus în legătură cu un alt element important în cele trei poeme și în corpusul scrisorilor dintre cei doi – și anume timpul. În timp se intră prin spațiu, legătura făcând-o adverbul „lăturiș”, care presupune abordarea într-un mod indirect, strecurarea, încercarea de a se adapta porțiței înguste. Într-un fel, intrarea lăturiș atât pe poarta micuță despre care vorbea în mod natural fata din comuna Vad, dar și poarta istoriei reprezintă o atitudine de smerenie în fața lucrurilor, în fața lumii, în fața timpului însuși, devenit

¹⁵ *Ibidem*, p. 50.

¹⁶ Sanda Stolojan, *Note de lectură*, www.bbc.co.uk/mediaselector/check/romanian/meta/dps/2008/12/081215_noica_poeme_fi_lozofice?size=au&bgc=003399&lang=ro&nbram=1&nbwm=1, 21.11.2009.

¹⁷ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 46.

¹⁸ *Ibidem*, p. 47.

vreme. Dacă omul intră lăturiș, el se lasă luat în stăpânire de lumea în care intră, se lasă luat în stăpânire de spațiul în care pășește, el nu stărnește lucrurile care îi construiesc lumea. Noica opune Vestul Estului, spunând că Vestului îi este dată istoria mare – pe când culturilor mici, precum celei românești, le este dat să intre lăturiș, ceea ce, în cele din urmă, înseamnă ieșirea din istorie, din efemer, din factic, din statistică. Ca spațiu, pentru cei doi, Vestul înseamnă deschidere, libertate, vastitate, reprezintă departele, pe când spațiul românesc, marcat nu de întindere, nu de vastitate, este spațiul lui aproape, al tangibilului, al proximității, unde nu există invenții ale rachetelor pentru că „la noi cerul este foarte aproape“, iar oamenii trăiesc cu cerul aproape și cu cioburi de cer în suflet. Astfel se constituie spațiul și timpul pentru Constantin Noica în poemele lui pentru Sanda, de fapt cele două se unesc prin acest lăturiș care le transformă într-un cronotop. Poemele devin un cronotop în sine pentru că anulează limitele spațiului și timpului, și actualizează într-un plan foarte dens, ideile filosofice ale lui Noica, dar și refac sinteza spiritului românesc prin elementele care le compun, așa cum spune Sanda Stolojan în aceeași emisiune de radio.

Dar cum percepe Sanda Stolojan această legătură cu spațiul-timp și cum îi răspunde? Dintr-un anumit punct de vedere, identitatea Sandei Stolojan este fracturată de departele și aproapele ce îi adună și îi desparte pe cei doi, dar și pe cei mulți, pe cei care se constituie în *Noi* și *Voi* – Vlad Stolojan, Alexandru Paleologu, Nicolae Steinhardt, Emil Cioran, Mircea Eliade, de exemplu. Într-una din vizitele de după înregistrarea celor trei poeme, Sanda Stolojan revine în România în calitate de interpret, trimis și vestitor al departelui, și doar în pauze scurte se poate revedea cu Noica, după cum ea mărturisește:

Revenirea din noiembrie s-a desfășurat în contextul tensiunii și agitației în care mă aflam. Văratecul era departe, rămas pe undeva, pe o culme luminoasă – acum eram din nou pe pământ, în mediul prin excelență artificial al contactelor politice. Și, pe de altă parte, în calitate de străină cu obligații profesionale și, în același timp, româncă cu legături personale în țară. Trecerea de la o identitate la alta mă ținea într-o stare de tensiune care anula continuitatea regăsirii adevărate. M-am văzut cu prietenii între ședințele de lucru sau seara târziu când eram liberă. Dinu a fost în continuare prezent. [...] Eram supravegheați în mod vizibil, provocator, cineva ne urmărea, ne aștepta la colț sau se așeza la o masă vecină și ne asculta conversația. Țin minte privirea ironică a tipului din fața Bibliotecii Centrale, când s-a uitat la ghetrele demodate ale lui Dinu.^[19]

Întâlnirea de la Văratice, care reprezintă momentul culminant de *Begegnung*, va fi greu, după cum mărturisesc amândoi, de regăsit mai târziu. Noica și Sanda Stolojan se vor întâlni și în spațiul departelui în câteva rânduri, mai precis la Paris, unde în 22 iunie, acasă la Sanda și Vlad Stolojan va avea loc întâlnirea memorabilă dintre Constantin Noica și Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, pe care încă nu-i cunoștea. În acea întâlnire, ca și în multele altele viitoare, a avut loc confruntarea dintre *Noi* și *Voi*, dintre cei care își asumaseră exilul exterior și cei care rămăseseră, precum Noica, pentru a-ași asuma exilul interior. Iată cum povestește Sanda Stolojan această întâlnire,

¹⁹ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 59.

care nu va fi una similară celei de la Văratice, ci una în care, deși ideile se întâlnesc, granița rămâne, pentru că lipsește, poate spiritul locului și pentru că lumile se simt mai acut departe de acasă:

La 22 iunie, am organizat la noi acasă o întrevedere cu Monica și Virgil Ierunca, ce nu-l cunoșteau pe Dinu. A fost un fel de moment istoric. Noica a început printr-o lungă expunere cu accente de spovedanie, despre lucrările, ideile și proiectele sale. A vorbit două ore și a răspuns la întrebări. [...] Noica nu și-a schimbat demersul, a vorbit așa cum vorbea la București, fără să realizeze că, față de ceea ce se știa la Paris despre noua politică culturală a lui Ceaușescu, [...], înăsprirea măsurilor, planurile lui Dinu (un Institut de Orientalistică sub conducerea lui Mircea Eliade etc.) păreau neverosimile, absurde, optimismul lui suna curios la Paris. [...] La 24 iunie, am fost cu toții la Mircea și Cristinel [Eliade] în Place Charles Dullin. Mircea și Dinu s-au regăsit cu entuziasm și au vorbit neobișnuit până noaptea târziu, despre amintiri de altădată.^[20]

Pentru Sanda Stolojan, departele și timpul istoric se anulau prin întâlnirile cu Dinu Noica datorită relației care presupunea ieșirea din spațiul și timpul istoric și intrarea smerit, lăturiș, în spațiul ideilor și al ființei. Când ea revenea în departe, aproapele era actualizat prin prietenii comuni – Emil Cioran, Mircea Eliade, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. La întâlnirile acestea ale tuturor, cu toate acestea, deși lumile deveneau tangențiale, ele nu se putea contopi însă în spațiul parizian. Cu toate acestea, despărțirea era la fel de grea. Plecarea lui Noica, însoțit de toți la gară, din Paris în ultima acestei întâlniri istorice se descrie astfel:

Dinu a plecat la 2 iulie. La fereastra vagonului, Dinu a plâns – lacrimile îi curgeau pe obraz. Când trenul s-a pus în mișcare, Dinu a coborât privirea și pe fața lui a apărut o expresie de detașare. Era deja departe de noi, lumile noastre se despărțiseră.^[21]

Vedem astfel cum întâlnirile dintre lumile celor doi, dar și ale celor două spații locuite de prietenii de o parte și de alta se desfășoară sub semnul pendulării între departe și aproape, sub semnul despărțirilor și al reîntâlnirilor foarte rare. Dacă între *Noi* și *Voi*, privirea lui Noica se pleacă, în semn de despărțire, către Sanda Stolojan, unul dintre cele mai importante liante dintre cele două lumi, privirea rămâne fixată, chiar dacă ei nu se văd adeseori cu anii. În momente de întâlnire, are loc *epifania chipului*, în termenii lui Emanuel Lévinas sau, cum Noica însuși o numește, întâlnirea *față către față*. Dincolo de această metafizică a întâlnirii, a lui *Begegnung*, avem și o metafizică a privirii în corespondența celor doi. Sub metafizica privirii se manifestă prezența Celuilalt, iar spațiul devine locul în care Celălalt este primit și devine Tu. Departele devine aproape, devine imediat, iar imediatul, așa cum spune Lévinas, este o față către față între o filozofie a transcendenței și o filozofie a imanenței^[22], care devine, prin *Begegnung*, o filozofie a împlinirii, materializată prin bucurie. De fiecare dată când cei doi își scriu, evenimentul de deschide prin manifestarea bucuriei: „Sanda dragă, scrisoarea ta nu a fost numai o bucurie pentru mine, dar și o surpriză“

²⁰ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 75.

²¹ *Ibidem*, p. 75-76.

²² Emanuel Lévinas, *Totalitate și infinit*, Traducere Marius Lazurca, Editura Polirom, Iași 1999, p. 34.

(7.09.1980, Păltiniș)^[23], sau „Dinu, nu ți-am scris până acum, iute așa, dar să știi că mi-ai trimis o carte care este o bucurie, mă încântă aproape la fiecare pagină, mă înviorează și mă îmbogățește [...]“ (24.03. 1974)^[24]. Bucuria devine motiv pentru a ființa și în poemele către Sanda, pentru că bucuria împlinește ființa. Versurile următoare din al doilea poem pentru Sanda opun și atitudinea celor din Vest, care au adoptat lupta fățișă împotriva Comunismului, pe când Noica a adoptat retragerea din lume de dragul bucuriilor interioare:

Nu ne cereți mari mărturii istorice, căci
din nou istoria ne-a aruncat pe poteci și cărări,
Cereți-ne în schimb mărturii de bucurie în această lume
întristată de atâtea posibile și lipsită de real.

Nu dintr-o îndârjire goală, cum vreți voi,
ci din bucuria asta de-a trăi și crea va țâșni poate ceva,
dacă e adevărată vorba lui Neagoe: „Cine n-are
îndârjire acela va vedea pe Domnul.“

Căci bucuriile noastre nu sunt desfătări deșarte
și dacă unul se bucură de un automobil, altul de-a putea
face poezie,

unul de o biată libertate, altul că se poate ruga lui Dum-
nezeu,

bucuria cea mai mare este că au reapărut bucuriile
[...].^[25]

Bucuria aceasta face parte din structura interioară a lui Constantin Noica, ce, așa cum îl descria Emil Cioran într-o scrisoare către Sanda Stolojan, despre cum Constantin Noica a descoperit bucuria pentru că „Speranța nu-i cu puțință decât după ce ai trecut prin infern, iar Dinu este atât de impermeabil la dezgust, încât și-ar păstra optimismul chiar și după un sejur în paradisi.“^[26] Prin acest tip de bucurii și prin dialogul intelectualizat și spiritualizat se conturează o gândire profund estetizată, transfigurată de experiența întâlnirii cu Celălalt. Efectul Celuilalt, pentru a-l parafraza pe Lévinas, este unul estetic asupra filosofului. Totodată, acest *Eu*, modelat de estetica întâlnirii, este un *Eu* confesiv, care se deschide dialogului, se dezvelește prin rostirea mărturisitoare, cea care permite întâlnirea față către față, împlinirea epifaniei chipului. Astfel, la București, imediat după întâlnirile de la mănăstirea Vărațic, Noica se mărturisește astfel către Sanda Stolojan:

Eu sunt o umbră (cu câteva zile în urmă îmi spusese că este un om asupra căruia apasă un echivoc, un om într-o lumină neclară pentru ceilalți) și m-a rugat să nu-i iau apărarea, să nu explicitez nimic în privința lui – adăugând că lucrurile trebuie lăsate să treacă. A continuat spunând că este prezent fără să facă nimic și că lucrul acesta era o binefacere – că se socotește un supraviețuitor din marea generație a lui Eliade și a celorlalți. Că așa i-a fost soarta să inspire oamenilor încredere pentru că multora le-a adus, prin felul său de a fi, nenorociri, trăgându-i după el – dar acum e lăsat în pace, să gândească, să lucreze, și a acceptat faptul că se consideră o umbră și că acest lucru. A fost o stranie mărturisire care m-a tulburat multă vreme.^[27]

În anii '80, cei doi s-au văzut mai rar, contactul dintre cei dinăuntru și cei din afară s-a rarefiat. În noaptea de 4

²³ Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 150.

²⁴ *Ibidem*, p. 114.

²⁵ *Ibidem*, p. 48.

²⁶ *Ibidem*, p. 96.

²⁷ *Ibidem*, p. 55.

decembrie 1987, în casa Sandei Stolojan cădea un obiect greu, o hartă a României, înrămată. La aceeași oră murea într-un spital din Sibiu Constantin Noica. Pentru Sanda Stolojan, a fost un semn misterios. La rândul ei, nu a murit decât la câteva săptămâni după realizarea volumului de corespondență dintre ei. Prietenia, întâlnirea, le-a fost mereu marcată de semnul depărtării, după cum îi scria Sanda Stolojan lui Constantin Noica în decembrie 1980:

Dinule dragă,

M-am gândit din nou, primind scrisoarea din 11.11, ce stranii, ce șerpuitoare și trainice sunt legăturile dintre unii oameni. Atunci când depărtarea te obligă să te gândești la lucrurile astea, ele devin și mai vizibile, revelându-se ca făcând parte din destinul acelor oameni sortiți să rămână sub semnul depărtării. Așa suntem noi, tu și eu, legați și despărțiți.^[28]

Din prietenia lor pusă sub semnul depărtării au rămas cu siguranță multe lucruri. Cititorului de azi i-au rămas poemele – ultimul fiind numit de Sanda Stolojan, *Rugăciunea lui Noica*^[29], deși acesta, ca filosof, nu s-a manifestat ca religios în scrierile filosofice. Vom încheia așadar cu ultimele versuri din cel de-al treilea poem – adresat direct ei, interpretarea finală rămânându-i cititorului:

Spune, dragă prietenă, celor ce ne îmbie să râvnim la mai multe libertăți,

că ne mulțumim, pentru o clipă, cu partea care ne e dată
și – de nu ne-o fi trasă îndărăt și aceasta –

ne vom ruga pentru cei din dreapta și cei din stânga,
ne vom ruga cu fapta, ne vom ruga

cu intrarea noastră mai blândă în aprigul veac,
ne vom ruga cu văzduhul nostru încă nepoluat

și cu măicuțele de la Sucevița.^[30]

* *Textul a fost prezentat la Simpozionul Internațional Jubiliar „Constantin Noica și filosofia românească în secolul XX”, organizat de Facultatea de Filologie Polonă și Institutul de Filologie Romanică de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, Polonia, în noiembrie 2009.*

Referințe bibliografice

Buber, Martin, *Eu și Tu*, Traducere din limba germană de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992

Lévinas, Emanuel, *Totalitate și infinit*, Traducere Marius Lazurca, Editura Polirom, Iași 1999,

Stolojan, Sanda, Stolojan, Vlad, *Să nu plecăm toți odată. Amintiri din România anilor 50*, Editura Humanitas, București, 2009

Stolojan, Sanda, *Note de lectură*, www.bbc.co.uk/mediaselector/check/romanian/meta/dps/2008/12/081215_noica_poeme_filozofice?size=au&bgc=003399&lang=ro&nbram=1&nbwm=1, 21.11.2009.

Stolojan, Sanda, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006.

²⁸ *Ibidem*, p. 154-155.

²⁹ Sanda Stolojan, *Note de lectură*, www.bbc.co.uk/mediaselector/check/romanian/meta/dps/2008/12/081215_noica_poeme_filozofice?size=au&bgc=003399&lang=ro&nbram=1&nbwm=1, 21.11.2009.

³⁰ Constantin Noica în Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 52.

Nicolae ENCIU

99 de ani de la marele eveniment al Unirii Basarabiei cu România

Motto:

„Unirea național-politică, de la anul 1918, nu se cuvine să fie înfățișată, nici măcar în parte, ca un dar, coborât asupra neamului românesc din încrederea și simpatia lumii civilizate, nici ca o alcătuire întâmplătoare, răsărită din greșelile dușmanilor de veacuri. Chiar dacă asemenea greșeli nu s-ar fi săvârșit niciodată împotriva românilor subjuogați de-a lungul veacurilor de stăpânirea ungurească, austriacă sau rusească, stăpânirile acestea nedrepte ar fi trebuit să se dezumfle și micșoreze îndată ce dreptul tuturor popoarelor de a-și croi soarta după bunul lor pricepere a izbutit a se înălța la treapta de putere hotărâtoare în noua întocmire a așezământului de pace europeană.”

Ioan Lupaș, Istoria Unirii românilor (1937)

Așa cum se știe, istoria își are meandrele ei. Cu referire la spațiul dintre Prut și Nistru, la 4/16 august 1916, – atunci când prim-ministrul Ion I.C. Brătianu și reprezentanții diplomați ai Franței, Marii Britanii, Rusiei și Italiei semnau la București convențiile politice și militare care stipulau condițiile intrării României în război alături de Antanta, – eliberarea Basarabiei nu-și găsea reflectare în calculele factorilor de decizie

politică din România. Convenția politică semnată și parafată în acea zi prevedea că Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia garantau integritatea teritorială a României în granițele din momentul semnării. România, la rândul său, se angaja să declare război Austro-Ungariei și, concomitent, să rupă toate relațiile economice și schimburile comerciale cu statele inamice Aliatilor. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunoșteau României dreptul de a avea teritoriile Transilvaniei, Bucovinei și Banatului, încorporate la acea dată Austro-Ungariei, nu însă și teritoriul Basarabiei. Părțile semnate se angajau să nu încheie pace separată sau generală decât împreună și în același timp; cele patru mari puteri se angajau ca, la tratativele de pace, teritoriile menționate cuprinse în monarhia Austro-Ungară să fie atribuite Coroanei României, iar în preliminariile și la negocierea păcii, România urma să se bucure de aceleași drepturi ca și aliații ei^[1].

Pe de altă parte, Convenția militară stabilea angajamentul României de a ataca Austro-Ungaria până cel târziu la 15/28 august 1916; armata rusă se angaja să acționeze „în mod deosebit de energic pe întreg frontul austriac”; să trimită în Dobrogea 2 divizii de infanterie și 1 divizie de

¹ N. Dașcoviți, Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public, Tipografia concesiionară Alexandru Țerek, Iași, 1936, p. 9-11, 12-15.

cavalerie pentru a coopera cu armata română contra armatei bulgare. Aliații se angajau „să precede cu cel puțin 8 zile, printr-o ofensivă fermă a armatelor din Salonic, intrarea în război a României, cu scopul de a ușura mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor militare române”. Acea ofensivă urma să înceapă la 7/20 august 1916^[2].

Așadar, în august 1916, obiectivul prioritar al factorilor de decizie politică de la București a fost eliberarea românilor din Transilvania și Bucovina de sub dominația austro-ungară, în timp ce Basarabia putea fi recuperată, ipotetic, doar pe calea intrării României în război de partea Puterilor Centrale și împotriva Rusiei, – fapt pentru care pledau Constantin Stere și curentul filogerman aflați în minoritate^[3]. În privința Basarabiei ca obiect al unei posibile revendicări din partea României a avut loc, se pare, o singură discuție purtată de ministrul rus de Externe, Serghei Sazonov, cu ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandi, în chiar primele zile de la declanșarea Primului Război Mondial. În cadrul acelei discuții (5 august 1914), Sazonov a expus îngrijorarea unora dintre colegii săi, potrivit cărora o extindere a României pe baza principiilor etnice ar fi putut prea bine să ridice și problema Basarabiei. C. Diamandi a evitat însă atunci un răspuns direct la acea întrebare, spunându-i lui Sazonov că motivul diferendelor care despărțiseră țările lor în 1877-1878 a fost tratamentul arbitrar aplicat României de către Gorceacov, exprimându-și speranța că politica lui Sazonov va duce la o „încredere reciprocă”^[4].

Și totuși, chiar dacă nu a figurat pe agenda priorităților factorilor de decizie politică de la București și chiar dacă Republica Democratică Moldovenească independentă din ianuarie 1918 era „o țărișoară mică”, dar se bucura, în schimb, „de toate libertățile și de toate dobânzile revoluțiunii: de votul universal, de posibilitatea de a face legea agrară, de descentralizarea administrativă pe baza votului universal, de toate drepturile minorităților garantate și multe altele, pe când în Vechiul Regat de pe atunci toate acestea încă nu erau”^[5], Basarabia a fost cea dintâi provincie care s-a eliberat de sub dominația străină și s-a unit, la 27 martie / 9 aprilie 1918, cu România.

A urmat, pe această cale, o logică proprie a evenimentelor, proclamându-și, inițial, la 2 decembrie 1917, autonomia, la 24 ianuarie 1918 independența, și la 27 martie 1918 unirea cu România. Câteva luni mai târziu (15/28 noiembrie), Congresul General al Bucovinei a votat unirea necondiționată a Bucovinei cu România, iar la 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, Marea Adunare de la Alba Iulia a votat unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, constituindu-se astfel statul național unitar român.

Redând atmosfera înălțătoare a acelor zile de primăvară a anului 1918, omul politic și de cultură basarabean

² Armata Română și Marea Unire. Contribuții la realizarea Unirii și la consolidarea statului național. Volum îngrijit de dr. Teodor Pavel, dr. Nicolae Ciobanu, Editura Daco-Press, Cluj-Napoca, 1993, p. 108-109.

³ Detalii la Nicolae Enciu, Regatul României în anii Primului Război Mondial, în *In onorom Anatol Țăranu: Studii de istorie contemporană a românilor / Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept. Coord.: Nicolae Enciu, CEP USM, Chișinău, 2011, p. 12-31.*

⁴ Keith Hitchins, *România 1866-1947. Ediția a II-a. Traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 256.

⁵ Ion Inuleț, *O revoluție trăită, în Generația Unirii*, nr. 8, 1929, p. 5-9; nr. 10, 1929, p. 14-17.

Ștefan Ciobanu menționa că unirea era dorită, că ea „plutea în aer”: era momentul culminant al eforturilor poporului basarabean pentru a-și dobândi libertatea națională, era ultimul act revoluționar pe care trebuia să-l facă pentru a-și determina soarta^[6].

Constantin Stere, la rândul său, în luarea de cuvânt în acea memorabilă ședință a Sfatului Țării, avea să menționeze că însăși istoria revendica unirea nu numai a Basarabiei, ci a tuturor pământurilor românești cu țara multpătimită. Adresându-se în limba rusă reprezentanților minorităților etnice, C. Stere a subliniat imposibilitatea statului român de a renunța la drepturile sale istorice asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și la idealurile unității naționale. Or, o renunțare, inimaginabilă, la aceste drepturi, concluziona C. Stere, ar fi avut ca urmare sfâșierea Basarabiei în bucăți de către vecini și reactualizarea grozăviilor trecutului apropiat. Distinsul luptător arăta că reprezentanții etniilor conlocuitoare nu aveau dreptul moral de a se opune tendinței românilor basarabeni de revenire la spațiul firesc al existenței lor, lansând și un mișcător apel către toți deputații să-și asume cu fermitate responsabilitatea pentru triumful dreptății naționale și sociale^[7].

Pronunțându-se în susținerea unui astfel punct de vedere și exprimând opinia Comitetului național al polonezilor din Basarabia, deputatul Felix Dudkevici s-a pronunțat, în acea ședință istorică a Sfatului Țării, pentru unirea Basarabiei cu România „așa cum o cer moldovenii – stăpânii de baștină a acestei țări”. „M-am urcat la această tribună – menționa F. Dudkevici în luarea sa de cuvânt – numai ca să arăt bucuria noastră, a polonezilor, pentru actul istoric ce-l săvârșiți și prin care realizați dreptul popoarelor de a-și hotărî soarta, realipindu-vă la sânul maicii de la care ați fost rupti cu sila, acum mai bine de o sută de ani”^[8]. În privința abținerii de la vot a deputaților minorității germane din Basarabia, Vasile Stoica avea să afirme ulterior că, atunci când „în urma mării revoluții rusești din 1917 Basarabia a devenit stat independent, iar apoi s-a unit iarăși cu vechiul trup al Moldovei, germanii din această provincie s-au solidarizat cu aspirațiile populației românești și au aderat întru toate la hotărârile ei”^[9].

Cât privește faptul abținerii de la vot al reprezentanților celorlalte minorități etnice din Sfatul Țării, motivul acelei reticențe a fost explicat prin faptul că, „fiind încă neclar viitorul, – chiar cel mai apropiat, – se impunea precauțiune și prudență. De aceea, cea mai bună ieșire din această dilemă era – abținerea de la votare: să nu se supere nici moscoviții, nici românii”^[10].

⁶ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Editura „Cartea Românească”, București, 1929, p. LXXXV.

⁷ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc*, Editura Hyperion, Chișinău, 1995, p. 215-216.

⁸ Detalii la Nicolae Enciu, *Polonezii din Basarabia în perioada dintre cele două războaie mondiale, în Polonezii în Moldova. Istorie și contemporanietate. Culegere de studii și documente / Coord.: dr. conf. univ. Lilia Zabolotnaia, dr. hab., prof. univ. Ilona Czamańska, Chișinău – Poznań – Warszawa, 2015, p. 125-134.*

⁹ Vasile Stoica, *Minoritatea noastră germană, în „Arhiva pentru știință și reforma socială”, an. VI, nr. 1-2, 1926, p. 107.*

¹⁰ *Arhivele Naționale ale României, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 39/1918, fila 12 verso (Doc. „Proveniența minoritarilor basarabeni. Motivele abținerii deputaților și reprezentanților lor de la votarea Unirii”).*

În situația în care reprezentanții minorităților etnice din Basarabia ezitau în adoptarea unei poziții tranșante în „problema națională a unirii popoarelor după particularitățile lor de rasă și etnice”^[11], misiunea finalizării logice a „revoluției naționale” în Basarabia și-au asumat-o deputații Blocului moldovenesc din Sfatul Țării, afirmându-se, cu justificat temei, că „acum, când noi vroim să intrăm ca stăpâni în casa noastră, reprezentanții minorităților n-au dreptul moral de a închide ușa în fața noastră” (C. Stere)^[12].

Este adevărat că adaptarea psihologică a minorităților etnice din Basarabia la noile realități postbelice, dominate de punerea în practică a principiului autodeterminării națiunilor, nu s-a produs instantaneu și nici fără dificultăți. Rămâne însă un adevăr în afara oricărui dubii că dezagregarea Imperiului țarist, – al acelei „formațiuni monstruoase”, conform aprecierii lui Zamfir Arbore, – a fost „o tendință istorică firească”, în fața căreia „nu a existat nicio putere de rezistență”^[13]. În același context, exprimând idealul și voința elitei politice basarabene, a întregii intelectualități de la 1918, dar și a majorității populației, Vasile Stroescu avea să menționeze că „doar prin Unire vom putea supraviețui și ne vom face respectați de către toată lumea”^[14].

Rezultat al materializării principiului naționalităților și al dreptului popoarelor la autodeterminare, România a devenit, grație Marii Uniri din 1918, o țară de mărime medie în Europa, plasându-se pe locul 8, după numărul de locuitori, și pe locul 10 ca suprafață^[15]. Totodată, așa cum aprecia cunoscutul scriitor și ziarist Pamfil Șeicaru, România Mare nu era „numai un apogeu politic și militar, ci o mare impulsivitate dată energiei românești. Această impulsivitate se va resimți curând. Toate puterile de muncă, în toate domeniile, se vor intensifica. Va fi o încordare uriașă, încordarea unui neam întreg, căruia i s-au dărâmat zăgazurile. Forțele încătușate vor năvăli tumultuoase pe toate tărâmurile de activitate. Pretutindeni vom vedea energia românească extinzându-se și manifestarea. În viața economică, precum și în cea financiară, în viața politică sau culturală vom întâlni puterile aceleiași neam, desfășurate în toată amploarea spre a crea”^[16].

În aceeași ordine de idei, într-o cuvântare rostită la Chișinău, în 1931, Nicolae Iorga avea să afirme că „România nu este o țară făcută. România se face acum. Se face prin fiecare dintre noi”, continuându-și ideea la capătul celălalt al aceleiași călătorii, la Timișoara: „Țara aceasta este alcătuită din bucăți, care s-au adunat, pe pământul stropit cu sânge al Marei Război, abia de câțiva ani de zile”, urmând să devină nu numai o țară întregită, ci și „o Românie a libertății și a dreptății tuturor”^[17].

¹¹ Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Editura Hyperion, Chișinău, 1995, p. 209.

¹² Ibidem, p. 205.

¹³ „Dezbaterile Senatului”, nr. 16, ședința din 27 decembrie 1919, p. 130.

¹⁴ Actes et documents concernant la question roumaine, Imprimerie Paul Dupont, Paris, 1918, p. 19.

¹⁵ Ioan Scurtu, Istoria civilizației românești: perioada interbelică (1918-1940), Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 15.

¹⁶ Pamfil Șeicaru, Principii de politică națională. Orientări pentru românii din noile ținuturi, Societatea tipografică bucovineană, Cernăuți, 1919, p. 25.

¹⁷ Cf. Andrei Pippidi, Minoritățile naționale în concepția lui Nicolae Iorga, în Cursurile de Vară ale Universității Nicolae Iorga, Vălenii de Munte, ediția 2004. Cronică selectivă de Constantin Manolache, Editura Libertas, Ploiești, 2005, p.104-114.

La o distanță de aproape 100 de ani de la Declarația istorică a Sfatului Țării din 27 martie / 9 aprilie 1918 de unire a Basarabiei cu România, apare drept evident faptul că noua realitate național-statală din Europa Central-Sud-Estică de după prima conflagrație mondială a fost nu numai rezultatul operațiunilor militare de pe câmpul de luptă, ci și în egală măsură al străduințelor națiunilor asuprite din cele trei imperii din zonă de a înfăptui o cale mai modernă de viață prin mijlocirea autodeterminării naționale.

Primul Război Mondial găsisse Europa frământată de o veche și nesoluționată problemă a naționalităților, consecință firească a faptului că, timp de secole, alte principii decât cel al naționalităților dominaseră teoria formării statelor, principiul naționalităților aflându-se în luptă cu acestea și adeseori învins de către ele.

În esență, la originea primei conflagrații mondiale s-a aflat confruntarea acerbă dintre două concepte diametral opuse de organizare și de funcționare a statului^[18].

Puterile Centrale considerau că statul este singura și adevărata unitate socială, iar războiul mondial a fost ocazia de a ilustra această teză și de a consacra sfârșitul epocii naționalităților. Cele trei mari imperii ale Europei – Austro-Ungaria, Germania și Rusia – țineau sub opresiunea lor numeroase națiuni fărămițate, cărora li se renega orice regim de autonomie, de federalism, numai din dorința – pe care parte din doctrina respectivă o recomandă în interesul statului, conceput ca un scop în sine – de a se ajunge la deznaționalizarea naționalităților. Astfel, chiar la începutul secolului al XX-lea, când teoria naționalităților făcuse progrese notabile în precizarea și clarificarea ei, se asista la o sistematică politică de deznaționalizare, astfel încât națiunea apărea ca „o populație pe care numai opresiunea unui guvern străin o împiedică de a se organiza în stat național” (Bernard Lavergne, *Le Principe des Nationalités et les Guerres*, Paris, 1921).

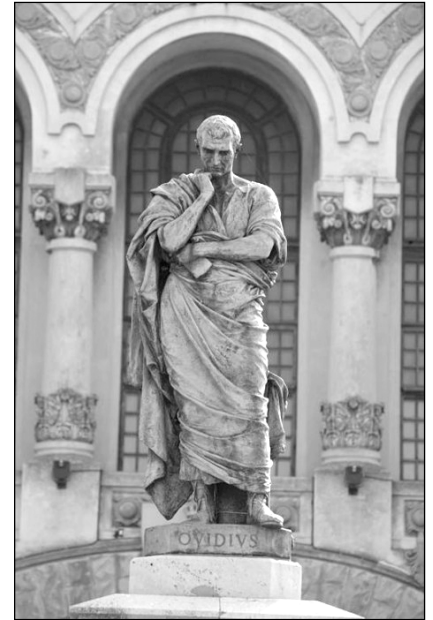
Concepției tradiționale și conservatoare a statului i s-a opus una modernă și revoluționară, aceea a puterilor Antantei, care considera că singura și adevărata unitate socială este națiunea, și nu statul. Ca urmare, anume acesta din urmă trebuia să se adapteze națiunii.

În atare mod, singurul criteriu după care urma a fi reconstituită harta politică a noii Europe la încheierea primei conflagrații mondiale era harta națiunilor, iar congresul păcii de la Versailles ar fi avut de făcut numai o operă de înregistrare, aceea de a stabili coincidențele dintre frontierele politice și cele naționale. Precum menționa prof. Dimitrie Gusti, „munca unei întregi epoci de a face să dispară anti-teza dintre națiune și stat (mai întâi statul contra națiunii, apoi națiunea contra statului), a fost încoronată de succes, creându-se sinteza: stat național, o nouă idee politică”^[19].

Cu referire la spațiul românesc de cultură și civilizație, principiul naționalităților, ca element fundamental în statuarea unei ordini politice noi, superioare celei existente în Europa sfârșitului de secol XIX și începutului secolului următor, cu corolarul său – constituirea statelor unitare, naționale și independente, a avut drept urmare obiectivă constituirea Noii Românie, apărută în 1918 pe harta politică a lumii postbelice prin acte plebiscitare de autodeterminare până la despărțirea de vechile formațiuni statale, în care se specificau în mod expres hotarele sale etnice.

¹⁸ Dimitrie Gusti, Problema națiunii, în Arhiva pentru știința și reforma socială, anul I, nr. 2-3, iulie-octombrie 1919, p. 548-549.

¹⁹ Ibidem.

Dorin POPESCU

După 2000 de ani, în Tomisul părăsit de Ovidiu. 5 proiecte urgente pentru cultura tomitană

Motto 1: E timpul să sune mobilizarea generală pentru cultură la Tomis!

Motto 2: Voi muri neplâns de nimeni pe acest pământ barbar... (Publius Ovidius Naso)

Peste numai câteva zile, la 15 Ianuarie, celebrăm (din nou modest, din nou bâlbâit, din nou agramat) **Ziua Culturii Române** (îmi iau libertatea de a folosi cu prioritate acest concept, în dauna terminologiei standard/oficiale – *Ziua Culturii Naționale*).

La Tomis, Ziua Culturii Române se celebrează fără hărnicie și fără aplomb. Nici un operator cultural de anvergură nu ne tulbură liniștea, nici un proiect nu respiră sub lehamitea urbei. Spre deosebire de monotonie și lenea burgului din anii trecuți, leneșii locului au acum solid pretext de comă – omătul.

E timpul ca liniștea asta stranie din care ne prefacem că iese cultură aici, într-un spațiu de care deja nu mai aude românul din Bistrița, Mureș, Siret ori Brăila, să fie arsă pe rug. E timpul ca prea-înțelepții culturii noastre, culturii locului, culturii tomitane, să-și lepede cojoacele și să ofere din nou acestei cetăți șansa unei glorie întru cultură care nu încetează să se hrănească din nostalgia mitică a unui Ovidiu înconjurat de scîți. Așa cum se va fi simțit odată Poetul latin printre scîți, dacă e să dăm crezare liricii sale din exil și modestelor cronici de epocă – *singur printre barbari*, tot astfel, **imperială și tristă, exilată la Tomis (ori mai degrabă din Tomis), trebuie să se simtă astăzi Cultura Română.**

Despre ce cultură la Tomis vorbim, unde *chiar când e pace, tremură toți de groaza războiului și nimeni nu mai*

scoate plugul să are țarina? Despre ce cultură la Tomis vorbim, unde *oamenii aștia mai sălbatici sunt chiar decât lupii cei cruzi (Tristele / V, 7)?*

După 2000 de ani, Tomisul pare părăsit cu totul de norocul de a fi primit aici, cândva, o șansă de respirație culturală – Tomisul pare părăsit de Ovidiu. Pare că **tânguirile noastre nu mai ating nervul care face posibilă viața unei culturi.** Dincolo de febrilitatea cu care ni se pare că încă existăm, în pofida unei recunoașteri liliputane, care vag mai trece vămile Dunării, spre Ialomița sau Călărași, **urbea noastră nu are voce culturală, nu are contur, nu există pe harta ambițioasă a provinciilor care beau sânge tânăr, precum Timișul ori Suceava.**

Este nevoie ca aerul să dăm acestei cetăți șansa de a-și reconstrui un profil cultural propriu (câteva, mimetice, are!). Această cetate care rămâne mereu la periferia culturii, în penumbra Ploieștiului, a Buzăului, a Sloboziei, a Galațiului, a Vasluiului etc. **Această cetate care nu știe a roși de rușinea de a nu exista pe lista scurtă a candidaților la statutul de Capitală Europeană a Culturii, căzută dintr-o listă în care totuși încap orașe mai degrabă modeste precum Alba Iulia, Aradul, Bacăul, Baia Mare, Brăila, Craiova, Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș!**

Cultura acestui oraș are nevoie urgentă de proiecte îndrăznețe, care să-i redea încrederea în sine, tonusul și noblețea pierdută.

Vă propun în cele ce urmează **5 proiecte culturale de urgență,** prin care bătrâna urbe a Tomisului își poate recăpăta ceva din măreția umbrei sale de odinioară, **5 proiecte culturale de urgență** a căror **rapidă și colectivă punere**

în practică ar putea crea premisele configurării unui profil cultural filigranat al Tomisului de astăzi.

Proiectele pe care mă învrednicesc a vi le propune nu sunt neapărat singurele ambițioase ori urgente. Zădărnice se vor căuta aici, bunăoară, slujbașii culturii din teatre, biblioteci ori muzee. Mai degrabă, proiectele mele sunt *probe zero* pentru spiritul oboșit și leneș al urbei, teste de viață, **probe de viață, începutul unei lungi liste de sarcini colective pe care inițiații urbei și le pot/vor asuma.** M-aș bucura ca lista acestora să crească pantagruelic, prin efortul trudnic al cetitorilor noștri, mai ales al celor care încă mai cred în cultură ca funcție binefăcătoare, ca duminică a ființei noastre.

Încă și mai mult m-ar bucura dacă în cetate ar începe să sune goarna mobilizării pentru punerea în practică a acestor proiecte sau/și a altora, similare. Căci **numai un efort colectiv de voință, coroborat cu un efort de organizare și cu unul de dialog, un dialog real între cei care pot sprijini concret proiecte culturale** (Consiliul Județean Constanța, Primăria și Consiliul Local Constanța, rețeaua locală de muzee, instituțiile culturale din organigrama autorităților municipale și județene, Inspectoratul Școlar Județean, Uniunea Scriitorilor Români – filiala Dobrogea, filiala locală a Uniunii Artiștilor Plastici, rețeaua academică din oraș, prioritar Universitatea *Ovidius* Constanța, faimoasele organizații non-guvernamentale cu specific cultural, cenacurile și cluburile culturale etc), **poate schimba cu adevărat ceva din aerul tulbure și trist al culturii la Kustenge.**

E timpul să sune mobilizarea generală pentru cultură la Tomis!

Relansarea publicației culturale *Revista Tomis*

Din lista scurtă a proiectelor culturale de anvergură ce pot înviora orașul, **relansarea publicației culturale *Revista Tomis* pare a fi exercițiul cel mai modest.** Grație unui apel colectiv al unor intelectuali de la Tomis, inițiat în urmă cu un an (după numeroase modele repetitive, insistente, cvasipermanente, care fac cinste celor ce le vor fi inițiat cândva), înțeleg că ne apropiem totuși de o decizie a autorităților locale (Consiliul Județean Constanța și Consiliul Local Constanța) prin care se va formaliza reapariția *Revistei Tomis*, revistă emblematică, ambițioasă, tenace, câteodată chiar utilă, *cu ieșire la mare*, vorba unora dintre cei care îi moșesc ivirea. Aici **efortul este minim**, este nevoie numai ca un proiect deja bine articulat pe hârtie de prieteni ai culturii să fie pur și simplu (bine) finalizat de autoritățile cu atribuții în domeniu (menționate mai sus).

Includerea Constanței în Proiectul Centenar (100 de ani de la Marea Unire)

Este simptomatic că Proiectul Centenar este pe cale, așa cum anticipam, să eșueze. Nu există încă o fizionomie a Proiectului Centenar și nici o participare deliberativă minimă a societății civile din România la elaborarea conceptului-cadru. Aflăm din presă că există un Departament Centenar la nivelul Administrației Prezidențiale care concepe și derulează acțiuni culturale episodice, că o serie de acțiuni de gen ar fi avut loc recent la Iași etc. Cam atât, dintr-un proiect care trebuia/trebuie să fie o **primă fotografie a României și românilor la o sută de ani de la cel mai fast eveniment istoric din viața noastră colectivă.**

Însă dincolo de șansele de eșec ale Proiectului Centenar, **aniversarea a 100 de ani de la cele trei Uniri din 1918 generează oportunități din care Constanța nu poate lipsi.** Este obligația morală elementară a istoricilor din oraș (din

universități, prioritar *Ovidius*, din asociații etc), a istoricilor militari, a muzeografilor, a altor experți și specialiști în domeniu, să sintetizeze în mod exemplar **contribuția Constanței / Dobrogei la evenimentele istorice din 1918** și, totodată, obligația instituțională elementară a autorităților competente locale (Consiliul Județean Constanța, Primăria și Consiliul Local Constanța, muzeele de profil, facultățile de istorie ale universităților din urbe etc) de a crea cadrul adecvat pentru promovarea acestei contribuții, cu utilizarea inspirată, activă și rațională, a instrumentelor de promovare de care dispun. **Publicarea unui volum colectiv cu tema *Constanța și Centenarul Unirii*, eventual ca rezultat al unui proiect cultural promovat în solidar de diferite instituții publice din Tomis** (Universitatea *Ovidius*, Consiliul Județean Constanța, Consiliul Local Constanța, Muzeul Marinei, Muzeul Militar – filiala Constanța etc.), în care visez să semneze istorici din cercuri și cluburi locale tradițional rivale, poate fi un proiect viabil. Trebuie numai ca Direcțiile de Proiecte ale instituțiilor de mai sus să înțeleagă oportunitățile de finanțare și imperativul urgenței, însă pentru asta **este nevoie de manageri care să iubească și să slujească orașul mai mult decât au știut-o face până acum.**

Recomand cu insistență experților locali cu atribuții în domeniu să participe la **cea de-a doua sesiune anuală de proiecte cu finanțare nerambursabilă pentru anul 2017** organizată de Administrația Fondului Cultural Național / AFCN, care asigură finanțarea programelor, proiectelor și acțiunilor culturale prioritare, organizate în țară și/sau în străinătate (sesiunea de finanțare proiecte culturale martie 2017; aceasta va urma apelului public de participare, după o perioadă de 30 de zile pentru înscrierea ofertelor culturale). În momentul de față, **proiectele dedicate celebrării Centenarului României moderne au prioritate de finanțare sectorială în domenii precum *Patrimoniu Cultural Material și Educație prin Cultură, inclusiv promovarea culturii scrise*** (în acest sens, **vor primi prioritate la finanțare proiecte precum publicarea de volume, antologii, analize istorice, documentare, studii de istorie locală etc**). Pentru detalii – pagina *web* a AFCN, www.afcn.ro.

Lansarea și derularea unui Proiect cu impact național Tomisul după Ovidiu – 2000 de ani

Și în momentul de față există controverse în mediile de specialitate privind anul (și data) morții Poetului relegat la Tomis (Publius Ovidius Naso), însă varianta susținută de majoritatea experților cu greutate în domeniu privilegiază teza morții acestuia în ianuarie **17 d.Hr.**, teză acreditată de cronică lui Heronim. Dincolo de disputele fratricide privind anul morții lui Ovidiu care nu se vor clarifica rapid, este cert că **un proiect care vizează marcarea a 2.000 de ani de la moartea singurului mare poet al Tomisului poate obține rapid anvergura unui proiect cultural național prioritar.**

De aceea, mă gândesc că **autoritățile locale au obligația de a stabili, cu rapiditate și celeritate, anul 2017 ca *An al lui Ovidiu* și de a marca acest eveniment (comemorarea a două milenii de la moartea Poetului) printr-un program integrat de acțiuni culturale**, cu implicarea activă a tuturor instituțiilor culturale din organigrama acestora și nu numai.

Autoritățile locale, instituțiile publice de cultură, precum și operatorii culturali care activează în Dobrogea, au o **uriasă oportunitate de a convinge Ministerul Culturii să declare anul 2017 ca *An al lui Ovidiu / 2000 de ani de la moarte* și să introducă *Anul lui Ovidiu* pe lista scurtă a Proiectelor Culturale Prioritare care vor fi stabilite de Minister pentru 2017** (potrivit procedurilor actuale, *Minis-*

terul Culturii acordă sprijin financiar nerambursabil anual și multianual pentru proiectele/acțiunile culturale care răspund unor criterii stabilite – Proiecte Culturale Prioritare). Este puțin probabil că Ministerul Culturii (și Identității Naționale!) se va sesiza din oficiu și va include *Anul lui Ovidiu* în Proiectele Culturale Prioritare ale anului 2017 din pură obligație de serviciu sau **dintr-o generozitate de cultură pe care tomitanii înșiși și-o reprimă, leneși...**

Recomand cu insistență experților locali cu atribuții în domeniu din Direcțiile de Proiecte ale CJ și CL Constanța să participe la sesiunile de proiecte cu finanțare nerambursabilă din marja Proiectelor Culturale Prioritare ale Ministerului Culturii, însă **după o prealabilă muncă de coerciție dusă de autoritățile locale cu noua echipă managerială de la Ministerul Culturii în sensul omologării *Anului lui Ovidiu* ca Proiect Cultural Prioritar pentru România.** Pentru detalii – *site-ul* Ministerului Culturii, <http://www.cultura.ro/proiecte-culturale-prioritare>.

Un Tomis fără *Anul lui Ovidiu* ca Proiect Cultural Național în 2017 ar fi fatal din perspectiva recuperării respectului de sine al Cetății și ar oferi Poetului o tristă și târzie confirmare a unei stânjenitoare premoniții de odinioară – *Voi muri neplâns de nimeni pe acest pământ barbar...*

Elaborarea unui catalog de promovare Constanța – oraș cultural european

Lenevia managerială cronică a arhitecților culturali și marilor duci ai orașului, care se face vinovată de neincluderea Tomisului în lista scurtă a orașelor-candidate la statutul de Capitală Europeană a Culturii în 2021, a generat **premise pentru ratarea unor oportunități derivate.** Spre exemplu, în momentul de față, Ministerul Culturii derulează programul *Orașe Europene*, un proiect dedicat orașelor care au candidat în ambele etape ale competiției pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii 2021 în România (Alba Iulia, Arad, Bacău, Baia Mare, Brăila, Brașov, București, Cluj-Napoca, Craiova, Iași, Sfântu Gheorghe, Suceava, Târgu Mureș). Una din direcțiile ce vor fi sprijinite în cadrul acestui program este **elaborarea unui catalog de promovare care să contureze profilul și identitatea culturală a orașelor respective.**

Este greu de înțeles cum Constanța pare a-și fi asumat un statut de oraș mai puțin european decât Alba Iulia, Bacăul, Baia Mare, Brăila, Brașovul, Craiova, Sfântu Gheorghe, Suceava, Târgu Mureș etc. Mai greu de acceptat este că Tomisul, destinație turistică sezonieră predilectă (la nivel național) pentru petrecerea verii la Marea Neagră, are o identitate culturală subțire / ambiguă pentru cei peste 1 milion de turiști ce o vor fi vizitat-o în 2016 (potrivit ultimelor date oficiale, numărul turiștilor sosiți în primele zece luni ale anului 2016 în Constanța a fost de 1.128.200 de persoane; turiștii străini, cca 57.615 persoane în primele zece luni ale anului 2016, dețin o pondere de 5,1% din totalul turiștilor).

Sigur, cataloage turistice sau chiar culturale ale orașului nu lipsesc pe piața locală. Este pur și simplu greu de crezut că, în afara acestora, ar exista și o strategie clară a autorităților locale cu atribuții în domeniu ce ar putea viza dinamizarea exploatării obiectivelor culturale ale orașului, consolidarea profilului și identității culturale etc. **Dacă urbea pare a nu fi interesată de construirea unei identități culturale pentru sine și pentru cei ce o locuiesc, cu atât mai puțin va manifesta ea sensibilitate și grijă pentru reputația externă...**

Însă dincolo de orice calcule și proiecții tragice, care fac din Constanța un **oraș abonat la ratări**, este cert că Tomisul trebuie să recupereze (măcar pentru un viitor mai fast, în care se va vedea totuși, împinsă de brațele noastre, Capitală Europeană a Culturii prin 2050) oportunitățile de sprijin pe care Ministerul Culturii le gândește, prin acest program, pentru orașele îndrăznețe de mai sus...

Munca pentru o Constanță Capitală Europeană a Culturii peste 30 de ani, în 2047, poate începe acum!

Elaborarea unui album de mari dimensiuni, ediție rară, *Istoria culturală a Constanței*

Visez de câțeva vreme la o **monografie culturală de mari dimensiuni a Constanței, un volum gigantic cu tema/titlul *Istoria culturală a Constanței*,** o antologie emblematică a efortului cărturarilor acestei urbe de a se împotrivi damnărilor ei repetate. Una la care să trudească deopotrivă istoricii, istoricii de artă, muzeografuli, scriitorii, artiștii plastici, criticii și istoricii literari, vocile avizate și culte ale orașului etc, întreaga comunitate intelectuală responsabilă a acestui oraș.

Dacă administrația locală actuală este ceea ce trebuie să fie și poate vedea în viitor, acolo unde se așează numele celor glorioși, va avea toate motivele pentru a construi poduri între grupările culturale rivale ale cetății, pentru a crea **comunitatea intelectuală a Tomisului.** Deocamdată, aceasta se risipește în pariuri cu mize mici, pervertită de ambiții mărunte, de micimi omenești, de crize sociale, reale ori inventate, de dihotomii politice fariseice (gen intelectuali de stânga vs intelectuali de dreapta), de interese financiare mercantile ori chiar oculte etc.

Lansez această provocare administrației locale actuale – **de a crea o comunitate intelectuală responsabilă a acestui oraș; de a crea structuri și mecanisme eficiente de coagulare pe termen mediu și lung a acesteia; de a o lăsa (ori motiva) să gândească o Strategie de devenire culturală a Tomisului; de a-i da acesteia o primă sarcină de lucru, pe măsura ambițiilor și nevoilor orașului – elaborarea unei Monografii culturale de amplitudine, o Istorie a culturii acestui oraș, ale cărei volume să reziste încă 2.000 de ani loviturilor sub centură ale veacurilor ce vor veni.**

Desigur că aceste proiecte nu sunt, cum spuneam, singulare și poate nici semnificative pentru destinul cultural al Tomisului. Însă ele pot deveni o schiță de lucru pentru autoritatea locală și oamenii de cultură, o listă de proiecte care va crește. Acestora li se adaugă proiecte alternative/adicionale, precum renovarea Cazinoului, valorificarea acestuia în plan cultural-simbolic, *renovarea Teatrului de Vară Soveja și a Teatrului de Vară din Mamaia și reintroducerea lor în circuitul cultural local și național*, revitalizarea/consolidarea rețelei de Festivaluri (cu accent pe Festivalul Internațional de Teatru Antic și Festivalul Interetnic Dobrogean). O parte din aceste proiecte au fost discutate în campaniile electorale din mai și noiembrie-decembrie 2016, altele figurează în programe electorale, idei și propuneri conexe se dezbat fără saț în colțuri și cercuri etc.

E timpul să sune mobilizarea generală pentru cultură la Tomis!

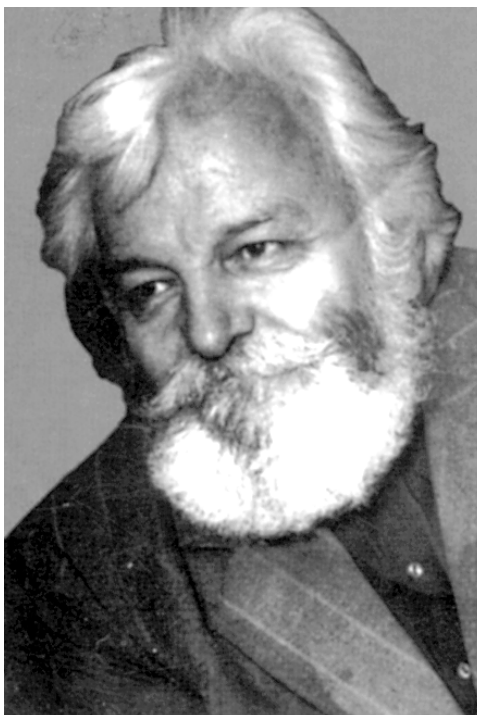
E timpul să facem pace culturală în Cetate. E timpul să vorbim despre ceea ce vom lăsa cu adevărat copiilor noștri, nepoților lui Ovidiu. E timpul să gândim împreună lista proiectelor culturale imperative pentru Cetate. Aștept măsuri/proiecte. Aștept reacții. Aștept polemici. Aștept contribuții.

Victor TEIȘANU

Despre Lucian Valea și începuturile sale literare

Puțini dintre poeții români au provocat atâtea valuri la debutul lor în literatură ca Lucian Valea. Păstrând proporțiile, ne-am putea aminti de începuturile lui Mihai Eminescu, sau mai încoace, de Nicolae Labiș. Căci apariția adolescentului ardelean pe scena liricii aducea cu sine, încă în plină mare conflagrație mondială (anii 1941-1944) comentarii nu doar pătrunse de patos, ci de-a dreptul pătimașe. Multe dintre vocile literare cu autoritate intrau atunci în zgomotoase dispute, alcătuind practic două tabere distincte: una, mai numeroasă, a analiștilor elogiativi, alta, la fel de vioaie, a contestatarilor. Exista și o linie de mijloc, cea a judecăților echilibrate, reprezentată, să spunem, de Petru Comarnescu și Ion Negoițescu, în fond și aceasta favorabilă foarte tânărului poet, dar care nu ignora nici riscul căderii sale în artificialitate, dacă nu ținea seama, pe viitor, de anumite imperative, cum ar fi contactul cu poezia occidentală a vremii, una fundamental novatoare. Toate aceste opinii, să precizăm, se referă doar la cele două cărți de poezie, apărute în 1941 (**Mătăniile pentru Fata Ardeleană**, Buzău, colecția *Zarathustra*) și 1942 (**Întoarcerea lângă pământ**, editura revistei *Tribuna*, Brașov), conținând în fapt prima sa vârstă poetică. Nu avem în

vedere debutul său absolut, din 1939, sau alte colaborări, mai mult sau mai puțin ocazionale, cu versuri, la publicațiile timpului. Așadar, totul se petrecea în contextul unui peisaj literar extrem de tulbure, dar și într-o tensionată atmosferă politică. Mulți poeți și prozatori se considerau datori, atitudinal, cu privire la războiul în care și România fusese antrenată. În Ardeal, care pierduse, prin dictatul samavolnic din 1940 regiunea sa nord-vestică în favoarea Ungariei, existau iarăși premisele unor lupte, inclusiv cu armele artei, pentru redeşeptare națională, precum în cazul generațiilor mai vechi. Încât mulți dintre poeții transilvani, și nu numai, și-au asumat aceste lupte, transformând literatura într-o baricadă și considerând exprimarea noii noastre „pățimiri“ adevărata lor prioritate, ca la Goga. Între „poeții luptători“, cum i-a numit Gh. Moldoveanu în ziarul *Ardealul* (15 mai 1943), ca urmași ai unei ilustre linii (Andrei Mureșeanu, Coșbuc, Șt. O. Iosif, O. Goga, Aron Cotruș), apărea, alături de V. Copilu-Cheatră sau M. Beniuc, și Lucian Valea. Urgențele social-politice nu constituiau însă o prioritate pentru toți. Mulți poeți importanți din generația războiului, mai ales la București, precum cei din jurul revistei *Albatros*, dar și alții, cultivând un

nonconformism cu puternic substrat polemic, trecuseră aproape violent, în numele înnoirii, la depoetizarea liricului. Ne gândim în special la Geo Dumitrescu, mai vârstnicul Dimitrie Stelaru sau Ion Caraion și Constant Tonegaru. Toți erau împotriva oricăror rețete clasice, încercând să impună poeziei stilul ziaristic și limbajul colocvial. Dar și abandonarea realității în beneficiul imaginarului. La acest capitol exce-lau și destui ardeleni, școliți și cu talent, dintre care unii vor pune bazele Cercului literar de la Sibiu (Radu Stanca, Șt. Aug. Doinaș, Ioanichie Olteanu, Eta Boeriu, Ion Negoitescu etc.), ca adepți ai hegemoniei estetice. Definindu-se ca „poet luptător“, Lucian Valea lăsa impresia că se desparte de congenerii săi estetizanți. El părea definitiv acaparator de comandamente mesianice și etniciste. Suferința Ardealului și existența într-un spațiu rural, doldora de ancestralitate, alcătuiau substanța poeziei sale, copleșită de misionarismul ei social. Era o poezie a avânturilor juvenile, dar se putea ghici că, subliniind în chip hiperbolic trăsături etnice, de forță și simțire, ea trebuia să mobilizeze la maximum instinctul național. De aceea, chiar și abundenta sa poezie erotică din această perioadă capătă uneori accente aspre, sociale, contrastând cu nota de puritate și gingășie specifice universului feminin: „De-ai veni cu mine să vezi cum robotesc țărani, / Te-ai apleca să le săruți osteneala și anii / Și-ai adormi, ca lângă un obraz, cu sufletul lor în poală, / Neștiind că visarea li-i neagră, de smoală. / Dar peste truda lor, zâmbetul tău de lună plină / Ar împrăștia cofe de lumină“ (*Invitația întâia*). Impactul mediatic în epocă era legat firește și de vârsta noului autor. Lucian Valea aduna între copertile celor două cărți texte scrise la doar 16 și 17 ani, dar care vădesc, atât ca expresie, cât și ca viziune, o surprinzătoare maturitate. Este probabil ceea ce entuziasma pe comentatorii săi din tabăra favorabilă. Pentru aceștia proaspătul poet era nu doar o promisiune, ci un veritabil star, având deja pe creștet aureola gloriei. Încât presa, precum astăzi *paparazzi*, îi urmăreau cu ardoare gesturile și viața privată, gata să divulge publicului amănunte și picanterii. Un ziar scria că adolescentul Valea e îndrăgostit și că s-ar putea căsători. În *Universul literar* din 6 dec. 1941 Adriana Nicoară descrie o șezătoare literară la Brașov, între alții cu Ionel Teodoreanu și Octav Șuluțiu, la care Lucian Valea, „deși numai de șaptesprezece ani, entuziasmează sala“. *Tribuna* din Brașov (21 aug. 1941), sub semnătura lui E. Bocșa-Mălin, tipărește o caldă evocare a poetului adolescent, care tocmai debutase editorial cu **Mătăniile pentru Fata Ardeleană**. Un an mai târziu, în *Porunca vremii*, jurnalistul Niculescu Olt, cel care lipise primul de numele poetului eticheta cu *al doilea Goga*, deplângea absența din vitrinele librăriilor bucureștene a noului volum, **Întoarcerea lângă pământ**, în timp ce acolo se lăfăiau doar „medicrități“. Și încheie amenințător, în stilul dreptei: „Dar trebuie să iasă odată și-odată în adevărata lui lumină“. E clar că primele două cărți transmiteau întâi de toate un mesaj cu puternice reverberații empatice, care nu putea trece neobservat, mai ales de către seismografele orientării naționaliste. În „hora“ disputelor intră

și nume prestigioase. Un critic de calibrul lui Octav Șuluțiu scria, referindu-se la primul volum al poetului: „versuri fragede ca inspirație și robuste ca expresie“, „talent bine înfipt pe picioare proprii și cu un instinct creator incontestabil“ (*Gândirea*, nr. 5 / 1941). Tot în *Gândirea*, nr. 9 / 1942, Nichifor Crainic observă că eșafodajul tematic în al doilea volum de versuri nu s-a schimbat, ci doar s-a adâncit și îmbogățit. „Strofe cum sunt cele din *Împlinire* sau din *Revoltă nouă*, de-o îndrăzneală neașteptată și de o expresie robustă, violentă fără vulgaritate, rareori s-au scris în lirica noastră contemporană. Cel care dă glas durerii românești e un poet în toată puterea cuvântului“. Iar mai încolo: „E multă expresie nouă și accent original. Dar e și o virtuozitate ce poate ajunge primejdioasă dacă Lucian Valea va înțelege să facă abuz de ea. Pentru viitor e necesară o primenire a temelor și a ritmurilor. Dincoace de ce vor fi însă, putem scrie închizând volumul: Ardealul ne-a mai dăruit un poet!“. Și universitarul Olimpiu Boitoș, analizând volumul de debut și vorbind despre „tineretea impetuoasă“ a poetului, sinonimă „curajului care merge până la atitudinea ireverențioasă“, se arată convins că „De la cel ce, la o vârstă atât de fragedă, cum este a d-lui Lucian Valea, poate să ne dea asemenea realizări de artă literară, suntem în drept să așteptăm multe alte biruinți“ (*România nouă*, Sibiu, 17 mai 1941). De altfel în articolul *Scritorii tineri*, profesorul ardelean remarcase deja, înaintea debutului editorial, „versul energic, luptător al d-lui Lucian Valea“ (*România nouă*, 19 dec. 1940). Și tot înaintea acestui debut Ovidiu Drâmba spunea despre Valea: „cred că va face figură autentică în tânăra noastră poezie“ (*Țara*, Sibiu, 10 apr. 1941). Aproape encomiastic este Vasile Netea în *Vremea* din 18 oct. 1942: „La o vârstă când Coșbuc și Octavian Goga și chiar Mihai Eminescu, se luptau din greu cu influența lui Alecsandri sau a lui Bolintineanu și abia pătrunseră la revista lui Iosif Vulcan, dl. Lucian Valea e autorul a două volume de versuri tipărite (...) Acesta e (...) noul poet al Ardealului“, iar „apropierea și uneori chiar comparația cu poezia lui Octavian Goga nu e deloc îndrăzneată, Lucian Valea izbutind să se realizeze în tonurile cele mai grave și mai profunde“. Aprecierile lui Vasile Netea, generoase în elogii, sunt „aprobat“ la rubrica DA! (*Viața*, 24 oct. 1942), autorul nesemnând considerând judecățile criticului pe deplin justificate. Cum intervin și comentatori care-i cer lui Netea atitudinii mai temperate, acesta revine, și la 1 nov. 1942, în *Vremea*, pare chiar mai apologetic: „Lucian Valea se detașează în mod categoric de mulțimea acestor versificatori inoportuni, dăruindu-ne o poezie căreia, pe lângă un vibrant conținut patriotic, nu-i lipsește nici atributul valorii estetice (...) Lucian Valea e unul din foarte puținii tineri care au izbutit în aceste vremuri să-și creeze un stil și o expresie proprie în atât de dificila poezie patriotică (...) Valea își merită cu prisosință elogiul de a fi considerat *un nou poet al Ardealului*“. În **Comentarii critice** (Brașov: Ed. Gazeta Transilvaniei, 1942) Aurel Marin, analizând volumul **Mătăniile pentru Fata Ardeleană**, remarcă la Lucian Valea „versurile sale bătăioase“,

„aerul de bravadă“, și că „autorul acestor nestăvilite șiruri, nedisciplinat și gata să dea cu barda-n Dumnezeu, reușește să realizeze câteva poezii pentru care i se șterg (...) toate greșelile“, fiind vorba de „un poet ajuns la maturitate, cu subtilități care țin și de neliniștile sale dar și de tehnica apropiată de desăvârșire“. Tot un apologet, dar în cheie sentimentală, se dovedește și Ben. Corlaci, în articolul *Poezii și poezia ardeleană*: „Lucian Valea: masiv în vers și atât de blând în faptă și-n vorbire, că toate porțile inimilor i se deschid. E ultimul sosit în țara lui și-a noastră, dar primele rânduri l-au primit cu brațe largi și trâmbițări de veac nou“ (*Seara*, 16-18 dec. 1942). Și L. Voita, într-o cronică literară, scriind despre volumul de debut, observă că „poezia sa aduce toată impetuoșitatea adolescentului scăpat de sub toate rigorile (...) O reușită șarjă care stă atât de bine tinerilor când țâșnește din disponibilitatea sufletească, aceasta e poezia lui Lucian Valea“ (*Curentul literar*, 22 martie 1941). În *Universul literar* (7 febr. 1942) Paul Lahovary comentează un număr din *Claviaturi* (caiet de poezie brașovean, care apărea încă din mai 1941, în fapt un proiect al elevilor Lucian Valea și Mircea Bogdan, dar pus sub direcția mai vârstnicului Gherghinescu Vania). Cu acest prilej autorul comentariului îl vede pe Lucian Valea „devenind o realitate culturală puternică a vieții românești“. Ziarul *Viața* (11 sept. 1943), condus de Liviu Rebreanu, explică destul de convingător urmările negative ale asocierii tânărului poet cu autorul popularelor **Cântece fără țară**: „Lansat imprudent prin formula *al doilea Goga*, (...) Lucian Valea a fost discutat în presa noastră literară prin această perspectivă, ceea ce a dăunat obiectivismului (...) Fiindcă Lucian Valea este un poet în mers cu vremea, a cărui poezie emoționează și dinamizează“. Iar numai peste 5 zile, supralicitând, în același ziar, cu privire la „condeiele ardelene impuse în Capitală“, Doina Peteanu îl trece în fruntea listei pe Lucian Valea, urmat de Radu Stanca, Șt. Aug. Doiș, Ion Th. Ilea, V. Copilu-Cheatră, E. Giurgiuca ș.a. Latura misionară a liricii semnată de L. Valea este subliniată, în trecut, de Radu Teculescu (*Tribuna*, 18 martie 1943), dar meticolos și aplicat o face Vasile Gionea. În *Luceafărul* (ian. 1944, Sibiu), acesta analizează *Aspecte din poezia patriotică și de război actuală*. Sunt trecuți prin sita criticii autori precum Axente Oprișan, Preda Savu, Petru Paulescu, Gh. Cuza etc., astăzi cu totul ne semnificativi, la polul opus, cel de laudă, situându-se Emil Giurgiuca, Radu Gyr și Lucian Valea. Acesta din urmă era catalogat drept „o apariție neașteptată, zgomotoasă (...) cu accente patetice, cu atitudini de răzvrătit (...) consacrat în lirica patriotică actuală (...) Influența lui Goga se resimte deseori. Poetul se crede hărăzit de soartă să fie interpretul vrerii celor mulți și obidiți, din a căror plămădă s-a născut“. V. Gionea consideră că tânărul Valea, prin vocația sa mesianică, reface „atmosfera poeziei lui Goga“, dar convertește liric și influențe din Aron Cotruș (duritatea expresivă), Macedonski (grandilocvența și hipertrofia eului) sau Eminescu, în erotică. Exegețul este convins că poeziile lui L. Valea „cu temă socială și patriotică își păs-

trează individualitatea și trăiesc prin stăpânirea sigură a tehnicii versului, prin proprietatea și plasticitatea expresiilor, (...) prin atitudinea de încredere și frondă pe care o au (...) Dar ca să reziste timpului (...) va trebui să se desprindă de influențele sub semnul cărora stau și să abandoneze expresia locală“. Cum se vede, mulți dintre comentatorii aflați în tabăra elogiativă nu se sfiesc să-l atenționeze pe poet asupra pericolelor care-i pândesc succesul. V. Gionea se referă la câteva influențe vizibile, dar mai ales la excesele localiste de orice fel. Ne amintim cum și Nichifor Crainic, încă din 1942, considera că în cazul lui Valea virtuozitatea în exprimare, prin întrebuintare abuzivă, „poate ajunge primejdioasă“. Dar semnalarea unor astfel de primejdii se întâlnește și la comentatorii săi moderați. Primul este Ion Negoitescu, afiliat poezilor cerchiști, autor de texte ermetizante și deliberat absconse și profilat mai apoi pe critică. Situat de partea cealaltă a baricadei, între adepții esteticului ca unic decident al valorii, Ion Negoitescu se impunea ca un spirit setos de înnoire, într-o viziune modernă și europeană. Într-un articol intitulat *Poezii tineri în Ardeal* (Țara, 6 iulie 1941), tânărul critic fundamentează de fapt propria profesiune de credință. Întâi, el respinge „credința într-un mesianism național românesc al poeziei“, care contaminase majoritatea noilor autori ardeleni. Combătând tendințele etniciste, Negoitescu susține că „Poezia românească e esențial românească prin limbă“, nu prin supralicitarea identității etnice. Iar ca susținător al reformelor de tip european el consideră că „tinerii poeți ardeleni, cu unele excepții, suferă tocmai de lipsa orizonturilor extranaționale“. Apoi criticul trece, în chip succint dar memorabil, la subiectul care ne interesează: „De pildă, acest atât de înflăcărat talent Lucian Valea, riscând să consume un dar atât de pur ce i-a făcut natura... Desigur că poezia lui are uimitoare sclipiri, izbucniri care prefigurează marea așteptare. Ea nu se poate împlini decât prin condițiile ce noi le-am fixat mai sus. Și ca dovadă, e destul ca cititorul să considere cu puțină atenție poemele lui Valea și se va convinge câtă efemeridă ascunde amăgitoare duritate a versurilor“. Sigur, condițiile la care trimite „mai sus“ criticul înseamnă contactul cu poezia și gândirea occidentală, onorarea criteriului estetic și revalorizarea istoriei prin prisme contemporane. Însă „condiția esențială e cristalizarea intelectuală, unde intră în joc ideile secundă“. Așadar, dincolo de tonul colegial, reproșurile sunt evidente, iar identificarea vulnerabilităților din conceptul de poezie etnicist-mesianic nu face decât să respecte exigențele timpului. De harul lui Lucian Valea (*un dar atât de pur*) criticul nu s-a îndoit nici o clipă. La fel stau lucrurile și cu alt „moderat“, Petru Comarnescu. Într-un portret critic intitulat *Formația unui tânăr poet* (*Tim-pul*, 30 ian. 1943), el se ferește de sentințe clare, lăsând concluziile pe seama anilor ce vin și oferindu-ne un melanj de laude și îndoieli: „Viitorul poetic al acestui tânăr precoce și evident talentat rămâne o mare întrebare. Ipoteze optimiste pot fi susținute la fel ca și celelalte. Lucian Valea are o vădită putere de asimilare și ușurință de versificare, ce pot înșela, dar și pune pe

gânduri“. Virulența critică aparține, cum era și normal, contestatarilor. Deși puțini la număr, vocea lor răsună necruțătoare, atingând uneori pragul vulgarității și insultelor. Asemuit într-un ziar de dreapta (*Porunca vremii*) cu Octavian Goga, apare imediat și o reacție (anonimă) în *Evenimentul* (19 oct. 1942): „aflăm că pe firmamentul liricii noastre a apărut meteoric al doilea Goga. Toată stima și considerația noastră pentru persoana și talentul d-lui Lucian Valea, dar de la d-sa și până la Octavian Goga e o bună cale“. În *Ramuri* (dec. 1942) Preda Savu atacă frontal revista *Gândirea* și pe colaboratorii acesteia. Autorul se crede în măsură să-i considere „netalentați“ și simpli „versificatori“ pe Nichifor Crainic, Gherghinescu Vania, Lucian Valea și Radu Gyr. Aspra judecată venea ca o pedeapsă pentru tradiționalismul și înclinația lor naționalistă. Apărarea „acuzărilor“ nu întârzie: în luna imediat următoare (27 ian. 1943) Vasile Gionea operează corecțiile necesare. Despre Lucian Valea afirmă „că este unul dintre poeții tinerei generații care reia tema națională c-o vigoare cum demult n-a cunoscut poezia noastră“. Dar atracția etnicistă a ardelenilor este taxată sever de către cei care pledau pentru europenizarea scrisului și literaturii, în mod special de redactorii și colaboratorii meteorice revistei *Albatros*. „Intoleranța față de ardeleni“, opinează însuși Valea în cartea sa **Generația amânată** (Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2012, p.135) apare după intrarea *albatrosiștilor* în redacția ziarului *Timpul*. Aici, la rubrica de note *Catalog*, ardelenii, cu excepția lui Beniuc și Emil Giurgiuca, deveniseră „oficiali“ aflați în solda regimului Antonescu, iar naționalismul lor trecea drept „cuzism“. Antagonismul dintre diversele publicații conducea repede la polemici dure, etichetări și contestări vehemente. De pildă, între *Viața* lui Rebreanu și *Timpul*, girat de foștii *albatrosiști*, nu exista cale de conciliere. Prin urmare, după ce este lăudat în *Viața* (11 sept. 1943, la rubrica DA), *Timpul* reacționează prompt prin Ion Caraion, inserând la notele *Catalogului* ironii despre Lucian Valea și Ion Th. Ilea, considerați „amatori“ în comparație cu Beniuc și Giurgiuca. Dar atacurile îmbracă uneori forme maligne. Geo Dumitrescu, scriind despre cele două volume de versuri semnate de Valea conchide că e vorba de „îndrăznețe și mediocre petice de demagogie lirică“, „pastișe precipitate la Coșbuc, Goga, Cotruș“. Incriminatul este invitat la o „întoarcere lângă sinceritate și poezie“, căci „brutalele lui discursuri lirice, acordate după ureche la sunetul original al acestor precursori ardeleni, are o vibrație insuficientă (...) De altfel tânărul poet răcnește cu tot dinadinsul, se dilată în imagini uriașe“, încât „vorbele se potrivesc frumos uneori în pasiunea orală și asertorică a poetului (...) dar lucrurile sunt atât de superficiale și decorate!“ (*Timpul*, 6 febr. 1943). Avem aici pur și simplu o incompatibilitate de idei: Geo Dumitrescu, adversarul modelelor și formelor consacrate, cel care milita pentru o artă a adevărului în dauna frumosului și pune la zid derapajele autohtoniste, versus grupul celor care credeau sincer că poți sluji în același timp și arta și poporul. În același an (1943), alunecosul Miron Radu

Paraschivescu, acum un fel de eminență la *Timpul*, spune despre Lucian Valea, prea în spiritul cântecelor sale țigănești, că e „bădăran, gongoric, hâd, pestilent“. Evident, indecența acestor calificative n-avea nimic comun cu vreo judecată de valoare cât de cât acceptabilă. Însă antagonismul celor aflați în dispută nu avea doar cauze ce țin de orgolii inflamate sau de înțelegerea diferită a literaturii. Probabil se ciocneau aici și ideologii mai complexe, structurate în personalități puternice, reprezentând areale geografice, poate și istorice, greu de armonizat. Dar e vorba și de orizonturi spirituale nearmonice, cum credea însuși Valea. Nu întâmplător poetul adolescent era apărat mai ales de presa dreptei politice (*Gândirea*, *Viața*, *Tribuna*, *Porunca Vremii*, etc.), atacurile venind dintr-o zonă oarecum opusă: Miron Radu Paraschivescu intrase încă din anii 30 ai trecutului secol în mișcarea comunistă, închinând, între altele, un poem lui Vasile Roaită, iar mai tinerii Geo Dumitrescu și Ion Caraion, atât de independenți în spirit, se țineau departe și de implicări politice, inclusiv de cele înrădăcinate istoric. Cum se vede, în cazul lui Lucian Valea aflat la începutul carierei poetice, elogiile fără rezervă și contestările s-au intersectat continuu. În consecință, numai prin selectarea atentă a ceea ce rezultă concret din numeroasele opinii calificate, dar și din lectura poemelor, poate fi decantată o poziție echitabilă. Excesele, dintr-o parte sau alta, nu pot aduce adevărului decât prejudicii. Deci cât păstrăm pentru patrimoniul liricii românești din primele două volume ale poetului? Însuși autorul, care în **Generația amânată** oferă clarificări minuțioase privind contingentele războiului și destinul literar al acestora, ajută la lămurirea lucrurilor. Azi știm că prin 1990 Lucian Valea pregătise pentru tipar o antologie lirică intitulată **Jucătorul de cărți** în care includea 7 și respectiv 8 poeme din cele două volume ale adolescenței. Dovada cea mai clară că nu s-a dezis decât de excesele localiste, cu adevărat parazitare, conservând însă temperatura sentimentală a primei vârste poetice. E limpede: în toate volumele care vor urma, începând cu **Întoarcerea lui Don Quijote** (1972), asistăm la o importantă primenire, atât cu privire la conceptul poetic, cât și la „instrumentarul“ utilizat în creație. Ceva însă, în profunzimile spiritului, care ține de psihologie și ancestralitate, se află mereu în prelungirea universului conturat de poemele adolescenței. Poate o consubstanțialitate cu etosul Rodnelor pe care s-au suprapus experiențele ulterioare. Într-un text intitulat *Cartea* (din **Întoarcerea lângă pământ**), tânărul Valea își definea fără ezitări opțiunea și crezul poetic: „Nu am scris-o din dorinți deșarte, / Și nici pentru glorie și aur; / Dorul țarinilor de departe / Mi-a fost, nevăzut, pe frunte laur“. Iar **Întoarcerea lângă pământ**, poemul care dă titlul volumului, constituie el însuși o mărturisire de credință: „M-a ars destinul neamului la os / Și mi-a mplântat în carne – crez – revolta. / lubeam mai mult pământul decât bolta, / De-aceea sufletu-i dădeam prinos“. Atunci, ca și mai târziu, structura funciar sentimentală a poetului, cu neostoite vibrații romantice, s-a dovedit a fi decisivă.

Editura Junimea: Avangardă editorială

Cele două documente pe care le ofer spre publicare revistei „HYPERION” la propunerea poetului și prietenului Gellu Dorian fac parte din volumul „Poezia ca act de insurgență. Cezar Ivănescu în Arhivele Securității”, prevăzut a fi tipărit în cursul anului viitor la editura „Junimea” în colecția „Memoria clepsidrei”, aceeași colecție în care am publicat anul trecut volumul despre confratele și prietenul său, Mihai Ursachi. Am alcătuit ambele volume la inițiativa poetului Lucian Vasiliu, directorul renașcutei edituri ieșene. Cezar Ivănescu și Mihai Ursachi au fost uniți de marea poezie dar și de același an al nașterii precum și de teribile întâmplări ale vieții din care învingătoare a ieșit, cu orice preț, vocația și stăpân a rămas talentul. Încep să cred că s-au născut sub aceeași Stea.

Documentele sunt din perioade diferite ale vieții poetului, la 13 ani distanță unul față de celălalt. Primul, o notă informativă (a informatorului „Pandelescu”) din anii ‘70, curând după intrarea în vigoare a „Tezelor din iulie” ale lui Nicolae Ceaușescu („Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii” – 1971) în care paragrafele 11, 14 și 16 priveau în mod direct editurile, creația literar-artistică, întreaga activitate ideologică și culturală. Constrângerile în domeniul culturii au sporit treptat, cu timpul. În 1974, anul în care este conceput primul document, tinerii scriitori mai sperau într-o rezolvare a problemelor ce-i frământau printr-o mișcare de solidaritate dublată de conceperea unor memorii ample, adresate conducerii de partid și de stat, prin care încă se încerca o redresare a situației cu totul defavorabile în care se aflau mai cu seamă tinerii creatori de literatură. Că nu va fi așa, că totul va fi spulberat ca de un vânt dușmănos care mătură totul în cale odată cu intervenția violentă a organelor de securitate instrumentate de „conducerea superioară” a țării (Comitetul Central al Partidului Comunist Român în frunte cu secretarul său general), o dovedește documentul al doilea: scrisoarea de la sfârșitul anilor ‘80 (interceptată de Securitate) a lui Cezar Ivănescu adresată profesorului Emil Cira stabilit la Nürnberg. Îl aflăm pe poet demoralizat, slăbit și bolnav, cu o situație materială precară (se bucură ca un copil de alimente trimise de bunul prieten ca să-și poată sărbători cum se cuvine soția – „am sărbătorit-o pe Mary ca-n basme” -), având-o alături pe buna Mary și ea bolnavă de o boală ce avea să-i încheie viața.

Semnificative pentru etape diferite ale vieții lui Cezar Ivănescu, documentele ilustrează, alături de celelalte, un destin covârșitor care-și pune amprenta asupra poetului încă din adolescență. Un destin ce marchează, cu toate piedicile, excepționala evoluție a unui mare poet.

Ioana Diaconescu

NOTĂ [INFORMATIVĂ]

I.M.B. Securitate *Strict Secret*
Primit Mr.Bojin Marius *Exemplarul nr.3*

Inf [ormator], „Pandelescu”

Casa „Biblioteca”

Data **09. 04. 1974** (sublinierea mea I.D.)

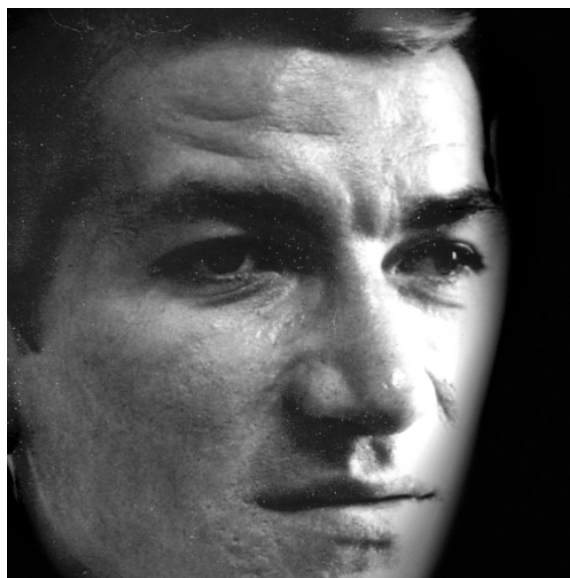
În urmă cu circa 10 zile, sursa s-a întâlnit întâmplător cu Nicolae Breban în Piața Romană și împreună au mers spre Universitate. Pe drum l-au întâlnit pe Cezar Ivănescu și cu toții au fost de acord a merge la domiciliul lui Nicolae Breban, care se oferise să facă cinste cu o vodcă. El locuiește pe str. Șipotul Fântânilor (lângă Cișmigiu) la o doamnă pe nume Faldes, scriitoare a cărei fiică a plecat recent la

Tel-Aviv. Nicolae Breban stă în gazdă la aceasta, plătindu-i o anumită sumă de bani. Se pare că în gazdă la doamna respectivă mai locuiește un oarecare cetățean care lucrează în domeniul culturii.

În cadrul discuțiilor purtate, Cezar Ivănescu s-a referit la călătoria întreprinsă în Albania împreună cu Augustin Buzura, scriitor din Cluj, povestind o serie de peripeții, aprecieri privind cultura țării respective etc.

[...].

Cezar Ivănescu afirma că în ultima perioadă l-a întâlnit pe Dumitru Țepeneag în câteva rânduri și că în discuțiile purtate cu acesta, Țepeneag se arăta oarecum nelămurit de faptul că prietenii lui apropiați din capitală nu au inițiat nimic revendicativ care să pună anumite foruri în situ-

ția de a acorda mai multă libertate în publicarea tinerilor scriitori. Tot Cezar Ivănescu sublinia că s-au purtat discuții și împreună cu Tănase Virgil de către D. Țepeneag, Ivănescu precizând că Tănase este o gazdă într-adevăr primitoare, făcând aluzie la faptul că la domiciliul acestuia se întâlnesc și discută probleme care îi preocupă.

[...]

Cezar Ivănescu a reluat discuția despre Țepeneag afirmând că acesta are cunoștință de cele două memorii preconizate de cercul scriitorilor care se întâlnesc la Virgil Tănase, în idea de a fi adresate, conținând revendicările lor, conducerii statului. Cezar Ivănescu

a precizat că este vorba de un memoriu mai vechi întocmit pe circa 20 de pagini în care sunt menționate diverse cereri ale unor tineri scriitori ca: dreptul de publicare, plecări în străinătate, locuințe, servicii, iar în încheiere, erau scrise numele unor scriitori care să-l semneze, lăsându-li-se locul liber pentru semnături. Printre cei care ar fi fost să semneze se numărau Mihai Ursachi, Dan Laurențiu (care s-a dezis ulterior), Nichita Stănescu, Alex[andru] Papilian, Sorin Titel, Dumitru Dinulescu și alții. Memoriul respectiv nu a întrunit adeziunea celor menționați, adeziune necesară și chiar Cezar Ivănescu a formulat serioase obiecțiuni asupra memoriului. Acest memoriu a fost creat de Tănase Virgil și Paul Goma care și ei, ulterior, din lipsă de aderenți, au uitat să-l trimită.

Cezar Ivănescu a mai adăugat că Tănase Virgil, cu acordul lui Paul Goma, proiectează un nou memoriu, estimat la circa 80 de pagini, pe care să-l adreseze de asemenea, conducerii statului și în care, foarte pe larg, să dezbată problema tinerilor scriitori. Acesta este un proiect care va mai fi discutat.

[...]

Singura adeziune perfectă a lui Breban față de Cezar Ivănescu a fost cu privire la existența unei „camarile“ a unui fenomen de „gerontocrație“, manifestat prin scriitorii cu funcții cheie care, după părerea lor, dezinformează partidul, inducând în eroare cenzura, acestea fiind persoane din conducerea C[onsiliului] C[ulturii și] E[ducației] S[ocialiste] și [a]Uniunii Scriitorilor.

Un fapt subliniat de Cezar Ivănescu în legătură cu Dumitru Țepeneag, este acela că din câte i-a spus Țepeneag nu mai este filat, nu se mai ține nimeni după el, ceea ce pare să-l intrige într-un fel. Țepeneag ar urma să plece în curând, pentru un răstimp, în Franța, unde să se ocupe de scoaterea unei reviste pur literare.

În legătură cu situația lui personală, Cezar Ivănescu spune că el nu are intenția să-și ia serviciu, a luat legătura cu D[umitru] R[adu] Popescu și ar fi aranjat cu acesta ocuparea unei jumătăți de normă de corespondent al revistei „Tribuna“ la București. A rămas stabilit de [câtre] cei prezenți să se revadă ulterior.

[Informator]: „Pandelescu“

N.B.

Cezar Ivănescu și Tănase Virgil sunt lucrați de noi prin DUI pentru manifestări ostile și relații suspecte cu cetățeni străini.

Dumitru Țepeneag, Paul Goma și Nicolae Breban sunt lucrați prin DUI de [câtre] Direcția a I-a unde propunem să fie înaintată o copie a notei.

Celelalte elemente care apar în notă sunt cunoscute de noi ca legături ale elementelor urmărite. Augustin Buzura, scriitor din Cluj este cunoscut la organul de securitate respectiv și a mai fost semnalat cu probleme.

Informatorul a fost instruit și dirijat să mențină contactul cu Cezar Ivănescu și Nicolae Breban, stabilindu-le în continuare concepțiile, atitudinea, legăturile suspecte ce le au.

Nota se va exploata la D.U.I. „Tomis“ și „Ivanov“ (numele de coduri de obiectiv atribuite de către Securitate lui Virgil Tănase și, respectiv, lui Cezar Ivănescu – n.m.I.D.).

Maior,

Bojin Marius

*

NOTĂ DE RELAȚII

Către S[ecuritatea] M[unicipiului] B[ucurești] / 120 / D.I. Ministerul de Interne/ **6 februarie 1987** (sublinierea mea I.D.) Secret

Ex. Nr.1

Sursa 52035/6 02 1987 informează:

Nume și prenume: Ivănescu Cezar /Țara / România / localitatea / București [...] / transmite către/Cira Emil / R.F.G./Nurnberg/ prin intermediul C.E.(Corespondență externă – n.m.I.D.)/ Domeniul Pogi / Esența F.19 / Metoda transmiterii / clar / Limba folosită /RO / Gradul de rudenie / N / Modul de transmitere / direct / Măsurile specifice / B Șef Unitate,

Semnata indescifrabil (n.m.I.D.)

Dragă Emil,

29 ianuarie 1987

Îți scriu cu o întârziere de exact un an motivată de lucruri pe care ți le voi povesti în amănunțime dacă ne ajută Dumnezeu să ne mai vedem. Am ajuns pe 24 ianuarie la București, pe 1 februarie am sărbătorit-o pe Mary ca-n basme cu bunățaturile aduse de la tine și am așteptat telefonul tău...am vega bănuială că nu te-ai modernizat și nu ești încă proprietar de telefon. După multe demersuri oficiale am transferat-o pe Mary din învățământ (unde am găsit-o deja angajată la întoarcerea mea) la Editura Științifică unde lucrează din luna martie. Am primit două depeșe de la tine dar nu ți-am răspuns gândindu-mă că ne vom vedea la Nurnberg cu ocazia călătoriei mele în Italia. Numai că în Italia nu am mai ajuns, ne fiind invitat cum ar fi fost normal (ca antologator) la lansarea „Antologiei de poezie românească“... [...]. În primăvară am trăit bucuria de a mă rearmoniza definitiv cu Mary (încheiat relația cu Macu) și de a primi repartiția pentru o nouă locuință (urmând sfatul tău de a ne schimba casa), o casă veche (fostă proprietate a părinților lui Victor Eftimiu) cu curte și cu doi nuci bătrâni în curte...Repartiția am primit-o în primăvară, dar de mutat ne-am mutat abia în toamnă...Tot în primăvară (aprilie) am făcut o călătorie la Iași cu două mașini și am ținut un recital la „Casa Pogor“ în chiar încăperea în care aveau loc ședințele „Junimii“. După acest drum am hotărât împreună cu Mary să-i înfiem pe cei doi copii ai lui Petru Aruștei rămași orfani: o fată, Clara și un băiat, Lucian... nu am reușit încă să facem actele de înfiere dar sperăm să definitivăm totul în primăvară și din vară să-i aducem pe copii la noi...De Paști (era venită și Clara la noi la București) am avut, cum probabil ai aflat din presă, surpriza cu radiațiile, după care eu m-am simțit destul de rău un timp, am făcut febră mare etc. La finalul lui mai am făcut un post negru de șapte zile (greva foamei – n.m.I.D.) pentru o anume problemă, drept care am fost internat la Spitalul de urgență...Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-au ieșit bine analizele și n-am făcut vreo complicație cu plămâni cum au crezut inițial toți prietenii...Toată vara Mary și cu soacră-mea s-au luptat să mă pună pe picioare căci rămăsesem cu numai 53 de kg...Toată toamna ne-am luptat cu mutarea și instalarea în noua casă, însă acum ne luptăm cu frigul...Mary se simte mai bine, s-a îngărașat și întrucât la ultimul control nu s-a hotărât că e cazul să fie operată (n-au decis medicii), își vede de treabă...Aș fi fericit ca într-adevăr să nu fie nimic grav...

Acum te rog să mă ierți că nu am fost în stare de nimica, nici scrisoarea domnului Cira nu am putut s-o duc doctorului acela – am lăsat scrisoarea la Sanda dar nu mai știu nimic. În curând voi începe să ies din izolarea în care m-au ținut boala și necazurile... Te rog să-mi scrii cum stai cu sănătatea și cu slujba și de asemenea să te gândești dacă ai putea să vii în vară în România în eventualitatea că Nelu sau Nanu fac un drum cu mașina încoace...Eu și Mary avem concediu în luna august, dacă ai veni am merge împreună la munte la vreo mănăstire însoțiți de câțiva dintre fideliilei mei de bază...Din tot ce am (cuvânt șters – n.m.I.D.) nu am reușit decât să scriu un articol despre Ștefan Rusu...sper să-i public și niște poeme și de asemenea sper să-l public și pe Jan...Salutări lui Jan (dacă mai e prin Germania)...[...].

Eu și cu Mary te îmbrățișăm, îți dorim sănătate și mulți ani. Te rugăm să ne scrii urgent pe noua adresă [...].

Te sărut,

Cezar

Grigore Vieru și mitul său plutitor – Poetul, Învățătorul, Tribunul –

Nu știu pe câți dintre poeții de limbă română din stânga Prutului îi va reține istoria peste, să zicem, o sută de ani. Dar Grigore Vieru este o excepție. Un poet cu destin. Cel mai eminescian dintre poeții răsăriți peste veac.

Pe lângă excepționalele poeme despre *mamă, limbă, patrie, libertate*, la memoria colectivă a contribuit asumarea rolului de tribun, de povătuitor al neamului, de învățător într-un moment fierbinte al istoriei, de desprindere a Basarabiei de bolșevismul sovietic. Grigore Vieru a reușit să devină un simbol al acestor lupte și, pînă la urmă, prin prestața de model național pe care a oferit-o, un mit plutitor. El este astăzi (ce-i drept, devenise în timpul vieții!) un poet național și popular. Peste o sută de texte poetice sunt puse pe muzică și cântate în toate ocaziile. Multe instituții poartă numele poetului, iar abecedarul său luminează generație după generație.

Dacă în cazul oricărui poet autentic al lumii este obligatoriu să vorbim de locul și limba în care s-a manifestat poetic, în cazul lui Grigore Vieru trebuie să accentuăm elementele. Născut în România, în localitatea Pererita, de pe malul stîng al Prutului, la 14 februarie 1935, el va deveni la cinci ani cetățean al Republicii Sovietice Moldovenești, ținutul românesc numit Basarabia fiind arondat de Stalin în 1940 imperiului bolșevic. Astfel, toată copilăria, adolescența și o bună parte a maturității, poetul n-a putut privi România de fapt doar dealurile Miorcanilor lui Ion Pillat din dreapta Prutului, decât „prin sârma ghimpată ce trecea prin fundul grădinii”. Oricine ia în discuție „cazul” lui Grigore Vieru, va trebui să pornească nu doar de la talentul autentic și forța lirică absolut debordante, ci și de la privațiunile spirituale ale tânărului Grigore Vieru. Să ne gândim doar la faptul că pînă la douăzeci și trei de ani el nu citise Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, poeți interziși în Basarabia. Când a citit poezia și publicistica lui Eminescu, pe ascuns, într-o ediție interbelică, Grigore Vieru avea să scrie un poem tulburător, *Legământ*, care a însemnat de fapt consfințirea repunerii în circulație, în Basarabia, a geniului nostru tutelar și a luptei pentru limba română strămoșească.

Grigore Vieru face parte din generația poetică '60, al cărei buzdugan e considerat Nicolae Labiș, din care fac parte Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu, Ioanid Romanescu, Cezar Baltag etc., poeți care au reușit să refacă, fiecare cu pecetea personalității sale, punțile de legătură cu poezia românească interbelică, distruse în perioada proletcultistă, îmbăcsită de ideologia comunistă. Dacă această pleiadă de poeți români era acuzată de „estetism deșănțat”, de abatere de la ideologie, în cazul lui Grigore Vieru se mai adăuga acuzația de „naționalist”, egală cu aceea de dușman al poporului. Fiind în Basarabia *un poet al resurecției*, Grigore Vieru și-a luat în serios și rolul de tribun și iluminător. Altfel, cum s-ar explica truda asupra paginilor unui *Abecedar* (1970), alcătuit împreună cu scriitorul Spiridon Vangheli, a atâtor culegeri pentru școlari, a clasicului și modernului manual de scriere și citire *Albinuța* (cartea

de căpătâi a copiilor din Basarabia) și cum s-ar explica câteva tiraje de cărți topite, pentru că poemele cuprindeau în metafora lor tricolorul și limba română? Cum s-ar explica prezența înflăcărată, împreună cu alți intelectuali basarabeni, în bătaia pentru impunerea limbii române ca limbă oficială și revenirea la alfabetul latin?

Cu Grigore Vieru poezia română se întoarce la izvorul curat al gândirii și simțirii poeziei populare. Asta nu înseamnă că nu este de o izbitoare modernitate, poetul fiind, prin sincronia sa cu ceea ce se scria în țară, un portdrapel pentru poezia din Basarabia. În fond, Grigore Vieru este un neoromantic din falanga metafizică a poeziei române, venind pe linia de aur Eminescu, Bacovia, Magda Isanos, Labiș, un poet la care întâlnim un sentiment al naturii asemănător cu al lui Blaga, o concentrație a limbajului deseori asemănătoare cu Bacovia și destule

sclipiri lingvistice care-l apropie de Nichita Stănescu.

Demonstrând în cărțile sale de debut că e un excelent poet al copilăriei, al jocului care recrează lumea, al paradisului recuperat de cel vârstnic prin candoare și fast imaginativ, Grigore Vieru a devenit repede, mai ales din 1968, când publică volumul *Numele tău*, poetul-simbol al Basarabiei, un poet căruia i se recunoaște faptul că a revigorat poezia tradițională. *Mama* și *maternitatea* sunt teme esențiale ale poeziei lui Vieru: „Ușoară, maică/ Ușoară/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ Între ceruri și pământ/ În priviri c-un fel de teamă,/ Fericită totuși ești -/ Iarba știe cum te cheamă,/ Steaua știe ce gândești” (*Făptura mamei*). George Coșbuc a scris poezia *Mama* și a devenit cunoscut datorită manualelor școlare, Grigore Vieru are peste zece astfel de excelente poeme, de la *Măinile mamei* la *Mică baladă*, de la *Făptura mamei* la extraordinarele, profundele *Litanii pentru orgă*, fiind unul din cei mai mari poeți ai temei. Celelalte teme, *Patria*, *Nașterea*, *Moartea*, *Iubirea*, *Eminescu*, *Limba română*, se întâlnesc obsesiv tratate în formulă proprie, în toată lirica sa.

În poezia lui Grigore Vieru întâlnim misterul cosmic, taina, natura în plenitudinea ei, în „firașca ordine”, dar și o dimensiune morală care ordonează. Această dimensiune morală e pregnantă mai ales în poezia oracular-mesianică, în poezia de strigăt existențial. Altfel, poetul a devenit un tribun în apărarea limbii române și a ființei românești.

S-a întâmplat ca la rugămintea prietenească a Domniei Sale să facem împreună o selecție din toată opera sa lirică de pînă la 2008. Se numește *TAINA CARE MĂ APĂRĂ*, o antologie critică publicată la Iași, pe care a considerat-o, într-un scurt cuvânt înainte, „cartea vieții mele”.

În aceste zile Grigore Vieru ar fi împlinit optzeci și doi de ani. O întâmplare nefericită pe șoselele Basarabiei („S-a găsit și pentru Vieru o șoseală!”- Nicolae Dabija) l-a făcut să plece mai devreme la poporul stelelor, adică acum mai bine de opt ani. Ne-ră rămas bucuria de a-i citi opera, cu sentimentul că sărbătorim în acest fel pe unul dintre poeții de primă linie a literaturii noastre și o conștiință a neamului românesc.

Occidentul este orientat spre alt tip de cultură

ANGELA BACIU ÎN DIALOG CU EMIL IORDACHE*

(n. 16 decembrie 1954, Movileni, județul Iași - d. 11 octombrie 2005, Iași) a fost un critic și istoric literar, eseist, traducător, membru al Uniunii Scriitorilor din România. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității Al. I. Cuza din Iași (1975-1979). Profesor în învățământul gimnazial, secretar de redacție al publicației *Caiete botoșănene* (1983-1990), asistent, lector, conferențiar, apoi profesor la Facultatea de Litere din Iași, Catedra de slavistică, șef al acestei catedre. Opera sa cuprinde cărți de critică literară, studii și eseuri, traduceri, ghiduri de conversație.

Angela Baciu: *Domnule Emil Iordache, bine v-am găsit la Iași. Una din temele abordate la Colocviile „Convorbiri Literare” a fost și cea despre diaspora românească. Scriitorii din diaspora au conștiința apartenenței la limba română? Exilul a fost forțat, mai este el firesc astăzi?*

Emil Iordache: Întrebările Dumneavoastră Doamna Angela Baciu, sunt extrem de interesante și cred că cel puțin câteva intervenții de la „Convorbiri literare” au fost bine punctate. Vedeți dumneavoastră, când părăsești țara, știi, în general, la ce să te aștepți. Vă aduceți aminte că definiția lui Marin Preda a scriitorului român suna cam așa: scriitorul român este cel care scrie în românește și publică în... România. În momentul în care, din anumite motive, cu anumite prilejuri, scriitorul român deja format pleacă în străinătate, știe ce riscă. De ce? Pentru că el își pierde cititorul care l-a consacrat, și pe de altă parte mizează pe câștigul unor alți cititori, care de regulă nu se lasă câștigați chiar așa de ușor. Să spunem celebra evadare din literatura română a vârfului numărul 1 care era Petru Dumitriu se datorează, și foarte puțini oameni știu acest lucru, faptului că tocmai atunci îi apăreau primele două volume din „Cronică de familie” în Franța. Petru Dumitriu a crezut că succesul românesc, fiind atât de mare, se va răsfrânge automat și asupra succesului francez. În realitate, pe francezi nu i-a interesat această carte, cum în mod normal, nici pe români, a interesat doar ca un monument de idee literară. De ce nu i-a interesat? Pentru că este o carte nesinceră, este o carte care acoperă complexe românești și prezintă

o elită de generații care devin din ce în ce mai ticăloase și mor pe măsură ce venea comunismul.

A.B.: *Aveți exemple de scriitori care au reușit să se impună?*

E.I.: Cazurile scriitorilor care au reușit să se impună în țara de adopție, în literatura de adopție, sunt foarte puține. Alți artiști, să spunem muzicieni, dansatori, pictori, nu au trecut prin această dramă. Se întâmplă că, părăsind această țară, din diferite motive, nu poți fi decât scriitor de limba română. Oamenii s-au salvat, chiar și fizic, prin evadare, dar unii au plecat chiar pe căi legale, pentru simplul fapt că era mai bine. Problema care se pune este că, de fapt, cam toate literaturile estice și în general toate literaturile au ceea ce se numește literatură de diasporă. Cea mai puternică literatură de acest tip este, vrem nu vrem, literatura rusă. Pentru că în anul 1917 în afara granițelor Rusiei s-au pornit cca. 10 milioane de oameni care, timp de 20-30 de ani au închistat cultural cu o putere formidabilă și în Franța, Germania și peste ocean. Cazuri din acestea de succes, să spunem, în altă literatură, la noi le numeri pe degete și sunt succese pe care le supralicităm, ele de fapt nu există.

A.B.: *Dar... Panait Istrati?*

E.I.: Sigur, aveți dreptate, în afară de Panait Istrati care a beneficiat de o notorietate în Franța, dar este și ea discutabilă, nu prea avem pe cine cita, din păcate. Mă refer exclusiv la scriitori. Pe de altă parte, plecarea din țară a scriitorilor poate fi și riscantă. Din ce punct de vedere? Limba română este foarte tânără, este o limbă care evoluează după o întrerupere de 10-20 de ani. Străinătatea este,

dacă vreți, ca o gazdă sătulă. Noi, românii, și în general est-europenii, suntem de o ospitalitate prostească. Deschidem toate ușile, toate porțile, tăiem cel mai bun cocoș sau vițelul cel gras și-l punem la masă și, în concepția noastră, gândim ca așa este și dincolo. Dar, când te duci dincolo constăți că respectivul preferă să-și mănânce singur cocoșul și să nu-ți deschidă chiar așa larg porțile. Mai este încă un lucru pe care trebuie să-l subliniez: Occidentul, în general, nu citește. Occidentul este orientat spre alt tip de cultură, spre care, din păcate, ne orientăm și noi. A reuși să impui pe cineva în condițiile în care o revistă foarte importantă apare într-un tiraj de 300 de exemplare, aceea nu este cultură și vei reuși. Dacă nu scrii o carte care se numește best-seller și care în străinătate un best-seller înseamnă o carte ce se vinde în 20.000 de exemplare, atunci nu te poți impune.

A.B.: După 1990 credeți că a apărut ceea ce se numește „literatură de sertar“?

E.I.: S-a crezut într-adevăr foarte mult că după Revoluție va apărea așa-numita „literatură de sertar“. Din păcate, trebuie să constatăm că definiția lui Marin Preda pe care am citat-o la început a funcționat perfect. Scriitorul român a fost cel care a trăit în România și a publicat în România.

A.B.: A fost necesară cenzura?

E.I.: Cenzura a funcționat perfect și scriitorii cât de cât importanți, cu excepțiile de rigoare – I.D. Sîrbu și mai sunt câțiva pe care îi numeri pe degete, au publicat tot ce aveau în România. Cazul altor țări, întotdeauna diaspora este un fenomen internațional, ar trebui să ne dea puțin de gândit. De exemplu, la noi nu s-a întâmplat fenomenul Soljenițin. La noi au fost lagăre de concentrare, a fost celebrul fenomen „Pitești“, dar în momentul în care a apărut literatura română cu acest subiect, era fumat de mult în Occident de către Soljenițin. Sau, pot să zic, o literatură cât vreți de contactică, dar locul este ocupat, că s-a dus Bulgakov cu „Maestrul și Margareta“. Sau cazuri de scriitori care au scris cărți despre ei, soțiile lor, și le-au publicat în străinătate. Câte neveste de scriitori români care au suferit în lagăre au îndrăznit să scrie cărți despre soții lor și apoi să le publice în Occident? Dimpotrivă, soția română obișnuiește să „umble“ prin operele soțului. Cum s-a întâmplat în jurnalul lui Rebreanu, care este tăiat în fel și chip, sau cu Agatha Bacovia, care a scris niște tâmpenii despre soțul ei și despre fapta lui comunistă, mai mari ca ea. Or, uneori este bine să ai nevasta în literatură, dar, uneori, mai degrabă să te lipsească. Este și cazul celălalt, dacă sunt mai multe neveste îți dăunează și așa. Lui Esenin, de exemplu, cele câteva neveste și rudele care i-au supraviețuit i-au creat o faimă de scriitor sovietic, pe care Esenin, de fapt, nu a avut-o. Părerea mea, în privința diasporei, trebuie să ținem cont că deja locuim într-un spațiu mediatic. Nu mai este situația de acum 10 ani. De fapt, acum 10 ani nici nu mă puteam gândi că o să mă pot trezi dimineața și să citesc ziare apărute la Moscova sau Paris. Nu-mi puteam imagina că voi putea trimite un articol de la Iași în Johannesburg și va fi publicat imediat. Se va întâmpla ceva cu ideea de diaspora și probabil că va dispărea, spre binele ei, al diasporei, dar, spre ghinionul unor scriitori care nu au alta valoare decât aurora exilului benevol sau forțat, dar, de ce să nu recunoaștem de cele mai multe ori benevol, și chiar asigurat prin trimiteri în străinătate de către Uniunea Scriitorilor. Nu am auzit de scriitori care să treacă Dunărea înot, deși se știe că tentative au fost. În general, s-a rămas în străinătate ca lector trimis de vreo universitate, s-a rămas ca urmare a unei delegații oficiale,

iar dizidența care n-a existat în România a fost inventată în Occident. Este o părere poate prea dură, dar nu cred ca este foarte departe de adevăr. Însă ar trebui să ținem mereu seama de ideea lui Nabokov, care spunea că pentru un scriitor care este la o anumită valoare, limba practică nici nu mai are importanță.

A.B.: Fiind și un traducător de excepție, profesionist, credeți că literatura română are mai multe șanse de a fi cunoscută în Occident, prin traduceri?

E.I.: Sunt un optimist, consider că fără traducători nu există noțiunea de literatură universală. Ar trebui acordată mai multă importanță acestei categorii. Și totodată, notorietatea unui scriitor în străinătate depinde în mod cert de notorietatea lui în țara respectivă. Critica, exegeza unui scriitor în străinătate depinde în mod evident de felul în care s-a scris, bine sau inteligent, despre scriitorul respectiv.

A.B.: Există în urmă cu aproximativ 30 de ani așa-zisa „critică de întâmpinare“ ce ajută destinul unui scriitor; mai există astăzi?

E.I.: Critica de care foarte bine amintiți a existat până m-am lansat eu, cred. Astăzi cărțile apar în foarte puține exemplare, greu se difuzează, deci nici nu mai poate fi vorba de o asemenea critică.

A.B.: Care ar fi tirajul ideal pentru o carte de valoare?

E.I.: Un exemplar...

A.B.: La ce lucrați în prezent?

E.I.: Săptămâna trecută am dat bun de tipar pentru a doua versiune românească a romanului „Anna Karenina“ a lui Tolstoi, am sub tipar un roman de Vladimir Nabokov, care se numește „Glorie“ și am trimis deja prin poșta electronică ultimele nuvele ale unui alt mare romancier, Andrei Platonov, cuprinse într-o carte care se numește „Moscova cea fericită și alte nuvele“. Pe de altă parte, sunt bursier al Fondului Literar și mi-am luat angajamentul să scriu o carte care se va numi „Dostoievski și Eminescu – jurnaliști la 1877“. După sărbători mă întorc la prietenul meu Dostoievski și o să pun pe primul plan o traducere mai veche a „Însemnărilor din subterana“, să traduc romanul „Jucătorul“ și povestirea „Eternul soț“, ca să scoatem o carte bună pentru cititorul român avid de Dostoievski. În secret, Emil Iordache gândește să scoată și o culegere din corespondența lui Dostoievski, pe care să o intituleze cât se poate de contemporan „Corespondența unui scriitor fără bani“. Apoi, dorește să scrie ceea ce îi este predestinat de fapt să facă, să scrie o carte care se va numi „O istorie a literaturii ruse“ pentru că practic, în România, nu există o istorie viabilă a literaturii ruse, cele care sunt, de fapt, sunt traduceri din rusește apărute de prin anii '50, în limbajul epocii.

A.B.: Descrieți o zi din viața Dumneavoastră.

E.I.: Ziua lui Emil Iordache, astăzi, de exemplu, a fost foarte dificilă și plină, datorită faptului că am început cu o noapte lungă, am plecat din locul scriitoricesc de întâlnire pe la 3 dimineața, am apucat să trag un pui de somn, de la 8 dimineața la 10 am avut un curs la masterat de literatură comparată, am avut apoi mai multă alergătură și câteva probleme pentru un motiv personal, pe care nu este cazul să îl discut. Așadar, dimineață m-am manifestat ca profesor universitar și după amiază, cum ați văzut, m-am manifestat ca și critic literar, prezentând cărți, și bănuiesc că și ziua de mâine va începe la fel de greu, pentru că nu sunt semne să se termine încă nici cea de azi... Oricum, nici o zi nu seamănă cu cealaltă.

* Interviu publicat în cartea *Despre cum nu am ratat o literatură grozavă*, de Angela Baciu, Ed. Junimea, 2015

Gellu DORIAN

Un prim an trist fără Lucian Alecsa

A trecut un an de la plecarea dintre noi a lui Lucian Alecsa. În acest interval mi-am pus tot felul de întrebări, de ce așa de repede, de ce așa dintr-odată, de ce atât de grăbit, de ce n-a fost privit mai îndeaproape de cei care-l aveau zilnic în fața ochilor, de ce în acest an fără el cei care ar fi trebuit să-l mențină prezent prin scrierile lui, cele antume, dar și cele din sertare, au tăcut, nu au dat nici un semn, nu au întrebat pe cei care ar fi putut să se ocupe de opera lui de ce nu fac nimic și ce ar fi trebuit să facă... Altele și altele, câte încă nu or mai fi de întrebat și câte răspunsuri nu vor fi date niciodată. Aș fi vrut să-i editez cartea de critică literară, cronici la cărțile citite și publicate în revista „Hyperion“, al cărei redactor a fost ani buni, luptându-se cot la cot cu mine și cu Nicolae Corlat pentru apariția ei. Dar nu am primit nici un semn de la ai lui, de la cei care dețin toate drepturile de editare. Evident, nu este târziu nici acum, nici mâine nu va fi, dar mă înspăimîntă gândul că ar putea fi niciodată. Este atât de ușor să te uite lumea, să te dea deoparte, mai ales când ai fost un ins incomod așa cum a fost Lucian Alecsa, care a ales să trăiască la Săveni, să-și câștige, în ultima vreme, existența la Botoșani, făcînd presă de atitudine, acuzînd și înfierînd noua clasă politică pe care o cunoștea foarte bine și mai ales câte parale face.

Cînd mă uit la posteritatea unor mari poeți români, dispăruți în ultimul sfert de secol, mulți dintre ei tineri, mă apucă groaza și încep să cred din ce în ce mai mult că bătălia cu veșnicia, în cîmpul luptei căreia ne-am aliniat cînd ne-am apucat de scris, este una zadarnică, pier-

duță. Aurel Dumitrașcu (El a avut norocul prieteniei lui Adrian Alui Gheorghe, Dan David), Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Ion Stratan, Mariana Marin, Al. Mușina, Traian T. Coșovei, ca să amintesc doar cîteva nume de mari poeți, sunt din ce în ce mai rar aduși în atenție de posteritatea lor, compusă și din cei care le-au fost apropiați, care, de cele mai multe ori se trezesc furați de alte preocupări, aducîndu-și aminte de ei doar în zilele de aniversare sau comemorare a lor. Și atunci în fugă, superficial, emit un text sau o opinie, o evocare sau un omagiu, cum am văzut acum într-un ziar online din Botoșani cum a fost evocat Lucian Alecsa, despre care vreau să spun aici cîteva lucruri, care să ne facă să ni-l readucă în memorie așa cum a fost, să rămînă acolo mereu, nu numai pasager.

În toamna lui 1973, în gara din Botoșani, plecați din curtea Centrului Militar, grupuri destul de numeroase de tineri am urcat în trenul care urma să ne ducă la Sighetul Marmației pentru a ne satisface (auzi, satisface! – sic!) stagiul militar obligatoriu. Lume multă în gară, regrete, rămas bun, la revedere, în urletul trenului și zgomotul răcanilor, care-și vedeau libertatea pusă sub petlițe pe timp de un an și patru luni. Eu nu am așteptat calvarul, dar trebuia să-l trec. În același tren urcase și Lucian. Nu-l cunoșteam pe atunci. L-am cunoscut pe la infirmeria cazarmii grănicerești din Sighet. Nu boleam, dar voiam să fentăm cîte un pic. Apoi pe pista stadionului, la înviorare și alergări în forță. Pînă într-o zi de pe la începutul lui decembrie, cînd trebuia să depunem jurămîntul, cînd

L-am văzut scos în careul reformatilor, adică al celor care urmau să plece acasă și să-și ia adio de la haina militară. A fost descoperit cu un handicap la un picior. Mai târziu am aflat ce a fost și că într-adevăr avea la un picior o problemă la câteva degete, care l-au făcut inapt de armată. L-am mai întâlnit apoi în 1975, la Cenaclul Eminescu, condus de Lucian Valea, într-o sală a Muzeului de Istorie din Botoșani. Și de atunci am rămas prieteni. Când nici nu gîndeai, dar mai sigur la o lună, cînd lua salariul, fiind pedagog la un liceu din Trușești, venea și cum-necum ne vedeam prin oraș, în special prin Centrul vechi, pe la Delicia sau Macu Roșu, la Pufoaica Ruptă, ori pe terasă la Miorița, ne aliniam plutonului lui Lucian Valea și colindam librăriile din oraș, cafenelele și terasele. Cînd întîrzia mai mult la Botoșani și nu avea unde sta, am aflat mai târziu, urca în trenul de Botoșani-Verești și făcea drumul dus-întors, uneori de mai multe ori pe noapte, pentru a fi a doua zi din nou bun de colindat orașul. La Trușești s-a și căsătorit și-a format prima lui familie, de care, poate și din cauza libertinajului său, nu a avut parte. A avut doi copii din prima căsătorie. Lumea lui nu era acolo, unde îl avea prieten pe profesorul de română, Mișu Bălan, cu care avea discuții interminabile pe teme literare, la care de cîteva ori am asistat și eu, ci lumea lui era la Botoșani și ea se compunea din: Lucian Valea, Gheorghe Mihuță, Dumitru Necșanu, Neagu Marcel Ciucașu, George Luca, Constantin Bojescu, Dumitru Țiganiuc, Elisabeta Vartic, Eugen Apetre, Constanța Munteanu, Val Guraliuc, Mihai Munteanu, Maria Geambașu, eu, adică cenaclistiții lui Lucian Valea. Venea, citea cîteodată, asculta, comenta și ne pierdeam vremea prin oraș. Pînă în primăvara lui 1976, eu nu am avut serviciu. Mă căsătorisem și nu-mi găseam loc de muncă. Cartea mea de muncă începe în luna martie a anului 1976, cu bunăvoința regretatului domn Loghin, de la Direcția muncii, care mi-a găsit un post de pedagog la Școala Profesională Electrocontact, unde n-am rezistat mai mult de șapte luni din cauza unui pedagog corupt, Criță se numea. În fine, din septembrie 1976 și până prin toamna lui 1977 iarăși n-aveam serviciu; mai suplineam pe ici și colo, pe unde găseam cîte un loc, dar gîndul îmi stătea la cafenelele și terasele din oraș, la discuțiile fără sfîrșit, la vise de glorie, urmăriți, pe lîngă de marotele noastre, de tot felul de ochi, care ne-au consolidat prietenia, care devenise o formă de rezistență la amenințările securiste din ce în ce mai evidente. Publicam greu chiar și în gazeta „Clopotul“. Ce să mai zic în presa centrală, literară. Cînd ne apărea cîte un text în revistele literare era o adevărată sărbătoare, jubilam și credeam că ni s-a deschis calea spre nemurire. Ne amăgeam, dar era bine și frumos, pentru că eram tineri și împreună.

Cînd s-a desprins de Trușești, a trecut prin cîteva slujbe, pe la OGA, la barajul de la Rogojești, în construcție pe atunci (acolo era aproape de casa părintească de la Pîriu Negru, Mihăileni), pe la Groapa de Gunoi, unde l-a cunoscut pe celebrul Slănină, un boschetar al timpului comunist, despre care Lucian a scris mai târziu. Apoi a ajuns la Săveni, la Casa de cultură, loc care l-a fixat acolo, unde și-a început refacerea vieții. Noua lui familie a crescut încet dar sigur. Au venit cei doi copii, la care ținea foarte mult și pe care i-a crescut în spiritul cărții și al familiei. Boem cum părea, avea un simț al familiei foarte solid,

venind dintr-o tradiție sănătoasă și fermă. Dar nici așa, comportamentul lui boem, de om liber în orice regim și sub orice amenințare, l-a purtat spre o risipă de sine de care era conștient. Nu se supunea nici unui regulament de etică a momentului, era nonconformist și visător, scriind în felul lui decadent și sfidător, parcă mereu, de la început, într-o relație de harță cu moartea, pe care o sfida de pe atunci și a sfidat-o pînă în ultima clipă, fiind prezent pe picioarele lui la Botoșani, coborînd în acea seară de dinaintea morții din mașină în jurul orei douăzeci (la ora douăzeci și douăzeci de minute mi-a trimis ultimul său articol, o cronică literară despre cartea lui Gheorghe Grigurcu, recentul laureat de atunci al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“) ca spre miezul nopții, ducînd o boală în inimă, ca pe o poezie pe care a tot amînat să o scrie, să închidă ochii și să nu se mai trezească.

Aventura vieții lui a fost una exemplară. După 1990, făcînd cîteva gesturi culturale la Săveni – un prim și ultim festival „Sensul iubirii“, dedicat memoriei lui Nichita Stănescu –, care, deși păreau de perspectivă, nu l-au ținut în priză, ci l-au îndreptat spre mediul de afaceri, fiind un bun administrator, dar cu o mîină mult prea largă pentru a rezista prea mult în acea junglă de început a capitalismului sălbatic de la noi. A avut și necazuri, pe care le-a trecut cu, pasămite, nepăsarea boemului care era, așa cum a încercat să treacă și peste boala necruțătoare, cu care a luptat zece ani, pînă cînd a cedat din cauza unui surmenaj, se pare, pe care nu l-a contabilizat cum trebuie, deși lîngă el avea oameni care știau foarte bine ce înseamnă acest lucru.

A scris poezie, proză, critică literară, a făcut presă incomodă, greu de acceptat de cei care au respirat ușurați cînd Lucian a depus armele pe vecie. A publicat cărți de poezie și proză. A fost recunoscut de critica literară, a luat premii și își cîștigase o poziție a lui în ierarhia scriitorilor români. Nu visa la mai mult. Ajunsese la un soi de înțelepciune și știa pînă unde poate ajunge și ce poate cere. A rămas de pe urma lui o zestre care ar merita valorificată, dar pentru asta familia la care a ținut ar trebui să-și dea consimțămîntul și să începem în acest al doilea an al posterității sale publicarea și promovarea operei lui.

S-a bătut alături de redacția revistei „Hyperion“ cu mințile anchilozate ale celor care n-au putut înțelege că o astfel de instituție ține cultura botoșăneană în linie cu cea națională, nu așa cum fac instituțiile de cultură oficiale ale locului provincializate pînă în măduva oaselor. De cîte ori nu am fost pe punctul de a renunța la luptă și a ne vedea de ale noastre. Dar revista „Hyperion“ era a noastră, avea peste treizeci de ani de apariție neînteruptă, și nu puteam da satisfacție unora care puneau pe rafturile de la Ipotești în locul revistelor literare revista „Fermierul“. Așa că am continuat lupta și încă nu suntem siguri că am cîștigat pe deplin: războiul continuă! El nu mai este, nu mai are cum să-și dea seama ce se petrece aici. Dar știu că a plecat dintre noi și cu această neliniște, pe lîngă multele altele pe care le avea.

Un an trist fără Lucian Alecsa și din cauză că nu am putut să-l ținem, prin scrierile sale, printre noi. Fac apel la familie să-i păstreze memoria și să-l facă vizibil lumii, așa cum și-a dorit el să fie.

Corneliu Dumitriu

Corneliu Dumitriu

Corneliu Dumitriu

Corneliu Dumitriu

Petru Covaci, maestrul banchetului poetic

Cartea de poezie „Banchetul imaginar” (Editura Biblioteca revistei Familia, 2016) semnată de Petru Covaci, aduce în actualitate un poet publicat târziu, dar care reține atenția prin altfel de poezie decât cea a generațiilor de poeți de după 90.

Un foarte frumos îndemn despre o altă carte a poetului Petru Covaci, la lansarea acesteia, făcut de o bibliotecară: *Iar noi i-am îndemnat pe cititori să deschidă cartea, să o citească și să o facă să fie! Ca o carte să existe, ea trebuie să fie deschisă și citită, altfel rămâne un obiect, poate mai puțin decât o piatră, rămâne în afara manifestării ființei.*

Poetul nu e la prima carte. A strâns déjà un public cititor care a dat sens scrierilor sale, cu alte trei titluri: „Geometrii sentimentale” (2000), „Roua clipei nimănu” (2008) și „Pelerin pe zăpadă” (2013). „Banchetul imaginar”, ce adună ca-ntr-un film de Hitchcock, imagini, personaje plasate în locuri comune, locuite de poet, vine să fixeze definitiv locul lui Petru Covaci în poezia acestor ani, deși la modul generic, poezia sa doar „pregătește izvoarele! (din care cei însetați vor sorbi)”. Climatul trăirilor sale este nu întâmplător traklian, pentru că poetul austriac este prezent în atmosfera operei sale transmisă cuantic peste timp dintr-o sferă asemănătoare celei în care autorul „Banchetului imaginar” se lasă trăit și inspirat. Încă de la primul poem ai senzația că rețraiești laboratoare déjà cunoscute: „*în spatele tufei, în plină câmpie, la poalele dealului / încheagă universul biciuit de sunetul clopotului (care-a vestit, / peste maluri și case / vecernia)*”.

Poemele lui Petru Covaci se încheagă, ca-ntr-o plutire diafană în aerul clar al începuturilor, din imagini surprinse și explicații succesive puse între paranteze fără a defini un enunț inițial, uneori încep cu definiții închise între paranteze, ca o introducere în substanța sa poetică. Remarcabil poemul Holograme de aer, construit după o metodă „brand Covaci”, pe care îl citez în întregime pentru că aș comite o blasfemie rupând până și o virgulă din această bijuterie lirică: „*(istoria din flori se așează pe băncuța din fața casei de la țară) / (dacă ai întreba-o ... cât mai e și încotro va ajunge / și-ar arăta nisipul pașilor (prin râul ce trece peste inima mea / o importantă ceremonie se desfășoară, mașinile împodobite cu / panglici / de-un roz-bonbon autentic // vor să compună... calvarul negru-al șoselei) // (crapă pământul sub picioarele noastre, se lărgește un pic / crăpătura) / (zeii vor să ne arate ce ne așteaptă) (refuzăm să vedem!) // tu ca dintr-o alta alcătuire, vii! // împodobită cu sfoșenii însoțești poetretul imaginii / (de parcă ai aștepta Învierea) // ... holograme de aer cad peste // îngerii năucirilor”.*

Aripa invizibilă purtată de poet, poate nu una de libelulă, așa cum sugerează în titlu („Poemul cu libelulă”), ci aripa poeziei, dăruită (primită) la naștere „de la cine oare?” dar care la o întoarcere orfică a privirii provoacă dureri fizice. Poetul, un orfic întârziat, aduce în actualitate imagini din trecut, curățate, îmbogățite cu un ritm nou de serenadă cântată de învățăcei – mercenari sortiți morții –, efemeride ale acelorași vanități ucise în cele din urmă cu „săbia de cenușă” („Serenada”).

În poemul care dă titlul cărții, „Banchetul imaginar”, profesoara care „spală scările blocului” este mai degrabă personalizarea poeziei. Evadând din cotidian în stări poetice convulsive uneori, „la masa scundă-a tăcerii”, muza, poetul, poezia provoacă un banchet imaginar, cu evadări în realul („Vânturi comune”) expus ca o caricatură a vieții cotidiene desprinsă parcă din „Muzeul vieții cotidiene în comunism” proiectat de doi scriitori botoșăneni aciuți în capitală: unul în parlament, celălalt într-o boemă subversivă.

Cercul devine laitmotivul poeziei, de la unul al slăbiciunilor, în care „doctorița face dragoste cu propriul ei pacient” la jocul ruletei, de la cercul hazardului în care ne prindem „ca-ntr-o horă”, apoi într-un joc („o ruină de vis pare cercul deschis”), la cel care transcende spre ritual cu „rugăciuni într-un proiect de totală smerenie”. Pentru că banchetul trebuie să continue, deși cu reminiscențe din trecut peste care „râul își varsă apele pângărite de trecere”, poetul descifrează „vechile armonii” obsedat de odele scrise de „poeți anonimi”, și aceștia

tot din „vechime”. Peste ani, într-un ritual imaginar, „sentimentele lor încă mai stăruie (ca o vară de rând prin / îngălbenitele ierburi)”.

Fiecare poem, din prima secvență a cărții, este un act încorporat într-o piesă de teatru al cărei regizor, scenograf, costumier etc, este autorul Petru Covaci. Personajele sunt și ele secvențiale, se perindă pe scena imaginată de fiecare cititor, cum secvențiale sunt și unele poeme din „frânturi” – notații răzlețe adunate sub un titlu.

După ce a aflat de unde „*începe poezia / când vrei să spui și nu găsești cuvinte potrivite*”, în „Cântecul pentru a doua zi” poetul își asumă un ton imnic, cultivând tristețea și tăcerea „în fața altarului neterminat”, sfârșind ca un Pan machiavelic, salvat de corabia aflată în derivă „prin orașul plin de roze”. Regizorul populează scena banchetului cu amorași, „păsări descărnate”, „soldatul etern” (nimeni altul decât arhitectul acestei cărți).

Ca-ntr-o lagună albastră, fiecare vers, cuvânt, literă, pot duce spre „Imensa Prăpastie” pentru că vehiculul ce străbate prin textele autorului bihorean, el însuși pierdut, cu sufletul donat „primei case de amanet”, este chiar conștiința, în fața căreia exclamă ca Hamlet în fața infinitului: „tu poți să te apropii de inima mea”.

În alte poeme intervine depersonalizarea, poetul inventându-și altă identitate, și, ca între oglinzi paralele, devine propria sosie; „*răscolit de iarba brumată / ca un proaspăt amant al ideilor*” se întreabă: „ce cauți aici, muritorule?”. Iar din cealaltă oglindă, tot el, celălalt, își răspunde: „*mă risipesc doar să-mi isprăvesc / cuvintele măcinate de îndoială*”. Celălalt poate fi chiar călătorul din „Grădina edenului”, un alter ego al lui Petru Covaci care „ca un sihastru al nostalgiei / (...) / dă foc poeziei”. După o noapte de banchet cu artificii poetice, „dimineața îmbătrânește, abia își târâște pașii pe drumul pavat cu diamante” și se refugiază într-o „*Revoltă de catifea*”, ascultă „*evanghelia celui ce iartă, a celui ce încă / ridică paharul / asistând la propria-i moarte // încă mahmur*”. Se înțelege că totul, toată atmosfera creată ar putea fi localizată ca o trăire interioară, limitată de zidurile vaselor de sânge, iar toate închipuirile nu sunt decât „*fantome din ospiciul muzelor decăzute / (...) îngerii roșii ai hemoglobinei / când / pe aceleași întortocheate culoare // spiritual meu caută reîncarnări pentru buzele tale*”.

Un ritual inițiativ este acest banchet, într-o reverie a ideilor, al cărui protagonist, poetul Petru Covaci, își este sieși maestru și discipol, revine în lume „purificat”, un alt Pavel pe drumul Damascului, nuntit cu poezia – aici poezia joacă rolul femeii interioare (Vasile Lovinescu) – într-o unire

alchimică din care lumina prin raze-cărări renaște din „Cenușa Poemului“. Remarcabil acest volum de poeme adus în atenția iubitorilor de poezie și care nu este la îndemâna privitorului de suprafețe, ci solicită și îndeamnă în același timp la meditație, în care autorul se risipește dăruindu-se cuvintelor și stărilor poetice într-o construcție alternativă.

Nicolae Corlat

Pr. Dumitru Furtună – Omul și opera (9 vol.)

Reeditarea scrierilor lui Dumitru Furtună în integralitatea lor constituie, întâi de toate, un act reparatoriu față de valorosul cărturar și educator, emblematic mai cu seamă pentru primele patru decenii ale secolului trecut. O misiune dificilă pe care și-au asumat-o câțiva intelectuali – în frunte cu profesorul universitar Gh. Macarie – legați biografic de Dorohoi, orașul tuturor înfăptuirilor, dar și dezamăgirilor lui Dumitru Furtună. S-ar putea spune, fără putință de tăgadă, că efortul acestui grup de inițiativă, sprijinit decisiv de Corneliu Muha, directorul editurii Sf. Mina din Iași, a fost încununat de succes. Și aceasta întrucât cele 9 volume, reflectând aria multilaterală a preocupărilor lui Dumitru Furtună, izbutesc să recomună edificator imaginea marelui folclorist dorohoian, intrat astăzi pe nedrept într-un con de umbră, dacă nu chiar în uitare. Personalitate polivalentă a lumii culturale din Moldova, el pare implicat constant în conflictul național dintre exponenții tradiționalismului autohton, avându-l stegar pe însuși Nicolae Iorga, (vezi revista „Sămănătorul“), și uriașul val reformator, dezvoltat din nucleul „Zburătorului“ Iovinescian și împins către extreme de către tinerii care purtau la noi însemnele avangardismului și supra-realismului occidental. Firește, Dumitru Furtună, ca preot cu ascendență rurală, și reprezentând un mediu în care civilizația și relațiile sociale aveau încă o puternică amprentă sătească, a adoptat linia conservatoare, una idilic-naționalistă, ferm convins că dreptatea e de partea sa. Judecat conform realităților de astăzi, Dumitru Furtună ne apare ca un prea inflexibil utopic, situându-se în răspărul istoriei. Numai că idealismul său era unul sincer, izvorât din nețărmurită dragoste de neam și țară, entități pe care le considera grav periclitate de imixtiunile culturale alogene. În context, puținii au știut să ardă, cu atâta jertfelnicie de sine, pe altarul istoriei și culturii naționale (în componenta lor populară), ca Dumitru Furtună. Cu ce rămâne cititorul de astăzi al celor 9 volume tipărite la Iași (2016) de către Ed. Sf. Mina? Rămâne în primul rând cu efigia pilduitoare a unui

om de o neobișnuită energie care, atașându-se de micul și izolatul Dorohoi, a transformat localitatea într-un veritabil centru al folcloristicii naționale, cu o intensă și variată viață culturală, și unde, mai ales după înființarea Seminarului teologic „Pimen Mitropolitul“ (1923) se înregistrează o emulație religioasă și educativă extrem de vizibilă. Existența la Dorohoi a preotului cărturar Dumitru Furtună este sinonimă cu un șir de remarcabile cititorii. Mai întâi în 1917, la 2 ani după instalarea ca paroh, pune bazele Societății de culturalizare și educație creștină „Sf. Maria“. În 1920 inaugurează, după multă strădanie, sala de teatru „Unirea“, unde orchestra gimnazială oferă publicului pagini din Schubert, Rossini, Haendel, Wagner, Gluck, C. Porumbescu și în care va concerta adesea pentru dorohoieni însuși George Enescu. Înființarea Liceului de fete „Regina Maria“ (1921) și a Liceului de băieți „Gri-gore Ghica V.V.“ (1923), cu internat și publicație proprie, sunt tot o consecință a trudei sale închinată ridicării acestui colț de țară. 1923 devine un reper și pentru că acum în oraș debutează cursurile Seminarului teologic „Pimen Mitropolitul“, iar de sub teascul tipografic iese primul număr al revistei de folclor „Tudor Pamfile“. Spre a stimula înclinația pentru scris a celor tineri întemeiază, sprijinit de Ion Pillat, revista de cultură „Însemnări“ (1934-1944), dar și un cenaclu literar cu întruniri patronate de însăși soția sa, Natalia Furtună. Enciclopedismul acestor îndeletniciri demonstrează că ne aflăm în fața unui autentic iluminist, care crede cu onestitate în misionarismul cultural al generației sale. Acest crez este ilustrat cel mai bine în mărturiile sale scrise. El pare convins că, pe lângă pastorație, preotul are și o datorie culturală, care trebuie onorată scriptic, prin culegeri de literatură populară și scoaterea la lumină, din întunericul arhivelor, a tuturor informațiilor istorice prețioase spre a fi adunate în tomuri: „epoca cea mai frumoasă ce a trăit Biserica la noi a fost atunci când ea a luminat poporul prin tipografia, prin cărți“. (Pentru ridicarea culturală a unei biserici. *Nouă cuvântări și un apel* (1918), în **Pr. Dumitru Furtună – opera teologică**, vol. 2, Iași: Ed. Sf. Mina, 2016, p. 114-115). Asaltat de influențe nefaste, edificiul culturii și tradițiilor naționale, înglobând *suffletul popular*, se află în iminent pericol de prăbușire. De aceea Dumitru Furtună crede că școala și biserica, făcând front comun, trebuie să stăvilească, printr-o educație preponderent națională și creștină, aceste agresiuni venite, din cauza nepăsării oficiale, pe căi oculte. Ideea transpare cu claritate în scrierile sale cu caracter istorico-literar (vezi volumul **Pr. Dumitru Furtună – Istorie literară**, Iași:

Ed. Sf. Mina, 2016). Aici, se știe, are merite incontestabile în clarificarea unor momente din biografia lui Creangă. Efortul său de documentare este impresionant. Dorea să fie, în privința humuleșteanului, exegetul exhaustiv, prin cele 3 volume proiectate și menite să analizeze, aplicat, viața și opera marelui povestitor. Alegerea lui Creangă ca prototip de viață națională nu este întâmplătoare. Povestitorul avea rădăcini rurale și nu s-a lăsat contaminat de europenism nici după transplantul său cam forțat în mediul urban. Pe deasupra Creangă a fost slujbaș bisericesc, iar opera sa, inclusiv cea didactică, are un pronunțat caracter popular și se adresează în principal oamenilor simpli. Prin intermediul lui Creangă cercetătorul din Dorohoi polemizează cu intelectualii de tip nou, care vor să implementeze în sacrul nostru areal tradițional paradigme de gândire și creație occidentale, primejdioase fiindcă nu au legătură cu *suffletul popular* românesc și le lipsește *duhul creștin*. Aici sunt pomeniți Arghezi și Ion Barbu care, precum toți din aceeași categorie, nu corespund criteriilor sale de percepție estetică. Însă dincolo de sensul polemic, studiul consacrat lui Creangă, mai exact biografiei humuleșteanului, relevă un spirit viu, bazându-și analizele nu pe anecdotism memorialistic, ci pe surse documentare certe și credibile. Acolo unde există incertitudini, nu ezită să lase un semn de întrebare, precum în cazul versurilor satirice puse greșit pe seama lui Creangă (vezi revista „Flacăra“, nr. 9-10 din 20 dec. 1914, p.1), confuzie preluată ulterior de mulți alți editori. Dumitru Furtună, cercetând manuscrisul Academiei, unde citește aceste versuri în transcrierea povestitorului, fără titlu, are dubii în privința paternității. Pe bună dreptate, căci versurile aparțin lui George Sion, după cum crede și G. Călinescu, varianta lui Creangă, puțin modificată, nefiind decât o simplă preluare. Tot convingerea că apără substanța identitară a literaturii române în fața pericolului europenist îl apropie, cum era firesc, și de Eminescu, la rândul lui adversar al formelor fără fond, când sunt artificiale și găunoase. Privitor la biografia poetului, Dumitru Furtună elucidează un moment controversat, și anume că la 23 aprilie 1865 Eminescu se afla la Botoșani și nu în pribegie, cum credea inclusiv Călinescu. Informația parvine cercetătorului grație unei fotografii cu această dată, oferită poetului de către un amic la Botoșani, fotografie descoperită și semnalată de Leca Moraru. La fel de valoroasă ni se pare contribuția lui Dumitru Furtună la stabilirea filiației unor expresii (*scripturile române și ca un fagure de miere*) din poemul „Epigonii“. Cercetătorul află că originea acestor cunos-

cute sintagme nu trebuie căutată în cine știe ce bibliografii simandicoase, ci în lecturile poetului din înaintașii săi români, anume în prefața mitropolitului Iacov Putneanul la **Adunarea de multe învățături** (1757), adică traducerea din slavonește a unui **Sinopsis** grecesc. Peste tot, dar mai ales în numeroasele studii și articole dedicate lui Creangă, înaintea judecății estetice stă cea morală. Prioritatea criteriului etic, de sorginte creștină și populară, va dirija mereu atitudinea cărturarului, fie că vorbim de preocupări folclorice, teologice sau didactice. Factorul educativ, cu menirea de a perpetua o filozofie de viață și simțire tradițională, guvernează toate inițiativele teoretice și practice ale cărturarului. Hărnicia sa, cu aceleași semnificații naționaliste, se manifestă din plin și în domeniul folclorului. Dumitru Furtună este mai cu seamă culegător de literatură populară, de regulă din satele fostului județ Dorohoi (Vlăsinești, Sârbi, Bozieni, lângă Săveni) sau Botoșani (Mănăstireni), dar și din alte meleaguri românești. Textele culese sunt de obicei adaptări locale, ele regăsindu-se cu insignifiante diferențe în mai toate zonele țării. De exemplu, o baladă, *Dochița Sandului*, culeasă la Darabani, cu unele elemente zonale (Nistrul), circulă în tot spațiul național, eroina numindu-se în aceste cazuri *Ilincuța Sandului*, *Ilincuța Șandruului*, *Chira sau Șendoreasa*. Însuși Dumitru Furtună publică, în culegerile sale de cântece bătrânești, când se impune, variante care să ateste circulația textelor până și în localități care țin de aceeași vatră folclorică. Iar în rarele comentarii teoretice, pentru explicarea temei, cercetătorul recurge, cu temeinică documentare, chiar și la metode comparatiste. Cele 3 volume consacrate literaturii populare, alcătuite și îngrijite de prof. univ. Gh. Macarie (cel mai merituos dintre exegeții de azi ai folcloristului și primul său editor după 1965, cu **Izvodiri din bătrâni**, București: Ed. Minerva, 1973), încearcă gruparea tematică a textelor. Primul volum reproduce integral **Cântece bătrânești din părțile Prutului**, culegera din 1927, și, operând eliminări sau adăsurii, cartea de basme amintită, **Izvodiri din bătrâni**, după ediția din 1973. Volumul 2 adună, cu unele reduceri, textele culegerilor de povestiri, snoave și legende **Vremuri înțelepte** (1913), **Cuvinte scumpe** (1914) și **Firicele de iarbă** (1915). În fine, volumul 3 cuprinde plugușoare (după manuscrisul **Plugușorul la români**, din 1915, eliminându-se piesele cvasiidentice) și articole din periodice despre folclor, tradiții și folcloriști. Dumitru Furtună e cucerit de simplitatea și curățenia morală a satului și săteanului, valori serios amenințate, după opinia sa, de alterarea tradițiilor. Toate acestea sunt conținute în sub-

stanța textelor (basmе, legende, povestiri sau cântece bătrânești), fiind ilustrate cu personaje elocvente. Ni se propun, aproape transparent, învățăminte de viață, pe o nesfârșită canava pedagogică. „Nota moralizatoare în spirit religios este frecventă, aspectul în sine pare a fi legat de însăși condiția culegătorului (este preot) (...) interesantă s-ar dovedi, în analiză, relevarea opticii populare asupra personajelor și tuturor aspectelor adiacente ideologiei religioase (...), acel *creștinism popular* de o ponderată, dar sinceră și profundă evlavie”, observă prof. Gh. Macarie în *Un om și o operă* (**Pr. Dumitru Furtună – Folclor**, vol. 1, Iași: Ed. Sf. Mina, 2016, p. 20). Corolarul etic al literaturii populare culese de Dumitru Furtună este înnoțit în permanență de plasticitatea expresivă a textelor, farmecul exprimării traducând valențele inepuizabile de sensibilitate și trăire nefalsificată. Folcloristul nu intervine în materia pieselor, păstrându-le originalitatea, uneori cu riscul de a fi conservat inclusiv defectele. De maximă utilitate pentru cititor se dovedesc atât *Glosarul*, cât și *Bibliografia* întocmite de editor și anexate volumului 3. Dumitru Furtună a fost la curent cu evoluția și realizările folcloriștilor din vremea sa. I-a cunoscut bine pe Simion Florea Marian, Tudor Pamfile sau Artur Gorovei, și încă pe mulți alții, iar cele 23 de numere din revista sa dorohoiană de folclor constituie, dincolo de calitățile artistice ale conținutului, și un prețios document etnografic și filologic pentru aria geografică de nord-est.

Un capitol esențial al vieții lui Dumitru Furtună rămâne activitatea sa ecleziastică. Nici aici nu s-a mulțumit doar cu îndeplinirea strictă a obligațiilor de serviciu. Dinamismul cărturarului impunea și clericului o viziune complexă asupra misiunii preoțești. El credea cu tărie că, dincolo de îndatoririle profesionale, un preot trebuie să aibă inițiative culturale, firește, unele pătrunse de spirit creștin, care să lumineze în sens național poporenii. Cunoașterea trecutului avea tocmai această menire: să convingă contemporanii de necesitatea unei continue instruirii în scopul păstrării purității sufletești, după modelul celor vechi. Primul din cele 3 volume cuprinzând scrierile teologice reproduce amplul studiu din 1915 **Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială**. Cercetând arhivele, Dumitru Furtună trage o primă concluzie: că domniile fanariote n-au însemnat o totală epocă a întunerului. Într-un fel, veacul 18 a fost și la români unul iluminist. Nicolae Mavrocordat și fiul său Constantin, dominând în Muntenia și Moldova, accelerează procesul tipăriturilor, în folosul românilor și pe înțelesul acestora. De altfel numărul

preoților în ambele țări românești era net în favoarea autohtonilor, iar slujbele bisericești, mai ales la sate, se oficiau în românește. Preoții sunt obligați de cărmuitoari să învețe carte (cel puțin bisericească), așa încât spre finele veacului avem numeroși clerici cultivați. Mai mult, pe la 1775, Grigore Ghica Vodă vine cu un decret epocal: fără absolvirea unei școli domnești, nimeni nu se poate ridica la boierie, iar hirotoniile de preoți fără învățătură să fie interzise. Amploarea tipăriturilor își arată roadele. Aici se cuvin menționați la munteni mitropolitul Teodosie, episcopul Mitrofan al Buzăului și mai ales Antim Ivireanul, iar în Moldova Iacov Putneanul, Iacob Stamati și Veniamin Costachi, cel care întemeiază, sub oblăduirea domnitorului Alexandru Moruzi, Seminarul de la Socola (1803), întâiul în întreg spațiul românesc. Informațiile furnizate de cercetător sunt adesea spectaculoase. Numărul preoților crește vertiginos către 1800, pentru că titlul acesta aducea scutiri de dări către stat și destule venituri din serviciile bisericești. Un sat în ținutul Sucevei, ne spune episcopul cărturar Melchisedec Ștefănescu, avea pe atunci peste 30 de preoți și diaconi. Pentru a accede mai ușor la hirotonie, mulți români treceau Dunărea, la Vidin, unde obțineau, pe bani puțini și fără examen, râvnitul titlu. Preoții de la bisericile obișnuite (nedomnești) aveau de achitat câteva biruri importante: darea cărjii (la instalarea mitropolitului sau episcopului), ploconul vlădicesc (cel canonic, anual), ploconul praznicului (la hramul mitropolitan sau episcopal), darea bastonului (către protopop), darea pentru școli și ajutorul destinat spitalelor. În Moldova mai exista și darea pentru ciubote, cuvenită protopopului, pentru deplasările sale ostenitoare către judecăți. În pofida acestor taxe, starea materială a preoțimii în veacul 18 este suficient de bună, încât cercetătorul conchide: „clericii duceau o viață modestă, dar dorită de toți locuitorii ceilalți”. Unii aveau în proprietate robi țigani: preotul Șerban din Roman vinde niște țigani mitropolitului Leon cu 500 lei (1787), ne mai spune același informat episcop Melchisedec (vezi **Pr. Dumitru Furtună – Opera teologică**, vol. 1, Iași: Ed. Sf. Mina, 2016, p. 234). Iar arhierul primea ca plocon de la supuși berbeci, făină, găini, vin, galbeni etc. Preoții dețineau sute de stupi, sute de oi, vii și livezi, dar și orice sătean fruntaș era proprietarul a cel puțin 12-16 vite. Toate aceste informații rețușează cumva imaginea noastră despre acel secol, care n-a fost eminentemente sărac și lipsit de puls cultural. Al doilea volum consacrat operei teologice este la fel de instructiv. În *Cuvânt la intrarea în parohie...*, Dumitru Furtună face proba darului său oratoric. Avem aici în germene marele său

proiect de redeşeptare spirituală pentru mirenii aflați în păstorirea sa și de fapt pentru toți românii. Extrem de edificatoare ni se par cele „*nouă cuvântări și un apel*” având drept scop „*ridicarea culturală a unei biserici*”. Încă de la fondarea Societății creștine și culturale „Sf. Maria”, Dumitru Furtună concepea, dincolo de pastorația propriu-zisă, și o vastă campanie de regenerare spirituală a semenilor prin mijlocirea a trei instrumente: *o casă de citire* (bibliotecă), *o sală de cursuri* (în care profesorii să ofere lecții educative gratuite) și *o tipografie parohială* (răspânditoare de învățătură curată). Realizarea acestui proiect în trei puncte devine pentru preot obsesia sa cotidiană. În cele nouă conferințe, indiferent de tema lor, parohul, precum Cato Bătrânul în antichitate cu *Delenda Cartago*, repune chestiunea pe tapet de exact 20 de ori, apelând pentru sprijin financiar când la conștiința, când la sentimentele altruiste ale mirenilor. Dumitru Furtună admite necesitatea spiritului științific la nivel teologic, tocmai pentru ca preotul, temeinic cultivat profesional, să aprobe eficient adevărurile bisericii în fața agresiunii contestatare, inclusiv pe cale apologetică, așa cum făceau altădată Comenius sau Pestalozzi. Deoarece „Biserica a fost păstrătoarea naționalității noastre, făuritoarea culturii noastre și răspânditoarea moralității noastre”. Imediat după război, când întrevede „un suflet nou în societatea noastră” și „o nouă scară a valorilor omenești pe cale de a se fixa”, concepe câteva măsuri reformatoare pentru învățământ, dar sensul acestora nu se deosebește prea mult de idealul său uman și cultural: „E vremea apropierea de popor. Să dăm deci adevărata atenție sufletului popular”. Concret, programul educațional să se sprijine pe trei piloni: *Agricultura, Morala și Sufletul popular*. Folclorul să devină obiect de studiu (echivalând *sufletul popular*), iar Religia să capete ore în plus la predarea în școli. Deși peste câțiva ani va înființa el însuși un seminar teologic la Dorohoi, acum consideră că aceste instituții („fabrici” de preoți) sunt ineficiente, nefiind egale liceelor, și deci trebuie desființate în favoarea „liceelor cu duh religios”, unde toți să primească aceeași învățătură, inclusiv religioasă, urmând ca după absolvire fiecare să poată opta pentru o carieră sau alta. Aceeași țesătură conceptuală și în volumul 3 (**Pr. Dumitru Furtună – Opera teologică**, Iași: Ed. Sf. Mina, 2016). Piesa de rezistență o constituie aici teza sa de doctorat, *Ucenicii stărețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri* (1928). Investigația cercetătorului este și aici de necombătut. Vorbim de o judicioasă coerență a analizei, cu evidențierea informațiilor care să transforme stu-

diul într-o construcție desăvârșită. Un cărturar de anvergura lui Paisie Velicikovski, asumându-și ca pe o datorie rolul de educator moral și cultural în mediul monastic, nu-l putea lăsa indiferent pe Dumitru Furtună. Văzându-i aura, cărturarul din Dorohoi constată că Paisie a declanșat în jurul său o adevărată mișcare spirituală, un curent paisian. Acest curent a produs numeroși învățăcei, care la rândul lor vor continua opera luminătoare a marelui stăreț. Încât nu doar mănăstirile moldovenești, ci și cele din Muntenia și Oltenia s-au putut înfrupta din învățăturile ziditoare emanate de la Neamț. Uneori, dorința de a preamări biserica națională și rosturile sale îl conduc pe dorohoiian la viziuni protocroniste: „Biserica noastră strămoșească, ortodoxă, a devenit (...) cheagul ortodoxiei întregi” (*Mihai Eminescu și Patriarhul Miron, în Pr. Dumitru Furtună – Opera teologică*, vol. 3, Iași: Ed. Sf. Mina, 2016, p. 232). Penultimul volum, **Pr. Dumitru Furtună – Scrieri diverse** (Iași: Ed. Sf. Mina, 2016) relevă preocupările profesorului pentru creșterea spirituală a gimnaziștilor din Dorohoi, cărora le compune piese de teatru educative și le organizează serbări. Mai citim aici o scrisoare inedită aparținând lui Gh. Eminovici, precum și corespondența lui D. Furtună cu Nicolae Iorga. Dacă adăugăm la toate acestea și volumul **Pr. Dumitru Furtună – Personalitate complexă** (Iași: Ed. Sf. Mina, 2016), cuprinzând evocările celor care l-au cunoscut, colegi, prieteni și foști elevi, vom putea reconstitui, fie și extrem de palid, imaginea grandioasă a unui cărturar de o rară frenezie intelectuală, cu contribuții remarcabile, uneori sclipitoare, în multe direcții culturale. Dar mai ales vom reconstitui figura unui mare patriot, pe mormântul căruia ar putea fi scrise cuvintele referitoare la Pestalozzi. „totul pentru alții, nimic pentru mine”.

Victor Teișanu

Victor Munteanu, Prizonierul tăcerii

Din fișa biografică, aflăm că Victor Munteanu, născut la Bălușești, județul Neamț, în 29 ianuarie, 1954, debutează cu poeme, în anul 1981, în *Flacăra* lui Adrian Păunescu. În anul 1987, obține primul premiu al său, Premiul Editurii *Cartea Românească* (premiu de debut), cu *Prier*, volum colectiv de versuri, apoi, în anul 1993, primește Premiul Editurii *Saeculum*, la Concursul Național de poezie *Lucian Blaga*, București, pentru *Vești la marginea acoperișului*. În anul 2004, apare la Editura Fundației culturale *Cancicov*, Bacău, *Locuință pentru un strigăt*, pentru ca, în 2010, la ace-

eași editură, *Rănirea vederii* să primească PremiulUSR, filiala Bacău.

Este membru alUSR din anul 2009.

Poet, jurnalist, animator cultural, om de presă de largă respirație, Victor Munteanu este licențiat în drept. Scrie și proză și teatru, editează cărți, conduce un ziar (periodicul *Viața băcăuană*, editat de scriitor, a ajuns la a 440-a ediție), organizează festivaluri de poezie dotate cu premii (Festivalul – Concurs de Creație Literară și Jurnalism *Extemporal la viitor* și Festivalul – Concurs Internațional de Poezie *Avangarda XXII*). Este fondatorul Fundației Culturale *Cancicov* din Bacău sprijinind totodată formarea noilor personalități culturale prin organizarea de activități culturale pe plan local, național și internațional, cenaclul *Avangarda XXII*, înființat și condus de Victor Munteanu, este, în acest sens, un exemplu de edificator.

Volumul de poeme, *Prizonierul tăcerii*, apărut la Editura *Junimea* din Iași, în anul 2016, după o tăcere de aproximativ 6 ani de la *Rănirea vederii*, într-o ediție însumând 118 pagini, conține 73 de poeme structurate în două părți: prima parte, intitulată *Oare până unde-am ajuns?*, cuprinde 43 de poeme; a doua parte, cu titlul *Leșirea din Cuvinte*, conține 30 de poeme. Ambele părți se întind pe 94 de pagini. Următoarele pagini, până la 112, cuprind referințe critice la creația de excepție a poetului, inclusiv la poemele din *Prizonierul tăcerii*. Astfel, despre Victor Munteanu, au scris: Cornel Ungureanu („Un poet important pentru anul 2016 al literaturii române”), Adrian Dinu Rachieru („Poet remarcabil, nemediatizat...”), Ioan S. Pop, (care îl apropie de poezia lui Konstantinos Kavafis), Ion Holban („Toate cărțile lui Victor Munteanu pivotează în jurul temei marginalității, a închiderii în provincia bacoviană...”), Theodor Codreanu („un optzecist fără generație”) și Aurel Pantea (Victor Munteanu scrie poezie pentru a întreține dinamismul unei alerte continue”).

Oare până unde-am ajuns?, se ntreabă, pe bună dreptate, Victor Munteanu care locuiește într-un poem, în *mușcătura iubirii de frate – prizonier al tăcerii dintre două statui*, cu *toamna care i-a intrat în buletin*, de când umblă *Singur*, într-o *vinerea bătută în cuie*, *Istovit*, *Cu adevărul pe umeri*, *înarmat doar cu tăcerea care îl apără în Magazia de umbre*, așteptând în *Asfințit*, *La umbra crucii*, *ultimul tren deraiat al răbdării*, o *așteptare care sapă canale adânci*, așa cum stă, *neclintit și neîmpărțit de nicio mișcare* (Interioritate), în vreme ce, (în *Asfințit*), *în gara numelui* (său), *s-a stins lampa*.

Poezia lui Victor Munteanu, scrisă cu sufletu-i și sângele-i, fierbinți deopotrivă, cu rare inflexiuni incantatorii de „origine

blagiană și bacoviană”, ca să-l citez pe Cornel Ungureanu, ori pe Adrian Dinu Rachieru, fără a fi însă blagian sau bacovian, este alcătuită în rime, în vers alb, sau, ca un dialog (*Cu adevărul pe umeri, Magazia de umbre, În luptă cu trecerea, ori, Ratarea întoarcerii*), poemul epic fiind reprezentat prin *Săpătorul de fântâni*. Materia poeziei este vie, trăiește din idei, *mă voi odihni la umbra unei idei* (Singur) și se hrănește cu imagini pe care le vedem zilnic în preajma noastră. Versul se alcătuieste, așa cum gându-i dictează ideea, prin imagine, de pildă, ca în *Amurg de primăvară*, unde păcatele noastre-s ca ciorchini de ciori pe crengile copacilor. Poezia este, pe cale de consecință, o poezie a imaginilor și a simbolurilor construite, deseori, oximoronic, alcătuită astfel, spre a ilustra și sublinia ideea în sine dinlăuntru ei, în tușee deasupra-realiste (deasupra-realismul e un curent novator), sfărâmand convenționalismele și chiar logica, provocând unele ambiguități care pun imaginația cititorului la încercare, într-o *Libertate plătită postum: Toate merg pe traseul ce li s-a dat:/ asfințitul ascultă de ziua ce-a obosit,/ câinele de grija stăpânului,/ depărtările ascultă de privirea ce le măsoară./ Până și piatra azvârlită în Bistrița/ ascultă de direcția ei./ Niciun glonte n-ajunge unde vrea el,/ ci unde-l trimite trăgaciul./ Numai mie nu mi-ai pus frâie la inimă, Doamne,/ și toate-au luat-o la vale fără control!*

Poemele – unele dintre ele dezbătând teme preluate din textele inițiatice – în care timpul pare al unui singur anotimp, toamna, bătându-și tictacul în ambele părți, sunt inspirate de locurile și faptele care i-au marcat inevitabil destinul, și, prin urmare se petrec:

1) sub cerul locului de naștere și al copilăriei de la Bălușești, așa cum este în *Ratarea întoarcerii*, unde *salcâmul a crescut numai din numele lui de salcâm, are proprii lui ani și propriile-i vrâbii*, sau cum este în *La granița atenției*, unde, cum zice poetul, *în locul meu au răspuns depărtările*, sau în *Înmormântare*, unde *Despărțită-i ziua de noapte precum pâinea tăiată în două*. Doar acolo, la Bălușești, *Pe cărarea ce urcă dealul din Zarea Izvorului/ se-aud pașii copilăriei/ Oile pasc hrănind înălțimea fierbinte a cerului* (Șoapte);

2) sub cerul Bacăului, orașul în care și-a stabilit domiciliul, cum este în *Frig*, unde *toate băncile goale te știu, unde ziua de mâine se zbate în prunci*, sau în *Bacoviană*, unde *tăcerea pe case stă vruite și prietenii-au ieșit din scrisori*.

Tăcerea este o armă, dar și un semn de-nțelepciune, de vreme ce, avem două urechi s-auzim de două ori, și, o gură, pentru a vorbi numai o singură dată. Spune poetul: *Ferește-mă de vorba scăpată din*

hotarele friii/ Pune stavilă cuvântului ce mă scoate pe drum/ și mă izbește de oameni, de păsări, de umbre-/ cuvântulului ce se furișează din străfundul sinelui/ca un câine flămând./ Pune pază gurii din care ies vorbele-n haită/să mă vândă la jumătate de preț. (Cântec).

Se vede mai departe, citind, privind și-auzind, că tăcerea-i casantă, ea se sparge-n mii de cuvinte menite-a se aduna în poeme venite din miezul tăcerii alcătuiind o carte: *Prizonierul tăcerii* pornit în căutarea propriului sine, cu porția lui de tăcere pe scaun (Tăcerea din strigăt), povestind despre *cuvinte care vorbesc de la sine/ într-o limbă netradusă de nimeni* (*Tristeți vămuite de vulturi*), despre porția de tăcere, care, ca și speranța, se împarte omului, *câte-o porție mai mică sau mai mare care-l așează pe fiecare pe scaunul pe care-l merită*, iar când *Tot mai greu de băut e pocalul tăcerii,/ Din ce în ce mai fără de mamă-i răbdarea/ pumnului pe care-l țin acuma în flăcări*. (*Despărțire*), amintindu-ne-aici de Sfântul Mucenic Clement, Episcop al Anciriei, care era *Purtător de palmă ținută în flăcări*, (*Iubirea peste puterea cuvântului*). Însă, *Fiule, fiule!/Nu bătând cu pumnul în masă va tresări dreptatea pe care o ai*, (*Fiule, fiule*).

Doar când sufletu-i e gol de cuvinte, **tăcerea se refugiază-n strigăt**, și, *ca o suliță-nfaptă-n numele tău va fi/clipa în care va trebui să dai socoteală* (*Scadență*); **se refugiază-n timpul trecut al copilăriei** unde, *cărarea îl aduce pe om și-l așează la umbră/pe banca din scândură groasă de fag*. (*Ratarea întoarcerii*), copilărie care-i furnizează cuvinte pentru alte tăceri: *În luptă cu trecerea, Fiecare a primit cât l-a încăput numele* (*Moștenirea fiilor neascultători*), sau cum este în poemul epic *Săpătorul de fântâni*, unde există un personaj, Fântânaru, bine conturat, adus din vremea copilăriei până-n zilele noastre, sau **se refugiază-n răbdare**, ridicând răbdarea la nivel de statuie (Bocet), o răbdare de cuvintelor adunate în cuibarele din crăpăturile sufletului, care așteaptă să fie alcătuite pentru a spune adevărul bătut în cuie. Dă, Doamne, veacul mai tare/să-și bată răbdarea tobele-n mine,/căci Adevărul a fost dat la casare/și-nlocuit cu un urlet de câine! (*Zbor de cocori*).

Despre adevăr, Arthur Schopenhauer, spunea: *Orice mare adevăr trece prin trei stadii. Mai întâi este ridiculizat. Apoi este negat cu vehemență. Și, în sfârșit, este acceptat ca fiind de la sine înțeles*.

Prizonierul tăcerii merge prin lume *Cu adevărul pe umeri, cu cămașa descheiată la piept și vede adevărul scos la priveliște, vede cum un om bate adevărul în cuie/ să nu stea în vorba celor ce spun că-l cunosc*. (Bocet). (*La o sticlă de Jidvei pe terasă*), *Vine*

unul cu adevărul dezamorsat/ în care te privești ca-n oglindă, este parabola celebrului dicton latin *In vino veritas*. Dar, (*Fiule*), *Ai grijă de vorbele pe care ți le-am dat/ vântul nu se uită la ceea ce tu nu poți ține în palme*. La *Intrarea în hotarul păzit*, poet al tăcerii, apărât de tăcere, Victor Munteanu caută-n tăcere cuvintele care-l definesc, răspunsul la toate furtunile sufletului *în toamna scoasă din calendar în care locuiește un victor munteanu/ pe care n-am să-l cunosc niciodată!* În *Tristeți vămuite de vulturi*, cele 55 de cuvinte pe care le-am rostit azi, sunt, de fapt, cei 55 de ani aniversari, însă, în *Pelerinaj prin ființă*, 1954 (anul nașterii poetului), *sunt lucruri care-l înconjoară cu întrebările lor – lucruri care există doar fiindcă au fost trăite de tine*, de fapt, sunt 1954 de întrebări, sunt 1954 de vânzări, sunt 1954 de decizii, de dureri, de suferințe, 1954 de surâsuri, 1954 de speranțe. Pe toate acestea le are pe umeri, în numele său și în ființa sa de când s-a născut, pentru a le purta prin viață, prin labirintul celuiilalt eu, pe drumul spre sinele său, până la *leșirea din cuvinte*, cu părerea de rău că...nu mai încap nici în *Limba Română* (*Degenerație*) ori că: *În limba română nu se poate muri triumfal* (*Epocă*).

Dacă, în prima parte a volumului de poeme, *Prizonierul tăcerii*, Victor Munteanu este întrucâtva retrospectiv, în a doua parte, *leșirea din cuvinte*, este introspectiv, poetul pășește (*Spre următoarea etapă*) în care, *retras în ultimele cuvinte rămase*, spune: *Voi face curat prin tot ce am fost/ și prin ceea ce a rămas să mai fiu/ până ce îmi voi auzi propriul nume strigându-mă!* Într-un autoportret (*Cu broboane pe frunte*), poetul spune cu autoritate și siguranță-n glas: *Sunt strigătul sângelui meu răzvrătit/și talpa desculță ce lovește-n țepușă,/sunt drumul spre Cer mereu ocolit,văpaie și geamăt, cuțit și cenușă...* *Deghizat, Am intrat în pielea mulțor eroi de roman/și le-am trăit viețile în date extreme/ unori mă ascundeam chiar într-o sămbătă/alteori într-o sărbătoare națională.* (*Deghizare*). Stând (*Pe muchie de cuțit*), în mijlocul zilei *ca-ntr-o celulă de arest/prins între secunde în care-am fost limitat*, poetul simte o prezență spirituală ocrotitoare: *Deasupra existenței mele cineva se rotește în cerc. De unde stătea el nu se vedea moartea/dar nu se vedea bine nici viața* (*Viziune*). Însă,...*dezbrăcat de trup ca de-o haină,/și, măsurat prin uimire, cântărești cât un gând,/ingerii coborâți la masa rotundă, în taină/ în palma ta încet se ascund...* aflăm dintr-un (*Sfârșit de octombrie*).

Observăm că toamna e mult mai prezentă, în această a doua parte a volumului. Dacă-n prima parte, la *Intrarea în hotarul păzit*, poet al tăcerii, Victor Munteanu

caută-n tăcere cuvintele care-l definesc și răspunsul la toate furtunile sufletului, în partea a doua a cărții, *În toamna asta scoasă din calendar/locuiește un victor munteanu. (La hotarele sudului) Toamna se mută dintr-o amintire în alta/ aceeași Toamnă ce-a dat foc la toate scrisorile; sunt (Frunze căzute pe umăr): În tăcerile toamnei nu mai locuiește niciun prieten; (Tardivă): este... Toamna din care -și face veșminte săracul; e, de fapt,... toamna despletită care se-ngălbenește-n mine (Toamnă). Dar, (Înaintată e vremea): S-a făcut târziu până la tâmple. (Nu mai e timp): Fără cai și merinde, fără steag și ostași/a venit vremea să iau singur cu-asalt/tăcerea Golgotei. Într-o incursiune prin (Cimitir), Moartea-i Sufletul abandonat la picioarele tale/și drumul ce te varsă (ajuns) la capătul răbdării de drum, pe un singur (Sens), întrebându-se: Tu nu vezi cum timpul iese din forma ce-o duce/doar pentru a gusta din bucuria durerii pe Cruce? În (Ospățul singurătății), Vremea-i ajunsă până la semn/și niciun cuvânt nu se mai lasă rostii, fiindcă Cel ce mi-a semnat viața cu un urlat de lup/a fugit din zilele mele.*

Și pentru că suntem la Piatra Neamț, locul în care a păstorit o vreme cultura, ocupând postul de consilier șef la Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național Neamț, ne întoarcem la poemul *Altfel de întoarcere a fiului*, unde întoarcerea fiului risipitor din libertatea inimii lui umblând, este așteptată ca un motiv de a dăru, darul fiind privit ca cel mai minunat gest pe care ne învață universul să-l facem, are, deasemenea, înțelesul că dăruirea și acțiunea de a dăru și de a te dăru este adevăratul rost al vieții noastre, este menirea fiecărui om pe acest pământ, iar darul făptuit este tot ceea ce rămâne în urma noastră.

Fiule,/de câte ori ți-am dat ce este al tău,/te-ai întors gol ca din burta mamei tale/ și-ai luat și ce este al meu/ până ce n-am mai rămas decât cu speranța/că vei veni să iei și din ceea ce n-a mai rămas. Căci ce rost aș mai avea dacă n-ai veni să ceri/ și eu să-ți tot dau din băătăura deja goală?

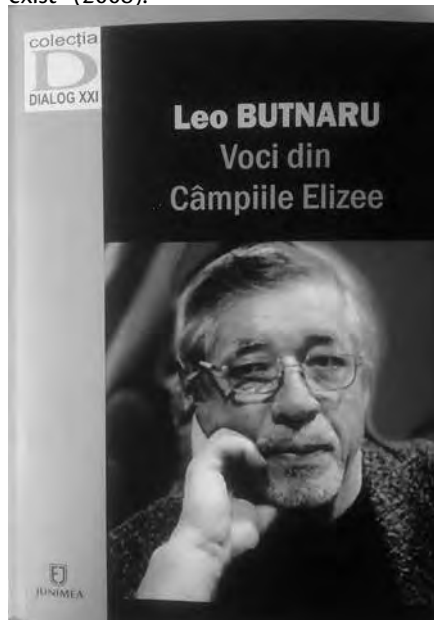
Prin urmare, animat de bucuria de a dăru, poetul Victor Munteanu, a venit la Piatra Neamț pentru a ne dăru din prea plinul sufletului său cărți pentru eternitate. E minunată bucuria de a dăru când ai ce dăru și cui dăru, la fel cu bucuria așteptării celui care știe că va primi un dar.

Iată, așadar, neumblând la libertatea inimii noastre, a celor de față, veniți cu toată dragostea să primească darul neprețuit al sufletului său de poet, Victor Munteanu se întoarce la Piatra Neamț cu bucuria de a ne dăru sufletul lui pe cuvinte!

Bică Nelu Căciuleanu

Voci din Câmpiile Elizee

Primul meu interviu l-am publicat încă pe când eram student, la început de iunie 1970. De atunci, am avut șansa de a dialoga cu zeci de personalități ale literaturii române, și nu numai, cele mai multe convorbiri cu ele intrând în volumele „Răspuns și răspundere” (1989), „Spunerea de sine” (1994), „Prezența celuiilalt” (1997), „Micsorarea distanței” (2004) și „Răspund, deci exist” (2008).

Și iată, azi, volum-ecou „Voci din Câmpiile Elizee” care, înainte de toate, e un omagiu adus minunaților mei colegi, cei mai mulți dintre ei și prieteni, plecați pe tărâmul neuitatelor umbre. Un volum cu vocile (...scrise) ale unor scriitori importanți care, pe parcursul unui sfert de secol, au răspuns noianului de întrebări, pe care le-am tot izvodit, pornind de la creația, de la destinul lor. Cred că multe din aceste pagini intră în contextul general al istoriei literaturii române, fiind mărturie-document, ce conțin momente relevante din starea scrisului artistic contemporan de pe ambele maluri ale Prutului, atestând integritatea spirituală românească.

Printre protagoniștii adunați la colocoliul acestei cărți sunt scriitorii a cărei operă e de o certitudine axiologică indiscutabilă: Ioan Alexandru, Alexandru Balaci, Cezar Baltag, Aureliu Busuioc, Matei Călinescu, Mircea Ciobanu, Anatol Ciocanu, Gheorghe Crăciun, Vasile Levițchi, Ion Miloș, Marin Mincu, Fănuș Neagu, Mircea Nedelciu (uite că, firească, ordinea alfabetică amestecă generațiile!), Octavian Paler, Sorin Preda, Ioanid Romanescu, Serafim Saka, Mircea Sântimbreanu, Marin Sorescu, Petre Stoica, Gheorghe Tomozei, Marius Tupan, George Țârnea, Radu G. Țeposu, Laurențiu Ulici, Gheorghe Vodă.

E o carte-ecou a polifoniilor emotive, dar și a diversității ideatice, a atitudinilor

prin care s-a făcut și se face remarcată literatura română, ca originalitate, cromatică și modernitate distinctă, în contextul scrisului beletristic universal.

Leo Butnaru

Schimbarea de care era nevoie

Eu nu am fost niciodată la Cenaclul de Luni. N-am fost invitat niciodată acolo. Locuiam departe, la capătul lumii, la Botoșani. Debutasem în presa literară în 1972. Înfiinșasem la Botoșani, în 1981, o revistă literară, „Amfitrion”, din care au apărut 5 numere.. Dar înainte de asta am scos un samizdat, „Nord”, care a ajuns în arhivele securității. Știam de existența Cenaclului de Luni. Urmăream ce se publica în presa literară despre asta. Nu prea mult, evident. Simțeam schimbarea care se apropia. Înainte de ce se publica prin presă ieșit din laboratoarele aceluia cenaclu, am citit cartea Ilenei Zubașcu – *Generația mea* –, publicată în anul ivirii cenaclului. Apăruse la Albatros, în 1977. O carte de 32 de pagini. Îl mai citeam în anul următor pe Petru Roșoșan, dar și pe Emil Hurezeanu. Toți acești poeți nu au avut de-a face cu Cenaclul de Luni. Ei veneau din Transilvania, de la Cluj, de sub teascurile revistei „Echinoc”. Îi cunoșteam însă foarte bine pe poeții tineri din Iași. Lucian Vasiliu, Nichita Danilov, Mariana Codruț, Cassian Maria Spiridon. I-am văzut pe cei 10 poeți invitați de Laurențiu Ulici pe scena primului și ultimului Colocviu Național de Poezie de la Iași, din 1978. Din 1983, am fost la fiecare ediție a Colocviului Național de Poezie de la Târgu Neamț, organizat de Daniel Corbu și echipa „Școlii de poezie de la Neamț”, cum a numit mișcarea de acolo Laurențiu Ulici. Din ea făceau parte, pe lângă deja amintitul poet, Aurel Dumitrașcu, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Sava, Radu Florescu, George Simon și Emil Nicolae. Adrian, Daniel și Aurel au fost împreună la Cenaclul de Luni, sub numele aglutinat atunci mi se pare de Florin Iaru, Daniel Alui Dumitrașcu. Prin urmare, spiritul Cenaclului de Luni s-a prelungit acolo, la Târgu Neamț, după ce, la București, printr-o decizie a securității ceaușiste, cenaclul a fost interzis. Și colocviul de la Neamț a fost interzis de securitate în 1988. Apăruseră deja Traian T. Coșovei, primul dintre lunediști care a ieșit pe piața de carte. Apoi, Mircea Cărtărescu și șirul lung de contestații, care l-au întărit și l-au consolidat ca lider și poet aplicat al postmodernismului românesc, care-și avusese precursori în Virgil Mazilescu, Vasile Vlad, Cristian Simionescu și Angela Marinescu. A apărut și *Războiul de o sută de ani*, a Marianeii Marin. Și Florin Iaru. Și Bogdan Ghiu. Și Magdalena Ghica (viitoarea Magda Cârneci). Și Al. Mușina. Și

Ion Stratan. Și Daniel Pișcu. Și Călin Vlasie. Ba chiar și poetul Ioan Bogdan Lefter, cu *Globul de cristal*. Dar și *Aer cu diamante*, bine cunoscuta antologie a celor mai vizibili luniști. Dar nu ieșea pe piață unul dintre promotori – Viorel Padina. Și tăvălugul optzecist începuse. Schimbarea de paradigmă poetică pe care și-o propuseră cenacliștii conduși de spiritul critic al lui Nicolae Manolescu își făcuse loc în literatura română și începea scrierea istoriei vii a celui mai consistent și omogen grup poetic din România secolului XX. Poate că de la avangardă și de la apariția poezilor șaizecești nu mai fusese o astfel de avalanșă poetică peste văile umbrite ale liricii românești. Dar de data aceasta chiar cu urmări ce aveau să însemne o altă eră poetică în literatura română. Nimeni pînă acum nu s-a ocupat la modul serios despre acest lucru. Au dispărut deja: Aurel Dumitrașcu, Dan David, Ion Monoran, Ion Stratan, Mariana Marin, Al. Mușina, Traian T. Coșovei, Cornelia Maria Savu... Schimbarea de care era nevoie atunci se poate vedea acum cu ochiul liber, dar obligatoriu atent al celui care urmărește fenomenul poetic de la noi. Patruzeci de ani de istorie literară vie! Cernută din păcate uneori cam sever și cu prejudecăți de cei care au făcut „cronicile” acestei mișcări de trupe în spațiul plin de tot felul de convulsii al literaturii române. Cîteva nume sunt îndreptățite să scrie atent despre acest fenomen. Cel care s-a ocupat pînă acum de optzecism și se va ocupa în continuare, cred, este Ioan Bogdan Lefter. Dar optzecismul, evident, nu înseamnă doar Cenaclul de Luni, care este doar vârful aisbergului.

Gellu Dorian

Regulamentul de organizare și desfășurare a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXVI-a, 14-16 iunie 2017, Botoșani

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Editurile Paralela 45, Junimea, Timpul, Charmides, Eikon, Vinea. Princeps Edit, precum și cu revistele de cultură „Convorbiri literare”, „Poezia”, „Scriptor”, „Feed beack”, „Viața Românească”, „Familia”, „Vatra”, „Euphorion”, „Steaua”, „Hyperion”, „Conta”, „Poesis”, „Luceafărul de dimineață”, „Porto-franco”, „Ateneu”, „Argeș”, „Bucovina Literară”, Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor din România, Uni-

unea Scriitorilor din R. Moldova și ARPE, organizează în perioada 14-16 iunie 2017 Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXVI-a.

Concursul își propune să descopere și să promoveze noi talente poetice și critice și se adresează, astfel, poezilor și criticilor literari care nu au debutat în volum și care nu au depășit vârsta de 40 de ani.

Concursul are trei secțiuni:

POEZIE:

1) *Carte publicată – debut editorial:* – Se vor trimite 2 (două) exemplare din cartea de poezie apărută în intervalul 10 mai 2016 – 5 mai 2017. Vor fi acordate 2 premii: a) „Horațiu Ioan Lașcu” al Filialei Iași aUSR și b) al Uniunii Scriitorilor din R. Moldova.

2) *Poezie în manuscris (nepublicată)* – Se va trimite un print (**același volum și pe un CD – un singur exemplar!**) în 3 exemplare, care va cuprinde cel mult 40 de poezii semnate cu un moto. Același moto va figura și pe un plic închis în care vor fi introduse datele concurrentului: nume, prenume, anul nașterii, adresa poștală, e-mail, telefon. Se vor acorda șapte premii care vor consta în publicarea a câte unui volum de poezie de către editurile menționate. Juriul are latitudinea, în funcție de valoarea manuscriselor selectate, să propună spre publicare și alte manuscrise, în funcție de disponibilitatea editurilor prezente în juriu.

Manuscrisele care nu vor primi premiul unei edituri vor intra în concurs pentru premiile revistelor implicate în jurizare, reviste care vor publica grupaje de poezii ale poezilor premiați. Un manuscris, cel mai bun, poate primi premiul unei edituri și al tuturor celorlalte reviste implicate în concurs. Toți poezii selectați pentru premii vor apărea într-o antologie editată de instituția organizatoare.

3) *Interpretare critică a operei eminesciene:* – Se va trimite un eseu de cel mult 15 pagini în 3 exemplare (**în copie și pe un CD**), semnat cu un moto. Același moto va fi scris pe un plic închis în care vor fi incluse datele concurrentului: nume, prenume, anul nașterii, adresa poștală, e-mail, telefon. Se vor acorda premii ale unor reviste literare implicate în organizare. Eseurile premiate vor fi publicate în revistele care acordă premiile și în antologia editată de instituția organizatoare.

În măsura posibilităților, organizatorii vor acorda și trei premii în bani.

Festivitatea de premiere va avea loc la Ipoțești și Botoșani în ziua de 15 iunie 2017.

Organizatorii asigură concurenților cheltuieli de masă și cazare.

Lucrările vor fi trimise pînă la data de 10 mai 2017 pe adresa:

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII

TRADIȚIONALE BOTOȘANI, Str. Unirii, nr. 10, Botoșani. Relații la tel. 0231-536322 sau e-mail: centrul_creatiei_botosani@yahoo.com.

PS. Se primesc grupaje de pînă la 15 pagini și pe e-mail!

Acuarelă și Omagiu în Botoșaniul evocărilor cromatice

Organizarea unei expoziții e întotdeauna o mare provocare: cine expune, ce expune, cum expune, cum va fi primită de către public, dacă va întruni preferințele estetice ale acestuia sau ce rol în educația pentru frumos vor avea lucrările expuse. În contextul acestor întrebări s-a conturat ideea organizării unei expoziții dedicate acuarelei, delicată tehnică de exprimare artistică despre care Iulia Hălăucescu, artista considerată „doamna acuarelei” românești, făcea următoarea remarcă: „Pentru mine acuarela este aidoma valului mării care te cuprinde ca o mângâiere. Este ca ploaia după arșița unei zile toride, este unduirea într-un spațiu fără marginiri...” (*Fascinația artei, Retrospectiva Iulia Hălăucescu – 1999*).

Astfel, în data de **11 decembrie 2016, la ora 12, la Galerile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani** a avut loc vernisajul expoziției **Acuarela sau transparența crezului în culoare**, eveniment cultural organizat în colaborare cu **Muzeul de Artă Piatra-Neamț și colecționari privați** și prezentat de Lucica PÂRVAN și Ana COȘEREANU-muzeograf Secția de Artă și Etnografie.

Cele 41 lucrări expuse – peisaje diverse și figuri umane (două portrete și o compoziție) – au fost semnate de importanți artiști români, care au ales ca mod de exprimare plastică și acuarela: **Max Wexler ARNOLD, Ștefan CONSTANTINESCU, Stoica DUMITRESCU, Ion GEORGESCU, Iulia HĂLĂUCESCU, Ștefan HOTNOG, Dem IORDACHE, Adrian PODOLEANU, Nicolae POLIDOR și Paul VERONA**, cărora li se alătură artiști originari din județul Botoșani, precum: **Mihai BEJENARU, Marcel MĂNĂȘTIREANU, Aurel MOCANU (Agrippa), Ion MURARIU, Constantin RADINSCHI, Teodor VALENCIU și Mihai ZAIȚ**.

Lucrările semnate de artiștii Iulia HĂLĂUCESCU și Ștefan HOTNOG, câte cinci pentru fiecare autor, au putut fi expuse la Botoșani grație colaborii deosebite pe care instituția muzeală botoșăneană o are cu Muzeul de Artă Neamț (un aport aparte având în fructuoasa colaborare de durată doamna muzeograf Violeta Dinu), iar cele patru acuarele semnate de boto-

șăneanul Mihai Bejenaru fac parte dintr-o colecție privată.

Atât la vernisaj, cât și în perioada **11 decembrie 2016 – 30 ianuarie 2017**, în care expoziția a putut fi vizitată, aceasta a adus în spațiul Galeriilor un public numeros, dornic de a pătrunde cu privirea și imaginația în universul acuarelei, de a înțelege cu propriile simțiri de ce acuarela poate fi considerată „transparența crezului în culoare”.

Cu 10 ani în urmă, Liceul de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani a inițiat, cu ocazia zilelor prestigioasei instituții de învățământ și un concurs național de artă plastică, „**Omagiul lui Ștefan Luchian**”, adresat elevilor din liceele și școlile gimnaziale, atât pentru cei care sunt înscriși la școli vocaționale, cât și pentru pasionații de artă.

Astfel, în ziua serbării nașterii artistului Ștefan Luchian, **miercuri, 1 februarie 2017, ora 17**, zeci de elevi ai Liceului de artă, expozanți și susținători, alături de profesorii de la catedra de arte plastice, cei doi directori ai instituției de învățământ, precum și corul liceului, au fost prezenți în Galerii la un eveniment artistic de o înaltă ținută, aflat deja la ediția a X-a.

Ținând cont de calitatea lucrărilor, de performanțele artistice ale elevilor expozanți, sperăm ca acest concurs să aibă cât mai multe ediții și cât mai numeroși botoșăneni să intre în spațiul galeriilor spre a cunoaște creațiile noilor generații de artiști.

Succesiune de artiști, te tehnici și de teme. Botoșanii de altădată rămân un subiect inepuizabil în artă. Peisaje, ansambluri arhitecturale, naturi statice realizate în diverse tehnici: ulei pe pânză, acuarela, pastel, grafică în creion și tuș – modalități diverse de a surprinde cromatic frumusețea unui oraș de suflet al celor trei artiști botoșăneni care-și vor expune creațiile în expoziția denumită „**Botoșani-evocări cromatice**”, al cărei vernisaj va avea loc **duminică, 26 februarie 2017, ora 11,30**.

Indiferent de preferințe și de opțiuni culturale, Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani încearcă și în anul 2017 să propună o paletă cât mai largă de evenimente, respectiv de expoziții: tematice, de grup, personale, în parteneriat cu alte instituții muzeale sau colecționari privați în scopul atragerii unui public cât mai numeros și unei prezentări cât mai atrăgătoare a patrimoniului de artă al instituției și a creației artiștilor contemporani.

**Ana-Elisabeta Coșoreanu
(Florescu)**

Ștefan HOTNOG

Mihai BEJENARU

Iulia HĂLAUCESCU

Paul VERONA

Max W. ARNOLD

MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
BOTOȘANI – evocări cromatice
24 februarie – 16 martie 2017

Marcel ALEXA

Silviu BABII

Aurel AZAMFIREI

Prezintă Gheorghe MEDIAN-istoric și Ana COȘERANU-muzeograf

Minirecital Grupul folk „GENERAȚII”- coordonator prof. Ludvig SCHIBINSCHI

Vernisajul-DUMINICĂ, 26 FEBRUARIE 2017, ora 11,30

Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17

(LUNI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16

(LUNI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:

COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:

3 LEI/PERSOANĂ

ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 6 LEI/PERSOANĂ

TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului

Muzeograf de serviciu: 0728129249

ISSN: 1453-7354

Redactor șef:

Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:

Nicolae Corlat

Secretar de redacție:

Vlad Scutelnicu

Redactori:

Andrei Alecsa, Emilia Ivancu, Adrian Lesenciuc

Redactori asociați:

Ala Sainenco, Mircea A. Diaconu, Valentin Coșereanu, Pompiliu Constantinescu, Liliana Grecu

Colegiul de redacție:

Leo Butnaru, Al. Cistelecan, Marius Chelaru, Constantin Coroiu, Ana Coșereanu-Florescu, Theodor Damian, Corneliu Dumitriu, Radu Florescu, Liviu Georgescu, Ciprian Manolache, Emanoil Marcu, Mircea Oprea, Nicolae Oprea, Luiza Palanciuc, Antonio Patraș, Petruț Pârvescu, Andra Rotaru, Doina Ruști, Nicolae Sava, Cassian Maria Spiridon, Vasile Spiridon, Victor Teișanu, Vasile Tudor, Dumitru Țiganiuc, Geo Vasile, Dumitru Ungureanu, Matei Vișniec, Radu Voinescu

Documentarist:

Dora Corlat

Culegere/distribuție:

Elena Pricopie

Tehnoredactor:

Ciprian Boariu

HYPERION

REDAȚIA

Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8

Telefon: 0722-243633, 0746-760418

E-mail: doriangellu@yahoo.com

cipri.b78@gmail.com

nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Costică Macaleți

în parteneriat cu

Memorialului Ipotești - Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu“

Director: Ala Sainenco

Editor: Fundația Culturală „Hyperion

- Caiete botoșănene“ Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

În acest număr semnează:

Lucian Alecsa
Angela Baciú
Mioara Băluță
Mircea Brenciu
Leo Butnaru
Bică Nelu Căciuleanu
Mircea Cărtărescu
Marius Chelaru
Al. Cistelean
Theodor Codreanu
Daniel Corbu
Nicolae Corlat
Constantin Coroiu
Ana-Elisabeta
Coșereanu (Florescu)
Valentin Coșereanu
Horea Cucerzan

Denis De Rougemont
Ioana Diaconescu
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian
Hristina Doroftei
Constantin Dracsin
Ovidiu Dunăreanu
Nicolae Enciu
Silvia Goteanschi
Gheorghe Grigurcu
Emil Hurezeanu
Maria Ieva
Constantin Iftime
Emil Iordache
Emilia Ivancu
Adrian Lesenciuc

Rucsanda Lin
George Luca
Nicolae Manolescu
Emanoil Marcu
Mircea Martin
Anatol Moraru
Stelorian Moroșanu
Angela Nache-Mamier
Edith Negulici
Ioana Nicolaie
Mihaela Oancea
Mircea Oprea
Petruț Pârvescu
Dan Perșa
Viorica Petrovici
Viorica Petrovici
Dorin Popescu

Ciprian Popescu
Ion Pop
Ala Sainenco
Nicu Sava
Ionel Savitescu
Vasile Spiridon
Dorina Stoica
Valentin Talpalaru
Victor Teișanu
Elena Ungureanu
Dumitru Ungureanu
Echim Vancea
Geo Vasile
Nina Viciriuc
Călin Vlasie
Varujan Vosgianian